

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Nihal TÜNER ÖNEN

PHASELİS ANTİK KENTİ VE TERİTORYUMU

Danışman

Prof. Dr. Mustafa ADAK

Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Bölümü

Doktora Tezi

Antalya 2008

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından
Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan:

Üye (Danışman):

Üye:

Üye:

Üye:

Onay: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../...

İmza

.....

Müdür

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER VE TABLOLAR LİSTESİ	X
KISALTMALAR LİSTESİ	Xii
ÖZET	xiii
ZUSAMMENFASSUNG	XV
GİRİŞ.....	17
1 PHASELİS İLE TERİTORYUMU'NUN COĞRAFİK VE TOPOGRAFİK TANITIMI.....	9
1.1 Phaselis Yarımadası.....	10
1.2 Kent Topografyası	14
1.3 Teritoryum Sınırları.....	25
1.4 Teritoryum İçinde Yer Alan Yerleşimler ve Kalıntı Alanları.....	34
1.5 Coğrafi Olarak Lykia ve Pamphylia Bölgeleri'ne Ait Olma Durumu.....	52
1.6 Kültürel Kimlik.....	55
1.7 Ekonomi ve Ticaret.....	60
1.8 Limanlar ve Deniz Ulaşımı.....	67
1.9 Karayolu Ağı	73
1.10 Su Temini.....	79
2 PHASELİS TARİHİ	84
2.1 Başlangıçtan Pers Dönemi'nin Sonuna Kadar.....	85
2.1.1 Antik Kaynaklar ve Modern Literatüre Genel Bakış.....	85
2.1.2 Kent İsmi	86
2.1.3 Mitolojik Başlangıç.....	88
2.1.4 İ.Ö. 1. Bin Yılda Bölgenin Durumu: Aiol'ler, Phoinike'liler ve Rhodos'lular	91
2.1.5 Rhodos Kolonizasyonu'ndan Pers Dönemi'ne Kadar (İ.Ö. 690 - 546).....	95
2.1.6 Pers Hakimiyeti (İ.Ö. 546 – 469).....	98
2.1.7 Delos-Attika Deniz Birliği (İ.Ö. 469 - 411).....	99
2.1.8 Phaselis Yine Pers Hakimiyeti Altında (İ.Ö. 411 - 334)	103
2.1.9 Arkaik ve Klasik Dönemlerde Kent İdaresi, Mimarisi ve Toplumsal Yapı	108

2.2	Büyük İskender’den İ.Ö. 1. Yüzyıla Kadar (İ.Ö. 334 - 1.yy.)	116
2.2.1	Antik Kaynaklar ve Modern Literatüre Genel Bakış.....	116
2.2.2	Büyük İskender.....	118
2.2.3	Diadokhlar Dönemi	121
2.2.4	Apameia Barışı ve Sonrası – İ.Ö. 2. Yüzyıl.....	129
2.2.5	İ.Ö. 1. Yüzyıl	135
2.2.6	Helenistik Dönemde Kent İdaresi, Mimari ve Toplumsal Yapı	146
2.3	Roma İmparatorluk Dönemi (İ.S. 1-3. Yüzyıllar Arası)	152
2.3.1	Antik Kaynaklar ve Modern Literatüre Genel Bakış.....	152
2.3.2	İ.S. 1. Yüzyıl	153
2.3.3	İ.S. 2-3. Yüzyıllar	156
2.3.4	İmparatorluk Dönemi’nde İdari Kurumlar ve Memuriyetler.....	161
2.3.5	Agon’lar ve Kültler.....	170
2.3.6	Kent Mimarisi ve Sosyal Yaşam.....	176
2.4	Geç Roma ve Bizans Döneminde Phaselis	181
2.4.1	Antik Kaynaklar ve Modern Literatüre Genel Bakış.....	181
2.4.2	İ.S. 4. Yüzyıldan 1158 Yılındaki Selçuklu Fethine Kadar.....	181
2.4.3	Kent Yönetimi, Mimari ve Toplumsal Yapı	184
3	TESTİMONİA	188
3.1	Antik Kaynaklar	189
3.1.1	Phaselis Coğrafyasına Ait Belgeler	189
	<i>TLit. 1. Lykia sınırı: Tauros dağ sırası Lykia Bölgesi’ni diğer bölgelerden ayırır</i>	<i>189</i>
	<i>TLit. 2. Kentin konumu hakkında: Phaselis bir Pamphylia kentidir.....</i>	<i>189</i>
	<i>TLit. 3. Kentin konumu hakkında – Phaselis Pamphylia ’nın son kenti</i>	<i>190</i>
	<i>TLit. 4. Kentin konumu hakkında: Phaselis bir Pamphylia adasıdır.....</i>	<i>191</i>
	<i>TLit. 5. Kentin konumu hakkında – Phaselis bir adadır.....</i>	<i>191</i>
	<i>TLit. 6. Kentin konumu hakkında – Phaselis Lykia ve Pamphylia sınırında yer alır.....</i>	<i>191</i>
	<i>TLit. 7. Kentin konumu hakkında: Phaselis Lykia sınırındadır</i>	<i>192</i>
	<i>TLit. 8. Kentin konumu hakkında: Phaselis Lykia ’nın son kentidir.....</i>	<i>193</i>
	<i>TLit. 9. Kentin konumu hakkında: Ptolemaios’un haritasında Phaselis’in konumu</i>	<i>194</i>
	<i>TLit. 10. Kentin Konumu hakkında: Phaselis ve Attaleia arasındaki yerleşimler</i>	<i>194</i>
	<i>TLit. 11. Kentin konumu hakkında: Phaselis Khimaira Dağı yakınındadır</i>	<i>194</i>
	<i>TLit. 12. Kentin konumu hakkında: Phaselis Bizans Dönemi kent listesinde</i>	<i>196</i>
	<i>TLit. 13. Kentin konumu hakkında: Phaselis Phoinikos ile Attaleia arasında</i>	<i>196</i>

TLit. 14. Phaselis 'in deniz ulaşımı: Lykia 'nın kıyı geçişi.....	196
TLit. 15. Deniz ulaşımı: Lyrnas – Phaselis – Korykos ve Phaselis - Krambousa.....	197
TLit. 16. Phaselis bir liman kenti olarak oldukça meşhurdur	198
TLit. 17. Phaselis 'te kuzey rüzgarları eser.....	198
TLit. 18. Phaselis 'teki eşekarıları.....	198
TLit. 19. Athena Tapınağı 'nda Akhilleus 'un kargısı	199
3.1.2 Kentin Ekonomik Yapısına Dair Belgeler.....	199
TLit. 20. Phaselis 'in ünlü ürünleri:Gül	199
TLit. 21. Phaselis 'in ünlü ürünleri: Gülyacağı.....	200
TLit. 22. Phaselis 'in ünlü ürünleri:Zambak	200
3.1.3 Kent Tarihine İlişkin Belgeler	201
TLit. 23. Kuruluş mitosuna ilişkin – Lakios aldığı kehanet üzerine kenti kurar.....	201
TLit. 24. Kuruluş mitosuna ilişkin – Lakios Mopsos ile birlikte gelip Phaselis 'i kurar	202
TLit. 25. Kuruluş mitosuna ilişkin: Kurucu Lakios, Rhakios olarak da adlandırılır.....	202
TLit. 26. Phaselis 'liler Kylabros 'a tuzlu balık sunusu yaparlar.....	203
TLit. 27. Phaselis önceleri Pityousa olarak adlandırılır	203
TLit. 28. Phaselis Naukratis 'teki Hellenion 'un kuruluşuna katılıyor (İ.Ö. 6. yy.).....	204
TLit. 29. Lykia Delos-Attika Deniz Birliği 'ne girer (yak. İ.Ö. 469).....	204
TLit. 30. Kimon Phaselis 'e saldırır ve kenti birliğe dahil eder (yak. İ.Ö. 470/469).....	205
TLit. 31. Kallias Barışı 'nda Phaselis Pers ve Yunan iktidar sahaları arasındaki sınırdır (İ.Ö. 449/8).....	206
TLit. 32. Phaselis Karikos Phoros 'a dahildir (krş. 443/2 yılı Tribut Listesi).....	209
TLit. 33. Kentin Pers Krallığı 'na sınır oluşu ve ticaret kenti olarak önemi (İ.Ö. 430/29)	209
TLit. 34. Alkibiades donanmasıyla Phaselis 'e gelir (İ.Ö. 411).....	211
TLit. 35. Sparta 'lı Hippokrates Phaselis 'i işgal eder (İ.Ö. 411)	211
TLit. 36. Milet 'li Kharimenes Phaselis 'e kaçır (İ.Ö. 4. yy sonu)	212
TLit. 37. Phaselis 'li Theodektes, Artemisia 'nın Mausollos anısına düzenlediği yarışmaya katılır.....	212
TLit. 38. Phaselis 'lilerin kötü ünü – Pamphylia 'lıların en sahtekarları (İ.Ö. 4. yy.)	214
TLit. 39. Phaselis 'lilerin kötü ünü – Artemon ve kardeşi Lakritos (İ.Ö. 4. yy.).....	215
TLit. 40. Phaselis 'li elçiler Büyük İskender 'i altın bir taçla taçlandırır (İ.Ö. 334)	220
TLit. 41. İskender Phaselis 'te kalır ve oradan Pamphylia 'ya geçer (İ.Ö. 334).....	221
TLit. 42. Büyük İskender Phaselis 'te (İ.Ö. 334)	222
TLit. 43. İskender barbar kenti Marmara 'yı (= Mnara) ele geçirir (İ.Ö. 334)	223
TLit. 44. İskender Phaselis 'ten ayrılır (İ.Ö. 334)	225
TLit. 45. I. Ptolemaios Phaselis 'i ele geçirir (İ.Ö. 309).....	226
TLit. 46. Side önlerindeki savaşta Rhodos Donanması Phaselis 'te mevkenilir (İ.Ö. 190)	227
TLit. 47. Rhodos 'lu Polyaratos Phaselis 'e kaçıyor (İ.Ö. 171-168)	228
TLit. 48. Helenistik Dönem Phaselis 'inde bir Yahudi topluluğu (İ.Ö. 138)	230
TLit. 49. Phaselis P. Servilius Vatia tarafından ele geçirilir (İ.Ö. 74).....	231
TLit. 50. Phaselis 'lilerin toprakları ager publicus yapılır	234

<i>TLit. 51. Pompeius Pharsalos yenilgisinden sonra Phaselis'e gelir (İ.Ö. 48)</i>	234
<i>TLit. 52. Brutus Phaselis'lilerin kendisine teslim olmalarını ister (İ.Ö. 42)</i>	235
<i>TLit. 53. Phaselis'li piskopos Romanos Constantinopolis Consül'üne katılır (İ.S. 381)</i>	236
<i>TLit. 54. Phaselis'li piskopos Phronton Chalkedon Consül'üne katılır (İ.S. 451)</i>	237
<i>TLit. 55. Phaselis'li piskopos Aristodemus İmp. I. Leo'ya gönderilen mektubu imzalar (İ.S. 458)</i>	237
<i>TLit. 56. Johannes Nikaia'da Phaselis piskoposu'nu temsil eder (İ.S. 481)</i>	237
<i>TLit. 57. İ.S. 10. yüzyılda Konstantinos VII. Porphyrogennetos tarafından tanınır</i>	237
3.2 Epigrafik Belgeler	238
3.2.1 Teritoryum İçindeki Yazıtlar	238
TEp. 1. Beldibi: <i>Tenedos ve Phaselis arasındaki antlaşma</i>	238
TEp. 2. Kocaköy: <i>Trebenna'lı Moles ve Phaselis'li karısının mezarı</i>	239
TEp. 3. Kocaköy: <i>Phaselis'li Hermas ve ailesinin mezar yazıtı</i>	239
TEp. 4. Yarbaşıçandır: <i>Mnara'dan Phaselis'li Murmla'nın lahdi</i>	240
TEp. 5. Zindanyakası: <i>Eutykhes ve ailesinin mezar yazıtı</i>	243
TEp. 6. Barsak Vadisi (?): <i>Phaselis – Korykos arasındaki sınır taşı (?)</i>	244
3.2.2 Lykia İçindeki Yazıtlar	245
TEp. 7. Melanippion: <i>Phaselis'li Apollonios onurlandırılıyor</i>	245
TEp. 8. Olympos: <i>Phaselis'li falanca çocuk kategorisi güreşini kazanmıştır</i>	248
TEp. 9. Olympos: <i>Phaselis'li Oksea'nın mezar yazıtı</i>	248
TEp.10. Patara: <i>Phaselis Stadiasmos'ta geçiyor</i>	249
TEp. 11. Rhodiapolis: <i>Opramoas Phaselis'lilere bağışta bulunuyor</i>	250
TEp. 12. locus incerta: <i>Caesar ile Lykia Birliği arasında yapılan antlaşma</i>	251
3.2.3 Geri Kalan Küçük Asya'daki yazıtlar	252
TEp. 13. Ephesos: <i>"Monumentum Ephesenum"un liman listesi</i>	252
TEp. 14. Iassos: <i>Phaselis'li Asklepiades</i>	253
TEp. 15. Kaunos: <i>Phaselis'li metoikos Kaunos'ta bağışta bulunuyor</i>	254
3.2.4 Ege Adaları ve Rhodos	255
TEp. 16. Delos: <i>Phaselis'li Tisias Delos'taki kutsal mülklerden ergasterion'u kiralyor</i>	255
TEp. 17. Delos: <i>Phaselis'li Philotas ve diğer ephebe'ler Hermes ve Herakles'e adıyorlar</i>	256
TEp. 18. Delphi: <i>Phaselis'lilerin Delphi'lilere kehanet bedeli ödemeleri hakkında</i>	257
TEp. 19. Delphi: <i>364-3 yıllarına ait Delphi Apollon Tapınağı kayıtları</i>	258
TEp. 20. Euboia (Histiaia): <i>Phaselis'li Artemidoros proksenos ilan ediliyor</i>	259
TEp. 21. Lindos: <i>Phaselis'liler Athena Lindia'ya adakta bulunuyorlar</i>	260

TEp. 22. Lindos: <i>Phaselis</i> 'lilerin onurlandırdığı <i>Aktaion Athena Lindia</i> 'ya adıyor	261
TEp. 23. Kos: <i>Asklepios Agon</i> 'unu kazananların listesi	262
TEp. 24. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Polykrates</i> 'in de adının geçtiği bir abone listesi	263
TEp. 25. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Kleo</i> 'nun da adının geçtiği bir abone listesi	265
TEp. 26. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Demetrios</i> ve <i>Dioskyridas</i> 'ın geçtiği abone listesi	265
TEp. 27. Rhodos: <i>Aphrodisiastai Hermogeneioi Derneği</i> 'nin arazileri hakkındaki dekret.....	266
TEp. 28. Rhodos: <i>Aphrodisiastai Hermogeneioi Derneği Hermogenes</i> 'i onurlandırıyor	268
TEp. 29. Rhodos: <i>Moskhion, Samothraikiastai Derneği</i> tarafından onurlandırılıyor	269
TEp. 30. Rhodos: <i>Agathanor</i> bir <i>Rhodos Derneği</i> 'nde <i>Agonotetheslik</i> görevi yapıyor	270
TEp. 31. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li falancanın heykeli dikiliyor.....	271
TEp. 32. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Aphrodisios</i> 'un mezar yazıtı.....	271
TEp. 33. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Artemisia</i> 'nın mezar yazıtı	272
TEp. 34. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Artemo, Damoneikos</i> ve <i>Lykaonia</i> 'lı <i>Olympia</i> 'nın mezar yazıtı	272
TEp. 35. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Asklapias</i> 'ın mezar yazıtı.....	273
TEp. 36. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Asklapiades</i> ve diğerlerinin mezar yazıtı	274
TEp. 37. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Athanokleia</i> ve eşinin mezar yazıtı	274
TEp. 38. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Deinarkhos</i> 'un mezar yazıtı	275
TEp. 39. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Demetrios</i> 'un mezar yazıtı.....	275
TEp. 40. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Eukleia</i> 'nın mezar yazıtı	276
TEp. 41. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Isogene</i> ve <i>Ephesos</i> 'lu <i>Euphrosyna</i> 'nın mezar yazıtı.....	276
TEp. 42. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Kallon</i> 'un mezar yazıtı.....	277
TEp. 43. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Nikaia</i> 'nın mezar yazıtı.....	277
TEp. 44. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Nikostratos</i> 'un mezar yazıtı.....	278
TEp. 45. Rhodos Peraia: <i>Phaselis</i> 'li <i>Oinanthe</i> 'nin mezar yazıtı.....	278
TEp. 46. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Pistokles</i> 'in mezar yazıtı.....	279
TEp. 47. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Rhodippos</i> 'un mezar yazıtı	279
TEp. 48. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Theodora</i> 'nın mezar yazıtı.....	280
TEp. 49. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Theogenes</i> ve diğerleri 'nin mezar yazıtı	280
TEp. 50. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Timostratos</i> 'un mezar yazıtı.....	281
TEp. 51. Rhodos (Karpathos): <i>Phaselis</i> 'li [...]damos ve karısı <i>Eunis</i> 'in mezar yazıtı	281
TEp. 52. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li [Men]edamos 'un mezar yazıtı.....	282

TEp. 53. Rhodos: <i>Phaselis</i> 'li ve karısı <i>Timanassa</i> 'nın mezar yazıtı	282
TEp. 54. Samos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Timophanes proksenos</i> olarak onurlandırılıyor	283
3.2.5 Kıta Yunanistan	285
TEp. 55. Atina: <i>Phaselis</i> ile Atina arasındaki hukuki antlaşma	285
TEp. 56. Atina: <i>Delos Attika Deniz Birliği Tributum Listeleri</i>	289
TEp. 57. Atina: <i>Phaselis</i> 'li <i>Athenodotos</i> 'un mezar steli.....	290
TEp. 58. Atina: <i>Tanrıça Athena</i> ve diğer tanrılar'a ait tapınak envanterleri.....	291
TEp. 59. Atina: <i>Atina demos</i> 'u <i>Phaselis</i> 'li birini <i>proxenia</i> ile onurlandırıyor.....	292
TEp. 60. Atina: <i>Demos</i> , <i>Phaselis</i> 'li <i>Euksenides</i> 'i onurlandırıyor	293
TEp. 61. Atina: <i>Phaselis</i> ve diğer Küçük Asya kentleri Atinalı bir <i>Nauarkhes</i> 'i onurlandırıyor..	295
TEp. 62. Atina: <i>Phaselis</i> 'li 'ye ait onur dekreti	297
TEp. 63. Atina: <i>Mousaios</i> , <i>Phaselis</i> 'li bir asker	298
TEp. 64. Atina: <i>Phaselis</i> 'li <i>Kharmides</i> 'in mezar yazıtı	298
3.2.6 Mısır	298
TEp. 65. Abydos: <i>Phaselis</i> 'li <i>Neon Seti I</i> 'in tapınağını ziyaret ediyor	298
TEp. 66. Philai: <i>Phaselis</i> 'li <i>Nestor VIII. Ptolemaios</i> , <i>Kleopatra</i> ve onların çocukları ve de tanrılar <i>Isis</i> , <i>Serapis</i> ve <i>Horos</i> için bir adama yapıyor	299
TEp. 67. Thebai: <i>Phaselis</i> 'li <i>Euktemon Thebai</i> krallar vadisini ziyaret ediyor.....	300
TEp. 68. Thebai: <i>Phaselis</i> 'li <i>Lykon Thebai</i> krallar vadisini ziyaret ediyor	301
TEp. 69. Thebai: <i>Phaselis</i> 'li <i>Lykon IV. Ramses</i> 'in mezarını ziyaret ediyor.....	301
TEp. 70. Thebai: <i>Phaselis</i> 'li <i>Mnasimakhos IV. Ramses</i> 'in mezarını ziyaret ediyor.....	302
3.3 Kentten Ele Geçen Yazıtlar	303
3.3.1 Antlaşma Yazıtları	303
Nr. 1. <i>Mausollos</i> ve <i>Phaselis</i> 'liler arasındaki antlaşma.....	303
3.3.2 Adak Yazıtları	304
Nr. 2. <i>Tanrıça Athena Polias</i> 'a adak.....	304
Nr. 3. <i>Hestia</i> ve <i>Hermes</i> 'e adak.....	306
Nr. 4. <i>Helios</i> 'a adak	307
Nr. 5. <i>Apollon Iatros</i> 'a adak.....	308
3.3.3 İmparator Yazıtları	309
Nr. 6. <i>Boule</i> ve <i>demos İmparator Vespasianus</i> 'u onurlandırıyor	309
Nr. 7. <i>İmparator Domitianus</i> 'a ait bina yazıtı	310

Nr. 8. İmparator Traianus için bir onurlandırma	311
Nr. 9. Boule ve demos İmparator Traianus'u onurlandırıyor	311
Nr. 10. Rahmetli Plotina'ya ithaf.....	313
Nr. 11. İmparator Hadrianus'a ithafen Hadrianus Kapısı yaptırılıyor	313
Nr. 12. Akalissos'luların İmparator Hadrianus'a ithafı.....	315
Nr. 13. Korydalla'luların İmparator Hadrianus'a ithafı	316
Nr. 14. İmparator Hadrianus'a ithaf.....	316
Nr. 15. Tyndaris Tetragonal Agora'yı İmparator Hadrianus'a ithaf ediyor	317
Nr. 16. Tyndaris İmparator Hadrianus'u onurlandırıyor	319
Nr. 17. Paulina Augusta'ya ithaf	320
Nr. 18. Boule ve demos İmparator Antoninus Pius'u onurlandırıyor	321
Nr. 19. İmparator Antoninus Pius'a ait yazıt.....	321
Nr. 20. Boule ve demos İmparator Caracalla'yı onurlandırıyor	322
Nr. 21. Evrenin efendileri için heykeller	323
3.3.4 Onur Yazıtları	324
Nr. 22. Phaselis'lilerin boule ve demos'u Ptolemaios'u onurlandırıyor	324
Nr. 23. Q. Voconius Saxa Amyntias ve Q. Voconius Saxa Fidus onurlandırılıyor	326
Nr. 24. Lykia-Pamphylia Eyaleti'nin Procurator'u [....]Rufus için bir onurlandırma.....	330
Nr. 25. Phaselis'ilerin boule ve demos'u Kolalemis'i onurlandırıyor	332
Nr. 26. Rhodiapolis'li Opramoas onurlandırılıyor	333
Nr. 27. Aur. Bettia anısı ve iyi niyetinin şükranı olarak kızı Aur. Bettia'yı onurlandırıyor.....	337
Nr. 28. Boule ve Demos Lykiarkh Aur. [Pamphilos]u onurlandırıyor	338
Nr. 29. Olympos'lu Philokrates için yapılan onurlandırma.....	339
3.3.5 Agon Yazıtları	340
Nr. 30. Helenistik Dönem müzik agon'una ait zafer listesi	340
Nr. 31. Bir atlet için yazılmış övgü epigramı.....	342
Nr. 32. Ptolemaios, Palladeios Agon'unun çocuk katagorisi güreş müsabakasını kazanıyor	343
Nr. 33. Kougas, Palladeios Agon'unun yetişkin erkekler güreş müsabakasını kazanıyor.	345
Nr. 34. Kougas, Themis'in yetişkin erkekler katagorisi güreş müsabakasını kazanıyor	347
Nr. 35. Eukratidas'ın vasiyet ettiği agon'un galibi için yazılan agon yazıtı.....	347
Nr. 36. Torunu Eukratidas'ın Vasiyet Ettiği agon'u kazanıyor	348

3.3.6	Mezar Yazıtları	349
	Nr. 37. <i>Dorion'un mezar steli</i>	349
	Nr. 38. <i>Rhodos'lu Epikratidas'in mezar steli</i>	350
	Nr. 39. <i>Menedamos'un Mezar steli</i>	351
	Nr. 40. <i>Moles'in mezar steli</i>	351
	Nr. 41. <i>Aurelius Moles'in mezar steli</i>	352
	Nr. 42. <i>[...]ares'in mezar steli</i>	353
	Nr. 43. <i>Auksanon'un mezar altarı</i>	354
	Nr. 44. <i>Aristion'un lahdi</i>	355
	Nr. 45. <i>Herophilos'un lahdi</i>	355
	Nr. 46. <i>Aurelius Trokondas'in lahdi</i>	357
	Nr. 47. <i>Bir lahıt parçası</i>	357
	Nr. 48. <i>Bir lahıt parçası</i>	358
	Nr. 49. <i>Bir lahıt parçası</i>	359
3.3.7	Mozaik Yazıtları	360
	Nr. 50. <i>[]duma[] ve Zosimos paleastranın taban mozağını yaptırıyorlar</i>	360
3.3.8	Sınır Yazıtları	361
	Nr. 51. <i>Zeus Boulaios'a ait sınır taşı</i>	361
3.3.9	Fragmentler	363
	Nr. 52. <i>Boule ve demos ?</i>	363
	Nr. 53. <i>Sadece isimler okunabilen bir fragment</i>	363
	Nr. 54. <i>Fragment AΘA-A□</i>	363
	Nr. 55. <i>Fragment APIΣ</i>	364
	Nr. 56. <i>Fragment ATIXHTA-TOYKAIMA</i>	364
	Nr. 57. <i>Fragment EΠIΦ</i>	364
	Nr. 58. <i>Fragment ΗΠ-OYT</i>	365
	Nr. 59. <i>Fragment IAI-ENTO-ΘEΩ</i>	365
	Nr. 60. <i>Fragment ΛΙΑ-ΑΩ-N-ΩΡΕΙ-ΙΕΓΟΙΟΣΙΝ-ΣΙΑΣΙΥΣΙΕ</i>	365
	Nr. 61. <i>Fragment O-ΣΤΟΛΑ-ΟΝΙΕΡΟΝΤ-ΟΙΙΩΝΤΑΣ-ΤΙΩΝΑΝ</i>	366
	Nr. 62. <i>Fragment O-ΤΟΥ-ΥΣΤ-ΑΙΥΠΙΑ-ΟΡΟΔΟΚ-ΩΡΟΣΚΑ-ΔΙΕΛΕΓ-ΑΙΑΥΤ</i>	366
	Nr. 63. <i>Fragment ΟΥΜΑ-ΤΥΡΚ</i>	366

Nr. 64. <i>Fragment ΠΕ-ΕΚΠΙΟ-ΕΝΔΙΟ-ΠΑ</i>	367
Nr. 65. <i>Fragment □ΡΗΑΙΩ-ΥΕΙ-ΟΝ</i>	367
Nr. 66. <i>Fragment Σ-ΤΕΝΟ-ΤΟΝ</i>	367
SONUÇ	369
KAYNAKÇA VE KISALTMALAR	371
ANTİK KAYNAK EDİSYONLARI VE KISALTMALAR LİSTESİ	399
ΕΠΙΓΡΑΦİK İNDEX	408
Şahıs İsimleri	408
a) Yunanca İsimler	408
b) Latince İsimler	410
c) Yerli İsimler	411
d) Şahıs İsimlerine ait Fragmentler	411
Çoğrafi ve Ethnik Adlar	412
İmparator, Kral ve Diğer Önemli Kişiler	414
Roma İmparatorlarına İşaret Eden İfadeler	415
Roma Eyalet Memuriyetlikleri ve Bunlara İlişkin Kavramlar	417
Phaselis Kenti'nin Kurumları ve Memuriyetlikleri	417
Tanrılar	418
Dini Görevler ve Kavramlar	419
Agonlar'a İlişkin Kavramlar	419
Yunanca Kelimeler	421
CONCORDATE	429
Yazıtlar	429
Antik Kaynaklar	432
ÖZGEÇMİŞ	434

ŞEKİLLER VE TABLOLAR LİSTESİ

Res. 1: Phaselis Yarımadası'nı gösteren hava fotoğrafı (fot. İsmail Şahinbaş).....	13
Res. 2: Tahtalı Dağ.....	13
Res. 3: Phaselis Yarımadası'ndan Musa Dağı'na bakış	13
Res. 4: Akropolis'in güneyinde yükselen kent suru.....	20
Res. 5: Tiyatro yapısı (fot. İsmail Şahinbaş).....	20
Res. 6: Akropolis'in güneybatı ucunda yer alan 3 nefli bazilika ve başka bir yapı.....	21
Res. 7: Ana Cadde (fot. İsmail Şahinbaş).....	21
Res. 8: Domitianus Agorası	22
Res. 9: Tetragonal Agora (Hellenkemper-Hild, TIB VIII 3, nr. 316).....	22
Res. 10: Hamam-Gymnasion yapısı (Hellenkemper-Hild, TIB VIII 3, nr. 318).....	23
Res. 11: Küçük Hamam ve Latrina Yapısı (fot. İsmail Şahinbaş).....	23
Res. 12: Aqueductus (fot. İsmail Şahinbaş).....	24
Res. 13: Batı Nekropolis'i.....	24
Res. 14: Gedelma Kalesi'nden bir görünüş.....	49
Res. 15: Kale'den bir görünüş.....	49
Res. 16: Lykai Kenti'nin üzerinde konumlandığı Bölücekteş Tepesi (fot. İsmail Şahinbaş).....	49
Res. 17: Hayıtlıgöl Öreni'nden Helenistik Dönem yapı kalıntısı (Adak-Güzelyürek, Beldibi, s. 84).....	49
Res. 18: Mnara Kenti'nden Helenistik Dönem yapı kalıntısı.....	50
Res. 19: Çalışdağ Tepesi üzerindeki kale yapısı	50
Res. 20: Elmasuyu Harabeliği (Adak-Güzelyürek, Beldibi, s. 89).....	50
Res. 21: Sızgılı Kaya Kalesi.....	50
Res. 22: Tenedos kentinden Roma-Erken Bizans Dönemi'nden küçük bir köprü.....	51
Res. 23: Thebe kentine ait sur duvar (Adak-Güzelyürek, Beldibi, s. 87).....	51
Res. 24: İ.Ö. 230-190 yıllarından, önde defne çelenkli Apollon, arkada ise Athena tasviri ve memur Polykrates'in isminin geçtiği Phaselis sikkesi.....	57
Res. 25: Liliium Martagon ve Liliium Chalcedonicum.....	60
Res. 26: Phaselis'te yetişen Rosa Phoenicia.....	61
Res. 27: Sedir ağacı (Adak-Güzelyürek, Beldibi, s. 19).....	62
Res. 28: İ.Ö.4. yüzyıldan gümüş stater.....	63
Res. 29: Doğal limanlarıyla birlikte Phaselis Yarımadası'nın hava fotoğrafı (fot. İsmail Şahinbaş).....	71
Res. 30: Kuzey Limanı (Hellenkemper-Hild, TIB VIII 3, nr. 317).....	71
Res. 31: Güney Limanı.....	72
Res. 32: Kent Limanı (Bayburtuoğlu, Lykia, s. 76).....	72
Res. 33: Alacasu'dan Karaburun'a devam eden yol kalıntısı.....	77
Res. 34: Küçük Çaltıcak Koyun'da görülen gavuryolu kalıntısı (Klimaks).....	77
Res. 35: Tahtalı Dağ üzerinden Gedelma'ya devam eden yol güzergahından bir bölüm.....	78
Res. 36: Tabula Peutingeriana.....	78
Res. 37: Tamtır Alanı.....	83

Res. 38: Su künkleri	83
Res. 39: ca. 550 yılından gümüş staterler	97
Res. 40: İ.Ö. 5. yüzyıldan tetrabol	98
Res. 41: İ.Ö. 411-350 arasında basılan Phaselis obol'ü	107
Res. 42: Ön yüzünde şimşek demeti, arka yüzde ise kartal kabartması olan gümüş stater (İ.Ö. 250-220).....	125
Res. 43: İ.Ö. 220-190 arasında basılmış bronz sikke	126
Res. 44: Arka yüzünde harf verilen İskender	127
Res. 45: İ.Ö. 2 yüzyıl Phaselis tetradrahmesi	132
Res. 46: III. Gordianus ve Tranquillina sikkeleri	161
Res. 47: Athena Promokhos'u	173
Res. 48: Apollon başı tasvir edilmiş	173
Res. 49: Zeus Aetephoros	174
lev. 1: Kent Planı (G. Stanzl).....	14
lev. 2: Phaselis Teritoryumu'nun sınırlarını gösteren harita.....	33
Lev. 3: Teritoryum içinde yer alan yerleşimleri gösteren harita.....	48
lev. 4: Phaselis'in kentinin kara yollarını gösterir harita	76

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.y.	adı geçen yazar
aşğ.	aşağıdaki
bd.	band
bkz.	bakınız
böl.	bölüm
ca.	circa
çev.	çeviren
diss.	dissertation
dpn.	dipnot
ed.	edidit
et al.	et alii
etc.	et cetera
fig.	figür
fot.	fotoğraf
fr.	fragment
İ. Ö.	İsa'dan önce
İ. S.	İsa'dan sonra
krş.	karşılaştırınız
lev.	levha
loc cit.	locus citatus
nr.	numara
op. cit.	opera citatum
res.	resim
s.	sayfa
str.	satır
suppl.	supplementum
s.v.	sub voce
vd.	ve devamı
vdd.	ve devamının devamı
yak.	yaklaşık
yy.	yüzyıl

ÖZET

Antik aktarımlara göre Phaselis kenti İ.Ö. 691/690 yılı civarında Rhodos kenti Lindos'un önderliğinde Pamphylia Körfezi'nin batı sahilinde kurulmuştur. Uygun konumu ve Phoinike – Ege – Yunanistan deniz güzergahı üzerindeki üç doğal limanıyla gerçekten kısa bir zamanda önemli bir ticaret kenti olmayı başarmıştır. Rhodos diyalektinde yazılan yazıtlar ve yaklaşık İ.Ö. 250 ve 130 yılları arasındaki kent sikkeleri üzerinde anılan çok sayıdaki memur ismi kentin, İmparatorluk Dönemi'ne kadar bir Rhodos kolonisi olarak Yunan soyunu koruduğu göstermektedir. Roma hakimiyeti altındaki yapısal gelişmeler kentin halk tabakasını oldukça değiştirmiştir. Epigrafik malzemelere dayanarak kentte Romalılaşıma eğilimi ve Yunanlar ile Lykia-Pamphylia soyundan yerliler arasında etnik bir kaynaşma süreci yaşandığı gözlemlenebilir.

Phaselis yaklaşık İ.Ö. 6. yüzyılın ortalarından itibaren sikke basmıştır. Pers hakimiyeti altındayken (İ.Ö. 6-5. yy.) de kent gümüş sikkeler basmıştır. Phaselis İ.Ö. 469 yılında Kimon tarafından Delos-Attika Deniz Birliği'ne dahil edilmiştir. İ.Ö. 411 yılında yeniden Pers egemenliği altına girmiştir. Lykia İ.Ö. 360 yılında, Pers kralına gösterdiği sadakatinden dolayı Satrap Mausollos'a ödül olarak verilmiştir. Phaselis'in bu dönemde otonomisini koruduğu görülmektedir, kent bu özgürlüğü Büyük İskender'e kadar korumuştur. Pers hakimiyetine rağmen kent, Atina ile sürekli gelir elde ettiği ticari ilişkilerini kesmemiştir. Mısır, Suriye ve Rhodos'tan ele geçen Phaselis sikkeleri, Klasik ve Helenistik dönemlerde bu bölgeler ve Phaselis arasında ticari ilişkilerin varlığına işaret etmektedir.

Phaselis İ.Ö. 334 yılında kendi isteğiyle Büyük İskender'e kapılarını açmıştır. İskender'in ölümünden sonra kent, İ.Ö. 311 yılına kadar devam edecek olan, Antigonos Monophtalmos hakimiyeti altına girmiştir. İ.Ö. 309-221 yılları arasında kentte, bazı kesilmelere rağmen yaklaşık 1 yüzyıl boyunca Ptolemaios'ların egemenliği hüküm sürmüştür. III. Ptolemaios'un ölümünden sonra (İ.Ö. 221) kent yeniden özgür kalmıştır. Kentin Lykia'nın III. Antiokhos tarafında ele geçirilmesinin ardından (İ.Ö. 197) otonom statüsünü koruyup korumadığı kesin olarak belli değildir. Fakat her şekilde o Perge, Sillyon ve Aspendos ile ortak bir *aera*'ya sahip sikkeler basmıştır. Bununla Phaselis'in İ.Ö.188 yılında yapılan Apameia Antlaşması'ndan sonra Lykia ile birlikte Rhodos hakimiyeti altına girmediği açıklık kazanmaktadır. Kent Lykia ile ne politik ne de kültürel olarak herhangi şekilde bir ilişki içinde olmamış; Pamphylia kentleri ile birlikte hareket edip İskender *tetradrachme*'leri basmıştır. Melanippion'dan ele geçen yeni bir yazıt Phaselis'in bu dönemde bağımsız ve Rhodos ile müttefik bir kent olduğunu gös-

termektedir. İ.Ö. 130 yılında başlayan Lykia Birliği üyeliği yaklaşık 30 yıl sürmüştür. İ.Ö. 1. yüzyılda Akdeniz’de yaşanan korsan olayları Phaselis’in kaderini oldukça değiştirmiştir. İ.Ö. 77 yılında korsanlığı bitirmek için bölgeye gelen Romalı komutan Publius Servilius Vatia tarafından cezalandırılmış ve topraklarının bir kısmını *ager publicus* olarak kaybetmiştir.

Phaselis İ.Ö. 75 yılının Asia Gümrük Yasası’nda gümrük limanı olarak görülür. O bu dönemde hala Lykia Birliği’ne bağlı değildir. Fakat İ.Ö. 46 yılında kent yine Lykia Birliği üyesi olarak görülmektedir. Phaselis, Roma hakimiyeti altındaki erken 2. yüzyılı diğer Küçük Asya kentleri gibi refah içinde geçirmiştir. İ.S. 3. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Isauria ve barbar akınları ile deniz korsanları kenti yeniden tehdit etmeye başlamışlardır. Kentte bu dönemde bir çöküş yaşanmıştır. İ.S. 5. yüzyılda kent oldukça küçülmüştür. Bunda eşkıyaların istilaları yanında, Attaleia kentinin önem kazanmaya başlaması ve kent içindeki gölün giderek bataklık halini alması da etkili olmuş olmalıdır. Bu dönemde Phaselis Attaleia kentinin taş ocağına dönmüştür. Phaselis İ.S. 8., 9. ve 11. yüzyıllara ait piskopos listelerinde Lykia’nın piskoposluk kenti olarak görülür. Geçdönem portulalarında sadece bir liman olarak anılır. Phaselis 1158’de Selçuklular tarafından fethedilmiş ve bu dönemden sonra, 19.yüzyılda yeniden keşfedilişine kadar tarih sahnesinden kaybolmuştur.

ZUSAMMENFASSUNG

Nach antiker Überlieferung wurde die Stadt Phaselis 691/690 v. Chr. unter der Führung der rhodischen Stadt Lindos am Westküste des pamphyllischen Golfes gegründet. Dank ihrer günstigen Lage und mit drei Naturhäfen an der Schifffahrtsroute Phoinike – Ägäis – Griechenland konnte die Stadt sich in einer relativ kürzeren Zeit zu einer wichtiger Handelsstadt entwickeln. Die im rhodischen Dialekt verfassten Inschriften sowie zahlreiche Beamtennamen auf Münzen aus der Zeit ca. 250-130 v. Chr. charakterisieren die Stadt als eine rhodische Kolonie von sein griechischen Ursprung, der sich bis in die römische Kaiserzeit aufbewahrte. Die infrastrukturelle Entwicklung unter der römischen Herrschaft änderte allmählig auch das Bevölkerungsschild der Stadt. Auf der Grundlage des epigraphischen Materials beobachtet man in der Stadt eine Tendenz zur Romanisierung sowie einen ethnischen Mischungsprozess zwischen Griechen und Einheimischen vom lykisch-pamphyllischen Ursprung.

Phaselis prägte Münzen etwa ab. Mitte des 6. Jhs. V. Chr. Unter persischen Herrschaft (6-5. Jhdt. v. Chr.) konnte die Stadt Silbermünzen prägen. Phaselis wurde von Kimon im 469 v. Chr. dem Attisch-Delischen Seebundes eingegliedert. Im Jahr 411 v. Chr. kam die Stadt wieder unter die persische Herrschaft. Lykien wurde 360 v. Chr. dem Satrapen Mausollos als Belohnung geschenkt, weil er während des Satrapenaufstandes dem Großkönig treu blieb. Auch in dieser Epoche konnte Phaselis seine Autonomie aufbewahren, die bis Alexander dem Großen andauerte. Trotz der persischen Herrschaft durfte die Stadt ihre Handelsbeziehungen zu Athen nicht abbrechen, aus denen sie ihre regemäßigen Einkünfte erhielt. Die phaselistischen Münzfunde im Ägypten, Syrien und Rhodos deuten daraufhin, daß in der klassisch-hellenistischen Zeit zwischen diesen Ländern und Phaselis eine rege Handelsbeziehung existierte.

Im Jahr 334 öffnete Phaselis freiwillig seine Türe Alexander dem Großen. Nach dem Tod Alexandros kam die Stadt unter die Herrschaft von Antigonos Monophthalmos, die bis 311 v. Chr. andauerte. Zwischen 309-221 v. Chr. blieb sie sich einigen Unterbrechung unter der Herrschaft der Ptolemäer. Nach dem Tod Ptolemaios III. (221 v. Chr.) war die Stadt wieder frei. Ob die Stadt nach der Eroberung Lykien durch Antiochos III (197 v. Chr.) ihren freien Status bewahren konnte, ist nicht gewiss. Auf jeden Fall durfte sie gemeinsam mit Perge, Sillyon und Aspendos Münze prägen, die die gleiche Ära aufweißen. Somit wird auch klar, daß Phaselis nach dem Frieden von Apameia im Jahr 188 v. Chr. nicht mit Lykien unter die rhodische Herrschaft ging. Die Stadt gehörte weder politisch noch kulturell zu Lykien; sie stand mit dem pamphyllischen Städten in der engen Beziehung und schlug gemeinsam mit Ihren postumen Alexandertetradrachmen. Die neu entdeckte hellenistische Inschrift aus Melanippion zeigt, daß Phaselis eine autonome Stadt war und mit Rhodos im Bund stand. Im Jahr 130 v. Chr. wurde die Stadt in dem lykischen Bund aufgenommen, was 30 Jahre andauerte. Die Piraterie im 1. Jhdt. v. Chr. hat das Schicksal der Stadt geändert. Publius Servilius Vatia,

der seine militärischen Operationen gegen Seeräuberei im den Gebiet erfolgreich abgeschlossen hatte (77 v. Chr.), bestrafte u.a. auch Phaselis: Ein Teil seiner Chora wurde als *ager publicus* geklärt.

Im Zollgesetz von Asia erscheint Phaselis als Hafenzollamt. Zu dieser Zeit gehörte es noch nicht Lykischen Bund. Ab 46 v. Chr. erscheint die Stadt als Mitglied des Lykischen Bundes. Wie alle anderen Städte Kleinasien erlebte auch Phaselis einem Wohlstand unter der römischen Herrschaft in den ersten Zwei Jahrhunderten. Ab der zweiten Hälfte des 3. Jhdts. n. Chr. bedrohten die feindlichen Einfälle von Isauriern, Barbaren und Piraten die Stadt, wann sie schließlich zum Niedergang führte. Im 5. Jhd. n. Chr. beobachtet man eine zusammengeschrumpfte Stadt. Darauf wäre es abgesehen von dem Barbareneinfälle wirksam gewesen sein, dass die Stadt Attaleia sich profilieren begann und die See in der Stadt allmählich zu einem Sumpfgebiet wurde. In dieser Zeit Phaselis wurde zum Steinbruch von Attaleia. In den 8., 9. und 11. Jahrhunderten erscheint Phaselis in den Bischoffslisten als Bistum Lykiens. Im späten Portulanem wird es nur als Häfen erwähnt. Nach der Eroberung des Gebiets durch Seldschuken im Jahr 1158 verschwand die Stadt völlig aus der Geschichte bis ihre Ruinen im 19. Jhd. Wieder entdeckt wurden.

GİRİŞ

Phaselis antik kenti üzerine yapılan bu doktora çalışmasının amacı, epigrafik, numizmatik ve arkeolojik belgeler ile antik literatüre dayanarak kentin Antik Dönem'deki tarihini anlatmak; coğrafyası, ahalisi, ekonomisi, politik ve sosyal yapısı üzerinde durmak ve de bunların bağlantılarını analiz etmektir. Araştırmanın zaman dilimi Arkaik Dönem'den (İ.Ö. 7. yy.) Bizans Dönemi'nin sonuna kadar ulaşmaktadır.

Phaselis antik kentine ilişkin günümüze ulaşan antik literatür verileri büyük ölçüde Roma İmparatorluk Dönemi içinde kaleme alınmış eserlerdir. Bunun en önemli nedenlerinden biri, Klasik ve Helenistik Dönem için, kendi zamanını anlatan antikçağ tarihçi sayısının oldukça az ve önemli yazarların eserlerinin büyük ölçüde kayıp olmasıdır. Phaselis tarihi hakkında bilgi edinebileceğimiz önemli iki tarih yazarının eserleri de maalesef kayıptır. Bu kaynaklardan ilki İ.Ö. 350-260 yılları arasında yaşamış ve 323'den 272 yılına kadarki dönemi içeren, Diodoros'un "Dünya Tarihi"nin 18-20. kitapları için ana kaynak olan, bir tarih kitabı yazan Kardialı Hieronymos'tur; diğeri ise İ.Ö. 340-260 yılları arasında yaşamış, Theophrastos'un öğrencisi ve daha sonra da Samos tiranı olan, Samos'lu Duris'tir. Onun *Makedonika* isimli eseri Leuktra Savaşı'ndan (İ.Ö. 371) Lysimakhos'un ölümüne (İ.Ö. 281) kadarki dönemi içermektedir. Burada ele aldığımız kaynakların büyük kısmı daha ziyade, çeşitli konularda yazmış oldukları eserlerin bazı yerlerinde gerek doğrudan Phaselis'e ilişkin gerekse tarihsel olayların akışı içinde gördüklerini, duyduklarını ya da kendinden önceki yazarlardan okuduklarını aktarmışlardır. Bu yüzden, konuyla ilgili bilgi veren tüm antik eserler dikkate alınmış; bunlardan sağlanan bilgi ve ipuçlarından hareketle bazı sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

Bu kapsamda antik literatürde geçen Phaselis'e ilişkin 87 adet referans, Yunanca aslından Türkçe'ye çevrilmiştir. Bu kaynaklardan 23'ü Phaselis'in antik coğrafyası ve topografyası, 4'ü ekonomisi, 60 tanesi ise kentin tarihsel gelişimi hakkında bilgiler vermektedir.

Kentin tarihsel coğrafyasına ilişkin bilgi veren en önemli kaynak Amaseia'lı Strabon'un *Geographika* adlı eseridir. Strabon dışında Plinius, Mela, Livius, Ptolemaios, Aelius Herodianus ve Dionysios Periegetes de kentin coğrafik konumu hakkında aktarımlarda bulunmuşlardır. Phaselis'in Geç Roma ve Bizans dönemlerindeki durumu hakkında birebir bilgi veren tek antik kaynak, İ.S. 535'den önceki Bizans İmparatorluğu'na ait kent listesini veren Hierokles'tir. Diğer kaynaklar genellikle kendi dönemlerini değil, alıntı yaptıkları kaynakların dönemini aktarmışlardır. Hierokles bu listesinde Phaselis'i bir Lykia kenti olarak saymıştır. VII. Konstantinos Porphyrogenetos da kenti ünlü bir Lykia kenti olarak göstermiştir. İ.S. 10.

yüzyılda kaleme alınan ansiklopedik eser Suda'da Phaselis'in bir ada olduğu bildirmiştir. İ.S. 12. yüzyılda yazan, fakat Strabon'un *Geographika*'sından etkilenen Eustathius Phaselis'i Lykia kenti olarak vermiştir. Deniz güzergahlarını kaydeden Stadiasmus Maris Magni, Phaselis'in diğer sahil kentlerine olan uzaklık mesafelerini kaydetmiştir. Plinius ve Athenaios kentin ünlü ürünleri olan güller ve zambaklardan da bahsetmişlerdir. Pseudo Aristoteles Phaselis'te esen rüzgarlardan; Claudius Aelianus da kenti işgal eden eşek arılarından söz etmişlerdir.

Phaselis'in kuruluşuyla ilgili bilgi veren kaynaklar da geç dönemdedir ve bu konudaki erken bilgilere dayanarak malumat vermişlerdir. Aelius Herodianus ve Stephanos Byzantios, Aristainetos'a dayanarak, kenti Lakios'un kurduğunu söylemektedir. Athenaios da Heropythos'un yıllıklarına ve Philostephanos'un aktardıklarına dayanarak bu bilgiyi vermekte ve Lakios'un Lindos'lu olduğuna değinmektedir. Phaselis'in anıldığı en erken belge Herodotos'tur. Plutarkhos, Phaselis'in Delos-Attika Deniz Birliği'ne girişı hakkında bilgi vermektedir. Isokrates, Lykurgos, Aristodemos, Diodoros ve Suda, Kimon'un kazandığı Eurymedon Savaşı'ndan sonra yapılan Kallias Barışı ve Phaselis'in buradaki rolünden bahsetmişlerdir. Thukydidides, Peloponnesos savaşlarını anlatırken, Alkibiades'in Phaselis'e gelmesinden ve onun ayrılmasının ardından kentin Sparta'lılar tarafından ele geçirilmesinden söz etmektedir. Atinalı hatip Demosthenes Phaselis'li bir tüccara karşı yazdığı dava metninde Phaselis'li tüccarların dolandırıcılıklarına değinmektedir. Büyük İskender'e ilişkin bilgi veren kaynakların çoğu, imparatorun İ.Ö. 334 yılında Lykia'ya gelişini anlatırken, onun Phaselis'e gelip orada kalışına ve zorlu Pamphylia geçişine de değinmiştir. Arrianos, Plutarkhos, Diodoros, Strabon ve Eustathios bu konuda bilgi verirler. Diodoros, *Bibliotheke* isimli çalışmasında, I. Ptolemaios'un İ.Ö. 309 yılında kenti ele geçirip Lykia'ya doğru devam ettiğini bildirmektedir. Polybios, III. Ptolemaios'un Pamphylia'dan Hellaspontos'a kadarki tüm sahil şeridini ele geçirip kendi hakimiyeti altına soktuğunu söylemektedir. Ptolemaios'tan sonra İ.Ö. 197 yılında III. Antiokhos bölgeye gelmiş ve Phaselis'in de içinde bulunduğu pek çok kenti Ptolemaios hakimiyetinden çıkararak kendi krallığına dahil etmiştir. Livius ve Porphyrios bu konu hakkında bizi aydınlatmaktadır. İ.Ö. 140 yılında Romalı bir *consul*'ün, Phaselis'in de içinde bulunduğu bir çok kente ve krala, Yahudiler'e iyi davranılması hususunda yazdığı mektup sayesinde, o dönemde kentte yoğun bir Yahudi iskanı olduğu öğrenilmektedir. İ.Ö. 1. yüzyıla gelindiğinde Akdeniz bir korsan yuvası haline gelmiştir. Phaselis de korsanlarla işbirliği yapan kentlerden biridir. Bundan dolayı pek çok antik yazar Roma tarafından korsanlığa son vermek üzere görevlendirilen komutan P. Servilius Vatia'nın bölgedeki faaliyetlerini anlatmaktadır. Phaselis Servilius tarafından ele geçirilip *ager publicus* yapılmıştır. Bu konuda Strabon, Cicero, Orosius, Sallustius, Florus ve Eutropius bilgi vermektedir. İ.Ö. 1.

yüzyılın 2. yarısında Lykia iki büyük Romalı komutanın bölgeden zorla asker ve mühimmat toplamasına maruz kalmıştır. Lucanus, İ.Ö. 48 yılında Pompeius'un, bu dönemde küçük bir kent olmasından dolayı Phaselis'e gelip donanmasını orada demirlediğini yazmıştır. İ.Ö. 42 yılında da Brutus Lykia'ya gelmiştir; Ksanthos'u kanlı bir şekilde ele geçirdikten sonra aralarında Phaselis'in de bulunduğu bazı kentlere teslim olmaları çağrısında bulunduğu mektuplar yazmıştır.

Epigrafik belge olarak 66'sı kent içinden olmak üzere 136 adet yazıt ele alınmıştır. Bu yazıtlardan 6 tanesi teritoryum içinde, 6 tanesi Lykia Bölgesi'nde, 3 tanesi Ephesos, Iassos ve Kaunos kentlerinde, 39'u Ege Adaları ve Rhodos, 10 tanesi Yunanistan, 6 tanesi de Mısır kentlerinde ele geçmiştir. Söz konusu epigrafik malzemenin Phaselis ve teritoryumundan olan kısmı ile ilgili olarak öncelikle TAM II/3 cildi; *SEG*; *CIG*; *IGR*; *AE*; *EA*; Anti, *Esplorazioni*; Bérard, *Inscriptions*; Ormerod-Robinson, *Inscriptions*; Gardner, *Inscription*; Rott, *Kleinasiatische Denkmäler*; Van Buren, *Inscriptions*; Paribeni – Romanelli, *Studii*; Blackman, *Inscriptions*; Adak-Şahin, *Stadiasmus Patarensis*; Adak – Tüner – Şahin, *Neue Inschriften aus Phaselis*; Çelgin - Çelgin, *Research*; Mitcell, *Treaty, etc.*; geri kalan Küçük Asya, Ege Adaları, Rhodos, Yunanistan ve Mısır'dan olan kısmı ile ilgili olarak ise, *SEG*, *IK*, *IG*, *SIG*³, *SGDI*, *CIG*, *ZPE*, *SERod*, *I. v. Rhod. Peraia*; *I de Délos*; *CIDelph*; Engelmann-Knibbe, *Zollgesetz*; Le Bas – Waddington, *Inscriptions*; Brinck, *Inscriptiones*; Blinkenberg, *Lindos*; Jacopi, *Nuove epigrafi*; Pugliesse-Caratelli, *Associazioni*; Maiuri, *Rodi e Cos*; Gaertringen, *Inschriften aus Rhodos*; Schede, *Samos*; Baillet, *Syringes, etc.* gibi epigrafik süreli yayınlar, makaleler ve kitaplardan yararlanılmıştır.

Phaselis'in erken dönem tarihi ile ilgili 6 epigrafik belge elimize geçmiştir. Bunlardan en erkeni *Tetragonal Agora*'da bulunmuş ve Arkaik Dönem harf karakterleri gösteren bir fragmenttir. Diğerleri de; İ.Ö. 5. ve 4. yüzyıllardan Athena Polias, Hestia-Hermes, Apollon ve Helios için yazılan adak yazıtlarıdır. Son belge de İ.Ö. 367-353 yılları arasından, Mausollos ile Phaselis'liler arasındaki antlaşmayı aktaran yazıttır. Helenistik Dönem'den 3 yazıt ele geçmiştir. Bunlardan ilki Helenistik Dönem'in sonlarına doğru kentte *oikoumenik* bir müzik *agon*'u düzenlendiğini ispatlayan ve bu *agon*'a ait zafer listesini içeren yazıttır. Diğer ikisi de mezar yazıtıdır. Mezar yazıtlarından ilki Rhodos'lu Eukratidas'a, diğeri de Phaselis'li Menedamos'a aittir. Phaselis'te ele geçen yazıtlardan büyük kısmı, arkeolojik kalıntılar gibi İmparatorluk Dönemi'nden köklenmektedir. En iyi belgelenen dönem de İ.S. 3. yüzyıldır. Bu yazıtlar Phaselis kentinin kurumları, ekonomik ve politik durumu ile dini yaşamı konularında bilgi edinmemizi sağlamaktadır. Kentten İmparatorlar Vespasianus, Domitianus, Traianus, Hadrianus, Antoninus Pius ve Caracalla'ya ait yazıtlar bilinmektedir. Fragment halinde ele geçen ve *Evrenin Efendileri*'ni onurlandıran bir yazıtın Gratianus, II. Valentinianus ve

Theodosius'a ait olduğu düşünülmektedir. Bunun dışında imparator ailesinden Plotina ve Paulina'ya ithaf edilmiş iki yazıt bulunmaktadır. Kentten 8 onur yazıtı bilinmektedir, bunlardan biri İ.Ö. 143-146 yıllarında Lykia-Pamphylia Eyaleti'nin Augustus legatı olan Q. Voconius Saxa Fidus ve oğlu içindir. Opramoas için de bir onurlandırma ele geçmiştir. Phaselis'deki *agon* yazıtlarından, Aurelia Apphia tarafından vakfedilmiş iki *agon* (Agon Palladeios ve Themis), Eukratidas tarafından vakfedilmiş bir *agon* bulunduğu öğrenilmektedir. Kentte Büyük Hamam'ın *paleastra*'sı içine yazılmış bir mozaik yazıtı ve iki sınır yazıtı bulunmaktadır. Sınır yazıtlarından biri Phaselis-Korykos arasındaki sınırı vermekte, diğeri de Zeus Boulaios'a ait kutsal alanın sınırlarını çizmektedir. Bunlar dışında kentten 13 adet mezar yazıtı ve 15 adet de fragment ele geçmiştir.

Phaselis teritoryumu içinde kalan Beldibi, Kocaköy, Yarbaşıçandır, Zindan Yakası ve Barsak Vadisi'nden ele geçen yazıtlar kent teritoryumunun sınırlarının belirlenmesinde yardımcı olmuşlardır. Phaselis kenti ve teritoryumu dışında Patara, Olympos ve Rhodiapolis Melanippion ile nereden ele geçtiği bilinmeyen 6 yazıt bilinmektedir. Küçük Asya'dan ise Ephossos, Iasos ve Kaunos'tan Phaselis'e ilişkin birer yazıt ele geçmiştir.

Lindos, Delphi ve Atina'dan toplam 8 Klasik Dönem yazıtı bilinmektedir. Lindos'tan ele geçen yazıtta, Ksenagoras'ın yıllıklarına dayanarak, Lakios önderliğindeki Phaselis'lilerin Solym'lerle yaptığı savaştan bahsedilmektedir. İ.Ö. 425-400 yıllarına tarihlenen ilk Delos yazıtı, Phaselis'lilerin Delphi'lilere olan kehanet borcu ödemeleri hakkındadır. İ.Ö. 364/3 yılına tarihlenen ve Delphi Apollon Tapınağı kayıtlarından olan 2. yazıt, Phaselis'li Damothemis'in yaptığı ödemeyi göstermektedir. Atina'dan ele geçen yazıtların ilki İ.Ö. 5. yüzyılın ortalarından bir halk karardır ve Phaselis ile Atina arasındaki bir antlaşmayı aktarmaktadır. İkinci belge Phaselis'in 454-415 yılları arasında Delos Attika Deniz Birliği'ne yaptığı ödemeleri gösteren, Atina Tribut Listeleri'dir. İ.Ö. 450-425 yıllarından Phaselis'li Athenodotos'un mezar steli bilinmektedir. 4. belge İ.Ö. 400-390 yılları arasından Athena ve diğer tanrılara ait dört tapınak envanteridir. Bu kayıtlarda Phaselis'li Hierokles'in yaptığı bağışlara rastlanmaktadır. Atina'dan son belge İ.Ö. 336/5 yılında Atina *demos*'unun Phaselis'li birini *proksenia* ile onurlandırdığı yazıttır.

Ege Adaları, Atina, Rhodos ve Mısır'dan Phaselis'e ilişkin çok sayıda Helenistik Dönem yazıtı ele geçmiştir. Bunlardan en erkeni İ.Ö. 322-306 yılları arasına tarihlenen Samos'tan *proksenos* yazıtıdır. Atina'dan İ.Ö. 306/5 yılına tarihlenen dekrette Phaselis'li Euksenides Lamia Savaşı sırasında yaptığı maddi yardımlar dolayısıyla onurlandırılmaktadır. İ.Ö. yak. 300 civarlarından, Atina'da asker olan Mousaios'un yazıtı bilinmektedir. İ.Ö. 232 yılından bir Euboia kenti olan Histiaia dekretinde Phaselis'li Malas *proksenos* ilan edilmektedir. İ.Ö. 185 yılından Rhodos'tan bir abone listesinde Phaselis'li birinin de adı geçmektedir. İ.Ö. 157/5

yılına tarihlenen bir Delos yazıtında Phaselis’li Tisias’ın Delos’taki kutsal mülklerden birini kiraladığı bildirilmektedir. Yine Delos’tan, İ.Ö. 123/2 yıllarından bir *ephebe* listesinde Phaselis’li birinin de adı geçmektedir. İ.Ö. 2. yüzyılın 2. yarısından bir Atina dekretinde Phaselis’lilerin diğer Lykia kentleriyle birlikte bir *nauarkhes*’i onurlandırdıkları yazılıdır. Mısır kenti Philai’dan ele geçen ve İ.Ö. 9 Temmuz 116 yılına tarihlendirilen bir yazıtta, bu bölgede oldukça önemli memuriyetlere getirilmiş Nestor adında bir Phaselis’li’nin kral VIII. Ptolemaios, eşi ve çocukları için, Isis, Serapis ve Horos’a adakta bulunduğu bildirilmektedir. Abydos’taki Seti I tapınağında Phaselis’li Neon’un Helenistik Dönem grafitisi okunmaktadır. Lindos’tan 2. yüzyıla tarihlenen bir yazıttan Phaselis’lilerin Aktaion isimli bir komutanı onurlandırdıkları öğrenilmektedir. Bunun dışında Rhodos’tan İ.Ö. 2. yüzyıla tarihlendirilen 4 dernek yazıtı ve 3 mezar yazıtı bilinmektedir. Phaselis’e ilişkin İmparatorluk Dönemi yazıtlarıyla ilgili sadece Rhodos’tan ele geçen 3 mezar yazıtı bilinmektedir.

Antik kaynaklar ve epigrafik belgelerin yanı sıra yoğun olarak kullanılan nümizmatik belgeler, özellikle Phaselis’in Helenistik Dönem tarihi ile kentün kültürel kimliği, ekonomisi ve sosyo-politik yapısının nasıl şekillendiğini anlamamıza yardımcı olmuştur. Diğer önemli nokta ise, Phaselis dışında ele geçmiş olan sikkelerin, Phaselis’in ticari faaliyetlerinin hangi bölgelere ve kentlere kadar uzandığını anlamamızı sağlamış olmasıdır. Bunun yanı sıra, sikkelerin üzerlerindeki mitolojik figürler, Phaselis kentinin sosyo-kültürel ve tinsel özelliklerine işaret etmektedir. Böylelikle söz konusu darplar sayesinde kentte tapınım gören eski kültür ve inançlar hakkında birinci elden bilgiler elde edilmiştir.

Phaselis yaklaşık olarak İ.Ö. 550 yılından itibaren sikke basmıştır. SNG, lev. 143, nr. 4389-4397’de Phaselis’in Arkaik ve Klasik Dönem sikkelerinden birkaç örnek verilmiştir. Mısır, Suriye ve Rhodos’ta bulunan sikke definelerinde, 23 adet Phaselis Arkaik Dönem sikkesi ele geçmiştir. Phaselis sikkelerinin bulunduğu definelere 7 tanedir: Damanhur (IGCH 1637), Benha el Asl (IGCH 1640), Antilibanon (CH VI, 1981, nr. 5 ve 6) Asyut (IGCH 1644), Zagazig (IGCH 1645), Ürdün (IGCH 1482) ve Rhodos (IGCH 1185). Bu definelerde söz konusu olan sikkeler İ.Ö. 6. yüzyılın 2. yarısı ile İ.Ö. 445 arasındadır. Damanhur definesi yak. İ.Ö. 485 yılında gömülmüştür ve buradaki Phaselis sikkesi İ.Ö. 500 yılına tarihlenmektedir: Kraay, *Greek Coins*, s. 273; Dressel - Regling, *Aaltgriechische Münzen*, 8. Benha el Asl buluntusu bir tane Phaselis sikkesi içermektedir ve 485 yılında gömülmüştür: Robinson, *Archaic greek coins*, 93-106; Newell, *Additions*, 68-71. 475-460 arasında gömülen Asyut definesindeki 11 Phaselis sikkesi İ.Ö. 6. yüzyıl sonuna tarihlenmektedir: Price - Waggoner, *Asyut Hoard*, 13; Kraay, *Asyut Hoard*, 189-198; Cahn, *Asiut*, 279-287. Zagazig definesinde tek bir Phaselis sikkesi bulunmakta ve İ.Ö. 6. yüzyıla tarihlenmektedir: Price - Waggoner, *Asyut Hoard*, , 22; Kraay - Moorey, *Hoard*, 226. İ.Ö. 480 yılında gömülen Antilibanon defi-

nesi 6 tane Phaselis sikkesi içermektedir: Hurter - Pásztor, *Archaischer Silberfund*, s. 111 vdd. Ürdün buluntusunda sadece 1 tane Phaselis sikkesi vardır. Rhodos definesindeki Phaselis sikkesi O. Mørholm tarafından İ.Ö. 450 yılına tarihlenmiştir (IGCH 1185). Fakat Kagan, *IGCH 1185*, 3-24'de bu sikkenin en geç İ.Ö. 550 yılından olduğunu söylemektedir. Phaselis'in Arkaik, Klasik ve Helenistik Dönem sikkelerini inceleyen ve iyi bir çalışma yapan Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 25-47, lev. I-IV'de bütün bu define buluntularını da inceleyerek, Arkaik ve Klasik Dönem sikkelerini ele almıştır.

Phaselis, diğer kentler gibi, Büyük İskender sikkeleri basmıştır; bunlar ilk etapta gümüş ve bronz sikkelerdir. Phaselis'in Helenistik Dönem sikkeleri için en önemli kaynak Chr. Heipp-Tamer'in, *Phaselis* başlıklı eseridir. Yazar burada sikke buluntuları da dahil olmak üzere tüm emisyonları ele almıştır. O. Mørholm, *Era of the Pamphylian*'da ve M. J. Price, *Coinage* adlı eserinde bu sikke emisyonlarını ayrıntılı olarak incelemiştir. Phaselis İ.Ö. 2. yüzyılın sonlarında Lykia birlik tipinde sikkeler basmıştır. İ.Ö. 2. yüzyılın sonu ile İ.Ö. 104 yılları arasında Lykia Birliği'ne üye olduğunu ispatlayan bu sikkelerden hemen sonra Pseudo-birlik sikkeleri basılmıştır. Troxell, *The Coinage* adlı eserinde Phaselis'in birlik sikkeleri ve pseudo-birlik sikkelerini de ele almıştır. Phaselis Roma Dönemi'de diğer Lykia kentleri gibi sadece imparator III. Gordianus Dönemi'nde, 242-244 yılları arasında, Gordianus ve Tranquillina sikkeleri basmıştır, Aulock, *Lykien*, s. 48 vd.

Antalya Körfezi'nin batısında, Teke Yarımadası'nın doğu sahilinde, denize doğru çıkıntı yapan bir burun üzerinde kurulmuş olan Phaselis kentini modern araştırmacılardan ilk keşfeden, Kaptan F. Beaufort olmuştur. Beaufort, Kraliyet Donanması adına yürütülen Küçük Asya'nın güney sahilinin ölçülmesi işi ile bağlantılı olarak 1811 ve 1812 yıllarında Phaselis'i ziyaret etmiş ve planını çıkarmıştır¹. Bu plan daha sonraki araştırmalar ve deniz haritaları için de bir temel oluşturmuştur. Beaufort kentte yaptığı araştırmalarda yazıtlarla da meşgul olmuş ve yazıtlarda geçen Φασηλίτης ethnikonundan dolayı bu harabeliği antik Phaselis kenti ile özdeşleştirmiştir.

Beaufort ile aynı yıl kente gelen ikinci araştırmacı C. R. Cockerell'dir. O da 1811 yılında gemiyle Phaselis'e gelmiş ve orada Beaufort ile karşılaşmıştır². Bundan sonraki ilk ziyareti ise 1838 yılında C. Fellows yapmıştır. Antalya'dan buraya geçen araştırmacı Hadrianus'a ithaf edilen anıtsal kapının ithaf yazıtının bir kısmını bulmuş ve İmparatorluk Dönemi ana caddesinin stadion olduğunu zannetmiştir³. 1842 yılında T.A.B. Spratt ve E. Forbes Olympos ve

¹ Beaufort, *Karamania*, s. 56 – 70.

² Cockerel, *Travel*, s. 170 vd.

³ Fellows, *Journal*, s. 211 vd.

Khimaira rotaları üzerinden Phaselis'e gelmişlerdir⁴. Fakat bu ziyaretlerin hepsi gemiyle ve çok kısa süreliğine olduğu için, arazi tasvirleri çok ayrıntılı değildir ya da yön istikametleri hususunda oldukça ciddi hatalar gösterirler.

19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında gelen ziyaretçiler dikkatlerini yazıtların keşfine çevirmişlerdir. 1881 ve 1882 yıllarında, O. Benndorf ve çalışma arkadaşları tarafından Küçük Asya'nın güneybatısında yürütülen araştırmalarda, Phaselis'in de yer aldığı kıyı kısmı çalışılmıştır⁵. 1883/84 kışında Avusturya ekibinden F. von Luschan Phaselis'e ait sahil şeridinin bölgesel özelliklerine dair bilgiler veren ilk fotoğraflarını çekmiştir⁶. Aynı yıl içinde, Fransız bilim adamı V. Bérard da yerleşimi ziyaret etmiştir. 1892 yılında O. Benndorf, E. Kalinka ve diğer Avusturyalı araştırmacılar Phaselis'teki araştırmalarına devam etmişlerdir. Bunları 1904 yılında D. G. Hogarth, R. Norton ve A. W. van Buran takip etmiştir. E. Kalinka 1908 yılında yerleşimi yeniden ziyaret etmiştir. R. Paribeni ve P. Romanelli 1913 yılında⁷; C. Anti ise 1921 yılında Phaselis'te bulunmuşlardır. Anti Antalya'ya geri dönüş yolunda karadan gitmiş ve Phaselis teritoryumu içinde yer alan birkaç yazıt ve yapı kalıntısı keşfetmiştir⁸. Kalinka 1944 yılında kentin epigrafik verilerini TAM II'de bir araya getirmiş ve kısa bir kent tarihi yayınlamıştır⁹.

Bundan sonra İkinci Dünya Savaşı'nın bitimine kadar kentte herhangi bir araştırma faaliyeti görülmez. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bölgeye ilk gelen araştırmacılar F. Stark¹⁰ ve G. Bean'dir¹¹.

1968 yılına kadar Phaselis üzerine yapılmış kapsamlı bir topografik araştırma yoktur. İlk olarak 1968 yılında, H. Schläger Phaselis limanlarının topografik ve yapısal araştırmasına başlamıştır. Onun 1969 yılındaki ölümünden sonra araştırmalar 1970 yılında J. Schäfer'in idaresi altında devam etmiştir¹². H. Schläger, J. Schäfer ve çalışma arkadaşları kazı yapmaksızın, kentin tesisleri ve yapı tarihi hakkında bilgiler elde etmişlerdir¹³.

⁴ Spratt - Forbes, *Travels I*, s. 194 vdd.

⁵ Benndorf - Niemann, *Reisen* ve Petersen-Luschan, *Reisen*.

⁶ Benndorf - Niemann, *Reisen*, lev. 19, 1, 2.

⁷ Paribeni - Romanelli, *Studii*, s. 183 vdd.

⁸ Anti, *Esplorazioni*, s. 755 vdd.

⁹ TAM II/3, s. 138 vdd. nr. 1183-1220.

¹⁰ Stark, *Lycian Shore*, s. 172 vdd.

¹¹ Bean, *Southern Shore*, s. 151 vdd. Bean bu yayına yeni bir kent planı eklemiştir. Fakat kentte çok kısa kaldığı için, tasvirler çok ayrıntılı değildir.

¹² Schäfer, *Phaselis*, s. 11, 13 vd. 1968 ve 1970 yılı çalışmalarının sonuçları J. Schäfer tarafından oldukça iyi ve titiz bir formda *IstMitt*, Beiheft 24, 1981'de yayınlanmıştır.

¹³ Schäfer, *op. cit.*, s. 17.

Phaselis'te 1980 yılında K. Dörtlük¹⁴; 1981'den 1985 yılına kadar da C. Bayburtluoğlu yönetiminde kazı çalışmaları yapılmıştır¹⁵.

Tüm bu çalışmalara rağmen, kente ait epigrafik ve antik belgeler bir araya getirilip kapsamlı bir kent tarihi oluşturulmamış, kente ait teritoryum araştırılmamıştır. Kentin özellikle Arkaik - Helenistik Dönemleri arasındaki tarihine, epigrafisi, arkeolojisi ve tarihi coğrafyasının yanı sıra antik yol sistemine, yerleşim dokusuna, yer altı kaynakları ve doğal zenginliklerine ilişkin yapılan çalışmalar da kısıtlı ve yetersizdir. Phaselis antik kenti için tespit edilen bu eksiklikleri gidermeye yönelik hazırlanan bu çalışma Epigrafi, Antikçağ Tarihi, Tarihi-Coğrafya, Arkeoloji ve Numizmatik alanlarını içermektedir.

Söz konusu belgelerin ele alındığı bu çalışmada Phaselis antik kentine ilişkin tüm antik literatürün ve epigrafik belgelerin bir araya toplanması, bölgenin tarihsel geçmişi, ticari önemi ve sosyal yaşamına ilişkin en yeni literatürün ele alınıp yorumlanması ve ayrıntılı olarak incelenmesi sonucunda, kent tarihi çıkartılmış ve bugüne kadar ele alınmamış konular üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda tez 3 ana başlık altında incelenmiştir: Phaselis ile teritoryumunun coğrafik ve topografik tanıtımı – Phaselis Tarihi – Testimonia. İlk bölümde, kentin tarihsel coğrafyası, teritoryum sınırları, kültürel kimliği ve su temini hakkında yeni sonuçlara ulaşılmıştır. İkinci Bölümde Arkaik Dönem'deki kuruluşundan itibaren Orta Bizans Dönemi'nde tarih sahnesinden silinişine kadarki tarihi en ufak ayrıntısına kadar ortaya konmaya çalışılmıştır. Son bölümde ise antik literatüre ve epigrafik belgelere ilişkin testimonia verilmiştir.

¹⁴ Dörtlük, *KST III*, s. 80-82.

¹⁵ Bayburtluoğlu, *KST VI*, s. 301-305; a.g.y., *KST VII*, 373-385.

1 PHASELİS İLE TERİTORYUMU'NUN COĞRAFİK VE TOPOGRAFİK TANITIMI

1.1 Phaselis Yarımadası

Phaselis kentinin üzerinde kurulduğu yarımada, hemen arkasında 2366 metre yükselen Tahtalı Dağ ve bunun kuzeyinde uzanan Klimaks¹⁶ dağ sırası yüzünden iç kısımlardan soyutlanmıştır. Phaselis kenti antik kaynaklarda da arka panoramasını oluşturan bir dağ ile ilişkilendirilmiştir. Strabon, Phaselis'in hemen arkasında Solyma (τὰ Σόλυμα) olarak adlandırılan dağların uzandığından bahsetmektedir (*TLit. 44a*). Modern araştırmacıların bir kısmı burada bahsedilen Solyma'yı Tahtalı Dağ¹⁷ ile, bir kısmı da Termessos yakınındaki Güldere Dağı¹⁸ ile özdeşleştirmektedir. Zira Strabon, başka bir pasajında, Termessos kenti üzerinde yükselen dağın da Solymos (Σόλυμος) olarak adlandırıldığını bildirmiştir¹⁹. Bu iki anlatım, karışıklığa neden olmuş gözükmemektedir. Fakat Strabon'un Phaselis ardındaki dağ için kullandığı isim çoğul olarak verildiğinden, burada tek bir dağ değil, bir dağ sırası anlaşılmalıdır. Bu dağ sırası da, Phaselis'in ardında, Khelidonia Burnu'na kadar uzanmaktadır. Τὰ Σόλυμα adlandırması, Antik Dönem'de bu dağlarda yaşan Solymos'lular (Σόλυμοι)²⁰ ile ilişkili olmalıdır.

Strabon dışında daha bir çok antik kaynak, Phaselis'in ardında yükselen bu dağdan bahsetmiştir. İ.S. 4. yüzyılın ikinci yarısında oluşturulan ve ilk olarak deniz rotalarının tam bir tasvirini veren *Stadiasmus Maris Magni* (bahriye name/seyrüsefer)²¹, Phaselis'in üzerinde yüce bir dağ olduğunu belirtmekte, ama ismini vermemektedir (*TLit. 15*). Bazı modern araştırmacılar Tahtalı Dağ'ın antik Olympos ile aynı olduğunu düşünürken²², bazıları antik Olympos Dağ'ının, Olympos kentinin hemen güneyinde yükselen, Musa Dağı ile özdeşleştirilmesi gerektiğini düşünmektedir²³. Strabon, korsan lideri Zeniketes'in Phaselis ve Olympos kentlerini

¹⁶ Kemer ile Antalya arasında uzanan dağ sırasına verilen ad. Klimaks'ın yeri ve tasviri hakkında bkz. Treuber, *Lykier*, s. 134 vdd.; Kalinka, *Topographie*, s. 162; Stark, *Alexander's March*, s. 115 vdd.; Stark, *Spuren Alexanders*, s. 243 vdd.; krş. Takmer, *Lykia Oroğrafyası*, s. 40 dpn. 45; Hellenkemper - Hild, *TIB VIII*, s.v. *Klimax*; Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 221 vd.

¹⁷ Spratt - Forbes, *Travels I*, s. 192 vd.; Kiepert, *FOA VIII*, Text 9a, 9b

¹⁸ Ruge, RE III/A, 1927, s. 988, s.v. Σόλυμα.

¹⁹ Strab. XIII 4.16.

²⁰ Bu konuda bkz. aştğ. Böl. 2.1.4.

²¹ *Stadiasmus Maris Magni*'nin İ.S. 340-330 civarında kaleme alındığı konusunda bkz. P. Flensted-Jensen - M.H. Hansen, *Pseudo-Skylax' use of the term Polis*, şurada: CPC Papers 3, s. 137.

²² Benndorf - Niemann, *Reisen*, s. 145 dpn. 2; E. Oberhummer, RE XVIII 1, 1939, s. 319, s.v. *Olympos* (21).

²³ Lanckoronski, *Städte II*, s. 2 dpn. 1; Kiepert, *loc. cit.*; Adak, *Korykos*, s. 36 vd.; Adak - Güzelyürek, *Olympos*, s. 88-92.

ve de üzerinde korsan kalesi bulunan Olympos Dağı'nı ele geçirdiğini, Olympos Dağı'ndan bütün Lykia, Pamphylia, Pisidia ve Milyas'ın görülebildiğini aktarmaktadır (*TLit. 49b*). Sallustius da Servilius'un Olympos'tan Lykia ve Pamphylia topraklarını kuşbakışı gördüğünü söylemektedir (*TLit. 49c*). Orosius ise, korsanlara karşı mücadele eden Romalı komutan Servilius'un Olympos Dağı'nı kuşattıktan sonra Phaselis'i fethettiğini (*TLit. 49d*) ve Olympos Dağı'nın Küçük Asya'nın güneyinde bir nişan noktası olduğunu belirtmektedir²⁴. Geç dönem yazarlarından Athanasios ve Piskopos Methodios, Olympos Dağı'nda ölümsüz bir ateş bulunduğunu söylerken²⁵; Maximius bu ateşi Atina'nın ateşiyle karşılaştırmakta ve onun yıkıcı değil, bilakis çevresindeki canlılara yararlı olduğunu söylemektedir²⁶. Görüldüğü üzere, antik kaynaklar Olympos Dağı'nın lokalizasyonu için hem Tahtalı Dağ'a hem de Musa Dağı'na uygun düşen bilgiler aktarmışlardır. Zira, olasılıkla sadece "dağ" anlamına gelen "Olympos" sözcüğü Kıta Yunanistan ve Anadolu'da otuzun üzerinde büyük ve küçük dağ yükseltisine ad olmuştur²⁷. Her ikisi de Lykia topografyası içinde belirleyici olan, Tahtalı ve Musa dağları için de antik kaynaklarca aynı adlandırmanın yapılmaması için bir neden gözükmemektedir.

Tahtalı Dağ'ın önünde, güneydoğu istikametinde denize doğru uzanan geniş burun, güneydoğu kısmında 36 metreye kadar yükselmektedir. Buradan güneye doğru bakıldığında Adrasan Burnu ve denizden dik yükselen Musa Dağı, güneydoğuya doğru sonsuz deniz ve Kara Dağ'ın uzantısında denizin içinde çıplak kaya parçası olarak duran üç adalar²⁸ görülebilmektedir. Bu burun, yazın kuruyan bataklık alanın büyük bir kısmını içine alan küçük alüvyonal ova sayesinde sahilden ayrılmaktadır. Strabon, Phaselis yakınında bir göl (λίμνη) olduğunu söylemektedir (*TLit. 44a*). İ.S. 12. yüzyılda yazan Eustathius olasılıkla daha önceki kaynaklara dayanarak bu gölü Φάσηλις λίμνη olarak adlandırmıştır (*TLit. 2e*). Burada söz konusu olan göl büyük ihtimalle şimdiki bataklık alanda yer almış ve zamanla kuruyarak bu hale gelmiş olmalıdır. Livius, Phaselis'in kötü kokan, oldukça sağlıksız bir yer olduğunu yazmıştır (*TLit. 46*). Bu koku ve sağlıksız koşulların nedeni de muhtemelen sonradan bataklık haline gelen bu göldür. Herodianus'ta (*TLit. 4*) ve muhtemelen bundan etkilenecek yazılmış olan Suda'nın Phaselis maddesinde (*TLit. 5*), Phaselis bir ada olarak tanıtılmıştır. Bu durum da kent içindeki göl ile açıklanabilir. Zira kentin yer aldığı burun bu göl yüzünden sanki karadan

²⁴ Orosius I 22, 6: Asia regio vel, ut proprie dicam, Asia Minor absque orientali parte ... undique circumdarta est mari ... ad meridem mari Nostro, ibi est Mons Olympus: *Daha önce bahsettiğim Asia Bölgesi ya da Asia Minor, doğuda ... boydan boya denizle ... orta kısımda ise Bizim Deniz 'le (Akdeniz) çevrilidir, burada Olympos Dağı vardır.*"

²⁵ Athanasios, *Commentarius de Templo Athenarum*, 108; Photios, *Bibliotheca*, Cod. 234, 298 b.

²⁶ Maximus Sophistes, *Dialexeis* II 8 f, 1

²⁷ Bunların arasında Tessalia - Makedonia sınırında yükselen ve tanrıların ikamet ettiği düşünülen Olimpos Dağı ile Bursa'nın Ulu Dağı en çok bilinenleridir. Bu konuda bkz. E. Oberhummer, *Der Name Olympos*, Anzeiger Wien 74, 1937, s. 95 vd.

ayrılmış gibi gözükmetedir.

Phaselis Yarımadası boyunca uzanan sahil şeridi kuzeydoğudan güneybatıya doğru devam etmekte ve kuzeyde İnce Burun'dan sonra batıya doğru körfez yaparak kentin kuzey limanını ve kent limanını; denize doğru dik inen burunu aştıktan sonra da doğuya doğru küçük bir girinti yaparak güney limanını oluşturmaktadır. Güneybatıya doğru Barsak Çay'ın küçük alüvyonal ovası bulunmaktadır²⁹.

²⁸ τρία νησιά (ngr.) muhtemelen κύπρια νήσοι, bkz. Plin. Nat. V 131 (krş. Ruge, RE XII 1 Sp. 58).

²⁹ Tekirova'daki flora için krş. Blumenthal, *Kolonisation*, s. 132.

Res. 1:Phaselis Yarımadası'nı gösteren hava fotoğrafı (fot. İsmail Şahinbaş).

Res. 2: Tahtalı Dağ

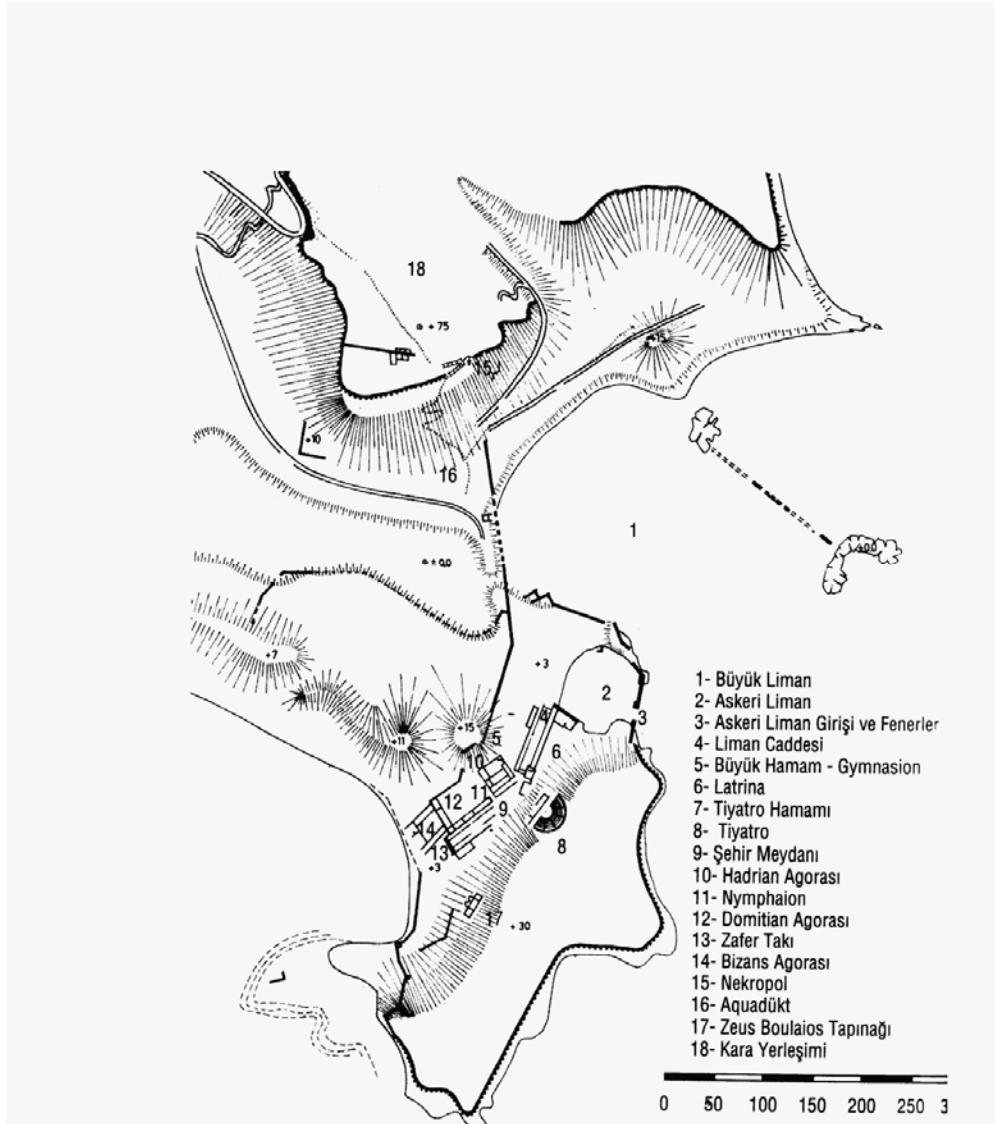

Res. 3: Phaselis Yarımadası'ndan Musa Dağı'na bakış

1.2 Kent Topografyası

Phaselis'in, yaklaşık 28,8 hektarlık alana yayılan³⁰ yerleşim bölgesi iki tepe üzerinde ve bunlar arasındaki düzlükte uzanmaktadır. Burada birbirinden ayrılan iki alan söz konusudur:

- 1) Denize doğru çıkıntı yapan burun
- 2) Kuzeydeki tepenin üzeri ve etekleri

lev. 1: Kent Planı (G. Stanzl)

1) İlk alan, üzerinde bulunduğu burnun, hem denizden hem de karadan yapılacak saldırılara karşı kolayca müdafaa edilebilir, avantajlı konumu dolayısıyla, koloni yerleşmesine elverişli bir yerdir. Kara tarafındaki bataklık, yağış zamanlarında göle dönüştüğü için, doğal bir engel oluşturmaktadır.³¹ Bunun dışında deniz seyahatleri için önemli olan uzak görüş mesafesi de konumunun değerini arttırmaktadır. Bu avantajlar özellikle Yunan ve Pers devletleri ara-

³⁰ Krş. Hellenkemper - Hild, *TIB VIII*, s. 191.

³¹ Krş. Blumenthal, *Kolonisation*, s. 132.

sındaki sınır konumunda ve Attaleia'nın kurulmasından önce öne çıkmaktadır. Güneydoğuya doğru geniş bir kavis çizen yarımada, denizden dik bir şekilde yükselen tepe tarafından kaplanmıştır. Tepenin batıya doğru ilerleyen uzantıları güney limanının emniyetini garanti ederken, kent limanı yarım kavsin dış kenarını oluşturmaktadır. Yarımada üzerindeki kent bölgesi de üç mıntıkaya ayrılmıştır:

a) *Akropolis*

b) Kent limanı ve güney liman arasındaki alçak alanda bulunan merkez

c) Bataklık ve güney liman arasındaki yükseklik üzerinde yer alan batı kent

a) Phaselis'in en erken yerleşim bölgesi buradaki tepenin üzerindedir. Buradaki yerleşim alanı yaklaşık olarak 8,4 hektarlık bir alanı kaplamaktadır³². Burası kentin *akropolis*'idir. Yapılan araştırmalarda *akropolis* üzerinde İ.Ö. 5. ya da 4. yüzyıldan seramik parçaları bulunmuştur³³. Plutarkhos'tan, Phaselis'in daha İ.Ö. 5. yüzyılda tahkimatlı bir kent olduğu öğrenilmektedir (TLit. 30). Surlar muhtemelen kentin kuruluşunun hemen ardından yapılmıştır. Ptolemaios'un kuşatması sırasında zarar gören eski kent suru İ.Ö. 309 yılından sonraki 10 yıllık süre içinde çağın yeni stiline göre yeniden inşa edilmiştir³⁴. *Akropolis* üzerinde bugün görülen sur kalıntıları bu döneme aittir. *Akropolis*'in güneyinde yükselen kent suru, güney körfezi kıyısı boyunca güney kent kapısına kadar devam etmektedir. Kuzey körfezin güney sahilinde görülen sur kalıntıları ise kent limanını dışarıdan çevrelemekte ve *akropolis*'i kuzeyden tırmanarak devam etmektedir. Helenistik surun içerisindeki tüm alan yaklaşık 20 hektarlık bir düzlüğe sahiptir.³⁵ Açıkta olan kalıntılar İmparatorluk Dönemi ve Bizans çağlarına aittir.

Yoğun bitki örtüsü ve sonraki dönemlerde yapılan tahribat yüzünden, kapsamlı bir araştırma ve kazı yapılmaksızın *akropolis* üzerindeki yapıların durumunu ortaya çıkarmak imkansızdır. Güneybatıya uzanan *akropolis* platosu yerleşim için oldukça uygundur. Yerleşime elverişli olmayan yerlerde ise arazi terasları yapılarak koruma duvarları ve bina yapımı için uygun zemin elde edilmiştir.

Akropolis'in kuzeybatı etekleri üzerinde, *skene* ve *cavea*'sı ile hala ayakta duran, tiyatro yer almaktadır. *Skene* binasının kuzeydeki dış duvarı geç dönem suru için kullanılmıştır. Tiyatronun kuzey girişini sağlayan yerde, *analemma* duvarı ile Helenistik Dönem'e ait kule arasında, yani *parados*'u kuzeyden kapayan duvar üzerinde, farklı dönemlerde iki kapı inşa e-

³² Hellenkemper – Hild, *op. cit.*, s. 191.

³³ Krş. Blackman, *History*, s. 31, dpn. 2.

³⁴ Schäfer, *Phaselis*, s. 166 vd.

³⁵ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 114.

dilmiştir³⁶.

Planıyla tipik bir Roma tiyatrosu olan yapının yaklaşık 120 metre güneybatısında, içinde Zeus Boulaios'a ait mermer bir altanın bulunduğu kare planlı bir yapı kalıntısı vardır³⁷. Yapı çevresindeki bir çok sütun tamburu ve üst yapı elamanı, burada *in antis* veya *prostylos* planlı küçük bir tapınak olduğuna işaret edebileceği gibi³⁸, kentteki *bouleuterion* yapısına da ait olabilir. Zira “*Boule*’nin koruyucusu” ve “meclise iyilikler bahşeden” anlamına gelen Βουλαῖος epithetonunu taşıyan yazıtlar genellikle *bouleuterion* yapıları ile alakalıdır³⁹. Bayburtluoğlu, bu yapının güneydoğusunda görülen, L planlı stoa ile çevrilmiş alanın, çok sayıdaki yivsiz sütun bulunması nedeniyle, yan yana inşa edilmiş, Artemis ve Apollon’a ait iki tapınak olabileceğini düşünmektedir.

Akropolis’in güneybatı ucunda, kuzeybatı istikametinde düzenlenmiş, 17 metre uzunluğunda ve 12,50 metre genişliğinde apsisi olan 3 nefli bir bazilika yer almaktadır. Uzun odanın güneybatısında, dışarıya, hemen hemen kare olan küçük bir ilave yapı eklenmiştir. Fakat bu bazilikanın bir cemaat kilisesi mi yoksa bir piskoposluk kilisesi mi olduğu ve tarihlenmesi hakkında bir şey söylenememektedir⁴⁰.

Bu kalıntılar dışında *akropolis* üzerinde çok sayıda sarnıç yapısı göze çarpmaktadır. Bu sarnıçlardan, Zeus Boulaios’a ait altanın bulunduğu yapının kuzeybatısında yer alanı, çapı ve 6 metre uzunluğundaki yekpare iki bloğuyla diğerlerinden ayrılmaktadır⁴¹.

b) Kent limanı ve güney liman arasında, bu iki limanı birbirine bağlayan ana cadde uzanmaktadır. Bu cadde, iki liman arasındaki arazide en kısa ve en uygun bağlantıyı sağlaması ve kent bölgesi içindeki merkezi konumu dolayısıyla, İmparatorluk Dönemi’nde kentin ana damarını teşkil etmiştir. Caddenin sağında ve solunda birbirleriyle bağlantılı yapılar ve meydan tesisleri uzanmaktadır. Kentin bu kısmı, bir plan çerçevesinde imarlaşmış, kentsel bir düzen göstermektedir⁴². Kentte kesin olarak tarihlendirilebilen en erken yapı, girişinin üzerindeki ithaf yazıtından dolayı, Domitianus’a adandığı öğrenilen *Domitianus Agorası*’dır.

³⁶ Krş. Bayburtluoğlu, *Lykia*, s. 84.

³⁷ Schäfer, *Phaselis*, s. 123.

³⁸ Bayburtluoğlu, *Lykia*, s. 84 vd.

³⁹ *Bouleuterion*’un kent içinde tespit edilmesinde böylesi epigrafik belgeler yardımcı olmaktadır. Pergamon (*I. v. Pergamon*, s. 153 vdd. nr. 246 str. 48 vd.) ve Aigai’daki Zeus Boulaios, Hestia Boulaia ve *demos*’a adanan yazıtlar (R. Bohn – C. Schuchhard, *Altertümer von Aegae*, 1889, s. 33 vd. res. 35) ve Epirus’taki Dodona kutsal alanında bir yapı içinde bulunan Zeus Boulaios altarı (S. I. Dakaris, *Archaeological Guide to Dodona*, 1971, s. 56 vdd.) bu kentlerde *bouleuterion*’un tespit edilmesini sağlamışlardır. Atina *bouleuterion*’unda da Hestia Boulaia, Zeus Boulaios ve Athena Boulaia’nın kült heykelleri bulunmaktaydı. Krş. Müller, *Rat in den hellenistischen Städten*, s. 47.

⁴⁰ Bu konuda bkz. Schäfer, *Phaselis*, s. 122.

⁴¹ Krş. Bayburtluoğlu, *op. cit.*, s. 86.

⁴² Krş. Schäfer, *op. cit.*, s. 86.

Cadde üzerinde, *Domitianus Agorası*'nın hemen kuzeyinde, yine ithaf yazıtından Hadrianus Dönemi'nde yaptırıldığını ve imparatora adandığını öğrendiğimiz *Tetragonal Agora* yer almaktadır. Bu iki *agora* arasında caddeye bağlanan bir sokak vardır. Sokağın caddeye birleştiği yerde, biri sokağın *Domitianus Agorası*, diğeri *Tetragonal Agora* tarafında olmak üzere iki *nymphaion* bulunmaktadır⁴³. Kalıntılar her iki *nymphaion*'un da yalıklı, tek katlı ve sütunlu bir cepheye sahip olduğuna işaret etmektedir.

Tetragonal Agora içine sonradan farklı bir yapı inşa edilmiştir. Bu yapıya ait duvar kalıntıları, kuzeydoğuda oldukça iyi korunmuş apsis yapısı dolayısıyla bir bazilikaya işaret etmektedir⁴⁴. Buradaki bazilikada normal bir cemaat kilisesinin mi yoksa piskopos kilisesinin mi mevzubahis olduğu tartışmalıdır⁴⁵. *Tetragonal Agora*'nın kuzey kenarı güneydekine paralel bir sokak ile sınırlandırılmaktadır. Bu sokağın kuzeyinde *Büyük Hamam–Gymnasion* yapısı yer almaktadır. *Hypokaost* sisteminin kullanıldığı çift mekanlı hamam yapısı, duvar işçiliğine göre İ.S. 3. yüzyıl sonrasına tarihlendirilmektedir. Yapı İ.S. 4. yüzyılda tamirat geçirmiştir. Bu dönemde yapıya yeni duvarlar eklenmiş, bazı girişler kapatılmıştır. İ.S. 5. yüzyılın 2. yarısı ve 6. yüzyıl içerisinde *palestra* zemini, üzerinde iki *agoronomos* tarafından yaptırıldığının kaydedildiği bir yazıt (*Nr. 50*) bulunan, mozaikle kaplanmış ve hamamdan ayrılarak *peristylos* olarak düzenlenmiştir⁴⁶. Ana caddenin her iki hattının akışına uyan diğer yapılar zamansal olarak tam bir düzene oturtulamazlar⁴⁷.

225 metre uzunluğunda, 20-25 metre genişliğinde olan ve tümüyle taş plakalarla kaplı ana cadde güney limanından direkt kentin içine devam etmektedir. Yol boyunca uzanan ve caddenin her iki tarafında yükselen 3 basamaklı oluşum oldukça ilginçtir. C. Fellows ana caddeyi ilk gördüğünde, burasının kentin stadionu olduğunu zannetmiştir⁴⁸. C. Bayburtluoğlu ise 3 basamaklı yürüyüş alanının, üzeri ahşapla kapatılan, *stoa* benzeri bir yapı olabileceğini düşünmektedir⁴⁹. Ana cadde üzerinde kentin ileri gelenlerinin heykellerini taşıyan yazıtlı kaideler bulunmaktadır. Cadde boyunca uzanan yazıtlı kaidelerin pek çoğu Bizans Dönemi'nde

⁴³ Krş. Bayburtluoğlu, *op. cit.*, s. 88 vd.

⁴⁴ İlave odaları olan bu kilise için düşünülebilecek en erken inşa zamanı 5. yüzyıldır. 6. yüzyıldan sonraki döneme yapılacak bir tarihlendirme yapı formları dolayısıyla pek muhtemel değildir. Bu konuda bkz. Schäfer, *Phaselis*, s. 93 vd.

⁴⁵ Erken piskopos kiliseleri, şehrin merkezi resmi tesislerle dolu olduğundan, kentin kıyısında, sık sık da direkt kent surunun iç tarafında yer alırdı. Phaselis'teki eski piskopos kilisesinin de, bazilika merkezde olduğundan ve bir piskoposun atanmasından daha geç döneme ait olduğundan, kent merkezinin dışında bulunması muhtemeldir. Krş. Schäfer, *Phaselis*, s. 98.

⁴⁶ Bayburtluoğlu, *KST VI*, s. 302 vdd.; a.g.y., *KST VII*, s. 375 vdd. res. 13; Krş. a.g.y., *Lykia*, s. 90 vd.

⁴⁷ Bu konuda ve ana cadde boyunca uzanan yapıların olası tarihllemeleri için bkz. Schäfer, *op. cit.*, s. 87- 110.

⁴⁸ Fellows, *Journal*, s. 211 vd.

⁴⁹ Bayburtluoğlu, *Lykia*, s. 91.

kent limanının yenilenmesi için kullanılmıştır. 1981-1985 yılları arasında gerçekleştirilen kazı çalışmaları sırasında pek çok yazıtlı kaide denizden çıkarılmıştır⁵⁰. Bu durum, söz konusu taşların yenilenen liman inşası dışında, Attaleia surunun yapımında kullanılmak üzere, Phaselis'ten deniz yoluyla Attaleia'ya taşınmak için, denize indirildiklerini göstermektedir.

Cadde, *Tetragonal Agora* önünde her iki taraftan da iki basamakla yükseltilmiş bir meydan oluşturmaktadır. Meydanın doğu tarafında *Küçük Hamam* yer almaktadır. Bu yapının hemen kuzeyinde tabanı mozaikle döşeli, üç yönde derin kanallarla çevrilmiş, *latrina* bulunmaktadır.

Cadde boyunca tespit edilen kanalizasyon yapısı sadece atık sular için değil, aynı zamanda yağmur sularının akıtılması için de kullanılmış gözükmektedir. Güney limanı ve ana cadde, liman girişinde, oldukça görkemli inşa edilmiş bir kapı yapısıyla birbirinden ayrılmıştır. Dört köşesi aslan ayağı profilli elemanlarla süslenmiş, kare şekilli iki ayak üzerinde yükselen, tek kemerli bu anıtsal kapı, İmparator Hadrianus'un doğu seyahati sırasında kente uğramasının şerefine yapılmıştır. Güney limanın doğusunda yer alan bina kalıntıları, kent limanındakiler gibi gümrük sistemi ile alakalı yapılar olarak düşünülebilir⁵¹.

c) Bataklık ve güney limanı arasındaki yerleşim, kentsel yapılaşmaya engel teşkil etmeyecek şekilde doğudan batıya doğru uzanan, üç alçak tepe üzerinde konumlanmaktadır. Buradaki yerleşim alanı doğuda *aqueductus*, kuzeyde göl, batıda ve güneyde kent suru tarafından sınırlanır. Batı kent olarak adlandırılan yerleşim alanı yaklaşık 10,31 hektarlık bir alan üzerine yayılmıştır⁵². Batıdaki düz kısımda çok sayıda çatı kiremidi parçası olsa da, sadece birkaç bina temeli göze çarpmaktadır. *Aqueductus*'un hemen batısında, kuzeydoğu - güneybatı istikametinde düzenlenmiş, 15 metre uzunluğunda, dikdörtgen bir yapı kalıntısı bulunmaktadır. Kentin göze çarpan yerinde bulunan bu kalıntılarda İmparatorluk Dönemi'nden merkezi bir tapınağın söz konusu olduğu düşünülmektedir⁵³.

2) Kuzey yerleşimi olarak adlandırılan alan, *akropolis*'in karşısında güneye doğru öne çıkan, ondan daha yüksek ve *λίμνη* olarak adlandırılan bugünkü bataklık alanının kuzeyinde yükselen dik plato yakasını kapsamaktadır. Bu plato çıkıntısının kuzeybatıya doğru hafifçe yükselen üç köşeli üst yüzeyi güneyde ve batıda dik şekilde inmektedir. Yaklaşık 8,09 hektarlık bir alanı kapsayan⁵⁴ yerleşim alanı üzerinde birkaç tahkimat yapısı bulunmaktadır, fakat bunlar *akropolis* üzerindeki, kenti çevreleyen sur ile bağlantı içinde değildir ve İ.Ö. 4.

⁵⁰ Bayburtluoğlu, *KST V*, s. 182; krş. Adak - Tüner - Şahin, *Inscripfen aus Phaselis*, s. 1.

⁵¹ Phaselis *Lex portorii Asiae*'da, Asia Eyaleti'ne ait gümrük istasyonu olarak geçer. Bu konu hakkında bkz. böl. 2.2.5.

⁵² Hellenkemper – Hild, *TIB VIII*, s. 191.

⁵³ Krş. Schäfer, *Phaselis*, s. 124, lev. 57, 4.

yüzyıldan erkene gitmemektedir. Bu tahkimat mazgallı ve kuleli büyük bir sur parçası göstermektedir⁵⁵. Platonun güney kısmını keserek uzanan koruma duvarı, platonun güney kısmına, kuzeye doğru duvar aracılığıyla korunan ve güneyden de sadece zor geçilebilir bir kapı yoluyla geçit veren, bir iç kale karakteri kazandırmaktadır. Plato üzerinde bulunan dağınık haldeki duvar kalıntıları, çatı kiremidi parçaları, birkaç adet büyük blok parçası, çok sayıdaki küçük sarnıç ve çeşme kalıntıları imara işaret etmektedir⁵⁶. Kapı yolunun hemen doğusundaki teras kuşağı üzerinde, kent için yaşamsal bir öneme sahip olan, kaynak mağarası bulunmaktadır. Plato burnunun güneydoğu köşesinde de bir kaya tapınağının yer aldığı düşünülmektedir⁵⁷.

Kent surlarının dışında, antik yol boyunca uzanan üç *nekropolis* alanı bulunmaktadır: kuzeydoğu *nekropolis*'i, kuzeybatı *nekropolis*'i ve batı *nekropolis*'i. Bunların arasında en büyüğü kuzeydoğu *nekropolis*'idir. Bu *nekropolis* alanı doğuda İnce Burun'a kadar uzanmaktadır. Kuzeybatı *nekropolis*'i, kuzey yerleşimin batı eteği boyunca vadinin zeminine kadar devam etmektedir. Kuzey yerleşimin güney hattı ve *limne* (göl) arasında sadece birkaç tane mezar yapısı tespit edilebilmiştir. Batı *nekropolis*'i ise bataklığın batısında uzanmaktadır. Phaselis'te çok sayıda mezar bulunmaktadır, fakat bunlar İmparatorluk Dönemi'nden daha erken değildir. Sadece kuzey yerleşiminin batı eteğindeki dört köşe mezar evi Helenistik Dönem'dendir⁵⁸.

⁵⁴ Hellenkemper – Hild, *loc. cit.*

⁵⁵ Krş. Schäfer, *op. cit.*, s. 49 vdd.

⁵⁶ Krş. Schäfer, *op. cit.*, s. 126.

⁵⁷ Krş. Schäfer, *op. cit.*, s. 128: "Giriş yolu, mağara kalıntısı, duvar harcı ve nişler burada bir kaya tapınağının bulunduğu işaret ederler."

⁵⁸ Kuzey Limanı yakınındaki tapınak mezar için krş. S. Cormack, *The Space of Death in Roman Asia Minor*, Viyana 2004, s. 272 vd.; Krş. Schäfer, *op. cit.*, s. 23.

Res. 4: Akropolis'in güneyinde yükselen kent suru

Res. 5: Tiyatro yapısı (fot. İsmail Şahinbaş).

Res. 6: Akropolis'in güneybatı ucunda yer alan 3 nefli bazilika ve başka bir yapı

Res. 7: Ana Cadde (fot. İsmail şahinbaş)

Res. 8: Domitianus Agorası

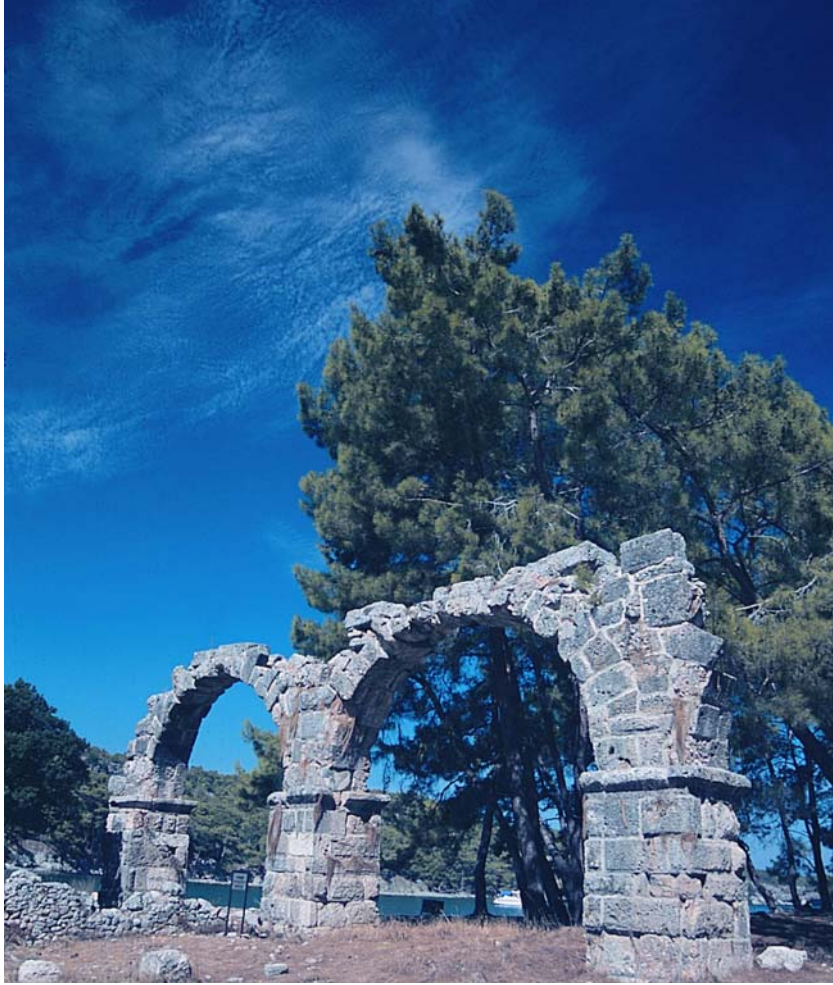
Res. 9: Tetragonal Agora (Hellenkemper-Hild, TIB VIII 3, nr. 316)

Res. 10: Hamam-Gymnasion yapısı (Hellenkemper-Hild, TIB VIII 3, nr. 318)

Res. 11: Küçük Hamam ve Latrina Yapısı (fot. İsmail Şahinbaş)

Res. 12: Aqueductus (fot. İsmail Şahinbaş)

Res. 13: Batı Nekropolis'i

1.3 Teritoryum Sınırları

Phaselis kentinin sahip olduğu sınırlar şimdiye kadar araştırılmamıştır. Kent teritoryumunun tespit edilmesinde, özellikle bölgeden ele geçen epigrafik belgelerin ve topografik koşulların incelenmesi yardımcı olmaktadır. Her kentte olduğu gibi Phaselis'te de teritoryum sınırları zaman içinde değişmiştir. Bundan dolayı, bu konuyu dönemlere ayırarak incelemek daha açıklayıcı olacaktır. İ.Ö. 7. yüzyılda kurulan kentin, Arkaik Dönem sınırlarını tespit etmek oldukça güçtür. Akdeniz Bölgesi'nde bu dönemde yaşanan kolonizasyon hareketleri, yerli halk ile yeni gelenler arasında yer tartışmaları yaşanmasına neden olmuştur. Antik söylencelere göre, Phaselis'i kuran, Rhodos'tan Lindos'lu *oikistes*, Lakios kent kuracağı araziye, böylesi bir tartışmaya girmeden, önceki yerleşmecilerinden tuzlu balık vererek satın almış ve kenti kurmuştur (*TLit. 24 ve 26*). Fakat esasen kenti kurmak o kadar da kolay olmamıştır. P. Frei, Homeros'un V. kitabında geçen Rhodos'lu Tlepolemos ile Lykia'lı Sarpedon arasındaki çekişmenin ardında, Lykia'lı yerli halk ile Rhodos'lu kolonistlerin çekişmelerinin bulunduğunu düşünmektedir⁵⁹. Rhodos kolonizasyonu öncesinde, Phaselis'in kurulacağı yarımada muhtemelen Solym toprakları içinde yer almaktaydı⁶⁰. Klasik Dönem'de Phaselis'in kuzey komşusu Olbia kenti de, Bizanslı Stephanos'a göre, Solym ülkesi içinde bulunmaktaydı⁶¹. Lindos'tan ele geçen ve Phaselis'lilerin Athena Lindia'ya yaptıkları adamayı kaydeden yazıt, Phaselis'lilerin Lakios koloniye önderlik ettiği sırada Solym'lerle giriştikleri mücadeleleri belgelemektedir (*TEp. 21*). Buradan Phaselis'in Klasik Dönem kuzey sınırının Olbia ile kesiştiği ve muhtemelen de Idyros Potamos olarak kabul edildiği düşünülebilir.

Kentin bu dönemdeki batı sınırını Tahtalı Dağ oluşturmuştur. Tahtalı Dağ'ın doğu eteklerinde, Phaselis'ten yaklaşık 6 km kadar uzakta, Akboyun mevkiinde tespit edilen Klasik Dönem kale yapısı da, teritoryum güvenliği ile ilişkili olarak kurulmuş olmalıdır⁶². Kentin güney sınırını muhtemelen Barsak Deresi'nin oluşturduğu doğal vadi belirlemiştir.

Phaselis'in Helenistik Dönem sınırları daha net bir şekilde çizilebilmektedir. Kentin bu dönemdeki kuzey sınırı biraz daha genişlemiş gözükmektedir. Beldibi'nden ele geçen ve

⁵⁹ Frei, *Solymer*, s. 91 dpn. 31.

⁶⁰ Bu konuda bkz. böl. 2. 1. 4.

⁶¹ Steph. Byz. 489 s.v. Ολβία: Ολβία (πόλις) Παμφυλίας, ὡς Φίλων. οὐκ ἔστι δὲ Παμφυλίας, ἀλλὰ τῆς τῶν Σολύμων γῆς, καὶ οὐδὲ Ὀλβία, ἀλλὰ Ὀλβα καλεῖται καὶ οἱ πολῖται Ὀλβαῖοι καὶ Ὀλβιος καὶ Ὀλβία. Olbia'nın Pamphylia'nın batı sahilinde yer alan bir koloni kenti olduğu ve Phaselis gibi kuruluş aşamasında Solym'lerle mücadele etmek zorunda kaldığı hususunda bkz. Adak, *Olbia*, s. 4 vdd.

⁶² Tamtır Alanı –Sızgılı Kaya – Akboyun istikametinde tespit edilen yol güzergahı ve su yolu için bkz. böl. 1.11.

Phaselis ile Tenedos kentleri arasındaki *sympoliteia*'yı belgeleyen Helenistik Dönem'den bir yazıt, kentin kuzey sınırının Pamphylia Körfezi boyunca ilerleyen dar sahil şeridi boyunca uzandığına ve bugünkü Arapsuyu mevkiindeki kalıntılara yerleştirilen Tenedos'u da içine aldığına işaret etmektedir. Bu *sympoliteia*'da her iki kentin statüsü eşit konumda değildir ve Phaselis açıkça hakim tarafı oluşturuyor olmalıdır. Bu iki kentin bir *sympoliteia* oluşturmasının nedeni muhtemelen Attaleia kentinin kurulması ile ilişkilidir. Tenedos'lular politik özgürlüklerinin Attalidler tarafından tehdit edilmesi karşısında böyle bir tedbir almayı uygun bulmuş olmalıdırlar⁶³. Tenedos dışında, aynı korkuyu paylaşan, Klasik Dönem'in otonom kentleri Olbia, Lynas, Thebe de Phaselis teritoryumu altına girmişler olmalıdırlar.

Büyük İskender'in seferini anlatan Arrianos, kralın Phaselis'te birkaç gün kaldığını ve kent sakinlerinin isteği üzerine Pisidia sınırında⁶⁴ kurulmuş ve güçlü surlarla çevrilmiş olan bir yerleşimi ele geçirdiğini bildirmektedir (*TLit. 40*). Büyük bir ihtimalle bu yerleşim, ele geçirildikten sonra, Phaselis'in egemenliğine bırakılmıştır. Burada söz konusu edilen yerleşim, Diodoros'ta geçen ve Kavak Dağı'ndaki Helenistik Dönem kalıntılarına yerleştirilen, Marmara/Mnara kentidir (*TLit. 43*)⁶⁵. Solym toprakları içinde kalan Marmara kenti, İskender'in ele geçireşinden önce, güney doğusunda yer alan Kadrema gibi, Olbia sınırları içinde olmalıdır. İ.Ö. 334 yılından sonra ise Phaselis sınırları içine dahil olmuş ve böylece Phaselis teritoryumunun İ.Ö. 4. yüzyılın sonlarındaki batı sınırı Kavak Dağı'na kadar ulaşmıştır.

Phaselis kentinin Helenistik Dönem güney sınırı, Tekirova civarında bir ırmak kenarında, büyük bir kaya üzerinde görüldüğü bildirilen⁶⁶, ama tam olarak nerede bulunduğu tespit edilemeyen bir yazıt üzerinde okunan ΠΙΟΡ | ΒΑΤ yazıtı sayesinde açıklığa kavuşmaktadır (*TEp. 6*). L. Robert bu yazıtın Ulupınar ya da daha büyük bir ihtimalle Barsak Deresi arasındaki bir geçit yerine işaret ettiğini düşünmektedir⁶⁷. Fakat yazıtın ele geçtiği bölge göz önünde tutulduğunda, buradaki dere vadilerinin bir geçit yerini gerektirecek derecede geniş olmadığı görülür. Zira buradaki Ulupınar ve Barsak Dereleri büyük nehirler değildir, sadece kışın yoğun bir su akışı gösterirler. Bunun dışında kısaltma olarak verildiği düşünülen πόρος ve βατός kelimelerinin her ikisinin de aynı anlama gelmesi, bu açıklamanın tam olarak doğru olmadığını düşündürmektedir. Ayrıca bir dere geçidine, bunu doğrular nitelikte “burası geçit yeridir” tarzında bir açıklamanın yazılması da mantıklı gözükmemektedir. Bu noktaları göz önünde

⁶³ Bu konuda krş. Adak, *Olbia*, s. 17.

⁶⁴ Arrianos'tan Termessos'un egemenlik alanının Marmara'ya kadar ilerlemiş olduğunu öğreniyoruz.

⁶⁵ Buradaki yerleşim hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. aştğ. böl. 1.4.

⁶⁶ Robert, *Asie Mineure méridionale*, s. 40 vd., özellikle 44: “La pierre au bord du fleuve signifiait:gué, passable”.

⁶⁷ Robert, *op. cit.*, s. 40 vdd.: “ΠΙΟΡ est l'abréviation de πόρος, et ΒΑΤ de βατός. La pierre au bord du fleuve signifiait:gué, passable’. Dans la plaine de Phaselis, elleindiquait où on pouvait traverser le fleuve à gué.”

bulundurarak farklı bir açıklama getirmeye çalışan S. Şahin, buradaki yazıtta bir sınır taşının söz konusu olabileceğini düşünmüştür⁶⁸. Zira buradaki yazıtın eksik bir okuma sonucunda yayımlandığı dikkatten kaçmamalıdır. Söz konusu yazıt şu şekilde korunmuş olmalıdır:

Dolayısıyla kaya bloğu üzerinde ΚΩΡ | ΦΑΣ yazılmış olması ihtimali büyüktür.

Buna göre de yazıt, Phaselis ile Korykos arasındaki sınır işareti olarak, (ὄροϲ)

ΚΩΡ(ουκίων) | ΦΑΣ(ηλείτων) şeklinde deşifre edilebilir⁶⁹. Buradaki sınır yazıtında kullanılan köşeli □ formundaki Sigma, bu yazıtın İ.Ö. 1. yüzyıldan olduğuna işaret etmektedir. Zira bu form Musa Dağı üzerindeki Olympos yerleşiminden ele geçen ve Artemis Kitaneurissa'ya adanan Helenistik Dönem yazıtında da karşımıza çıkmaktadır⁷⁰. Phaselis'in güney sınırının bu dönemde Olympos ile değil de Korykos ile kesişmesi, İ.Ö. 1 yüzyılda bölgede yaşanan korsan olayları ile ilişkili olarak açıklığa kavuşturulabilir. Orta Helenistik Dönem'de muhtemelen Büyük Antiokhos tarafından Musa Dağı üzerinde kurulan Olympos kenti, İ.Ö. 82 civarında korsanların elebaşı Zeniketes tarafından ele geçirilmiş ve korsan kalesi yapılmıştır. Korsanlıkla mücadele etmek için bölgeye gönderilen Romalı komutan Servilius Vatia İ.Ö. 77 yılında Zeniketes'in müstahkem kalesini ele geçirip tahrip etmiş ve kenti de cezalandırmıştır⁷¹. Korykos ise korsan olayları öncesinde Olympos'a bağlı bir liman kentidir. Fakat Olympos'un, Servilius tarafından ele geçirildikten sonra, cazibesini yitirmesiyle birlikte önem kazanmaya başlamıştır. Olympos sakinleri de dağ kentinden aşağıdaki liman kentine göçmüşlerdir. Dolayısıyla yukarıdaki kent küçülürken, sahil kenti büyümüştür⁷². Bu gelişmenin ardından, Phaselis'in İ.Ö. 1. yüzyıl sınırı da Korykos ile kesişmiştir. Zira sahil yerleşimi Korykos aynı dönemlerde güney komşusu Gagai ile arasındaki sınırı da büyük bir kaya bloğuna ΟΚΩ, yani ὄ(ροϲ) Κω(ουκίων) yazarak belirlemiştir⁷³. Korykos'luların kuzey komşuları Phaselis'lilerle olan sınırlarını da bu şekilde belirlemiş olmaları büyük bir olasılıktır. Buna göre Phaselis'in güney sınırı İmparatorluk Dönemi öncesinde Barsak Deresi'ne kadar uzanmaktadır. Tahtalı Dağ'ın güney doğu eteklerindeki Beycik-Fırıncık mevkiinde, Barsak Deresi'nin kuzeyinde kalan, yüzeydeki yapılarıyla açıkça Helenistik Dönem kent yapısı gösteren yerleşim de bu dönemde Phaselis teritoryumu içinde kalmış olmalıdır.

Kentin İmparatorluk Dönemi sınırları, özellikle araziden ele geçen epigrafik belgeler sayesinde netleşmektedir. İlk olarak kuzey sınırına baktığımızda, kentin Attaleia'nın kurulmasın-

⁶⁸ Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 277 vd.

⁶⁹ Şahin - Adak, *loc. cit.*

⁷⁰ Adak – Tüner, *Neue Inschriften aus Olympos*, s. 53 vd.

⁷¹ Strab. XIV. 5. 7. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. aşt. böl. 2.2.5.

⁷² Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Adak, *Korykos*, s. 39 vdd.

dan sonra dahi Helenistik Dönem'deki sınırlarını koruduğu görülmektedir. Gedeller'in 4 km kuzeydoğusunda, Gökdere'nin Kocaköy⁷⁴ arazisi içinde, Tenedos'tan Phaselis'li (ἀπὸ π[ό]λεως [T]ενέδου) birine ait mezar yazıtının⁷⁵ bulunması (*TEp.* 3), Phaselis teritoryumunun kuzey sınırının belirlenmesinde oldukça önemlidir. Bu yazıta göre Antalya'nın 4 km batısındaki Arapsuyu kalıntılarına yerleştirilen Tenedos⁷⁶, İmparatorluk Dönemi'nde de Phaselis teritoryumu içinde yer almaktadır. Bu durumu açıklayabilmek için ilkönce Termessos'un güneydoğu sınırı ile Trebenna-Onobara ve de Attaleia kentlerinin teritoryumları araştırılmalıdır. Geyikbayırı Köyü'nün 1 km güneydoğusundaki Tramita Harabeleri'ne yerleştirilen Trebenna kenti hakkında bilgi veren en erken belge *Stadiasmus Patarensis* Anıtı'dır. Bu anıta göre Trebenna üzerinden biri Attaleia'ya, diğeri ise Trebenna'nın hemen güneyindeki Gedeller mevkiine lokalize edilen Onobara'ya giden iki yol bulunmaktadır⁷⁷. Trebenna bu dönemde kendi otonomisine sahip bir kent olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı bilim adamları, üzerinde TP kısaltmaları bulunan ve İ.Ö. 2. ve 1. yüzyıllara tarihlenen Lykia birlik sikkelerinin Trebenna'ya ait olduğunu⁷⁸ ve bu kentin Helenistik Dönem'de Lykia Birliği'nin üyesi olduğunu düşünmektedir⁷⁹. Fakat bu sikkelerin nerede bulunduğu bilinmediğinden, Trebenna'ya ait olup olmadığı şüphelidir⁸⁰. Bu dönemde birlik sınırları henüz bu kadar doğuya ulaşmamış olmalıdır. Zira Alakır Çayı'nın doğusundaki dağlık alanlar Solym halkları tarafından iskan edilmiştir. Lindos yazıtı (*TEp.* 21), Solym topraklarının güneye kadar indiğini göstermektedir. Trebenna'nın güneydoğusundaki Onobara⁸¹, *Constitutio Antoniniana* (İ.S. 212) ve sonrası dönemlere ait bazı mezar yazıtlarında⁸² belirtilen ethnikon tanımlamalarından anlaşıldığına göre (Τρεβέννατης ἀπὸ Ὀνοβάρων), Trebenna'ya bağlanmıştır. Mezar cezalarının Trebenna'ya ödenmesi de bunu doğrulamaktadır (ἐκτείσσι

⁷³ Şahin – Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 275, 278.

⁷⁴ Antalya'nın 14 km batı-güneybatısında; Elmalı TH IIc/40; Gökdere Vadisi'nin üzerine doğru, yüksek tepeler üzerindeki küçük yerleşim için krş. Ormerod - Robinson, *Inscriptions*, s. 32 vdd.; Bean, *Northern Lycia*, s. 35 vd. ve Hellenkemper - Hild, *TIB VIII 2*, s. 645, s.v. *Kocaköy*.

⁷⁵ Ormerod – Robinson, *Inscriptions*, s. 32 nr. 48; Çelgin – Çelgin, *Research*, s. 396 nr. 10.

⁷⁶ Krş. Şahin, *Olbia*, s. 159 dpn. 63; Hellenkemper – Hild, *op. cit.*, s. 877, s.v. *Tenedos*.

⁷⁷ Şahin – Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 41 STR. 45, 46 ve 47, bu güzergahlar için bkz. s. 230-237.

⁷⁸ BMC *Lycia*, LXVIII ve s. 90; Head, *HN²*, s. 698.

⁷⁹ Jameson, *League*, s. 842; ayrıca bkz. Jones, *Cities*, s. 103.

⁸⁰ Troxell, *Coinage*, s. 55 vd. ayrıca bkz. s. 251 vd. Troxell, bu sikkelerin Trebenna'ya değil İmparatorluk Dönemi'nde Myra'ya bağlı olan Trebendai'a ait olduğunu belirtmektedir. Gerçekten de Trebenna'nın Helenistik ve öncesi dönemdeki varlığına dair ne antik literatür ne de epigrafik ve arkeolojik bir veri bulunmaktadır. Bu sikkelerin Trebenna'ya ait olamayacağı Helenistik Dönem'deki Lykia Birlik sınırlarından da anlaşılmaktadır. Krş. Onur, *Tarih*, s. 10 vd.

⁸¹ Onobara, bugünkü Deveboynu merkezli ve Gedeller etrafına yayılan, batıda Hurma'ya kadar uzayan kalıntıların (Hurma hariç) tamamını içermektedir

⁸² Anti, *Esplorazioni*, nr. 5 ve 9; Viale, *Relazione*, nr. 32; Heberdey - Kalinka, *Bericht 1897*, nr. 47.

προστείμου τῆ Τρεβεννατῶν πόλει (δηνάρια) ,αφ´)⁸³. Onobara kentinin güneydeki egemenlik alanı Sarısu ağzı civarları ve Deveboynu ile sınırlanmaktadır. Erken dönemde Termessos da bu sahilden denize açılmış olmalıdır⁸⁴. Buna göre Trebenna ve Onobara toprakları erken dönemlerde büyük bir ihtimalle Termessos'a ait olmalıydı. Bu durumda, Attaleia Helenistik Dönem'in ortalarında kurulduğuna göre⁸⁵, Pamphylia Körfezi'nin batı kısmı dönemin iki büyük kenti arasında paylaşılmış gözükmektedir. Buna göre, Kocaköy arazisini de içine alan Tenedos Helenistik Dönem'de Phaselis teritoryumu içine girerken, Solym topraklarına ait olan Trebenna ve Onobara arazileri Termessos'a dahil olmuştur. Fakat Helenistik Dönem'deki bu sınır durumunun İmparatorluk Dönemi için izahı oldukça zordur. Öyle ki Arapsuyu'nun hemen yukarısında Hurma yakınlarında bulunan bir lahit üzerinde okunan, İ.Ö. 1. yüzyıla ait bir yazıtta mezara verilen zararın ceza tahsili için Attaleia yetkili kılınmıştır⁸⁶. Burada Phaselis'in Klasik ve Helenistik dönemlerde sahip olduğu haklarını koruması söz konusudur⁸⁷.

Phaselis teritoryumunun kuzeybatı sınırı Termessos teritoryumu ile kesişmektedir. Akçaisa Köyü'nün batısındaki Zindan Yakası arazisinde bulunan bir mezar yazıtında, mezara karşı işlenecek suçun cezasının Phaselis kentine ödenmesi gerektiği yazmaktadır (*TEp. 5*)⁸⁸. Akçaisa Köyü'nün kuzeybatısında yer alan Çitdibi ve Karabel çevresinden bulunan yazıtlar ise bu bölgenin Termessos teritoryumunda olduğunu ortaya koymaktadır⁸⁹. Stadiasmus Patarensis bu çevrede, Kitanaura ile Trebenna arasında Typallia kentinin yer aldığına işaret etmektedir. Bu kente ilk olarak St. Mitchell tarafından, Korkuteli'nin 10 km doğusunda, Termessos'un 15 km kuzeybatısında, Bayat Köyü yakınından bulunan ve İ.Ö. 30 yıllarına tarihlenen bir onur yazıtında rastlanmıştır⁹⁰. Yazıtta Typallia kentinin Trokondas isminde bir kumandan için yaptığı

⁸³ Anti, *op. cit.*, nr. 7.

⁸⁴ Roma'da ele geçmiş *Lex Antonia de Termessibus* adıyla bilinen, İ.Ö. 71 tarihli bir yasayı içeren, bronz levha (CIL I², 2, 589) bu dönemde Termessos teritoryumunun denize kadar indiğini bildirmektedir. Bu durum güneyde ve güneydoğuda Lykia içlerine kadar inen bir teritoryuma sahip olan Termessos'un, Onobara üzerinden denize ulaştığını düşündürmektedir. Fakat bu metinde Termessos'a bağlı olan adalardan bahsedilmektedir. Onobara istikametinde herhangi bir ada bulunmadığından ve Termessos'un denizle olan ilişkisini kanıtlayacak herhangi bir delil olmadığından, bu yasanın sadece Termessos değil başka kentlere de gönderilmiş ve kentlerin kendileriyle ilgili kısımlarını yürürlüğe koymuş olabilecekleri düşünülmektedir. Bu konu için krş. Çelgin, *Termessos Tarihi*, s. 113 vdd.; İplikçioğlu, *Territorium von Termessos*, s. 314, dpn. 65; a.g.y., *Ländliche Siedlungen*, s. 123 dpn. 136; Onur, *Tarih*, s. 9.

⁸⁵ Attaleia'nın II. Attalos tarafından kuruluşu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ruge, RE II₂, 1896, s. 2156 s.v. *Attaleia* (3).

⁸⁶ Çevik, *Hurma Köyü*, s. 44: τῆ Ἀταλείων πόλει Χ,βφ.

⁸⁷ Bu konuda krş. Şahin – Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 282.

⁸⁸ Anti, *Esplorazioni*, s. 735 vdd, nr. 3 = SEG VI (1932) 735.

⁸⁹ İplikçioğlu – Çelgin – Çelgin, *AST 18/1*, s. 243 vd.; İplikçioğlu – Çelgin – Çelgin, *Termessos IV*, s. 284 nr. 202, s. 290 vd. nr. 290.

⁹⁰ Mitchell, *Amyntas*, s. 97 vd.

onurlandırma söz konusudur. Mitchell, Trokondas'ın, Termessos'lular tarafından gönderildiği için, Termessos'lu olduğunu düşünmektedir⁹¹. Yazıttan Termessos kentinin, Galatlar'ın *tetrarkhes*'i Amyntas'a, Typallia halkıyla birlikte Sandalio'tlara karşı giriştiği savaşta destek sağlamak amacıyla, askeri birlikler gönderdiği ve başta Trokondas olmak üzere diğer Termessos'luların bu çarpışmalar sırasında büyük yararlılıklar gösterdikleri anlaşılmaktadır. Mitchell, bu yazıttan dolayı, Typallia'nın, Davras Dağı'nın yüksek etekleri üzerinde, Sandalion'un karşı tarafında yer alan küçük bir Pisidia yerleşimiyle özdeşleştirilebileceğini düşünmektedir⁹². Fakat Stadiasmus Patarensis bu kentin Doğu Lykia'da aranması gerektiğini göstermektedir. Nitekim B. İplikçioğlu ve ekibi tarafından bu bölgede yapılan araştırmalarda Karabel'deki harabelik alanda bulunan yeni bir yazıt, Typallia'nın burada konumlandığını ve Termessos'la bir *sympoliteia* oluşturduklarını kesinleştirmektedir⁹³. Buna göre Bayat yazıtında Termessos'lu Trokondas'ın Typallia'lular tarafından onurlandırılması da bu *sympoliteia*'nın İ.Ö. 1. yüzyıldan beri var olduğunu ortaya koymaktadır. Yine aynı ekip tarafından Çitdibi Köyü'nün 1,5 km kadar güneydoğusunda, Karagedeller arazisi içinde Termessos'lu bir taşçı ustasına ait yazıtın bulunması da Termessos teritoryumunun buraya kadar uzandığını göstermektedir⁹⁴. Buna göre kuzeybatıda Phaselis ile Termessos teritoryumları arasındaki sınır Akçaisa ile Çitdibi köyleri arasındaki araziden geçmektedir.

Batı sınırı, kuzeyden Çandır Vadisi boyunca güneye inmekte ve yine Termessos sınırı ile keşismektedir⁹⁵. Çandır Vadisi'nin batı tarafında yer alan Yarbaşçandır'ın 1,5 km batısında⁹⁶, Mnara'dan Phaselis'li bir rahibeye ait mezar yazıtı bulunmuştur⁹⁷. Yazıtta geçen Φασηλειτις ἀπὸ Μνάρων ifadesi, Mnara'nın Phaselis teritoryumunda olduğunu göstermektedir. Buradaki Mnara yerleşimi Stadiasmus Patarensis'in 38, 39, 44 ve 47. güzergahlarında geçen Mnarika bölge ismiyle birebir ilişki içindedir⁹⁸ ve Büyük İskender'in Phaselis sakinlerinin isteği üzerine ele geçirdiği Marmara ile aynı yerdir. B. İplikçioğlu ve ekibi, yazıtın bulunduğu yer olduğu için, Mnara'nın Yarbaşçandır yakınlarında olabileceğini düşünmüştür⁹⁹. Eğer Mnara Yarbaşçandır yakınlarında aranırsa, Phaselis teritoryumu Çandır

⁹¹ Mitchell, *op. cit.*, s. 100.

⁹² Mitchell, *loc. cit.*

⁹³ İplikçioğlu - Çelgin - Çelgin, *Termessos IV*, s. 284 nr. 202.

⁹⁴ İplikçioğlu - Çelgin - Çelgin, *op. cit.*, s. 290 vd. nr. 209.

⁹⁵ Krş. Şahin - Adak, *Vorbericht II*, s. 260.

⁹⁶ TH Elmalı IIç/38.

⁹⁷ İplikçioğlu - Çelgin - Çelgin, *AST 18*, s. 245; Petzl, *Varia Epigraphica*, s. 51.

⁹⁸ Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 41, Str. 43: ἀπὸ Κιταναύρων εἰς Κό[σ]αρά Μν[α]ρικῆς? στ[α]δία .. Str. 44. [ἀπ]ὸ Κοσά[ρ]ων εἰ[ς] Τ[υ]πάλλι[α] στάδια .. Str. 49. [ἀπὸ Κοσάρων τ]ῆς Μναρικῆς εἰς Λύκ[α]ς στάδια .. Str. 52. ἀπὸ Κοσάρων [τ]ῆς Μναρικῆς εἰς Φασηλίδ[α] στάδια ..

⁹⁹ İplikçioğlu - Çelgin - Çelgin, *AST 18/1*, s. 245.

Vadisi'nin batısına kadar uzanmış olur. Fakat Stadiasmus Patarensis'te geçen ifade, Mnara kentinin de içinde yer alması gereken Mnarike Bölgesi'nin Kosara ve Lykai ile birlikte Phaselis tarafında, yani vadinin doğusunda yer alması gerektiğine işaret etmektedir. Burada ve yukarıda anlatılan sebeplerden dolayı Mnara, Kavak Dağı üzerinde yer alan yerleşime lokalize edilmiştir. Buna göre Phaselis teritoryumunun batı sınırı kuzeyde Çandır Vadisi'nin batısına geçmeyip doğusunda kalmaktadır.

Stadiasmus Patarensis'in 42, 43 ve 50. güzergahları Kitanaura kentine işaret etmektedir¹⁰⁰. Konum olarak doğu Lykia'nın merkezinde olması gereken bu kent, Idebessos'un kuzeydoğusundaki en yakın harabelik olan Saraycık'a yerleştirilmiştir¹⁰¹. Limyros Nehri'nin bir kolu olan Gönen Çayı'nın yukarısında, yaklaşık 1300 metre yüksekliğindeki tepe üzerinde konumlanan Saraycık harabeleri, Phaselis teritoryumunun tam olarak batı sınırında yer almaktadır. Nollé, Antalya/Kemer'de bulunan sikke hazinesindeki 9 adet KITA lejantlı sikkenin, Kitanaura sikkeleri olduğunu ortaya koyarak¹⁰², bu sikkelerin stil ve harf karakterleri dolayısıyla İ.Ö. 2. ya da 1. yüzyıla tarihlenebileceğini belirtmektedir¹⁰³. Buna göre Kitanaura Hellenistik Dönem'de sikke basma hakkı olan özgür bir kenttir. Fakat Stadiasmus Patarensis'te geçen Κιτάναυρα τῶν Τερμεσσέων ifadesi, kentin özgürlüğünü kaybedip Termessos teritoryumuna dahil olduğunu göstermektedir. Bu durumda Termessos'un güneybatıdaki teritoryum sınırı Alakır Çayı'nın yukarisına kadar genişlemiştir¹⁰⁴. Nollé, Termessos teritoryumunun bu kadar geniş bir alana ulaşmasını, Isauricus'un korsan savaşları kapsamında açıklamaktadır¹⁰⁵. Her zaman Roma taraftarı bir politika izleyen Termessos¹⁰⁶, bu olayda da Roma'nın yanında yer alırken¹⁰⁷, oldukça önemli bir yol güzergahı üzerinde yer alan

¹⁰⁰ Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 41, Str. 42: ἀπὸ Ἰδεβεσσοῦ ἢ εἰς Κιτάν[αυρ]α τῶν Τερμεσσέων φέρουσα κατεσκευάσται ἐπὶ σ[τά]δια λβ'. Str. 43. ἀπὸ Κιτανάυρων εἰς Κό[σ]αρά Μ[ναρ]ικῆς? σ[τά]δια .. Str. 50. ἀπὸ Λυκῶ[ν] εἰς Κιτάναυρα στάδι[α] ξ[.]. Mnara ve Mnarike için bkz. s. 218 vdd.

¹⁰¹ Kitanaura'nın lokalizasyonu için bkz. Tüner, *Yeni Lokalizasyonlar*, s. 70 vd.; Nollé, *Kitanaura*, s. 16 vdd.; Hellenkemper - Hild, *TIB VIII*, s. 518 vdd., s.v. *Dikitanaura*; Şahin - Adak, *op. cit.*, s. 215 vdd.

¹⁰² Bu kentin ethnikonu Havuzönüdamı'ndan ele geçen ve tanrı Ares'e adanan bir yazıtta (İplikçioğlu, *AST XX/2*, 73 nr. 20: Οσαλλας - [- Κι]ταναυρεὺς Ἄρη) ve Musa Dağı'nda bulunan ve tanrıça Artemis'e adanan (Adak - Tüner, *Neue Inschriften aus Olympos*, s. 53 vd. nr. 1: Ἀρτεμεις | Ἀρτέμιδι | Κιτανευ|ρίσσαι | εὐχάν) iki yazıttan bilinmektedir.

¹⁰³ Nollé, *op. cit.*, s. 12 vdd.

¹⁰⁴ Nollé, *op. cit.*, s. 25; Krş. Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 260 dpn. 89; İplikçioğlu, *Ländliche Siedlungen*, s. 112 vd.; a.g.y., *Territorium von Termessos*, s. 310; Krş. Şahin - Adak, *Vorbericht II*, s. 260 dpn. 89.

¹⁰⁵ Nollé, *op. cit.*, s. 24.

¹⁰⁶ Termessos ve Roma ilişkisi için krş. Magie, *Roman Rule*, s. 1176 vd., dpn. 34; Sherwin - White, *Pamphylia and Cilicia*, s. 11-14; J.L. Ferray, *La Lex Antonia de Termessibus*, Athenaeum 63, 1985, s. 419-457.

¹⁰⁷ Nollé, *loc. cit.*

Kitanaura ise, isteyerek ya da istemeyerek, korsanlar tarafında yer almıştır¹⁰⁸. İ.Ö. 77/78 yıllarında Publius Servilius Vatia, Zeniketes'in korsan devletini yıkmış ve Zeniketes tarafında yer alanları cezalandırırken, Roma tarafında yer alanları ödüllendirmiştir¹⁰⁹. Phaselis de dahil olmak üzere pek çok kentin toprağına el konularak Roma'ya bağlı *ager publicus* yapılmıştır¹¹⁰. Servilius'a yardım etmiş olanların kazançlı çıktığı bu savaşta, Termessos da kendi payına düşeni almış ve teritoryumunu genişletmiştir¹¹¹. Nollé'nin KITA lejantlı Kitanaura sikkelerinin basımı için İ.Ö. 74 yılını *terminus ante quem* tespit etmesi de bu durumu desteklemektedir¹¹². Termessos, korsan savaşlarından sonra, daha önceden de kendi hakimiyet bölgesi içinde bulunan Solym topraklarına kavuşarak, sınırlarını Alakır Çayı'nın batı etekleri boyunca Kitanaura'ya kadar genişletmiştir¹¹³. Bu durumda Phaselis teritoryumu İmparatorluk Dönemi için batıda Termessos teritoryumu ile sınır oluşturmaktadır. Bu sınır da muhtemelen Kitanaura'nın doğusundaki Tekeova Dağı ile Kepez Dağı arasındaki doğal vadiden geçmekte ve Çandır Çayı boyunca kuzeye doğru uzanmaktadır¹¹⁴.

Phaselis kentinin güney sınırı İmparatorluk Dönemi'nde, biraz kuzeye çekilmek zorunda kalmıştır. Tahtalı Dağ'ın güney eteklerinde yer alan Beycik ve Barsak mevkiilerinden ele geçen yazıtlar, İ.S. 2. yüzyılda Olympos teritoryumunun buralara kadar uzandığını göstermektedir. Barsak mevkiinin biraz daha güneydoğusunda, Çeşni Tepesi ve Hayıt mevkiilerinde bulunan lahitler üzerindeki henüz yayınlanmamış mezar yazıtlarında da Olympos ethnikonu geçmektedir. Bu bölgede yer alan *sarkophag*'lar ve *villa rustica*'lar Tahtalı Dağ'ın güneybatı eteklerinin, Roma Dönemi'nde Olympos'a bağlı olarak varlığını devam ettirdiğini göstermektedir. Buna göre İmparatorluk Dönemi'nde Olympos-Phaselis kentleri arasındaki sınırı, Beycik-Fırincık ve Barsak arazilerinden, Karadağ'ın biraz kuzeyinden geçmek üzere Hayıt Köyü yakınından Üçadalar'a çizilecek bir hat oluşturmaktadır¹¹⁵.

Sonuç olarak Phaselis'in İmparatorluk Dönem sınırları güneyde Barsak mevkiine, kuzeyde ise Tenedos'a kadar uzanmakta, batıda Teke Dağları'ndan geçip Çandır Vadisi boyunca devam etmekteydi.

¹⁰⁸ Marótti, P. *Servilius Vatia*, s. 310 vdd.'da Toros dağlarındaki korunaklı yerlerin korsanlar için önemini açıkça ortaya koymaktadır: "Güney Anadolu sularından başlayarak faaliyette olan korsan organizasyonu, bu bölgede, özellikle de Toros dağlarının kollarında güçlü istinat noktalarına sahipti. Onlar herhangi bir tehlikede ve kötü hava koşullarında buradaki dağlara kaçıyor ve sığınıyorlardı".

¹⁰⁹ Ramsay, *Servilius Isauricus*, s. 46 vdd.; Ormerod, *Servilius Isauricus*, s. 35 vd.; Magie, *op. cit.*, s. 1167 vd. dpn. 17 vdd.; Marótti, *op. cit.*, s. 309 vdd.

¹¹⁰ Phaselis, Attaleia ve Olympos topraklarının Isauricus tarafından *ager publicus* yapılmasına ileride ayrıntılı olarak değinilecektir. Bkz. aşt. böl. 2.2.5.

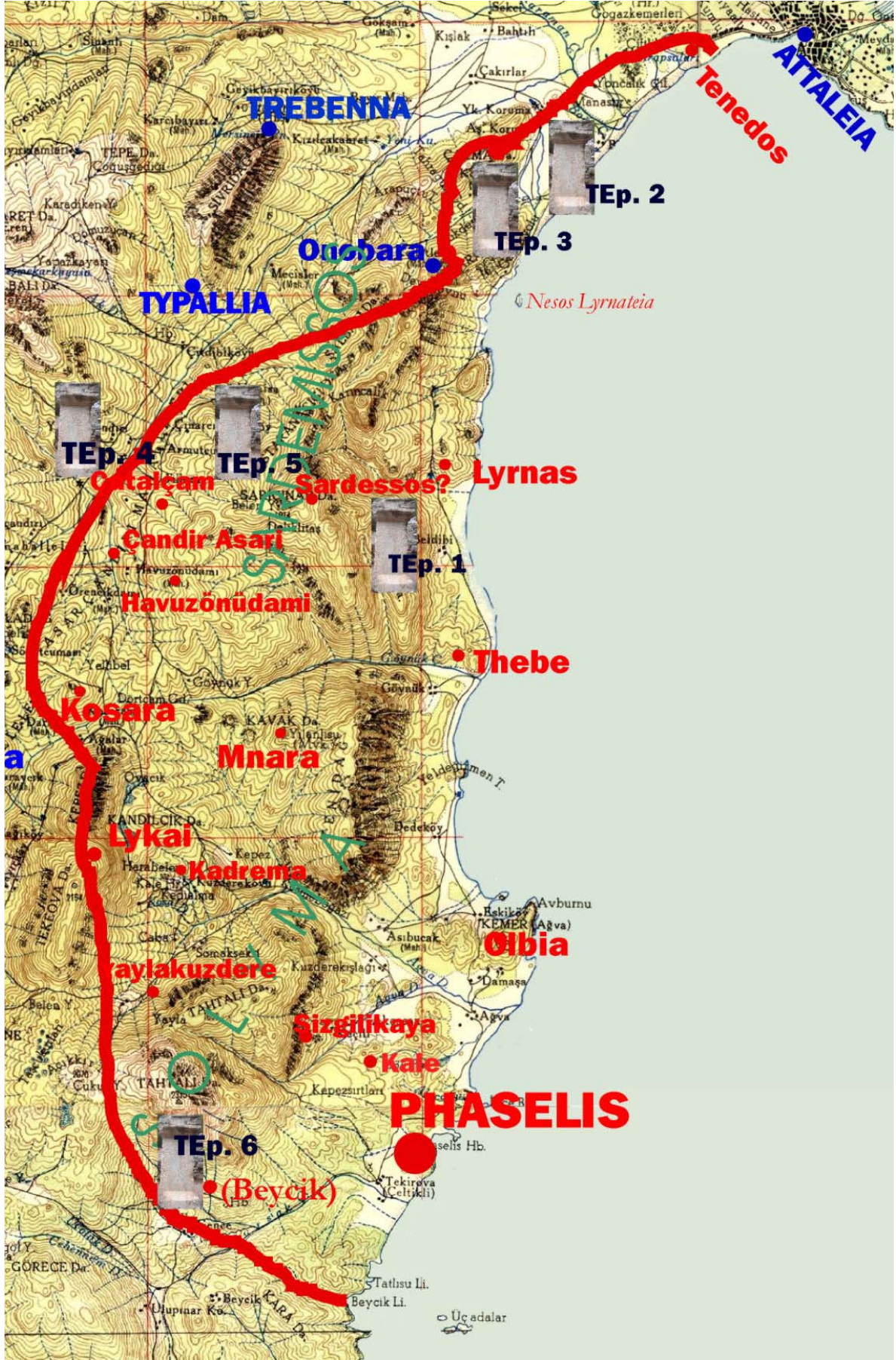
¹¹¹ Sh. Jameson, RE Suppl. 12, 1970, s.v. *Attaleia*, s. 111'de *ager publicus* yapılan Attaleia topraklarının bir kısmının da Termessos'a dahil edildiğini düşünür.

¹¹² Nollé, *Kitanaura.*, s. 25.

¹¹³ Nollé, *op. cit.*, s. 23 vd.; Onur, *Tarih*, s. 12.

¹¹⁴ Krş. Şahin - Adak, *Vorbericht II*, s. 260.

¹¹⁵ Krş. Şahin - Adak, *op. cit.*, s. 261.

lev. 2: Phaselis Teritoryumu'nun sınırlarını gösteren harita

1.4 Teritoryum İçinde Yer Alan Yerleşimler ve Kalıntı Alanları

Phaselis, diğer büyük kent merkezleri gibi egemenlik sahası içinde, büyüklü küçüklü pek çok yerleşim yerini barındırmaktadır. Bunlardan bir kısmı sahil kesiminde, bir kısmı da sahil boyu kuzey-güney doğrultusunda uzanan dağ sıralarının eteklerinde yer almaktadır. Bu yerleşimlerden bazıları erken dönemlerde *polis* statüsüne sahip olmuş, fakat sonrasında bu statüsünü kaybederek küçülmüş ve Phaselis teritoryumu içine dahil edilmişlerdir. Örneğin Lynas, Mnara, Olbia, Tenedos ve Thebe bu tür yerleşimlerdir. Phaselis ile Attaleia arasındaki dar sahil şeridinde yer alan Olbia muhtemelen Ion'lu kolonistler tarafından¹¹⁶, Thebe, Lynas ve Tenedos ise Aiolo kolonistler tarafından kurulmuş koloni yerleşimleridir¹¹⁷. Lykai ve Kosara, yerleşimleri ise daha çok savunma ve gözetlemeye ilişkin kurulmuş küçük yerleşimlerdir. Gedelma, Çandır Asarı, Çatalçam, Havuzönüdamı ve Yaylakuzdere mevkiilerinde konumlanmış olan yerleşimler daha çok tarımsal arazilerin işlenmesine yönelik kurulmuş köy ve çiftlik yerleşimleridir. Kale ve Sızgılı Kale harabeleri ise daha çok gözetleme işlevine hizmet etmişlerdir.

Antik Dönem'de küçük kentler, köyler ve çiftlikler yerleşim sisteminin önemli bir bölümünü oluşturmuştur. Bu durumun en önemli nedeni, dağların çevrelediği çok sayıdaki küçük düzlüğün, en kolay biçimde, ancak küçük yerleşimler tarafından işlenebilir olmasıdır. Kırsal yerleşimlerin yapısı ve dağılımlarının nasıl olduğu, konuya ilişkin yeterli bilgiler içeren yazılı kaynakların eksikliği nedeniyle tam olarak açık değildir. Yerleşim hiyerarşisi ve kent-kırsal ilişkisi ya da bölgenin yönetim formu gibi karışık yapılanmalar hakkındaki bilgiler de oldukça eksiktir.¹¹⁸

Burada, Phaselis teritoryum sınırları içinde kalan yerleşimler ele alınmış ve alfabetik sıra ile verilmiştir:

Çandır Asarı: Antalya'nın 24 km güneybatısında, Hisarçandır'ın 3 km kuzeybatısında, Çandır Çayı Vadisi içinde yer almaktadır. Çandır Çayı Vadisi'nin sağ tarafında geniş bir kaya başı yükselmektedir. Burada küçük bir yerleşim yeri vardır. Bu yerleşim muhtemelen Helenistik Dönem'de dikdörtgen kalker bloklardan yapılmış bir koruma duvarı ile çevrelenmiştir. Harabelik içinde, sarp bir kaya üzerine inşa edilmiş, Pisidia dağlarına ve Pamphylia ovasına doğru

¹¹⁶ Bu konuda bkz. Adak, *Olbia*, s. 12 vdd.

¹¹⁷ Lykia-Pamphylia sınırında görülen Aiolo-Dor kolonizasyonu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Adak, *Kolonization*.

¹¹⁸ Kırsal yerleşimlerin yapısı ve adlandırılmaları hususunda ayrıntılı bilgi için bkz. Schuller, *Ländliche Siedlungen*.

manzarası olan ve vadiye tepeden bakan büyük bir yapı dikkat çekmektedir¹¹⁹.

Çatalçam: Antalya'nın yaklaşık 30 km güneybatısında, Çandır Vadisi'nin doğu tarafında yer almaktadır. İncircik Köyü'nden yarım saatlik bir mesafede küçük yapı guruplarından oluşan bir harabelik vardır. Bunların hemen aşağısında büyük dikdörtgen taşlardan yapılmış bir yapı ve monolit bir kapı parçası yer almaktadır. Bunların karşısında da kayadan oyulmuş ve hayvan başlı rölyefi olan, İmparatorluk Dönemi'nden bir lahit vardır. Anti'ye göre burası İmparatorluk Dönemi'nden bir çiftlik olmalıdır¹²⁰.

Gedelma: Bugünkü ismi Güneşli olan bu yerleşim Kemer'in 12 km batısında, Idyros Potamos'un (Ağva ya da Kesme Çay) toplanma havzasında, Tahtalı, Teke ve Kavak Dağı arasındaki dağ çanağı üzerinde yer almaktadır¹²¹. Buradaki yerleşim S. Şahin tarafından, Stephanos Byzantios'un¹²² Olbia kolonisi olarak bahsettiği, Kadrema ile özdeşleştirilmiştir¹²³. Stephanos, Kadrema için σίτου φρουγμός (hububat kavurma, hububat kurutma)¹²⁴ ifadesini kullanır. Stephanos'un Kadrema için kullandığı bu ifadeden, buradaki yerleşimin hububat rezervlerinin korunması ve savunmasına yönelik bir işleve sahip olduğu sonucu çıkartılmaktadır¹²⁵. Zira Gedelma gerçekten de, çevresindeki havanın nem seviyesi oldukça düşük olduğundan, hububat depolanmasına elverişli bir yerdir. Gedelma Köyü'nün orta yerinde Orta Bizans Çağı'na ait büyük bir kalenin kalıntıları bulunmaktadır¹²⁶. Bu kalenin büyük bir olasılıkla erken dönemlere giden bir geçmişi bulunmalı ve yakınlarından geçen Roma yollarının¹²⁷ ve yöredeki stratejik tesislerin kontrol ve korunmasına hizmet ediyor olmalıdır¹²⁸. Kalenin içinde ve dışında kırma taş ve harçla örülmüş, sadece dış duvardan oluşan yapılar bulunmaktadır. Buradaki yapılar büyük bir ihtimalle oturma amaçlı yapılmamışlardır¹²⁹.

¹¹⁹ Spratt - Forbes, *Travels I*, s. 206.; *II*, s. 11 vd.; Ritter, *Kleinasien II*, s. 634 vd; Petersen - Luschan, *Reisen*, s. 150; Stark, *Alexander's Path*, s. 249 vd., 267 dph. 25; Hellenkemper – Hild, *TIB VIII 2*, s. 495, s.v. Çandır Asarı.

¹²⁰ Anti, *Esplorazioni*, s. 718 vdd; krş. Hellenkemper – Hild, *TIB VIII 2*, s. 496, s.v. Çatalçam.

¹²¹ TK Elmalı IIe/39'da Kedialma olarak geçen yerleşim için ayrıca bkz. Hellenkemper – Hild, *TIB VIII 2*, s. 543, s.v. *Gedelma*.

¹²² Steph. Byz. s.v. Κάδρεμα.

¹²³ Şahin, *Olbia*, s. 12.

¹²⁴ G. Neumann, *Beiträge zum Lykischen II*, şurada: Sprache 8, 1962, s. 207'de φρουγμός ifadesi hububat çukuru, hububat gömütü anlamında düzeltilmiştir, fakat Lykia'da böyle bir gelenek olmadığı için bu düzeltme pek isabetli gözükmemektedir. Krş. Şahin, *loc. cit.*

¹²⁵ Şahin, *loc. cit.*'de Stephanos'un açıklamasının σίτου φρουγμός ή πόλις "Hububat Kalesi" olarak anlaşılabilirliğini söyler.

¹²⁶ Bu kale hakkında bkz. Jacobek, *Kastell bei Gedelma*, s. 68 vdd.; Kale Jacobek tarafından İ.S. 9. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Krş. Şahin, *op. cit.*, s. 13.

¹²⁷ Bu hususta bkz. Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 247.

¹²⁸ Bu konuda ve kalenin tahıl deposu olarak kullanılmış olabileceği hakkında bkz. Şahin, *loc. cit.*

¹²⁹ Erken Bizans Çağı'na tarihlenebilecek mimari bir öge ya da devşirme malzeme göstermeyen yapıların daha erken dönemden itibaren kullanılıyor olma olasılıkları ve oturmanın dışında erzak depolama işlevleri için bkz. Şahin, *Olbia*, s. 14

Kale ve diğer yapılarda, İ.S. 7. yüzyıldan başlayarak artan Arap saldırıları ve daha erken dönemlerde denizden gelebilecek dış tehlikelere karşı kurulmuş askeri bir garnizon ile besin maddelerinin saklanması işlevini gören erzak depoları mevzubahistir. Zira Gedelma'ya açılan tek geçit olan dar Kesme Boğazı, sahilten gelebilecek tehlikelere karşı kolayca savunma imkanı vermekte, etrafını çevreleyen yüksek dağlar da diğer taraflardan gelebilecek tehlikelere karşı bölgeyi tam bir koruma kalkanı içine almaktadır.

Kale yapısı dışında çevrede çok sayıda çiftlik kalıntısı ve işlik tespit edilmiştir. Bunun yanında beş tane bazilika yapısının bulunması, buradaki yerleşimin geç dönemdeki önemini göstermesi açısından önemlidir.

Havuzönüdamı: Kitanaura ile özdeşleştirilen Saraycık kalıntılarının 9 km kuzeydoğusunda yer almaktadır¹³⁰. Buradaki harabelik alandan yaklaşık bir saatlik mesafede tanrı Ares Epekoos için adanmış adak yazıtı olan bir altar bulunmaktadır¹³¹. Havuzönüdamı'nın 1,5 - 2 km kuzeyinde Ekizce arazisi içinde, Çürük Dağ'ın kuzeybatı eteklerinde tanrı Ares Epekoos'a adanmış 14 adet yazıt bulunan kutsal alan yer almaktadır¹³². Buradaki kutsal alan açıkça tüm doğu ve merkezi Lykia'da tanınan bir yer olmuştur, zira ele geçen yazıtlardan biri Myra; bir başkası ise Kitanaura vatandaşları tarafından adanmıştır¹³³. Kitanaura kentinin ethnikonu da ilk kez tam olarak buradaki adak yazıtında okunmuştur ([Kı]τανανουρέύς).

Kale: Phaselis'in yaklaşık 3 km kuzeybatısında, Tahtalı Dağ'ın kuzeydoğu eteklerinde yer almaktadır. 9 x 9 m ölçülerindeki katlı kale yapısı, bosajlı duvar yapısı ile Helenistik Dönem karakteri göstermektedir. Kale çevresinde hem Helenistik hem de Bizans Dönemi'ne ait yapı kalıntıları gözükmektedir. Buradaki kaleden Çalış Dağı, Phaselis ve Musa Dağı görülmekte ve yakından geçen yol ağı gözetlenebilmektedir. Mükemmel korunmuş olan bu kulenin etrafında daha sonraki dönemlere ait bina kalıntıları vardır. İçinde üç adet sunağın bulunduğu yapı tapınak olarak kullanılmış olmalıdır. Bu sunaklardan biri üzerinde hiçbir kabartma ya da yazı görülmez. Bir diğeri üzerinde kalkan kabartması görülmektedir. Sonuncusu ise Eleutheros adında biri tarafından *Sol Invictus*'a adanmıştır. Altar üzerinde, ışınlarıyla birlikte güneş (*Sol*) ve ay (*Mensis*), yan yüzeyinde de güneş kabartması bulunmaktadır. İ.S. 3. yüzyıla tarihlenen yazıt, muhtemelen bu dönemde buradaki kalede garnizon kuran Romalı askerler tarafından adanmıştır¹³⁴. Özellikle İ.S. 3. yüzyıl, Isauria'lı korsanların Akdeniz'de yeniden

¹³⁰ Stark, *Alexander's Path*, s. 78 vd., 82; Hellenkemper – Hild, *TIB VIII 2*, s. 558, s.v. Havuzönüdamı.

¹³¹ Petersen - Luschan, *Reisen*, s. 150 vd. nr. 181.

¹³² İplikçioğlu, *Epigr. Forsch.* (2000), nr. 12-18; a.g.y., *Epigr. Forsch.* (2001), nr. 2.5.01-2.5.07; a.g.y., *AST 19/2*, s. 129 nr. 13-19; a.g.y., *AST 20/2*, s. 73 nr. 18-24.

¹³³ İplikçioğlu, *AST 20/2*, s. 73 nr. 19 ve 20.

¹³⁴ Romalı askerlerin *Sol Invictus*'a gösterdikleri saygı ve tapınım hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. S. Berrens, *Sonnenkult und Kaisertum von den Severern bis zu Constantin I. (193-337 n. Chr.)*, Stuttgart 2004, s.

faaliyete geçmeleri dolayısıyla kıyı kentleri için tehlikeli bir dönem olmuştur. Dolayısıyla kıyı kentlerindeki askeri birlikler de biraz daha iç kısımlara kaydırılmıştır. Buradaki kale yapısı, İ.S. 3. yüzyılda bu amaca hizmet etmiş olmalıdır.

Kosara: Adına ilk olarak Stadiasmus Patarensis'te rastladığımız Kosara, burada verilen güzergahlara göre Kitanaura ile Typallia arasında yer almakta¹³⁵ ve Kosara'dan Lykai ile Phaselis kentlerine iki güzergah ulaşmaktadır¹³⁶. Kosara bu konumuyla Kitanaura, Lykai, Phaselis ve Typallia arasındaki ulaşım ağının düğüm ve üç doğrultulu bir kavşak noktasını oluşturmaktadır. Gedelma Köyü'nün kuzeybatısında, Kozarası Mahallesi'nin 400 metre kuzeyinde yükselen 1520 metre yüksekliğindeki Kaplan Dağı¹³⁷, Alakır, Çandır ve Kesme Boğazı vadilerine hakim konumu ile Kosara için uygun bir mevkidir. Attaleia'dan çıkıp güneye doğru Çandır Vadisi, Korydalla'dan çıkıp kuzeye doğru Alakır Vadisi ve Phaselis'ten sonra Idyros Nehir Vadisi boyunca devam eden yollar burada birleşmektedir. Kosara'nın Stadiasmus'ta Mnarike'nin Kosara'sı şeklinde geçmesi (Κόσαρα τῆς Μναρικῆς), onun bir yerleşim yerinden ziyade sadece bir gözetleme kulesi olabileceğini düşündürmektedir. Nitekim Kozarası mevkiinde herhangi bir yerleşim yerine rastlanmaması ve de bu mevkiinin gözetleme yeri için çok uygun olması, Kaplan Dağı'nın Kosara olması olasılığını güçlendirmektedir. Bunların yanında Kozarası ile Kosara isimleri arasındaki ses benzerliği de dikkat çekmekte ve bazı yerlerin Antik Dönem'de kullanılan isimlerini hala yaşattıkları görülmektedir. Kozarası mevki Stadiasmus Patarensis'te Kosara için verilenlerle uyum içinde bir kavşak noktası niteliğindedir. 19. yüzyıl seyyahlarının gezi raporlarında da 3900 adım¹³⁸ yüksekliğinde bir kavşak noktası olarak gösterilen Kaplan Dağı, Finike'den Antalya'ya doğru devam eden yolun kenarında gösterilmiştir¹³⁹. Kozarası'nın kuzeyinde, bütün vadiye hakim bir konumda olan ve çok uzak mesafelerden görülebilen Kaplan Dağı'nın zirvesindeki kalenin, kuzeydoğudan güneybatıya doğru yaklaşık 100 m devam eden ve 1,50 m genişliğindeki duvar kalıntısı hala ayakta. Ortada güneye doğru kuleye benzeyen bir çıkıntı vardır, kalenin bu kısmı kısmen düzgün, dört köşeli kalker bloklardan kısmen de özensiz olarak konmuş kırma taşlardan yapılmıştır. Kalenin güney tarafında merdiven başlangıcı olabilecek kalıntılar saptanmıştır¹⁴⁰.

Lykai: Attaleia'nın 37 km güneybatısında, Gedelma'nın 2 km batısında yükselen 1276 metre

184-204.

¹³⁵ Krş. Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 217 vd.: str. 43: ἀπὸ Κιταναύρων εἰς Κό[σ]αρα Μν[α]ρικῆς ? στ[ά]δια.. str. 44: [ἀπ]ὸ Κοσά[ρ]ων εἰ[ς] Τ[υ]πάλλι[α] στάδια..].

¹³⁶ Krş. Şahin - Adak, *op. cit.*, s. 41 ve 246, str. 49: [ἀπὸ Κοσάρων τ]ῆς Μναρικῆς εἰς Λύκ[α]ς στάδια..]; str. 52: ἀπὸ Κοσάρων [τ]ῆς Μναρικῆς εἰς Φασήλιδ[α] στάδια.. .

¹³⁷ TH 1: 25. 000; TH Elmalı II/38.

¹³⁸ Petersen - Luschan, *Reisen*, s. 150.

¹³⁹ Spratt - Forbes, *Travels I*, s. 174, 179; Ritter, *Kleinasien II*, s. 1172 vd.; Petersen - Luschan, *loc. cit.*

¹⁴⁰ Krş. Hellenkemper – Hild, *TIB VIII2*, s. 658, s.v. *Kosara*.

yüksekliğindeki Bölücekteş tepesi üzerinde küçük bir yerleşim yeri vardır. Adına ilk olarak Stadiasmus Patarensis'te rastlanan yol istasyonu Lykai buradaki yerleşime lokalize edilmektedir¹⁴¹. Stadiasmus Lykai'dan Kosara, Kitanaura ve Pygela¹⁴² kentlerine giden yol güzergahları vermektedir¹⁴³. Buradaki yerleşim, Roma çağında da varlığını sürdüren, Klasik ve Helenistik Dönem duvar ve yapı kalıntıları göstermektedir. Lykai Bizans Dönemi'nde Kadrema'ya bağlı bir yerleşim olarak varlığını sürdürmüş olmalıdır¹⁴⁴. Kalıntılar tepenin kuzeyine ve doğusuna yayılmışlardır. Bunların arasında Roma Dönemi'nden yayınlanmamış bir yazıtı olan *eksedra*-mezar dikkat çekicidir¹⁴⁵. Bugün ören yerinin tam üstüne inşa edilmiş olan bir orman gözetleme kulesi, antik kalıntıları kısmen altüst etmiştir. Gözetleme kulesinin kuzeybatısında kentin *nekropolis* alanı bulunmaktadır. *Nekropolis*'in aşağısındaki küçük vadide, Ovacık'a doğru devam eden antik yol kalıntıları vardır. Bu yol, Ovacık üzerinden Kosara'ya doğru devam ediyor olmalıdır. Orman gözetleme kulesinin yukarısında büyük bloklardan harç kullanılmadan yapılmış kent duvarı devam etmektedir. Tepenin ucunda yine büyük bloklardan örülmüş bir kale yapısı yer almaktadır. En yüksek yerde de bir sarnıç vardır.

Lykai'dan doğuya doğru bakıldığında, Kesme Boğazı üzerinden Kemer'i, dolayısıyla da Olbia'yı görmek mümkündür. Lykai'in konumu, Olbia'daki kale ile görüş sahası içinde bulunmaktadır. Görünüşe göre Lykai, Kadrema'nın yer aldığı dağ çukurunu kontrol etmekteydi. Bölgede yürütülen araştırmalar sonucunda, Kadrema ve Lykai'in bulunduğu dağ ovasının, İmparatorluk Dönemi'nde yoğun bir şekilde iskan edildiği tespit edilmiştir. Bölgede çok sayıda küçük köy ve özel çiftlik yerleşmesi vardır. Bazı *villa rusticalar* görkemli mimarı donanım göstermektedir. Çevrede bunlara ait zeytinyağı işliklerine de rastlanmıştır. Burada görülen yoğun yerleşim, Tahtalı, Teke ve Yenidağ/Kavak Dağı arasındaki bu dağ çanağından, şimdi olduğu gibi Antik Dönem'de de tarımsal olarak yararlanıldığını göstermektedir. Bölgede yer alan iki güçlü kale yapısı, vadinin Bizans Dönemi'ndeki ticari ve stratejik önemini ortaya koymaktadır. Her iki kalenin yakınında bulunan 5 bazilika, bu dönemde halkın refah durumunun yüksek olduğunu göstermektedir.

¹⁴¹ Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 247; Krş. Şahin *Olbia*, s. 15.

¹⁴² Pygela kentinin Doğu Lykia'da, Savrun/Güzören Köyü'nün dağın mahallelerini birbirinden ayıran Kepez Tepesi üzerindeki örenle özdeşleştirilmesi için bkz. Adak – Tüner, *Pygela*, s. 43-50; Şahin - Adak, *op. cit.*, Str. 51-53 için verilen açıklamalar.

¹⁴³ Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*, 41 ve 246: str. 49: [ἀπὸ Κοσάρων τ]ῆς Μναρικῆς εἰς Λύκ[ας στάδια..]; str. 50: ἀπὸ Λυκῶ[v] εἰς Κιτάνουρα στάδι[α] ξ[. '?]; str. 51: ἀπὸ Λυ[κ]ῶν διὰ Κολλύβων εἰς Πύγε[λα στά]δια. Lykai için ayrıca bkz.s. 247.

¹⁴⁴ Şahin, *op. cit.*, s. 15.

¹⁴⁵ Hellenkemper – Hild, *TIB VIII 2*, s. 694, s.v. *Lykai*.

Lyrnas/ Lyrnessos¹⁴⁶ (Hayıtlıgöl): İ.Ö. 8. yüzyılda Aiol kolonistler tarafından kurulduğu düşünülen Lyrnas kenti¹⁴⁷ pek çok antik kaynakta geçmektedir. Lyrnas hakkında antik kaynaklardan öğrendiğimiz en kesin bilgi, yerleşimin Attaleia ile Phaselis arasındaki sahil şeridi üzerinde yer aldığı konusundadır (*TLit. 2c, 8a, 10, 14, 15*)¹⁴⁸. Attaleia ile Phaselis arasındaki sahil şeridi incelendiğinde, denize dik inen bu dar sahil şeridinin ancak dört noktada yerleşime olanak tanıdığı görülmektedir. Bunlar kuzeyden güneye doğru Göynük Deresi'nin oluşturduğu Beldibi-Göynük alüvyal ovası ile Kesme Deresi'nin oluşturduğu Kemer-Ağva alüvyal ovasıdır. Lyrnas'ın bu alanlardan hangisi üzerinde yer alması gerektiği konusunda bize yine antik kaynaklar yardımcı olmaktadır. Onların verdiği sıraya göre, Lyrnas Attaleia'dan güneye doğru gidildiğinde gelinen ilk yerleşmedir. Stadiasmus Maris Magni Attaleia'dan Tenedos üzerinden Lyrnas'a yaklaşık 16,5 km.lik bir mesafe vermektedir. Buna göre de Lyrnas'ın Beldibi civarında konumlanmış olması gerekmektedir. Beldibi'nin 3 km kuzeydoğusunda bugünkü Hayıtlıgöl mevkiindeki harabelik tam olarak Lyrnas'ın konumuna uygun düşmektedir¹⁴⁹. Buradaki yerleşimde Helenistik ve Roma Dönemleri'ne ait yaklaşık 30-40 civarında yapı kalıntısı tespit edilmiştir. Büyük taş bloklardan inşa edilen yapıların büyük kısmı toprak kayması nedeniyle yıkılmıştır. Kayaya işlenen hatıl delikleri, konutların genelde iki katlı olduğuna işaret etmektedir¹⁵⁰. Yerleşimin kuzeybatısında, kırma taş tekniğinden yapılmış ve inşasında kireçtaşının eritilmesiyle elde edilen harcın kullanıldığı, manastır ya da han olarak hizmet etmiş olan bina kalıntısı, Bizans Dönemi'ne ait tek yapıdır. Yerleşimin güneybatısında bulunan bir yapıda Helenistik Dönem'den bir yazıt bulunmuştur¹⁵¹. Yapı kaçak kazıcılar tarafından oldukça tahrip edilmiş bir vaziyettedir. Buradaki yapıda muhtemelen resmi karakteri olan Helenistik bir bina söz konusudur. Yazıtta geçen ifadelerden Tenedos ile Phaselis arasındaki bir antlaşma yapıldığı ve bunun şartlarının yazıya geçirildiği anlaşılmaktadır.

Mnara/Marmara: Kozarası-Yarbaşçandır yolu üzerinde bulunan bir lahit üzerindeki yazıtta geçen $\Phi\alpha\sigma\eta\lambda\epsilon\iota\tau\iota\varsigma \acute{\alpha}\pi\omicron \text{ Μνάρων}$ ifadesi, Phaselis teritoryumu içinde Mnara adında bir yerleşimin olduğunu göstermektedir (*TEp. 4*). Burada akla gelen ilk şey, Stadiasmus Patarensis'te, yine Phaselis yakınlarında bir bölgeye işaret eden Mnarika'nin buradaki yerleşim yeri adıyla olan benzerliği ve konumsal olarak yakınlığıdır. B. İplikçioğlu Mnara kentinin, yazıtın bulun-

¹⁴⁶ Zgusta, *Kleinas. Ortsnamen*, §732-4: „Existenz zweifelhaft“.

¹⁴⁷ Adak – Güzelyürek, *Beldibi*, s. 45 vd.; Adak, *Kolonization*, s. 46.

¹⁴⁸ Lyrnas hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Adak – Güzelyürek, *Beldibi*, s. 51 vd. ve Hellenkemper - Hild, *TIB VIII 2*, s. 698, s.v. Lyrnas.

¹⁴⁹ Adak – Güzelyürek, *Beldibi*, s. 84 vdd.

¹⁵⁰ Adak – Güzelyürek, *Beldibi*, s. 85.

¹⁵¹ M. Adak tarafından yayına hazırlanmaktadır.

duğu Yarbaşandır civarında aranması gerektiğini düşünmektedir¹⁵². Fakat bir önceki bölümde de ele aldığımız gibi, Phaselis'in sınırları Çandır Vadisi'nin batısına geçmemekte ve doğu kısmını kapsamaktadır, buna karşı Yarbaşandır vadinin batı kısmında yer almaktadır. Mnara'nın Yarbaşandır civarında konumlanamayacağı hususundaki ilk kanıt budur, ikincisi ise Stadiasmus Patarensis'in verdiği bilgilerdir. Stadiasmus'a göre Mnarike, yukarıda değindiğimiz Kosara'nın da bağlı bulunduğu, bir bölgenin ismidir (Κόσαρα τῆς Μναρικῆς) ve Kitanaura ile Phaselis'e giden antik yolun hareket noktasını oluşturmaktadır¹⁵³. Yarbaşandır'dan ele geçen yazıtta bahsedilen Mnara kenti de muhtemelen bu bölge içinde yer alıyor olmalıdır. Stadiasmus'ta geçen güzergahlara göre Mnara'nın Kosara ile Phaselis arasında aranması mantıklıdır. Bu bilgiler ışığında ve bunun için en uygun konum Kavak Dağı'ndaki harabelik olacaktır. Bu bölgede yapılan araştırmalarda İ.Ö. 3. yüzyıla ait bir Phaselis sikkesinin bulunması da bu olasılığı güçlendirmektedir¹⁵⁴.

Burada Mnarike Bölgesi ve Mnara yerleşmesi ile ilgili olarak, Diodoros'un (*TLit.* 43), İskender'in Phaselis'ten geçişini anlatırken değindiği, Marmara'luların kimliğinden de söz etmek yerinde olacaktır. Diodoros'un anlattıklarına göre, İskender Kilikia'ya kadar bütün kıyı şeridini, pek çok kenti ve güçlü kaleyi ele geçirmişti. Bu kentlerden bir tanesini ise alışılmadık bir şekilde zaptetmiştir. Lykia'da büyüklüğü ile göze çarpan bir kayalığı kendilerine mesken tutan ve Marmara'lular olarak adlandırılan bir halk, İskender bu bölgeye geldiği zaman, oturdukları kayalığın sağlamlığına ve kendi yiğitliklerine güvenerek, İskender'in geri birliklerine saldırıp tekrar geri kaçmış ve orduyu taciz etmişlerdir. Bu olanlara sinirlenen İskender ise bütün gayretini bu bölgeyi ele geçirmek için ortaya koymuş ve geceli gündüzlü iki gün boyunca Marmara'lılara saldırmıştır. Kralın kentlerini almadan bu saldırılara son vermeyeceğini anlayan Marmara'luların yaşlıları, gençlere kralla barış yapmalarını öğütlemişler, fakat gençler karşılık olarak, kralla barış yapmaktansa vatanlarının özgürlüğü için ölmeyi tercih ettiklerini söylemişlerdir. Bunun üzerine yaşlılar onlara çocukları, kadınları ve yaşlıları öldürüp kendilerinin ise düşmanların arasından sıvışarak çevre dağlarına kaçmalarını bildirmişlerdir. Fakat gençler yakınlarını kendi elleriyle öldüremeyince (tıpkı Ksanthos'luların yaptığı gibi ¹⁵⁵), bü-

¹⁵² İplikçioğlu - Çelgin - Çelgin, *AST 18/1*, s. 245.

¹⁵³ Krş. Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 41, str. 43: ἀπό Κιταναύρων εἰς Κό[σ]αρα Μν[α]ρικῆς ? στ[α]δία.; str. 44: [ἀ]τ[ο] Κοσά[ρ]ων ε[ἰ]ς Τ[υ]πάλλι[α] στάδια.; str. 49: [ἀ]πό Κοσάρων τ[ῆ]ς Μναρικῆς εἰς Λύκ[α]ς στάδια.; str. 52: ἀπό Κοσάρων [τ]ῆς Μναρικῆς εἰς Φασήλιδ[α] στά[δ]ια.

¹⁵⁴ Mnara kentinin Kavak Dağı'na lokalize edilmesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Tüner, *Yeni Lokalizasyonlar*, s.68 vdd.; Adak – Şahin, *Stadiasmus Patarensis*, s. 218 vdd.

¹⁵⁵ Persler'in İ.Ö. 546-538 yılları arasında Harpagos yönetiminde güneybatı Anadolu'yu işgalinden sonra Karia ve Lykia'ya yürümleri üzerine, Herodotos'a göre, Lykia'lılardan Ksanthos'lular Harpagos'a karşı koymuşlar, yenileceklerini anlayınca da karılarını, çocuklarını, kölelerini ve hazinelerini alarak *nekropolis*'e çıkmışlar ve her şeyi ateşe verdikten sonra Perslerle savaşarak ölmüşlerdir (Hdt. I 176). Ksanthos İ.Ö. 6. yüzyılın ortalarında yaşadığı bu olaya benzer talihsiz bir olayı, İ.Ö. 42 yılında Brutus, Octavius ve Antonius ile birlikte ger-

tün kenti ateşe vermişler ve kendileri düşmanın ordugahı arasından sıvışarak çevre dağlarına kaçmışlardır.

Diodoros'un aktardıklarının yanı sıra, Arrianos da Phaselis yakınlarında yaşayan barbar bir halkın sık sık Phaselis'lilere saldırdığını bildirmektedir (*TLit. 40*). Şayet Arrianos'un bahsettiği bu barbar halk Diodoros'ta geçen Marmara'lılar ile aynı halk ise, Marmara isminin kaya bloğu anlamına gelen Yunanca bir isim olması ve bu halkın bir Yunan kolonisi olan Phaselis kentine sürekli olarak saldırması ve de Arrianos'un bir Yunan kentinde yaşayan halkı barbar olarak tanımlaması çelişkilidir. İşte bu noktada Marmara ile Mnara kentlerinin Phaselis kentine olan yakın konumları ve bu iki isim arasındaki ses benzerliği ele alındığında, anlam olarak da eş olan bu iki isimden Marmara isminin Mnara'dan bozularak Yunancalaştırıldığı düşünülebilir. Belki de bu isim değişikliği Marmara'yı fetheden Büyük İskender'in askerleri tarafından yapılmıştır. Her iki yazar da Marmara ve kaya ile özel bir doğal durumu vurgulamaktadır. Bu ad hem kayalık bir bölgeye hem de kentin Marmara ve Petras adları ile sembolize edilen gücüne işaret etmiş olabilir¹⁵⁶. Şu halde, Diodoros'ta geçen Yunanca Marmara'nın aslında yerli dildeki Mnara olması ve Phaselis ile Kesme Boğazı'na yakınlığı dolayısıyla, Kavak Dağı'nın sarp zirvesindeki antik ören yerinde lokalizesi, güçlü bir olasılıktır¹⁵⁷.

Kavaklı Dağ (Kavak Dağı¹⁵⁸), Antalya–Kemer anayolu kenarında, Göynük'ün batısında, Yılanlı ya da Erbil Dağı'nın küçük zirvelerinden biri üzerinde bulunmaktadır. Bu yer, ismini kentin su kaynakları kenarında yetişen kavaklardan almıştır. Deniz seviyesinden doğuda 1400 m, batıda 1300 m yukarıda, bir sedir ormanı içinde yer alan ve dik bir bayır üzerinden tek bir yol ile ulaşılabilen bu kent, Lykia'nın en yüksek yerde kurulmuş yerleşmelerinden birisidir. Kavaklı Dağ üzerinde yer alan tahkimli ve oldukça zor ulaşılabilen büyük bir kayalığın etrafında yer alan çok sayıda yapı, burasının en azından Helenistik Dönem'de polis statüsünde olduğunu göstermektedir. O zamanki şartlarla bir ailenin 4-5 kişiden oluştuğu düşünülürse, antik kaynaklarda bildirilen 600 gençten dolayı, Marmara'lıların nüfusunun yaklaşık 2500-3000 kişi olduğu tahmin edilmektedir¹⁵⁹. Roma Dönemi'nde Çandır Çayı'nın doğu kıyısı, Phaselis bölgesine dahil olduğu gibi Mnara kenti de Phaselis teritoryumu içine dahil

çeleştirilecek atılım için, Lykia'ya para ve asker toplamaya geldiği zaman yaşamıştır (App., *Bel. civ.* 4, 76 – 81; Plut. Brut. 30-32). Strabon'un anlattığına göre, Lykia'da Ksanthos'ta yaşanan olaylara benzer başka bir olay da korsanların başı Zeniketes ile Romalı komutan Publius Servilius Isauricus arasındaki savaşta yaşanmıştır. Zeniketes'in korsan kalesini kurduğu Olympos Dağı Isauricus tarafından ele geçirilince, Zeniketes kendini ailesiyle birlikte ateşe vermiştir (Strab. XIV 5.7).

¹⁵⁶ Bayburtluoğlu, *Siedlungen*, s. 45.

¹⁵⁷ Bu konuda ayrıca bkz. böl. 1.4.

¹⁵⁸ TH Elmalı II/39.

¹⁵⁹ Bayburtluoğlu, *Siedlungen*, s. 45.

edilmiştir¹⁶⁰.

Kentte ele geçen bir mezar yazıtı oldukça ilginçtir: - - δῶσ[εἰ εἰ]ς τὸ τοῦ [κυρίου] Καί[σαρος ταμείον] καὶ τῷ MINION - -¹⁶¹. Yazıtın son satırı Anti tarafından τῷ Μιλύων δήμῳ ya da ταμείῳ şeklinde okunmakta ve Milyas'ın sınırlarının buraya kadar geldiği şeklinde yorumlanmaktadır. Anti'ye göre, Kavak Dağı, Lykia-Pamphylia arasındaki Milyas Bölgesi'nde uzanan dağlık bölgede yer almaktadır ve Milyas'ın sınırları en azından İ.Ö. 2. ve 3. yüzyıllar için Kavak Dağı'na kadar ulaşmaktadır. Yazıtta geçen Milyas ifadesinden önce καὶ bağlacının gelmesi burada olasılıkla kentin isminin yer almış olabileceğini düşündürmektedir¹⁶². Fakat Anti'nin öne sürdüğü tahminleri doğrulayacak ne daha önceden ne de Anti'den daha sonradan bir bilgi ele geçmemiştir. Ayrıca Arrianos'un, Büyük İskender'in Phaselis'ten geçişini anlattığı pasajından, Termessos'un egemenlik alanının İskender'in Phaselis'lilerin isteği üzerine fethettiği Marmara'ya kadar ilerlemiş olduğunu öğreniyoruz. Nitekim Arrianos, İskender'in saldırdığı bu kentin Pisidia sınırında bulunduğunu söylemektedir. Stadiasmus Patarensis de Marmara yakınındaki Kitanaura'nın Termessos'un egemenlik sahasında bulunduğunu göstermektedir. Fakat yazıttaki ifadelerin tam anlaşılır olmamasından dolayı kesin bir yorum yapılamamakla birlikte, çok net okunamayan Milyas yerine, kentin ismi olan Mnara ya da Marmara adlarının okunabileceği ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır¹⁶³.

Kuzey, doğu ve batıdan sarp bir şekilde yükselen Kavak Dağı, bölgeye hakim bir konumdadır. Kentte koruma duvarına ihtiyaç duyulmamış, koruma için teras duvarları yeterli görülmüştür. Dağın rüzgardan korunaklı olan etekleri yerleşim için oldukça uygundur. Sedir ağaçları ile kaplı olan bayırda, dağın zirvesine kadar çok sayıda ve iyi korunmuş, çoğunlukla Klasik-Helenistik Dönem'den yapı kalıntısı yer almaktadır. Burada yer alan yapıların hiç birinde harç kullanılmamıştır, hepsi kalkerden blok taş kullanılarak yapılmıştır. Dağın güneybatısında birkaç adet lahit ve blok taşlarla örülmüş büyük yapılar yer almaktadır (bunlardan birinin ölçüleri 13,70x4,60 m.dir). Burası muhtemelen kentin *nekropolis* alanıdır ve blok taşlardan yapılmış olan büyük yapılar da mezar yapıları olmalıdır.

Dağın çıkış güzergahı üzerindeki batı terasında *polygonal* taşlardan yapılmış *temenos* tarzında yapıyı kuşatan bir tapınak terası ve terasın doğusunda *omphalos* taşına benzer bir taş yer

¹⁶⁰ Akçaisa'nın batısındaki Zindan Yakası ya da Zindan Taşı arazisinden ele geçen bir lahitte, mezar cezasının Phaselis'e ödenmesi gerektiği geçmektedir (*TEp. 5*).

¹⁶¹ Anti, *Esplorazioni*, s. 679 vd. nr. 1 = SEG VI nr. 733.

¹⁶² Anti, *op. cit.*, s. 679 vd.

¹⁶³ Buradaki kelimenin καὶ τῷ Μυαρέων [δήμῳ] ya da τῷ Μηνι Οὐ[αρθῶ] şeklinde okunulabileceği hususunda bkz. Şahin – Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 220.

almaktadır. Anti, bu tapınağın Apollon Lykios'a ait olduğunu düşünmektedir¹⁶⁴. Burada yapının yakınından ele geçen yazıtta¹⁶⁵ yer alan Δὺ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς ifadesi, yapının kutsallığını vurgulamaktadır. Terasın içinde dinamit kullanılarak kaçak kazılar yapılmış ve bu kazılarda terasın kuzeybatısında büyük blok taşlarla örülmüş bir duvar kalıntısı ve aynı yerde muhtemelen tahıl ölçmek için kullanılmış olan çok büyük mermer bir tekne ortaya çıkarılmıştır. Aynı terasın girişinde yarım sütun şeklinde direkler, içinde de bir *eksedra* yer almaktadır. Kutsal alanın yukarısında yine blok taşlarla örülmüş ve yan yana odalardan oluşan bir yapı yer almaktadır (belki de silo?). Bu yapının hemen üstünde, Kavak Dağı'nın tam batı ucunda, vadiye bakan uçurumun kenarında ana kaya düzleştirilerek bir podyum oluşturulmuş ve bunun kenarında da kayaya bir oturma sırası oyulmuştur (muhtemelen bir mezar yapısı olmalı, fakat yakında lahit yok). Dik kayalığın doğu tarafında, tam uçurumun kenarında en azından 20 m genişliğinde ve 12 sırası korunmuş bir oturma alanı yer almaktadır. Bunlar muhtemelen bir *buleterion*'a ait olmalıdır. Yine doğu terası üzerinde tamamen örme olarak yapılmış bir sarnıç yer almaktadır¹⁶⁶.

Buradaki yapılar bu kadar yüksek, ulaşılması zor bir yerde konumlanmasına, tarım alanlarının ve yaşamsal değeri olan temel şeylerin eksik olmasına rağmen, Kavak Dağı'nın refah düzeyinin epeyce yüksek olduğunu göstermektedir. Refah düzeyinin bu kadar yüksek olmasının nedeni Kavak Dağı'nı kaplayan sedir ormanları olmalıdır. Zira sedir ağaçları Antik Dönem'de gemi inşası için kullanılıyorlardı ve bu yüzden de çok değerliydi¹⁶⁷. Bunun yanında Diodoros ve Arrianos'un anlattıklarından da anlaşıldığı üzere kentlerinin yer aldığı kayalığa çok güvenen Marmara'luların aşağıdaki verimli alanlarda yaptıkları yağma hareketleri de burada etkili olmalıdır.

Olbia: Antik kaynaklarda verilen bilgilere göre Attaleia ile Phaselis arasında yer alması gereken Olbia kentinin lokalizasyonu yakın zamana kadar kesin değildi¹⁶⁸. Fakat antik kaynaklarda Olbia hakkında anlatılanlar filolojik ve tarihi-topografik açıdan değerlendirilip, Attaleia ve Phaselis arasındaki bölgenin fiziki coğrafyası tarihi açıdan incelendiğinde, bu kentin, bugünkü turizm kenti Kemer civarında aranması gerektiği sonucu çıkmaktadır¹⁶⁹. Akdeniz Dillerini ve Kültürlerini Araştırma Merkezi tarafından, Stadiasmus Patavensis araştırması kapsamında,

¹⁶⁴ Anti, *Esplorazioni*, s. 668 vdd.

¹⁶⁵ İplikçioğlu, *AST 20/2*, s. 75 nr. 27= krş. Bull. ép. 2004 nr. 345; Yazıtın farklı okunuşu için bkz. Şahin – Adak, *Stadiasmus Patavensis*, s. 220.

¹⁶⁶ Kalıntılar hakkında krş. Hellenkemper – Hild, *TIB VIII 2*, s. 734 vd, s.v. *Mnara*.

¹⁶⁷ Lykia'da yetişen Sedir ağaçlarının önemi için bkz. Plin., *Nat. Hist.* XII 132, XIII 52-53, XVI 137. Krş. Magie, *Roman Rule*, s. 1372.

¹⁶⁸ Bugüne kadar yapılmış lokalizasyon önerileri için bkz. Şahin, *Olbia*, s. 10 vd.

¹⁶⁹ Olbia'nın Kemer'e lokalizasyonu hakkında ayrıntılı olarak bkz. Şahin, *op. cit.*, s. 11-23; Adak, *Olbia*, s. 7 vdd.

bölgede yürütülen çalışmalar sırasında, Kemer'in hemen güneyinde yükselen Çalışdağ Tepesi üzerinde bulunan Klasik Dönem kent kalıntıları, bu sorunun çözülmesini sağlamıştır. Zira antik kaynakların tasvirlerine göre Olbia, Pamphylia'nın başlangıcında, müstahkem kale niteliğinde bir yerleşim yeridir¹⁷⁰. Olbia'yı belgeleyen ilk epigrafik belge, yerleşim sakinlerinin Kyzikos'lu Herodotos'un onuruna aldıkları kararnameyi içeren bir steldir¹⁷¹. İ.Ö. 4. yüzyıl özelliklerini taşıyan yazıtın Ion-Attik lehçesinde kaleme alınmış olması, kentin kuruluşuna İonia kentlerinin katılmış olabileceklerini düşündürmektedir.¹⁷² Yazıttan anlaşıldığı üzere Olbia, Klasik Dönem'de demokratik bir kent yapısına sahiptir.

Güney ve güneydoğu yamaçları hariç, her yandan 100 m derinliğindeki dik kaya uçurumlarıyla kuşatılmış olan Çalışdağ Tepesi, Lykia ile Pamphylia Bölgeleri arasındaki sınır çizgisiniymiş gibi denize doğru uzanarak, Koca Burun diye adlandırılan yarımadaı meydana getirmektedir. Çalışdağ Tepesi'nin zirvesinde tüm Pamphylia Körfezi'ne hakim konumda inşa edilmiş, 2 m genişliğinde *heteromorf* taşlarla örülmüş tahkimat surları içeren bir kale bulunmaktadır¹⁷³. Tepenin en zayıf kısmını oluşturan kuzeydoğu yamaçlarında da Helenistik Dönem'den sur kalıntılarına rastlanmaktadır. Kalenin güneybatısında masif kayaya oyulmuş ve kaya masifinin dibine kadar inen bir merdiven bulunmaktadır; buradan da bir patika dağın kuzeybatı yamacına doğru gitmektedir.

Bu yamacın ovaya ulaştığı Kemer yat limanının 200 m kadar güneyinde, üç nefli bir kilisenin temellerine rastlanmıştır¹⁷⁴. Kilisenin *nartheks* bölümünün eşliğinde, taban mozaığının yapımı için bağışta bulunanların listesini içeren bir mozaik yazıt bulunmaktadır¹⁷⁵. Kilisenin hemen yanında kurulmuş olan Fransız Tatil Köyü arazisi içinde, küçük blok taşlardan yapılmış *oktogonal* bir yapı kalıntısı ve bir sütun parçası bulunmaktadır. Bunun 50 m kadar batısında apsisi batıya bakan, muhtemelen Orta Bizans Çağı'na ait, bir bina kalıntısına daha rastlanmıştır. Bunların dışında yine aynı arazi içinde bir köprü ayağı ve birçok mimari parça görülmüştür¹⁷⁶. Olbia'ya ait kalıntıların bulunduğu bugünkü Kemer kasabası oldukça yoğun bir şekilde inşa edildiği için, ortada bundan fazla görünürde bir şey kalmamıştır. Fakat Fransız Tatil Köyü içinde korunmuş olan bu kalıntılar ve kilise, yerleşimin daha çok Çalışdağ Tepesi'nin ku-

¹⁷⁰ Strab. XIV 3.8: Ἱεράς ἄκρας ἐπὶ τὴν Ὀλβίαν λείπονται στάδιοι τριακόσιοι ἐξήκοντα ἑπτὰ (Hiera Akra'dan Olbia'ya kadar 367 stadia geride bırakılır); Strab., XIV 4.1 (*TLit. 8a*). Ayrıca Olbia'nın geçtiği antik kaynaklar ve bunların incelenmesi hakkında bkz. Şahin, *Olbia*, s. 23vdd.

¹⁷¹ Adak, *Olbia*, s. 2 vd.

¹⁷² Adak, *Olbia*, s. 3 vdd.

¹⁷³ Klasik Dönem Lykia dağ istihkamlarını andıran bu tarz kale duvarları için krş. Marksteiner, *Limyra*, lev. 5 vdd.

¹⁷⁴ Krş. Özoral, *Idyros*, s. 101 vdd. Fakat Özoral buradaki kalıntıların Idyros kentine ait olduğunu düşünmüştür

¹⁷⁵ Krş. Şahin, *op. cit.*, s. 16, dn. 34.

¹⁷⁶ Özoral, *op. cit.*, s. 103 ve 106; Şahin, *op. cit.*, s. 16 vd.

zeydoğu yamaçlarını kapladığına işaret etmektedir. T. Özoral tarafından yürütülen kazı çalışmaları sonucunda, bu bölgede, İ.Ö. 5. ve 4. yüzyıllara ait buluntu veren, bir *nekropolis* tespit edilmiştir¹⁷⁷. Ayrıca, Antalya-Kaş yolunun Kemer'e ayrıldığı ilk kavşak noktasının hemen batısında, orman içinde, Selçuklular'dan kalma bir av köşkü bulunmaktadır¹⁷⁸. Yapıda, muhtemelen Kemer'deki antik ören yerinden getirilmiş, çok sayıda Roma Dönemi malzemesi kullanılmıştır. Literatür, arkeolojik ve epigrafik kanıtların da gösterdiği gibi, Kemer'de konumlanmış olan Olbia kentinde Klasik Çağ'dan Bizans Çağı ortalarına kadar iskan edilen bir kent söz konusudur.

Sardessos/Sardemisos Dağı: Stephanos Byzantios Lykia'da, Lyrnessos yakınında, Sardessos adında bir kentin bulunduğunu bildirmektedir¹⁷⁹. Mela ve Plinius da Perge ve Phaselis arasında uzanan dağların Sardemisos¹⁸⁰ olarak adlandırıldığını aktarmışlardır¹⁸¹. F. Hild bu dağ sırasının Solyma olduğunu düşünmektedir¹⁸². Sardessos ismi, muhtemelen Sardemisos dağ isminden kaynaklanmaktadır. Sardemisos Dağı Pamphylia Körfezinin batısında uzanan dağlardan Sarıçınar Dağı ile özdeş olmalıdır¹⁸³. İsim benzerliğinin yanında yakınında konumlanan harabelik de bunu desteklemektedir. Söz konusu harabelik Sarıçınar Dağı'nın eteklerindeki Elmasuyu mevkiine yayılmış durumdadır. Hafif eğimli bir arazi ve kuzeyindeki küçük düzlüğe kurulan yerleşim alanı tahminen 400x300m büyüklüğündedir. Teras şeklinde düzenlenmiş yerleşimin, irili ufaklı kırma taştan harçsız olarak örülmüş, yapı ve teras duvarları 1 metreye kadar ayakta kalabilmiştir. Yerleşim alanı içinde zeytin ve şarap işliklerine ve de lahitlere rastlanmaktadır. Etrafta görülen bol miktardaki çatı kiremidi ve çanak çömlek parçaları, burasının Roma ve Bizans Dönemleri'nde de iskan edildiğini göstermektedir¹⁸⁴.

Sızgılı Kaya Kalesi: Phaselis'in yaklaşık 6 km kuzeybatısında, Kale'nin ise yaklaşık 3 km batısında, Tahtalı Dağ üzerine inşa edilen teleferik yapısının Akboyun mevkiindeki alt istasyonunun hemen kuzeyinde yer almaktadır. 100 x 40 metre ölçülerindeki kale yapısı Çalışdağ üzerindeki kale gibi polygonal sur yapısı göstermektedir. 5 metreye kadar korunmuş olan sur, içte ve dışta olmak üzere iki sıralı düzenlenmiştir. Kale üzerinde bir sarnıç, kayaya oyulmuş üç merdiven yapısı, bolca çatı kiremidi parçası ve seramik bulunmaktadır. Bu kalenin konumu itibariyle, sadece Sıtma Pınar'dan Phaselis'e devam eden su yolu ve bunun yakınındaki yaya

¹⁷⁷ Özoral, *op. cit.*, s. 104 ve 106.

¹⁷⁸ Krş. Hellenkemper - Hild, *TIB VIII 2*, s. 565.

¹⁷⁹ Steph. Byz. s.v. Σαρδησσός, πόλις Λυκίας

¹⁸⁰ Ruge, RE 1A/2, s. 2479, s.v. *Sardemisus*; Lanckoronski, *Städte I*, s. 1; Zgusta, *Kleinas. Ortsnamen* §732-4; § 1167-2

¹⁸¹ Mela I 79; Plinius, *Nat. hist.* V 96 (**TLit 3**).

¹⁸² Hellenkemper - Hild, *TIB VIII*, s. 831, s.v. *Sardemisos (Sardemisus Mons)*.

¹⁸³ Adak – Güzelyürek, *Beldibi*, s. 90.

¹⁸⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Adak – Güzelyürek, *op. cit.*, s. 89 vd.

yolunu kontrol etmek amaçla yapılmadığı, kalenin başka amaçlara da hizmet ettiği kesindir. Kale, Kemer ile Gelidonya Burnu arasındaki tüm bölgeye hâkim konumdadır. Denizden veya Kesme Boğazı'ndan gelecek tüm tehlikeler buradan görülebilir durumdadır.

Tenedos: Attaleia'nın 4 km batısında bulunan bugünkü Arapsuyu kalıntlarına yerleştirilmektedir¹⁸⁵. Aiol kolonistelerin Pamphylia Bölgesi'ndeki faaliyetleri sırasında kurulmuş olan Tenedos¹⁸⁶ Roma Portulası'nda Attaleia'dan 20, Lyrnas'tan ise 60 stadia uzaklıkta konumlanan bir sahil kenti olarak verilmiştir¹⁸⁷. Stephanos Byzantios Tenedos'u πόλις πρὸς τῆ Λυκίᾳ olarak tanımlamaktadır¹⁸⁸. Arapsuyu'ndan 8 km güneybatıda konumlanan Kocaköy'den ele geçen bir yazıtta Tenedos kentinden bir Phaselis'li'nin adı geçmektedir (*TEp. 3*). Bu yazıtta göre Tenedos Phaselis teritoryumu içinde yer almaktadır. Fakat Attaleia'ya bu kadar yakın mesafede bulunan bir kentin, Attaleia'nın Phaselis'ten daha üstün olduğu İmparatorluk Dönemi'nde Phaselis'e bağımlı olması oldukça ilginçtir. Beldibi'nden ele geçen, fakat çok yıprandığı için tam olarak okunamayan Helenistik Dönem'den bir yazıttan Phaselis ile Tenedos'un *sympoliteia* oluşturdukları öğrenilmektedir (*TEp. 1*). Bu *sympoliteia*'da her iki kentin statüsü eşit konumda değildir ve Phaselis açıkça hakim tarafı oluşturuyor olmalıdır. Bu iki kentin bu şekilde bir *sympoliteia* oluşturmasının nedeni muhtemelen Attaleia kentinin kurulması ile ilişkilidir. Tenedos'lular politik özgürlüklerinin Attalidler tarafından tehdit edilmesi karşısında böyle bir tedbir almayı uygun bulmuş olmalıdırlar¹⁸⁹.

Bugünkü Arapsuyu, Deliktaş ve Konyaaltı arazisine yayılan Tenedos arazisi boyunca sur duvarı ve yapı kalıntıları yanında bir de *nekropolis* alanı görülmektedir¹⁹⁰. Deliktaş arazisi içinde Roma ve Erken Bizans Dönemi kalıntıları ve bir kilise bulunmaktadır¹⁹¹. Dar nehir vadisi arasında Roma-Erken Bizans Dönemi'nden küçük bir köprü vardır¹⁹². Vadi içinde arabaların geçişine işaret eden ray izleri olan bir yol parçası tespit edilmiştir¹⁹³. Konyaaltı'nda Arapsuyu'nun denize döküldüğü yerin yakınında her iki kıyıda da rıhtım duvarları bulunmak-

¹⁸⁵ Tenedos için ayrıca bkz. Hellenkemper – Hild, *op. cit.*, s. 877, s.v. *Tenedos*.

¹⁸⁶ Adak – Güzelyürek, *Beldibi*, s. 45 vd.; Adak, *Kolonization*, s. 46.

¹⁸⁷ SMM 489 vd.

¹⁸⁸ Steph. Byz. s.v. Τένεδος.

¹⁸⁹ Bu konuda krş .Adak, *Olbia*, s. 17.

¹⁹⁰ N. Çevik, *The Localization of Olbia on the Gulf of Pamphylia*, *Lykia* 1, 1994 [1995], s. 97.

¹⁹¹ Paribeni - Romanelli, *Studii*, s. 70.

¹⁹² G. Ercenk, *Pamphylia bölgesi ve çevresi eski yol sistemi*, *Belleten* 56, 1992, s. 370, res. 20; Bean, *Southern Shore*, res. 51; O'Connor, *Roman Bridges*, Cambridge 1993, s. 126.

¹⁹³ Spratt - Forbes, *Travels I*, s. 216 ve s. 210'daki plan; G. Ercenk, *op. cit.*, s. 370, res. 19; N. Çevik, *op. cit.*, s. 93, res. 5, 8.

tadır¹⁹⁴.

Thebe (Rezburnu Tepesi?): Strabon, Tenedos gibi bir Aiol kurması olan Thebe için¹⁹⁵, Phaselis ve Attaleia arasında, Attaleia'dan Phaselis'e doğru olmak üzere Lyrnas'tan sonra geldiğini ve bu kentin de Troia'dan gelen Kilikia'lılar tarafından kurulduğunu söyler (*TLit. 2c, 8a*)¹⁹⁶. Attaleia ve Phaselis arasındaki sahil bölgesinde Lyrnas'ı yerleştirdiğimiz Hayıtlıgöl'ün 7,5 km güneyinde konumlanan Rezburnu Tepesi üzerindeki harabelik, Thebe'nin yeri için uygun gözükmektedir¹⁹⁷. Rezburnu Tepesi Beldibi ve Göynük alüvyal ovalarının birleştiği noktadaki sahilin 500 m kadar batısında yükselmektedir. Göynük Çayına uzaklığı sadece 1 km olan 256 m yüksekliğindeki bu tepe, güneyde Göynük ovasını kontrol edebilecek konumdadır. Yerleşim tepenin sırtı boyunca doğu ve batı istikametinde uzanmaktadır. Yoğun maki örtüsü yüzünden yerleşim alanının tamamı görülemez de yerleşimin büyüklüğü dikkate değerdir. Yapılar genellikle büyük blok taşlardan inşa edilmiştir ve hiç birinde harç izine rastlanmamaktadır. Bunlar daha çok Klasik ve Helenistik Dönem'dendirler. Tepenin doğu ve kuzey yamaçları yoğun bir şekilde teraslanmıştır¹⁹⁸.

Yaylakuzdere: Gedelma'nın 4,5 km güneybatısında yer almaktadır. Yaylakuzdere Mahallesi'nde üç nefli bir bazilika vardır. Gedelma'ya doğru giden yolun batısında, alçak bir kaya kütlesi üzerinde bir tahkimat yapısı vardır, doğu ve güney tarafta kırık taşlardan harç kullanılarak yapılmış duvar yaklaşık 5 m kadar korunmuştur. Batıda büyük blok taşlardan yapılmış ve iki kemeri korunmuş, Roma Dönemi'nden büyük bir yapı yer almaktadır. Kale ve kilise arasında pek çok *villa rustica* ve bunlardan bazılarında yazıtları henüz yayınlanmamış lahitler bulunmaktadır. Kale'den yaklaşık 1,5 km güneydoğudaki Beşiktaş Alanı mevkiinde en azından üç *villa rustica*'dan oluşan bir yerleşim olduğu kesindir. Bu alanda yapılan araştırmalarda yazıtlı ve aslan kabartması olan bir lahitle bir zeytinyağı işliği ve kireçtaşında su boruları tespit edilmiştir. Buradan yaklaşık 400 m kuzeydoğudaki Sumakseniri Mahallesi'nde de başka bir *villa rustica* ve bir *bazilika* tespit edilmiştir¹⁹⁹.

¹⁹⁴ Paribeni - Romanelli, *Studii*, s. 71 vd.; Bean, *Southern Shore*, s. 110 vd.

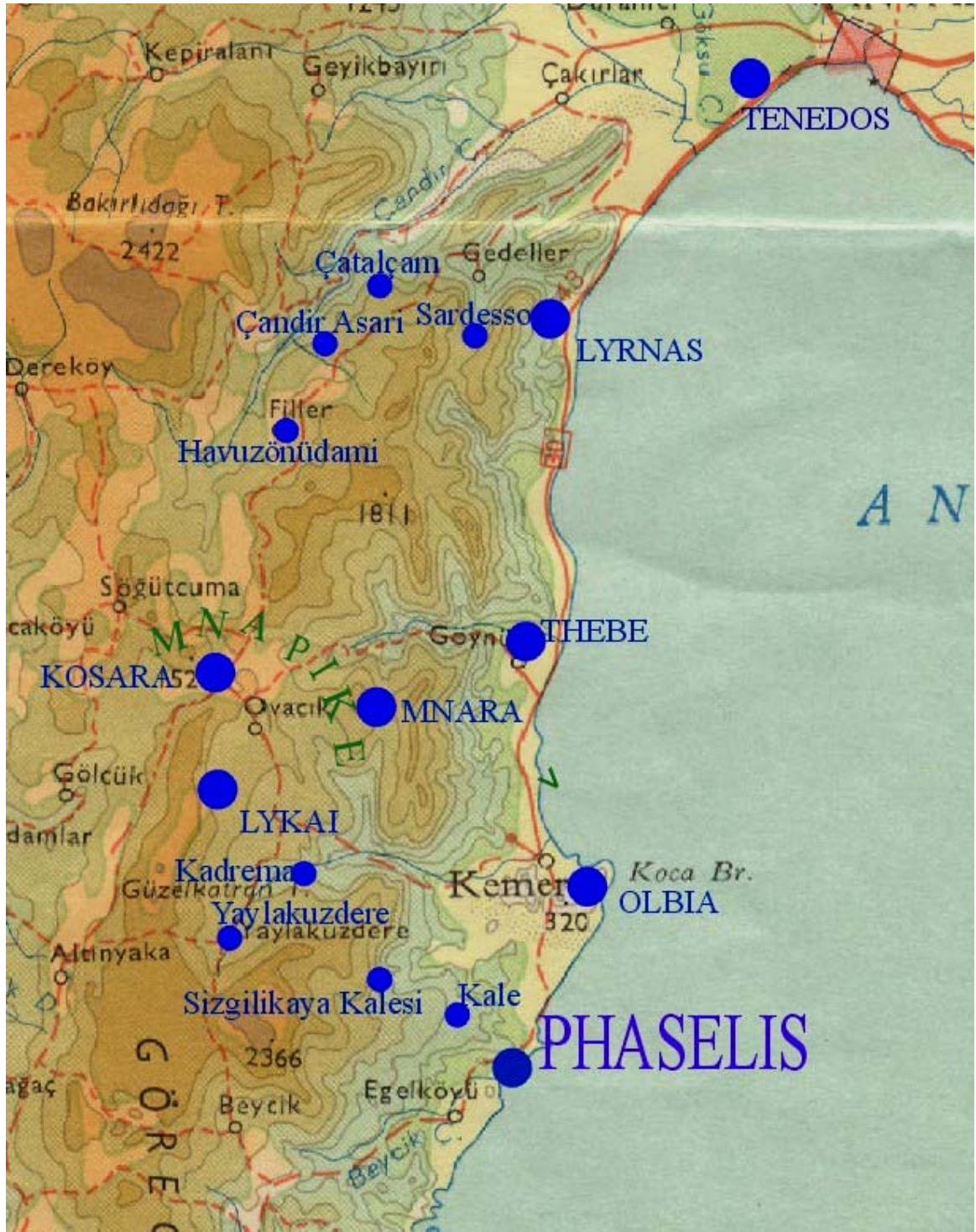
¹⁹⁵ Adak – Güzelyürek, *Beldibi*, s. 45 vd.; Adak, *Kolonization*, s. 46.

¹⁹⁶ Thebe hakkında bkz. W. Ruge, RE 5A/2, s. 1599, s.v. *Thebe* (8); Hellenkemper – Hild, *TIB VIII*, s. 884, s.v. *Thebe*. Thebe'nin Göynük civarında aranması gerektiği hakkında ayrıca bkz. Şahin, *Olbia*, s. 27 vd.

¹⁹⁷ Adak – Güzelyürek, *Beldibi*, s.87 vd.

¹⁹⁸ Kalıntılar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Adak – Güzelyürek, *loc. cit.*

¹⁹⁹ Krş. Hellenkemper – Hild, *TIB VIII 2*, s. 919, s.v. Yaylakuzdere.

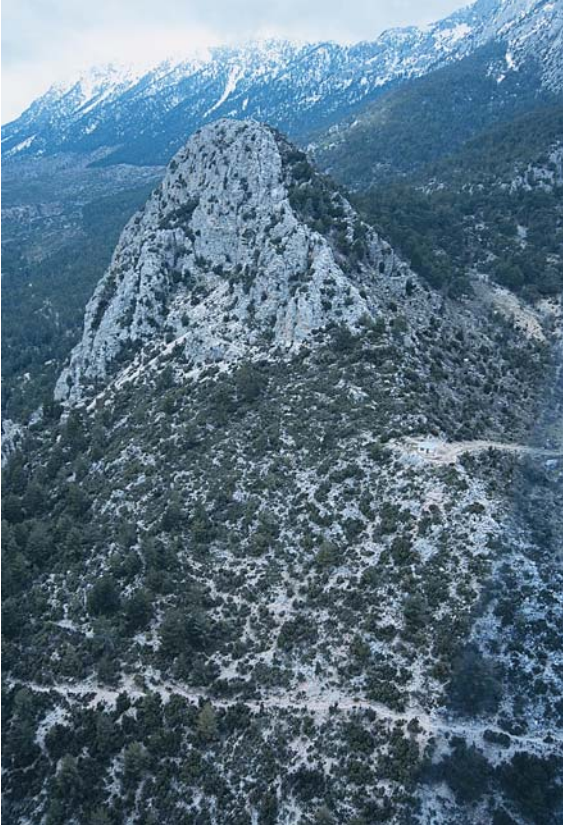
Lev. 3: Teritoryum içinde yer alan yerleşimleri gösteren harita

Res. 14: Gedelma Kalesi'nden bir görünüş.

Res. 15: Kale'den bir görünüş.

Res. 16: Lykai Kenti'nin üzerinde konumlandığı Bölücekteş Tepesi (fot. İsmail Şahinbaş)

Res. 17: Hayıtlıgöl Öreni'nden Helenistik Dönem yapı kalıntısı (Adak-Güzelyürek, *Beldibi*, s. 84).

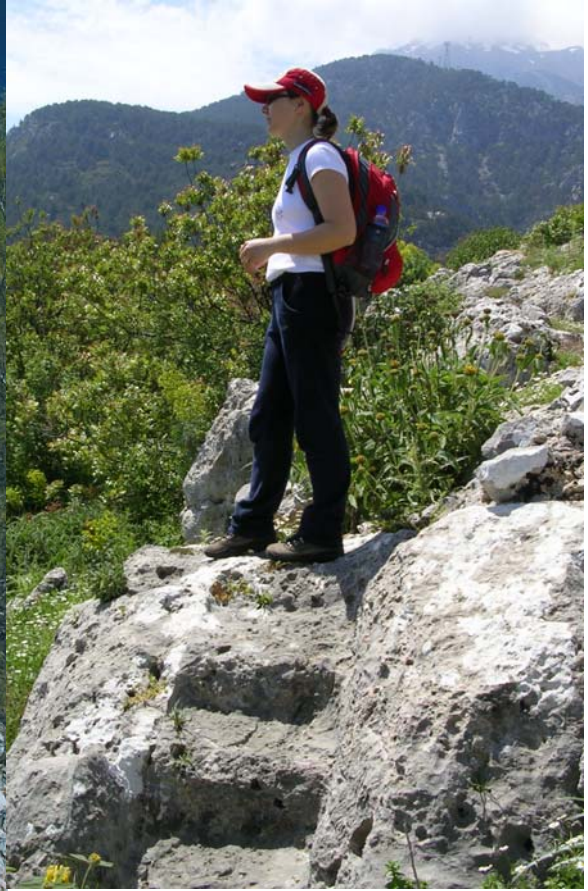
Res. 18: Mnara Kenti'nden Helenistik Dönem yapı kalıntısı

Res. 19: Çalışdağ Tepesi üzerindeki kale yapısı

Res. 20: Elmasuyu Harabeliği
(Adak-Güzelyürek, *Beldibi*, s. 89).

Res. 21: Sızgılı Kaya Kalesi

Res. 22: Tenedos kentinden Roma-Erken Bizans Dönemi'nden küçük bir köprü.

Res. 23: Thebe kentine ait sur duvar (Adak-Güzelyürek, *Beldibi*, s. 87).

1.5 Coğrafi Olarak Lykia ve Pamphylia Bölgeleri'ne Ait Olma Durumu

Phaselis kenti, Lykia ile Pamphylia arasındaki sınır bölgesinde konumlandığı için, hem antik yazarlar hem de modern araştırmacılar tarafından bazen Lykia kenti, bazen Pamphylia kenti olarak anılmıştır. Bundan dolayı da kentin esasen hangi bölgeye dahil olduğu her zaman tartışmaya açık bir konu olmuştur. Bu karışıklığın artmasının başka bir nedeni de “Lykia” kavramının politik, kültürel ve etnik açılarından çok farklı anlamlar taşımasıdır. Kuruluşundan itibaren *polis* statüsüne sahip bir kent olan Phaselis, tarihsel süreç içerisinde uzun süre bağımsız hareket ederek, esasen politik olarak herhangi bir otoriteye ait olmadan varlığını sürdürmüştür. Tezin bu bölümünde kentin politik olarak değil²⁰⁰, sadece coğrafi olarak konumunun belirlenmesine çalışılacaktır.

Bu konudaki en erken veri, Bizans Dönemi ansiklopedik eseri Suda'nın İ.Ö. 5.yüzyılda yaşamış olan Κίμων'la ilgili maddesidir. Bu pasaj Phaselis'in o zamanlar bir Pamphylia kenti olduğuna işaret etmektedir (*TLit. 31g*). İ.Ö. 4 yüzyıl deniz güzergahlarını veren Pseudo Skylaks ise²⁰¹, Phaselis'i Lykia kentleri arasında saymaktadır. Fakat Skylaks Lykia'nın sınırlarını Perge kentine kadar genişlettiği için, bu tespit çok gerçekçi gözükmemektedir. Skylaks'a göre Lykia Bölgesi, batıda Telmessos'tan başlamakta, doğuda ise Perge kentine kadar ulaşmaktadır; Pamphylia ise Perge'den başlamakta ve doğuda Side'ye kadar uzanmaktadır (*TLit. 14*). Aynı yüzyıllarda yaşamış olan Ktesias da, Phaselis'in bir Lykia kenti olduğunu ve Khimaira'nın yakınında konumlandığını bildirmiştir (*TLit. 11a*). Fakat İ.Ö. 4. yüzyılda yaşamış Dorion'lu harp sanatçısı Stratonikos'un Phaselis'le ilgili nüktelerini aktaran Athenaios, δειπνοσοφισταί adlı eserinde, Phaselis'lilerin o dönemde Pamphylia'da yaşayan halkların en sahtekarları olduğunu yazmıştır (*TLit. 38a*). İ.Ö. 3. yüzyıl yazarlarından Antigonus Paradox, Ktesias'ın Khimaira hakkındaki söylediklerini aktardığı ἱστοριῶν παραδόξων συναγωγή adlı eserinde Phaselis'i, Ktesias gibi, Lykia'da saymaktadır (*TLit. 11b*).

İ.Ö. 1. yüzyıl yazarlarından Diodoros, I. Ptolemaios'un Küçük Asya'nın güney sahillerine düzenlediği seferi anlatırken, Ptolemaios'un ilkin Phaselis'i ele geçirdiğini ve bunun ardından

²⁰⁰ Phaselis kentinin tarihsel süreç içindeki politik durumu “Phaselis Tarihi” başlıklı 2. bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

²⁰¹ Bu seyrüseferin İ.Ö. 340 – 330 yılları arasında kaleme alınmış olması hususunda bkz. P. Flensted Jensen – M. H. Hansen, *Pseudo-Skylax' use of the term polis*, CPCPapers 3, s. 137 vd.

Lykia'ya geçtiğini bildirmektedir (*TLit. 45*). Diodoros'un anlatımından Phaselis'in bu dönemde Lykia kenti olarak sayılmadığı anlaşılmaktadır. Fakat Ptolemaios tarafından ele geçirilişinden sonra nasıl bir düzenleme yapıldığı bilinmemektedir. Diodoros'tan başka diğer İ.Ö. 1. yüzyıl yazarları Phaselis'in konumu hakkında çelişkili bilgiler vermektedir. Livius, Phaselis'in Lykia-Pamphylia sınırında ve denize doğru çıkan bir burnun üzerinde yer aldığını yazmış, fakat hangi bölgede sayıldığını söylememiştir (*TLit. 6*). Onun için kentin o ya da bu bölgede yer aldığı değil, iki bölge arasındaki manzaraya hakim konumu önemlidir. Cicero, İ.Ö. 1. yüzyıldaki korsan olayları ve P. Servilius'un bunlara karşı düzenlediği seferden bahsederken, Phaselis'in esasen bir korsan kenti olmadığını, Lykia'lılar tarafından iskan edilmiş bir Yunan kenti olduğunu bildirmiştir (*TLit. 49a*). Korsan olayları ile ilgili bilgi veren Orosius ve Eutropius da Phaselis'in Isauricus tarafından ele geçirilen bir Lykia kenti olduğunu teyit etmişlerdir (*TLit. 49d, f*). Strabon ise Phaselis'i bazen Pamphylia, bazen Lykia kenti olarak vermiştir: Lykia ile Pamphylia arasındaki sınırın Khelidonia (Gelidonya) Burnu'ndan başlayıp, bunun uzantısı olan ve Solyma olarak adlandırdığı dağ kütesine kadar uzandığını bildirdiği pasajında (*TLit. 1*) Phaselis'i Pamphylia'ya dahil ederken; Büyük İskender'in zorlu Pamphylia geçişini (*TLit. 44a*) ve Pamphylia bölgesini anlattığı pasajlarında (*TLit. 8a*), Lykia'nın son kenti olduğunu söyleyerek Lykia'ya dahil etmiştir. Strabon'un, İ.Ö. 104-100 yılları arasında (169. Olimpiyat Oyunları sırasında) yazan Artemidoros'a dayanarak anlattığı pasajından, Phaselis'in bu dönemde Lykia Bölgesi içinde sayıldığı, fakat Lykia Birliği'ne üye olmadığı anlaşılmaktadır.

Phaselis'in bu dönemden sonra ne kadar süre Lykia Bölgesi içinde sayıldığı tam olarak bilinmemektedir. İ.S. 1. yüzyıl ortalarında yazan Pomponius Mela Phaselis'in Pamphylia'nın son kenti olduğunu söylemektedir (*TLit. 3a*). Plinius bir pasajında Olbia ve Lyrnessos'u kesin olarak Pamphylia kentleri olarak verirken Phaselis için muallak bir ifadede bulunmuş ve onun bölgenin son kenti olduğunu bildirmiştir, fakat net olarak Pamphylia'nın son kentidir ifadesini kullanmamıştır (*TLit. 3b*). Khimaira'daki kutsal ateşi anlattığı bir pasajında ise Phaselis'in Khimaira yakınında yer alan bir Lykia kenti olduğunu söylemiştir (*TLit. 11c*).

Roma İmparatoru Claudius İ.S. 43 yılında imparatorlukta eyalet sistemleri üzerinde yeni düzenlemelerde bulunmuş ve Lykia'yı bir Roma eyaleti haline getirmiştir²⁰². Bununla birlikte de Lykia Bölgesi içinde yol çalışmalarına ağırlık vermiştir. Patara'dan ele geçen ve üzerinde eyalet valisi Quintius Veranius'un aracılığıyla Lykia Eyaleti içinde yaptırılan bu yol sistemini açıklayan anıtın güzergahları arasında Phaselis de geçmektedir. Bu yazıt hiç şüpheye yer bırakmadan, Phaselis'in bu dönemde Lykia Bölgesi içinde kabul edildiğini göstermektedir.

²⁰² Lykia'nın İmparator Claudius tarafından eyaletleştirilmesi ve bu süreç hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 49-84, özellikle s. 63-71.

İ.S. 2. yüzyıl kaynaklarından Dionysios Periegetes, Phaselis'i Pamphylia kentleri arasında saymaktadır (*TLit. 2a*). Kent Thukydides'e yapılan bir *scholia*'da da Pamphylia kenti olarak verilmiştir (*TLit. 2b*). Aynı yüzyılda yaşayan Ptolemaios ise Lykia ve Pamphylia kentlerini sayarken Phaselis'i Pamphylia kentlerinden önceki son Lykia kenti olarak göstermiştir (*TLit. 8b, 9*). Ptolemaios'un burada çizdiği tablo İmparator Claudius'un İ.S. 43 yılında Lykia'da giriştiği yol çalışmalarının kaydedildiği Stadiasmus Patarensis anıtındaki tablo ile birebir uyum içindedir. İ.S. 3. yüzyıl deniz güzergahlarını veren Stadiasmus Maris Magni, Hiera Akra'yı (Gelidonya Burnu) Lykia'nın doğu sınırı olarak kabul etmiş ve Phaselis'i Pamphylia sınırları içine dahil etmiştir (*TLit. 15*).

Phaselis'in Bizans Dönemi'ndeki durumu hakkında bilgi veren kaynaklar ise genellikle kendi dönemlerini değil, alıntı yaptıkları kaynakların dönemini aktarmışlardır. Konstantinos VII. Porphyrogenetos kenti ünlü bir Lykia kenti olarak saymaktadır (*TLit. 57*). İ.S. 535'den önceki Bizans Krallığı'na ait kent listesini veren Hierokles de Phaselis'i Lykia kentlerinin arasında vermektedir (*TLit. 12*). İ.S. 12. yüzyılda yazan Eustathius, ἐπιστολή ἐπὶ ταῖς Διονυσίου τοῦ περιηγητοῦ παρεκβολαῖς adlı eserinde, Strabon'un Phaselis'i bir pasajında Pamphylia, başka bir pasajında ise Lykia kenti olarak verdiğini (*krş. TLit. 7*), ama önceleri Pharsalos olarak adlandırılan kentin esasen Pamphylia kenti olduğunu (*TLit. 2c*) aktarmaktadır.

Phaselis kentinin ne zaman Lykia, ne zaman Pamphylia kenti sayıldığı yönündeki bu karışık durum dışında, bazı kaynaklar kentin bir ada olduğunu iddia etmişlerdir. İ.S. 2. yüzyıl yazarlarından Aelius Herodianus, Phaselis'in bir Pamphylia adası olduğunu söylemektedir (*TLit. 4*). Suda'nın Φάσηλις maddesinde de, Phaselis'in bir ada olduğu bildirilmektedir (*TLit. 5*). Kentin ada olarak sanılmasının nedeni bugün kent içinde gördüğümüz bataklıktır. Zira bu bataklık erken dönemlerde göl idi ve kent bu gölden dolayı karadan ayrıymış gibi gözüküyor olmalıydı. Strabon da Phaselis yakınında bir göl (λίμνη) olduğunu yazmıştır (*TLit. 44a*). Eustathius bu gölü Φάσηλις λίμνη olarak adlandırmaktadır (*TLit. 2c*). Burada söz konusu olan göl büyük ihtimalle zamanla kuruyarak bataklık haline gelmiştir. Zira Livius da Phaselis'in kötü ve pis kokan, oldukça sağlıksız bir yer olduğunu aktarmıştır (*TLit. 46*). Bu koku ve sağlıksız koşulların nedeni de muhtemelen sonradan bataklık haline gelen bu göldür.

Görüldüğü üzere Phaselis'in coğrafik olarak hangi bölgede sayıldığı kesin olarak tespit edilemeyecek kadar karmaşıktır. Bunun sebebi de tam bir sınır kenti olmasıdır. Bundan dolayı aynı yüzyıl içinde yaşamış yazarlar dışında, bir yazar aynı eseri içinde dahi kentin konumunu karıştırmış ve bir Pamphylia, bir Lykia kenti olarak kaydetmiştir.

1.6 Kültürel Kimlik

İ.Ö. 7. yüzyılın başlarında Rhodos'tan Lindos'lu kolonistler tarafından kurulan kentin kültürel kimliğini, yani Phaselis'te yaşayan halkın yerli mi yoksa Yunanlı mı olduğunu tespit edebilmek için epigrafik belgeler ve antik kaynaklar ele alınmalı ve onomastik bir çalışma yapılmalıdır. Kentin erken dönem yazıtları incelendiğinde, burada Dor lehçesinin kullanıldığı ve yazıtlarda geçen şahıs isimlerinin yerli değil, Yunan isimleri olduğu görülmektedir. Buradan kentte Rhodos'taki gibi Dor lehçesinde bir dil konuşulduğu anlaşılmaktadır²⁰³. Bu yazıtlardan en erken olanı kentin baş tanrısı Athena Polias'a yapılan adak yazıtıdır (Nr. 2). Kalinka'nın „non post V. a. Chr. saeculum”a tarihlediği²⁰⁴ bu yazıtta Athena Polias Dor formunda τὰθαναίαίαι τᾶι Πολιάδι şeklinde yazılmıştır. *Akropolis*'ten ele geçen ve Hermes ile Hestia'ya adanan Dor diyalektindeki başka bir yazıtta *demiourgos*'luk memuriyeti geçmektedir. Arkaik Dönem'den beri tüm Yunan yerleşimlerinde görülen bu memuriyetin İ.Ö. 4. yüzyıldan bir yazıtta karşımıza çıkması, Phaselis'in Yunan karakterine işaret etmektedir. Küçük Asya'nın *demiourgos*'luk makamı gösteren yerleşimlerinde bu makam δημιουργ- kökünden yazılırken, Phaselis'te tıpkı adalarda karşımıza çıktığı gibi δαμιουργ- kökünde, yani Dor diyalektinde verilmiştir (Nr. 3)²⁰⁵. Helios'a adanan başka bir adak yazıtında, tanrı Dor diyalektinde Ἄλιος olarak yazılmıştır (Nr. 4). Diğer bir yazıt ise Apollon Ietros'a yapılan adamadır. Apollon'un epithetonu olan Ietros Dor formunda, yani Ἰατρός olarak yazılmıştır (nr. 5). Karia Satrabı Mausollos ile Phaselis'liler arasında yapılan antlaşma da Dor diyalekti göstermektedir. Burada da “yemin tanrıları” olarak geçen Helios (Ἄλιος) ile Ge (Γᾶ) ve de καταλαφθήμεν (*taahhüt altına almak*) fiili Dor formunda yazılmışlardır²⁰⁶. Bunun dışında Helenistik Dönem'e tarihlendirilen 3 mezar yazıtında da Dor formunun kullanıldığı görülmektedir (Nr. 37, 38, 39).

Gerek kentten, gerek Rhodos, Atina, Mısır ve adalardan ele geçen epigrafik belgeler üzerinde onomastik bir çalışma yapıldığında da, kentin kuruluşundan Roma Dönemi'ne kadar Yunanlı kimliğini koruduğu görülmektedir. Öyle ki söz konusu yazıtlarda geçen şahıs isimlerinde, Roma Dönemi'ne kadar herhangi bir yerel isim belgelenmemiştir. Bunun yanında kent yazıtlarında ve antik kaynaklarda geçen isimlerin çoğu Yunanistan'da ve özellikle de adalarda

²⁰³ Krş. H. v. Gelder, şurada: H. Collitz – F. Bechtel, *Sammlung der griechischen Dialektinschriften III/1*, Göttingen 1899, s. 660.

²⁰⁴ TAM II 1184.

²⁰⁵ Veligianni - Terzi, *Damiurgen*, s. 127.

²⁰⁶ Vgl. Bechtel, *Griechischen Dialekte II*, s. 646 vd.; Gelder, *Rhodier*, s. 66.

oldukça sevilen ve yaygın olarak kullanılan isimlerdir²⁰⁷.

Yazıtlar dışında İ.Ö. 250-130 yılları arasına tarihlendirilen kent sikkeleri üzerinde geçen 77 memur isminden biri dışında hepsi de Yunanca'dır ve Ege adaları ile Yunanistan'da sevilen isimlerdir²⁰⁸. İ.Ö. 160-137 yılları arasına tarihlenen bir kent sikkesinde belgelenen Τρέβημις ismi Phaselis dışında, doğu Lykia kentleri Olympos²⁰⁹, Idebessos²¹⁰ ve Akalissos'ta²¹¹ karşı-

²⁰⁷ **Ἀθανίων** (Bu isim adalar ve Yunanistan'da, özellikle de Delphi'de çok sevilen bir isimdir. Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 15; IIIA, s. 16; IIIB, s. 14 vd.); **Ἀναξικράτης** (Adalar ve Yunanistan anakarasında oldukça sevilen bir isimdir krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 36; II, s. 28vd.; IIIA, s. 36; III B, s. 33); **Ἀπολλώνιος** (Rhodos'ta, diğer Ege adalarında ve Yunanistan'da yaygın bir kullanıma sahiptir, krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 53 vdd.; II, s. 45-48; IIIA, s. 51 vd.; III B, s. 48); **Ἀριστάνδρος** (özellikle adalarda çok sevilir, krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 60 vd.; II, s. 51; IIIA, s. 55 vd.; III B, s. 51); **Ἀριστοκράτεια** (Küçük Asya'da çok karşılaşılmayan bu isim, daha çok Rhodos ve Ege adaları ile Yunanistan'da görülen bir isimdir. Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 69; II, s. 56; IIIA, s. 62; IIIB, s. 57); **Δαμοκράτης** (Dor diyalektinde görülen bu isim özellikle adalarda çok sevilen bir isimdir. Krş. Fraser – Matthews, *Griechischen Eigennamen I*, s. 116; II s. 99; IIIA s. 111; IIIB s. 100); **Διονύσιος** (Tanrı Dionysos'tan türetilen bu isim tüm antik dünyada sevilir. Yunanistan ve adalar için krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 136-138; II, s. 122-127; IIIA, s. 129 vd.; III B, s. 120 vdd.); **Δωρίων** (Sevilen bir Yunan isimdir ve adalar başta olmak üzere Yunanistan'da da oldukça sık karşılaşılr, krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 144vd.; II, s. 136; IIIA, s. 136; IIIB, s. 128); **Ἐπικρατίδας** (adalar ve Yunanistan'daki kullanımı için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 157; IIIA, s. 147; III B, s. 137 vd.); **Θεοδέκτης** (Yunanistan ve adalar için krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 213; II, s. 214; IIIA, s. 201); **Κλέανδρος** (Yunanistan ve adalardaki kullanımı da oldukça yoğundur, krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 257; II s. 262; IIIA s. 243; IIIB s. 231 vd.); **Κλεόμβροτος** (Yunanistan ve adalardaki kullanımı için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 261; II s. 265; IIIA s. 247; IIIB s. 236); **Κόπρις** (Nadiren kullanılan bir isimdir. Krş. SEG II, 721 (Sparta): Κόπρις; IG XII,9 157 (Eubolia): Κόπρις; Aporhthegmata patrum 252. 40 (MPG 65); **Μενέδαμος** (Dor diyalektinde verilen bu isim, Anadolu'da bu şekilde pek görülmez, fakat adalar ve Yunanistan'da sıklıkla belgelenir, krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 305; II s. 305; IIIA s. 295; IIIB s. 277 vd. Rhodos'ta yaşayan Μενέδαμος isimli başka bir Phaselis'li daha tanınır (*TEp.* 52).); **Μνασίμαχος** (Ünlü Phaselis'li gramercinin ismi olan bu ad Adalar ve Yunanistan dışında per karşımıza çıkmaz, krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 316; II s. 318; IIIA s. 303; IIIB s. 290); **Νικάνδρος** (Yunanistan'da ve özellikle adalarda oldukça sevilir, krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 329; II s. 330; IIIA s. 316 vd.; IIIB s. 299); **Νικίων** (Yunanistan ve adalarda daha sık belgelenen bir isimdir, krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 334; II s. 334 vd.; IIIA s. 323.; IIIB s. 304); **Νυμφόδοτος** (Phaselis'te, İ.Ö. 167-130 yılları arasına tarihlenen bir Helenistik Dönem sikkesinde memur ismi olarak da belgelenen bu isim Yunanistan ve adalarda oldukça sevilen bir isimdir, krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 341; II s. 343; IIIA, s. 331; IIIB, s. 313); **Πολυαίνετος** (Yunanistan ve adalardaki kullanımı için krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 376; II s. 371; IIIA s. 367); **Σωτᾶς** (Yunanistan'da çok sevilen bir Yunan isimdir. Rhodos adasında da sıkça kullanılır, krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 426; II s. 420; IIIA s. 417; IIIB s. 397); **Τιμακλείδας** (Dor diyalektinde verilmiştir, Anadolu'da bu yazıt dışında belgelenmemiştir. Adalar ve Yunanistan'daki kullanımı için krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 436; IIIA s. 427).

²⁰⁸ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 56 vdd. ve s. 124 (isim listesi): Αγησίπολις, Αντιγένης, Απολλόδωρος, Απολλώνιος, Αρισταίνετος, Αρισταίνετος, Αρίστανδρος, Αρίσταρχος, Αριστόβιος, Αρίστων, Αρκεσίλαος, Αρτεμίδωρος, Αρχιππος, Βασικρατης, Δαμάρατος, Δαμοκλής, Δαμόξενος, Δαμόφιλος, Δίκαιος, Διογείτων, Διονύσιος, Εγίος, Έκατόδωρος, Επιχάρης, Έρμυμεύς, Εύκλέας, Εύκρατίδης, Εύρύβιος, Εύσθένης, Ηρωΐδας, Θεογείτων, Θεοκλής, Θεόχρηστος, Ίστιαίος, Κλεινίας, Κλεόμβροτος, Κλέων, Κλεώνυμος, Κόνων, Κράτης, Κριτόλαος, Λιβυκράτης, Λίβυος, Λωιόνικος, Μελαινεύς, Μενεκράτης, Μένης, Μεννέας, Μηνόφιλος, Μνάσιππος, Ναυσικλής, Ναυσικράτης, Ναυσίνικος, Νικάνωρ, Νίκων, Νυμφάρατος, Νυμφόδοτος, Ξηνίων, Ονάτωρ, Παρμης, Πανσάνιος, Πείσανδρος, Πολίτας, Πολυκράτης, Πραξίνοος, Σωβρατίδας, Σωκρατίδας, Τείσανδρος, Τελέσων, Τίμαρχος, Τιμόστρατος, Τίμων, Τρέβημις, Χαρμάδας, Χαρμινως, Χορειος. Ayrıntılı bilgi için bkz. burada Index, isim listesi.

²⁰⁹ TAM II 996, 1014, 1070 ve 1166: Τρεβήμεος, Τρεβήμεως.

mıza çıkan yerel bir isimdir²¹². Bu isim Mısır kenti Aleksandreia'dan, İ.Ö. 2/1. yüzyıldan bir yazıtta²¹³ ve Rhodos'tan ele geçen bir yazıtta²¹⁴ da karşımıza çıkmaktadır. 77 isimden sadece birinin yerel karakterli bir isim göstermesi ve bu ismin daha çok doğu Lykia'da karşımıza çıkması oldukça ilginçtir.

Res. 24: İ.Ö. 230-190 yıllarından, önde defne çelenkli Apollon, arkada ise Athena tasviri ve memur Polykrates'in isminin geçtiği Phaselis sikkesi

Kentten ele geçen yazıtlar, antik kaynaklar ve numizmatik veriler dışında, Ege adaları ve Yunanistan'dan ele geçen, Phaselis'lilere ilişkili yazıtlarda belgelenen isimlerin de hepsi Yunan isimleridir ve pek çoğu Yunan tanrı isimlerinden türetilmişlerdir²¹⁵; **Rhodos:** Ἀγαθάνωρ, Αθανόκλεα, Ἀρτεμίδωρος, Ἀρτεμισία, Ἀρτεμώ, Ἀρχέπολις, Ἀσκληπιάς, Ἀσκληπιάδας, Ἀφροδίσιος, Δαμόνεικος, Δείναρχος, Δημήτριος, Διοσκουρίδας, Ἐρμογένης, Εὐκλεία, Εὕνις, Ἡλιόδωρος, Θεστοριδας, Θευγένης, Θευδώρα, Θευδώρος, Ἰσιγόνη, Κάλλων, Κλεώ, Κῶμος, Λάκιος, Μενέδαμος, Μοσχίων, Νίκαια, Νικόστρατος, Πολυκράτης, Ρόδιππος, Τιμόστρατος, Τιμοφάνης, Φίλων; **Atina:** Ἀθηνόδοτος, Ἀπολλόδωρος, Ἀρτέμων, Εὐξενίδης, Εὕπολις, Ἰατροκλῆς, Ἰεροκλῆς, Μουσαῖος, Χαρμίδης; **Euboiia:** Ἀρτεμίδωρος, Μέλας; **Kos:** Ἀπολλώνιος, Λαφάνης; Delos: Ἀσκληπιιάδης, Τισίας, Φιλώτας; **Delphi:** Δαμόθεμις, Εὐφάνης, Ἰστιαῖος, Τιμόδικος. Ege adaları ve Yunanistan dışında Mısır'da belgelenen Phaselis'lilerin isimleri de tamamen Yunanca isimlerdir: Εὐκτήμων, Λύκων, Μελάνιππος, Μνασίμαχος, Νέστωρ, Νέων.

Kentten ele geçen erken dönem yazıtlar, kent dışında bulunan epigrafik belgeler, antik kaynaklar ve numizmatik verilerde belgelenen Phaselis'lilerin hemen hemen hepsinin Yunanca isimler taşıması ve Rhodos'ta bu kadar çok Phaselis'li'nin yaşaması, Phaselis'in Lykia'daki diğer Rhodos kolonilerinden farklı olarak Yunan karakterini devam ettirdiğini ve

²¹⁰ TAM II 839 ve 856: Τρεβήμιος, Τρεβήμι.

²¹¹ TAM II 839: Τρεβήμιο[ς].

²¹² Krş. Zgusta, *Kleinas. Personennamen* 1600-4; Zgusta, *Anatol. Personennamensippen*, s. 70.

²¹³ E. Bernand, *Inscriptions grecques d'Égypte et de Nubie au Musée du Louvre*, Paris 1992, nr. 52.

²¹⁴ IG XIII, nr. 975

²¹⁵ Buradaki listede altı çizili olarak verilen isimler tanrı adlarından türetilmiş isimlerdir.

ana kentle olan bağlarını koparmadığını göstermektedir²¹⁶. Zira Rhodos’lu kolonistler Doğu Lykia’da Phaselis dışında Kumluca Ovası’nın doğusunda kalan bölgede de faaliyette bulunmuşlar ve Rhodiapolis, Gagai, Korydalla ile Melanippion kentlerini kurmuşlardır²¹⁷. Dolayısıyla erken dönemde Doğu Lykia’da yaşayan halkın hemen hepsi Yunanlı idi. Dor diyalekti, Lykia-Pamphylia sınır bölgesinde, dağ kenti Olympos²¹⁸ ve bunun 10 km güney batısındaki Andızlıtaş Tepesi’nde de belgelenmiştir. Musa Dağı üzerindeki eski Olympos kalıntıları arasında bulunan yazıt, Artemis Kitaneurissa’ya yapılan bir adamadır: ΑΡΤΕΜΕΙΣ | Ἀρτέμιδι | Κιτάνευ|ρίσσαι | εὐχάν²¹⁹. Yazı karakteri dolayısıyla Geç Helenistik Dönem’e tarihlenen adamada εὐχάν Dor formunda verilmiştir. Andızlıtaş Tepesi’nde keşfedilen ve yazı formları dolayısıyla İ.Ö. 5. yüzyıla tarihlenen iki yeni kaya mezarında, τόδε σᾶμα ya da τὸ μνᾶμα gibi Dor formu ve Yunanca şahıs adları gösteren iki epigram görülmektedir. Kaya mezarlarının bulunduğu yer muhtemelen Klasik Dönem’den bir *peripolion* yerleşimidir ve Gagai kentini denize karşı koruması için kurulmuştur²²⁰.

Fakat doğu Lykia’da erken dönemler için belgelenen Rhodos etkisi İ.Ö. 5.–4. yüzyılla birlikte yavaş yavaş Lykia etkisine dönüşmüştür. Bölgede tespit edilen Likçe yazıtlar²²¹ ve Lykia tipi kaya mezarları²²² bu kentler üzerindeki politik kontrolün Lykia’nın eline geçtiğini, Rhodos’lu kolonistlerin bu duruma uyup Lykia kültürünü kabullendiklerini belgelemek-

²¹⁶ Melanippion kentinden ele geçen yeni bir yazıt da Phaselis’in Rhodos’la olan ilişkisinin İ.Ö. 2. yüzyılda devam ettiğini teyit etmektedir. Yazıtta göre Phaselis’li Apollonios, Melanippion kentinin Rhodos egemenliğinden kurtulup özgür kalması için ön ayak olup Rhodos’la ilişki kurmuş ve kentlilerin anayasa önünde vatandaş sayılmalarını, kendi kendilerini yönetmelerini sağlamıştır (*TEp. 6*), krş. Adak, *Rhodische Herrschaft in Lykien*, s. 255 vdd. Buradan Phaselis’in İ.Ö. 188 yılında imzalanan Apameia Antlaşması’ndan sonra geri kalan Lykia gibi Rhodos hakimiyeti altına girmediği, tersine onunla aynı statüde özgür bir Yunan kenti olarak varlığını sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. burada Böl. 1. 6 ve 2. 2. 4.

²¹⁷ Hekataios (Stephanos Byzantios’ta) 376 ve Herodianus, *Pros. Cath.* 3. 1, 381 (FGrHist IA, Nr. 1 Frg. 246): Κορυδάλλα· πόλις Ῥοδίων. Ἑκαταῖος Ἀσία. Etymologicum magnum 219.6-16: Γάγαι· Πόλις Λυκίας. Εἰρηται ὅτι Ῥόδιοι, Λυκίους αἰτοῦντες τόπον ἐν ᾧ κατοικήσουσιν, ἐβόων Γᾶ γᾶ, τῆ πατρῶα φωνῆ δωρίζοντες· καὶ ἐντεῦθεν τὸ ὄνομα ἐτέθη τῆ πόλει. Ἡ ὅτι Νέμιος στρατηγῶν Ῥοδίων, καὶ τοὺς Λυκίων καὶ Κιλικῶν ληστεύοντας κατὰ θάλασσαν νικήσας, νυκτὸς χειμῶνι περιέπεσε· καὶ κινδυνευούσης τῆς νεώς, τῶν ἐμπλεόντων ἀναβοησάντων τῆ Δωρίδι φωνῆ Γᾶ γᾶ, ἐκ τοῦ ἐπιφθέγματος προσέσχον καὶ ἐσώθησαν. Ἡμέρας δὲ γενομένης, κατὰ τὸν τόπον ἔκτισε πόλιν, καὶ ὠνόμασεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς λεχθείσης φωνῆς, Γάγαι. Theopompus, *FGrHist II*, Nr. 115 Frg. 103’e göre Rhodiapolis Mopsos tarafından kurulmuş ve kızı Rhodia’nın adıyla adlandırılmıştır.

²¹⁸ Olympos antik kentinin eskiden kabul edildiği gibi sahil kenarında değil Musa Dağı üzerinde kurulması hakkında bkz. Adak, *Korykos*, s. 27-51.

²¹⁹ Adak – Tüner, *Neue Inschriften aus Olympos*, s. 53 vd.

²²⁰ Buradaki *peripolion*’un kısaca tasviri için bkz. Adak – Güzelyürek, *Olympos*, s. 111 vd.

²²¹ Rhodiapolis: TAM I 149-150; Korydalla: G. Neumann, *Neufunde lykischer Inschriften seit 1901*, Viyana 1979 (ETAM 7), s. 14 vd. nr. 302; Asartaş: Ş. R. Tekoğlu, *Three New Lycian Inscriptions from Tlos and Asartaş*, *Die Sprache* 42, 2002-2003, s. 107 vd.

²²² Bu bölgede: Yukarı Savrun/Güzören (1); Eren Köy (1); Asarpınar (1); Samadın Tepe (4); Şaşal Mah. (1); Kumlucayazırı’ndaki Asartaş (2); Arpabeleni (1); Andızlıtaş (3); Mavikent’te (1) olmak üzere toplam 15 kaya mezarı tespit edilmiştir. Asartaş’taki Apollonios’unki dışında diğer mezarlar araştırılmamıştır.

dir²²³. Bu durum Rhodiapolis ve Gagai kentleri için net bir şekilde tespit edilebilmektedir²²⁴. F. Kolb ve W. Tietz Rhodiapolis sikkeleri üzerinde görülen²²⁵ ve “kent” anlamına gelen *Wedrēi*’in Rhodiapolis’in Klasik Dönem’deki ismi olduğunu düşünmektedirler²²⁶. Gagai da İ.Ö. 430-420 yıllarına tarihlenen bir sikke üzerinde Likçe yazı karakterinde Gaxe ismiyle anılmakta ve bu sikke Lykia lejantı taşımaktadır²²⁷. Buna göre bu iki kent Yunan kökeninden ayrılmış ve Lykia geleneklerini kabul edip isimlerini değiştirmişlerdir. Bunun yanında doğu Lykia’da yapılan son araştırmalar Klasik Dönem’de Lykia egemenliğinin bilinenin daha da doğusuna kadar ilerlediğini göstermiştir²²⁸. Fakat hem arkeolojik verilerin hem de epigrafik belgelerin ispatladığı üzere Phaselis Rhodos kurmaları Gagai, Korydalla ve Rhodiapolis’ten farklı olarak Yunanlı karakterlerini Roma Dönemi’ne kadar korumayı başarmıştır. Phaselis’in bu karakterini korumasında dağlarla Lykia’dan ayrılan, denize açık bir konuma sahip olmasının da önemi büyüktür.

Phaselis’liler üzerine yapılan onomastik çalışma, Roma Dönemi’nden itibaren kentte daha çok yerel isimlerin kullanılmaya başladığını göstermektedir: Ἀττης, Ἀφφαροῦτις, Ἀφφία, Ἐμβρομος, Ζηνίκετης, Κολάλημις, Κούγας, Κοῦρος, Κουκτος, Μόλης, Μυρμλα, Ὀνιαλλίς, Ὀξέα, Πονέσελμος, Τρέβημις, Τροκόνδας. Bu durum, Phaselis’in İ.Ö. 46 yılından sonra ikinci ve kati suretle Lykia Birliği’ne üye olmasıyla açıklanabilir. Bu dönemden sonra kentte iskan edenlerle Lykia’lılar politik ve ekonomik ilişkilerinin dışında sosyal ve kültürel yönden de daha sıkı bir ilişki içine girmişlerdir. Tabiki bu isimlerin o dönemde moda olmuş olmaları da önemli bir etken olmalıdır. Bunun yanında özellikle İ.Ö. 1. yüzyıldaki korsan olaylarının ardından iyice güçten düşen kentin Yunan nüfusu da bir hayli azalmış olmalıdır. Pompeius’un İ.Ö. 48 yılında, Pharsalos yenilgisinin ardından deniz yoluyla Mytilene’den Mısır’a kaçıışı sırasında, Phaselis’e geldiğinden bahseden Lucanus, kentin bu dönemde çok küçük bir yerleşim olduğunu söylemektedir; ona göre Pompeius’un gemisinde yer alan tayfa, Phaselis ahalisinden daha fazla sayıdadır (*TLit. 51*)²²⁹.

²²³ Adak, *Kolonization*, s. 43.

²²⁴ Phaselis’in diğer Rhodos kurması kolonilerden farkı için krş. Bresson, *Rhodes and Lycia*, s. 101 vd.

²²⁵ O. Mørholm – G. Neumann, *Die lykischen Münzlegenden*, Göttingen 1978, s. 21; Frei, *Götterkulte*, s. 1778 vd.; A.–V. Schweyer, *Le pays lycien. Une étude de géographie historique aux époques classique et hellénistique*, RA 1996, s. 64. Bu isim sikkeler dışında Ksanthos stelinde ve de kentten ele geçen iki yazıtta (TAM I 149 ve 150) karşımıza çıkmaktadır.

²²⁶ Kolb – Tietz, *Zagaba*, s. 392 vdd. Krş. Keen, *Dynastic Lycia*, s. 203.

²²⁷ O. Carruba – N. Vismara, *Una emissione arcaica della città die Gagae*, *Athenaeum* 90/1, 2002, s. 75–88.

²²⁸ Eren Tepe üzerinde keşfedilen Dynast yerleşimi için bkz. Şahin – Adak, *Vorbericht II*, s. 254 vd.; Adak – Güzelyürek, *Olympos*, s. 104 vd.; Adak, *Kolonization*, s. 43 vd.

²²⁹ Pompeius’un Phaselis’e gelişine değinen başka bir antik kaynak yoktur. App., *Bel. civ.* 2. 83; Vell. *Pat.* 2. 53; Plut. *Pomp.* 73-76; *Brut.* 6. 1; Cass. Dio. 42. 2-3’da Phaselis Pompeius’un güzergahı üzerinde sayılmaz. Krş. P. S. G. Freber, *Der hellenistische Osten und das Illyricum unter Caesar*, Stuttgart 1993, s. 10 dpn. 41.

Sonuç olarak Phaselis, Lindos'lular tarafından kolonize edildikten sonra hemen hemen Roma Dönemi'ne kadar tam bir Yunan *polis*'i gibi varlığını devam ettirmiş, yerli halkla karışmamış, konumunun sağladığı tecrit durumunu sonuna kadar korumuş, ana kentiyle olan bağlarını koparmamış ve Yunanlı kimliğini yitirmemiştir.

1.7 Ekonomi ve Ticaret

Phaselis halkının geçimi büyük oranda deniz ticaretine bağımlı olmuştur. Kent, arkasında yükselen dağ sıraları nedeniyle çok fazla işlenebilir araziye sahip değildir. Fakat antik kaynaklarda Phaselis'te yetişen ve oldukça ünlü olan birkaç üründen bahsedilmektedir. Plinius, Phaselis'in kırmızı zambaklarının²³⁰ Antiokheia ve Suriye'deki Laodikeia zambaklarından sonra Antik Dünya'da en çok beğenilen zambaklar olduğunu yazmıştır (*TLit.* 22). Söz konusu zambaklar muhtemelen parfüm ve ilaç yapımında kullanılıyor olmalıdır.

Res. 25: *Lilium Martagon* ve *Lilium Chalcedonicum*

Zambağın yanında Phaselis'in gülleri de oldukça meşhurdur (*TLit.* 20). Athenaios Phaselis'te yetişen güllerden yapılan gül yağının çok güzel olduğundan bahsetmektedir. Plinius da Phaselis gül yağının çok beğenildiğini ve ününün Nepal, Capua ve Praeneste'ye kadar ulaştığını bildirmektedir (*TLit.* 21). Bir kilo gül yağı elde etmek için, iki milyon gül yaprağı, yani 4-5 ton gülün işleminden geçirildiği gerçeği göz önüne alındığında, kentteki güllerin oldukça büyük bir alan kapladığı düşünülmelidir. Gül yetiştiriciliğinin böylesi geniş bir saha-

²³⁰ Söz konusu zambaklar *lilium Martagon* ya da *lilium Chalcedonicum* ile özdeşleştirilirler. Krş. K. Lundquist, *Lilium martagon L. Krolliljans introduktion och tidiga historia i Sverige intill år 1795- i en europeisk liljekontext*, Alpnarp 2005 (Doctoral thesis), s. 88 vdd.

ya yayılması ve Athenaios ile Plinius'un aktardığı bilgiler, Phaselis'te gül yetiştiriciliğinin oldukça önemli olduğuna ve bu güllerin yine Phaselis'te işlenerek ticari bir ürün haline getirildiğine işaret etmektedir. Günümüzde gül yağı hammaddesinin kilosu yaklaşık 6.000 € civarındadır. Bu maddenin Antik Dönem'deki değeri düşünüldüğünde, gülün Phaselis kentine sağladığı gelirin hiç de azımsanmayacak değerde olduğu kabul edilebilir. Plinius'un bahsettiği, Olympos Dağı'nda yetişen iyi kalitedeki safranın²³¹ Tahtalı Dağ eteklerinde yetiştirme ihtimali büyüktür. Dolayısıyla Phaselis, hem baharat hem de ilaç olarak kullanılan bu ürünün satışından da gelir elde etmiş olmalıdır.

Res. 26: Phaselis'te yetişen *Rosa Phoenicia*.

Phaselis ticaretinde, bu tekil ürünlerin yanında, hemen gerisindeki Tahtalı Dağ'da yetişen ağaçların da büyük rol oynadığı kesindir. Antikçağ ve Ortaçağ'da Lykia ve Pamphylia'da ormanlar oldukça önemli ihraç ürünleriydi²³². Özel bir mütahit olan Libanios, Lykia'da filozof ve sofist olarak ders veren dostu Severus'tan Lykia ve Kilikia ağacı satın almıştır²³³. Lykia ormanlarında çamın yanında²³⁴, gemi yapımında kullanılan sedir ağacı da yetişmektedir²³⁵. İyi

²³¹ Plinius, *Nat. Hist.* XXI 31: "Crocum silvestre optimum. serere in Italia mi nime expedit, ad scripula usque singula areis decoquen- tibus. seritur radicis bulbo. sativum latius maiusque et nitidius, sed multo lenius, degenerans ubique nec fecun- dum etiam Cyrenis, ubi semper flores laudatissimi. prima nobilitas Cilicio et ibi in Coryco monte, dein Lyci<o> e monte Olympo, mox Centuripino Siciliae."

²³² Krş. Hild - Hellenkamper, *TIB V*, s. 114.

²³³ Libanios, ep. 568, 1191, 1383; *PLRE I* s. 832 vd.; krş. Hild - Hellenkamper, *TIB V*, s. 115 ve Brandt, *Gesellschaft*, s. 189.

²³⁴ Bugünkü Türkiye'de yer alan ormanların durumu için krş. H. Mayer - H. Aksoy, *Wälder der Türkei*, Stuttgart-New York 1986. Lykia ve Pamphylia ormanları için krş. Blumenthal, *Kolonisation*, s. 75 vd.;

reçine elde edilen Lykia sedirleri özellikle ünlüdür²³⁶. Lykia’da sedir ormanlarıyla öne çıkan yerler arasında Tahtalı Dağ başı çekmektedir²³⁷. Sedir’in yanında Lykia çınarları da ünlüdür²³⁸. Gerçi Phaselis’in ahşap ticareti Antik Dönem için ispatlanamamıştır ama Ortaçağ ve Yeniçağ’da buradan ahşap ihraç edildiği bilindiğinden, bunun Antik Dönem için de geçerli olduğu kabul edilebilir²³⁹. Zira Tahtalı Dağ’ın adı da ahşap ticaretine işaret etmektedir.

Res. 27: Sedir ağacı (Adak-Güzelyürek, *Beldibi*, s. 19).

Antik kaynaklarda Phaselis ve çevresindeki hayvancılığa dair herhangi bir belge yoktur. Fakat bugün yüksek alanlarda yapılan küçükbaş hayvancılık Antik Dönem’de de büyük bir öneme sahip olmalıydı²⁴⁰. Phaselis gibi bir sahil kenti için balıkçılığın getirileri de kesinlikle yadsınamazdı. Balığa verilen

Broughton, *Asia Minor*, s. 616; X. de Planhol, *De la plaine pamphylienne aux lacs pisidiens. Nomadisme et vie paysanne*, Paris 1958, s. 42-50; Jameson, *Lykia*, s. 271; ayrıca Phaselis teritoryumunun bitki örtüsü için bkz. Blumenthal, *op. cit.*, s. 132.

²³⁵ Türkiye’nin güney sahillerinde yetişen sedir ağaçları için krş. A. Dunn, *The exploitation and control of woodland and scrubland in the Byzantine world*, BMGS 16, 1992, s. 282 ve Magie, *Roman Rule*, s. 1372.

²³⁶ Plinius, *Nat. Hist.* XII 132 (Eodem et bryon pertinet, uva populi albae. optima circa <C>nidum aut Cariam in sitientibus aut siccis asperisque, secunda in Lyciae cedro.); XIII 52 (Lunipiris similem habet Phoenice cedrum mino rem. duo eius genera, Lycia et Phoenicia, differunt folio); XVI 137 (cedrum aestuosus partibus dederat, <s>et in Lyciis Phrygiisque montibus nascitur. frigus inimicum lauro fecerat, sed in Olympo copiosior nulla est.); Broughton, *Asia Minor*, s. 616; Magie, *Roman Rule*, s. 1372; J. Morganstern, *The Fort at Dereağzı and other material remains in its vicinity: from antiquity to the middle ages*, Tübingen 1993, s. 165; Marksteiner, *Limyra*, s. 24 dnp. 8.

²³⁷ P.H. Davis, *A Journey in South-West Anatolia I*, Journal of the Royal Horticultural Society 1949, s. 112; II, s. 155 vd.

²³⁸ Plinius, *Nat. Hist.* XII 9: “nunc est clara in Lycia fontis gelidi socia amoenitate, itineri adposita, domicilii modo caeva octoginta atque unius pedum specu, ..”.

²³⁹ Krş. Blackman, *History*, s. 31; Faure, *Kolonisation*, s. 110 vd.

²⁴⁰ Krş. Brandt, *Gesellschaft*, s. 131; Blumenthal, *Kolonisation*, s. 131.

önem kentin daha kuruluş mitosunda, kent yerine karşılık tuzlu balık teklif edilmesiyle kendini göstermektedir (*TLit. 24, 26*). Bundan sonra da kentte tuzlu balık sunusu gelenek olmuştur. Sikkeler üzerinde görülen balık, deniz yılanı, yengeç, midye, deniz atı, yunus betimlemeleri de denizciliğin kent için taşıdığı değeri göstermektedir²⁴¹.

Res. 28: İ.Ö.4. yüzyıldan gümüş stater.

Phaselis teritoryumunda tespit edilen yağ ve şarap ışıkları kentin hinterlandında az da olsa zeytin ve üzüm yetiştirildiğini göstermektedir²⁴². Bölgede yürütülen araştırmalar sonucunda, Kadrema ve Lykai'nin bulunduğu dağ ovasının, İmparatorluk Dönemi'nde yoğun bir şekilde iskan edildiği tespit edilmiştir. Bu alanda çok sayıda küçük köy ve özel çiftlik yerleşmesi vardır. Bu durum Tahtalı, Teke ve Kavak Dağı arasındaki bu dağ çanağından, şimdi olduğu gibi Antik Dönem'de de tarımsal olarak yararlandığını göstermektedir. Tekirova civarındaki arazilerden de tarımsal olarak yararlanılıyor olmalıdır²⁴³. Kent halkı için yaşamsal değeri olan tahıl da muhtemelen, kısmen bu alanlardan kısmen de deniz ticareti sayesinde sağlanıyordu. Kadrema yerleşimindeki büyük kale inşası da bölgedeki tahılın muhafaza edilmesine hizmet ediyor olmalıydı²⁴⁴.

Ticaret, hem Lykia hem de Pamphylia için bütün zamanlarda büyük bir öneme sahip olmuştur. Yukarıda da değindiğimiz gibi, her iki bölge de Avrupa'dan Doğu Akdeniz kentlerine ve kuzey Afrika'ya yapılacak seyahatler için üs noktası konumundaydı. Bundan başka Lykia ve Pamphylia bölgelerinin kendileri de bu bölgelere ihraç etmekteydiler. Phaselis'in deniz aşırı ticaretine dair en erken belge İ.Ö. 6. yüzyıldandır. Herodotos, Naukratis'teki Hellenion'un kurulmasına Phaselis'in de katıldığını bildirmektedir (*TLit. 28*). Phaselis

²⁴¹ Krş. Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 60.

²⁴² Özellikle Lykai ve Kadrema'nın bulunduğu dağ çanağı içinde çok sayıda çiftlik yerleşimi ve ışık tespit edilmiştir. Bunun dışında ayrıca Lykia genelindeki üzüm ve zeytin üretimi için krş. Marie-Claire Amouretti - J.-P. Brun - D. Eitam (ed.), *La Production du Vin et de l'Huile en Méditerranée* (Actes du symposium international organisé par le Centre Camille Jullian [Université de Provence-C.N.R.S.] et le centre Archéologique du Var [Ministère de la Culture et Conseil Régional du Var]. Aix-en-Provence et Toulon, 20-22 Novembre 1991). BCH Suppl. 26, Paris 1993; A. Diler, *Akdeniz Bölgesi antik çağ zeytinyağı ve şarap ışıkları*, AST 11, 1993, s. 505-520 ; a.g.y., AST 12, 1994, s. 441-457 ; R. Frankel, *Presses for Oil and Wine in the Southern Levant in the Byzantine Period*, DOP 51, 1997, s. 73-84; A. Konecny, *Lykische Oilpressen*, ÖJh 67, 1998, s. 121-194.

²⁴³ Phaselis civarındaki bitki örtüsü ve verimli bölgeler için krş. Blumenthal, *Kolonisation*, s. 132.

²⁴⁴ Krş. burada böl. I. 5.

Hellenion'un kuruluşuna katılan Küçük Asya'nın güney sahilindeki tek yerleşimdir. Buradan kentin bu dönemde önemli bir liman ve Mısır'a giden deniz yolu üzerinde yer alan bir ara istasyon olduğu anlaşılmaktadır. Mısır güzergahı dışında kentin konumu Kıbrıs'a giden güzergah için de önemli bir yerdedir. Mısır'dan ithal edilen mallar²⁴⁵ Kıbrıs'tan, karşı kıyıda bulunan Pamphylia sahiline getirilmekteydi. Buradan da teritoryumdan gelen ahşap ve gemi yapım malzemeleri Mısır üzerine ihraç edilmekteydi. Phaselis'in Mısır ile olan ticari ilişkisi, Mısır'dan ele geçen sikke hazineleri aracılığıyla da tespit edilebilmiştir. Bölgede Damanhur, Benha el Asl, Asyut ve Zagazig'den ele geçen sikke hazinelerinde, Phaselis'in Arkaik Dönem sikkeleri de bulunmaktadır²⁴⁶.

Yunanistan ve Mısır arasındaki ticarete, her şeyden önce Yunanistan'ın hububat fakiri bölgelerine yapılan tahıl ihracı söz konusudur. Yunan kentleri bunun karşılığını nakit olarak gümüş sikke ya da gümüş külçe ile ödemişlerdir²⁴⁷. Mısır'daki zengin define buluntuları da bu şekilde açıklanabilmektedir²⁴⁸. İ.Ö. 6. yüzyıldan itibaren sikke basan Phaselis, kendi gümüşünü Tauros dağlık bölgesinin maden yataklarından elde etmiş olmalıdır. Yapılan son araştırmalarda Alakır Çayı'nın kuzeyindeki Söğütçuması Köyü'nün yakınında gümüş madenlerinin varlığı ortaya çıkarılmıştır²⁴⁹. Mısır dışında Suriye, Antilibanon, Ürdün ve Rhodos'ta Phaselis sikkesi içeren sikke hazineleri bulunmuştur²⁵⁰. Ele geçen sikke buluntuları göz önüne alınarak, Atina ile Mısır arasındaki ticaret yolu şöyle çizilebilmektedir: Atina → Ege Adaları → İonia → Rhodos → Phaselis → Kıbrıs → Phoinike → Mısır. Kentin Helenistik Dönem sikkelerini araştıran Chr. Heipp-Tamer, Mısır'la olan ticari ilişkiyi, Mısır, Suriye, Rhodos ve Ürdün'de bulunan Arkaik Dönem sikkeler ışığında, şöyle açıklamaktadır; Atina'nın emriyle ya da kendi başına Mısır'a gelen Phaselis *naukleros*'u, yani *emporion*'u²⁵¹, hububattan oluşan

²⁴⁵ Yunanlılar Mısır'dan genel olarak tahıl, giysi ve yelkenler için keten, papyrüs, tuz, şap, altın, ikinci derecede değerli taşlar, tütsü, hayvan derisi, krem ve parfüm, abanoz, fildişi ve alabaster talep ediyorlardı. Krş. Gorman, *Miletos*, s. 59; L. Casson, *Ancient Trade and Society*, Detroit 1984, s. 23; N. Ehrhardt, *Milet und seine Kolonien*, Frankfurt am Main-New York 1983, s. 87-90; A.J. Graham, *The Colonial Expansion of Greece*, CAH III³ 3, 1982, s. 134; J. Boardman, *The Greeks Overseas*, 2. Bd., New York 1980, s. 129; M. M. Austin, *Greece and Egypt in the Archaic Age*, Cambridge 1970, s. 35-39.

²⁴⁶ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 31.

²⁴⁷ Krş. Gorman, *Miletos*, s. 57.

²⁴⁸ Krş. Heipp-Tamer, *loc. cit.*

²⁴⁹ J. Borchhardt – Ş. Şişmanoğlu, *Das Diptychon von Tubure/Tyberissos*, şurada: Steine und Wege. Festschrift für Dieter Knibbe zum 65. Geburtstag, Viyana 1999, s. 278, 280.

²⁵⁰ Krş. Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 31.

²⁵¹ *Naukleros* ve *Emporos*; her ikisi de büyük tacirlerdir, bunlar uluslararası ticareti bir yerden bir diğerine bağlarlar. Ticaret trafiği karada çok iyi olmadığından genellikle denizdendir. İkisi arasındaki fark, *naukleros*'un kendi gemisinin olması ve ticari faaliyetlerini bu gemi üzerinden yapabilmesidir. Eğer gemisi kendi mallarıyla dolmazsa, mallarıyla birlikte başka tüccarları da gemisine kabul ederdi. Yani o, bir tüccarın, bir kaptanın ve bir dümencinin fonksiyonlarını tek kişide bir araya getiriyordu. *Emporos* ise gemisi olmayan bir tüccardı, o kendi mallarını başka birisinin gemisiyle – genellikle de *naukleros*'unkiyle naklediyordu. Krş. Casson, *Seefahrer*, s. 178 vdd.; Hasebroek, *Staat und Handel*, s. 3 vdd., 85 vdd.

malının kazanç değerini yerel gümüş parasıyla ödemiştir. Zira ele geçen bu sikkeler arasında *stater*, *tetradrachme* ve *dekadrachme*'ler gibi büyük sikkeler ağırlıklı durumdadır. Buradan Mısır'a gelen *naukleros*'un, liman kentlerinde küçük paralar sarf eden gemici değil, mal alıp, karşılığında gümüş parası ile ödeme yapan tüccar olduğu anlaşılmaktadır²⁵². Buna göre, Phaselis ile Mısır arasında, çok büyük boyutlarda olmasa da ticari bir ilişki söz konusudur. Bunun dışında Phaselis sikkeleri, kenti ara istasyon olarak kullanan ve kendi malının bir kısmını Phaselis parasıyla değiş tokuş yapan tüccarlar aracılığıyla da Mısır'a ulaşmış olabilir²⁵³. Mısır ve Suriye'deki buluntular Phaselis sikkelerin geniş tedavül alanı için birer belge oluşturmaktadır. Bununla birlikte o zamanlar Phaselis'in ticaret kenti ya da ara istasyon olarak taşıdığı önemi göstermektedir. Sikkeler üzerindeki gemi pruvası ve gemi kıç tasvirleri de Phaselis'in ticarete verdiği önemi yansıtmaktadır²⁵⁴.

Atina'dan ele geçen ve İ.Ö. 450 yıllarına tarihlenen bir yazıt, Phaselis'li tüccarların Atina'yla olan ticari ilişkileri hakkında bilgi vermektedir²⁵⁵. Atina *boule* ve *demos*'unun Phaselis'li tüccarlar hakkında aldığı kararı içeren yazıttan, Phaselis'li tüccarların bu dönemde Atina ile iş yaptıkları öğrenilmektedir. Metne göre Atina'nın en önemli ve en özel müttefiklerinden biri olan Khios için tanınan imtiyazlar Phaselis'li tüccarlar için de geçerlidir. Phaselis'in Atina için taşıdığı önem Kallias Barışı'nda geçen, Phaselis ile Kyaneai arasında (Bosphoros'un kuzey çıkışı kenarındaki) hiçbir Pers savaş gemisinin dolaşmaya izinli olmadığını bildiren maddeden de anlaşılmaktadır (*TLit. 31f*)²⁵⁶. Burada Phaselis Atina'nın en doğudaki ticaret noktası olarak özellikle anılmaktadır. Bunun için geçerli olabilecek başka bir belge de Thukydides'in aktardıklarıdır. Burada Peloponnesos savaşının başlangıcında (İ.Ö. 430/29), Atinalıların Lykia ve Karia'ya, Phaselis, Phoinike ve oradaki diğer ülkelerin yük gemilerinin trafiği Peloponnesos deniz korsanları tarafından zarar görmesin diye, komutan Melesandros yönetiminde 6 gemi yolladığı bildirilmektedir (*TLit. 33*). Demosthenes'in Phaselis'li tüccar Lakritos'a karşı yazdığı *Contra Lacritum* adlı eseri, Phaselis ve Atina arasındaki ticaret ilişkilerinin İ.Ö. 4. yüzyılda da devam ettiğini göstermektedir (*TLit. 39a*).

²⁵² Krş. Dressel - Regling, *Ägyptische Funde altgriechischer Münzen*, ZFN 37, 1927, s. 24; Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 33.

²⁵³ Krş. Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 32.

²⁵⁴ Burada tasvir edilen gemilerin ticaret değil de savaş gemileri olması ilginçtir. Fakat Antik Dönem'de sadece savaş gemileri sikke resmi olarak kullanılırdı. Bunun nedeni barış döneminde ticaret gemilerini deniz korsanlarından korumak ve savaş döneminde de yaşamsal değeri olan ticaret rotalarını düşman saldırılarına karşı savunmak için savaş gemilerine ihtiyaç duyulması olabilir. Krş. Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 59, dpn. 310.

²⁵⁵ IG I³ 10; krş. Gauthier, *Symbola*, s. 158-161; Meiggs - Lewis, *GHI*, s. 66-69 nr. 31; W. Schuller, *Die Herrschaft der Athener im Ersten Athenischen Seebund*, Berlin 1974, s. 53; Wade - Gery, *Judicial Treaty*, s. 180-200; ayrıca burada *TEp. 55*.

²⁵⁶ Kallias Barışı'nın tarihsel aktarımı hususunda krş. Meister, *Kalliasfrieden*; E. Badian, *The peace of Callias*, JHS 107, 1987, s. 1-39.

Demosthenes, Phaselis'lilerin çok uyanık ve dolandırıcı tüccarlar olduklarını söylemektedir. Demosthenes'in aktardıklarına göre, Atinalı bir yurttaş Phaselis'li bir tüccarın borcunu kardeşinden geri almaya çalışmaktadır, bu borç Atina'dan Khalkidike'ye ve Pontos'a şarap götürüp, dönüşte Atina'ya hububat getirmek için yapılan bir yolculuk için alınmış, fakat geri ödenmemiştir. Demosthenes jüri üyelerine seslenirken, bunun Phaselis'lilerin yaptığı ilk dolandırıcılık olmadığını ve onların Atina'da borç para almada en kurnaz kişiler olduklarını söylemektedir. Demosthenes'e göre Phaselis'liler, sözleşmeleri mütemadiyen inkar edip, borçlarını geri ödememek için sayısız bahaneler icat ettikleri için en dolanbaz ve en onursuz insanlardır. Atina'ya gelen bütün yabancılar arasında deniz mahkemelerinde en çok dava edilen kişiler de yine Phaselis'lilerdir. Anlatılanlara göre, Phaselis'liler Klasik Dönem'de ticaret alanında iyi bir ün salmamışlardır²⁵⁷. Fakat burada gözden kaçırılmaması gereken nokta, Demosthenes'in karşı tarafın avukatı olarak savunma yaptığıdır. Zira burada bir mahkeme metni söz konusudur. Dolayısıyla Demosthenes de müvekkilini haklı çıkarmak için yalan ve abartılı anlatımdan kaçınmamış olmalıdır.

Phaselis ekonomisinde, ticaretin yanında daha başka kazanç yolları da görülmektedir. Öyle ki kent, yaklaşık İ.Ö. 221-188 yılları arasında bastığı²⁵⁸ gümüş sikkelerinden büyük gelir sağlamıştır. Pamphylia kentleri Perge ve Aspendos'un da bastığı bu seri özellikle Seleukos Krallığı içindeki para ekonomisinde ticari sikke olarak hizmet görmüştür²⁵⁹.

İ.Ö. 1. yüzyıla gelindiğinde Phaselis'in ekonomik çıkarlarının yönü değişmiştir. Bu dönemde korsanlar Akdeniz'deki faaliyetlerini arttırmışlardır. İlk başlarda Phaselis de diğer Lykia kentleri gibi korsanlara karşı çıkmıştır²⁶⁰. Fakat daha sonra, korsanlarla birlikte çalıştıklarında kendilerine büyük yararlar sağlayacaklarını görüp, işbirliği yapmışlardır. Korsan gemileri için herhangi tehlikeli bir durumda uygun sığınma imkanı sağlayan limanları nedeniyle, korsanlar da muhtemelen kentin kendi taraflarında yer alması için ellerinden geleni yapmışlardır (*TLit. 49a*). Fakat Romalılar İ.Ö. 77 yılında bu duruma son vermesi için P. Servilius Vatia'yı bölgeye göndermişlerdir. Servilius, korsanlara destek çıkan diğer yerleşimler gibi Phaselis'i de ele geçirmiş ve tahrip etmiştir (*TLit. 49*). Bundan sonra kent toprakları büyük oranda *ager publicus* yapılmış ve İ.S. 3. yüzyıla kadar kendini toparlayamamıştır.

Tüm bu anlatılanlardan, Phaselis'in doğu ile batı arasında konumlanmış önemli bir ticaret kenti olduğu, konumunun getirdiği tüm avantajları kullandığı, en verimli çağlarını Klasik ve

²⁵⁷ Bunun için krş. *TLit. 37* ve *38*: Phaselisliler'in kötü ünü.

²⁵⁸ Bu sikke emisyonlarının basılış ve bitiş tarihleri için farklı görüşler vardır. Fakat Seyrig, *Monnaies*, s. 41 vd'da sunulan, III. Ptolemaios'un ölümü (İ.Ö. 221) ve Apemeia Antlaşması arasındaki (İ.Ö. 189/8) tarihler mantıklı gözükmektedir. Bu konu hakkındaki tartışmalar ve öneriler için bkz. Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 69 vd. ve burada böl. 2.2.3.

²⁵⁹ Krş. Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 69; Nollé, *Side I*, s. 61, dpp. 32.

Helenistik dönemlerde yaşadığı, kentlilerin daha çok deniz ticareti ile uğraştıkları; kentin tüm antik dünyada ünlü olmuş ürünleri yanında dağlarında yetişen ağaçlarının da önemli ihraç mallarını oluşturduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

1.8 Limanlar ve Deniz Ulaşımı

Pamphylia Körfezi'nin batı sahilinde yer alan Phaselis kenti üç doğal limana sahiptir. Phaselis'teki bu üç limandan ilki denize doğru çıkan burnun kuzeyinde bulunmaktadır. Kuzey körfezi kuzeydoğuda, denizin 300 metre içlerine kadar devam eden ve üzerlerinde duvar kalıntıları bulunan kayalıklar tarafından kapatılmıştır²⁶¹. Körfezin kuzey sahili oldukça diktir ve düz sahil şeridinden yoksundur. Batı kısmında λίμνη ile deniz arasında, Tahtalı Dağ'dan gelen nehrin ve denizin taşıdığı alüvyaller yüzünden karşılıklı olarak yaklaşık 1 m yüksekliğinde yuvarlak çakıl taşlardan bir set oluşmuştur. Kuzey körfezi boyunca devam eden kaya kütleleri Antik Dönem'de büyük oranda demirleme yeri olarak kullanılmıştır. Bu körfez Roma Dönemi'nden beri yaklaşık 1,5 m kadar sulara gömülmüş ve sedimentlerle dolmuştur²⁶².

Burnun güneyindeki güney körfezi, kuzeydoğuda düz ve kumsaldır ve de kuzey ve doğu rüzgarlarına karşı tamamen korunaklı bir konumdadır. Bu körfez kuzeydeki gibi sığ ve kayalıklarla kaplı değildir. Bütün bu avantajlardan dolayı buradaki liman mal aktarma yeri olarak hizmet görmüştür²⁶³. İmparatorluk Dönemi'ne gelindiğinde ise kentin representatif amaçlarına hizmet etmiş gözükmemektedir. İmparator Hadrianus da kente bu limandan girmiş olmalıdır. Zira gelişi onuruna güney limanına inen ana cadde üzerine inşa edilen takın ithaf yazıtı da deniz tarafına yazılmıştır. Güney limanı Antik Dönem'de kent için yaşamsal değeri olan ticaret dolayısıyla büyük bir önem taşımıştır. Ticaret gemileri bu körfeze rahatça girebiliyor ve de geniş limanda yükleme imkanları buluyor olmalıydılar. Bundan dolayı güney limanının yakınında bir *emporion* aranabilir²⁶⁴.

Üçüncü liman da kent surlarının içinde kalan küçük kent limanıdır. Diğer iki limana göre daha iyi korunma şartları içeren bu liman, çok küçük olduğu için (yak. 0,95 hektar)²⁶⁵, representatif ve askeri amaçların yanında mal teslimiyetinin yapıldığı yer olarak hizmet etmiş

²⁶⁰ Krş. Troxell, *Coinage*, s. 95; Ormerod, *Piracy*, s. 35, 111, 208, 213 vdd.

²⁶¹ Krş. Schäfer, *Phaselis*, s. 59.

²⁶² Krş. Schäfer, *op. cit.*, s. 26, 50.

²⁶³ Krş. Schäfer, *op. cit.*, s. 50.

²⁶⁴ Krş. Schäfer, *op. cit.*, s. 165. Küçük Asya'daki *emporion*'lar ve bunların ticari fonksiyonları hakkında bkz. K. Ruffing, *Städtische Wirtschaftspolitik im hellenistisch-römischen Kleinasien? Zur Funktion der Emporia*, şurada: H.-U. Wiemer, *Staatlichkeit und politisches Handeln in der römischen Kleinasien*, Millennium Studien 10, Berlin-New York 2006, s. 123-150.

²⁶⁵ Hellenkemper – Hild, *TIB VIII 1*, s. 191.

olmalıdır²⁶⁶. Limanın doğal körfezi güneyde *akropolis* tepesinin dik kayalığı tarafından çevrelenmiştir. Kuzeyde ve doğuda denize doğru kaya çıkıntıları uzanmaktadır. Limanın kuzeyindeki kayalık burun, güçlü bir bastion tesisine hizmet eden koruma suruyla çevrelenmiştir. Bu sur hem limanı hem de kuzey körfeze geçişi koruma altına almaktadır. Muhtemelen kapanabilir olan liman girişi güçlü iki kule sayesinde güvenlik altına alınmıştır²⁶⁷.

Yeni bir malın alınması ve var olan malın değiştirilmesi için farklı halkların ve temsilcilerinin karşılaştığı yerler olarak karşımıza çıkan limanlar, bundan dolayı kültür tarihsel bir önem taşımaktadır. Phaselis limanları öncelikle deniz ticareti ve deniz ulaşımına hizmet etmiştir. Zira Antik Dönem denizciliği günümüzdeki gibi açık denizcilik değil, bir sahil denizciliğidir. Bu dönemin gemileri uzun süre açıklarda kalabilecek donanıma sahip olmadıkları için kıyıda gitmek zorunda kalmışlardır. Özellikle de savaş gemileri sahile bağımlıdır, zira onlar yemek ve geceleme için yeterince geniş yere sahip olmadıkları için, her gece karaya çıkmışlardır²⁶⁸. Gemilerin donanımı dışında Pamphylia Denizi'nin oldukça tehlikeli kazalara sebep olan fırtınaları, sahildeki korunaklı limanların önemini daha da artırmıştır²⁶⁹.

Teke Yarımadası'nın Akdeniz'e doğru öne çıkan coğrafik konumundan dolayı, Lykia limanları en erken dönemlerden itibaren Yunanistan - Suriye - Phoinike arasındaki deniz ticaretinin vazgeçilmez uğrak ve durak noktaları olmuşlardır²⁷⁰. Uygun konumu ve elverişli limanları yüzünden Phaselis de Ege ve Levanten arasındaki deniz ulaşımının önemli bir istasyonuydu. Atina'dan Mısır'a giden ticaret yolu; Ege Adaları → Ionia → Rhodos → Phaselis → Kıbrıs → Phoinike güzergahını takip etmekteydi²⁷¹. Roma'ya tahıl taşıyan Aleksandreia ge-

²⁶⁶ Krş. Schäfer, *Phaselis*, s. 50, 63.

²⁶⁷ Limana olan giriş çıkışların emniyeti, muhtemelen iki kule arasında gerilen demir halatla sağlanmıştır. Krş. Schäfer, *op. cit.*, s. 65 vdd. ve 168.

²⁶⁸ Krş. Bosch, *Pamphylien*, s. 7; R. Werner, *Zur Geschichte der vorderasiatisch-phönikischen und mykenisch griechischen Handels- und Kolonisationsfahren im Spiegel der Epos- und Periplus Literatur*, Monographien RGZM 15, 1990, s. 55.

²⁶⁹ Pamphylia denizindeki fırtınalarla ilgili en eski belge Zenon arşivinden bir papirüstür. Buradan biz İ.Ö. 1 Nisan 257'de Aleksandreia'dan Pamphylia/Kilikia Arsinoesi'ne gitmek için yola çıkan Antimenes isimli birinin, Pamphylia'da fırtınaya yakalanıp Patara limanına çıktığını öğreniyoruz (PMich, *Zenon* 10; bu konuda ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Zimmerman, *Lykischen Häfen*, s. 201-217). İ.Ö. 40 yılında Roma'ya gitmek için Aleksandreia'dan yola çıkan kral I. Herodes'in gemisi de Pamphylia'da tehlike geçirmiş ve zar zor Rhodos'a yavaşabilmiştir (Josephus, *Bellum Iudae* I 280). Konstantinus'un annesi kutsal Helena, Hieraselinos'ta İsa'nın haçını bulduktan sonra, Pamphylia Denizi'nde seyahat ederken fırtınaya yakalanıp büyük bir kaza geçirince, o hacın çivisini suya atmış ve böylece fırtına yatışmıştır. Pamphylia Denizi'ndeki fırtınalar ve kazalar için ayrıca bkz. Nollé, *Pamphyllische Studien I*, s. 209 vd.; Zimmermann, *loc. cit.*

²⁷⁰ XIII. yüzyılın ikinci yarısında ya da XII. yüzyılın ilk yarısında batmış olan ve bakır, bronz, kalay külçeleri ile av saçması taşıyan Kap Khelidonia (Bass, *Cape Gelidonia*; J. Du Plat Taylor, *Underwater Expedition of Cape Gelidonya*, AS 11, 1961, s. 26 vd.; R. Giveon, *Dating the Cape Gelidonya Shipwreck*, AS 35, 1985, 99 vdd.) ve Uluburun batıkları (Bass, *Ulu Burun*, s. 85-110;) Bronz Çağı sonlarına doğru Lykia Sahili boyunca işlek bir denizciliğin var olduğunu belgelemektedir.

²⁷¹ H. Dressel - K. Regling, *Ägyptische Funde altgriechischer Münzen*, ZFN 37, 1927, s. 26 dpn. 2; L. Casson, *Seefahrer*, s. 179; krş. Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 18

milerinin de Doğu Akdeniz'deki fırtına durumları dolayısıyla büyük oranda Aleksandreia → Kap Akamas → Pamphylia Denizi → Lykia rotaları üzerinden seyahat ettiği bilinmektedir. Zira Lukian Roma'ya tahıl taşıyan bir tahıl gemisi olan Isis'in Aleksandreia'dan yola çıktıktan sonra Kap Akamas'ta bir fırtınaya maruz kalıp Sidon'a sürüklendiğini ve oradan yoluna devam etmek için harekete geçerek rotasını Kilikia sahili boyunca Kap Khelidonia'ya doğru yönelttiğini, fakat o yakınlarda yine bir tehlikeye maruz kalıp karaya oturduğunu bildirmektedir²⁷².

Suriye'den Mısır kıyılarına giden ana gemi rotası da Kilikia ve Lykia güzergahlarından geçmekteydi²⁷³. Zira Phoinike ve Syria gemileri Aleksandreia'ya giderken direkt bir rota yapmaz, Kilikia ve Lykia limanlarına (Phaselis?) uğrayıp, yeni mallar alır; buradan Rhodos'a gidip mallarını kısmen boşaltır ve buradan da yeni mallar aldıktan sonra, bu yeni yükü Aleksandreia'ya yelken açarlardı²⁷⁴. Bu rotaya göre ticaret çemberi şöyle tamamlanabilir: Phoinike → Syria → Phaselis'le birlikte Küçük Asya'nın güney sahilleri → Rhodos → Aleksandreia²⁷⁵.

Görüldüğü üzere Phaselis, Antik Dönem'in en önemli iki deniz güzergahı üzerinde konumlanan ara istasyon olarak büyük rol oynamaktaydı²⁷⁶. Thukydides, Peloponnesos Savaşı'nın başlarında Atina'nın, Phaselis - Phoinike - Atina arasında denize açılan ticaret gemilerinin güvenliğini sağlamak için 6 gemilik küçük bir filo gönderdiğinden bahsetmektedir (*TLit.* 33). Phaselis'in uzak görüş mesafesine sahip olan burnu Antik Dönem deniz seyahatleri için oldukça önemli bir unsurdur. Nitekim Livius, Phaselis'in denize doğru çıkan bir burnun üzerinde yer aldığına ve Kilikia'dan Rhodos'a giden gemilerin gördüğü ilk kent olup, denize doğru geniş bir bakışa sahip olduğuna değinmektedir (*TLit.* 6). Hannibal tarafından Suriye'den sevk edilen donanmaya karşı Samos'tan yola çıkan Rhodos'lu Eudamos da, kentin bu konumundan dolayı, komutasındaki donanmayla birlikte düşmanı Phaselis'te beklemeye karar vermiştir (*TLit.* 46). Attaleia kentinin kuruluşuna kadar (ca. İ.Ö. 150) Pamphylia Körfezi'ndeki en önemli liman olan Phaselis kenti²⁷⁷, İ.Ö. 1. yüzyıla gelindiğinde, korsan yuvası haline gelmiştir.

²⁷² Lukian, *Navigium* 7: ἔφη δὲ ἀπὸ τῆς Φάρου ἀπάραντας οὐ πάνυ βιαίῳ πνεύματι ἑβδομαίους ἰδεῖν τὸν Ἀκάμαντα, εἶτα ζεφύρου ἀντιπνεύσαντος ἀπενεχθῆναι πλαγίους ἄχρῳ Σιδῶνος, ἐκεῖθεν δὲ χειμῶνι μεγάλῳ περιπεσόντας δεκάτῃ ἐπὶ Χελιδονέας διὰ τοῦ Ἀβλῶνος ἐλθεῖν, ἐνθα δὴ παρὰ μικρὸν ὑποβρυχίους δῦναι ἅπαντας. Krş. Casson, *The Isis and her Voyage*, TAPhA 81, 1950, s. 43-56.

²⁷³ Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 14 dpn. 18.

²⁷⁴ Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 52.

²⁷⁵ Krş. M. Rostovtzeff, *Gesellschafts- und Wirtschaftsgeschichte der hellenistischen Welt*, Darmstadt 1955, s. 175; Heipp-Tamer, *loc. cit.*

²⁷⁶ Krş Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 52 ve 76 vdd.

²⁷⁷ Phaselis 3. yüzyılda, ekonomik ve politik bağlarını gösterecek şekilde Pamphylia kentleriyle aynı standartta sikkeler basmıştır; H. Seyrig, *Monnaies*, s. 38 vdd.; L. Robert, *Monnaies antiques en Troade* (1966) 45; Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 64 vdd.

Öyle ki korsanların lideri Zeniketes Olympos ve Korykos kentleri ile birlikte Phaselis'i de kendine üst edinmiştir (*TLit. 49*).

Antik Dönem bahriyenağmelerine bakıldığında, Phaselis'in en erken portulandan geç dönemdekilere kadar sürekli deniz yolları üzerindeki istasyonlardan biri olarak verildiği görülmektedir. İ.Ö. 4. yüzyıl portulası olan Pseudo-Skylaks, Phaselis'i Lykia liman kenti olarak vermektedir (*TLit. 14*). İ.S. 3. yüzyıl Stadiasmus'unun Bizans Dönemi uyarlaması olan Stadiasmus Maris Magni de Phaselis için şu güzergahları vermektedir: [Ἀπὸ Λύρναντος εἰς Φάσηλιν στάδιοι ρο'] ὑπὲρ τῆς πόλεως ὄρος μέγα ὑπέρκειται (Φάσηλις) - Ἐκ δὲ Φασήλιδος εἰς Κώρυκον στάδιοι* - Ἀπὸ Κωρύκου ἐπὶ τὸν Φοινικοῦντα στάδιοι λ'. ...- [Ἀπὸ Φοινικοῦντος εἰς Κράμβουσαν στάδιοι ν'] ἐκ δὲ Φασήλιδος ἐπ' εὐθείας εἰς Κράμβουσαν στάδιοι ρ'.²⁷⁸ Sahil boyunca uzanan bu rota Lyrnas limanında ara istasyon yaptıktan sonra batıya doğru Phaselis'e gelmekte, oradan da Korykos ve adalar üzerinden yoluna devam etmekteydi. Geç Ortaçağ portulası Pisa'da (yak. 1200) Phaselis Postur Basilea olarak geçmektedir.

Res. 29: Doğal limanlarıyla birlikte Phaselis Yarımadası'nın hava fotoğrafı (fot. İsmail Şahinbaş)

Res. 30: Kuzey Limanı (Hellenkemper-Hild, *TIB VIII* 3, nr. 317).

Res. 31: Güney Limanı

Res. 32: Kent Limanı (Bayburtuoğlu, Lykia, s. 76).

1.9 Karayolu Ağı

Phaselis bir sahil kenti olduğu ve gerisinde yükselen dağ silsilesi kenti iç bölgelerden soyutladığı için, Antik Dönem’de muhtemelen deniz yolunu daha çok kullanıyordu, fakat deniz yolu her zaman güvenilir ve kullanışlı olmadığından, teritoryumundaki yerleşimler ile komşu kentlere ulaşmak için karayollarına da sahip olmalıydı. Phaselis kentinin ulaşım ağı hakkında, kent içi ve kent dışındaki yol kalıntıları araştırılarak bir fikir edinilebilmektedir. İmparator Claudius’un İ.S. 43 yılında Lykia Bölgesi içinde yürüttüğü yol yapım çalışmalarını aktaran Stadiasmus Patarensis yazıtı da Phaselis’e giden güzergahlar konusunda bizi aydınlatmaktadır.

Büyük İskender’in doğuya düzenlediği seferden bahseden antik kaynaklar, onun Phaselis’te birkaç gün kaldıktan sonra buradan Perge’ye geçtiğinden bahsetmektedir. Anlatılanlara göre İskender’in Phaselis’ten Perge’ye geçişi oldukça zorlu olmuştur. Kaynaklar, Phaselis’ten Pamphylia’ya doğru sahil şeridi boyunca, sadece durgun havalarda geçiş veren, dar bir geçidin olduğunu aktarmaktadır (*TLit. 41 ve 44*). Strabon, Phaselis’ten Pamphylia’ya doğru bir dağ yolunun daha olduğunu, fakat bu yolun dolambaçlı ve dik olduğu için, iyi havalarda genellikle sahil yolunun kullanıldığını belirtmektedir (*TLit. 44a*). Arrianos ise, İskender’in Perge’ye gitmeden önce ordusunu ikiye ayırdığını ve bir kısmını Phaselis’ten iç kısımlara doğru giden dağ yolundan gönderdiğini (*Klimaks/Kesme Boğazı*), diğer kısmın ise kralla birlikte dar sahil yolunu kullandığını söylemektedir (*TLit. 44b*). Bununla bağlantılı olarak, Phaselis ile Attaleia arasındaki dar sahil şeridinde ADKAM tarafından yürütülen çalışmalarda, Phaselis’in birkaç kilometre kuzeyinde, Çamyuva civarında çatal yapan ve bir kolu sahil boyunca kuzeye doğru devam eden bu yolun izlerine rastlanmıştır. Bu anlatımlardan Phaselis ile Pamphylia arasında biri dağ yolu, biri de sahil yolu olmak üzere iki güzergah olduğu sonucu çıkarılmaktadır. Kent içinde kuzey yerleşimin kuzey ucunda, yüksek platoya doğru devam eden yol kalıntıları, bu yolun kent çıkışındaki kısmına ait olmalıdır²⁷⁹. Kuzey yerleşimden çıkan yol, Alacasu’yun içinden geçerek kuzeydoğudaki Kara Burun’a devam etmektedir. Yolun buradaki kayalığı aşması için kaya kütlesi yer yer işlenerek açılmıştır²⁸⁰.

Burada yol yaklaşık 2.10 m genişliğindedir. Koca Burun’dan inen yol, Çamyuva’da çatal yaparak ikiye ayrılmaktadır. Sahil yolu Idyros-Olbia-Thebe istikametinde sahilden devam etmektedir. Beldibi civarında dik sahil dağlarından uzaklaşmakta ve Beldibi’ni kuzeybatıda çevreleyen dağların arasında, Yumurcak Tepesi’nin batısında yer yer kopukluk göstererek izlenebilmektedir. Belpınar mevkiinde en yüksek noktasına ulaşan yol, Küçük Çaltıcak Koyu’nda tekrar sahile inmektedir. Çaltıcak’ın biraz kuzeyinde, modern yolun geniş bir sel yata-

²⁷⁹ Schäfer, *Phaselis*, s. 39 vd. (levha 4 ve 6.1).

²⁸⁰ Şahin – Adak, *Vorbericht II*, s. 252.

ğını geçtiği köprünün hemen üst yanında, yolun denize dik inen kayalık yamaçtan geçmesini sağlamak için büyük bloklarla örülen bir istinat duvarı hala görülebilmektedir. Bugün gavuryolu olarak bilinen bu yol, Lyrnessos / Attelebusa Nesos olarak adlandırılan Sıçan Adası'nın hizasına kadar takip edilebilmektedir. Ortalama 1-1.50m arası genişlikte, kısmen çok dik, kısmen de basamak basamak yapılan yol, daha çok yaya ve hayvan taşımacılığına müsaittir²⁸¹. Stadiasmus Patarensis'te, Phaselis ile Attaleia arasındaki sahil boyunca devam eden bu yol güzergah olarak verilmemiştir.

Çamyuva'dan ayrılan ikinci güzergah, Kesme Boğazı üzerinden Kadrema / Gedelma'nın doğu ve kuzeydoğusunda yükselen dağ yamaçlarını takip ederek, önce en yüksek geçit noktası ve bir yol kavşağı konumundaki Kosara'ya, sonra da Çandır Vadisi'nin batı yamaçları boyunca devam ederek, Typallia ve Trebenna üzerinden Attaleia'ya ulaşmaktadır²⁸². İskender'in ikiye ayırdığı ordusu da Klimaks²⁸³ olarak adlandırılan Kesme Boğazı üzerinden devam eden bu güzergahı kullanmış olmalıdır. Yapılan araştırmalar sonucunda tespit edilen başka bir güzergah, Tahtalı Dağ istikametinde batıya doğru devam etmektedir. Tahtalı Dağ'ın batı eteklerinde Harputlu Boyun – Akboyun – Sızgılıkaya - Mağara Deliği - Kızılalan istikametinde takip edilebilen yol, Ahlatkızı Alanı boyunca Yaylakuzdere istikametinde kuzeye dönmekte ve Gedelma'ya doğru devam etmektedir. Bu yol büyük oranda, Sıtma Pınarı'ndan kente taşınan su yolunu takip etmektedir. Buradaki istikamet, yukarıda bahsettiğimiz, Kesme Boğazı'ndan Gedelma istikametine giden yol için daha kısa bir alternatif sunmaktadır.

Phaselis'in güney komşusu Olympos kenti ile olan yol bağlantısı da, yapılan arazi çalışmaları sayesinde tespit edilebilmiştir. Kent içinde λίμνη'nin kuzeybatısında uzanan *nekropolis* boyunca görülebilen yol kalıntıları, Phaselis'ten Olympos istikametine giden yolun kentten çıkış konumunu vermektedir²⁸⁴. Bu istikamet Tekirova düzlüğünü aştıktan sonra Barsak Vadisi boyunca ilerlemekte, bu vadinin Ulupınar Vadisi ile kesiştiği noktada, Ulupınar Vadisi'ni takip ederek sahile inmekte ve Olympos'a ulaşmaktadır. Stadiasmus Patarensis de

²⁸¹ Şahin – Adak, *loc. cit.*

²⁸² Şahin – Adak, *op. cit.*, s. 253.

²⁸³ İskender'in kışın yaklaşması nedeniyle ordusunu ikiye ayırıp, bir kısmını sahil yolundan, diğer kısmını da Thrak'lara yaptırdığı, Kesme Boğazı'nı geçerek Çandır Vadisi üzerinden Pamphylia'ya ulaşan, yoldan gönderdiği bilinmektedir. İskender'in Thrak'lara yaptırdığı bu yol Klimaks olarak adlandırılmıştır. Zira Klimaks kelime olarak “basamak” anlamına gelmektedir. Kesme Boğazı'ndaki yolun da kısmen basamaklandırılarak yapılmış olması, kelimenin anlamına uymaktadır. Fakat Plutarkhos'un, İskender'in sahil boyundaki yolda da Klimaks olarak adlandırılan bir yol inşa ettirdiğinden bahsetmesi (Plut., *Alex.* XVII 8), Klimaks adının, İskender'in hem Kemer ile Antalya arasından denize kadar inerek geçiş imkanı tanımayan dağları; hem de Kesme Boğazı'ndaki dar geçitleri aşmak için yaptırdığı yolların adı olduğu ortaya çıkmaktadır. Klimaks'ın yeri ve tasviri hakkında bkz. Treuber, *Lykier*, s. 134 vdd.; Kalinka, *Topographie Lykiens*, s. 162; Stark, *Alexander's March*, s. 115 vdd.; Stark, *Spuren Alexanders*, s. 243 vdd., 248 vdd.; Hellenkemper - Hild, *TIB VII*, s. 642, s.v. *Klimax*; Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 106, 221 vd. dpn. 587.

²⁸⁴ Schäfer, *Phaselis*, s. 40 (lev. 4 ve 6.3).

Phaselis'ten Korykos'a²⁸⁵, oradan da Gagai ve Korydalla'ya devam eden bir istikamet vermektedir. Bilindiği üzere *Tabula Peutingeriana*'da kaydedilmiş olan tek Lykia yolu sahil yoludur. Bu yol boyunca çift kuleli bir sembolle işaretlenmiş bir konaklama yeri sadece Phaselis'te bulunmaktadır²⁸⁶.

Olympos'tan ele geçen 2. ve 3. yüzyıl yazıtlarından, bu güzergah üzerinde gözetleme istasyonlarının inşa edildiği ve yolun böylelikle kontrol edildiği anlaşılmaktadır²⁸⁷. Kap Khelidonia açıklarındaki deniz yolunun tehlikelerinden dolayı kullanılmak istenmemesi de bu güzergahın önemini arttırmış olmalıdır²⁸⁸.

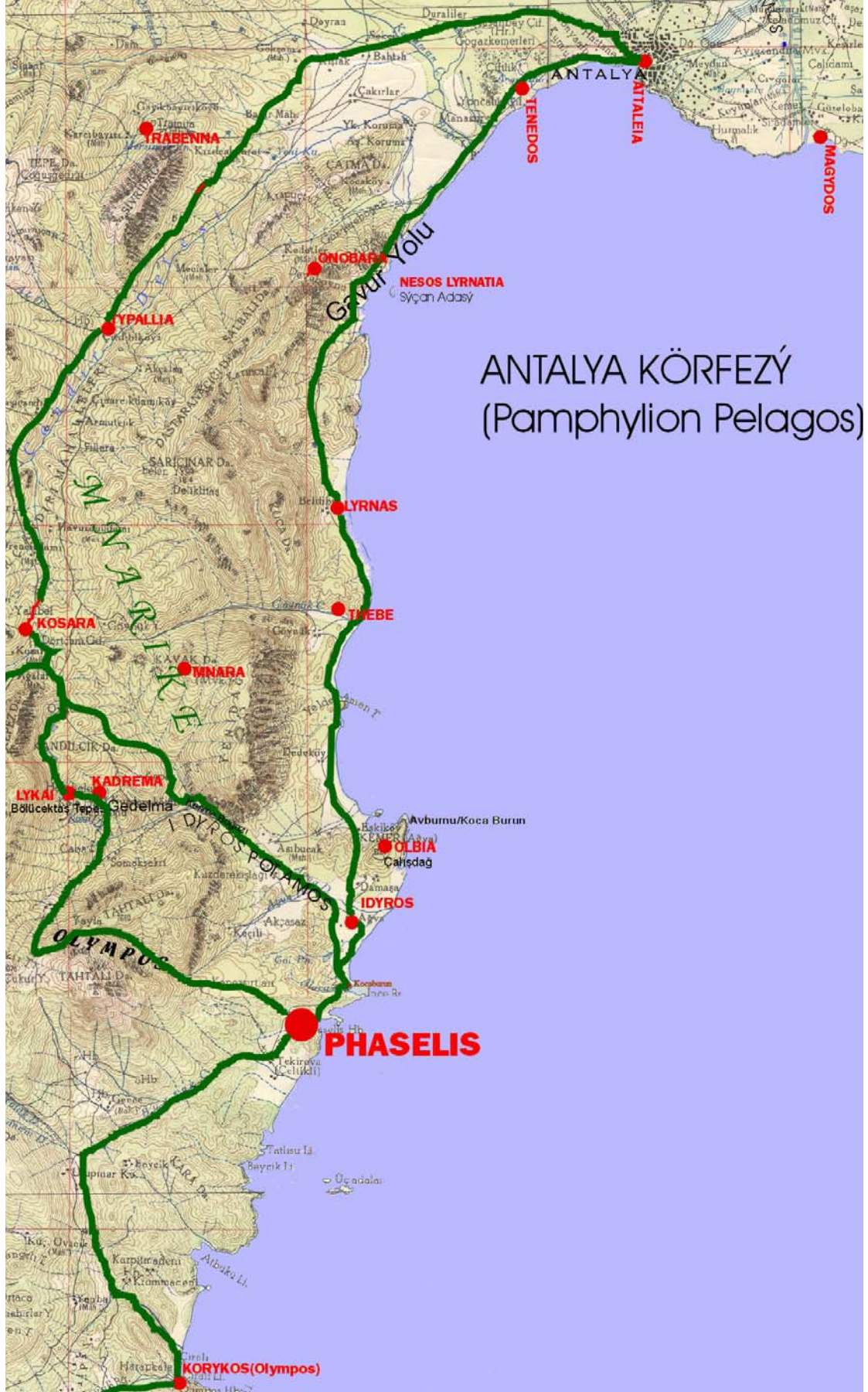
Görüldüğü üzere Phaselis, kara yolları için de oldukça önemli bir güzergahtır. Bilinen bu güzergahların dışında mutlaka daha yerel çapta kullanılan yollar da bulunmaktadır, fakat bunların tespit edilmeleri oldukça zordur. Phaselis bir ticaret kenti olmasından dolayı, ticareti yapılmak istenen mallar, özellikle de kentin hemen arkasında yükselen Tahtalı Dağ'dan sağlanan kereste, kara yolları aracılığıyla kente ulaştırılmakta ve buradan da ihraç edilebilmekteydi.

²⁸⁵ Korykos'un bugünkü Deliktaş harabelerine yerleştirilmesi hususunda bkz. Adak, *Korykos*, s. 29 vdd. Ve ayrıca Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*, 275-277.

²⁸⁶ Çift kuleli sembollerin bir konaklama yerine işaret etmesi hususunda bkz. A. Levi - M. Levi, *Itineraria picta: contributo allo studio della Tabula Peutingeriana*, Rom 1967; krş. H. Bender, *Römische Straßen und Straßenstationen*, Stuttgart 1975, s. 17 vd.

²⁸⁷ *TAM II* 953; 987 ve 1165; krş. L. Robert, *Hellenica* 10, 1955, s. 175; Mitchell, *Anatolia*, s. 122; R. Haensch, *Capita provinciarum. Statthaltersitze und Provinzialverwaltung in der römischen Kaiserzeit*, Mainz 1997, s. 610 vd.

²⁸⁸ Bu konuda krş. Bass, *Cape Gelidonya*, s. 15 vdd.; Nollé, *Pamphyllische Studien I*, s. 210.

lev. 4: Phaselis'in kentinin kara yollarını gösterir harita.

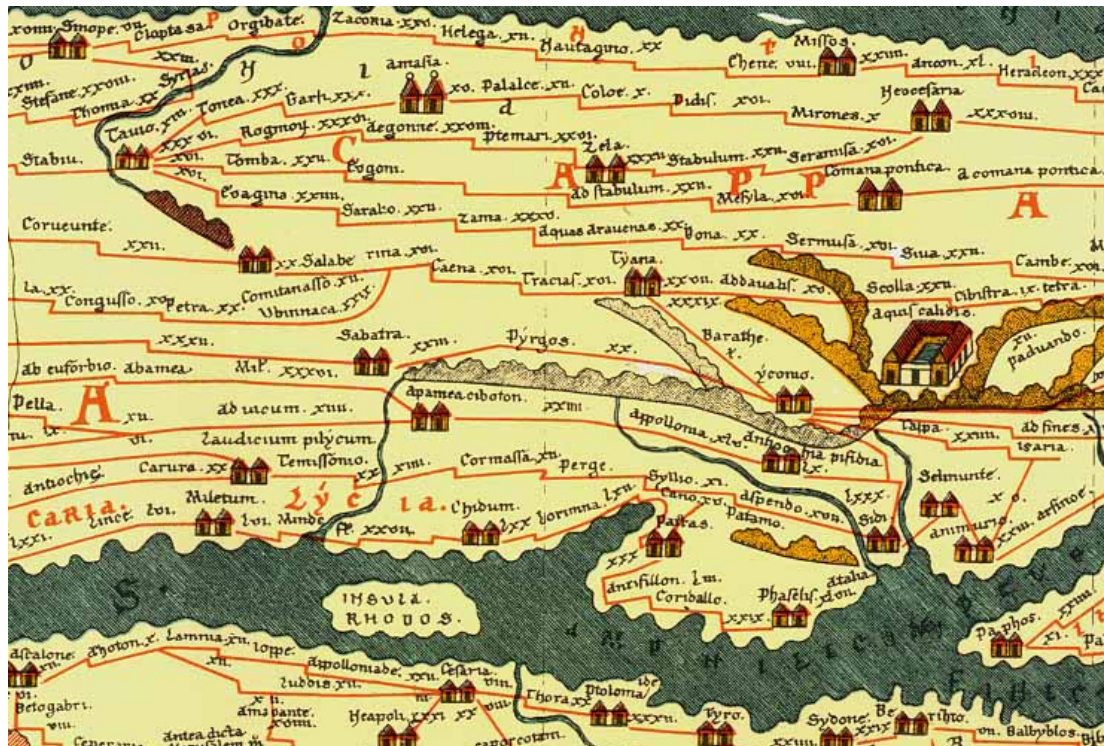
Res. 33: Alacasu'dan Karaburun'a devam eden yol kalıntısı.

Res. 34: Küçük Çaltıcak Koyun'da görülen gavuryolu kalıntısı (Klimaks).

Res. 15: Tahtalı Dağ üzerinden Gedelma'ya devam eden yol güzergahından bir bölüm.

Res. 36: Tabula Peutingeriana

1.10 Su Temini

Su kent yaşamı için en temel gereksinimdir. Su gereksinimi sadece içme suyu ile sınırlı değildir, aynı zamanda halk sağlığı ve kent halkının diğer ihtiyaçlarını karşılamak için de gereklidir. Bundan dolayı kentin uzun süreli su ihtiyacını karşılayacak su kaynağının bulunması, yeni bir kentin konumunun seçiminde en önemli etkenlerden biridir. Zira yeni kurulan bir kentin su ihtiyacını karşılamak, başlarda o kadar güç olmasa da, nüfusun artması ve küçük bir yerleşimden gelişmiş bir merkeze geçilmesi yüzünden gittikçe zorlaşmış ve yeni çareler aranmak zorunda kalınmıştır²⁸⁹. Phaselis için de böylesi bir geçiş dönemi yaşanmıştır. İlk olarak sarnıçlarla giderilen su ihtiyacı, sonrasında görkemli *aqueductus* yapısı sayesinde Tahtalı Dağ'dan ve kuzey yerleşimdeki kaynak mağarasından getirilen su ile karşılanmıştır.

Erken dönem kentleri içindeki kaynaklar oldukça önemlidir. Doğal kaynakların su durumu yağış miktarı ile bağlantı içindedir. Bu yüzden kaynaklardaki suyun muhafaza edilmesi çok önemlidir. Kaynak sularının korunması, sarnıçların inşa edilmesiyle sağlanmıştır. Erken dönem kentleri için böylesi sarnıçlar çok önemlidir. Phaselis *akropolis*'i ve kuzey kent üzerindeki yerleşimin su ihtiyacı, kısmen de olsa yağmur sayesinde sarnıçlara biriktirilen sulardan karşılanmıştır. Özellikle *akropolis* çeşitli büyüklüklerde yuvarlak sarnıçlarla kaplıdır. Bu sarnıçlar en çok *akropolis* kayalığının erozyon nedeniyle kırılmış olan dik kısmında görülmektedir. Kaya kırığı doğal olarak sarnıçlar yüzünden zayıfladığı yerde bulunur. Söz konusu sarnıçların yarısı bugün hala bu kayalıkta görülebilmektedir²⁹⁰. Sarnıçlardan çoğunun çan formu olması dikkat çekicidir.

Antik Dönem'de iki çeşit sarnıç yapısı kullanılırdı; kaya sarnıçları ve yapma sarnıçlar. Bunlar enfeksiyon riski dolayısıyla kireç, kum ve sudan yapılan harç tabakasıyla sıvanır ve üstleri örtülürdü. Yağmur suları sarnıçlara kanallar ya da boru hatlarıyla sevk edilirdi. Phaselis'te her iki tipin de kullanıldığı görülmektedir. Kentin bulunduğu tepe çok yüksek olmadığı için sarnıçlar dışında yakın kaynaklardan da kente su taşınabiliyor olmalıdır. Kuzey yerleşimin doğu kıyısında, kuzey körfezden yükselen dik bayırda bir zamanlar suyu bol olan bir mağara bulunmaktadır. Kentliler su ihtiyaçlarını karşılamak için buradaki kaynağı da erken dönemlerden itibaren kullanmışlardır. Mağara yakınındaki kaya tapınağı civarında görülen kilden yapılmış su borusu parçaları da buna işaret etmektedir²⁹¹.

İmparatorluk Dönemi'nde artık sarnıçlar ve su kaynaklarından sağlanan su, kentin ihtiya-

²⁸⁹ Krş. G. Garbrecht, *Die Wasserversorgung von Pergamon*, Berlin – New York 2001, s. 4.

²⁹⁰ Schäfer, *Phaselis*, s. 42 lev. 11. 2.

²⁹¹ Krş. Schäfer, *op. cit.*, s. 43 vd., 166.

cını karşılayamaz duruma gelmiştir. Özellikle temizlenme durumu, su kullanımının muazzam boyutlara çıkmasına neden olmuştur. Pek çok kentte İ.S. 1. ve 2. yüzyıllarda inşa edilen hamamlar ve *gymnasium* yapıları, düzenli olarak gelen suya bağımlı çalıştığı ve kentlerde yaşayan insan sayısı arttığı için, kentin su tüketimini oldukça fazlalaştırmıştır. İ.S. 2. yüzyıl için nüfusu gerçekçi bir şekilde belirlenen Pergamon kentinde, kişi başına günlük 160 litre su düştüğü hesaplanmıştır²⁹². Sarnıç sistemiyle kişi başına böylesi yüksek miktarları bulan su ihtiyacını karşılamak imkansız hale gelmiştir. Bundan dolayı Roma Dönemi'nde kentlerin su sistemleri geliştirilmiştir. Su kemerleri kent planlamasının alışlagelmiş ve yaygın bir özelliği haline gelmiştir. Herhangi bir saldırıda kolayca tahrip edilebileceği için su kemerleri ile uzak mesafelerden su taşınması ancak *Pax Romana*'nın getirdiği güvenlik ortamı ile birlikte olanaklı kılınmıştır. Kente uzak mesafelerden su taşıyan böylesi bir sistemi inşa etmek oldukça masraflı bir iştir. Bundan dolayı böylesi yapılar genellikle kentin ileri gelenleri tarafından finanse edilmiştir. İ.S. 2. yüzyıldan bir yazıtta göre Tiberius Claudius Italicus tarafından vakfedilen ve 20 km uzaklıktaki Gökçepınar kaynağından aktarılan Aspendos'un su tesisi tahminen 2 milyon *denarii*'ye finanse edilmiştir²⁹³. Phaselis de orta İmparatorluk Dönemi'nden itibaren kentin su ihtiyacını 450 m uzunluğundaki *aqueductus* sayesinde karşılamıştır. Şimdiye kadar bu yapının kimin tarafından finanse edildiğini bildiren herhangi bir yazıt ele geçmemiştir. Schäfer ve ekibi, *aqueductus*'un kente taşıdığı taze suyu kuzey yerleşimin alt kısmında bulunan kaynak mağarasından aldığını düşünmüşlerdir²⁹⁴. Fakat Tahtalı Dağ'ın kuzey eteklerinde yapılan araştırmalarda, kentin su ihtiyacının, henüz *aqueductus* yapılmadan önce de Tahtalı Dağ eteklerinde bulunan Tamtır Alanı yakınındaki kaynaklardan (Köy Pınarı ve Sıtma Pınarı) getirilen sudan karşılandığı tespit edilmiştir²⁹⁵. Dolayısıyla söz konusu su kemeri de suyunu bu kaynaklardan almıştır.

Birinci kaynak olarak Sıtma Pınarı'nı görmekteyiz. Bu kaynak Tamtır Alanı'nın yaklaşık 200 m kadar üstünde, Mağara Deliği yakınındaki dar kayalıklardan geçtikten sonra, Çatak Deresi ve daha aşağıda Sarıçeşme Deresi adını alarak Ağva Deresi'ne karışmaktadır. Mağara Deliği'nden alınan su Sakarçağıl, Yardım Pınarı, Sızgılı Kaya, Ak Boyun, Ak İn, Harputlu Boyun ve Yerleştir Sırtı mevkilerini takip etmektedir. Phaselis su teminatının başlangıç noktası olan Mağara Deliği civarında su künklerine rastlanmasa da, bundan sonra gelen Sakarçağıl mevkiinde su yolu izlerine ve yer yer künk parçalarına rastlanmaktadır.

²⁹² H. Fahlbusch, *Vergleich antiker griechischer und römischer Wasserversorgungsanlage*, Mitteilungen aus dem Leichtweiß-Institut 73, 1982, s. 173.

²⁹³ H. Fahlbusch, *Bildhang: Beispiele antiker Wasserversorgungsanlagen. Aspendos*, şurda: Die Wasserversorgung antiker Städte. Pergamon, Recht/Verwaltung, Brunnen/Nymphäen, Bauelemente, Band 2, Mainz am Rhein 1987, 172 vd.

²⁹⁴ Schäfer, *Phaselis*, s. 43 lev. 7

Yardım Pınarı'ndan aşağıya doğru kısmen tespit edilen su yolu Sızgılı Kaya'dan kuzey doğuya doğru devam etmektedir. Bugün teleferik yapısının ilk ayağının bulunduğu Ak Boyun, Sızgılı Kaya mevkiinde yer alan Klasik Dönem Kale²⁹⁶ yapısı da muhtemelen bu su yolu ve kara yolu güzergahlarını kontrol amaçlı kurulmuştur. Sızgılı Kaya'dan ayrılan su, Akboyun'u geçip Ak İn mevkiine ulaşmaktadır. Burada su yolu izlenimi veren yığma yapı sırası, suyun bu alanda açık kanal olarak devam ettiğine işaret etmektedir. Ak İn'den aşağılara inildikçe su kanalının bir kanadını oluşturduğu görülen sıralı kaya parçaları tespit edilmektedir. Bundan sonra Yerleştire Sırtı mevkiilerinden geçen su yolu, Borazan üzerinden, Phaselis'in kuzey yerleşim alanının bulunduğu tepenin arkasına ulaşmaktadır; burada kuzey yerleşim bölgesinin doğu yamacından geçirilen su, *nekropolis* alanını aşılıp *aqueductus*'a iletilmiş olmalıdır. Güzergah boyunca görülen pişmiş toprak künk parçaları da su yolunun bu hat üzerinde tespit edilmesini destekler niteliktedir. Bu hat üzerinde devam eden su yolu boyunca, Phaselis istikametine doğru bir yol inmektedir. Ara ara set duvarları tespit edilen yol, Phaselis'in teritoryumu ile ve belki de komşu kent Lykai ile direkt ulaşımını sağlamıştır²⁹⁷. Su yolu ve normal kara yolunun bir hat üzerinde devam etmesi Myra örneğine benzemektedir. Myra kentine su taşıyan su yolu da normal kara yolu güzergahını takip etmektedir.

Kent içerisinde ve teritoryumunda ihtiyaç duyulan su miktarı sürekli aynı değildir. Farklı nedenler kullanımın artmasına ya da azalmasına neden olabilir. Bundan dolayı su kemerlerinin yaygın olarak kullanılmaya başlanması ile birlikte dahi başka su sağlama, toplama ve depolama yolları terk edilmemiştir. Acil su ihtiyaçları hala bunlardan sağlanmış olmalıdır. Pergamon'da ele geçen "*astynomen*" yazıtı, kent halkının İ.S. 2. yüzyılda özel mülkiyetleri altındaki sarnıçları kullanılır durumda tutmakla sorumlu olduklarını bildirmektedir²⁹⁸. Kentlerin pek çoğunda suya kamusal özen göstermek bir kuraldır. Aynı kural, oldukça büyük boyutlarda inşa edilen su teminatına yönelik yapılar ve suyun uzak yerden aktarılmasına yönelik yapılan tesisat için de geçerlidir. Ele geçen yazıtlardan elde edilen bilgilere göre, kamunun kullanımında olan su tesisleri şunlardır: su dağıtıcı (*castella*), suyu dağıtma ve tanzim etme boruları (*fistulae*), farklı tipte havuzlar (*lacus, piscina, exceptorium*) ve lüks çeşme yapılarıyla *nymphaeion*'lar²⁹⁹. Phaselis'te adı geçen tesislerden *nymphaion* ve *fistulae* tespit edilebilmiştir³⁰⁰. Herhangi bir kazı çalışması yapılmadığından havuzlar ve diğer donanım hakkında şimdilik herhangi bir şey söylenememektedir.

²⁹⁵ Krş. Ümit, *Phaselis Tarihsel Su İletimi*.

²⁹⁶ Sızgılı Kaya Kalesi için bkz. Böl. 1.5.

²⁹⁷ Phaselis kentinin ulaşım ağı için bkz. Böl. 1.10.

²⁹⁸ Eck, *Wasserversorgung*, s. 62 dpn. 65.

²⁹⁹ Eck, *op. cit.*, s. 63 dpn. 66.

³⁰⁰ Biri *Domitianus Agorası* diğeri *Tetragonal Agora* tarafında bulunan iki *nymphaion* için bkz. böl. 1.2.

Kentte akan sular deniz gibi kamusal mülkiyete aittirler, buradan özel devlet mülkiyeti değil tersine çevreden vatandaşların her birinin özgürce sahip olduğu genel mülkiyet anlaşılmalıdır. Herkes bunu başka birinin hakkını çiğnemeyecek şekilde kullanabilmiştir. Bu suyun kenarında arazisi olan herkes bu sudan tarlasını sulayabilir örneğin. Roma hukuku bir dizi kanun geliştirmiştir. Burada tarlaların sulanması, hayvanların sulanması ve özellikle kent dışındaki halkın kullanacağı su söz konusudur³⁰¹. Nehir suyu kimsenin malı olmazken, kaynak ve diğer su yerleri için yapılan vurgu farklıdır, bunlar arazilerinde buldukları şahsın kullanımında olurlardı³⁰². Kentlerde kamusal çeşmelerden su alımının ücretsiz olduğu bilinmektedir. Fakat kamu suyuna yapılan özel bağlantı paralı olmalıdır³⁰³. Bunun dışında hamamlara giriş de paralıdır³⁰⁴. Hatta hamama giriş ücreti halka başka fiyat, kente gelen yabancılar başa fiyatıdır. Athenaios, hamamcının Phaselis'te hamama gelen Stratonikos'tan giriş parası olarak daha fazla para istediğini anlatır (*TLit. 38a*).

Kentlerin boyutları büyüdükçe yağmur suyu drenajı ve kanalizasyon yapıları büyük önem kazanmıştır. Bu tür yapılarla sel ve yağmur suyunu kontrol altına almanın yanı sıra, hamam yapıları, halka açık tuvaletler ve çeşme yapılarından kaynaklanan atıkların ve fazla suların uzaklaştırılması da sağlanmıştır. Phaselis'te ana cadde kenarında bulunan hamam ve tuvalet yapıları direk oradan geçen kanalizasyon sistemine bağlıdır.

³⁰¹ Eck, *op. cit.*, s. 58.

³⁰² M. Wörrle, *Wasserrecht und -verwaltung in griechischer Zeit*, şurda: Vorträge der Tagung "Wasser im Antiken Hellas" in Athen, 4./5. Juni 1981, Mitteilungen aus dem Leichtweiß-Institut 71, 1981, 71 vdd.

³⁰³ Eck, *op. cit.*, s. 75.

³⁰⁴ H. Meusel, *Die Verwaltung und Finanzierung der öffentlichen Bäder zur römischen Kaiserzeit*, Diss. Köln 1960, s. 28 vdd.

Res. 37: Tamtır Alanı

Res. 38: Su künkleri

2 PHASELİS TARİHİ

2.1 Başlangıçtan Pers Dönemi'nin Sonuna Kadar

2.1.1 Antik Kaynaklar ve Modern Literatüre Genel Bakış

Edebi Belgeler: Phaselis'in kuruluşuyla ilgili bilgi veren kaynaklar geç dönemdedir ve bu konudaki erken bilgilere dayanarak malumat vermişlerdir. Aelius Herodianus ve Stephanos Byzantios, Aristainetos'a dayanarak, kenti Lakios'un kurduğunu söylemektedir (*TLit. 23a ve b*). Athenaios da Heropythos'un yıllıklarına ve Philostephanos'un aktardıklarına dayanarak bu bilgiyi vermekte ve Lakios'un Lindos'lu olduğuna değinmektedir (*TLit. 24*). Phaselis'in anıldığı en erken belge Herodotos'tur (*TLit. 28*). Birçok antik kaynak Phaselis'in Delos-Attika Deniz Birliği'ne girişi hakkında bilgi vermektedir (*TLit. 30*). Kimon'un kazandığı Eurymedon Savaşı'ndan sonra yapılan Kallias Barışı ve Phaselis'in buradaki rolü hakkında da pek çok kaynaktan bilgi edinilmektedir (*TLit. 31, 33*). Thukydides, Peloponnesos savaşlarını anlatırken, Alkibiades'in Phaselis'e gelmesinden ve onun ayrılmasının ardından kentin Sparta'lılar tarafından ele geçirilmesinden bahsetmektedir (*TLit. 34 ve 35*). Atinalı hatip Demosthenes Phaselis'li bir tüccara karşı yazdığı dava metninde Phaselis'li tüccarların dolandırıcılıklarına değinmektedir (*TLit. 39a*).

Epigrafik Belgeler: Phaselis'in erken dönem tarihi ile ilgili 6 epigrafik belge elimize geçmiştir. Bunlardan en erkeni *Tetragonal Agora*'da bulunmuş ve Arkaik Dönem harf karakterleri gösteren bir fragmenttir (*Nr. 64*). Diğerleri de; İ.Ö. 5. ve 4. yüzyıllardan Athena Polias, Hestia-Hermes, Apollon ve Helios için yazılan adak yazıtlarıdır (*Nr. 2-5*). Son belge de İ.Ö. 367-353 yılları arasından, Mausollos ile Phaselis'liler arasındaki antlaşmayı aktaran yazıttır (*Nr. 1*). Kentte bulunanlar dışında Lindos (1), Delphi (2) ve Atina'dan (5) toplam 8 yazıt bilinmektedir. Lindos'tan ele geçen yazıtta, Ksenagoras'ın yıllıklarına dayanarak, Lakios önderliğindeki Phaselis'lilerin Solym'lerle yaptığı savaştan bahsedilmektedir (*TEp. 21*). İ.Ö. 425-400 yıllarına tarihlenen ilk Delos yazıtı, Phaselis'lilerin Delphi'lilere olan kehanet borcu ödemeleri hakkındadır (*TEp. 18*). İ.Ö. 364/3 yılına tarihlenen ve Delphi Apollon tapınağı kayıtlarından olan 2. yazıt, Phaselis'li Damothemis'in yaptığı ödemeyi göstermektedir (*TEp. 19*). Atina'dan ele geçen yazıtların ilki İ.Ö. 5. yüzyılın ortalarından bir halk karardır ve Phaselis ile Atina arasındaki bir antlaşmayı aktarmaktadır (*TEp. 55*). İkinci belge Phaselis'in 454-415 yılları arasında Delos Attika Deniz Birliği'ne yaptığı ödemeleri gösteren, Atina Tribut Listeleri'dir (*TEp. 56*). İ.Ö. 450-425 yıllarından Phaselis'li Athenodotos'un mezar steli bilinmektedir (*TEp. 57*). 4. belge İ.Ö. 400-390 yılları arasından Athena ve diğer tanrılara ait dört tapınak envanteridir. Bu kayıtlarda Phaselis'li Hierokles'in yaptığı bağışlara rastlanmaktadır (*TEp. 58*). Atina'dan son belge İ.Ö. 336/5 yılında Atina *demos*'unun Phaselis'li birini *proksenia* ile onurlandırdığı yazıttır (*TEp. 59*).

Numizmatik Belgeler: Phaselis yaklaşık olarak İ.Ö. 550 yılından itibaren sikke basmıştır. Franke – Leschhorn – Stylow, *Sammlung*, lev. 143, nr. 4389-4397'de Phaselis'in Arkaik ve Klasik Dönem sikkelerinden birkaç örnek vermişlerdir. Mısır, Suriye ve Rhodos'ta bulunan sikke definelerinde, 23 adet Phaselis Arkaik Dönem sikkesi ele geçmiştir. Phaselis sikkelerinin bulunduğu defineler 7 tanedir: Damanhur (IGCH 1637), Benha el Asl (IGCH 1640), Antilibanon (CH VI, 1981, nr. 5 ve 6) Asyut (IGCH 1644), Zagazig (IGCH 1645), Ürdün (IGCH 1482) ve Rhodos (IGCH 1185). Bu definelerde söz konusu olan sikkeler İ.Ö. 6. yüzyılın 2. yarısı ile İ.Ö. 445 arasındadır. Damanhur definesi yak. İ.Ö. 485 yılında gömülmüştür ve buradaki Phaselis sikkesi İ.Ö. 500 yılına tarihlenmektedir: Kraay, *Greek Coins*, s. 273; Dressel - Regling, *Altgriechische Münzen*, 8. Benha el Asl

buluntusu bir tane Phaselis sikkesi içermektedir ve 485 yılında gömülmüştür: Robinson, *Archaic greek coins*, 93-106; Newell, *Additions*, 68-71. 475-460 arasında gömülen Asyut definesindeki 11 Phaselis sikkesi İ.Ö. 6. yüzyıl sonuna tarihlenmektedir: Price - Waggoner, *Asyut Hoard*, 13; Kraay, *Asyut Hoard*, 189-198; Cahn, *Asiut*, 279-287. Zagazig definesinde tek bir Phaselis sikkesi bulunmakta ve İ.Ö. 6. yüzyıla tarihlenmektedir: Price - Waggoner, *Asyut Hoard*, , 22; Kraay - Moorey, *Hoards*, 226. İ.Ö. 480 yılında gömülen Antilibanon definesi 6 tane Phaselis sikkesi içermektedir: Hurter - Pásztor, *Archaischer Silberfund*, s. 111 vdd. Ürdün buluntusunda sadece 1 tane Phaselis sikkesi vardır. Rhodos definesindeki Phaselis sikkesi O. Mørholm tarafından İ.Ö. 450 yılına tarihlenmiştir (IGCH 1185). Fakat Kagan, *IGCH 1185*, 3-24'de bu sikkenin en geç İ.Ö. 550 yılından olduğunu söylemektedir. Phaselis'in Arkaik, Klasik ve Helenistik Dönem sikkelerini inceleyen ve iyi bir çalışma yapan Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 25-47, lev. I-IV'de bütün bu define buluntularını da inceleyerek, Arkaik ve Klasik Dönem sikkelerini ele almıştır.

Arkeolojik Belgeler: Phaselis'te kayda değer bir kazı çalışması yapılmadığı için Arkaik ve Klasik dönemlere ilişkin arkeolojik belge pek yoktur. Phaselis'in erken dönem yerleşmesi *akropolis* tepesi üzerinde kurulmuştur, fakat Roma ve Bizans yapıları ile yoğun bitki örtüsü erken dönem kalıntılarının üzerini kapatmıştır. *Akropolis* ve kent içinde İ.Ö. 5 ve 4. yüzyıla ait siyah gravürlü seramik parçaları bulunmuştur: Blackman, *History*, s. 31 dñ. 2; C. Bayburtluoğlu, *KST VII*, s. 375. *Akropolis*'ten ele geçen bir yazıt, Pausanias'ın aktardıkları (**TLit. 19**) ve sikkeler *akropolis* tepesinde bir Athena Polias tapınağına işaret etmektedir.

2.1.2 Kent İsmi

Phaselis isminin Yunanca'dan mı yoksa Sami kökenli bir dilden mi kaynaklandığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı bilim adamları Phaselis isminin, Yunanca anlamı bir fasulye çeşidi ya da taze bezelyeye benzeyen bir tekneye işaret eden φάσηλος kelimesinden geldiğini ve bu ismin, tıpkı sikkeler üzerindeki gemi resmi gibi, Phaselis'in ticaret limanı olarak önemine, yani kentin denizsel ehemmiyetine işaret ettiğini düşünmektedir³⁰⁵. Bizans Dönemi'nde kaleme alınmış ansiklopedik eser Suda'nın Phaselis maddesinde, yanlış olarak Phaselis'in bir ada olduğuna değinilmiş ve kent isminin φάσηλος ile benzerliği mecazi olarak aktarılmıştır (**TLit. 5**): “*Ey kadın üç khoiniks³⁰⁶ phaselos kavur*”. Latin yazarlar *phaselus* kelimesini bir gemi tipini adlandırmak için kullanmışlardır³⁰⁷. Chr. Heipp-Tamer'e göre, Phaselis sikkelerindeki gemi tasvirleri bu kullanımdan çok daha önce, daha İ.Ö. 4. yüzyılda resmedildiği ve bu kavram da ilk olarak daha geç dönemlerde ortaya çıktığı için, Phaselis ismini bu Latince kelimeye bağlamak pek mantıklı değildir³⁰⁸.

J. Svorons, Phaselis kelimesinin Sami kökenli bir kelime olan φαίσύλη'den gelebileceğini

³⁰⁵ Krş. Bean, *Türkische Südküste*, s. 139; Jones, *Greek Coins*, s. 184; Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 15.

³⁰⁶ Bir medimnos'un 1/48 ölçüsündeki ağırlık ölçüsü.

³⁰⁷ Sallust, *apud Nonium* 534: ... et forte in navigando cohors una, grandi phaselo vecta; Catull. *Carm.* 4, 1: Phaselis ille, quem videtis. Krş. Göttlicher, *Schiffe*, s. 54 vd.; Miltner, s. 1883 vd., s.v. *Phaselus*; L. Lacroix, *Refléxions sur les “types parlants*, RBN 96, 1950, s. 6.

³⁰⁸ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 15.

ve Phaselis sikkeleri üzerinde yaban domuzu tasvir edildiği için de bu kelimedede *Hyad*'lardan (ὕαδεεç)³⁰⁹ birinin isminin söz konusu olduğunu düşünmektedir. Ona göre *huyades* Phaselis'lilere ve onların kutsal hayvanlarını tasvir eden gemilerine ismini vermiştir³¹⁰. Fakat Phaselis sikkelerindeki gemi pruvasını oluşturan domuz protonunda erkek bir domuz söz konusudur³¹¹. Bununla birlikte J. Svoronos'un tezi, onun buradaki hayvanla dişi bir domuzu kastettiğinden kabul edilmemektedir³¹².

G. Bean Phaselis isminin, *tanrının himaye ettiği* anlamında Sami kökenli bir kelimedenden geldiğini söylemektedir³¹³. Bazı araştırmacılar ise Phaselis adlandırmasında Phoinike kökenli bir ismin söz konusu olduğunu düşünmektedir³¹⁴. Phaselis'te şimdiye kadar Yunan öncesi yerleşimine dair herhangi bir veriye rastlanmadığı için³¹⁵, burada Rhodos kolonisinden önce yaşayanlar hakkında kesin bir yargıya varılamaz. Heropythos'un aktardığı kuruluş efsanesinde, kurucu Lakios'un yerleşim yerine karşılık olarak orada bulunan bir çobana tuzlu balık vermesi, Phaselis'in kurulduğu yerde daha önceye giden bir yerleşimin var olduğunu düşündürmektedir. Ve bundan sonra kentte devam ettiği söylenen yıllık balık sunusu geleneği de buradaki yerel bir *heros*'a bağlanmaktadır³¹⁶. Bundan dolayı Rhodos'lu yerleşmecilerin Phaselis'in olduğu yerde bir Phoinike yerleşimi ile karşılaşmaları ve burada bir *epoikos* olarak yerleşmeleri imkansız değildir³¹⁷. Fakat kuruluş mitoslarında böylesi bir yerleşimden bahsedilmemesi ve kente ait yerin satın alındığı şahsın sadece bir çoban olarak tasvir edilmesi, burada sürekli bir yerleşimin söz konusu olup olmadığı hususunda şüpheye düşürmektedir. Zira Rhodos kolonizasyonu sırasında kentin hemen arkasında yükselen dağlık kısımda Solym'lerin yaşadığı bilinmektedir. Buradaki Kylabros adlı kişinin de Solym halkından biri olabileceği ve bu bölgeyi hayvanlarını otlatmak için kışlık olarak kullanmış olabileceği göz önünde tutulmalıdır. Nitekim Lindos'tan ele geçen yazıtta (*TEp. 22*), Phaselis'lilerin Lakios'un koloniye önderlik ettiği sırada gaspedip Athena Lindia'ya adadıkları mızrak üzerinde yazdığı belirtilen ifade de (*Phaselis'liler Athena Lindia için Solym'lerden gaspettiler*) böylesi bir açıklamanın daha doğru olabileceğini göstermektedir.

Bunun dışında bazı antik kaynaklar kentin daha önceden Phaselis olarak değil de başka i-

³⁰⁹ Bakhaları temsil eden ve Lykia'da tanrı olarak saygı gören Nympheler.

³¹⁰ Krş. Svoronos, *Stylides*, s. 146 vd.

³¹¹ Krş. Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 15. Burada yaban domuzunun alta doğru uzanan köşe dişleri açıkça görülebilmektedir. Bu da onun erkek domuz olduğuna işaret eder.

³¹² Krş. Heipp-Tamer, *loc. cit.*

³¹³ Krş. Bean, *Southern Shore*, s. 139.

³¹⁴ Krş. E. Olshausen, *Kl. Pauly* 4, s. 719, s.v. *Phaselis*; Bérard, *Pheniciens*, s. 337; Scheer, *loc. cit.*

³¹⁵ Blackman, *History*, s. 31.

³¹⁶ Malkin, *Colonization*, s. 197.

³¹⁷ Krş. Scheer, *Mytische Vorväter*, s. 184.

simlerle adlandırıldığını bildirmektedir. Eustathios Phaselis'in önceleri *Pharsalos* olarak (*TLit. 2c*), Herodianus ise *Pityousa* olarak adlandırıldığını bildirmektedir (*TLit. 27*).

2.1.3 Mitolojik Başlangıç

Phaselis hakkındaki kuruluş mitosları, Pamphylia kentleri Perge³¹⁸, Aspendos³¹⁹, Sillyon³²⁰ ve Selge³²¹ kentlerinde olduğu gibi, Troia Savaşı kahramanları ile ilişkilendirilmiştir³²². Bundaki amaç kentin kuruluşunu Yunan asıllı kişilere dayandırarak, belirli ayrıcalıklar elde etme isteği ve beklentisi olmalıdır³²³.

Phaselis'in İ.Ö. 14.-13. yüzyıllar arasında Myken'ler tarafından mı; yoksa II. Kolonizasyon Dönemi'nde (İ.Ö. 750-550) Rhodos'lular tarafından mı, kurulduğu yönünde iki tartışma vardır³²⁴. İ.Ö. 3. yüzyıl yazarı Kyrene'li Philostephanos, Phaselis'i Mopsos'la birlikte gelenlerden biri olan Lakios'un kurduğunu bildirmiştir. Philostephanos'un anlattığına göre, kimilerinin Lindos'lu, kimilerininse Argos'lu saydığı Lakios, Gela'nın kurucusu Antiphemos'un kardeşidir ve Mopsos tarafından Manto'nun kehaneti üzerine Phaselis'e gönderilmiştir (*TLit. 24*).

Heropythos, "Ωροις Κολοφώνιων adlı eserinde, Phaselis'in kuruluşu üzerine başka bilgiler vermektedir (*TLit. 26a*); koloniyi kuran Lakios bölgeye geldiğinde, koyunlarını otlatan çoban Kylabros'a rastlamış ve ona bu bölgeye karşılık ne istediğini sormuştur; yiyecek mi, tuzlu balık mı? Kylabros tuzlu balığı seçerek bölgeyi Lakios'a teslim etmiştir³²⁵. Heropythos'un fragmanında Mopsos'la bir ilişki kurulmaz. Üçüncü kaynak olan Aristainetos, περι Φασήλιδα adlı eserinde (*TLit. 23a*), Lakios'un Gela'nın kurucusu olan kardeşi Antiphemos ile birlikte Delphi'ye gelip kahine danıştığını³²⁶, kahin Pythia'nın Lakios'u doğuya, Antiphemos'u ise batıya gönderdiğini bildirmektedir. Pomponius Mela Phaselis'ten kısa ve net olarak Mopsos'un kurması olarak bahsetmektedir (*TLit. 3a*).

³¹⁸ Perge'nin giriş kapısında Mopsos, Kalkhas ve diğer kurucu herosların heykelleri dikilmiştir. Perge'nin kuruluş mitosları ve kurucu heroslara ait yazıtlar için bkz. Şahin, *Perge*, s. 135-140, nr. 101-107.

³¹⁹ Aspendos'ta da Mopsos kurucu olarak geçer. Krş. Kallimakhos, I 198. Bu konu hakkında ayrıca bkz. Robert, *Hellenica* 11-12, s. 177 vd.

³²⁰ Sillyon'da Μόψου yazan bir altlık bulunmuştur. Krş. D. Hereward, *Inscriptions from Pamphylia and Isauria*, JHS 78, 1958, s. 57 vd., nr. 1; ayrıca krş. Robert, *Hellenica* 11-12, s. 177 dph. 5.

³²¹ Selge'nin kurucusu Kalkhas olarak geçer, Strab., XII 7,3; Krş. Nollé - Schindler, *Selge*, T1, dph. 31.

³²² Scheer, *op. cit.*, s. 182-187 vd.; Erzen, *Besiedlungsproblem*, s. 394 vd.

³²³ Pek çok kent böylesi bir uygulamaya başvurmuştur. Perge kentinin mitolojik kurucuları olarak verilen *ktistai* ve bu uygulamanın İmparator Hadrianus tarafından kurulan *Panhelleneia* bayramlarına katılma ve bunun sağladığı imtiyaz ve prestijden yararlanmaya yönelik amacı hakkında daha geniş bilgi için bkz. Şahin, *Plancia Magna*, s. 45 vdd.

³²⁴ Erzen, *Besiedlungsproblem*, s. 388-399.

³²⁵ Bundan dolayı Phaselis'liler her yıl Kylabros'a balık adarlar. Krş. Malkin, *Colonization*, s. 197.

³²⁶ Malkin, *op. cit.*, s. 17 vdd.

Kuruluş mitosları kentin Lakios tarafından kurulduğu yönünde hiçbir şüpheye yer bırakmamaktadır. Fakat buradaki sorun Lakios'un kim olduğu ve Mopsos ile hangi temelde ve nasıl bir ilişki içinde görülmesi gerektiğinin ortaya konmasıdır. Müller, Phaselis'in kuruluşuna ilişkin anlatının Kolophon yıllıklarında geçmesinin bir tesadüf olmadığını, dolayısıyla Phaselis'liler ile Kolophon'lular arasında kuruluş yönünden benzerlikler bulunması gerektiğini düşünmektedir³²⁷. Ona göre Phaselis'in kuruluşu Mopsos'la ilişki içindedir. Söylenceye göre Kolophon, Theiresias'ın kızı Manto'nun kocası olan Rhakios tarafından kurulmuştur. Mopsos da Rhakios ve Manto'nun oğludur³²⁸. Müller Kolophon'daki Rhakios ile Phaselis'teki Lakios'un aynı kişi olduğunu savunmakta ve tezini de Apollonios Rhodios'a ilişkin bir *scholia*'da, Manto'nun Delphi'de rastladığı eşi Myken'li Rhakios'un Lakios olarak da adlandırıldığı yönündeki anlatımla (*TLit.* 25) güçlendirmeye çalışmaktadır³²⁹. Burada kurulan bağlantı doğru kabul edilip, Lakios Myken ya da Kreta'lı olan Rhakios ile özdeşleştirilirse, Manto'nun yaşam dönemi Thebai ve Troia'nın tahrip edilmeleri çevresine yerleştirildiği için, Phaselis kentinin tarihi de Troia savaşları sonrasına, yani ilk kolonizasyona kadar geri çekilmelidir³³⁰. Fakat Philostephanos'un anlatımı için içine katıldığında işler biraz karışmaktadır. Zira Philostephanos, Lakios'un Mopsos'la birlikte gelenlerden biri olduğunu ve Manto'nun kehaneti üzerine Mopsos tarafından Phaselis'e gönderildiğini anlatmaktadır. Müller'e göre Lakios Rhakios ise, bu durumda Phaselis'in kurucusu oğlundan ve karısından emir alan kişi konumuna düşmektedir, bu da Yunan mitolojisinde hiç alışılmadık bir durumdur³³¹.

O halde, olasılıkla tarihsel bir kişilik olan, İ.Ö. 7. yüzyıldan Rhodos'lu kurucu figür ile kahin Manto ve onun oğluyla ilişkilendirilen Kolophon'un *oikistes*'i arasındaki isim benzerliğinin, tarihsel ve mitolojik elementlerin karışmasına ve Phaselis kentinin kuruluşunun Homer *epos*'unun anlatımına dayandırılmasına neden olduğu söylenebilir³³². Oysaki Mopsos, Phaselis'in yerel geleneğinden bağımsız olarak, genellikle Pamphylia'da karşımıza çıkmaktadır³³³. Bu durumda Lakios'un kardeşi Antiphemos'un kolonize ettiği Gela kentinin kuruluşu kesin olarak İ.Ö. 7. yüzyıla yerleştirildiği³³⁴ için Phaselis'in kuruluşu için de daha mantıklı

³²⁷ K.O. Müller, *Die Dorier*, bd. I, Breslau 1844, s. 115.

³²⁸ Pausanias *Perieg.*, *Graeciae descriptio* VII 3, 1 ve IX 33, 1-2.

³²⁹ Krş. Scheer, *Mythische Vorväter*, s. 183.

³³⁰ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi ve yorumlar için bkz. Prinz, *Gründungsmythen*, s. 29 vdd.; Krş. Vanschoonwinkel, *Méditerranée Orientale*, s. 323.

³³¹ Krş. Scheer, *op. cit.*, s. 184.

³³² Scheer, *Mythische Vorväter*, s. 185.

³³³ Pamphylia Bölgesi için aktarılan kuruluş mitosları hakkında krş. Brandt, *Gesellschaft*, s. 18 vdd. Plinius'un, Pamphylia'nın daha önceleri Mopsopia olarak adlandırıldığı yönündeki aktarımı kuruluş mitoslarıyla uyum içindedir (*TLit.* 3b).

³³⁴ Thuk. VI 4.3; Leschhorn, *Gründer der Stadt*, s. 43; Scheer, *op. cit.*, s. 185.

olarak İkinci Kolonizasyon Dönemi kabul edilmelidir³³⁵. Zira Pamphylia ve Lykia'da yürütülen kazı çalışmalarında şimdiye kadar Myken yerleşiminin varlığına dair herhangi bir veriye de ulaşılammıştır. Pisidia ve Kilikia'da Myken yerleşimine iz veren pek çok emarenin bulunması gerçeği³³⁶, Anadolu'nun güney sahillerinde eşdeğer malzemelerin olmamasının sadece bir rastlantı olarak kabul edilemeyeceğini göstermektedir. Bu gerçeği göz önünde bulundurduğumuzda, sadece daha sonradan türetilen kuruluş mitoslarının, bölgenin Mykenler tarafından kolonize edildiği yönünde bir sonuç veremeyecekleri açıktır³³⁷.

Antik aktarımlara göre Rhodos'lu kolonistler II. Kolonizasyon sırasında Lykia sahilinde Phaselis dışında Gagai³³⁸, Korydalla³³⁹ ve Rhodiapolis³⁴⁰ kentlerini; Kilikia sahilinde de Tarsos³⁴¹ ve Soloi'u³⁴² kurmuşlardır. Hatta Perge, Sillyon ve Aspendos kentlerinin de bu dönemde Rhodos'lular tarafında kolonize edildiği öne sürülmektedir³⁴³. Kilikia'da Tarsos, Mersin ve Soloi kentlerinin bulunduğu bölgelerde çok sayıda Rhodos seramiği ele geçmiştir³⁴⁴. Görüldüğü üzere Rhodos'lular özellikle İ.Ö. 7. yüzyılın ilk çeyreğinde bölgedeki kolonizasyon hareketlerine hız vermişlerdir. Yeni bir kent kurmanın ardındaki nedenler genellikle siyasal, ekonomik ve stratejik etmenler içermektedir. Rhodos'lu kolonistlerin bu bölgedeki faaliyetleri, onların Akdeniz'de yürütmeyi tasarladıkları deniz ticareti ile ilişkili olmalıdır. Bu dönemde böylesi koloniler kurmak siyasal ve laik bir eylemdir. Bu kentlerin belirli bir kuruluş tarihi vardır ve kurucusu, Phaselis'te de görüldüğü gibi saygıyla anılmıştır.

Phaselis'in Halikarnossos'lu Mausollos ile yaptığı anlaşma (*Nr. 1*) bu kurmanın Argos değil de Lindos'lular aracılığıyla olduğunu göstermektedir³⁴⁵. Bu yazıt ve kentten ele geçen birkaç yazıt (*Nr. 2-5, 37-39*) Dor diyalektinin tipik Rhodos formunda yazılmıştır³⁴⁶. Bu yazıtlardan

³³⁵ Krş. Scheer, *op. cit.*, s. 185 dpn. 188.

³³⁶ C. Mee, *Aegean Trade and Settlement in Anatolia in the Second Millennium B.C.*, AnatSt. 28, 1978, s. 150

³³⁷ Brandt, *Gesellschaft*, s. 21 dpn. 153.

³³⁸ Etymologicium Magnum 219.6-11: Γάγαι, Πόλις Λυκίας. Εἴρηται ὅτι Ῥόδιοι, Λυκίους αἰτοῦντες τόπον ἐν ᾧ κατοικήσουσιν, ἐβόων Γᾶ γᾶ, τῇ πατρῷα φωνῇ δωρίζοντες· καὶ ἐντεῦθεν τὸ ὄνομα ἐτέθη τῇ πόλει. Ἡ ὅτι Νέμιος στρατηγῶν Ῥοδίων, καὶ τοὺς Λυκίων καὶ Κυλικῶν ληστεύοντας κατὰ θάλασσαν νικήσας, νυκτὸς χειμῶνι περιέπεσε·

³³⁹ FGrHist Ia, 1 frg. 246; Steph. Byz. 376: Κορύδαλλα. πόλις Ῥοδίων. Ἐκαταῖος Ἀσίαι. τὸ ἔθνικὸν Κορυδαλλεῖς.

³⁴⁰ FGrHist 2b 115, F 103. 15 περὶ Μόψου τοῦ μάντεως καὶ τῶν θυγατέρων Ῥόδης καὶ Μηλιάδος καὶ Παμφυλίας, ἐξ ὧν ἡ τε Μοψουεστία καὶ ἡ ἐν Λυκίαι Ῥοδία καὶ ἡ Παμφυλία χώρα τὰς ἐπωνυμίας ἔλαβον·

³⁴¹ Strab. XIV 5.12 : Ἡ δὲ Ταρσὸς κεῖται μὲν ἐν πεδίῳ κτίσμα δ' ἐστὶ τῶν μετὰ Τριπτολέμου πλανηθέντων Ἀργείων κατὰ ζήτησιν Ἰοῦς·

³⁴² Strab. XIV 5.8: Μετὰ δὲ Λάμιον Σόλοι πόλις ἀξιόλογος, τῆς ἄλλης Κυλικίας ἀρχὴ τῆς περὶ τὸν Ἰσσόον, Ἀχαιῶν καὶ Ῥοδίων κτίσμα τῶν ἐκ Λίνδου·

³⁴³ Hellenkemper - Hild, *TIB VIII*, s. 96.

³⁴⁴ Bing, *Tarsus*, s. 99-109, özellikle 102 vdd.

³⁴⁵ Krş. Blumenthal, *Kolonisation*, s. 129.

³⁴⁶ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Brixhe, *Pamphylie*, s. 121 vdd.

biri Rhodos'lu Eukratidas'ın mezar stelidir (*Nr. 38*). Kentin baş tanrısı Athena Polias'a yapılan adak, Phaselis'te Lindos'luların baş tanrıları olan Athena'nın erken dönemden beri kentin baş tanrısı olarak saygı gördüğünü göstermektedir (*Nr. 2*). Dor diyalektiğinde yazılan yazıt harf karakterleri dolayısıyla İ.Ö. 5. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Yine Lindos'lular tarafından kurulmuş olan Kilikia kentleri Soloi ve Tarsus ile Sicilia kenti Gela'nın baş tanrılarının da Athena olması, Lindos'lu kolonistlerin kendi tanrılarını yerleştikleri yerin baş tanrısı yaptıklarına işaret etmektedir³⁴⁷. Phaselis'te bulunanların dışında Gagai kenti civarında da Dor diyalekti gösteren yazıtlar keşfedilmiştir. Oldukça erken dönemden olan bu yazıtlar henüz yayınlanmamıştır.

Rhodos'ta da Phaselis'li şahısların söz konusu olduğu pek çok yazıt bulunmuştur³⁴⁸. Bu yazıtların büyük çoğunluğu mezar yazıtıdır. Görüldüğü üzere pek çok Phaselis'li Rhodos'ta yerleşmiştir. Mezar yazıtları dışında, genellikle Rhodos'taki yabancıların haklarını korumakla meşgul olan derneklerde görev yapan, hatta bu dernekler tarafından onurlandırılan Phaselis'liler de karşımıza çıkmaktadır. Bu yazıtlar genellikle Helenistik Dönem'dendir. Phaselis'in kurucu kenti Lindos'ta da Phaselis'lilerin Athena Lindia'ya yaptıkları bir adak yazıtı bulunmaktadır. Bu yazıt Phaselis'in antik kaynaklarda geçen kuruluş mitosları ile ilişkilidir (*TEp. 21*).

2.1.4 İ.Ö. 1. Bin Yılda Bölgenin Durumu: Aiol'ler, Phoinike'liler ve Rhodos'lular

Phaselis'in Rhodos'lular tarafından koloni edilmesinden önceki durumu hakkında bir şeyler söylemek oldukça zordur. Zira yerleşim alanı içinde bugüne kadar İ.Ö. 5. yüzyıldan öteye geçen herhangi bir malzemeye rastlanmamıştır³⁴⁹. Fakat bölgede kapsamlı bir kazı çalışması yapılmadığından ve *akropolis* tepesinin yoğun maki örtüsüyle kaplanmış olmasından dolayı, bugün için, kentte daha erkene giden buluntu yoktur demek çok da doğru değildir. Blumenthal, Rhodos'luların doğu Lykia kentleri Korydalla, Gagai, Rhodiapolis ve Phaselis'e koloni göndermelerini, bu bölgelerin yerli halk tarafından iskan edilmemiş olmasıyla açıklamaktadır³⁵⁰. Fakat bu kadar elverişli bir konumda yer alan ve 3 doğal limana sahip böylesi bir yerin boş bırakılmış olmayacağı açıktır. Bunun için direkt kentin değil de bölgenin yerleşim tarihine bakmak yerinde olacaktır.

³⁴⁷ Bing, *Tarsus*, s. 103 vd.

³⁴⁸ Bu yazıtların tümü için bkz. Böl. 3.3.4.

³⁴⁹ Schäfer'in ekibinden Blackmann ve araştırma arkadaşları kent içinde İ.Ö. 5. ve 4. yüzyıla ait siyah grazerürlü seramik kırıkları bulmuşlardır, Blackman, *History*, s. 31.

³⁵⁰ Blumenthal, *Kolonization*, s. 128.

Hattuša'dan ele geçen Bronz Tablet'teki *Kaştaraya kenarındaki Parha* cümlesinin *Kestros kenarındaki Perge* ile özdeşleştirilmesi, Pamphylia Bölgesi'nde İ.Ö. 2. binden itibaren kentlerin iskan edildiğini ortaya koymaktadır. Bu tabletten *Kestros*'un batısında kalan bölgenin *Lukka* ülkesine dahil olduğu³⁵¹ ve *Kestros*'un doğusunda da *Kurunta*'nın egemenliğindeki *Tarhuntašša Krallığı*'nın bulunduğu anlaşılmaktadır³⁵². Pek çok bilim insanı *Lukka* Ülkesi'nin Lykia Bölgesi'ni de içerdiğini kabul etmektedir³⁵³. Dolayısıyla Lykia Bölgesi'nde de İ.Ö. 2. binden itibaren kentsel bir yerleşmenin var olduğu kabul edilebilir. Bunun dışında Geç Bronz Çağ'dan başlayarak Arkaik Dönem'e kadar süren ve Akdeniz Havzası'nı tamamen altüst eden göç hareketleri kıyı bölgelerindeki yerleşimleri büyük ölçüde etkilemiştir. Bu dönemde Anadolu'nun güney sahillerine de uğrayan uzun mesafeli ticaretin varlığı açıkça bellidir³⁵⁴. Pamphylia ve Lykia sahilleri bu dönemde deniz ulaşımı için büyük öneme sahip olan bölgeler arasındadır. Özellikle gemilerin yanaşabilmesine olanak sağlayan yerler erken dönem gemicileri için hayati önem taşımışlardır. Bundan dolayı bu sahil kesiminin İ.Ö. 2. binden itibaren yerleşmeye açık olduğu düşünülmektedir³⁵⁵. Ama bu bölgelerdeki yerleşimlerin, yerel yerleşimler mi yoksa deniz kenarındaki elverişli konumları dolayısıyla kolonileştirilen Myken ya da Phoinike yerleşimleri mi olduğu sorusu, arkeolojik araştırmaların yetersizliği nedeniyle henüz cevapsız kalmaktadır. Kilikia ve Kıbrıs'taki yoğun Myken buluntuları özellikle Pamphylia sahilinin de Myken'ler tarafından kolonize edilmiş olabileceğine işaret etmektedir³⁵⁶. Efsaneye göre Troia Savaşı'nın bitiminde, Mopsos ve Kalkhas gibi komutanların önderliğindeki kalabalık topluluklar, yeni yerleşim alanları elde etmek için, yola koyulmuş ve Pamphylia'da Perge, Sillyon ve Aspendos gibi kentleri kurduktan sonra Kilikya'ya kadar iler-

³⁵¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Otten, *Das Land Lukka*, s. 119 dñn. 17; Carruba, *Frühgeschichte*, s. 28-31; krş. Takmer - Arca, *Ogyges*, s. 12 vd.

³⁵² Otten, *Bronzetafel*, s. 19.

³⁵³ Lukka ile ilişkili bütün doküman ve literatür için bkz. G. Del Monte - T. Tischler, *Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte*, RGTC VI/1, 1978, s.v. *Lukka*. Krş. Bryce, *The Lycians*, s. 1-10; T.R. Bryce, *The Lukka Problem – and a Possible Solution*, JNES 33, 1974, s. 395 vd.; a.g.y., *The Kingdom of the Hittites*, 1986, s. 56, 382 vd.; G. Steiner, *Die historische Rolle der Lukka*, Atken Lykien II/1, s. 123 vd.; O. R. Gurney, *The Annals of Hattusilis III*, AS 47, 1997, s. 138 vd., dñn. 22 ve 23; Yalbur Anıtı ve Bronz Tablet'in yayınlanmasıyla birlikte elde edilen bilgiler sayesinde *Lukka* ülkesinin güney-batı doğrultusunda Klasik Lykia'nın tümünü, hatta daha büyük bir bölgeyi kapsamı hakkında bkz. J.D. Hawkins, *Tarkasnawa King of Mira: Tarkondemos, Boğazköy sealings and Karabel*, AS 48, 1998, s. 1; Keen, *Dynastic Lycia*, s. 219; Yalbur Yazıtı'nda geçen Pina(li), Tlawa, Wiyanawanda, Awarna, Patar, Kuwalatarna toponimlerinin Klasik Lykia yerleşimleri Pinara, Tlos, Oinoanda, Ksanthos, Patara ve Telandros ile özdeşleştirilmesi hakkında bkz. J.D. Hawkins, *The Hieroglyphic Inscription of the Sacred Pool Complex at Hattusa* (Südburb), StBoT III, 1995, s. 49 ve 54 vd.; aleyhte krş. Otten, *Das Land Lukka*, s. 118 vd. dñn. 17

³⁵⁴ Bu konuda ayrıca bkz. Böl. 1.8.

³⁵⁵ Özellikle Pamphylia Bölgesi için krş. Erzen, *Besiedlungsproblem*, s. 388-401; Nollé, *Side I*, s. 43 vd.; Brandt, *Gesellschaft*, s. 15 vd.

³⁵⁶ Krş. Nollé, *op. cit.*, s. 43 dñn. 39.

lemiştirler³⁵⁷. Fakat arkeolojik olarak tam anlamda araştırılmamış olan Anadolu'nun güney sahilleri bugüne kadar (Geç-) Bronz Çağ'dan hiçbir malzeme vermemiştir³⁵⁸. Perge ve Side'de yürütülen kazı çalışmalarında da şimdiye kadar Myken yerleşiminin varlığına dair herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Bu durum Pamphylia'nın doğu kısmının İ.Ö. 2. bin yılda yerel halk tarafından iskan edildiği yönündeki tahminleri güçlendirmektedir.

Arrianos, Side'nin Aiolis'ten gelen Kyme'li kolonistlerce iskan edildiğini bildirmektedir³⁵⁹. Bunun dışında Phaselis ile Pamphylia Körfezi arasında bulunan dar sahil şeridinin de Aiol kolonistler tarafından iskan edildiği yönünde anlatımlar bulunmaktadır. Kaynaklara göre bu bölgede Thebe, Lyrnas/Lyrnessos, Lyrnateia ve Tenedos yerleşimleri bulunmaktadır. Strabon ve birçok başka antik yazar bu yerleşimlere değinmektedir. Aynı yer adlarına, Troia'nın güneyinde bugünkü Edremit Körfezi'nde de rastlanmaktadır. İlk çağlarda, Thebe Ovası olarak adlandırılan Edremit Ovası'nda, bir çok antik yazar tarafından da anılan Thebe³⁶⁰ ve Lyrnessos³⁶¹ kentleri yer almaktaydı³⁶². Tenedos ise ovanın kuzeybatısında, kıyıya yakın olan Bozcaada'nın (ve adadaki kentin) eski adıdır. Buradan İzmir Körfezi'ne kadar uzanan kıyı şeridi İ.Ö. 11. yüzyılda Kıta Yunanistan'dan (Thessalia ve Boiotia) göç eden Aiol boylarının işgaline uğramış ve ardından Aiolia adını almıştır. Aynı yer adlarının iki farklı bölgede ve birbirlerine oldukça yakın mesafede karşımıza çıkması bir tesadüf olamaz, ancak bir göç hareketiyle açıklanabilir³⁶³. Perge, Sillyon ve Aspendos gibi Pamphylia kentlerinden ele geçen ve Akha-Dor-Aiol unsurları barındıran yazıtlar³⁶⁴ da bölgedeki etnik çeşitliliğe ve dolayısıyla da bir göç hareketine işaret etmektedir.

Yeni araştırmalar, Lykia ile Pamphylia arasında yer alan bu 4 Aiol kentinin tespit edilmesini sağlamıştır. Buna göre Lyrnas, Beldibi yakınındaki Hayıtlıgöl Öreni'ne; Thebe, Hayıtlıgöl'ün 7,5 km güneyinde konumlanan Rezburnu Tepesi üzerindeki örene; Lyrnateia, Antalya Körfezi'ndeki tek ada olan Sıçan Adası'na; Tenedos ise Antalya'nın hemen batısında,

³⁵⁷ Scheer, *Mythische Vorväter*, s. 153 vdd.

³⁵⁸ Brandt, *Gesellschaft*, s. 15 dpn. 108.

³⁵⁹ Arr. *Anab.* I 26.4; Side'nin bir Kyme kolonisi olduğunu Pseudo-Skylaks ve Strabon da söylemektedir. Krş. Nollé, *op. cit.*, s. 45, 148-149.

³⁶⁰ Homeros, *Ilias* VI 414-424'e göre Thebe, Hektor'un eşi Andromakhe'nin ana yurdu idi. Akhilleus burayı yağmalarken Andromakhe'nin babası ve yedi kardeşini haince öldürmüştür.

³⁶¹ Homeros, *Ilias* II 689-692, Lyrnessos'u da ele geçirerek tahrip eden Akhilleus, Agamemnon'la büyük bir kavga yaşamasına neden olacak, Briseis'i burada tutsak almıştır.

³⁶² Strab. XII 1.61'de Thebe kentinin Adramittion/Edremit'ten 60 stadia (yak. 11 km), Lyrnessos'un ise aksi yönde 88 stadia (16 km) uzaklıkta olduğunu, ancak kendi çağında artık terk edilmiş olduklarını söyler. J. Stauber, *Lokalisierung homerischer Ortsnamen*, 1997, s. 100 vdd.'da Thebe'yi Paşa Dağı'nda, Lyrnessos'u ise Büyükdereköy yakınlarındaki Ala Dağ'da konumlanan ören yerleriyle özleştirmektedir. Kentler hakkında ayrıca bkz. B. Umar, *Aiolis, Bir Tarihsel Coğrafya Araştırması ve Gezi Rehberi*, İstanbul 2002, s. 150 vd.

³⁶³ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Adak - Güzelyürek, *Beldibi*, s. 45 vd.

³⁶⁴ Brixhe, *Pamphylie*, s. 145-150.

bugünkü migros yapısından başlayan ve Arapsuyu'na kadar devam eden kalıntılara yerleştirilmiştir³⁶⁵. Peki Aiol'ler bu bölgeyi ne zaman kolonize etmişlerdir? Phaselis ve daha güneyde kalan Lykia topraklarının İ.Ö. 7. yüzyılda Rhodos'lular tarafından kolonize edildiği bilinmektedir. Bu durumda, eğer Rhodos'lular kuzeyde Tenedos, Lyrnas ve Thebe gibi Aiol kentlerinin varlığından dolayı daha güneye yerleşmek zorunda kaldılarsa, Aiol kolonileri Phaselis'ten daha önce kurulmuş olmalıdır. İşte bu nokta da Aiol kolonistlerinin doğal limanlara ve daha büyük bir ovaya sahip olan Phaselis'i, daha iyi koşullarına rağmen neden yerleşim alanı olarak tercih etmedikleri sorusu akla gelmektedir. Burada sahil şeridinin arkasında yükselen dağlık bölgenin, aynı dönemlerde Solym'ler tarafından iskan edildiği göz önünde tutulmalıdır³⁶⁶. Zira Lindos tapınak yıllıklarında yazılanlara göre İ.Ö. 7. yüzyılda Solym'ler Phaselis'i kolonize etmeye gelen Lakios önderliğindeki kolonistlere karşı direniş göstermişlerdir³⁶⁷. Bu halkın aynı direniş Lindos'lu kolonistlerden önce Phaselis'i kolonize etmek istediklerinde Aioller'e de göstermiş olma ihtimaller büyüktür.

Solym'ler hakkında bize bilgi veren ilk kaynak Homeros'tur. Ilias'ta Lykia'luların soy atası olarak verilen Argos'lu Bellerophantes Lykia'ya geldiğinde, kral Iobates ona çeşitli işler vermiştir. Bunlardan biri de Lykia'luların başına dert olan Solym'ler'le savaşmaktır³⁶⁸. Aynı eserde (VI 204), Bellerophantes'in oğlu Isandros'un Solym'ler'e karşı savaşırken hayatını yitirdiği söylenmektedir. Odysseus'ta ise, Poseidon'un Solyma Dağları'nın üzerinden, denizin ortasında salıyla memleketine dönmeye çalışan Odysseus'u gördüğünden bahsedilmektedir³⁶⁹. Peter Frei burada söz konusu olan Solyma Dağları'nı, denizden 2366 metre yükselen ve bölgenin en heybetli dağı olan Tahtalı Dağ ve onun kuzey-güney uzantılarıyla özleştirmektedir³⁷⁰. Zira Strabon da Phaselis'in hemen arkasında Solyma (τὰ Σόλυμα) olarak adlandırılan dağların uzandığından bahsetmektedir (*TLit.* 44a). Fakat τὰ Σόλυμα adlandırmasının P. Frei'in da dediği gibi, sadece Tahtalı Dağ'ı değil, Gelidonia Burnu'ndan yükselip Çandır Vadisi'nin doğu yakasını takiben Pamphylia Ovası'nın başlangıcına kadar uzanan Görece Dağları'nın tümünü kapsadığı düşünülmelidir. Zira Stephanos Byzantios da Lykia-Pamphylia sınırında, bugünkü Kemer ilçesinde yer alan Olbia kentinin Solym'ler ülkesi içinde yer aldığını

³⁶⁵ Bu kentler ve lokalizasyonları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Adak - Güzelyürek, *op. cit.*, s. 45 vdd., 84-95; Adak, *Kolonization*, s. 44 vdd. ve krş. Burada Böl. I 5.

³⁶⁶ Solym'lerin İ.Ö. 8. yüzyılda bölgedeki varlıkları için krş. Frei, *Solymer*, s. 91; Adak - Güzelyürek, *Olympos*, s. 6 vd.; a.g.y., *Beldibi*, s. 42 vdd.

³⁶⁷ Blinkenberg, *Lindos II*, nr. 2.

³⁶⁸ Homeros, *Ilias* VI 172-175.

³⁶⁹ Homeros, *Odysseus* V 282-290.

³⁷⁰ Frei, *Solymer*, s. 89.

söylemektedir³⁷¹.

Solymler Arkaik Dönem’de, Lykia’lıların Kumluca Ovası’na, Yunanların ise doğudaki sahil şeridine hücum etmesi sonucunda aradaki dağlık alana geri çekilmek zorunda bırakılmışlardır³⁷². Ilias sadece Lykia’lıların Solymler ile yaptıkları savaşları değil, doğuda Solymler’in oturdukları yerleri ele geçirmeye çalışan Rhodos’lular ile olan münakaşaları da bildirmektedir³⁷³. Lindos tapınak yıllıklarında da 7. yüzyılda Solymler ile Phaselis’li kolonistler arasındaki savaştan bahsedilmektedir³⁷⁴. Rhodos’lular doğuda, Phaselis’i kurdukları yerde ve de Gagai, Korydalla ve Rhodiapolis kentlerinin yer aldığı Limyra ovasındaki belirli bir bölgede nüfus sahibi olabilmişlerdir. Bu anlatımlar Rhodos kolonizasyonundan çok öncelerinde bu bölgenin Solymler tarafından iskan edildiğini ve kıyı kentleriyle bu savaşçı kavim arasında sürekli bir çekişmenin yaşandığını açıkça ortaya koymaktadır³⁷⁵.

Bölgeden bilinen ve Phoinike’lilerden günümüze kalan Sami kökenli isimler oldukları düşünülen yer adları (Phoinikous, Khimaira, Solyma, Masikyotos Phaselis)³⁷⁶, buradaki sahil şeridinin Phoinike’li denizcilerle de ilişki içinde olduklarını göstermektedir³⁷⁷. Phaselis adlandırmasının da, büyük ihtimalle oradaki doğal limanlardan faydalanan Phoinike’li denizcilerin kullandığı bir isim olduğu ve bu kullanımın, büyük ihtimalle Phoinike’liler ile iletişim halinde olan Solym halkı tarafından da benimsenip kullanıldığı düşünülebilir.

2.1.5 Rhodos Kolonizasyonu’ndan Pers Dönemi’ne Kadar (İ.Ö. 690 - 546)

Phaselis’e yönelik kuruluş mitoslarının tartışıldığı bölümde, Phaselis’in ilk kolonizasyon sırasında değil de, Rhodos’tan Lindos’lu kolonistler tarafından ikinci kolonizasyon hareketi sıra-

³⁷¹ Steph. Byz. 489: “*Olbia, Philon’a göre, ‘bir Pamphylia (kentidir)’. Gerçekte ise, Pamphylia’nın değil Solymler ülkesinin (bir kenti olup), ismi Olbia değil Olba’dır ve yurttaşlarına Olba’lılar ya da Olba’lı denir*”. Olbia hakkında bkz. Şahin, *Olbia*, s. 9 vdd.

³⁷² Adak – Güzelyürek, *Beldibi*, s. 42.

³⁷³ Frei, *Solymer*, s. 91 dpn. 31: Ilyada’nın beşinci kitabında, Sarpedon ile Rhodos’lu Tlepolemos arasında geçen, Lykia Yarımadası halkı ile Rhodos’tan olan Yunanlar arasındaki münakaşanın refleksi olarak bakılan iki savaş söz konusudur.

³⁷⁴ Blinkenberg, *Lindos II*, nr. 2.

³⁷⁵ Krş. Frei, *Solymer*, s. 89 ve Houwink ten Cate, *Luwian population*, s. 190, 202.

³⁷⁶ Bérard, *Pheniciens*, s. 337: Solyma: *soulama* (merdiven); Masikyotos = *masoukot* (dar geçit); Khimaira = *Khemara* (yanmak). Krş. Adak – Güzelyürek, *Beldibi*, s. 49. Krş. Takmer - Arca, *Ogyges*, s. 16. Küçük Asya’nın doğu ve batı arasındaki konumu, kültürün Phoinike’liler aracılığıyla taşınması ve Küçük Asya’daki Phoinike etkileri için bkz. Rölling, *Asia Minor*, s. 93-102.

³⁷⁷ Krş. Takmer - Arca, *Ogyges*, s. 16. Küçük Asya’nın doğu ve batı arasındaki konumu, kültürün Phoinike’liler aracılığıyla taşınması ve Küçük Asya’daki Phoinike etkileri için bkz. Rölling, *Asia Minor*, s. 93-102. Khoirilos da Solyma Dağı’nda Phoinikece konuşan bir halkın oturduğunu kaydetmektedir. Khoirilos, *Fragmenta et Tutili* 320 [H. Lyod-Jones - P. Parsons (ed.), *Supplementum Hellenisticum* (1983)]: τῶν δ’ ὀπιθεν διέβαινε γένος θαυμαστόν ιδέσθαι, γλῶσσαν μὲν Φοίνισσαν ἀπὸ στομάτων ἀφιέντες, ῥκεον δ’ ἐν Σολύμοις ὄρεσι πλατέη παρὰ λίμνη, αὐχμαλέοι κορυφάς, τροχοκουράδες, αὐτὰρ ὑπερθεῖν ἵππων δαρτὰ πρόσωπ’ ἐφόρευν ἐσκληκότα καπνῶ.

sında, İ.Ö. 7. yüzyılın başlarında, kurulduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu dönemde vuku bulan kolonizasyon hareketlerinde politik ve ekonomik nedenler ağır basmıştır³⁷⁸. İşsiz ve parasız gençler çoğunlukla şanslarını askerlikte ya da yeni kurulacak kolonilerde denemişlerdir. Bazı yurttaşlar ise, kentlerindeki parti çekişmeleri, politik sebepler ya da tanrı kehanetleri nedeniyle³⁷⁹, vatanlarından ayrıлып başka topraklarda koloni hareketine girişmişlerdir. Bu kişiler, doğal yer altı zenginliklerine sahip bölgelerin liman olmaya elverişli koylarında kolonilerini kurmuşlardır. Bu sebeplerden dolayı Rhodos'luların kendi adalarının karşısında uzanan sahil şeridine duydukları ilgi Helenistik ve Roma Dönemi'ne kadar Rhodos politikasının değişmez unsurunu oluşturmuştur³⁸⁰. Phaselis de bu politikanın bir sonucu olarak kurulmuştur. Bundan dolayı kolonize edildiği dönemden, Pers yönetimi altına girinceye kadar, Rhodos ile hem kültürel hem de ticari yönden sıkı bir irtibat içinde bulunmuş olmalıdır.

Önemli deniz güzergahları üzerinde yer alması nedeniyle kuruluşundan itibaren deniz ticaretine eğilim gösteren Phaselis kenti, Mısır'ın ticaret kenti Naukratis'teki³⁸¹ Hellenion'un kurulmasına katılmıştır³⁸². Bu değini, Phaselis için ilk yazılı belge ve Yunanlar ile Mısır arasındaki ilişkilere dair en önemli verilerden biridir. Herodotos, Naukratis'teki Hellenion'un kuruluşunda 12 kentin yer aldığını söylemektedir; bunlardan Khios, Teos, Phokaia, Klazomenai, Samos ve Miletos Ion kentleridir; Rhodos, Knidos, Halikarnassos, Phaselis ve Aigina Dor kentleri; Mytilene ise Aiol kentidir. Ionia'lılar ilk baştan beri Mısır'da önemli bir yere sahip olmuşlardır. Psammetikhos (İ.Ö. 664-610) Assyria'lılara karşı doğu sınırının güvenliğini korumak için, ordusuna çok sayıda Ionia'lı ve Karia'lı asker almış³⁸³ ve Nil Nehri'nin Pelusian ağzı üzerinde yer alan Bubastis yakınındaki bölgeyi bu askerlere karargah olarak tesis etmiştir. Bu durum Yunanların Mısır içlerine yapacakları ticaretin başlangıcını oluşturmuştur³⁸⁴. Strabon, Psammetikhos Dönemi'nde Miletos'luların Bolbitine yakınlarında *Milesion Teikhos* (Miletos'luların Duvarı) olarak adlandırılan tahkimatlı bir yeri iskan ettiklerini aktarmaktadır³⁸⁵. Naukratis'te ele geçen arkeolojik buluntular sayesinde (özellikle amphoralar) ilk Yunanlı tüccarların İ.Ö. 620/610'dan

³⁷⁸ Bu dönemdeki kolonizasyon hareketine aynı sebeplerden dolayı pek çok ada katılmıştır. Krş. Reger, *Islands*, s. 473.

³⁷⁹ Delphoi kehanetlerinin koloni hareketlerine etkisi hakkında bkz. Malkin, *Colonization*, s. 17-30.

³⁸⁰ Perea'daki Rhodos politikası için krş. Gelder, *Rhodier*, s. 66; Berthold, *Rhodes*, s. 45; Rhodos'un güneydoğu Lykia'da kurduğu kolonilerin, direkt askeri kontrol ile ilişkili olması konusunda bkz. Bresson, *Rhodes and Lycia*, s. 101 vd.

³⁸¹ Naukratis kenti Nil'in Kanopos ağzının doğu kıyısında, denizin ve Helenistik Dönem başkenti olacak Aleksandria'nın 80 km ve XXVI. dinastlığın başkenti olan Sais'in 16 km uzağında yer alır.

³⁸² Hdt. II 178.

³⁸³ Hdt. II 154.

³⁸⁴ Gorman, *Miletos*, s. 55 vd.

³⁸⁵ Strab. XVII 1.18. Fakat bu durum tartışmalıdır. Bu konuda bkz. Gorman, *Miletos*, s. 55.

itibaren Naukratis'e geldikleri öğrenilmektedir³⁸⁶. Fakat Naukratis'in kökeni karanlıktır, onun ilk olarak ne zaman ve kim tarafından kurulduğu bilinmemektedir. Strabon, Miletos'luların, Sais'in³⁸⁷ dışına yelken açtıkları bir dönemde, Inaros'a³⁸⁸ karşı bir deniz savaşı kazandıklarını ve bundan sonra Naukratis'i kurduklarını anlatmaktadır³⁸⁹. Herodotos kentin kuruluşu için I. Amasis Dönemi'ni (İ.Ö. 570-526) vermektedir. Fakat bu tarih erken dönem çömlek parçaları ve 7. yüzyılın son çeyreğinden Korinth ve Attika seramikleri yüzünden doğru kabul edilmemektedir. Bundan dolayı bu yerleşimin ilk olarak Psammetikhos Dönemi'nde kurulduğu, sonra da Amasis Dönemi'nde yeniden organize edildiği öne sürülmektedir³⁹⁰. Bu durumda Yunanlar'ın Mısır'la ilişkileri daha erken dönemlere kadar uzanmaktadır. Phaselis de 590'lardan önce bu sularda aktif olarak yol almaya başlamış olmalıdır.

Yunanlar'ın diğer yerlerden ziyade Mısır'la ticari ilişkiye girmelerinin en önemli nedenlerinden biri kendi ürünlerini satmak ve Mısır'dan tahıl almaktır. Fakat Naukratis'in kuruluşuna katılan her yerleşim tahıl yönünden fakir değildir³⁹¹. Özellikle Phokaia, Aigina ve Phaselis öncelikle ticaret dolayısıyla bu olaya katılmış olmalıdır³⁹². Naukratis'te Phaselis'e değinen herhangi bir yazıt yoktur ve bölgeden ele geçen seramikler arasında da Phaselis için karakteristik olabilecek herhangi bir parçaya rastlanmamıştır³⁹³. Fakat Naukratis yakınlarında yer alan bölgede Damanhur³⁹⁴, Benha el Asl³⁹⁵, Zagazig'de³⁹⁶ ve Asyut³⁹⁷ yerleşimlerinde ele geçen sikke hazinelerinde Phaselis'in Arkaik Dönem sikkeleri bulunmaktadır³⁹⁸.

Res. 39: ca. 550 yılından gümüş staterler.

³⁸⁶ P.W. Haider, *Griechenland-Nordafrika. Ihre Beziehungen zwischen 1500 und 600 v. Chr.* (Impulse der Forschung, Bd. 53), Darmstadt 1988, s. 188 dph. 141; Möller, *Naukratis*, s. 32 vdd.

³⁸⁷ Aşağı Mısır'da bir kent.

³⁸⁸ Psammetikhos'un oğlu ve Mısır Kralı.

³⁸⁹ Strab. XVII 1.18.

³⁹⁰ Gorman, *Miletos*, s. 57.

³⁹¹ Möller, *Naukratis*, s. 88'e göre, en azından Teos, Klazomenae, Halikarnassos, Knidos ve Mytilene için bu durum söz konusu değildir.

³⁹² Möller, *op. cit.*, s. 75, 79 dph. 315.

³⁹³ Möller, *op. cit.*, s. 202, bu durum Halikarnassos ve Aigina kentleri için de geçerlidir.

³⁹⁴ Naukratis'in 20 km kuzeybatısında yer alan Damanhur defnesi en erken buluntu yeridir.

³⁹⁵ Benha el Asl defnesi de Zagazig'in 20 mil batı-güneybatısında, Naukratis yakınında keşfedilmiştir.

³⁹⁶ Nil Delta'sının doğusunda, Bubastis yakınında yer alan bu defne en erken buluntuyu oluşturmaktadır.

³⁹⁷ Sadece Asyut defnesi Naukratis'ten biraz uzakta, Kairo'nun 407 km güneyinde yer almaktadır.

³⁹⁸ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 31, 33.

Kent yaklaşık olarak 6. yüzyılın ortalarından itibaren sikke basmıştır. Phaselis'in İ.Ö. 6. yüzyılda basımı başlayan ilk gümüş sikkeleri, onun ekonomik önemini ve otonomisini göstermektedir. Bu ilk sikkeler Lydia standardına göre darp edilmiştir. Sikkelerin ön yüzünde domuz protonu formunda bir gemi pruvası tasvir edilmiş, arkası ise incusum olarak bırakılmıştır. Bundan kısa bir süre sonra bölge Pers egemenliğine girince, sikke ağırlığı da buna göre belirlenmiştir³⁹⁹. Bunların ön yüzünde domuz başlı bir gemi pruvası, arkada ise bazen incusum, ama genellikle gemi güvertesi tasvir edilmiştir. Buradaki gemi betimlemelerinden de kentin denizciliğe ve ticarete verdiği önem anlaşılmaktadır. Daha sonra İ.Ö. 5. yüzyılda sikkeler üzerinde $\Phi A \Sigma$ ethnikonu kısaltması görülmektedir.

Res. 40: İ.Ö. 5. yüzyıldan tetrabol

2.1.6 Pers Hakimiyeti (İ.Ö. 546 – 469)

Lydia Kralı Kroisos İ.Ö. 6. yüzyılda, Kilikia ve Lykia dışında, Halys Irmağı'nın batısında kalan tüm Anadolu'yu egemenliği altına almıştır. Herodotos Pamphylia'nın da bu halklar arasında yer aldığını bildirmektedir⁴⁰⁰. Phaselis'in bu dönemde Pamphylia ile birlikte Lydia egemenliğinde mi olduğu, yoksa Lykia ile birlikte özgür mü kaldığı yönünde herhangi bir bilgi yoktur. Pers Kralı Kyros, Kroisos'u İ.Ö. 547 yılında Sardes'te büyük bir yenilgiye uğratıp, Sardes'le birlikte tüm Küçük Asya'yı ele geçirincede, Phaselis de kesin olarak Pers egemenliği altına girmiştir. I. Dareios (İ.Ö. 521-486) Ionia, Aiolia, Karia, Lykia, Milyas ve Pamphylia'yı ilk satraplığa dahil etmiştir. Bunlar, her yıl birlikte 400 gümüş *talentum* değerinde vergi ödemek zorunda kalmışlardır⁴⁰¹.

Bu dönemden sonra Anadolu'nun güney kesimleri yaklaşık 100 yıl boyunca Pers egemenliği altında kalmıştır. Kserkses'in İ.Ö. 480 yılında Yunanlara karşı düzenlediği sefer sırasında

³⁹⁹ Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 11.

⁴⁰⁰ Hdt. I 28. Bu durumu yeni Babil yıllıkları da desteklemektedir: A. K. Grayson, *Assyrian and Babylonian Chronicles*, Locust Valley-New York 1975, s. 104 Chronik 7, str. 24 vdd.

⁴⁰¹ Hdt. III 90.

hem Pamphylia hem de Lykia Pers tarafında yer almıştır⁴⁰². Pamphylia 30 ya da 40 gemilik bir kontenjanla, Lykia'lılar ise *dynast* Kybernis komutasında 50 gemilik bir kontenjanla Kserkses'in donanmasında savaşa katılmışlardır⁴⁰³. Liman kenti olarak öne çıkan Phaselis'in gemileri de Pers tarafında savaşa katılmış olmalıdır.

Pers Krallığı hiçbir zaman bir deniz gücü olamamıştır. Bununla bağlantılı olarak da egemenlikleri altında bulunan ve denizcilik konusunda tecrübeli olan yerleşimlerden bu hususta yararlanmışlardır. Phaselis de diğer liman kentleri gibi, Phoinike'lilerin yanında Pers savaş gemilerinin yapımında görev almış ve donanmada kürekçilik vazifesinde bulunmuş olmalıdır. Hemen gerisinde yükselen Tahtalı Dağ'da bol miktarda sedir ağacının olması da Phaselis'in Pers Krallığı yanındaki değerini arttırmış olmalıdır. Kente ait olan ticaret gemileri Pers Donanması'na katılmış olmalıdır. Bunun dışında üç limanlı uygun konumu kraliyet donanmasına üs hizmetinde bulunmuş olabilir. Chr. Heipp-Tamer, Phaselis'lilerin yaptıkları bu hizmetlerin karşılığında ödemekle yükümlü oldukları vergiden muaf tutulmuş olabileceklerini düşünmektedir⁴⁰⁴. Pers hakimiyeti altında otonom bir kent gibi davranan Phaselis bu dönemde kendi gümüş sikkelerini basmaya devam etmiştir. Dolayısıyla Pers hakimiyeti Phaselis'liler tarafından olumlu karşılanmıştır.

2.1.7 Delos-Attika Deniz Birliği (İ.Ö. 469 - 411)

Phaselis kentinin Pers hakimiyeti altındaki tarihsel devamlılığı, İ.Ö. 469 yılı civarında Kimon tarafından Delos-Attika Deniz Birliği'ne dahil edilmesi dolayısıyla, kısa bir ara göstermektedir⁴⁰⁵. Salamis Savaşı'nda Persleri bozguna uğratan Atinalılar'ın kendilerine ve savaşa olan inançları artmıştır. Bu savaşın ardından Persler'in Ege Denizi'ni tamamen terk etmesi ve bir daha da bu sulara girememesi için harekete geçmişlerdir. Bu amaçla kurulan Delos-Attika Deniz Birliği'ne ait donanma güçlendirilerek Pers donanması takip edilmiştir. 478 Plataia Zaferi'nden sonra Atinalı komutan Kimon, son bir darbe indirmek için 469 yılında harekete geçmiştir⁴⁰⁶. Yol boyunca pek çok kenti Delos-Attika Deniz Birliği'ne üye yapan

⁴⁰² Diod. XI 19.1: τῶν δὲ Φοινισσῶν καὶ Κυπρίων νεῶν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων χειρουμένων, αἱ τῶν Κιλικῶν καὶ Παμφύλων, ἔτι δὲ [καὶ] Λυκίων νῆες, ἐχόμεναι τούτων οὔσαι, τὸ μὲν πρῶτον εὐρώστως ἀντείχοντο, ὡς δ' εἶδον τὰς κρατίστας ναῦς πρὸς φυγὴν ὠρμημένας, καὶ αὐτὰ τὸν κίνδυνον ἐξέλιπον.

⁴⁰³ Hdt. VII 92: Λύκιοι δὲ παρείχοντο νέας πεντήκοντα,...; ve VII 98: Τῶν δὲ ἐπιπλεόντων μετὰ γε τοὺς στρατηγούς οἶδε ἦσαν ὀνομαστότατοι· Σιδώνιος Τετράμνηστος Ἀνύσου, καὶ Τύριος Ματτὴν Εἰρώμου, καὶ Ἀράδιος Μέρβαλος Ἀγβάλου, καὶ Κίλιξ Συέννεσις Ὠρομέδοντος, καὶ Λύκιος Κύβερονις Κοσσίκα,...

⁴⁰⁴ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 17.

⁴⁰⁵ Lykia'nın ise ilki İ.Ö. 5. yüzyılda bölgenin Phaselis gibi Delos-Attika Deniz Birliği'ne dahil edilmesi; ikincisi İ.Ö. 4. yüzyılda Lykia'nın satrap ayaklanmasına katılmasıyla iki ara gösterir. Krş. Jacobs, *Lykien*, s. 63.

⁴⁰⁶ Plutarkhos'un anlatımına göre, Pers seferi için yola çıkan Kimon, Khelidonia açıklarından Knidos ve

Kimon, bir taraftan da donanmasını güçlendirmiştir. Perslerin topladığı donanmanın Aspandos'a doğru hareket ettiği haberi gelinceye kadar da Knidos'ta beklemiştir⁴⁰⁷. Diodoros, Kimon'un Karia ve Lykia kentlerini ikna yoluyla birliğe kattığından bahsetmektedir (*TLit.* 29). Phaselis'in birliğe dahil edilmesi hakkında bilgi veren tek kaynak Plutarkhos'tur (*TLit.* 30). Plutarkhos'un anlatımlarına göre Kimon, Phaselis'i, kendisine donanma vermemesi ve Pers yanlısı bir tutum göstermesi nedeniyle cezalandırmak istemiştir. Bunun üzerine Kimon'un komutası altındaki Khios'lular, kendileriyle Phaselis'liler arasında önceden beri süregelen dostluk nedeniyle⁴⁰⁸, Kimon'u yatıştırmış ve diğer yandan da uçlarına mesaj bağladıkları okları kent surları üzerinden atarak Phaselis'lileri durumdan haberdar etmişlerdir. Sonunda iki taraf da Khios'lular aracılığıyla anlaşmaya varmıştır. Khios'luların birliğe daha önce girmiş ve duruma oldukça iyi adapte olmuş olmaları sayesinde Atinalı general ile kurdukları iyi ilişkiler⁴⁰⁹, Phaselis'lileri daha ağır bir cezadan kurtarmıştır; Kimon 469 yılı için 10 *talentum* gibi yüksek bir tutar ödemeleri ve barbarlara karşı yapılan savaşta kendi taraflarında yer almaları koşulu ile Phaselis'lileri affetmiştir. Bu sefer sırasında Kimon'un donanmasına ilave edilen 50 gemi içinde Phaselis gemileri de bulunmalıdır.

466/5 yılında Atinalılar'ın zaferiyle sonuçlanan Eurymedon Savaşı'ndan sonra Phaselis, 454/3 ile 415/4 yılları arasındaki vergi listelerinde geçmektedir (*TEp.* 57). Phaselis bu dönemde Lykia'ya bağlı bir kent değildir. Zira Lykia, Λύκιοι καὶ συντελεῖς olarak geçerken, Phaselis bunlardan ayrı tutulmuş ve kendi ismiyle verilmiştir⁴¹⁰. Bunun dışında Lykia Phaselis'ten daha önce birlikten ayrılırken⁴¹¹ Phaselis savaş boyunca vergi ödemeye devam etmiştir⁴¹². Kent ilkin Ephesos gibi 8 *talentum*; 454/3'den itibaren 6 *talentum* ve 450/49'dan itibaren 3

Triopion'a doğru geri döner (Plut., *Kimon* 12.2). Kimon'un yol üzerindeki Phaselis'i almadan, neden Ege'ye geri döndüğü sorusunun cevabı, muhtemelen bu sırada Naksos'ta çıkan isyan hareketi ile ilişkili olmalıdır (Keen, *loc. cit.*). Pers Donanması Kıbrıs açıklarında toplanmaya başladığı sıra, o Knidos'a kadarki pek çok yeri ele geçirmiştir (Ephor. F. 191. 65; Diod. II 60. 6.).

⁴⁰⁷ Plut., *loc. cit.*

⁴⁰⁸ Phaselis ile Khios arasındaki bu dostluğun tam olarak ne zaman başladığı ve maiyeti bilinmemekle birlikte, iki kentin de deniz güzergahı üzerinde yer almaları ve ticaret kenti olmaları nedeniyle çok öncelerden gelen bir dostluğa sahip olmaları mümkündür.

⁴⁰⁹ Quin, *Lesbos and Chios*, s. 39.

⁴¹⁰ Λύκιοι ile Ksanthos vadisi, συντελεῖς ile de doğu Lykia'nın vergiyle yükümlü kısmının düşünülüp düşünülemediği ve bu her iki gurubun ayrılmasının politik olarak ortak olan dynastlık içindeki yapısal özelliklere dayandırılıp dayandırılmayacağı hala bir sonuca ulaştırılamasa da, bu ifadede Phaselis ile Telmessos arasındaki bölgeye işaret edildiği kesindir. Yani Lykia'nın sınırları bu dönemde batıda Ksanthos vadisinden doğuda Limyra'ya kadar ulaşıyordu. Krş. O. Morkholm - J. Zahle, *The Coinage of Kuprilli. A Numismatic and Archeological study*, ActaArch 43, 1972, s. 57 vdd.

⁴¹¹ *Lykiai kai Synteleis* sadece 452/1, 451/0 ve 446/5 yılı listelerinde geçer (IG I³ 261 I str. 29 vd.; 262 V str. 32 vd.; 266 III str. 33 vd.). Bu adlandırma ve özellikle *synteleis*'in taşıdığı anlam için bkz. Behrwald, *Lykischer Bund*, s. 16 vdd.; Tietz, *Der Golf von Fethiye*, s. 36-41.

⁴¹² IG I³ 290 i. 17; Krş. Keen, *Athenian Campaigns*, s. 152.

talentum vergi ödemiş ve bir süre bu seviyeyi korumuştur⁴¹³. 441/39'dan sonra Phaselis 432/1'e kadar listelerde gözükmemektedir. Bu tarihle birlikte vergi miktarı tekrar 6 *talentum*'a yükselmiştir⁴¹⁴. Bundan sonra Phaselis 425/4'e kadar birlikte kalmıştır. Phaselis Delos-Attika Deniz Birliği'ne ait vergi listelerinde ilk olarak *Karikos Phoros'a*⁴¹⁵, daha sonra da, Karia Bölgesi Ionia içine dahil edildiği zaman, *Ionikos Phoros'a*⁴¹⁶ dahil olmuştur. Phaselis diğer üyeler gibi para ödemeyi tercih etmiş gözükmemektedir. Gerçekten oldukça yüksek olan bu tutar kentin deniz ticaretinden kazandığı zenginliğe işaret etmektedir.

Phaselis'in, İ.Ö. 469 yılı civarında Delos-Attika Deniz Birliği'ne zorla dahil edilmesinden önce, Atina'yla ilişki kurduğuna yönelik herhangi bir belge yoktur. Bununla ilgili ilk yazılı belge Atina'dan ele geçen ve İ.Ö. 5. yüzyılın ortalarına tarihlenen bir antlaşma metnidir (*TEp. 55*). Bu antlaşma (*symbolai*⁴¹⁷) Phaselis'li tüccarların Atina'da karşılaştıkları sorunlara ilişkin düzenlemeler içermektedir. Dekret 6 bölümden oluşmaktadır: ilk 4 satır kararnameyi aktarmaktadır; 5-11 satırlar, bir Phaselis'liye karşı Atina'da açılacak davaların, sadece Khios davalarında olduğu gibi, bir *polemarkhos* önünde müzakere edilmesi gerektiği hükmünü içermektedir; 12-14. satırlar, Atina'da vuku bulmayan davaların da, Phaselis'le daha önceden var olan antlaşma uyarınca düzenlenmesi gerektiğini beyan etmektedir; 15-19. satırlar temyiz hakkını kaldırmakta ve *polemarkhos*'tan farklı bir Atinalı *magistratus* (yönetici) tarafından Phaselis'lilere karşı alınan kararı hükümsüz ilan etmektedir; 20-22. satırlar alınan hükümleri hiçe sayan kişiyi Atina'ya ödenecek 10.000 *denarii*'lik cezayla tehdit etmektedir; en son 23-27. satırlar da, Phaselis'in ödemesiyle bu sözleşmeyi içeren bir stelin *akropolis*'e dikilmesi gerektiği hükmünü içermektedir.

12-14. satırlarda geçen, “*daha önce var olan antlaşmalar uyarınca*” ifadesi, iki kent arasındaki ilişkilerin daha önceden başladığına işaret etmektedir. Burada muhtemelen kentin birliğe girmesinden sonra yapılan bir antlaşma söz konusudur. Atina'nın en önemli ve en özel müttefiklerinden biri olan Khios'a⁴¹⁸ tanınan ayrıcalıkların Phaselis'li tüccarlara da tanınması, Phaselis'li tüccarların Atina için taşıdığı önemi göstermektedir. Doğrudan Phaselis'li tüccarlar

⁴¹³ Keen, *Dynastic Lycia*, s. 234 dñn.14.

⁴¹⁴ ATL I 434-35, II 83. Ödenen miktarın tekrar neden arttığı açık değildir. Bu artışın sebebi, Atinalılar'ın, Phaselis'in tekrar Pers hakimiyetine kayabileceğini düşünmüş olmaları ya da Peloponnes ile aralarında çıkabilecek savaş için tedbir almak istemeleri olabilir. Fakat bu dönemde diğer kentlerin tributlarında herhangi bir artış görülmemesi bu ihtimali çürütür. Krş. Keen, *Dynastic Lycia*, s. 234.

⁴¹⁵ IG I³ 269 IV 9 (443/2 yılına ait liste) ve Krş. Steph. Byz. 256.13 s.v. Δῶρος (*TLit. 32*).

⁴¹⁶ IG I³ 279 I 46, (433/2 yılına ait liste).

⁴¹⁷ *Symbolon* hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. G.E.M. de Ste. Croix, *Notes on Jurisdiction in the Athenian Empire I*, CQ 11, 1961, s. 101-104; Krş. R.J. Hopper, *Interstate Juridical Agreements in the Athenian Empire*, JHS 63, 1943, s. 40; Gauthier, *Symbola*, 160 vd.; Cataldi, *Symbolai*, s. 99-143.

⁴¹⁸ Khios'luların Atina nezdindeki ayrıcalıklı konumları ve *symmakhia* için krş. Quin, *Lesbos and Chios*, s. 52 ve 86.

ile ilgili olan bu metinde, Eurymedon'da Kimon'u ikna ederek Phaselis'in tahrip edilmesini önleyen Khios'luların karışımıza çıkması çok da tesadüfi olmamalıdır.

Bu dönemde Atina ile Phaselis arasındaki ilişkiler iyi gitmiş olmalıdır. Zira Kallias Barış'ında⁴¹⁹ Phaselis'in Atina için taşıdığı önem açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu barışa göre Küçük Asya'daki Yunan kentleri özgür bırakılmalıdır ve Kyaneai⁴²⁰ ile Phaselis arasında hiçbir Pers gemisi seyahat etmemelidir⁴²¹. Burada Phaselis, Atina'nın en doğudaki ticaret noktası olarak, özellikle anılmaktadır.

İ.Ö. 5. yüzyılın sonlarına doğru Peloponnesos'lu korsanlar Ege ve Akdeniz'deki faaliyetlerini arttırmışlardır. Atina, kente sağlanan hububat teminatını sekteye uğratan bu durum karşısında, Melesandros komutasında 6 gemilik bir mürettebatı görev başına getirmiştir. Bu donanma Lykia ile Karia bölgelerini teftiş etmek ve Phaselis ile Phoinike⁴²² ticaret gemilerinin güvenliğini sağlamak için yola çıkarılmıştır (*TLit.* 33). Bu gemiler Phaselis'in ticaret gemilerini ve özellikle Atina'ya tahıl taşıyan gemileri korumakla görevlendirilmişlerdir. Thukydides, Melesandros'un denizlerdeki ticaret ulaşımını güvence altına almak dışında, Lykia ve Karia kentlerinden vergi toplamakla da görevlendirildiğini bildirmektedir⁴²³. Lykia kenti Ksanthos'ta karaya çıkan Melesandros, burada büyük bir direnişle karşılaşmış ve çatışma sırasında öldürülmüştür⁴²⁴. Thukydides'teki bu pasaj, Khelidonia Adaları'na kadarki bütün

⁴¹⁹ Bu barışın tam olarak ne zaman yapıldığı konusu tartışmalıdır. Bazı modern araştırmacılar, Herodotos'un, Kallias'ın Atinalılar'ın elçisi olarak Artakserkses'e gelişini anlattığı, VII 151 pasajından dolayı, barışın Kıbrıs'taki Salamis Savaşı'ndan sonra, yani 449/448 yıllarında imzalandığını savunurlar (bunun için krş. Meister, *Kalliasfrieden*, s. 23 dpn. 48). Fakat bu pasajda göz önünde bulundurulması gereken, Kallias'la aynı dönemde Argos'lu elçilerin de kralın huzuruna çıkmalarıdır. Onlar krala, babası Kserkses döneminde imzaladıkları müttefiklik antlaşmasının hala devam edip etmediğini sormaya, gelmişlerdir. Bundan dolayı da Meister, *op. cit.*, s. 23 vd'da, Argos'luların kralı böyle bir nedenle ziyaret etmelerini, onun tahta çıktığı yıla, yani 465/464, tarihler. Zira onlar ancak yönetim değişikliği nedeniyle böyle bir soruyu sorma ihtiyacı duymuş olmalıdırlar. Meister bunun dışında bu barışa değinen antik kaynakları da ayrıntılı olarak gözden geçirir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Meister, *op. cit.*, s. 30 dpn. 57; Bu barışın 460'lı yıllara tarihlenmesi hakkında bkz. J. Walsh, *The Authenticity and the Dates of the Peace of Callias and the Congress Decree*, Chiron 11, s. 30-41, 57vdd.; Badian, *From Plataea to Potidaea*, s. 1-72; krş. Keen *Dynastic Lycia*, s. 118 dpn. 53. Kallias Barış'ının tarihlenmesi hususunda ayrıca bkz. A.J. Holladay, *The Détende of Callias?*, Historia 35, 1986, 503-537; C.A. Powel, *Athens and Sparta: Construction Greek Political and Social History from 478 B.C.*, Londra 1988, s. 49-54.

⁴²⁰ Bosphoros'un kuzey çıkışında yer alan bir bölgenin adı.

⁴²¹ Sınır tayininde bazı antik kaynaklar Phaselis'i (Isokrates, *Panegyrikos* 117; *Areopagitikos* 80; *Panathenaikos* 59; Lykurgos 73; Aristod. 104. 13; Diod. XII 4.5), bazıları Khelidonia Adaları'nı (Demosth. *legatione* XIX 273; Plut., *Kimon* 13.4; Aristides, *Panathenaikos* 153 ve 169; *Romes Hegemonikes* 200, 202) bazıları da her ikisini de (Suda, *Kimon*) verirler.

⁴²² Phoinike'nin, Limyra'nın liman kenti olarak bugün Fenike yerleşiminin bulunduğu yere lokalizasyonu için bkz. Dickinson, *Φοινίκη*, s. 213 vd.; yerleşimin İ.Ö. 2. yy. için Livius XXXVII 16'da anılan ve şimdiki Kalkan ile eşitlenen Phoenicus'la özdeşleştirilmesi için bkz. Buschmann, *Melesander*, s. 1-4 ve Phaselis'in komşu kenti Olympos'un öncül yerleşimi olması hakkında bkz. Zimmermann, *Thuk. II 69*, s. 267 vd. Son olarak Poinike'nin Olympos'un güneyinde yer alan Porto Genubize/ Ceneviz Limanı'na yerleştirilmesi hususunda bkz. burada *TLit.* 33 için verilen kommentar.

⁴²³ Krş. Keen, *Athenian Campaigns*, s. 153.

⁴²⁴ Melesandros ve Lykia'lular arasında yaşanan çatışma, yaklaşık İ.Ö. 400 civarında dikilen Ksanthos stelinde geçen olaylarla örtüşmektedir. Stelin Lykçe kısmında geçen Milasantra, Melesandros ile özdeşleştirilir:

Lykia'nın Atina karşısında coğrafik ve politik bir birlik oluşturduğunu belgelemektedir. Buradan Phaselis'in bu sırada Lykia'ya bağlı olmadığı, tersine özgür bir kent olduğu anlaşılmaktadır. Doğu Lykia'nın İ.Ö. 5. yüzyılda politik ve coğrafik olarak asıl Lykia'nın dışında kaldığı Delos-Attika Deniz Birliği'ne ait vergi listelerinde geçen ifadelerden de anlaşılmaktadır.

Diodoros ve Thukydides'teki anlatımlar Phaselis ve Atina arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Gerçi artık diğer üyeler gibi Phaselis de sikke basma iznine sahip değildir ve Thukydides'ten anlaşıldığı üzere bir savaş donanması dahi yoktur, ama buna rağmen bazı imtiyazlara sahiptir. Bu imtiyazlar, onların ticaret donanmasının Atina savaş donanması aracılığıyla korunmasından ve yukarıda ele alınan antlaşma metninden ortaya çıkmaktadır.

2.1.8 Phaselis Yine Pers Hakimiyeti Altında (İ.Ö. 411 - 334)

Phaselis'in, Melesandros'un seferinden sonra, 415/4 yılı vergi listelerinde geçmesi, 5. yüzyılın sonunda hala Atina egemenliği altında olduğunu ispatlamaktadır. Fakat bundan sonra işler değişmiş gözükmemektedir. Thukydides, Peloponnesos Savaşları'nı anlattığı eserinde, İ.Ö. 411 yılında geçen olaylara değinirken, Phaselis'i iki ayrı durumda zikretmektedir. İlki ünlü komutan Alkibiades'in, diğeri de Sparta'lı komutan Hippokrates'in kente gelişleriyle ilgilidir. Alkibiades İ.Ö. 415 yılındaki başarısız Sicilya Seferi'nden sonra Sparta'luların tarafına geçmiş ve Atina'nın bütün savaş planlarını açıklayarak, savaşın kaybedilmesine neden olmuştur. Bundan sonra da uzun bir süre Sparta'lular yanında hizmet görmüştür. Fakat Pers Kralı II. Dareios'un Kallias Barışı'nı tanımadığını açıklayıp Yunan işlerine yeniden ağırlık vermeye başlamasıyla durum değişmiştir. Dareios Anadolu'daki satrapları Tissaphernes ve Pharnabazos'a Yunan kentlerini yeniden vergiye bağlamalarını buyurmuştur⁴²⁵. Alkibiades'in tavsiyesi üzerine, eğer kendilerine yardım edilirse, Küçük Asya'nın batı kıyılarındaki Yunan kentlerinin Pers egemenliği altına girmesinde kendilerine yardımcı olacakları yönünde Tissaphernes'le temasa geçen Sparta'lular, Persler'le bu hususta bir antlaşma yapmıştır⁴²⁶. Bunun üzerine 40 gemilik bir Sparta Donanması'yla Ionia'ya geçen Alkibiades, bazı şehirlerin Delos Attika Deniz Birliği'nden çıkmasını sağlamıştır. Bu sırada Atina donanması da Samos'ta demirlemiştir. Birliğin dağılmasından sonra mali durumu iyice bozulan Atina'da yeni çıkış yolları aranmaktadır. Alkibiades bu noktada Samos'taki donanma subayları ile te-

krş. P. Demargne, *Fouilles de Xanthos* V, 1974, s. 113. Buradaki Melesandros'un dynast Trbbênemi tarafından mağlup edildiği yönündeki bilgi (TL 44a-44f;b-11), Lykia Dynasti Trbbênemi ile ilişki içine sokulabilir. Krş. Zimmermann, *Thuk. II 69*, s. 273; Keen, *Athenian Campaigns*, s. 155 dpn. 24.

⁴²⁵ Bunun üzerine Tissaphernes 411 yılının Haziran ayında Aspandos'a ulaşır. Bu tarih için bkz. D.M. Lewis, *Historia* 7, 1958, s. 392; krş. Kagan, *Athenian Empire*, s. 212.

⁴²⁶ Tissaphernes Phoinike gemilerini Sparta'luların yardımına vereceğine söz verir.

masa geçip⁴²⁷, onları, Atinalılar'la Persler arasında bir ittifak sağlayabileceğine, ikna etmiştir. Bunun üzerine de Atinalılar kendisini komutan seçmiştir⁴²⁸. Alkibiades, Tissaphernes'in Aspendos'a geldiğini haber alır almaz, Atinalılar'a, Phoinike Donanması'nı kendilerine yardım etmesi için getireceği ya da hiç olmazsa bu büyük donanmanın Peloponnesos'lulara yardım etmesine engel olacağı yönünde, söz vererek 13 gemilik bir donanmayla yola çıkmıştır. Thukydides'e göre Alkibiades'in amacı, Peloponnesos'lular arasında Tissaphernes'e karşı bir güvensizlik oluşturmaktır. Bunu da hem kendisinin hem Atinalılar'ın Tissaphernes'le sıcak ilişkileri olduğunu sezdirerek yapmayı planlamıştır. Alkibiades'e göre bu amaç için satrapla birebir görüşmek gerekli değildir⁴²⁹, sadece onun komşularına görünmek yeterlidir. Bu düşünceden yola çıkan Alkibiades, Kaunos üzerinden Phaselis'e gelmiştir (*TLit.* 34). Zira Phaselis, Aspendos'a oldukça yakın olduğundan, bu durum için uygun bir mevkidedir. Phoinike Donanması'nın Aspendos'tan ayrılmasından sonra da Samos'a geri dönmüştür (*TLit.* 34)⁴³⁰. Buradan Phaselis'in bu dönemde hala Atina ile müttefik olduğu anlaşılmaktadır.

Bu arada Mindaros komutasındaki Sparta'lılar da Tissaphernes'le yaptıkları antlaşma gereği Ege Denizi'ne gelip Miletos'ta demirlemişler (*TLit.* 35) ve orada hem Phoinike Donanması'nın kendilerine katılmasını⁴³¹, hem de Tissaphernes'in söz verdiği parayı⁴³² getirmesini beklemeğe başlamışlardır. Fakat 1 aydan fazla süredir beklemelerine rağmen⁴³³, ortalıkta ne bir gemi vardır ne de söz verilen paralar verilmiştir⁴³⁴. Bu uzun bekleyişten sonra Aspendos'a gönderilen Sparta'lı Philippos, Phoinike gemilerinin geri döndüğünü bildirmiştir. Thukydides, Philippos'un haberinden bahsettiği pasajında, Sparta'lı komutan Hippokrates yönetimindeki bir Sparta Donanması'nın da Phoinike gemilerini kontrol etmek için o sıra Phaselis'te beklediğini aktarmaktadır (*TLit.* 35). Thukydides'e göre Hippokrates de Phoinike gemilerinin görülmediğini rapor etmiştir. Buna göre Hippokrates, Alkibiades'in ayrılmasından hemen sonra

⁴²⁷ Atina ile Alkibiades arasındaki ilk görüşmeler, Thuk. VIII 81.1-2 pasajlarında anlatıldığı üzere, Samos'ta başlar. O burada bir konuşma yapar ve oradakileri, gelecekte güven içinde olacakları hususunda, cesaretlendirir. Krş. Westlake, *Thucydides*, s. 250.

⁴²⁸ Teoride Thrasybulos ve diğer komutanlarla aynı derecede, ama pratikte en üst mevkiye yükseltilmiştir. Krş. Westlake, *Thucydides*, s. 251.

⁴²⁹ Bu dönemde böylesi bir görüşme tehlikeli olabileceği için yapılmamıştır. Krş. Westlake, *Thucydides*, s. 251; Kagan, *Athenian Empire*, s. 227.

⁴³⁰ Alkibiades Samos'a döndüğünde yalanını sürdürür ve Phoinike Donanması'nın Peloponnesos'luları desteklemesini engellediğini ve Tissaphernes'in Atinalılar'a karşı öncekinden daha dostane olduğu söyler.

⁴³¹ Fakat Tissaphernes donanmayı Ege'ye sevk etmez, hatta donanmanın Aspendos'un batısına dahi geçmediği tahmin edilir. Krş. C. Meyer, *Die Urkunden im Geschichtswerk des Thucydides*, München 1955, s. 90.

⁴³² Sparta'lılar parayı alma konusunda oldukça beceriksiz davranmışlar ve sonunda da parayı alamamışlardır. Krş. L. Kallet, *Money and the Corrosion of Power in Thucydides. The Sicilian Expedition and Its Aftermath*, Berkeley-Los Angeles-Londra 2002, s. 279.

⁴³³ Diod. XIII 38.4.

⁴³⁴ Zira Tissaphernes ne Atinalılar ne de Sparta'lılara fazla avantaj vermek istemez, onun politikası her iki tarafı yavaş yavaş tüketerek eşitlemek ve böylelikle komutayı eline almaktır. Krş. Westlake, *Thucydides*, s. 255;

Phaselis'e gelmiştir. Phaselis'lilerin o sıra Perslerin müttefiki konumunda gözükken bir Sparta donanmasını kabul etmeleri, onların bu saatten sonra tekrar Pers tarafına geçtiklerini göstermektedir. Phoinike gemilerinin geri döndüğünü öğrenen Mindaros Eylül ayı gibi donanmasıyla birlikte Hellaspontos'a geri dönmüştür⁴³⁵. Yani Phaselis 411 yılının Ağustos-Eylül ayları civarında Pers egemenliği altına girmiştir.

Lykia'nın Phaselis'ten önce, yani Delos-Attika Deniz Birliği'nden ayrıldıktan sonra⁴³⁶, Pers hakimiyeti altına girmiş olduğu bilinmektedir⁴³⁷. Zira Pers Kralı'na bağlılık onlar için çok daha avantajlı gözükmektedir. Pers idaresi Lykia'da baskıcı bir yönetim izlememiş,⁴³⁸ tersine bölge idaresini *dynast* denilen yerel yöneticilerin ellerine bırakmıştır⁴³⁹. Bu dönemde güçlenen Limyra beyi Perikles, Lykia üzerinde egemenlik planları kurarak Telmessos'a saldırmıştır⁴⁴⁰. Perikles'in Telmessos'u alması satrap ayaklanmasının hemen öncesine yerleştirilmektedir⁴⁴¹. Bundan sonra tüm Lykia'yı Pers boyunduruğundan kurtarmak isteyen Perikles, diğer *dynast*larla birlikte Satrap Ayaklanması'na katılmıştır⁴⁴². Bu dönemde Perikles özellikle doğu Lykia'daki egemenliğini genişletmiştir⁴⁴³. Polyaeus'ta geçen bir pasaj, Perikles'in doğudaki faaliyetlerinin Phaselis'e kadar ulaştığını göstermektedir (*TLit.* 36). Burada anlatıldığına göre, Kharimenes adında Miletos'lu biri Perikles'ten kaçarken Phaselis'e sığınmıştır. Bunun üzerine Perikles, Kharimenes'in Phaselis'ten kaçmasını önlemek istemiş ve Phaselis limanlarını donanmasıyla kapatmıştır. Şimdi burada sorulması gereken soru, bu olayın ne zaman vuku bulduğu, Kharimenes'in niçin Phaselis'e sığındığı ve Perikles'in Phaselis'i gerçekten de sadece Kharimenes'i ele geçirmek için mi kuşattığı yönünde olmalıdır. İlk soruyu yanıtlamaya çalışalım; Satrap ayaklanmasında Mausollos'un taraf değiştirip Pers tarafına geçmesiyle güç-

Kagan, *Athenian Empire*, s. 213.

⁴³⁵ Kagan, *Athenian Empire*, s. 227.

⁴³⁶ Lykia ve Telmessos İ.Ö. 445/4 yılından sonra Tribut Listeleri'nde gözükmezler ve en geç 442-438 yıllarından sonra kesinlikle tribut ödemezler. Krş. Behrwald, *Lykischer Bund*, s. 18 dñn. 37.

⁴³⁷ Melesandros'un 430/29'daki seferinde Ksanthos'ta Lykia'luların direnişiyile karşılaşp öldürölmesi de bunu gösterir.

⁴³⁸ İ.Ö. 380 civarında yazan Isokrates'in, *Panegyricus* 161'deki söylemi bunu tasdikler (Λυκίαç δ' οὐδ' εἶç πώποτε Περγῶν ἐκράτησεν.).

⁴³⁹ Lykia'daki *dynastik* yönetim sistemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Behrwald, *Lykischer Bund*, s. 10-22.

⁴⁴⁰ Theopompos, FGrHist 115 F 103, 17'ye göre Perikles, Lykia Kralı olarak, Telmessos'taki Artumpara yönetimine son verir ve Lykia üzerindeki hakimiyeti ele geçirir. Krş. Wörrle, *Epigraphische Forschungen IV*, s. 214. Limyra'dan ele geçen bir yazıt Artumpara'nın yenilgisini ispatlar (TL 104, 2-4).

⁴⁴¹ Treuber, *Lykier*, s. 103 vd.; Tietz, *Der Golf von Fethiye*, s. 103.

⁴⁴² Kesin olarak ispatlanamasa da Lykia'nın Satrap Ayaklanması'na katılmasından Perikles sorumludur. Krş. Treuber, *Lykier*, s. 102 vdd.; W.A.P. Childs, *Lycian Relations with Persians and Greeks in the Fifth and Fourth Centuries Re-Examined*, AS 31, s. 76 vdd. dñn. 131; T.R. Bryce, *Political Unity in Lycia during the "Dynastic Period"*, JNES 42, s. 39 vd.; Wörrle, *Epigraphische Forschungen IV*, s. 215. Hornblower, *Mausolus*, s. 182'de Lykia'nın Perikles önderliğinde Satrap Ayaklanması'na katılmasının kabul edilemeyeceğini söyler.

⁴⁴³ Perikles bu dönemde hakimiyetini Teimiusa (TL 67) ve Arneai'a (TL 83) kadar genişletmiştir. Krş. Zimmermann, *Zentrallykien*, s. 28 vd.

ler dengesi bozulmuş ve dolayısıyla da işlerin gidişatı değişmiştir. Görünüşe göre Phaselis kesinlikle satrap ayaklanmasını desteklememiş, tersine Lykia'ya karşı daima Persler'in tarafında yer almıştır. Kharimenes olayı da bu döneme rastlamış olmalıdır⁴⁴⁴. Mausollos o dönemler Miletos'ta hüküm süren Pers satrabı olduğu için, bazı araştırmacılar Kharimenes'in Mausollos'un emrinde çalışan biri olduğunu düşünmektedir⁴⁴⁵. O, Lykia'daki durumları kontrol etmek için gelmiş, zorda kalınca da Mausollos'un müttefiki olan Phaselis'e kaçmıştır. Fakat Hornblower'ın da söylediği gibi Miletos'lu bir şahsın illaki Mausollos'la ilişkisi olması gerekir diye bir zorlama yoktur⁴⁴⁶. Bu ilişki kesin olarak kanıtlanamasa da Kharimenes'in Pers tarafında olduğundan şüphe edilmemektedir⁴⁴⁷. Dolayısıyla ikinci sorunun cevabı da buradan çıkmaktadır; Pers taraftarı Kharimenes için, çoğunluğu Perikles hakimiyeti altında yer alan Doğu Lykia'da Phaselis'ten başka sığınabileceği kent yoktur. Son soruya geldiğimizde ise durumun Kharimenes olayından daha karmaşık olduğu ortaya çıkmaktadır. Perikles Phaselis'i sadece Kharimenes'i ele geçirmek için kuşatmamıştır⁴⁴⁸. Bu dönemde Telmessos'u kendi hakimiyeti altına alan Perikles, muhtemelen Pers yanlısı tutum izleyen yakın komşusu Phaselis'i de, Lykia'yı denizden gelecek bir Pers saldırısından korumak için, ya da böyle bir saldırıda Phaselis'e sığınma imkanı vermemek için ele geçirip, kendini güvence altına almak istemiştir. Bu durum Telmessos'ta mağlup ettiği Artumpara'nın Side'de garnizon kurmasıyla da yakından ilişkili olmalıdır⁴⁴⁹. Bunun dışında Lykia'nın en önemli limanları olan Phaselis ve Telmessos kentlerinin her ikisinin de İ.Ö. 4. yüzyılda kuşatılmalarında, muhtemelen dynastların arka planı henüz bilinmeyen ticari çıkarları da etkili olmuş olabilir⁴⁵⁰. Bu iki kentin Delos-Attika Deniz Birliği'ne ait vergi listelerinde Lykia'dan ayrı sayıldıklarını da göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Perikles Lykia'ya tamamen hükmetmek için Lykia'dan ayrı sayılan bu iki önemli liman kentini ele geçirmesi gerektiğini düşünmüş olabilir. Fakat

⁴⁴⁴ Treuber, *Lykier*, s. 106'da bu olayı Satrap Ayaklanması sırasında Perikles'in Mausollos'la yüzleşmesi dönemine, yani İ.Ö. 362 yılından sonraya tarihler. Krş. Houwink ten Cate, *Luwian Population*, s. 12; Blackman, *History*, s. 33.

⁴⁴⁵ Treuber, *Lykier*, s. 106; Houwink ten Cate, *Luwian Population*, s. 12; Keen, *Dynastic Lycia*, s. 165 vd. Zira Polyaeus VI 8'e göre Mausollos, Aigyptos adında başka bir ajanını aynı şekilde Miletos'a göndermiştir.

⁴⁴⁶ Hornblower, *Mausolus*, s. 76 dpn. 164 ve s. 111 dpn. 38.

⁴⁴⁷ Keen, *Dynastic Lycia*, s. 166.

⁴⁴⁸ Polyaeus'un anlattığına göre Kharimenes bu kuşatmaya rağmen başına bir peruk takarak Perikles'i kandırması ve rahatça kaçmıştır. Zimmerman, *Zentrallykien*, s. 43 dpn. 108'de Kharimenes'in peruk takarak kaçışını Ps.-Aristoteles, *Oeconomica* 1348a'da geçen olayla bağdaştırır. Aristoteles'teki anlatıma göre Mausollos Lykia'da hizmet gören komutanı Kondalos'a, uzun saçlı Lykia'luların saçlarını kesmelerini emretmesi, kesmeyenlerden de yüksek miktarda vergi alması talimatını vermiştir. Fakat Lykia'lular saçlarını kesmemiş ve bundan dolayı yüklü miktarda para ödemişlerdir. Burada bahsedilen Lykia'luların uzun saçlılığı muhtemelen Kharimenes'in bir peruk yardımıyla kaçışının tasvirinde arka planı oluşturur.

⁴⁴⁹ Krş. Keen, *Dynastic Lycia*, s. 166. Artumphara'nın Side'de kurduğu garnizon ve bastırdığı sikkeler hakkında ayrıca bkz. Nollé, *Side I*, s. 53 vd.

⁴⁵⁰ Zimmermann, *Zentrallykien*, s. 48

yine de bu kesin değildir, zira Polyænus Phaselis'in sadece denizden kuşatıldığını söylemektedir.

Res. 41: İ.Ö. 411-350 arasında basılan Phaselis obol'ü.

konusudur⁴⁵⁵. Phaselis'in bu dönemde Lykia ile birlikte Karia egemenliğine sokulmayıp otomisini koruduğu görülmektedir⁴⁵⁶. Elimizde bunu ispatlayacak iki delil vardır; bunlardan ilki, kentin 411'de Pers hakimiyeti altına girmesinden itibaren kendi gümüş sikkelerini basmaya devam etmiş olması⁴⁵⁷; ikincisi de Mausollos'la müttefiklik antlaşması imzalamasıdır⁴⁵⁸. Bu antlaşma Mausollos kontrolünün Karia ile Phaselis arasındaki bölgeyi kapsadığını göstermektedir⁴⁵⁹.

Satrap Ayaklanması'nın İ.Ö. 360 yılında Persler tarafından bastırılmasıyla⁴⁵¹, Perikles'in Lykia'daki hakimiyeti sona ermiştir⁴⁵². Bu dönemden sonra Lykia, Pers kralına gösterdiği sadakatinden dolayı Mausollos'a ödül olarak verilmiştir⁴⁵³. Lykia'daki Karia egemenliğinin⁴⁵⁴ tam olarak ne zaman son bulduğu hala tartışma

⁴⁵¹ Satrap Ayaklanması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Judeich, *Kleinasiatische Studien*, s. 190-225; Hornblower, *Mausolus*, s. 170-182; M. Weiskopf, *The so-called "Great Satraps' Revolt" 366-360 B.C. Concerning Local Instability in the Achaemenid West*, Stuttgart 1989.

⁴⁵² Satrap Ayaklanması'nın bitmesiyle Lykia'da da dinastlık sona erer, zira bütün Lykia Dynastları, özellikle de Perikles kaybeden tarafta yer almışlardır. 360 yılından sonraki dönem için Lykia dinastlarının varlığını kanıtlayacak ne bir yazıt, ne bir sikke ne de arkeolojik malzeme vardır. Krş. J. Zahle, *Achaemenid Influences in Lycia (Coinage, Sculpture, Architecture). Evidence for Political Changes During the 5th Cent. B.C.*, şurada: H. Sancisi/Weerdenburg - A. Kuhrt (ed.), *Achaemenid History VI. Asia Minor and Egypt: Old cultures in a new empire: Proceedings of the Groningen 1988 Achaemenid History Workshop*, Leiden 1991, s. 145-160; Gyax, *Lykische Gemeinwesen*, s. 92-96.

⁴⁵³ Treuber, *Lykier*, s. 104 vdd.; Krş. Houwink ten Cate, *Luwian Population*, s. 12; Stylianou, *Commentary on Diodorus*, s. 535 vd.; Hornblower, *op. cit.*, s. 181'de bu teklife karşı çıkar.

⁴⁵⁴ Lykia'daki Karia egemenliği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Borchhardt, *Herrschaft der Karer in Lykien*, s. 183-191; Jacobs, *Lykien*, s. 65; Behrwald, *Lykischer Bund*, s. 39-46.

⁴⁵⁵ Treuber, *op. cit.*, s. 106'da Lykia'daki Karia egemenliğinin çok uzun sürmediğini, en geç 346 yılında sona erdiğini düşünür. Fakat genel kanı bunun Büyük İskender'in gelişine kadar sürdüğüdür. Krş. Jacobs, *Satrapienverwaltung*, s. 136 dpn. 126.

⁴⁵⁶ Judeich, *op. cit.*, s. 260; Keen, *Dynastic Lycia*, s. 235; Gyax, *op. cit.*, s. 105.

⁴⁵⁷ BMC 79 vd.; Aulock, *Lykien*, s. 48 vd.; Heipp-Tamer, *Phaselis*, s.17, 45 vd.

⁴⁵⁸ TAM II 1183. Bu antlaşma hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. burada *Nr. I*.

⁴⁵⁹ Jacobs, *op. cit.*, s. 136'da Karia Satraplığı'nın sınırlarını çizer: Karia satraplığı batıda ve güneyde denize kadar uzanır. Önünde duran adalar Khios, Rhodos ve Kos da buna dahildir. Doğu sınırı Phaselis'in hemen batısında sahile kadar uzanır.... Karia eyaletinin doğu sınırı Pers krallığının batı sınırını oluşturuyordu. Bu dönemde Büyük Phrygia ne Lykaonia ne Pisidia ne de Pamphylia kendi idari birliklerine sahip olmadıkları için güneyde Akdeniz'e kadar uzanıyordu. Phaselis'e kadarki sahil şeridi bu bölgenin güney sınırını oluşturuyordu. Yani Bu dönemde Büyük Phrygia Karia'ya dahil olan Lykia'ya kadar dayanıyordu. Krş. Keen, *op. cit.*, s. 173; Gyax, *op. cit.*, s. 105 dpn. 88.

Phaselis’li ünlü tragedya şairi Theodektes’in, Mausollos’un ölümünden sonra eşi Artemisia’nın düzenlediği yarışmaya katıldığı ve *Mausollos* isiminde bir tragedya yazdığı bilinmektedir (*TLit.* 37). Hatta Suda’nın Theodektes’in tanıtıldığı maddesinde (*TLit.* 37b), onun bu yarışmayı birincilikle tamamladığı bildirilmektedir. Büyük İskender’in Phaselis’e geldiği sıra rahmetli olmuş olan Theodektes’in yaşam dönemi tam da Mausollos’un Lykia’daki hakimiyet yıllarına denk düşmektedir. Hornblower, Phaselis’li Theodektes’in o dönemler Phaselis ile Mausollos arasındaki ilişkilerde elçi olarak görevlendirilmiş olabileceğini düşünmektedir. Zira ona göre *peripatetik* yaşam stilleri ve tiyatral yetenekleri dolayısıyla aktörler böylesi işler için biçilmiş kaftandılar⁴⁶⁰. Dolayısıyla Theodektes de Phaselis ile Karia’daki Hekotomnid yönetimi arasındaki diplomatik ilişkilerde hizmet etmiş ve kentin özgür kalmasına yardımcı olmuş olduğu için, yaptığı hizmetlerden dolayı *agora*’ya dikilecek bir heykelle onurlandırılmış olabilir⁴⁶¹.

Bundan sonra Phaselis, muhtemelen İ.Ö. 334 yılında Büyük İskender’in gelişine kadar, özgür bir kent olarak varlığını devam ettirmiştir. Karia Satrap’lığı ile müttefik olması ve Pers hegemonyasını desteklemesine rağmen, Atina ile olan ticari ilişkilerini de kesmeyip, ana geçim kaynağı olan deniz ticaretini sürdürmüştür.

2.1.9 Arkaik ve Klasik Dönemlerde Kent İdaresi, Mimarisi ve Toplumsal Yapı

Erken dönem Yunan kentlerinin idari sistemi, kurumları, mimarisi ve toplumsal yapısı hakkında bir şeyler söyleyebilmek için ilk olarak *polis* (πόλις) kavramı üzerinde durmak gerekmektedir. Aslında, antikçağ uygarlığının en temel taşlarından birini oluşturan bu kavram ve Yunan kentlerinin kökeni konusu hala bitmeyen bir tartışma ve anlaşmazlık kaynağıdır⁴⁶². Esas problem *polis*’in bir kent, bir devlet ya da kent-devlet olarak neyi karşıladığıdır⁴⁶³. Bu konuda G. Jellineks’in devlet tanımı klasikleşmiştir; buna göre bir devlet üç kriteri yerine

⁴⁶⁰ Hornblower, *Mausolus*, s. 221; Başka örnekler için bkz. H. Sonnabend, *Die Freundschaften der Gelehrten und die zwischenstaatliche Politik im klassischen und hellenistischen Griechenland*, (Alttertumswissenschaftliche Texte und Studien Bd. 30), Hildesheim-Zürich-New York 1996.

⁴⁶¹ Hornblower, *op. cit.*, s. 123 ve 337.

⁴⁶² Editörlüğünü M. H. Hansen’in yaptığı ve 1993 yılından beri düzenlenen Acts of the Copenhagen Polis Centre serisinde *polis* kavramı üzerine yapılmış pek çok çalışma bulunmaktadır.

⁴⁶³ Atinalılar Klasik Dönem’de *akropolis*’i πόλις olarak adlandırdılar (Thuk. II 15. 3. 6). *Polis*’in hem devlet hem de kent anlamlarına gelmesinin anlaşılması oldukça güçtür. Yazıtlarda *polis* kelimesi hem devlet, hem de kent olarak geçer. Küçük Asya’dan en erken örnek İ.Ö. 5. yüzyılın sonlarından Halikarnassos’tan ev satışlarını gösteren bir listededir (SIG³ 46).

getirmelidir: kent bölgesi (χώρα), halk (πόλις) ve hakimiyet (ἀρχή)⁴⁶⁴. M. H. Hansen böyle bir tanımın kent için de yapılması gerektiğini düşünmektedir. Hansen'in kent kavramı beş başlık altında toplanmaktadır⁴⁶⁵: teritoryum, halk, hakimiyet, daimi güç ve egemenlik. Bu kavramların her biri, *polis*'in varlığı, işlerliği ve sürekliliğini sağlayan etkenlerdir. Zira kent, çevresindeki kırsal yerleşimleri de kapsayan siyasal ve toplumsal bir birliktir ve ortak siyasal, dinsel ve toplumsal gelenekleri paylaşan yurttaşları barındırır. *Polis* kelimesi Yunanlar için, esas olarak bu anlama gelse de, Pausanias'ın aktarımları, kentin fiziksel bir boyutu olduğunun kabul edildiğini göstermektedir⁴⁶⁶. Zira eskiçağ kenti bir topluluktan oluşuyor olsa da, bu topluluk kendini kamusal etkinlikleri ve kamu yapılarıyla ifade etmekteydi. Kenti *polis* yapan, tek başına ne onun nüfusu ne de yerleşim alanıydı, tersine bu, belirli yapısal kurmaların ve fonksiyonların varlığıyla ilişkiliydi.

İlk olarak Ionia sahilindeki Yunan kentlerinde doğan *polis* sistemi, İ.Ö. 7. yüzyılda yaşanan kolonizasyon hareketleri sırasında kurulan yerleşimler sayesinde pek çok bölgede görülmeye başlanmıştır. Zira, bizzat kurucu kent (anakent) tarafından organize edildiği ve bu kent tarafından büyük yetkilerle donatılmış kurucu kişi (οἰκιστής) bu teşebbüsün başı olarak atandığı için⁴⁶⁷, yeni kurulan koloniler de tıpkı anakent gibi düzenlenmiştir. Bundan dolayı kurulan koloni yerleşmeleri (ἀποικία), başlangıçtan beri otonom *polis* 'ler olmuşlardır⁴⁶⁸. Özellikle Rhodos Adası ve diğer Ege Adaları üzerindeki kentler, Yunan kent-devleti, yani *polis* sisteminin gelişmesine önemli katkılar sağlamışlardır⁴⁶⁹. Yabancı topraklarda yaşama psikolojisi ve dış tehditler, koloni halkının daha sıkı kaynaşmasına neden olmuştur. Bu durum da, sosyal ve politik gelişmeyi beraberinde getirerek, toplum ve yerleşimin daha hızlı organize olmasını sağlamıştır. Bunun yanında, kurulan kolonide her bir yerleşmecinin kendi özel mülkiyetinin olması durumu da⁴⁷⁰, en geç İ.Ö. 7. yüzyılda, kolonizasyon bölgesinde bir vatandaş kentin doğmasına zemin hazırlamıştır.

⁴⁶⁴ G. Jellinek, *Allgemeine Staatslehre*, 3. Auflage, Berlin 1914, s. 394-434; Krş. Hansen, *Polis and City-State*, s. 36-40.

⁴⁶⁵ Hansen, *Polis and City-State*, s. 52-83.

⁴⁶⁶ Pausanias *Perieg.*, *Graeciae descriptio* X 4.1: εἴκοσιν ἐς Πανοπέας ἐστὶ πόλιν Φωκέων, εἶγε ὀνομάσαι τις πόλιν καὶ τούτους οἷς γε οὐκ ἀρχεῖα οὐ γυμνάσιόν ἐστιν, οὐ θέατρον οὐκ ἀγορὰν ἔχουσιν, οὐχ ὕδωρ κατερχόμενον ἐς κρήνην, ἀλλὰ ἐν στέγαις κοίλαις κατὰ τὰς καλύβας μάλιστα τὰς ἐν τοῖς ὄρεσιν, ἐνταῦθα οἰκοῦσιν ἐπὶ χαράδρᾳ (hiçbir devlet yapısı, gymnasionu, tiyatrosu ve agorası olmayan, su başındayken akar suyu bulunmayan, halkı bir sel yatağının kıyısında dağ kulübelinde yaşayan Phokaia kenti Panopeus nasıl bir kent olarak görülebilir).

⁴⁶⁷ Malkin, *Colonization*, s. 262-266.

⁴⁶⁸ Kolb, *Stadt im Altertum*, s. 95, 103.

⁴⁶⁹ Reger, *Islands*, s. 450 vd.

⁴⁷⁰ Kuruluşa katılan her bir yerleşmeci, merkezi yerleşimde ve onun teritoryumunda temel bir mülke sahip olurdu. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Kolb, *op. cit.*, s. 103.

Kenti kurma işini üstlenen *oikistes*⁴⁷¹, uzman kent plancısı olarak hizmet görerek, yeni yerleşimin tesis edilmesini sağlamış ve toprak dağılımını gerçekleştirmiştir. Böylesi bir başlangıç aşamasında, kapsamlı bir planlama yapılması için, var olan tüm imkanlar kullanılmıştır⁴⁷². Koloni edilecek alan ölçülmüş, yol sistemi, yapıların kenarına dizileceği şekilde düzenlenmiş ve resmi yapılar ile tapınaklar için ayrılacak alanlar önceden belirlenmiştir⁴⁷³. Kurulması öngörülen koloni kenti, Phaselis gibi, genellikle bir yarımada, yabancılara ve çevredeki düşman yerleşimlere karşı savunmaya elverişli, *akropolis* olarak adlandırılan, yüksekçe bir tepe üzerinde kurulmuş ve bir surla çevrilmiştir. Akropolis üzerindeki sur yapısı koloni yerleşmelerinin ve Yunan *polis*'inin önemli donanımlarından birini oluşturmuştur⁴⁷⁴. Bir savunma merkezi olan kent, etrafını çevreleyen surlarıyla hem halkını hem de geri kalan nüfusunu koruyabilmiştir.

Görüldüğü üzere, anakentin isteği ve desteğiyle kurulan koloniler, genellikle bir *polis* olarak organize edilmişlerdir. İ.Ö. 7. yüzyılda Lindos kolonisi olarak kurulan Phaselis de⁴⁷⁵, Lykia'nın diğer kentlerinden farklı olarak⁴⁷⁶, kuruluşundan itibaren *polis* olarak düzenlenmiştir. Zira, Lindos'lu kolonistler kenti kurmak için Phaselis'e gelirlerken anavatanlarındaki ananelerini, politik ve sosyal düzenlerini de beraberlerinde getirmişlerdir. Bazı antik kaynaklar ve epigrafik belgeler de bu konuyla ilgili aydınlatıcı bilgiler vermektedir. Herodotos, İ.Ö. 6. yüzyılda Naukratis'teki ticaret merkezi Hellenion'un kuruluşuna katılan Khios, Teos, Phokaia, Klazomenai, Samos, Miletos, Rhodos, Knidos, Halikarnassos, Aigina ve Mytilene *polis* 'leri arasında Phaselis'i de saymaktadır⁴⁷⁷. Phaselis burada Küçük Asya'nın güney sahillerinden katılan tek kenttir. Diğer yerleşimlerden pek çoğu, *polis* kavramının doğduğu yer olan, İonia Bölgesi'ndedir. Hansen, Phaselis'i, Herodotos'ta politik anlamda kullanılan 34 kent arasında saymaktadır⁴⁷⁸. Delos - Attika Deniz Birliği'ne dahil bütün yerleşimler *polis* olarak adlandı-

⁴⁷¹ Antik kaynaklardan Phaselis'e gelen *oikistes*'in Lakios adında bir Lindos'lu olduğu bilinmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Böl. 2.1.3.

⁴⁷² J. B. Ward - Perkins, *Cities of Ancient Greece and Italy: Planning in Antiquity*, Londra 1974, s. 11; Kolb, *Stadt im Altertum*, s. 103.

⁴⁷³ Arkaik ve Klasik Dönem Yunan kolonilerinin yerleşim planlarına örnekler için bkz. Kolb, *Stadt im Altertum*, s. 106-120.

⁴⁷⁴ Hansen, *Polis as an Urban Centre*, s. 16, 56; P. Ducrey, *La muraille est-elle un élément constitutif d'une cité?*, CPCActs 2, 1995, s. 254.

⁴⁷⁵ Kentin mitolojik başlangıcı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. burada böl. 2.1.3.

⁴⁷⁶ Lykia'da Geç Arkaik-Klasik dönemlerde Yunan modellenmiş *polis* 'ler değil, tersine yerel Anadolu'lu politik-sosyal organizasyonlar hüküm sürmüştür. Antik kaynaklar, sikkeler, yazıtlar ve kazılar sayesinde önemli Lykia dynast yerleşimlerini tanınmaktadır (Ksanthos, Telmessos, Tlos, Limyra *etc.*). Tam olarak ne zaman girdiği tespit edilemese de Lykia'ya da Yunan *polis* sistemi ve bunun yanında Yunan kent planlaması ilk olarak İ.Ö. 4. yüzyılın ikinci yarısında görülmeye başlanmıştır. Krş. Kolb, *Stadt und Land*, s. 97 vd.

⁴⁷⁷ Hdt. II 78.

⁴⁷⁸ M.H. Hansen, ΠΟΛΙΤΕΙΣ ΠΟΛΙΣ ΛΕΓΕΤΑΙ (Arist. Pol. 1276a23) The Copenhagen Inventory of Poleis and the *Lex Hafniensis de Civitate*, CPCActs 3, s. 39 dnp. 169.

rıldığı için⁴⁷⁹, Phaselis'in bu listelerde geçmesi, onun *polis* statüsüne işaret etmese de, İ.Ö. 450'li yıllara tarihlenen ve Atina ile Phaselis'li tüccarlar arasındaki hukuksal bir sözleşmeyi içeren Atina dekreti (*TEp.55*), kentin *Khios* ile aynı statüde bir *polis* olduğuna işaret etmektedir. Bundan başka, Mausollos'la yapılan ve İ.Ö. 370'li yıllara tarihlenen antlaşma metninde (*Nr. 1*), Phaselis, Mausollos'un o sıralar hükmettiği Halikarnassos'la aynı şartlara sahipmiş gibi gözükmektedir. Phaselis'in, İonia *polis*'leri gibi İ.Ö. 6. yüzyıldan itibaren sikke basması ve ticaret yapması, kentsel gelişiminin hızlanmasında önemli rol oynamıştır. Zira ticaret ve zanaat Yunan *polis*'inin gelişmesinde etkili olan en önemli faktörler arasındadır⁴⁸⁰.

Erken dönem için ele geçen yazıtların yetersizliği ve arkeolojik araştırmanın kısıtlı yapılmış olması nedeniyle, Phaselis'teki erken dönem idari kurumlar ve kent yönetimi hakkındaki bilgilerimiz oldukça eksiktir. Bu eksik, ancak Phaselis ile çağdaş Yunan *polis*'lerindeki böylesi kurumların ve mimari yapıların karşılaştırılması ile giderilebilir. Bunun için de Phaselis'in yerleşim düzenine, idari kurumlarına ve mimarisine ilişkin burada genel bir değerlendirme yapmak yerinde olacaktır.

Phaselis yarımadası üzerinde yükselen tepe düzlüğünde kurulmuş olan *akropolis*, Phaselis kentinin Arkaik ve Klasik Dönem sürecinin yaşandığı yerdir⁴⁸¹. Plutarkhos, Phaselis'in İ.Ö. 5. yüzyılda tahkimatlı bir kent olduğunu rapor etmektedir (*TLit. 30*). Ptolemaios'un kuşatması sırasında zarar gören eski kent suru İ.Ö. 309 yılından sonraki 10 yıllık süre içinde, çağın yeni stiline göre yeniden inşa edilmiştir. *Akropolis* üzerinde bugün görülen sur kalıntıları bu döneme aittir. Sur dışında *akropolis* üzerinde birbirine paralel devam eden iki yol ve bunların kenarlarında dizilmiş yapılar tespit edilebilmektedir⁴⁸². *Akropolis* bu dönemde kentin politik merkezini oluşturmuştur. Burada *polis*'in merkezi kurumları olan *bouleuterion*, *prytaneion*, *gymnasion* etc. yapılarının yer aldığı düşünülebilir. Merkezi kurumlar dışında *agora* ve *tiyat-ro* yapıları antikçağ *polis*'inin olmazsa olmazlarından. *Akropolis* içinde yer alan *agora*, kentin politik, dini, toplumsal ve ekonomik merkezini ve umumi yaşamın kalbini oluşturmuştur⁴⁸³. *Polis* politik bir toplum olarak *agora*'da gelişip mükemmelleşmiş ve ekonomik merkez olarak *agora*'da merkezleşmiştir. *Polis* olan her kentin mutlaka *agora*'sı olurdu. *Agora*, Arkaik Dönem'de halkın toplantılarının düzenlediği yer olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁸⁴. Bu

⁴⁷⁹ Bu listelerde geçen polis adlandırması ve bunun taşıdığı anlam için bkz. W. Schuller, *Poleis im ersten Attischen Seebund*, CPCActs 2, s. 165.

⁴⁸⁰ Kolb, *Stadt im Altertum*, s. 73.

⁴⁸¹ *Akropolis* üzerindeki Bizans kalıntıları ve yoğun bitki örtüsü tam bir kent planı çıkarılmasını engellemektedir.

⁴⁸² Schäfer, *Phaselis*, s. 116

⁴⁸³ Kolb, *Agora und Theater*, s. 1 vd.; Hansen, *Polis as an Urban Centre*, s. 15 ve 56.

⁴⁸⁴ Arkaik Dönem kaynaklarında *agora* kelimesi sık sık "toplantı yeri" ve "toplantı" anlamında kullanılmıştır, krş. Hom. II. XVIII 497; Ody. II.7; VI.266; VIII.5. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hansen, *Polis*

dönemde *agora* 'lar çok sade bir donanıma sahiptir ve kentin önde gelen kişilerinin ve memurların oturma yerleri olarak düzleştirilmiş taşlar, bir ya da daha fazla altar ve *agon*'lar için ayrılmış düz bir alandan oluşmaktadır. Resmi kararlar ve önemli olaylar burada halka duyurulmuş, dekretler ve diğer resmi dokümanlar da burada sergilenmiştir. Memurlar için ayrılmış oturma alanı "kutsal halka" (ἱερός κύκλος) ile çevrelenmiş ve bu çember de *agora*'nın mahkeme yerini oluşturmuştur⁴⁸⁵. Klasik Dönem'de *agora*'nın toplantı yeri olarak kullanımına yönelik tüm veriler ortadan kalkmış, *agora* şimdi özellikle pazar yeri ve insanların bir araya geldiği fiziksel bir alan olarak düzenlenmiştir⁴⁸⁶. Bu dönemde *agora* içine dükkanlar ve *stoa* yapıları inşa edilmiştir. Ἀγοραῖος olarak adlandırılan satıcılar hem kent vatandaşları hem de yabancı tüccarlardan olabilmekteydi⁴⁸⁷. Phaselis'in önemli bir ticaret limanı olduğu düşünülürse *agora*'da hem kentli, hem civardan hem de yabancı satıcıların bulunduğu düşünülebilir. Kentin erken dönem *agora*'sı *akropolis* üzerinde kurulmuş olmalıdır. Plutarkhos'un aktarımlarından en geç İ.Ö. 4. yüzyılda kentte bir *agora* olduğunu öğrenilmektedir (*TLit. 42a*)⁴⁸⁸. Fakat erken dönem *agora*'sının donanımı ve içinde yer alan yapılar hakkında bir kazı çalışması yapılmaksızın herhangi bir şey söylemek mümkün değildir.

Arkaik ve Klasik dönemlerde sınırları belirlenmiş açık bir alan olan *agora*⁴⁸⁹, dini bir merkez olarak da önemliydi. Tanrıların tapınakları ya da kutsal alanları genellikle *agora* içinde olurdu⁴⁹⁰ ve kültürle ilgili düzenlenen festivaller ve agonistik yarışmalar da kısmen *agora*'da

as an Urban Centre, s. 60 vd.

⁴⁸⁵ Kolb, *Agora und Theater*, s. 10.

⁴⁸⁶ Herodotos, Pers kralı Kyros'un Yunanlılar hakkında söylediklerine ilişkin ünlü pasajında, *agora*'nın bu işlevinden bahseder; I. 153,1-3: "Οὐκ ἔδεισά κω ἄνδρας τοιούτους, τοῖσί ἐστι χῶρος ἐν μέσῃ τῇ πόλει ἀποδεδεγμένους ἕς τὸν συλλεγόμενοι ἀλλήλους ὀμνύντες ἐξαπατῶσι.....Ταῦτα ἕς τοὺς πάντας Ἑλληνας ἀπέροψε ὁ Κῦρος τὰ ἔπεα, ὅτι ἀγορὰς στησάμενοι ὦνῃ τε καὶ προῆσι χρέωνται· αὐτοὶ γὰρ οἱ Πέρσαι ἀγορῆσι οὐδὲν ἐώθασι χρᾶσθαι, οὐδέ σφι ἐστι τὸ παράπαν ἀγορῆ (*Yalan yere yeminler ederek birbirlerini aldatmak için kentlerinin orta yerinde özel bir buluşma yeri ayırmış olan insanlardan korkum yoktur. Kyros'un bu hakareti bütün Yunanlıların yüzüne çarpiyordu, çünkü orada satılan ve satın alınan şeyler için çarşılar vardır. Persler'de böyle bir şey yoktur, çarşı bilmez, buna benzer şeyleri yoktur.*). Krş. G. Busolt, *Griechische Staatskunde I*, München 1920, s. 162; Kolb, *Stadt im Altertum*, s. 1; Hansen, *Polis as an Urban Centre*, s. 15 ve 56.

⁴⁸⁷ Hansen, *Polis as an Urban Centre*, s. 15 ve 56 dñn. 58-60.

⁴⁸⁸ Büyük İskender'in kentte kalışının anlatıldığı bu pasaj kentte bir *agora*'nın varlığına işaret etmektedir. İskender burada kaldığı bir gece, Phaselis'li Theodektes'in *agora*'da dikili bulunan heykelini taçlandırmıştır.

⁴⁸⁹ *Atina Agora*'sından ele geçen sınır taşları bunu kesin olarak göstermektedir IG I³ 1087-190: ὄρος εἰμὶ τῆς ἀγορᾶς.

⁴⁹⁰ Tanrılara gösterilen iltimas politik toplumun ilerlemesi için gerekli olan temel şartlardan olduğu için, Yunan *polis*'nin en erken anıtsal yapıları tapınaklar olmuştur. Özellikle yerleşimin politik merkezi olan *agora* sürekli bir ya da daha çok sayıda tanrıya takdis edilirdi ve bundan dolayı da *agora*'daki yapıların ilk sırada gelenlerinden biri de tapınaklardı. Fakat tapınaklar ya da kutsal alanlar *agora* dışında kavşak noktalarında ve kaynak kenarlarında da yer alabilirlerdi. Krş. Kolb, *Stadt im Altertum*, s. 129; Hansen, *Polis as an Urban Centre*, s. 55. Yapılan son çalışmalar tapınakların sadece *akropolis* üzerinde kurulmadığına, bunun yanında özellikle büyük kutsal alanların çoğunun kent dışında ve özellikle teritoryum ile kent arasındaki sınır bölgesinde yer aldığına işaret etmektedir. Krş. F. De Polignac, *Cults, Territory, and the Origins of the Greek City-State*, Chicago 1995, s. 21-5, 33-41.

yapılırdı⁴⁹¹. Phaselis'te Klasik Dönem'de tapınım gördüğü yazılı belgelerle kanıtlanmış olan Athena Polias⁴⁹², Apollon Iatros, Hermes, Hestia ve Helios'a (nr. 2-5) ait tapınak ya da kutsal alanların nerede olduğu şu anki bilgilerimizle tespit edilemez, fakat sözü edilen yazıtların genellikle *akropolis* üzerinde bulunması, bunlara ait kutsal alanların da burada yer alabileceğine işaret etmektedir.

Bir orkestra yapısına sahip olan erken dönem *agora* 'ları⁴⁹³ ve aynı donanıma sahip tiyatrolar topografik olarak birbirinden ayrılmazlardı⁴⁹⁴. İ.Ö. 5. yüzyıla kadar basit ahşap yapılar olan⁴⁹⁵ tiyatrolar, bayramlar ve festivaller sırasında kent halkının geldiği bir bayram yeri olarak ortaya çıkmışlardır. Tiyatrolar hem böylesi festivallerin düzenlendiği, bayramların kutlandığı ya da gösterilerin yapıldığı yerler hem de *agora*'dan sonra toplumun buluştuğu mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁹⁶. Şu an Phaselis'te görülen tiyatro yapısı İ.S. 2. yüzyıldandır, fakat bir öncülü olduğu düşünülmektedir⁴⁹⁷. Şuanki bilgilerimiz tiyatronun ne kadar eskiye gidebileceği yönünde bir şey söyleyebilmek için yeterli değildir..

Arkaik Dönem'deki kent planı hemen hemen tüm *polis* 'ler için Klasik Dönem'de yerleşmiştir. Bu dönemde *agora* dışında kentin gelişiminde kamusal yapılar da önemli rol oynamıştır. Bu yapılar ya *agora* 'nın içine ya da yakınlarına inşa edilmiştir. Bunlardan en önemlisi kamusal toplantıların yapıldığı *bouleuterion* 'dur. Yine politik toplantılarla ilgili bir kamu yapısı olan *ekklesiasterion* çok az kentte görülürdü⁴⁹⁸. *Polis* bir eğitim merkezi olarak içinde bu amaca hizmet eden yapılar da barındırırdı; *ephebeia*, *gymnasion*. Bu dönemde *gymnasion* 'lar özellikle sportif ve askeri talim merkezleri olarak hizmet görmüşlerdir. Arkaik ve Erken Klasik Dönem *gymnasion* 'ları genellikle kent dışında yer alırlardı, fakat Geç Klasik ve Helenistik dönemlerde kent surlarının içine taşınmışlardır⁴⁹⁹. *Bouleuterion*, *prytaneion*, *gymnasion*, *paleastra*, *ephebeia* vb. yapıları tespit etmek oldukça zordur. Zira Arkaik ve Klasik dönemlerde kamusal yapılar genellikle küçük inşa edilmiştir.

Kentlerde kamu yapılarının işletilmesi ve düzenli kentsel yaşamın işleyebilmesi için kurulmuş memuriyetler bilinmektedir: *demiourgos*, *astynomos*, *agoranomos* etc. Bunlardan en

⁴⁹¹ *Agora* en azından 7./6. yüzyıldan itibaren halk toplantıları ve bayram düzenlemeleri için kullanılırdı, Kolb, *Agora und Theater*, s. 2, 130

⁴⁹² Athena Polias'ın erken dönemlerde kentin baş tanrıçalığını yapması ve Polias *epitheton*'u için bkz. Cole, *Civic Cult*, s. 302 vdd. Pausanias *Periegesis*'e göre Akhilleus'un kargısı bu tapınakta saklanmaktadır (**TLit. 19**).

⁴⁹³ Burada kutsal bir dans (χορός θεῖος) yapılırdı, Od. VIII 256-265.

⁴⁹⁴ Kolb, *Agora und Theater*, s. 4.

⁴⁹⁵ Krş. Kolb, *Stadt im Altertum*, s. 62; Hansen, *Polis as an Urban Centre*, s 57.

⁴⁹⁶ Krş. Kolb, *Agora und Theater*, s. 12; Frederiksen, *The Greek Theatre*, s. 80 vdd.

⁴⁹⁷ Schäfer, *Phaselis*, s. 170.

⁴⁹⁸ Hansen – Fischer Hansen, *Architecture*, s. 53-75; Hansen, *Polis as an Urban Centre*, s. 16, 55.

⁴⁹⁹ Hansen, *Polis as an Urban Centre*, s. 56.

önemlisi *demiourgos* 'luktur. Bu memur kenti temsil eder, dini ve hukuki alanda yetkilidir⁵⁰⁰; *astynomoi* yolların, kanalizasyonların ve su kanallarının bakımından sorumludurlar; *agoronomoi* da pazar yerlerinin ve diğer ekonomik aktivitelerin kontrolünden yükümlüdürler; bir mimar da resmi binaların bakımından sorumlu olurdu. *Demiourgos* memuriyeti⁵⁰¹ ilk olarak Arkaik Dönem'de Yunanistan ana karasında ortaya çıkmış ve özellikle büyük kolonizasyon hareketi sırasında yayılmıştır. Koloniyi kuran anakent *demiourgos*'luk yapacak memuru seçerek koloniye göndermiştir⁵⁰². *Demiourgos* bu çerçevede içinde *eponym* bir memuriyet olarak görülmüştür⁵⁰³. *Demiourgos*'luk kurumu Phaselis'ten ele geçen, İ.Ö. 4. yüzyıldan bir adak yazıtında karşımıza çıkmaktadır. Phaselis'teki *demiourgos* da *eponym* bir memuriyet olarak hizmet görmüştür⁵⁰⁴.

Kolophon'dan bulunan ve İ.Ö. 4. yüzyılın sonlarına tarihlenen bir yazıt, Klasik Dönem'de Kolophon'daki idari sistem ve memuriyetler hakkında genelleyici bilgiler vererek, böylesi bir organizasyonun diğer *polis* 'lerde de benzer şekilde olabileceğini göstermektedir⁵⁰⁵. Yazıtta göre Kolophon'daki yönetim şu şekilde işlemektedir; Güvenlik komisyonunun atanması; dini ritüellerin düzenlenmesi; yeni surlar için planların hazırlanması; yeni kent bölümünün inşası ve yolların tesisi ile ilgilenecek mimarın seçilmesi; *agora*, diğer resmi binalar ve iş yerleri için öngörülen arazinin ayrılması; özel kişilere ait geri kalan arazinin satımı ve benzeri. Phaselis için bu tür işlere yönelik bilgi veren bir kaynak yoktur, fakat burada bahsi geçen görevler hemen hemen tüm antik dönem *polis* 'leri için karşılaştırılabilir olmalıdır.

Arkaik ve Klasik dönemlerde kırsalda yaşayan halk hakkında çok fazla bilginiz olmamakla birlikte, onların tarım ve hayvancılıkla uğraştığı tahmin edilebilir. Phaselis'in hemen arkasında yükselen Tahtalı Dağ, civardaki halkın ormancılıkla da uğraşmış olabileceğini düşündürür. Zira bu dağ üzerinde yetişen sedirler erken dönem gemiciliği için oldukça önemli ihraç maddeleri arasındadır⁵⁰⁶. Bu dönemde kentte oturanlar ile kırsalda yaşayan halk arasında iş dağılımı ve sosyal açıdan bir farklılaşma olsa da, kent ile kırsal kesim arasında politik, idari ve hukuksal açıdan bir ayrım olmamalıdır⁵⁰⁷. Kentte ve kırsalda yaşayan halkın herhangi bir hakimi yoktur ve egemenlik halkın elindedir.

⁵⁰⁰ Bu memuriyetin yetkileri ve sorumlulukları için bkz. Veligianni-Terzi, *Damiourgen*, s. 131 vdd.

⁵⁰¹ Antik Dönem'de *demiourgos* adlandırması farklı zamanlar ve farklı yerler için farklı anlamlara gelmiş bir kavramdır. Bu kelimenin ortaya çıkışı, anlamları ve kullanımları için bkz. V. Schöffer, RE IV₂, 1901, s. 2856-2862 s.v. *Demiourgoi*; M. Baltés, DNP 3, 1999, s. 446-448, s.v. *Demiourgos*; Jeffery, *Demiourgoi*, s. 319-330; Veligianni-Terzi, *Damiurgen*.

⁵⁰² Veligianni-Terzi, *op. cit.*, s. 165.

⁵⁰³ Veligianni-Terzi, *op. cit.*, s. 127.

⁵⁰⁴ Veligianni-Terzi, *op. cit.*, s. 127.

⁵⁰⁵ R. Martin, *L'urbanisme dans la Grèce antique*, 2. Aufl, 1974, s. 55 vd.

⁵⁰⁶ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Böl. 1.8.

Kırsalda yaşayan köylü halka karşın, Phaselis'te yaşayan halk, deniz ticaretinin nimetlerinden yararlanmasını bilmiş ve kendisi de ticarete atılmış gözükmektedir. Bu dönemde Phaselis'li tüccarlar Atina'da oldukça ünlüdürler. Hatiplik yanında avukatlık da yapan ve ticaret için ödünç para verip, almada sorun yaşayan bankerlerin davalarına bakan Demosthenes, bu davaların birinde iki Phaselis'li tüccardan bahsetmektedir (*TLit. 39*). Demosthenes burada Phaselis'lilerin çok uyanık ve dolandırıcı tüccarlar olduklarına değinmektedir. Athenaios, İ.Ö. 4. yüzyılda yaşamış olan harp sanatçısı Stratonikos'un Phaselis'lilerin Pamphylia'daki en sahtekar kişiler olduğunu söylediğini bildirmektedir (*TLit. 38a*). Athenaios Stratonikos'la ilgili başka bir pasajında, Stratonikos'un Phaselis'te bir hammama gidip, hamamcı onun kölesiyle giriş parası için kavga edince, kölesine, “alçak herif az kalsın bir kuruş için beni Phaselis'li yapacaktın”, diye bağırdığını aktarmaktadır. (*TLit. 38c*).

⁵⁰⁷ Kolb, *Stadt im Altertum*, s. 60.

2.2 Büyük İskender'den İ.Ö. 1. Yüzyıla Kadar (İ.Ö. 334 - 1.yy.)

2.2.1 Antik Kaynaklar ve Modern Literatüre Genel Bakış

Edebi Belgeler: Bu dönem hakkında yazan yazarları (Polybios, Diodoros, Plutarkhos vd.) etkisi altında bırakan ve bizim Phaselis tarihi hakkında bilgi edinebileceğimiz önemli iki tarih yazarının eserleri maalesef kayıptır. Bu kaynaklardan ilki İ.Ö. 350-260 yılları arasında yaşamış ve 323'den 272 yılına kadarki dönemi içeren, Diodoros'un "Dünya Tarihi"nin 18-20. kitapları için ana kaynak olan, bir tarih kitabı yazan Kardialı Hieronymos'tur; diğeri ise İ.Ö. 340-260 yılları arasında yaşamış, Theophrastos'un öğrencisi ve daha sonra da Samos tiranı olan, Samos'lu Duris'tir. Onun *Makedonika* isimli eseri Leuktra Savaşı'ndan (İ.Ö. 371) Lysimakhos'un ölümüne (İ.Ö. 281) kadarki dönemi içermektedir. Bu dönem hakkında bilgi veren kaynaklardan pek çoğu Büyük İskender'in İ.Ö. 334 yılında Lykia'ya gelişini anlatırken, onun Phaselis'e gelip orada kalışına ve zorlu Pamphylia geçişine de değinmiştir. Arrianos, Plutarkhos, Diodoros, Strabon ve Eustathios bu konuda bilgi verirler (**TLit. 41-44**). Diodoros, *Bibliotheka* isimli çalışmasında, I. Ptolemaios'un İ.Ö. 309 yılında kenti ele geçirip Lykia'ya doğru devam ettiğini bildirmektedir (**TLit. 45**). Polybios, III. Ptolemaios'un Pamphylia'dan Hellaspontos'a kadarki tüm sahil şeridini ele geçirip kendi hakimiyeti altına soktuğunu söylemektedir. Ptolemaios'tan sonra İ.Ö. 197 yılında III. Antiokhos bölgeye gelmiş ve Phaselis'in de içinde bulunduğu pek çok kenti Ptolemaios hakimiyetinden çıkararak kendi krallığına dahil etmiştir. Livius ve Porphyrios bu konu hakkında bizi aydınlatmaktadır. İ.Ö. 140 yılında Romalı bir *consul*'ün, Phaselis'in de içinde bulunduğu bir çok kente ve krala, Yahudiler'e iyi davranılması hususunda yazdığı mektup sayesinde, o dönemde kentte yoğun bir Yahudi iskanlığı olduğu öğrenilmektedir (**TLit. 48**). İ.Ö. 1. yüzyıla gelindiğinde Akdeniz bir korsan yuvası haline gelmiştir. Phaselis de korsanlarla işbirliği yapan kentlerden biridir. Bundan dolayı pek çok antik yazar Roma tarafından korsanlığa son vermek üzere görevlendirilen komutan P. Servilius Vatia'nın bölgedeki faaliyetlerini anlatmaktadır. Phaselis Servilius tarafından ele geçirilip *ager publicus* yapılmıştır. Bu konuda Strabon, Cicero, Orosius, Sallustius, Florus ve Eutropius bilgi vermektedir (**TLit. 49 ve 50**). İ.Ö. 1. yüzyılın 2. yarısında Lykia iki büyük Romalı komutanın bölgeden zorla asker ve mühimmat toplamasına maruz kalmıştır. İ.Ö. 48 yılında Pompeius, bu dönemde küçük bir kent olmasından dolayı Phaselis'e gelip donanmasını orada demirletmiştir (**TLit. 51**). İ.Ö. 42 yılında da Brutus Lykia'ya gelmiştir; Ksanthos'u kanlı bir şekilde ele geçirdikten sonra aralarında Phaselis'in de bulunduğu bazı kentlere teslim olmaları çağrısında bulunduğu mektuplar yazmıştır (**TLit. 52**).

Epigrafik Belgeler: Maalesef bu döneme ilişkin kent içinden çok fazla yazıt ele geçmemiştir. Bu taşlar büyük olasılıkla sonraki dönemlerdeki yapı faaliyetleri sırasında devşirme malzeme olarak kullanılmıştır. Bugüne kadar kentten sadece 3 Helenistik yazıt bilinmektedir: Helenistik Dönem'in sonlarına doğru kentte *oikoumenik* bir müzik *agon*'u düzenlendiğini ispatlayan ve bu *agon*'a ait zafer listesini içeren yazıt (**Nr. 30**) ve iki mezar yazıtı. Mezar yazıtlarından ilki Rhodos'lu Eukratidas'a aittir (**Nr. 38**), diğeri de Phaselis'li Menedamos'a aittir (**Nr. 39**). Bu dönem yazıtları da erken dönemdekiler gibi hala Dor diyalekti göstermektedir.

Kentten bu kadar az yazıt bulunmasına rağmen, kent dışında, özellikle de Rhodos'tan pek çok yazıt ele geçmiştir. Bunlardan en erkeni İ.Ö. 322-306 yılları arasına tarihlenen Samos'tan *proksenos* yazıtıdır. Burada Samos *boule*'si Phaselis'li Timophanes'i baş misafirleri ilan etmektedir (**TEp. 54**). Atina'dan İ.Ö. 306/5 yılına tarihlen-

nen dekrette Phaselis’li Euksenides Lamia Savaşı sırasında yaptığı maddi yardımlar dolayısıyla onurlandırılmaktadır (*TEp. 60*). İ.Ö. yak 300 civarlarından, Atina’da asker olan Mousaios’un yazıtı bilinmektedir (*TEp. 63*). İ.Ö. 232 yılından bir Euboaia kenti olan Histiaia dekretinde Phaselis’li Malas *proksenos* ilan edilmektedir (*TEp. 20*). İ.Ö. 185 yılından Rhodos’tan bir abone listesinde Phaselis’li birinin de adı geçmektedir (*TEp. 24*). İ.Ö. 157/5 yılına tarihlenen bir Delos yazıtında Phaselis’li Tisias’ın Delos’taki kutsal mülklerden birini kiraladığı bildirilmektedir (*TEp. 16*). Yine Delos’tan, İ.Ö. 123/2 yıllarından bir *ephebe* listesinde Phaselis’li birinin de adı geçmektedir (*TEp. 17*). İ.Ö. 2. yüzyılın 2. yarısından bir Atina dekretinde Phaselis’lilerin diğer Lykia kentleriyle birlikte bir *nauarkhes*’i onurlandırdıkları yazılıdır (*TEp. 61*). Mısır Philai’dan ele geçen ve İ.Ö. 9 Temmuz 116 yılına tarihlendirilen bir yazıtta, bu bölgede oldukça önemli memuriyetlere getirilmiş Nestor adında bir Phaselis’li’nin kral VIII. Ptolemaios, eşi ve çocukları için, Isis, Serapis ve Horos’a adakta bulunduğu bildirilmektedir (*TEp. 66*). Abydos’taki Seti I tapınağında Phaselis’li Neon’un Helenistik Dönem grafitisi okunmaktadır (*TEp. 65*). Lindos’tan 2. yüzyıla tarihlenen bir yazıttan Phaselis’lilerin Aktaion isimli bir komutanı onurlandırdıkları öğrenilmektedir (*TEp. 22*). Bunun dışında Rhodos’tan İ.Ö. 2. yüzyıla tarihlendirilen 4 dernek yazıtı (*TEp. 27-30*) ve 3 mezar yazıtı bilinmektedir (*TEp. 45, 49, 53*).

Numizmatik Belgeler: Phaselis, diğer kentler gibi, Büyük İskender sikkeleri basmıştır; bunlar ilk etapta gümüş ve bronz sikkelerdir. Phaselis’in Helenistik Dönem sikkeleri için en önemli kaynak “Chr. Heipp-Tamer, *Die Münzprägung der lykischen Stadt Phaselis in griechischer Zeit*, Saarbrücken 1993” başlıklı eserdir. Yazar burada sikke buluntuları da dahil olmak üzere tüm emisyonları ele almıştır. Phaselis İ.Ö. 2. yüzyılın sonlarında Lykia birlik tipinde sikkeler basmıştır. İ.Ö. 2. yüzyılın sonu ile İ.Ö. 104 yılları arasında Lykia Birliği’ne üye olduğunu ispatlayan bu sikkelerden hemen sonra Pseudo-birlik sikkeleri basılmıştır. H.A. Troxell, *The Coinage of the Lycian League* (Numismatic Notes and Monographs 162), New York 1982’de Phaselis’in birlik sikkeleri ve Pseudo-birlik sikkeleri de ele alınmıştır.

Arkeolojik Belgeler: Kentte bugüne kadar kapsamlı bir yüzey araştırması ve kazı çalışması yapılmadığından, erken dönem yapıları hakkında bir şey söylemek oldukça zordur. Fakat Ptolemaios’un İ.Ö. 309’da kenti ele geçirdiği dönemde bir sura sahip olduğu öğrenilmektedir. *Akropolis* üzerinde görülen sur kalıntıları bu döneme aittir. Bu sur *akropolis*’ten kent limanı tarafına inip, büyük bir ihtimalle kent limanını kapatıyordu. Kuzey yerleşimi üzerinde de İ.Ö. 4. yüzyıla tarihlenebilecek tahkimat ve sur kalıntıları görülebilmektedir. Bugün ana yoldan kent içine giriş yolunun sol kenarındaki büyük *hereon* da Helenistik Dönem’den dir.

2.2.2 Büyük İskender

Büyük İskender'in doğu seferi hakkındaki bilgilerimiz, onları kaynak edinen daha geç dönem yazarlarına dayanmaktadır. Ne yazık ki, seferin tarihi-çağdaş ilk anlatımlarının neredeyse tümü kaybolmuştur⁵⁰⁸. Söz konusu erken dönem kaynaklarını kısmen de olsa günümüze ulaştıran geç dönem yazarları arasında en önemlisi, İ.S. 2. yy. yazarlarından, Bithynia'lı Arrianos'tur. Arrianos Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασις adını verdiği eserinde, bu sefere katılarak tarihsel olaylara bire bir tanıklık eden, Aristobulos ve Ptolemaios gibi kaynaklara dayanarak aktarımlarda bulunmuştur. Arrianos'tan sonra ise Diodoros gelmektedir. İ.Ö. 1. yy'ın sonlarında yazan Diodoros, Troia Savaşı'ndan Gaius Caesar'a kadarki dünya tarihini kaleme aldığı "Bibliotheca Historika" adlı eserinde Büyük İskender tarihi için Aristoboulos ve Kleitarkhos'u takip etmektedir. İ.S. 2. yy'ın başlarında yazan Plutarkhos da kullandığını 24 yazarla Büyük İskender tarihi için önemli bir kaynaktır.⁵⁰⁹

İskender'in Lykia'da izlediği güzergah bilim çevrelerinde önemli tartışmaların odağındadır. Söz konusu tartışmaların merkezinde güzergahın Ksanthos'tan Phaselis'e kıyı boyunca mı yoksa Milyas üzerinden, iç kısımlardan mı ulaştığı sorunu bulunmaktadır⁵¹⁰. Son olarak A. G. Keen, Arrianos ve Plutarkhos'un, İskender'in Lykia ve Pamphylia seferinin amacının, Pers donanmasının Anadolu'nun güney sahillerinde üs edinmelerini engellemek olduğu anlatımı; ama özellikle, Plutarkhos'ta geçen μέχρη τῆς Φοινίκης καὶ Κιλικίας (Phoinike ve Kilikia'ya kadar) ifadesine dayanarak Phoinike'nin modern Finike'ye yerleştirilmesi gibi diğer bazı argümanları da kullanarak seferin güney sahilleri boyunca ilerlemesi gerektiği sonucuna varmıştır⁵¹¹.

⁵⁰⁸ Bu kaynaklar arasında I. Ptolemaios (FGrHist. 138); Kassandraia'lı Aristobulos (FGrHist. 139); Olynthos'lu Kallisthenes (FGrHist 124); Girit'li Nearkhos (FGrHist 133); Astypalaia'lı (ya da Aigina'lı) Onesikritos (FGrHist 134); Kleitarkhos (FGrHist 137); Mytilene'li Khares (FGrHist 125); Basilioi Ephemerides (FGrHist. 117); Kardia'lı Hieronymos (FGrHist. 154); Lampsakos'lu Anaksimenes (FGrHist 72); Pella'lı Marsyas (FGrHist 135); Olynthos'lu Ehippus (FGrHist 126); Samos'lu Duris (FGrHist 76) ve Larissa'lı Polyklitos sayılabilir.

⁵⁰⁹ Yazdığı dönem ve kullandığı kaynaklar kesin bir biçimde belirlenemeyen Quintus Curtius ve İ.S. 3. yy.'ın başlarında yazan ve kendisinden 200 yıl kadar önce yazmış olan Pompeius Trogus'un *Historiae Philippicae* adlı çalışmasını takip eden Iustinus da Büyük İskender tarihi için temel olan 5 ana kaynak arasındadırlar.

⁵¹⁰ Stark, *Alexander's march*, s. 102-20 (=Stark, *Alexander's path*, s. 229-56); Seibert, *Die Eroberung des Perserreiches*, s. 50-53; Keen, *Alexander's invasion*, s. 110-18.

⁵¹¹ Keen, *Alexander's invasion*, s. 110 vdd. Bununla birlikte, P. Brunt ve B. Bosworth gibi yazarların bu konuda bazı şüpheleri bulunmaktadır. Zira, her ikisi de İskender'in Lykia'daki seferinin kıyı boyunca değil; temelde iç kısımlarda ilerlediğini; bunun dışında Brunt, Lykia kentlerinin Pers donanmasına gemi ya da deniz üssü sağlayabilecek kadar önemli olmadıklarını ileri sürmektedirler. Brunt, *Arrian I*, s. 101, dn. 3; Bosworth, *Commentary I*, s. 156; Bosworth, *Conquest and Empire*, s. 49vd; krş.: Keen, *Alexander's invasion*, s. 110, dn. 2. Fakat, Arrianos'un, Aleksandros'un Ksanthos Vadisi'nde ilerleyişi hakkında daha detaylı bilgiler verirken Karia'dan Lykia'ya geçişi ya da Granikos'tan Sardeis'e yürüşü gibi seferinin diğer kısımları hakkında bildirdiklerinin daha belirsiz olması; üstelik, Aleksandros'un Karia'nın Halikarnassos'un güneyinde kalan bölgelerinin

Buna göre, Makedonia'nın genç ve ihtiraslı kralı İskender, Thrakia ve Hellas'taki işleri düzene koyduktan sonra, 334 yılı baharının başlarında Asia seferi için Pella'dan yola çıkmış ve Çanakkale Boğazı üzerinden Anadolu'ya girmiştir. Sardeis, Ephesos, Miletos ve Halikarnassos gibi Perslerin Batı Anadolu kıyılarındaki bütün önemli üslerini ele geçirdikten sonra, ordusunu ikiye ayırarak, Parmenion'u Thessalia'lı atlılar, geri kalan bütün müttefikler ve ağır kuşatma malzemeleriyle birlikte, Phrygia seferini şekillendirmek üzere Sardeis'e yollamış kendisi de sahildeki kentleri ele geçirerek düşman donanmasının buralardan yararlanmasını engellemek üzere⁵¹² Lykia ve Pamphylia'ya yürümüştür. İ.Ö. 334 yılının kış başına doğru, uzlaşma yoluyla teslim olan Telmessos üzerinden Lykia'ya giren kral Ksanthos Nehri'ni geçerek barışçıl bir ortamda Ksanthos Vadisi'nde ilerlemiştir⁵¹³. İskender'in doğumunda Makedon sarayında hazır bulunan ve bütün sefer boyunca onun yanından ayrılmayan⁵¹⁴ Telmessos'lu kahin Aristandros aracılığıyla Lykia'nın ileri gelenlerinin sefer hakkında önceden haberdar edildikleri ve bu seferin Lykia'lılarca kabul göreceği haberinin İskender'e ulaşmış olduğu düşünülmektedir.⁵¹⁵ Ksanthos Vadisi'ne girdiğinde Ksanthos, Pinara ve Patara'yla birlikte 30 kadar polismata'nın bir seferde ona teslim olması⁵¹⁶ bu olasılığı güçlendirmektedir.⁵¹⁷

Patara'dan itibaren orta Lykia boyunca kıyıda devam eden kral Phoinike'den sonra Alakır çayı boyunca yukarı çıkarak Milyas Bölgesi'ne girmiştir. Adı geçen Μιλύας χῶρα, güneyde Arykanda, doğuda Phaselis teritoryumuna kadar uzanan bölgeyi kapsamaktadır⁵¹⁸. Arrianos'un anlatımına göre, Phaselis'ten gelen elçiler burada kendisine olan dostluklarını ve bağlılıklarını bildirerek, ona altın bir taç sunmuşlardır (*TLit.* 40). Bunun üzerine İskender, Phaselis'li elçilere kentlerini teslim etmelerini bildirmiş, onlar da bunu kabul etmişlerdir. Bundan kısa bir süre sonra kral Solyma dağları arasından Phaselis'e gelmiş ve bir süre kentte kalmıştır (*TLit.* 40, 41, 42)⁵¹⁹. Plutarkhos, kralın Phaselis'te kaldığı günlerin birinde,

büyük bir kısmını dikkate almadığı; örneğin Halikarnassos'un yakınındaki Theangela, Knidos, Kaunos, Kalynda ve Lydai gibi önemli merkezleri ele geçirme teşebbüsünde bulunmadığı gibi bir izlenim doğması ve de Arrianos'un, ordunun üzerinden geçmesi gereken Indos Nehri'nden bahsetmeyip ilk olarak Ksanthos Nehri'ni anması gibi verilerden çıkarılan sonuca göre Lykia seferinin önemsizliği gibi bir yargı kabul edilebilir değildir.

⁵¹² Arr. *Anab.* I 18, 9; 1, 20, 1; Plut., *Alex.* XVII 1-3 (= *TLit.* 41); krş.: Seibert, *Eroberung*, s. 50; Keen, *Alexander's invasion*, s. 110; Schachermeyr, *Alexander*, s. 182; Droysen, *Geschichte*, s. 113; Stark, *Alexander's March*, s. 102.

⁵¹³ Krş. Le Roy, *Alexandre à Xanthos*, s. 51 vdd.

⁵¹⁴ Plut. *Aleks.* 2, 4-5. Benzer bir örnek olarak Anaksimenes'in Aleksandros'tan kendi kenti Lampsakos'u esirgemesini dilemesi hakkında bak.: Paus. 6, 18, 2-6.

⁵¹⁵ Stark, *Alexander's march*, s. 107 vd.

⁵¹⁶ Arr. *Anab.* I 24 4.

⁵¹⁷ Plut., *Alex.* XVII. İskender'in Lykia Bölgesi içindeki yürüyüşü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Keen, *Alexander's Invasion*, s. 110-118; Siebert, *Die Eroberung des Perserreiches*, s. 50-54

⁵¹⁸ Milyas'ın lokalizasyonu için bkz. A.S. Hall, *The Milyadeis and their Territory*, AS 36, 1986, 143-45.

⁵¹⁹ İskender'in Lykia Bölgesi içindeki rotası hakkında bkz. Keen, *Alexander's Invasion*, s. 113-116.

Theodektes'in *agora*'daki heykelini görünce, sarhoşluğunun da etkisiyle bir cümbüş tertiple-
diğini ve ünlü filozof Theodektes'in heykeline pek çok çelenk fırlattığını bildirmektedir (*TLit.*
42a). İskender filozofla resmen tanışmamış olsa da onu kendi hocası Aristoteles'ten dolayı
gıyaben tanımış olmalıdır.

Arrianos, kralın Phaselis'te kaldığı süre zarfında, Pisidia sınırında kurulmuş ve güçlü bir
surla çevrilmiş olan kalelerinden saldırarak tarlada çalışan Phaselis'lilerin ürünlerini yağma-
layan barbar bir kenti ele geçirdiğini aktarmaktadır (*TLit.* 40). Diodoros da, İskender'in Lykia
sınırlarında yer alan, sağlamlığı ve korunaklılığıyla dikkat çeken büyük bir tepeyi iskan eden,
kralın bölgeden geçişi sırasında ordunun destek birliklerine saldıran Marmara'lılara ait yerle-
şimi kuşattığından bahsetmektedir (*TLit.* 43). Buradaki Marmara kenti ile, Arrianos'ta anılan
yerleşimin aynı yer olduğu düşünülmektedir.⁵²⁰

İmparator kentteyken askerleri Pamphylia'ya geçişi sağlamak için yol çalışmalarına devam
etmiş olmalıdır. Zira İskender'in Pamphylia'ya geçişi hakkında pek çok şey söylenmektedir.
Kendisi de İskender'in seferine katılmış olan Kallisthenes, Eustathios'un “παρεκβολαὶ εἰς
τὴν Ὀμήρου Ἰλιάδα” adlı eserinde aktardığına göre, Pamphylia Denizi'nin İskender'in ge-
çişine izin vermekle kalmadığını; ona kralı olarak da büyük bir hürmet gösterdiğini anlatmak-
tadır⁵²¹. Strabon, Pamphylia Denizi kenarında Klimaks⁵²² olarak adlandırılan bir dağ bulun-
duğunu; bu dağın sahil kenarında, durgun havalarda yolcuların ancak geçebileceği kadar açığa
çıkan; deniz kabardığında ise dalgalarla tamamen örtülen, dar bir geçiş noktası bıraktığını;
dağ aşırı giden yol dolambaçlı ve dik olduğu için iyi havalarda sahil yolunun kullanıldığını;
İskender'inse kışa yakalanmasına rağmen, şansına aşırı inanan birisi olarak dalgalar çekilme-
den yola çıktığını ve askerlerinin bütün gün göbeklerine kadar suya batarak yürüdüklerini
bildirmektedir (*TLit.* 44a). Flavius Josepus ise, kutsal kitaplarda nasıl bulduysa olayları o şekil-
de anlattığını söyleyerek, Pamphylia Denizi'nin İskender'le yanındakilere tanrının iradesiyle
yol verdiğini; zira onun işlerini anlatan yazarların tümünün bu görüşte olduğunu ve o cesur
insanlar için böyle bir durumun varlığına pek şaşılmaması gerektiğini açıklamaktadır⁵²³.

⁵²⁰ Söz konusu kentin Diod. XVII 27vd'da anlatılan Marmara kenti ile özdeşleştirilmesi hakkında ayrıntılı
bilgi için bkz. Böl. I. 5.

⁵²¹ Eustathios, *Commentari ad Homeri Illiadem III* 434.

⁵²² Kemer ile Antalya arasında, denize paralel uzanan dağ sıraları ve bunlar üzerinde inşa edilmiş basamaklı
yolların Klimaks olarak adlandırılması hususunda bkz. Takmer, *Lykia Oroğrafyası*, s. 40; Hellenkemper – Hild,
TIB VIII 2, s. 642, s.v. *Klimax*; Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 221 vd.

⁵²³ Flavius Iosepus, *Antiquitates Judaicae II* 347-348: Ἐγὼ μὲν οὖν ὡς εὖρον ἐν ταῖς ἰεραῖς βίβλοις
οὕτως ἕκαστον τούτων παραδέδωκα· θαυμάση δὲ μηδεὶς τοῦ λόγου τὸ παράδοξον, εἰ ἀρχαίοις
ἀνθρώποις καὶ πονηρίας ἀπίροισ ἐυρέθη σωτηρίας ὁδὸς καὶ διὰ θαλάσσης εἴτε κατὰ βούλησιν
θεοῦ εἴτε κατὰ ταυτόματον, ὅποτε καὶ τοῖς περὶ τὸν Ἀλέξανδρον τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας
χθὲς καὶ πρῶην γεγονόσιν ὑπεχώρησε τὸ Παμφύλιον πέλαγος καὶ ὁδὸν ἄλλην οὐκ ἔχουσι
παρέσχε τὴν δι' αὐτοῦ καταλύσαι τὴν Περσῶν ἡγεμονίαν τοῦ θεοῦ θελήσαντος, καὶ τοῦτο πάντες
ὁμολογοῦσιν οἱ τὰς Ἀλεξάνδρου πράξεις συγγραψάμενοι. περὶ μὲν οὖν τούτων ὡς ἕκαστῳ δοκεῖ

Arrianos ve Plutarkhos da kralın Phaselis'ten Pamphylia'ya geçişini ayrıntılı bir şekilde anlatmışlardır (*TLit. 44b ve 44c*)⁵²⁴.

Arrianos, Persler'in, Büyük İskender geldiğinde Pamphylia kenti Sillyon'da bir garnizon kurduğunu aktarmaktadır⁵²⁵. Bazı araştırmacılar Persler'in Sillyon dışında Aspendos ve Phaselis'te de birer garnizon kurduklarını düşünmektedir⁵²⁶. Fakat ne Phaselis ne de Aspendos için şimdiye kadar böyle bir belge ya da kalıntıya rastlanmamıştır. Büyük İskender, Pamphylia'yı da ele geçirdikten sonra komutanlarından Nearkhos'u Lykia ve Pamphylia satrabı olarak atamıştır⁵²⁷. Fakat Nearkhos'un kendisiyle birlikte doğuya gelmesi yüzünden bu bölgeler 330 yılından itibaren Antigonos Monophthalmos'un yönetimine bırakılmıştır⁵²⁸. Kent bu dönemde İskender *Tetradakhme*'leri basmaya başlamıştır. Bu sikkelerin ön yüzünde kral, soyunu dayandırdığı Herakles gibi aslan postu ile tasvir edilmiştir, arka yüzde ise oturur vaziyette, sağ elinde kartal tutan Zeus Aetophoros vardır.

2.2.3 Diadokhlar Dönemi

İskender'in İ.Ö. 323 yılında, arkasında varis bırakmadan, aniden ölüşü işleri karıştırmıştır. Makedonia Krallığı'nın İskender tarafından fetihlerle genişletilen toprakları, ölümünden sonra, ardıllar arasında geçen savaflara sahne olmuştur. Antikçağ dünyasının nerdeyse yarısını kapsayan kraliyet topraklarına sahip olma isteğinden doğan bu savaflar, bu toprakların ardıllar arasında paylaşılmasına neden olmuştur. Lykia ve Pamphylia ilk paylaşım antlaşmasında, Büyük Phrygia'ya dahil edilerek Antigonos'un payına verilmiştir⁵²⁹. Bu dönemden İ.Ö. 311 yılına kadar da Antigonos'un egemenliği altında kalmıştır. Antigonos aynı yıl içinde Ptolemaios, Kassandros ve Lysimakhos'la bir antlaşma imzalamış ve Küçük Asya üzerindeki hakimiyetini sağlamlaştırmıştır⁵³⁰. Fakat Ptolemaios'un bu durumdan rahatsız olup, Küçük Asya hakimiyeti için harekete geçmesi çok zaman almamıştır. Ptolemaios İ.Ö. 310 yılında, Antigonos'un bazı şehirleri ve garnizonları işgal etmesini bahane ederek, kumandanı

διαλαμβανέτω.

⁵²⁴ Tehlikeli Pamphylia geçişi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Zahrnt, *Alexander an der Küste Pamphylens*, s. 329-336.

⁵²⁵ Arr. *Anab.* I 26.5.

⁵²⁶ Berve, *Alexanderreich*, s. 256'da, Arrianos'un *Anab.* I 24.6 ve 27.1-3 'de aktardıklarına dayanarak bu kentlerde de birer garnizon bulunması gerektiğini savunur. A. Keen de Phaselis'te Persler'e ait bir donanma üssü olabileceğini düşünür, Keen, *Dynastic Lycia*, s. 106; krş. Briant, *From Cyrus to Alexander*, s. 497.

⁵²⁷ Arr. *Anab.* III 6; krş. P. Julien, *Zur Verwaltung der Satrapien unter Alexander dem Grossen*, Diss. Leipzig 1914, s. 17 vd.; Berve, *Alexanderreich*, s. 256; Siebert, *Die Eroberung des Perserreiches*, s. 208.

⁵²⁸ Curtius Rufus X 10. 2: "Lycia cum Pamphylia et Maiore Phrygia abtinore iussus Antigonos"; krş. Billows, *Antigonos*, s. 46; Wörrle, *Epigraphische Forschungen IV*, s. 203-239.

⁵²⁹ Diod. XVIII 3. 1; Curtius Rufus X 10. 2; App., *Syriaca* 53.

⁵³⁰ Diod. XIX 105. 1.

Leonides'i Antigonos'a bağılı bulunan Dağlık Kilikia'ya göndermiştir⁵³¹. Ordularının Dağlık Kilikia'da yenildikleri haberi üzerine, bizzat kendisi denize açılmış⁵³² ve Yunan kentlerine özgürlük vermek amacıyla Antigonos'a savaş açmıştır⁵³³. Diodoros, Ptolemaios'un bu amaçla İ.Ö. 309 yılında, Phaselis'e yelken açarak kenti ele geçirdiğini ve buradan Lykia'ya doğru yoluna devam ettiğini aktarmaktadır (*TLit. 45*)⁵³⁴. Diodoros'un bu pasajı Phaselis'in bu dönemde Lykia'ya bağılı olmadığını göstermektedir⁵³⁵. Ptolemaios, Diodoros'un dediğı gibi sadece Phaselis, Ksanthos ve Kaunos'u almamış, olasılıkla tüm Lykia'yı bir Mısır Eyaleti haline getirmiştir⁵³⁶. Zira Ptolemaios'lar için deniz hakimiyetini koruyabilmek söz konusu olduğunda Lykia'dan Karia'ya kadarki güney sahilinin işgali çok önemlidir. Küçük Asya sahillerinin bu kısmı Ege'ye çıkışa olanak sağlamakla birlikte donanma için Mısır-Ege arasında çok sayıda korunaklı noktaya sahiptir.

İ.Ö. 3. yüzyılda Doğu Akdeniz Bölgesi'nin tarihini ve Ptolemaios'lar ile Seleukos'lar arasındaki Suriye Savaşları'nın ayrıntılarını ortaya çıkarmak, kaynak eksikliği yüzünden oldukça zordur. Dolayısıyla Phaselis gibi bir tek kentin tarihi hakkında bir şeyler söyleyebilmek daha da zordur. Diodoros'un, Ptolemaios'un İ.Ö. 4. yüzyılda Phaselis üzerindeki hakimiyetine işaret eden anlatımı Phaselis için tek belgedir. Zira kentten bu döneme ait herhangi bir yazıt ele geçmemiştir. Bundan dolayı, Phaselis tarihi hakkında temel yargılara ulaşabilmek için, bölgenin İ.Ö. 3. yüzyıldaki genel tarihinin özetlenmesi ve de kentin bu dönemde bastığı sikkelerin incelenmesi gerekmektedir.

I. Ptolemaios'un, Phaselis ve Lykia'yı İ.Ö. 309'daki ele geçişinin ardından, ne kadar süre kesintisiz bir hakimiyet sürdürdüğü tam belli değildir. Fakat İ.Ö. 306'daki Salamis yenilgisinden sonra Lykia hakimiyetinin en azından bir kısmını kaybettiğı tahmin edilmektedir⁵³⁷. Demetrios'un, İ.Ö. 305-4'deki Rhodos işgali⁵³⁸ sırasında Patara'yı donanma üssü olarak kul-

⁵³¹ Diod. XX 19. 3.

⁵³² Diod. XX 27. Ptolemaios'un Kilikia ve Lykia gibi sahil şeridinde yer alan bölgeleri ele geçirme isteğı direkt Ptolemaios'ların dış politikasıyla bağlantılıdır. Aleksandreia'nın ülkenin başkenti olarak seçilmesi, bu krallığın dış politikasının deniz aşırı karakterine işaret eder. Siebert, *Ptolemaios I*, s. 86 vd.

⁵³³ Siebert, *op. cit.*, s.185.

⁵³⁴ Kentin uygun coğrafik konumu, Phaselis'i hem Seleukos'lar hem Ptolemaios'lar hem de İ.Ö. 3. yüzyıl da önde gelen ticari bir güç olan Rhodos Adası için istenilen değerde bir liman yapmıştır.

⁵³⁵ Krş. Jacobs, *Satrapienverwaltung*, s. 136.

⁵³⁶ Wörrle, *Epigraphische Forschungen I*, s. 52 dpn. 51.

⁵³⁷ Diod. XX 53. 1'de sadece Kıbrıs'ın yitirildiğini söyler. Bununla birlikte, Behrwald, *Lykischer Bund*, s. 49 dpn. 137'de Kıbrıs dışında Lykia'nın bir kısmının da kaybedilmiş olacağını düşünür.

⁵³⁸ Bu dönemde Rhodos Ptolemaios'larla ticari ilişkiler içindeydi ve kral Ptolemaios'un İ.Ö. 306'da ilan ettiğı krallık unvanını tanımıştı. Ayrıca Mısır'dan yapılan tahıl ihracatında en önemli aktarma yeri olarak, Mısır Krallığı'na hizmet ediyordu ve Ptolemaios Krallığı'yla devam eden bu dostluk ilişkileri sayesinde Helenistik Dünya'nın en önemli ticari metropollüğüne yükselmişti. Diod. XX 81. 4'de bununla ilgili olarak şöyle der: "Rhodos'lular (İ.Ö. 303) bütün dynastılarla dostane ilişki içindeydiler ve tarafsızlıklarını koruyorlardı. Fakat onların asıl sempatileri Ptolemaios'lara karşı idi. Onların asıl gelirleri Mısır'a giden tüccarlardan geliyordu ve

lanması⁵³⁹ da tüm bölgeyi olmasa da batı Lykia'da bazı yerleri ele geçirdiği hususunda delil olarak gösterilebilir⁵⁴⁰. Lysimakhos'un, Seleukos'la birlikte, Antigonos Monophthalmos'u İ.Ö. 301'deki Ipsos Savaşı'nda yenmesiyle, Küçük Asya'nın mülkiyetini ele geçirmesinin ardından, Lykia ve Pamphylia'nın da ele geçirilip geçirilmediği sorunludur. Lykia ve Pamphylia'nın, bu savaştan sonra 301-299 yılları arasında, Seleukos'lar ile Lysimakhos'un ele geçirdiği bölgeler arasındaki tampon bölgede Pleistarkhos tarafından kurulan krallığın hakimiyeti altına girip girmediği de belli değildir⁵⁴¹. Fakat Plutarkhos'taki anlatıma dayanarak, Ptolemaios'un 295 yılında Kıbrıs'la birlikte⁵⁴² Lykia ve Pamphylia'yı da, o zamanlar Atina işgaliyle meşgul olan Demetrios'tan geri aldığı kabul edilmesi⁵⁴³, bu bölgenin daha önceden Demetrios'un elinde olduğuna işaret etmektedir⁵⁴⁴.

Bundan sonra Lykia'nın Ptolemaios egemenliği altında olduğuna işaret eden en erken belge Limyra'dan ele geçen ve İ.Ö. 288/7 yılına tarihlendirilen⁵⁴⁵ bir yazıttır⁵⁴⁶. Limyra'lılar burada, Kral I. Ptolemaios tarafından bölgenin *oikonomos*'u olarak atanan iki Kaunos vatandaşını onurlandırmışlardır. Bu yazıt Limyra'nın ve geri kalan Lykia'nın İ.Ö. 288 yılında tamamen Ptolemaios hakimiyeti altında bulunduğunu göstermektedir ve hiçbir şekilde bunun şimdi ilk olarak gerçekleştirildiği yönünde bir işaret taşımamakla birlikte, daha çok uzun zamandan beridir sağlamlaştırılan ilişkileri yansıtmaktadır⁵⁴⁷.

Bundan kısa bir süre sonra I. Seleukos, Lysimakhos'u İ.Ö. 281'de Kouroupedion Savaşı'nda yenince, Küçük Asya'yı kendi hakimiyet bölgesine katmıştır. Bu savaştan kısa bir süre sonra Ptolemaios Keraunos tarafından öldürülen I. Seleukos'un yerine geçen I. Antiokhos Soter'in, kuzey Suriye'deki karışıklıklar yüzünden Küçük Asya'daki toprakları ile ilgilenememesi üzerine, Ptolemaios Küçük Asya'daki topraklarını korumuş ve hatta genişletmiştir⁵⁴⁸.

kent genel olarak bu krallık tarafından besleniyordu.”. Bundan dolayı adanın alınması oldukça önemliydi, fakat Demetrios 1 yıllık kuşatmaya rağmen adayı alamamıştır, ama bu kuşatmadan sonra Poliorketes unvanı ile anılmıştır (Diod. XX 19. 2-5). Krş. Hölbl, *Geschichte des Ptolemäerreiches*, s. 23 vd. dpn. 53.

⁵³⁹ Diod. XX 93. 3.

⁵⁴⁰ Billows, *Antigonos*, s. 147'de Lykia'nın Demetrios tarafından daha 309 ya da 308 yılında ele geçirildiğini tahmin eder.

⁵⁴¹ Meyer, *Grenzen*, s. 35'de Lykia'nın bu krallığa ait olmadığını savunur. Krş. Brandt, *Gesellschaft*, s. 41; Hölbl, *Geschichte des Ptolemäerreiches*, s. 24.

⁵⁴² Plut., *Dem.* XXXV 5. Fakat Plutarkhos burada sadece Kıbrıs'ı anar.

⁵⁴³ K.J. Beloch, *Griechische Geschichte IV*² 2, s. 317 vd.; krş. Meyer, *Grenzen*, s. 32,35 ve 43; Wörrle, *Epigraphische Forschungen I*, s. 54. dpn. 64. Krş. Hölbl, *Geschichte des Ptolemäerreiches*. s. 25 dpn. 57 ve 58.

⁵⁴⁴ Krş. Bosch, *Pamphylia*, s. 60.

⁵⁴⁵ Tarihleme için bakz. Wörrle, *op. cit.*, s. 45 vd. Ma, *Antiokhos III*, s. 39'da bu yazıtın II. Ptolemaios'un 39. yılı olan 247'ye de tarihlendirilebileceğini düşünür. O zaman Lykia için ele geçen en erken yazıt Telmessos yazıtı olarak görülür.

⁵⁴⁶ *SEG* XXVII nr. 929.

⁵⁴⁷ Wörrle, *op. cit.*, s. 47.

⁵⁴⁸ Krş. Hölbl, *op. cit.*, s. 35.

Bundan dolayı Lykia ve Pamphylia bölgelerinde bir yönetim değişimi olmamıştır. Bunun dışında İ.Ö. 279 yılından Telmessos kral mektubu ve meclis kararını içeren yazıt⁵⁴⁹ ve 278/7-275/4 yıllarından Lissa'dan bilinen iki yazıt, II. Ptolemaios Dönemi'nde Mısır egemenliğinin kesintisiz olarak devam ettiğini göstermektedir. Limyra'daki Ptolemaion da bu dönemde, II. Ptolemaios sayesinde başarılı bir şekilde püskürtülen Gallia İstilasının ardından, inşa edilmiştir⁵⁵⁰. Bunun dışında Theokritos'un 270'li yılların sonuna denk gelen, Lykia, Pamphylia, Karia ve Dağlık Kilikia'nın II. Ptolemaios'un altında bulunduğuna işaret eden aktarımı da bunu kanıtlamaktadır⁵⁵¹. Termessos'ta bulunan ve 278 yılına tarihlenen bir yazıt da, Ptolemaios'ların Pamphylia üzerindeki hakimiyetini belgelemektedir⁵⁵². Burada Ptolemaios egemenliği altında hizmet gören bir *pamphyliaarkh* anılmaktadır.

İ.Ö. 288'den, İ.Ö. 260-253 arasında gerçekleşen, 2. Suriye Savaşları'na kadar, Phaselis muhtemelen kesintisiz olarak Ptolemaios'ların egemenliği altında kalmıştır⁵⁵³. Seleukos Kralı II. Antiokhos ve II. Ptolemaios arasındaki bu savaş Seleukos'ların lehine sonuçlandığı için, Ptolemaios'lar Anadolu'nun güney sahillerindeki bazı yerlerin hakimiyetini de kaybetmiş olmalıdır. Zira Polybios, 3. Suriye Savaşları'ndan sonra III. Ptolemaios'un Küçük Asya'nın güneybatı sahillerinde savaştığını ve Pamphylia'dan Hellaspontos'a kadar bütün sahil şeridini ele geçirdiğini bildirmektedir⁵⁵⁴. Kızıl Deniz kıyısında bir ticaret kenti olan Adulis'ten ele geçen ve İ.Ö. 245 yılına tarihlenen bir yazıt da, Lykia'nın III. Ptolemaios'un babası II. Ptolemaios'tan miras kaldığı, fakat Pamphylia'yı kendisinin ele geçirdiği yönünde bilgiler vermektedir⁵⁵⁵. Buna göre II. Ptolemaios Pamphylia'yı 2. Suriye savaşları sırasında kaybetmiş olmalıdır ve III. Ptolemaios da 3. Suriye savaşlarında bunu tekrar ele geçirmiştir. Eğer bu dönemde Phaselis Pamphylia'da sayılırsa, bu kent Ptolemaios'lar için 2. Suriye savaşları sırasında kaybedilmiştir. Zira yukarıda da değindiğimiz gibi Diodoros'un aktarımı Phaselis'in I. Ptolemaios Dönemi'nde Lykia'ya bağlı olmadığını göstermektedir. Fakat bu çok da önemli değildir, zira III. Ptolemaios sahil kısmındaki liman kentlerinin hepsini tekrar hakimiyeti altına almıştır.

İ.Ö. 3. yüzyılın sonunda Batı Anadolu'nun mülkiyeti, kısa süreliğine de olsa, Antiokhos

⁵⁴⁹ SEG XXVII nr. 1224.

⁵⁵⁰ J. Borchhardt - G. Stanzi, *Ein hellenistischer Bau des Herrscherkultes: Das Ptolemaion von Limyra*, şurada: Götter, Heroen, Herrscher in Lykien (Ausstellungskatalog Schallaburg), Viyana-Müniç 1990, s. 79-84; Kolb - Kupke, *Lykien*, s. 23; Borchhardt, *Zémuri*, s. 82 vd.; Arslan, *Galatlar*, s. 71.

⁵⁵¹ Theokritos, *Idyllia* XVII 88 vd.: Παμφύλοισί τε πᾶσι καὶ αἰχμηταῖς Κιλίκεσσι σαμαίνει, Λυκίοις τε φιλοπτολέμοισί τε Καρσί καὶ νάσοις Κυκλάδεσσι, ἐπεὶ οἱ νᾶες ἄρισται πόντον ἐπιπλώοντι, θάλασσα δὲ πᾶσα καὶ αἶα καὶ ποταμοὶ κελάδοντες ἀνάσσονται Πτολεμαίῳ, πολλοὶ δ' ἰππῆες, πολλοὶ δὲ μιν ἀσπιδιῶται χαλκῶ μαρμαίροντι σεσαγμένοι ἀμφαγέρονται.

⁵⁵² Robert, *Asie Mineure méridionale*, s. 53-58; Bagnall, *Administration*, s.111, 114, 157 dpn. 145, 217; Nollé, *Side I*, s. 58; Hölbl, *Geschichte des Ptolemäerreiches*, s. 25, 35, 60.

⁵⁵³ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 63.

⁵⁵⁴ Polybios, *Historia* V 34,7. 3.

Hieraks'ı yenen Pergamon Kralı I. Attalos'un eline geçmiştir. Ptolemaios'lar, Küçük Asya sahil bölgesi ve liman kentleri üzerindeki kontrollerini muhafaza etmekle meşgul oldukları için, Attalos'u Seleukos'lara karşı desteklemişlerdir⁵⁵⁶. III. Seleukos (İ.Ö. 226/25-223) kısa süren hükümdarlığı sırasında Küçük Asya'yı yeniden ele geçirmeye çalışmıştır. Onun ardılı III. Antiokhos'a karşı Attalos'un Ptolemaios'lar tarafından desteklenmesi 4. Suriye savaşının (İ.Ö. 221-217) başlamasının başlıca nedenlerden birini oluşturmuştur.

Phaselis, muhtemelen 3. Suriye Savaşı'nın ardından III. Ptolemaios'un ölümüne kadar (İ.Ö. 222/21) Ptolemaios hakimiyeti altında kalmıştır. Ptolemaios'lar kendileri için oldukça önemli bir ticaret kenti olan Phaselis'i her zaman kendi kontrolleri altında tutmaya çalışmış olmalıdır. Bundan dolayı Phaselis, daima olmasa da muhtemelen çok uzun bir süre Ptolemaios hakimiyeti, en azından Ptolemaios etkisi altında kalmıştır. Kent, Ptolemaios hakimiyeti altındayken de kendi

Res. 42: Ön yüzünde şimşek demeti, arka yüzde ise kartal kabartması olan gümüş stater (İ.Ö. 250-220).

ihtiyacı için sikke basma hakkına sahip kentler arasında gelmektedir⁵⁵⁷. Ptolemaios'ların buradaki liman kentine büyük ilgi duymalarından dolayı Phaselis bu dönemde özgür gümüş sikkeler basmıştır⁵⁵⁸. Bunların bazıları üzerinde tasvir edilen kartal ve şimşek demeti *atribut*'ları, Phaselis'teki Ptolemaios etkisine işaret etmektedir⁵⁵⁹.

Bunlar dışında Isis betimlemeleri de açıkça Ptolemaios etkisini göstermektedir⁵⁶⁰. Bu sikkeler hem Attika hem de Ptolemaios parasına kolayca dönüştürülebilecek yerel standartta basılmışlardır⁵⁶¹. Phaselis'ten ele geçen sikkelerden üç tanesi üzerinde bir Ptolemaios hükümdar çiftinin portreleri gözükmektedir⁵⁶². J.N. Svoronos buradaki çiftin IV. Ptolemaios ve III.

⁵⁵⁵ OGIS I 54.

⁵⁵⁶ Hölbl, *op. cit.*, s. 53 dpn. 100.

⁵⁵⁷ Phaselis'in Helenistik Dönem 4 sikke serisi bu guruba dahildir. Krş. Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 46.

⁵⁵⁸ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 47-84.

⁵⁵⁹ Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 60 lev. 8 nr. 140-142 (şimşek ve kartal).

⁵⁶⁰ Phaselis'teki İsis kültü için bkz. Ruge, *Phaselis*, s. 1878 vd.; Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 22 vd. Kentteki yazıtlarda Mısır kökenli isimler görülmesi de Mısır bağlantısına işaret etmektedir, krş Blackman, *History*, s. 149.

⁵⁶¹ Chr. Heipp-Tamer bu durumun, Phaselis'in bu dönemde her iki güçle, hem Seleukos hem de Ptolemaios'lar ile, ticari olarak ilişki içinde olduğunu ve bu standardın kesin bir otonomiye işaret ettiğini söyler, Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 56 dpn. 295.

⁵⁶² Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 60 levha 9 nr. 156-158.

Arsinoe olduğunu düşünmektedir⁵⁶³. Buna dayanarak Phaselis'in IV. Ptolemaios Philopator (İ.Ö. 221-204) Dönemi'nde de Mısır egemenliği altında kaldığını savunmaktadır. Helenistik Dönem'den ele geçen bir sikke üzerindeki Nikon isimindeki memurun da, Philopator yönetimiindeki Mısır Donanması'nın başkomutanı olan Nikon ile aynı kişi olduğunu söyleyerek, bu tezini güçlendirmeye çalışmaktadır⁵⁶⁴. Fakat Phaselis III. Ptolemaios'un ölümünden sonra serbest kalmış gözükmemektedir. Zira kent bu dönemde Attika standardında otonom gümüş sikkelerini basmaya başlamıştır⁵⁶⁵. Bu dönemde Phaselis, Side ve Sillyon gibi bronz sikkeler de basmıştır⁵⁶⁶. Pamphylia kentleri de az ya da çok otonomdurlar, çünkü Ptolemaios'lar bu bölgedeki hakimiyetlerini güç ve askeri işgale değil, tersine kentlerle yapılan özgür sözleşmelere dayandırmışlardır⁵⁶⁷.

Res. 43: İ.Ö. 220-190 arasında basılmış bronz sikke

IV. Ptolemaios'un yönetime geçmesiyle Ptolemaios'ların dış politikası kötüleşmeye ve Küçük Asya'daki Ptolemaios etkisi azalmaya başlamıştır, zira bu kral dışarıdaki Ptolemaios yerleşmeleriyle ilgilenmemiştir⁵⁶⁸. III. Antiokhos'un kayınbiraderi Akhaios, 218 yılında özellikle Batı Pamphylia'daki Ptolemaios hakimiyetini sona erdirmişti⁵⁶⁹. Böylesi nazik bir anda Seleukos tahtına geçen III. Antiokhos (İ.Ö. 223-187), bu bölgelerde güç kaybeden Ptolemaios'ların bu durumunu değerlendirerek, Ptolemaios egemenliği altında bulunan Küçük Asya Bölgesi'ni ele geçirip, imparatorluğunu genişletmek için harekete geçmiş ve İ.Ö. 197 yılında büyük bir ordu ve donanmayla birlikte Küçük Asya'ya girmiştir⁵⁷⁰. Antik kaynakların bildirdiğine göre, Kilikia'da Mallos, Zephyrion, Soloi, Aphrodisias, Anemurion, Selinus ve Korakesion kentlerini kuşatmıştır⁵⁷¹. Kilikia'dan sonra doğrudan, yaklaşık 1 yüzyıl boyunca Ptolemaios'ların egemenliği

⁵⁶³ J. N. Svorons, *Ta nomismata tou kratous ton Ptolemaion*, Bd. 4, Athen 1904, s. 231 vd. Krş. F. Imhoof-Blumer, *Monnaies grecques*, Paris-Leipzig 1883, s. 327 nr 12'de bu çiftin ya Svorons'un dediği gibi IV. Ptolemaios ve eşi III. Arsinoe ya da III. Ptolemaios ve II. Berenike olabileceğini söyler.

⁵⁶⁴ Krş. Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 60 dnp. 318.

⁵⁶⁵ Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 63 ve 68 vdd.

⁵⁶⁶ Bagnall, *Administration* s. 200; Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 84-102.

⁵⁶⁷ Bosch, *Pamphylia*, s. 60.

⁵⁶⁸ Polybios V 34, 7. Bu konuda bkz. W. Huss, *Untersuchungen zur Aussenpolitik Ptolemaios IV*, Münih 1976, s. 190 vd.; Bagnall, *Administration*, s. 110-114; Meyer, *Grenzen*, s. 44 vd.

⁵⁶⁹ Polybios V 72-77,1; krş., Brandt, *Gesellschaft*, s. 41; Nollé - Schindler, *Selge*, s. 29-35; Nollé, *Side I*, s. 59 dnp. 20'de Pamphylia'nın 221 yılından itibaren Seleukoslar tarafından kontrol edildiğini savunur.

⁵⁷⁰ Livius XXXIII 19 vd.; Hieronymos (Daniel XI 11); Hölbl, *Geschichte des Ptolemäerreiches*, s. 123; Magie, *Roman Rule I*, s. 524, II 754 dnp. 49; Behrwald, *Lykischer Bund*, s. 80 vd.

⁵⁷¹ Livius XXXIII 20, 4; Porphyrios, FGrHist. 260 F 46.

altında kalmış olan, Lykia'ya gelmiştir⁵⁷². Lykia'da ise Korykos, Andriake, Limyra, Arykanda, Patara/Arsinoe⁵⁷³ ve Ksanthos'u ele geçirmiştir⁵⁷⁴. Burada sayılan kentlerin Ptolemaios garnizonları olduğu düşünülmektedir⁵⁷⁵. Bundan dolayı, Antiokhos'un ele geçirdiği Lykia yerleşimlerinden sadece garnizon yerleşimlerinin ismi anılmıştır. Phaselis, ya Ptolemaios garnizonu olmadığı için ya da bu dönemde Pamphylia Bölgesi içinde yer almasından dolayı⁵⁷⁶, bu kentler arasında sayılmaz. Antiokhos 197 yılından önceki bir dönemde, muhtemelen de 212 yılında, Akhaios'u yenip Pamphylia'yı ele geçirdiği zaman Phaselis'i de işgal etmiş olabilir. Ya da Antiokhos Phaselis'i hiç işgal etmemiştir. Zira Phaselis kenti bu dönemde özgür bir kent gibi İskender *tetradrachme*'leri darp etmektedir⁵⁷⁷.

Bu sikkeler üzerinde verilen Yunanca harflerin sayı işareti olduğu ve Perge ile Aspendos'takiler gibi bir kent *aera*'sına işaret ettiği düşünülmektedir. Bilim adamları bu sikkelerin kaç yılında basılmaya başlandığına dair çeşitli görüşler öne sürmüşlerdir. H. Seyrig, Phaselis *aera*'sı için III. Ptolemaios'un ölüm yılı olan İ.Ö. 221/20 ile Apameia Barışı'na denk gelen 188 yılı arasını önermektedir⁵⁷⁸. Buna karşı C. Böhringer, buradaki *aera*'nın her kent için ayrı zamanlarda başladığını düşünerek: Perge için 219/8; Phaselis için 218/17; Aspendos için ise 210/9 yıllarını kabul etmektedir⁵⁷⁹. D. H. Cox ise, Pamphylia İskender *tetradrachme*'lerinin I.

Res. 44: Arka yüzünde harf verilen İskender tetradrachmesi.

Attalos'un insiyatifinde Troas ve Mysia'dakiler ile aynı dönemde, yani yaklaşık 229/8 yılında tedavüle sürüldüğünü ve Attalos'un öldüğü – III. Antiokhos'un sahil şeridini ele geçirdiği 197/6 yılında son bulunduğunu düşünmektedir⁵⁸⁰. Th. Fischer, Phaselis ve batı Pamphylia'nın 189'dan itibaren özgürlüklerine kavuşmalarından

⁵⁷² Burada Pamphylia'nın anılmamasının nedeni, bu bölgenin 218 yılında Akhaios tarafından ele geçirilişinin ardından, Antiokhos'un 212 yılında Akhaios'u mağlup edip bölgeyi Seleukos hakimiyeti altına almasından kaynaklanmaktadır (Polybios V 72, 1; 77, 1; VIII 15 vdd.). Krş. Schmitt, *Antiochos*, s. 279 vd.; Hölbl, *Geschichte des Ptolemäerreiches*, s. 123 dnp. 65.

⁵⁷³ II. Ptolemaios Philadelphos Patara'nın adını Arsinoe olarak değiştirmiştir (Strab. XIV 3. 6).

⁵⁷⁴ Porphyrios, FGrHist. 260 F 46; Agatarchides, FGrHist 86 F 16.

⁵⁷⁵ Behrwald, *op. cit.*, s. 62 dnp. 189.

⁵⁷⁶ Grainger, *Antiochos the Great*, s. 40 vd'da Phaselis'i Pamphylia kentleri arasında sayarak, kentin Akhaios'un ölmesinden sonra tüm Pamphylia ile birlikte III. Antiokhos'un egemenliğini tanıdığını söyler.

⁵⁷⁷ Nollé, *Side I*, s. 61; Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 49, 69 dnp. 368.

⁵⁷⁸ Seyrig, *Monnaies*, s. 40 vdd.; krş. Heip-Tamer, *op. cit.*, s. 69.

⁵⁷⁹ Böhringer, *Münzserien*, s. 52 vdd.

⁵⁸⁰ Cox, *Tetradrachms*, s. 18.

yola çıkararak, *aura*'nın başlangıcı için 190/89 ya da 189/88 tarihlerini önermektedir⁵⁸¹. O. Mørkholm, Pamphylia Bölgesi Apameia Barışı'ndan sonra II. Eumenes hakimiyetine verildiği için, bölge kentlerinin bu dönemden sonra sikke basamayacak olmalarına dayanarak, başlangıç tarihinin 221-220 olması gerektiğini savunmaktadır⁵⁸². M. J. Price ise Phaselis sikkelerinin Perge sikkelerinden 3-4 yıl sonra başlaması gerektiğini bildirerek, 218-217 yılını vermektedir⁵⁸³. Tüm bu önerilerden farklı olarak H. J. Collin, Phaselis, Aspendos ve Perge sikkeleri üzerinde görülen harflerin illaki bir kent *aura*'sına işaret etmiyor olabileceğini, emisyonların sayımında kullanılan oorganizasyonel bir vasıta olarak da hizmet görmüş olabileceklerini düşünmektedir⁵⁸⁴.

Üç Pamphylia kentinin de, III. Ptolemaios'un ölümünden sonra özgürlüklerine tekrardan kavuşmalarını, yeni bir *aura*'ya sahip *tetradrachme*'ler basarak kutlamaları mantıklıdır. 197/96 yılında bu kentler III. Antiokhos tarafından ele geçirilmişlerdir, fakat onlar ne otonomilerini ne de sikke basma haklarını kaybetmişlerdir⁵⁸⁵. Dolayısıyla H. Seyrig tarafından önerilen başlangıç ve bitiş tarihleri mantıklı gözükmektedir, zira Apameia Antlaşması'ndan sonra her üç kent için de yeni bir dönem başlamıştır. Buna göre Phaselis 33 yıl kesintisiz olarak otonom kalmıştır.

III. Antiokhos Küçük Asya topraklarından sonra Yunanistan'ı da ele geçirmek istemiş ve bu durum onun, İ.Ö. 2. yüzyılın egemen gücü Roma ile karşı karşıya gelmesine neden olmuştur. Phaselis bu savaşta Roma tarafında yer almış gözükmektedir⁵⁸⁶. Livius'un anlattığına göre (*TLit. 46*), Side açıklarında İ.Ö. 190 yılında Hannibal'e karşı düzenlenen Rhodos seferi sırasında⁵⁸⁷, Phaselis Rhodos tarafını desteklemiş ve Rhodos Donanması'nı kendi limanlarında mevzilendirmiştir⁵⁸⁸. Rhodos'tan harekete geçen Eudamos komutasındaki donanma, Phaselis'te üs kurup, düşmanı orada beklemeye karar vermiştir. Fakat buradaki sağlık koşulla-

⁵⁸¹ Fischer, *Tetradrachme*, s. 58 vdd.

⁵⁸² Mørkholm, *Era of the Pamphylian*, s. 69 vdd.

⁵⁸³ Price, *Coinage*, 348 vd.

⁵⁸⁴ Collin, *Münzen von Perge*, s. 31 vd.

⁵⁸⁵ Perge yaklaşık İ.Ö. 197'de bir Seleukos Garnizonu'yla belgelenir ve o buna rağmen *tetradrachme* basmaya devam eder. Aspendos İ.Ö. 203'de aynı zamanda III. Antiokhos ve V. Philippos için altın sikkeler ve kendi İskender sikkelerini basmıştır. Krş. Seyrig, *Monnaies*, s. 53 vdd. Bu her iki durum da Pamphylia kentlerinin Seleukos hakimiyeti altında otonom kaldıklarını ve kendi sikkelerini basmaya izinli olduklarını ispat etmektedir.

⁵⁸⁶ Livius XXXVII 22, 4; Krş. Ruge, *Phaselis*, s. 1879.

⁵⁸⁷ Romalı komutanlar ve II. Eumenes'in bu savaşı Ege açıklarına çekme isteklerine karşı, Rhodos'lular tek başlarına Küçük Asya'nın güney sahillerinde böylesi bir savaşa girmeyi kendi yararlarına görmüştür. Zira Rhodos'un stratejik öncelliği erken dönemlerden beri Karia ve Lykia üzerindedir. Krş. Wiemer, *Rhodische Traditionen*, s. 117.

⁵⁸⁸ Ma, *Antiokhos III*, s. 119'da Phaselis ve Aspendos'un Rhodos donanmasına seve seve destek verdiklerini söyler. Schmitt, *Antiochos*, s. 178 dpn. 2, Phaselis bu dönemde bağımsız olmalıdır der. Fakat Walbank,

rının elverişsiz olmasından dolayı Eurymedon'a doğru devam etmiştir. Side açıklarında vuku bulan savaş sonunda Hannibal kaçmış ve amiral Eudamos donanmasıyla birlikte Phaselis'e geri dönmüştür⁵⁸⁹. Blinkenberg, Lindos'tan ele geçen bir yazıt sayesinde 170 civarına tarihlendirilen, Rhodos'lu Aktaion'un⁵⁹⁰ Phaselis'liler aracılığıyla taçlandırılmasını bu olayla bağlantı içine sokmaktadır⁵⁹¹ (*TEp.* 22).

190 yılında Hannibal'in bu şekilde mağlup edilmesinin ardından, aynı yılın sonbaharında Scipio kardeşlerin komutası altındaki Roma kuvvetleri Sipylos Dağı eteklerindeki Magnesia yakınında III. Antiokhos'un karşısına çıkmış ve Seleukos Kralı'nı orada mağlup etmişlerdir. Livius'un aktardığına göre, Antiokhos'un ordusunda Pamphylia ve Pisidia yanında Lykia askerleri de görev almıştır⁵⁹². Bundan başka, Livius'un XXXVII 16. paragrafında anlattığı olayda, Lykia'lıların kesinlikle Antiokhos'u desteklediklerine işaret etmektedir. Magnesia Savaşı'ndan önce C. Livius komutasındaki Roma müttefik donanması Patara'da limana çıkmak istemiş, dalgalar yüzünden bunu başaramayınca, Patara yakınındaki liman yerleşimi Phoinikos'a yanaşmıştır. Fakat büyük bir direnişle karşılaşmışlar ve Patara'ya yeni bir saldırı düzenlemekten vazgeçmişlerdir. Sonuç olarak Lykia ve Pamphylia Antiokhos'u desteklerken, Phaselis'in Rhodos'la birlikte Roma'nın yanında hareket etmesi, onun 221 yılında III. Ptolemaios'un ölmesinin ardından kazandığı otonomisini 188 yılına kadar devam ettirdiğini göstermektedir.

2.2.4 Apameia Barışı ve Sonrası – İ.Ö. 2. Yüzyıl.

Antiokhos'un Magnesia'da yenilmesinin ardından Küçük Asya için yeni bir dönem başlamıştır. İ.Ö. 189 yazında, Pergamon Kralı II. Eumenes, Rhodos'lu ve Syria'lı elçiler, geçerli olacak barış şartlarını görüşmek üzere Roma'da toplanmışlardır⁵⁹³. Consul Gn. Manlius Vulso, barış görüşmeleri devam ederken, 189 yılında Lykia-Pamphylia-Pisidia bölgeleri üzerinden geçip Galatia'ya bir sefer düzenlemiştir⁵⁹⁴. Manlius ertesi yıl bir kere daha Pamphylia'ya gelmiş ve burada Perge kentindeki Seleukos garnizonunu geri çekilmeye zor-

Commentary on Polybius, s. 429 vd'da bu konuda kesin bir şey söylenemeyeceğini bildirir.

⁵⁸⁹ Livius XXXVII 23-24.

⁵⁹⁰ Aktaion ilk olarak 2. yüzyılda Syme Adası'nda Asklepios Pythios'un rahibi olarak belgelenir: IG 12.3.1.

⁵⁹¹ Blinkenberg, *Lindos*, s. 189 str. 5-7. Robert, *Asie mineure méridionale*, s. 43 dñn. 2'de bu görüşü destekler. Krş. Wiemer, *op. cit.*, s. 120 dñn. 110.

⁵⁹² Livius XXXVII 40. 14; App., *Syriaca* 32. Krş. Launey, *Recherches*, s. 464. Apameia Barışı'nda Lykia için arabuluculuk yapmış olan Illion'luların, Lykia üzerindeki baskıyı kabul edilebilecek bir mazeret olarak göstermemiş olmaları, bu yardımın gönüllü olarak yapıldığını ortaya çıkarmaktadır. Krş. Troxell, *Coinage*, s. 8.

⁵⁹³ Polybios XXI 17. 3-4; 43. 1-27; Livius XXXVII 45. 14-17; XXXVIII 38. 1-18; App., *Syriaca* 39; Diod. XXIX 10. 1.

⁵⁹⁴ Bu sefer hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. J. G. Grainger, *The Campaign of Cn. Manlius Vulso in Asia*

lamıştır⁵⁹⁵. Bu olay Seleukos iktidarının hala sahil kesimiyle ilgilendiğini göstermektedir. Daha sonra İ.Ö. 188/7 yılında Phrygia Apameia'sında barış kabul edilmiştir. Manlius Vulso yönetiminde yapılan barış görüşmelerinde, Antiokhos'un Tauros'ların ötesine çekilmesine karar verilmiştir⁵⁹⁶. III. Antiokhos tarafından Roma'ya bırakılmak zorunda kalınan bölge Roma tarafından, savaşta sadık müttefikleri II. Eumenes ve Rhodos arasında paylaştırılmıştır. Birkaç özgür kent dışında (Miletos, Latmos kenarındaki Herakleia, Myndos, Halikarnassos, Mylasa vd.) Maiandros Potamos'un (bugünkü Menderes Nehri) güneyinde kalan Karia ve II. Eumenes'in payına düşen Telmessos dışında kalan Lykia⁵⁹⁷ Rhodos egemenliğine⁵⁹⁸; Bithynia'dan Maiandros Potamos'a, Lykaonia, Phrygia, Mysia, Milyas, Lydia, Ionia, Sipylos kenarındaki Magnesia, Karia Hydrela ve Telmessos ile Kestros Irmağı'na kadarki Pamphylia⁵⁹⁹ da II. Eumenes'e verilmiştir⁶⁰⁰.

Roma *Senatus*'u, yukarıda sayılan yerlerin Eumenes ve Rhodos'a verilmesi dışında, savaştan önce özgür olan kentlerin barış sonrasında da özgür kalmalarına karar vermiştir⁶⁰¹. Bu durum, savaşta Antiokhos'a karşı Roma'yı desteklemiş Yunan kentleri için de geçerli olmalıdır. Bu kentlerin Eumenes ya da Rhodos'un payına düşen alanın içinde bulunmaları da onların otonom olmalarına engel teşkil etmemiştir⁶⁰². Bu durum Phaselis için çözülmesi güç bir karışıklığa neden olmaktadır. Telmessos dışındaki bütün Lykia, Rhodos'un payına düştüğü için, bu bölgenin savaş öncesinde tamamen III. Antiokhos'un hakimiyeti altında bulunduğu ortaya çıkmaktadır⁶⁰³. Bunun dışında savaş sonrasındaki Apameia Barış görüşmelerinde Lykia'nın δωρεά (hediye) olarak verilmemesini rica etmek için konuşan Ilion'lu elçilerin, Lykia'nın güne kadarki hatalarının affedilmesi yönündeki ifadesi de, Lykia'nın tamamen Antiokhos tarafında olduğunu göstermektedir⁶⁰⁴. Fakat Phaselis için aynı şeyi söyleyemeyiz. Zira Phaselis Roma tarafını desteklemiştir⁶⁰⁵. 190 yılında Side önlerinde gerçekleşen savaş öncesi Eudamos komutasındaki Rhodos donanmasının Phaselis'e gelmesi, Phaselis'in bu savaşta açıkça Roma tarafında yer aldığını, dolayısıyla tüm Lykia'nın aksine Antiokhos egemenliği-

Minor, AS 45, 1995, s. 23-42; Arslan, *Galatlar*, s. 96-113.

⁵⁹⁵ Polybios XXI 42. 1-5; Livius XXXVIII 37. 9-10; Bosch, *Pamphylien*, s. 66.

⁵⁹⁶ Livius XXXVIII 38. 4; App., *Mith.*, 62.

⁵⁹⁷ Meyer, *Grenzen*, s. 147'de Rhodos'a verilen Lykia'nın sınırlarının, özgür bir kent olan Phaselis'e kadar ulaştığını söyler.

⁵⁹⁸ Polybios XXI 24. 7-8; 46. 8-9; Livius XXXVII 55. 5-6; XXXVIII 39. 13.

⁵⁹⁹ Bosch, *Pamphylien*, s. 69-72; krş. Hellenkemper – Hild, *TIB VIII*, s. 100.

⁶⁰⁰ Polybios XXI 46. 10-12; Livius XXVII 56. 1-6.

⁶⁰¹ Livius XXXVII 56. 3-6.

⁶⁰² Krş. Wiemer, *Rhodische Traditionen*, s. 145.

⁶⁰³ Schmitt, *Antiochos*, s. 279; Ma, *Antiochos III*, s. 84 vd..

⁶⁰⁴ Krş. Bresson, *Rhodes and Lycia*, s.106.

⁶⁰⁵ Krş. Bresson, *op. cit.*, s. 107.

nin kenti kapsamadığını göstermektedir (Livius XXXVII 23)⁶⁰⁶. Bunun dışında Phaselis, Seleukos hakimiyeti sırasında büyük bir ihtimalle ya bağımsız bir kentti, ya da Pamphylia Bölgesi içinde yer almaktaydı. Zira bu dönemde bastığı otonom sikkeleri, Pamphylia'nın diğer 3 büyük kentinde basılanlarla aynı standart ve tarza sahiptir. Dolayısıyla kent Apameia Barışı'nda alınan kararlara göre, savaş öncesinde özgür olmamış olsa bile barış sonrasında Pamphylia ile birlikte Eumenes'in payına düşen bölge içinde yer almalıdır. Fakat kentin bastığı otonom sikkeleri onun savaş öncesinde bağımsız bir kent olduğuna işaret etmektedir⁶⁰⁷.

Bu durumda Phaselis'in, savaş öncesi özgür olan ya da savaşta Roma'yı destekleyen diğer kentler gibi, barış sonrasında bağımsızlığını korumuş olması gerekmektedir. Polybios'ta Polyaratos'un Phaselis'e kaçmasıyla ilgili olarak anlatılan pasaj, kentin bu dönemde özgür olması gerektiği tezini desteklemektedir (*TLit.* 57). Roma'nın Perseus ile giriştiği 3. Makedonya Savaşı'nda (İ.Ö. 171-168) Rhodos'ta Roma karşıtı guruplar öne çıkmış ve Rhodos'un bu savaşta tarafsız kalıp iki taraf arasında arabuluculuk görevi yapmasının daha iyi olacağı yönünde halkı ikna etmiştir. Fakat sonuç maalesef bu şekilde gelişmemiştir. Roma, Perseus'a karşı ezici bir mağlubiyet kazanmıştır. Bundan sonra Roma ile Rhodos arasındaki sıkı müttefiklik ilişkisi de zarar görmüştür⁶⁰⁸. Savaşın 168 yılında sona ermesinin ardından halk, kendilerini Makedonia taraftarlığı konusunda kandıran demagogları idama mahkum edince, Rhodos'taki Makedonia taraftarlarının önderlerinden biri olan Polyaratos Aleksandreia'ya kaçmıştır. Romalılar onun kendilerine teslim edilmesini isteyince, Ptolemaios hükümeti, onu hemen Roma'ya vermeyip⁶⁰⁹, gözetim altında Rhodos'a göndermek istemiştir. Polyaratos, yolculuğu sırasında Phaselis'e kaçmıştır⁶¹⁰. Polyaratos'un Phaselis'e kaçmasının nedeni, Roma'dan bağımsız bir kent olduğundan dolayı kendisini teslim etmeyeceğini düşünmüş olmasına bağlanabilir⁶¹¹.

Bugüne kadar Phaselis'in, İ.Ö. 188 Apameia Barışı'nın ardından tüm Lykia ile birlikte Rhodos hakimiyeti altına girdiği ve 167 yılında yine tüm Lykia ile birlikte Roma tarafından özgür bırakıldığı⁶¹² genelde kabul gören bir görüş olmuştur⁶¹³. Fakat bunu kanıtlayacak her-

⁶⁰⁶ Krş. Schmitt, *Antiochos*, s. 278 dpn. 2.

⁶⁰⁷ Bkz. burada Böl. 2.2.3. Krş. Ma, *Antiokhos III*, s. 163 dpn. 200.

⁶⁰⁸ Bu dönemde Rhodos'ta gelişen olaylar ve bu gelişmeler karşısında Roma'nın tavrı hakkında ayrıntılı bilgi almak için bkz. Schmitt, *Rom und Rhodos*, s. 139 vdd.

⁶⁰⁹ W. Otto, *Zur Geschichte der Zeit des 6. Ptolemäers*, München 1934, s. 89 dpn. 4, Polyaratos'un bu sıra Ptolemaios Krallığı'nda elçi olarak bulunduğunu ve bu yüzden direkt Roma'ya verilmemiş olduğunu düşünür.

⁶¹⁰ Polybios XXX 9. 4 vd.

⁶¹¹ Krş. Schmitt, *Antiochos*, s. 278. Buna karşı Walbank, *Commentary on Polybios*, 429 vd.'da Polyaratos'un Phaselis'e kaçmasının, onun bu dönemde özgür olup olmadığı yönünde kesin bir delil olmadığını söyler.

⁶¹² Livius XLIV 15. 1; Polybios XXX 5. 12: διότι δεῖ Κᾶρα καὶ Λυκίους ἐλευθέρους εἶναι πάντας, ὄσους προσένειμε Ῥοδίους μετὰ τὸν Ἀντιοχικὸν πόλεμον. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Behrwald, *Lykischer Bund*, s. 84-89.

hangi bir belge yoktur. Chr. Heipp-Tamer, İ.Ö. 190 yılında Rhodos Donanması'nın Phaselis'e gelmesini, onun bu kenti Apameia Barışı'ndan daha önce ele geçirmiş olması gerektiğiyle açıklamaktadır. Zira ona göre eğer bu böyle olmasaydı, Phaselis'in barıştan sonra bir Pamphylia kenti olduğu için II. Eumenes'in payına düşmesi gerekirdi. Fakat Rhodos onu daha önceden ele geçirdiği için barış sırasında da kent üstünde hak iddia etmiş olmalıydı⁶¹⁴. Ayrıca Chr. Heipp-Tamer, Phaselis'in 221'den beri bastığı İskender *tetradrachme*'lerini bu dönemden sonra basmamasını da kentin özgürlüğünü kaybetmesiyle ilişkilendirmekte⁶¹⁵ ve bu durumu da, Perge'nin II. Eumenes'in hakimiyeti altına girmesi; Side ve Aspendos'un da Manlius'a ödemek zorunda kaldıkları para ile açıklamaya çalışmaktadır⁶¹⁶. Fakat Phaselis'in İskender *tetradrachme*'lerinin basımına tam olarak ne zaman son verdiği konusunda kesin bir şey söylenememektedir⁶¹⁷. Ayrıca bu dönemden sonra Rhodos ve Pergamon kentleri bile bu baskılarına son vermiştir⁶¹⁸.

Bu dönemde kentin, ön yüzde Apollon başı ve arka yüzde mızrak atan Athena tasvirlerinin bulunduğu, Attika standardında bir dizi sikke bastığı görülmektedir. Kent İ.Ö. 189-167 yılları arasında Rhodos hakimiyetinde kabul edildiği için de bu sikkelerin 167-130 yılları arasında basıldığı tahmin edilmektedir⁶¹⁹. Sikkeler üzerinde geçen memur isimlerine bugüne kadar yazıtlarda rastlanmadığından kesin bir tarihleme yapılamamaktadır.

Res. 45: İ.Ö. 2 yüzyıl Phaselis tetradrahmesi.

Sadece sikkeler üzerinde tasvir edilen Apollon başının stilistik özelliklerinden dolayı İ.Ö. 2. yüzyıla tarihlendirilmektedir. Dolayısıyla kesin bir tarihleme yapılması mümkün değildir. Phaselis, İ.Ö. 3. yüzyılda basmaya başladığı bronz sikkelerini İ.Ö.

189/8 yılından sonra da basmaya devam etmiştir. Burada özellikle Rhodos'un Samothrake Nike'si formunda verilen ve elinde zafer tacı tutan Nike tasviri, Rhodos'un Side açıklarındaki deniz savaşlarındaki başarısı ile ilişkilendirilmektedir⁶²⁰. Sonuç olarak Phaselis sikkelerinden, kentin Apameia'dan sonra Rhodos hakimiyetine geçtiğine dair kesin bir veri elde edileme-

⁶¹³ Blackman, *History*, s. 34; Bean, *Türkische Südküste*, s. 143; Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 70 vd.; Bresson, *Rhodes and Lycia*, s.107.

⁶¹⁴ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 71.

⁶¹⁵ Heipp-Tamer, *loc. cit.*

⁶¹⁶ Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 78 dpn. 445.

⁶¹⁷ Örneğin Price, bu serinin basımının İ.Ö. 185/184 yılına kadar devam ettiğini düşünmektedir, Price, *Coinage*, s. 348 vd.

⁶¹⁸ F. Kleiner, *The Alexander Tetradrachms of Pergamum and Rhodes*, ANSMN 17, 1971, s. 95-125.

⁶¹⁹ Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 80.

⁶²⁰ Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 96 vd.

mektedir.

Bunun dışında Lykia'nın da hangi şartlar altında ve ne derecede Rhodos hakimiyeti altında olduğu tam olarak belirlenememektedir. Kendilerinin *dorea* olarak verilmesine karşı çıkan Lykia'lular, neredeyse 20 yıl boyunca, doğrudan askeri olmasa da, Rhodos hakimiyetine karşı mücadele etmişlerdir⁶²¹. Dolayısıyla Rhodos'un Lykia üzerinde hakimiyet kurması sanıldığı kadar kolay olmamıştır⁶²². Bu durum karşısında Roma'nın takındığı tavır da önemlidir. Bir yandan Seleukos prensesi Laodikeia'nın, kocası Perseus'a gidişinde son derece lüks bir konvoy temin eden, öte yandan da büyük filo manevraları organize eden Rhodos'lulara güvensizlik duyan Roma, Rhodos'un Lykia'daki isyanlarla uğraşıp elindeki kaynakları tüketmesinden hiç de rahatsızlık duymamıştır. Roma'nın bu tavrı Lykia'nın Rhodos'a karşı giriştiği askeri hareketleri aşık olmasa da destekler durumdadır. Sonunda Roma İ.Ö. 178 yılında, Lykia'nın ἐν δωρεᾷ olmadığını, tersine Rhodos'lular için ὡς φίλοι καὶ σύμμαχοι olduklarını bildirmiştir⁶²³. Polybios'un aktardığına göre Roma *Senatus*'u bundan yaklaşık 10 yıl sonra, 167 yılı görüşmelerinde, Lykia'yı Karia ile birlikte Rhodos hakimiyetinden muaf kılmıştır⁶²⁴. Polyaratos'un Phaselis'e kaçışı 167 yılından önceye denk geldiği için bu karar Phaselis'i etkilememiştir, zira kent o sırada zaten bağımsızlığını korumaktadır.

Son olarak Lykia kenti Melanippion'dan ele geçen ve yaklaşık olarak aynı döneme tarihlenen yeni bir yazıt, Phaselis'in özgürlüğünün kanıtlanmasına oldukça yardımcı olmaktadır (*TEp.* 7). Yazıtta göre, Melanippion'lular Phaselis'li Apollonios'u, kendilerine Rhodos *demos*'unun dostluğunu ve müttefikliğini kazandırdığı ve onların özgür olmalarını sağladığı için onurlandırıp baş misafirleri ilan etmektedirler. Buradan Phaselis'in, Rhodos ile Lykia arasındaki en çetrefilli dönemlerde dahi dost ve müttefik olarak kaldığı anlaşılmaktadır. Yani Phaselis bu dönemde Rhodos'un bir tebası değil, tersine özgür bir kenttir. Rhodos'la olan müttefikliği dolayısıyla, yine bir liman kenti olan Melanippion'nun da tebalıktan kurtulması için yardımcı olmuştur. Sonuç olarak yukarıda anlatılan tüm kanıtların dışında bu yeni yazıtla, Lykia Rhodos hakimiyeti altındayken, Phaselis'in Lykia'da sayılmayıp özgür kaldığı kanıtlanmaktadır.

Bundan sonra Phaselis'e ilişkin ilk değini, İ.Ö. 138 yılında Consul Lucius Caecilius

⁶²¹ Lykia'nın Rhodos'a karşı İ.Ö. 180-177 ve 177-171 yılları arasında 2 büyük ayaklanma meydana getirdiği bilinmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Zimmermann, *Rhodische Vorherrschaft*, s. 114-118; Bresson, *Rhodes and Lycia*, s. 108 vd.

⁶²² Rhodos hakimiyetinin bölgelere göre farklılıklar göstermesi ve bazı bölgelerde ispat edilen Rhodos etki sahası için bkz. Zimmermann, *op. cit.*, s. 110-130.

⁶²³ Polybios XXV 4. 4-5.

⁶²⁴ Polybios XXIV 15; XXV 4-5 ve XXX 31; Livius XLI 6; XLI 25; XLII 14; XLIV 15.

Metellus Calvus'un⁶²⁵, VIII. Ptolemaios Physkon'a (İ.Ö. 145-116) yazdığı mektupta yer almaktadır⁶²⁶. Doğunun kentlerine ve krallarına gönderilmiş olan bu mektupta (*TLit. 48*), Roma'nın Seleukos Krallığı'na karşı Yahudiler'in dostu olduğu vurgulanmakta⁶²⁷ ve bundan böyle Yahudi toplumuna karşı dostane davranılması talep edilmektedir. Dönemin önemli krallıkları ve Yahudiler'in yoğun olarak yerleştiği bazı kentlere hitap edilmiş olan bu mektupta, Phaselis'in de yer aldığı kentlerin yanında 5 krallık ve pek çok bölge adı verilmektedir⁶²⁸: VIII. Ptolemaios (Mısır Krallığı), II. Demetrios (Seleukos Krallığı), II. Attalos (Pergamon Krallığı), V. Ariarathes (Kappodokia Krallığı) ve Arsakes (Part Krallığı); Sparta, Delos, Myndos, Sikyon, Karia, Samos, Pamphylia, Lykia, Halikarnassos, Rhodos, Phaselis, Kos, Side, Arados, Gortyna, Knidos, Kypros ve Kyrene. Bu metinden, eğer gerçek olduğu kabul edilirse, İ.Ö. 2. yüzyılın başlarına doğru adı geçen yerlerde ve dolayısıyla Phaselis kentinde yoğun bir Yahudi iskanı görüldüğü anlaşılmaktadır.

Phaselis İ.Ö. 2. yüzyılın sonlarında Lykia Birlik tipinde sikkeler basmıştır⁶²⁹. ΛΥΚΙΩΝ lejanti taşıyan bu sikkeleri tam olarak ne zaman bastığı ve dolayısıyla birliğe ne zaman girdiği çok açık değildir. Troxell, Phaselis'in, Yahudiler'in korunmasını talep eden 138 yılından Roma mektubu içindeki listede Lykia'dan ayrı geçmesinden dolayı, henüz Lykia birliği üyesi olmadığını ve dolayısıyla da ilk birlik sikkelerini bundan sonraki bir dönemde basmış olabileceğini ileri sürmektedir⁶³⁰. Fakat buradaki listede Halikarnassos ve Side kentlerinin de Karia ve Pamphylia bölgelerinden ayrı verilmiş olması, bu listenin, Phaselis'in mektubun yazıldığı dönemde Birlik üyesi olmadığı yönünde kesin bir ispat olarak kabul edilemeyeceği sonucunu

⁶²⁵ Söz konusu consul için bkz. Bickermann, Gnomon 1930, 358 vdd; K.D. Schunk, *I. Makkabäerbuch*, Gütersloh 1980, 361 dpn. 16a. Krş. Nollé, *Side I*, s. 163 dpn. 78.

⁶²⁶ 1 Makkabäer 15, 23. Burada geçen metnin orijinal olup olmadığı kesin olarak belli değildir. A. Giovannini - H. Müller, *Die Beziehungen zwischen Rom und den Juden im 2. Jh. v. Chr.*, MH 28, 1971, 155-170, s. 160-163'de bu metnin yanlış olabileceğini göstermektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. St. v. Dobbeler, *Die Bücher 1/2 Makkabäer*, Stuttgart 1997, s. 137 vd.

⁶²⁷ Judaia-Roma ortaklığı, Hieraselinos'un Yahudi dininin ortadan kaldırılmasını amaçlayan Seleukos politikasına karşı başlattığı ayaklanmayla başlar. Roma bu sıra sadece gücünün doruğunda değil, aynı zamanda da Akdeniz'deki itibarının zirvesindedir. Yahudiler, IV. Antiokhos'un Hieraselinos'u kuşatıp yağmalamasının ardından, Makkabäer yönetiminde Seleukos hakimiyetine karşı bir ayaklanma başlatmışlardır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. J.D. Gauger, *Studien Alte Geschichte. Festschr. Für s. Lauffer I*, 1986, s. 263 vdd.; E. Baltrusch, *Die Juden und das Römische Reich. Geschichte einer konfliktreichen Beziehung*, Darmstadt 2002, s. 83 vdd.

⁶²⁸ Burada geçen liste güney Küçük Asya'nın politik coğrafyası hakkında tam olmayan ve kısmen yanlış olan bilgiler aktarmaktadır. J.-D. Gauger, *Beiträge zur jüdischen Apologetik. Untersuchungen zur Authentizität von Urkunden bei Flavius Josephus und im I. Makkabäerbuch* (Bonner Biblische Beiträge 49), Köln-Bonn 1977, s. 197-302, özellikle s. 301'de yazının kendisinin değil de sadece adres listesinin yanlış olduğunu söyler; krş. E. Bickermann, *Une question d'authenticité: Les privilèges juifs*, AIPHOS 13, 1955, s. 11-34, şurada: E. Bickermann, *Studies in Jewish and Christian History* (Arbeiten zur Geschichte des antiken Judentums und des Urchristentums 9) Bd. 2, Leiden 1980, s. 24-43. Liste hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. J.D. Gauger, *Überlegungen zum Programm Antiochos' III. für den Tempel und die Stadt Jerusalem* (*Josephus, Ant. Jud. 12, 145-146*) und zum Problem jüdischer Listen, *Hermes* 118, 1990, s. 160-164.

⁶²⁹ Troxell, *Coinage*, s. 38, 65 vdd, 89-95; Krş. Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 21 vd.

⁶³⁰ Troxell, *op. cit.*, s. 68 vdd.; krş. Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 22.

çıkarmaktadır⁶³¹. Sikkeler dışında, Atina'dan ele geçen bir yazıt da bize bu konuda yardımcı olabilecek niteliktedir (*TEp. 61*). Atinalı bir *nauarkhes*'in yaptığı hizmetlerden dolayı hem kendi yurdu hem de yabancı uluslar tarafından onurlandırılmasının söz konusu olduğu bu yazıt, C. Blinkenberg tarafından 2. yüzyılın 2. yarısına tarihlenmekte ve Roma'nın bu dönemde Akdeniz'deki korsanlığa karşı yürüttüğü mücadeleler ile ilişki içine sokulmaktadır⁶³². Phaselis, Myra ve Lykia Birliği ile Pamphylia kenti Side ve Kilikia kenti Kelenderis bu şahsı kendileri için yaptıklarından dolayı onurlandırmışlardır. Burada Phaselis yine Lykia'dan ayrı verilmiştir, fakat bu durum Lykia Birliği üyesi olan Myra'nın da ayrı verilmesi yüzünden, onun birlik üyesi olmadığı yönünde bir işaret olarak kabuledilemez. Zira Phaselis 2. yüzyılın ikinci yarısında diğer Lykia kentleri gibi onlara karşı direnç göstermiş ve bu dönemde Lykia'lılar ile birleşerek korsanlara karşı mücadele etmiş olmalıdır.

Phaselis Bronz sikkelerinin 3. serisine ait bazı sikkeler, Lykia Birliği'nin sembolü olan lyra mührü taşımaktadır. Chr. Heipp-Tamer bu sikkelerin, Phaselis'in Lykia Birliği'ne girişi sırasında, kendi gümüş sikkelerini basana kadar, birliğe olan üyelik aidatını ödeyebilmek için bastığı geçiş sikkeleri olduğunu düşünmektedir⁶³³. Fakat Birliğin gümüş sikkelere duyduğu ihtiyacın yanında, bu mühür sayesinde ilk planda kullanılabilir olan bronz sikkeleri temin edip etmediği ve bunun için Phaselis'in el altında bulunan bronz sikkelerinin kullanılıp kullanılmadığı konusunda kesin bir yargıya varmak mümkün değildir⁶³⁴.

Sonuç olarak Phaselis'in 2. yüzyılın sonlarına doğru Lykia Birliği'ne üye olduğu açıktır. Fakat bu üyelik ne kadar sürmüştür? Strabon'un, 104-100 yılları arasında (169. Olympiat Oyunları sırasında) yazan Artemidoros'a dayanarak anlattığı Lykia Birliği hakkındaki pasajından, Phaselis'in bu dönemde Lykia Bölgesi içinde sayıldığı, fakat Lykia Birliği'ne üye olmadığı anlaşılmaktadır⁶³⁵. Kent, bu dönemden sonra Pseudo-birlik sikkeleri basmaya başlamıştır⁶³⁶.

2.2.5 İ.Ö. 1. Yüzyıl

İ.Ö. 1. yüzyıl Doğu Akdeniz Bölgesi için yoğun bir tarih akışı içermektedir. Bu dönemin ana temalarını, Akdeniz'de görülen korsanlık faaliyetleri ve Mithridates Savaşları oluşturmaktadır.

⁶³¹ Behrwald, *Lykischer Bund*, s. 107 dpn. 356.

⁶³² C. Blinkenberg, *Triémiolia. Étude sur un type de navire rhodien. Det. Kgl. Danske Videnskabernes Selskab. Arch. – Kunsthist. Meddelelser 2. 3*, Lindiaka 7, 1938, s. 59 vdd.; krş. Troxell, *op. cit.*, s. 94 vd.

⁶³³ Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 99 vdd.

⁶³⁴ Krş. Behrwald, *op. cit.*, s. 103 dpn. 343.

⁶³⁵ Strab. XIV 3. 9.

Korsanlığın bu derece büyümesinin iki ana nedeni vardır; Bunlardan en önemlisi Magnesia Savaşı'nda Roma ordularına yenilen III. Antiokhos'un, İ.Ö. 188 yılında yapılan Apameia Barışı'na göre Küçük Asya'daki varlığını Kilikia Trakheia'nın, yani Kilikia Torosları'nın, doğusuna taşımak zorunda kalması sonucunda bölgede oluşan yönetim boşluğudur. Diğer neden ise Roma'nın, III. Makedonia Savaşı sırasında II. Perseus'a karşı gereğinden fazla sempati gösteren Rhodos'a karşı tavır alarak, onun denizlerdeki gücünü azaltmasıdır⁶³⁷. Atina'ya bağlı olan Delos Adası'nın Roma tarafından serbest liman ilan edilmesiyle, İ.Ö. 2. yüzyılın ilk yarısında, Roma'nın en önemli müttefiklerinden biri olan Rhodos'un ekonomisi çökertilmiş⁶³⁸ ve adanın Doğu Akdeniz'deki gerek siyasi gücü gerekse prestiji bir anda yok edilmiştir. Rhodos'un Ege ve Doğu Akdeniz dünyasındaki iktisadi ve ticari gücünün ortadan kalkması, özellikle Doğu Akdeniz'de korsanlara karşı uzun süre kale olmuş ve adeta deniz polisi gibi hareket etmiş olan Rhodos Donanması'nın küçülmesine ve bunun doğal sonucu olarak da Kilikia Trakheia, Pamphylia ve Lykia'nın doğu sahillerinde korsanlığın baş göstermesine neden olmuştur⁶³⁹. Bundan böyle, de özellikle tarım ve ticaret açısından elverişli olmayan dağlık alanlarda yaşayan insanlar, korsanlığı güçsüzleri beslemenin ve zenginleşmenin bir yolu olarak görmeye ve gelirlerinin büyük bir kısmını korsanlıktan sağlamaya başlamışlardır.

Bu dönem hakkında bilgi veren antik kaynaklar, Kilikia ve Pamphylia'luların bu korsan faaliyetlerine bizzat katıldıklarını, limanlarında korsan gemilerinin demirlemesine izin verdiklerini, tersanelerinde korsan gemileri inşa edip, *agora* 'larında korsanlık ganimetlerini açık arttırmayla pazarladıklarını aktarmakta⁶⁴⁰; fakat söz konusu durumun Lykia'lular için geçerli olmadığını, onların şimdiye kadar nezih ve uygar bir şekilde yaşamlarını sürdürdüklerini ve utanç verici kazanç isteğinde bulunmadıklarını bildirmektedirler⁶⁴¹. Başlarda, yani İ.Ö. 2. yüzyılın sonlarında, Phaselis'liler de tüm Lykia ile birlikte korsan akınlarına karşı durmuş ve bunun için mücadele etmiş gözükmektedir. Cicero, Phaselis'in daha önceleri bir korsan kenti

⁶³⁶ Troxell, *op. cit.*, s. 70 ve 92.

⁶³⁷ III. Makedonia Savaşı'nın bitmesiyle birlikte Roma *Senatus*'u, Karia ve Lykia'yı Rhodos'luların elinden alarak tam anlamıyla özgür kılmıştır. Rhodos'un, sadece Karia'nın Stratonikeia ve Kaunos kentlerinden yıllık 120 *talanta* vergi aldığı düşünülürse, Küçük Asya'nın güney sahillerini kaybetmenin onları çok etkilediği tahmin edilebilir. (Polybios XXV 4-6; XXVII 3-4; 7; XXX 1-5; 5. 12; XXXI 4-10; Livius XLI 6-8; XLII 45-46; 48. 8; XLV 20-25). Konuya ilişkin olarak ayrıca bkz. Berthold, *Rhodes*, s. 195 vdd.; P. Baker, *Warfare*, şurada: A. Erksine (ed.), *A Companion to the Hellenistic World*, Oxford 2003, s. 380 vd.; Arslan, *Korsanlık Faaliyetleri*, s. 91 vdd.

⁶³⁸ Polybios XXX 31. 12'e göre Rhodos'luların geliri 1 milyondan 150 bin *drakhmai*'a düşmüştür. Varlığını sürdüreceği kaynaktan mahrum bırakılan Rhodos Donanması gün geçtikçe gücünü kaybetmeye başlamıştır.

⁶³⁹ App., *Mith.* 21'de korsanlığın ilk olarak Tauros'ların güney sahillerindeki dağlık alanlarda başlamasından dolayı bütün korsanlara "Kilikia'lı" dendiğini söyler.

⁶⁴⁰ Cassius Dio XXXVI 20-23; Strab. XIV 3.2; Plut. *Pomp.* XXIV 1 vd.

⁶⁴¹ Strab. XIV 3. 2.

olmadığına, orada Yunan kökenli Lykia'luların oturduğuna, ama istemeyerek de olsa sonradan korsanlara katıldığına değinmektedir (*TLit. 49a*). Zira Kilikia korsanları sıradan korsanlardan daha düzenli savaş filolarına sahiptiler ve yalnızca gemiyle deniz yolculuğu yapanları değil; aynı zamanda limanları, kaleleri, ticaret merkezlerini ve sahil kentlerini de yağmalıyorlardı. Lykia'dan dağlarla ayrılmış olan Phaselis bu tür saldırılara daha fazla dayanamamış olsa gerektir. Muhtemelen korsanlar da kendileri için paha biçilmez değerdeki üç limanı yüzünden, Phaselis üzerinde oldukça yoğun baskı kurmuşlardır. Phaselis, sonunda korsanlığın getirilerinin oldukça iyi olduğunu görerek, limanlarını ve *agora*'sını korsanlara açmış ve hatta kendisi de korsanlık faaliyetinde bulunmaya başlamıştır⁶⁴².

Roma ilk başta korsanlığı fazla dikkate almamış gözükmektedir. İ.Ö. 133 yılında III. Attalos'un vasiyet yoluyla imparatorluğunu Roma'ya devretmesiyle, Asia Eyaleti'nde iş başına gelen vergi toplayıcıların (*publican*) halkı soymaları sonucu Romalılar'a karşı nefret uyanmış ve bundan dolayı halk korsanlığın gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu durum İ.Ö. 2. yüzyılın sonlarına doğru Romalılar için de önemli bir tehdit unsuru oluşturmaya başlamıştır. Bunun üzerine Roma, korsanlara karşı mücadele etme kararı almış ve İ.Ö. 102-101 yılında M. Antonius komutasında bunlara karşı bir sefer düzenlemiştir⁶⁴³. Korsanları hem deniz hem de kara savaşlarında yenen Antonius, Kilikia'yı bir Roma eyaleti⁶⁴⁴ haline getirmiştir. M. Antonius'un bu seferinden kısa süre sonra - 100 ya da 99 yılında - *lex de piratis persequendis*⁶⁴⁵ yasası kabul edilmiştir. Bu yazıtta geçen Παμφυλία καὶ Λυ[---] (Delphi Kopyası A, satır 6) bölümünden dolayı, Lykia'nın da yeni düzenlenen Kilikia Eyaletine ilhak edildiği düşünülmektedir⁶⁴⁶. Fakat Ksanthos'tan ele geçen ve C. Marek tarafından Mithridates Savaşları'nın deniz ayağıyla ilişkilendirilen, Ksanthos'lu *nauarkhes* Aikhmon'u onurlandıran yazıtlardan⁶⁴⁷, Lykia Birliği'nin İ.Ö. 89 yılında hala aktif olduğu ve dolayısıyla Kilikia Eyaleti'ne bağlı olmadığı ispatlanmıştır⁶⁴⁸.

⁶⁴² Troxell, *Coinage*, s. 95; Ormerod, *Piracy*, s. 35, 111, 208, 213 vdd.

⁶⁴³ Livius, *perioch.* 68; Cicero, *de Or.* I 82; Bu sefer hakkında ayrıca bkz. Magie, *Roman Rule*, s. 283, 1161 vdd. dpn. 12; Pohl, *Piraterie*, s. 208-216; N.K. Rauh et al., *Pirates in the Bay of Pamphylia: an Archaeological Inquiry*, BAR 899, 2000, s. 152 vd.; Arslan, *Korsanlık Faaliyetleri*, s. 94-97.

⁶⁴⁴ Kilikia Eyaleti'nin oluşturulması hakkında bkz. Th. Liebmann - Frankfort, *La provincia Cilicia et son intégration dans l'empire romain*, şurada: Hommages à M. Renard 2, Brüssel 1969, s. 447 vd.; Scherwin -White, *Pamphylia and Cilicia*, s. 1-8.

⁶⁴⁵ M. Hassal - M.Crawford - J. Reynolds, *Rome and the Eastern Provinces at the End of the Second Century B.C.*, JRS 64, 1974, s. 195-220; A.W. Lintot, *Notes on the Roman Law Inscribed at Delphi and Cnidos*, ZPE 20, 1976, s. 65-82; A. Giovannini - E. Grzybek, *La lex de piratis persequendis*, MH 35, 1978, s. 33-47; R.K. Bulin, *Untersuchungen zur Politik und Kriegsführung Roms im Osten von 100-68 v. Chr.*, Frankfurt am Main-Bern 1983, s. 15-26.

⁶⁴⁶ Jones, *Cities*, s. 403 dpn. 13'de, Lykia'nın da Kilikia Eyaleti'ne dahil edildiğini söyler.

⁶⁴⁷ OGIS 552-554.

⁶⁴⁸ Marek, *Lykischer Bund*, s. 16. Bu konuda ayrıca bkz. Behrwald, *Lykischer Bund*, s. 109 dpn. 364.

Bundan sonra Roma'da ortaya çıkan karışıklıklar, Roma'nın uzun süre kendi iç işleriyle uğraşmasına neden olmuştur. Gerek Roma'daki Sulla ve Marius taraftarlarının çekişmesi, gerekse İ.Ö. 91 yılında, Italia'da Müttefikler Savaşı'nın (*Bellum Italicum*) patlak vermesi⁶⁴⁹, Romalılar'ın bütün dikkatlerini kendi sorunlarının çözümü için harcamalarına neden olmuştur⁶⁵⁰. Küçük Asya'da ise, Pontos Kralı Mithridates VI. Eupator'un önlenemez yükselişi ve İ.Ö. 90 yılında patlak veren 1. Mithridates Savaşı⁶⁵¹, Romalılar'ın korsanları ikinci plana atmalarına neden olmuştur. Bu durumdan yararlanan korsanlar, Pontos Kralı'nın yardım ve desteğini alarak, Roma'nın Küçük Asya ve Doğu Akdeniz'le olan ticaret ve ulaşım yollarını kapayarak Romalılar'a ve Küçük Asya kentlerine önemli ölçüde zarar vermeye başlamışlardır. Özellikle Girit Adası, Lykia, Pamphylia ve Kilikia bölgelerinde konuşlanıp Doğu Akdeniz ticaretini baltalayarak ve Ege sahil kentleri ile adalara yağma seferleri yaparak denizlerde önemli bir güç oluşturmuşlardır⁶⁵². Phaselis de muhtemelen ilk olarak bu dönemde korsan faaliyetlerine katılmak zorunda kalmıştır. Phaselis'in Lykia ve Pamphylia denizinin sınır bölgesindeki elverişli konumu, Kilikia'lı korsanların sık sık orada karaya çıkmalarına ve kentle sıkı ilişkiler kurmalarına neden olmuştur (*TLit. 49a*). Strabon, Küçük Asya'nın güney sahillerindeki bu otorite boşluğunu fırsat bilen Zeniketes⁶⁵³ adında bir korsan başının, Doğu Lykia kentleri Phaselis, Korykos ve Olympos ile Pamphylia'nın önemli liman kentlerini ele geçirerek kendisini Olympos'ta kral ilan ettiğini bildirmektedir (*TLit. 49b*)⁶⁵⁴. Zeniketes'in kendini Olympos kentinde tam olarak ne zaman kral ilan ettiği bilinemese de, Sulla'nın Kilikia

⁶⁴⁹ Savaşın nedeni –*casus belli*- şimdiye kadar Roma'nın gelişmesi ve büyümesi yolunda bütün güçleriyle çalışmış olan Picentines, Vestini, Marsi, Frentani, Paeligni, Hirpini, Marrucini, Venusini, Pompeiiani, Apulianes, Samnites, Umbri, Salluvi ve Luciani gibi Italik müttefiklerin birçok teşebbüste bulunmuş olmalarına karşın, henüz Roma vatandaşlık hakkını alamamış olmalarıydı. Bu bakımdan, İ.Ö. ca. 91/90 yılında, ayaklanarak Roma'yla olan müttefikliklerinden ayrıldıklarını bildirdiler. Bunun üzerine Roma'yla bağlaşıkları arasında savaş başlamış ve kısa süre içinde bütün Italia'ya yayılmıştır (Diod. XXXVII 2. 6-11; 10. 1-14; 19. 1-24; 20. 1; Sallust., *Hist. I.* 18-20; 77; Livius, *perioch.* 71-76; Plut. *Sertorius* IV 1).

⁶⁵⁰ Diod. XXXVII 1. 6; 2. 1; Plut., *Sull.* VI 1-2; ayrıca bkz. Velleius Paterculus, *Historia Romana* II 13. 1-17. 3; App., *Mith.* 62.

⁶⁵¹ 1. Mithridates Savaşları'nın başlamasının nedenlerine ve sonuçlarına ilişkin detaylı bilgi için bkz. Arslan, *I. Mithridates Savaşı*, s. 25 vd; Arslan, *Mithradates*, s. 127-265.

⁶⁵² İ.S. 2. yüzyıl yazarlarından Florus bu dönemle ilgili oldukça ayrıntılı bilgiler verir (*Epit.* I 41,6): *Bu sırada Roma Halkı karalarda pek çok yeri işgal etmişken, Cilicia'lılar da denizleri zaptederek, şiddetli bir borana benzeyen bir deniz savaşıyla deniz ticaretini engelleyip dünya barışını kesintiye uğratiyorlardı. Mithridates Savaşları ile birlikte Asia'ya taşınan bu kargaşa ortamı, kendilerinin yer almadıkları bir savaşla yabancı beylere duyulan nefretin yol açtığı karışıklığın kalkması altında denizlerde hiçbir engelle karşılaşmadan serbestçe dolaşan pervasız ve gözü dönmüş korsanlara cesaret verdi. İlk liderleri Isodoros'un önderliğinde komşu denizlerde faaliyette bulunarak yağma akınlarını Girit, Cyrenae, Achaea ve Malae Burnu açıklarında gerçekleştirdiler. Korsanlar buralardaki yağmalarında elde ettikleri zenginlikten dolayı bu denizlere "Altınaltın Deniz" adını verdiler.*

⁶⁵³ Zeniketes ismi Olympos ve Phaselis kentlerinde İmparatorluk Dönemi'nde kullanılmaya devam eden seviyen bir isimdir (TAM II/3 951-1204).

⁶⁵⁴ Ayrıca bkz. App., *Mith.* 92. Zeniketes'in kral unvanına ilişkin bir yazıt, Epeiros'un Dodona kentindeki kehanet merkezine adadığı bir *strigilis* (yağ temizleyicisi) üzerinde bulunmuştur. Daha detaylı bilgi ve literatür için bkz. W. Peek, *Orakel aus Dodona für den Piratenkönig Zeniketes*, *ZPE* 30, 1978, s. 247-248.

praetor'luğundan sonraya (*terminus post quem* İ.Ö. 95), Servilius Vatia'nın Kilikia *proconsul*'luğundan önceye (*terminus ante quem* İ.Ö. 79) tarihlenmesi akla yakın gelmektedir.

Lykia 1. Mithridates Savaşı'ndan itibaren Phaselis'in aksine hem korsanlara hem de Mithridates'e karşı savaşmış ve Roma taraftarı bir tutum sergilemiştir. Mithridates İ.Ö. 88 yılında Lykia, Pamphylia ve Ionia bölgelerini Pontos hakimiyeti altına almak için generallerini göndermiş sonra da kendisi gitmiştir. Lykia Bölgesi'ndeki hangi kentlerin Mithridates ve Pontos generalleri tarafından ele geçirildiğine dair şu an için yeterli bilgi bulunmamaktadır. Appianos'un konuya ilişkin ifadelerinden⁶⁵⁵ Pisidia, Lykia ve Pamphylia'nın Pontos Kralı'na karşı savaşmışları bilinmekle birlikte söz konusu bölgelerden hangi yörelerin ve kentlerin Pontos orduları tarafından işgal edildiği ve kralın generallerinin bu bölgelerde nerelere kadar ilerlemiş oldukları kesin olarak bilinmemektedir. Lykia'lular kendi bölgeleri için savaşmakla yetinmeyip, Rhodos kuşatması sırasında Rhodos'lularla aralarındaki müttefiklik antlaşması uyarınca, amiral Patara'lı Kreinolaos önderliğinde bir savaş filosunu Mithridates'e karşı Rhodos saflarında savaşması için göndermişlerdir⁶⁵⁶. Lykia'nın korsanlara ve Mithridates'e karşı bu denli mücadele etmesi, kendisinin İ.Ö. 167 yılından sonra ele geçirdiği özgürlüğünü devam ettirmek istemesiyle ilişkili olmalıdır.

Roma *Senatus*'u tarafından önce, İ.Ö. 90⁶⁵⁷ ve daha sonra da İ.Ö. 89⁶⁵⁸ yılında çıkarılan vatandaşlık yasalarının ardından, İ.Ö. 88 yılında Müttefikler Savaşı son bulmuştur. Roma, bu tarihten itibaren ilgisini tekrar Küçük Asya meselelerine yöneltmiştir⁶⁵⁹. Sulla, kendi diktatörlüğü döneminde aldığı tüm önlemlere karşın korsanlığın artarak gelişmesi sonucunda, İ.Ö. 80 yılında Gnaeus Cornelius Dolabella'yı söz konusu bölgeleri korsan ve haydutlardan temizlemek üzere görevlendirmiştir⁶⁶⁰. Ancak, Dolabella ve özellikle de onun *legatus pro quaestore*'si Gaius Verres'i, İ.Ö. 80-78 yılları arasında korsanları ortaya çıkarmak bahanesiy-

⁶⁵⁵ App., *Mithr.* 20-21, 24, 27.

⁶⁵⁶ Marek, *Lykischer Bund*, s. 9 vd.

⁶⁵⁷ İ.Ö. 90 yılında kabul edilen *lex Calpurnia de Civitate* (Sisenna, *Historiae* III *frg.* 42-45 (117, 120); Cicero, *Balb.* XXII 50; Diod. XXXVII 17) ve özellikle *lex Iulia de Civitate* (App., *Bel. civ.* I 49, 53; Aulus Gellius, *Noctae Atticae* IV 4. 3; Cicero, *Balb.* VIII 21) adlı *Senatus* kararlarıyla gerek Roma'ya sadık kalmış gerekse şimdiye kadar kendilerine karşı savaşan bütün müttefiklere silahlarını bırakmak kaydıyla vatandaşlık hakkı tanınmıştır. *Lex Iulia* kanunuyla henüz taraf tutmamış olan müttefikler Roma saflarına katılmışlardır.

⁶⁵⁸ İ.Ö. 89 yılında, Roma'daki iki halk *tribunus*'unun (*tribunus plebis*) yaptığı yasa teklifi kabul edilmiş *lex Plautia Papiria* (Cicero, *Arch.* IV 7)'ya göre, o sırada Italia'da oturan ve 60 gün içinde silahlarını bırakacak her müttefike tam vatandaşlık hakkı tanınacağı ilan edilmiştir. Daha sonra da İ.Ö. 89 yılı consul'u Gnaeus Pompeius Strabo'nun Gallia Cispania halkına vatandaşlık hakkını veren *lex Pompeia* (Q. Asconius Pedianus, *In Senatu Contra L. Pisonem* 2. 30-3.5; Plinius III 20. 138; Cassius Dio XXXVII 9. 3) kanunu yürürlüğe girmiştir.

⁶⁵⁹ Diod. XXXVII 2. 12; Plut. *Sull.* VII 1.

⁶⁶⁰ Cicero, *Verr.* II 1. 16.43. Roma bu tarihten itibaren Kilikia Eyaleti'nin başında düzenli olarak bir vali buldurmaya başlamıştır, konuya ilişkin olarak ayrıca bkz. Sherwin - White, *Foreign Policy*, s. 152 vd.

le birçok kenti ve kutsal tapınağı soyarak, buradaki değerli eşyaları kendi üzerlerine geçirmişlerdir⁶⁶¹. Cicero, Verres tarafından yağmalanan bölgeler arasında Lykia'nın da olduğunu söylemektedir⁶⁶². Jones, burada geçen *Lyciam* adlandırması altında sadece Phaselis ve Olympos kentlerinin anlaşılması gerektiğini düşünmektedir⁶⁶³. Zira geri kalan Lykia korsanlara karşı direnç göstermiştir; bundan dolayı da Verres ve Dolabella Lykia Bölgesi'ni değil sadece korsanlarla gerçekten işbirliği yapan Doğu Lykia kentlerini yağmalamış olmalıdır. Dolabella ve Verres'in sergilediği bu tutum, sadece korsanlarla işbirliği yapan kentleri değil diğer yerleşimleri de sıkıntı içine sokmuş; korsanlığı baltalamak yerine, halkın Romalılar'dan daha da nefret edip korsanlara yanaşmasına neden olmuştur.

Senatus tam olayların kızıştığı bu sırada, İ.Ö. 79 yılı *consul*'lerinden Publius Servilius Vatia'yı Doğu Lykia, Pamphylia, Pisidia ve Lykaonia bölgelerini Roma kontrolü altına almak ve her geçen gün biraz daha güçlenen Doğu Akdeniz'deki korsanlık faaliyetlerine bir son vermek amacıyla Kilikia *proconsul*'luğuna atamıştır⁶⁶⁴. Servilius İ.Ö. 78 yılında bölgeye gelir gelmez⁶⁶⁵, ilk iş olarak Zeniketes'in kontrolündeki Attaleia⁶⁶⁶ gibi korsanları destekleyen ve onlarla işbirliği içinde olan Batı Pamphylia kentlerini acımasızca cezalandırmış⁶⁶⁷; daha sonra da Doğu Lykia ve Pamphylia sahillerini korsanlardan arındırmak için harekete geçerek, kor-

⁶⁶¹ Cicero, *Verr.* II 1. 2. 53-54'de Verres'in, Aspendos'tan çalınmadık tek bir güzel heykel bırakmadığını, Perge'deki Artemis Tapınağı'nın ise, bütün altınlarını gasp ettiğini dile getirmektedir (Şahin, *Perge I*, s. 1 dpn. 8). Bu konuda daha detaylı bilgi için bkz. Cicero, *Verr.* II 1. 21. 56-57.

⁶⁶² Cicero, *Verr.* II 1. 95: Pro quaestore vero quo modo iste commune Milyadum vexarit, quo modo Lyciam, Pamphyliam, Pisidiam Phrygiamque totam frumento imperando, aestimando, hac sua, quam tum primum excogitavit, Siciliensi aestimatione adflixerit.

⁶⁶³ Jones, *Cities*, s. 403 dpn. 13; krş. Behrwald, *Lykischer Bund*, s. 109 dpn. 366.

⁶⁶⁴ Livius, *perioch.* 90; Sallust., *Hist.* II 87; Cicero, *Verr.* II 1. 16. 43; Eutr., *Ab urbe* VI 3; Fest., *Brev.* XI-XII; Cicero, *Leg. Agr.* I fr. 3; Amm. Marc. XIV 8. 4.

⁶⁶⁵ Servilius'un Küçük Asya'da karaya çıktığı yer esasen Pamphylia kıyıları olmalıdır. Zira Kilikia Trakheia Bölgesi o sıralar Kilikia'lı korsanların ana üssüydü ve onların hakimiyeti altındaydı. Konuya ilişkin olarak ayrıca bkz. Eutr., *Ab urbe* VI 3; A.N. Sherwin - White, *Lucullus, Pompey and the East*, CAH 9, 1994, s. 232. Bu sefer sırasında Servilius'a iyi silahlandırılmış gemilerden oluşan bir donanma (Flor. *epit.* I 41. 4. Daha detaylı bilgi için bkz. Souza, *Piracy*, s. 128 vd.) ve emrine verilen beş *legio* eşlik etmekteydi. Bu konuda ayrıca bkz. P. A. Brunt, *Italian Man Power 225 B.C.-14 A.D.*, Oxford 1971, s. 452; Scherwin -White, *Foreign Policy*, s. 154, 157 dpn. 33; Kallet - Marx, *Hegemony*, s. 295 dpn. 11; Souza, *Piracy*, s. 128.

⁶⁶⁶ Cicero, *Leg. Agr.* I 5; II 50.

⁶⁶⁷ Strab. XIV 5. 7; Cicero, *Verr.* II 4. 10. 21; *Leg. Agr.* I 5; II 50; Ormerod, *Servilius Isauricus*, s. 36. Strabon'un XIV 3. 2'de anlattıklarına göre Side'liler korsanlığa Attaleia'lılardan daha fazla prim vermiş hatta kendileri de korsanlık yapmışlardır. Limanlarında ve *agora*'larında korsanların ganimetlerini pazarlamasına izin vermişler ve korsanlar tarafından kaçırılıp köle olarak satılan insanların hür olduğunu bile bile açık arttırma ile satılmalarına göz yummuşlardır. Bunlara rağmen Servilius Side'lileri hiçbir şekilde cezalandırmamıştır. Bunun nedeni, Side'nin 1. Mithradates-Roma Savaşı'nda Romalılar'ın tarafını tutması ve İ.Ö. 85 yılında, Sulla'nın *legatus*'u Lucius Licinius Lucullus'a, Mithradates'e karşı savaşmak üzere gemi ve erzak tedarik etmiş olmalarıdır. Side İ.Ö. 67 yılındaki Pompeius'un korsan seferi sırasında Pompeius'la da iyi ilişkiler kurmuştur. Kent Pompeius'u bu seferinden sonra tanrısal onurlarla onurlandırmış ve onu kentin *euergetes*'i ilan etmiştir (E. G. Bean, *The Inscriptions of Side* [Side Kitabeleri]. Ankara 1965, s. 141 nr. 101; C. Eilers, *Roman Patrons of Greek Cities*, Oxford 2002, s. 29 dpn.37, 261). Bu konuda ayrıca bkz. Arslan, *Mithradates*, s. 295 vd.

sanların ikamet ettikleri güçlü kentleri ele geçirip harap etmiştir⁶⁶⁸. Bu sırada Phaselis⁶⁶⁹ ve Korykos'u⁶⁷⁰ da hem denizden hem de karadan muhasara altına alarak ele geçirmiştir. Daha sonra Olympos Dağı'yla aynı adı taşıyan, Lykia'daki korsanların kralı Zeniketes'in müstahkem kentini⁶⁷¹ abluka altına almıştır⁶⁷². Uzun süren bir kuşatmadan sonra, kent ve kale düşmüş; fakat Zeniketes, Romalılar'ın eline düşmektense kendisini ailesiyle birlikte ateşe vermeyi tercih etmiştir. Her açıdan güçlü, zengin ve çok eski bir kent olan Olympos'un düşmesiyle⁶⁷³ Servilius, Doğu Lykia ve Batı Pamphylia bölgelerinde Zeniketes'e ait olan ve onu destekleyen bütün yerleşimleri ele geçirmiştir⁶⁷⁴. Bunun ardından Servilius zaman kaybetmeden Isauria üzerine yürümüş, kara ve deniz savaşlarında korsanlara karşı üstün gelerek onları bu sulardan kovmuş⁶⁷⁵ ve korsanlara üs görevi gören pek çok kaleyi yıkmıştır⁶⁷⁶. Lykaonia Bölgesi'nde yer alan haydut yatağı Isauria yöresini ele geçirdiği için *Isauricus* yani "Isauria Fatihi" unvanını almıştır.⁶⁷⁷ Böylelikle Servilius, İ.Ö. 78-74 yılları arasında beş yıl içinde (*quinquennium*)⁶⁷⁸ bölgeyi belirli ölçüde korsanlardan ve haydutlardan temizleyerek⁶⁷⁹

⁶⁶⁸ Livius, *perioch.* 93; Eutr. *Ab urbe*, VI 3; Oros. *hist.* V 23. 21-22; Flor. *epit.* I 41. 5-6; Sallust. *Hist.* I 116; Bu konuda ayrıca bkz. Sallust. *The Histories*. Translated with Introduction and Commentary by P. McGushin. vol. I (1992); vol. II (1994) Oxford., s. 182; Keyser, *P. Servilius Vatia*, s. 74 vd.

⁶⁶⁹ Cicero, *Leg. Agr.* II 50; *Verr.* II (4) 10. 21; Sallust. *Hist.* I 117; Strab. XIV 5. 7; Flor. *epit.* I 41. 5. Eutr. *Ab urbe* VI 3; Oros. *hist.* V 23. 22.

⁶⁷⁰ Sallust. *Hist.* I 118-119; Strab. XIV 5. 7 c. 671; Eutr. *Ab urbe* VI 3; Oros. *hist.* V 23. 22.

⁶⁷¹ Sallust. *Hist.* I 117. Plutarkhos'a (*Pomp.* XXIV 5) göre, korsanlar Olympos'ta bir araya gelerek gizli, kutsal ayinler yapıyor ve festivaller düzenliyorlardı. Korsanlar tarafından tapınım gören dinlerden doğu orijinli Mithras kültü antikçağ boyunca devam etmiştir.

⁶⁷² Strabon'a (XIV 5. 7) göre, korsan kralın tahkimli kalesinin yer aldığı Olympos Dağı'ndan bütün Lykia, Pamphylia, Pisidia ve Milyas görülebilmekteydi.

⁶⁷³ Cicero, *Verr.* II (2) 21. 56; Sallust. *Hist.* I 115-119; Strab. XIV 5. 7 c. 671; Flor. *epit.* I 41. 5; Strab. XIV 3. 3 c. 665; Oros. *hist.* V 23. 22.

⁶⁷⁴ Cicero, *Leg. Agr.* I 5; II 50; Sallust. *Hist.* I 115-119; Strab. XIV 5. 7 c. 671; Eutr. *Ab urbe* VI 3; Oros. *hist.* V 23. 21-22.

⁶⁷⁵ Livius, *perioch.* 90; Flor. *epit.* I 41. 5-6; Amm. Marc. XIV 8. 4.

⁶⁷⁶ Strab. XII 6. 2 c. 569; Flor. *epit.* I 41. 5; Livius, *perioch.* 90; 93; Eutr. *Ab urbe* VI 3; Oros. *hist.* V 23. 21; Fest. *Brev.* XII 11-14; Daha detaylı bilgi ve tartışmalar için bkz. Ormerod, *Servilius Isauricus*, s. 37; Magie, *Roman Rule*, s. 288 vd. dpn. 22.

⁶⁷⁷ Livius, *perioch.* 93; Strab. XII 6. 2; XIV 3. 3; Flor. *epit.* I 41. 5; Eutr. *Ab urbe* VI 3; Oros. *hist.* V 23. 22; Fest. *Brev.* XII 13-14; *CIL* I² 741; Ormerod, *Servilius Isauricus*, s. 44 vdd.; A. Hall, *New Light on the Capture of Isaura Vetus by P. Servilius Vatia*, SEG XVII (1973), s. 568 vdd.; Keyser, *P. Servilius Vatia*, s. 68 vdd. Servilius Vatia'nın bölgede yürüttüğü seferler hakkında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Feld, *Barbarische Bürger*, s. 66-72.

⁶⁷⁸ Cicero, *Verr.* II (3) 90 . 211. Eutropius (VI 3) ve Orosius'a (*hist.* V 23) göre Servilius'un seferi İ.Ö. 78-75 yılları arasında gerçekleşmiş, dolayısıyla da üç yıl sürmüştür. Livius (*perioch.* 90 ve 93 nolu paragraflarda) Servilius'un bölgeye gelişini İ.Ö. 79/78 yılına, Isauria'lıları yenip, korsanları dizgine getirip, korsanlarla ilişki kurmuş kentleri ele geçirmesini ise İ.Ö. 75/4 yılına tarihlendirir. Ormerod, *Servilius Isauricus*, s. 37 vdd'da, Florus'un (*epit.* I 41. 4-5), Servilius'un korsanlara karşı ağır ve tam donanımlı gemilerle savaştığını bildirmesinden dolayı, İ.Ö. 78 yılında bu donanmanın hazırlanmış olması gerektiğini, dolayısıyla İ.Ö. 77 yılında bölgeye gelinmiş olabileceğini düşünür. Bu konuda ayrıca bkz. Magie, *Roman Rule*, s. 287 dpn. 17; Souza, *Piracy*, s. 128 vdd.; Arslan, *Mithridates*, s. 299 dpn. 1353.

⁶⁷⁹ Servilius'un bölgede gösterdiği bu başarılarla rağmen, sürmekte olan Mithridates Savaşları, Roma'nın korsanlığı tam olarak söndürmesine engel olmuştur (App., *Mith.* 93). Servilius tarafından uzaklaştırılan korsanlar, onun bölgeden ayrılmasıyla birlikte, korsan ve haydutluk faaliyetlerine kaldıkları yerden devam etmişlerdir.

Kilikia'yı Roma'nın Küçük Asya'daki stratejik açıdan önemli eyaletlerinden biri haline getirmiştir⁶⁸⁰. Cicero İ.Ö. 63 yılında verdiği bir nutkunda, Attaleia, Olympos ve Phaselis'in, Isauricus onları ele geçirdikten sonra cezaya çarptırıldıklarını ve bunun sonucu olarak da bu kentlerin sahip olduğu toprakların Roma'ya bağlı *ager publicus* yapılarak satılmasına karar verildiğini aktarmaktadır⁶⁸¹. Pek çok araştırmacı, cezaya çarptırılan bu kentlerin, Servilius'un Kilikia'yı bir Roma Eyaleti olarak yeniden düzenlemesinin ardından da Kilikia Eyaletine dahil edildiğini düşünmektedir⁶⁸².

Bununla birlikte Phaselis, korsan olaylarının ardından, Ephessos'ta bulunan ve Asia Eyaleti'nin gümrük yasasını içeren yazıtta anılmaktadır. Bu yasaya ilişkin elde edebildiğimiz en erken tarih İ.Ö. 75 yılıdır⁶⁸³ ve en sonuncusu İ.S. 62 yılında yapılan pek çok eklenti içer- mektedir. Yazıtın 7. - 84. satırları arası İ.Ö. 75 yılına aittir⁶⁸⁴. Phaselis 26. satırda yer almakta ve gümrük yasasına dahil edilmiş liman kentlerinin listesi içinde sayılmaktadır (*TEp. 13*). Buradaki listede, İ.Ö. 75 yılında hala özgür kentler oldukları için Lykia limanları anılmamaktadır⁶⁸⁵. Söz konusu yasanın hangi sınırları - sadece Asia Eyaleti mi yoksa daha geniş alanları mı - kapsadığı konusu oldukça tartışmalıdır. Yazıtın ilk yayımcıları olan H. Engelmann ve D.

Appianos'un, Servilius'un Kilikia'lı korsanlara karşı yaptığı seferin, korsanlar üzerinde budanmış bir ağaç etkisi yarattığı; yani onların daha da serpilip güçlenmelerine neden olduğu hakkındaki söylevi gerçekten de doğru bir saptamadır (App., *Mithr.* 93; konuya ilişkin olarak ayrıca bkz. Flor. *epit.* I 41. 4-6). Servilius'un bölgeden ayrıldığı dönemden İ.Ö. 67 yılına kadar Akdeniz'deki korsanlık faaliyetleri en korkunç seviyesine ulaşmıştır. Mithridates tarafından da desteklenen korsanlar neredeyse bütün Akdeniz'e hakim olmuşlardır. Korsanların bu derece güçlenmesi Roma ticaretini de olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır. İ.Ö. 67 yılının Ocak ayında halk *tribunus*'u Aulus Gabinus Capito, denizleri ve Akdeniz limanlarını korsanlardan temizlemek üzere bir yasa hazırlamıştır. *Senatus lex Gabinia de piratis persequendis* yasası olarak adlandırılan bu kanunu *senatus* onayladı. (Cicero, *Leg. Man.* XVII 52; XVIII 54; XIX 57-58; Livius, *perioch.* 99; Plut. *Pomp.* XXV 2; XXVI 1-4; App., *Mithr.* 94; Cass. Dio XXXVI 23. 4). Bu yasaya göre Gnaeus Pompeius, Akdeniz'deki korsanlığa son vermesi için, emrine 120.000 piyadelik kara ordusu, 4.000 atlı, 270 gemi verip sınırsız bir yetkiyle donatılarak bu görevin komutanı olarak atandı (Plut. *Pomp.* XXV 2; App., *Mithr.* 94; Cass. Dio XXXVI 36a-37. 1; Cicero, *Leg. Man.* XXII 63; XXIII 67; *Leg. Agr.* II 46; *Phil.* XI 18; Sallust. *Catil.* XXXIX 1-3; Livius, *perioch.* 99; Flor. *epit.* I 41. 7; Tac. *ann.* XV 25; Val. Max. VIII 15. 9). Pompeius'un böylesi bir donanma ve orduyla harekete geçtiğini öğrenen korsanlar, bu durumdan oldukça korkmuş olmalıdırlar ki, ona karşı koymak yerine, birbiri ardı sıra Pompeius'a teslim oldular (Plut. *Pomp.* XXVII 4; App., *Mithr.* 96, 114; Cass. Dio XXXI 37. 4-5; Flor. *epit.* I 41. 13; ayrıca bk. Cic. *Leg. Man.* V 13; XII 35; Iust. XXXIX 5. 3; Hist. Aug. *Prob.* II 3). Pompeius üç ay gibi kısa bir zamanda Akdeniz'i büyük ölçüde korsanlardan temizledi (Plut. *Pomp.* XXVIII 1; ayrıca bk. ve krş. Cicero, *Leg. Man.* XI 31-XII 35; *Flacc.* XII 29; Livius *perioch.* 99; Strab. XIV 5. 2 c. 669; Vell. II 32. 4; Lucan. *Bel. civ.* II 576-579; Plin. *Nat. Hist.* VII 26. 97; App., *Mithr.* 114; *civ.* II. 1; Flor. *epit.* I. 41. 12-15; Ampel. XVIII 19; XLVII 5-6; Oros. *hist.* VI 4. 1). Pompeius'un bölgede yürüttüğü çalışmalar için ayrıca bkz. Feld, *Barbarische Bürger*, s. 72 vdd.

⁶⁸⁰ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Arslan, *Piracy*, s. 204 vd.

⁶⁸¹ Cicero, *Leg. Agr.* II 50.

⁶⁸² Treuber, *Lykier*, s. 187 vd.; Ormerod, *Servilius Isauricus*, s. 35 vdd.; Jones, *Cities*, s. 105; Sherwin - White, *Pamphylia and Cilicia*, s. 10; Blackmann, *Phaselis*, s. 34; Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 19.

⁶⁸³ Yazıtta anılan en erken *magistrati*, İ.Ö. 75 yılı *consul* çifti C. Octavius ve C. Aurelius Cotta'dır. Krş. Engelmann - Knibbe, *Zollgesetz*, s. 96 ve 160. M. Heil bunu İ.Ö. 74 olarak kabul eder (Heil, *Zollgesetz aus Ephesos*, s. 9 vdd.).

⁶⁸⁴ Engelmann - Knibbe, *Zollgesetz*, s. 41.

⁶⁸⁵ Krş. Heil, *Zollgesetz aus Ephesos*, s. 11.

Knibbe § 2 str. 8-11'deki verilere dayanarak, düzenlemelerin sadece Asia Eyaleti'ni kapsadığını ve en azından İ.Ö. 75 yılında Bithynia Krallığı'nın sınırlarına kadar uzandığını düşünmektedirler⁶⁸⁶. M. Heil ise, yasa metninde Bithynia (Byzantium, Kalkhedon, Daskyleion, Στόμα Πόντου olarak bilinen bölgeyle, Pontus'taki Hieron)⁶⁸⁷ ve Kilikia-Pamphylia ([Attaleia, Aspendos], Perge, Magydos, Phaselis ve Side)⁶⁸⁸ bölgelerinde yer alan limanlar da verildiği için, bu yasanın sadece Asia Eyaleti ile sınırlı kalmayıp çok daha geniş bir alanı kapsaması gerektiğini savunmaktadır⁶⁸⁹. Heil ayrıca, *provincia* teriminin sadece bir eyaletin idari sahası olarak değil; aynı zamanda bir *magistratus*'un yetki sahası olarak anlaşılması gerektiğini de eklemektedir⁶⁹⁰. H. Wankel de, 8. satırın sonunda başlayan cümle için [τοις τε τῆς ἐπαρχείας λιμέσι καὶ τοῖς τόποις ἐκ] Καππαδοκίας, Γαλατίας, Βειθυνίας Ἀσίαν ζωννούσιν tamamlamasını önererek bu düşüncüyü desteklemiştir⁶⁹¹. Heil ve Wankel tarafından kabul edilen, yasanın geçerlik sahasının Asia Eyaleti'nin yanında Bithynia, Kappadokia ve Galatia'yı içermiş olması gerektiği düşüncesi C. Nicolet tarafından şiddetle reddedilmiştir⁶⁹². Nicolet, Engelmann ve Knibbe tarafından kabul edilen görüşü destekleyerek, 8. satırdaki boşluğu [αἵτινες πόλεις Παμφυλίας, Λυκαονίας, Κιλικίας] Καππαδοκίας, Γαλατίας, Βειθυνίας Ἀσίαν ζωννούσιν tamamlayarak, bütün pasajı Asia Eyaleti'nin etraflıca tanımlanması olarak yorumlamaktadır⁶⁹³.

Sonuç olarak, yukarıdaki düşünceler ışığında Asia Eyaleti gümrük yasının sadece eyaletin coğrafi sınırları içinde geçerli olması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Aslında yazıtın 7. satırındaki adlandırma da bu duruma uymaktadır: νόμος τέλους Ἀσίας εἰσαγωγῆς καὶ

⁶⁸⁶ Engelmann-Knibbe, *op. cit.*, s. 42 vd., 161.

⁶⁸⁷ Engelmann-Knibbe, *op. cit.*, § 2 str. 8 vd.; § 4 str. 13 vd.; § 6 str. 18; § 9 str. 23.

⁶⁸⁸ Engelmann-Knibbe, *op. cit.*, §9 str. 26.

⁶⁸⁹ Heil, *Zollgesetz aus Ephesos*, s. 9, 14.

⁶⁹⁰ Heil, *op. cit.*, s. 11-14.

⁶⁹¹ H. Wankel, *Zum Zollgesetz der Provinz Asia* § 1, ZPE 85, 1991, s. 40

⁶⁹² C. Nicolet, *Le Monumentum Ephesenum et la délimitation du portorium d'Asie*, MEFRA, 105, 1993, s. 930 vdd.

⁶⁹³ Nicolet, *op. cit.*, 946-951. Bu düşünce daha sonra, αἵτινες πόλεις yerine οἵτινες τόποις tamamlamasını öneren Lewis tarafından da kabul görmüştür (N. Lewis, *Three Textual Notes on the New Monumentum Ephesenum*, ZPE 107, 1995, s. 248). Nicolet'in savları son olarak Merola ve Mcging tarafından da yeni argümanlarla desteklenerek kabul görmüştür. Bu hususta Merola, Roma tarafından İ.Ö. 75 yılına kadar özgür kentler olarak görülen Byzantium ve Kalkhedon'un Bithynia Krallığı'nın teritoryumundan ayrı düşünülmesi gerektiğini; bununla birlikte, söz konusu tarihten İ.Ö. 62 yılına kadar bu statülerini korumalarının pek olası olmadığını, dolayısıyla bu sırada Asia Eyaleti'ne dahil olduklarını düşünmektedir (GD Merola, *Il Monumentum Ephesenum el'organizzazione territoriale delle regioni asiatiche*, MEFRA, 108, 1996, s. 285-90). Asia Eyaleti gümrük limanları arasında (§ 9 str- 22-26) Bithynia Krallığı'na ait limanların verilmemiş olduklarına dikkat çeken Mcging de bu yönde güçlü bir argüman sunmaktadır (B. C. Mcging, *The Ephesian Customs Law and the Third Mithradatic War*, ZPE 109, 1995, s. 284). Şayet *Lex portorii Asiae*, Bithynia Eyaleti'ni de kapsamış olsaydı böyle bir durum söz konusu olamazdı (Krş. Merola, *op. cit.*, s. 297).

ἐξαγωγῆς κατὰ τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν⁶⁹⁴. Buna göre Phaselis, toprakları Servilius Isauricus tarafından *ager publicus* yapılmasının ardından Pamphylia Bölgesi'ne dahil edilerek Asia Eyaleti'ne bağlanmıştır. R. Behrwald, Phaselis'in Asia Gümrük Yasası içinde geçmesinin, onun Pamphylia'ya bağlanması ile değil, Kilikia korsanlarıyla yaptığı işbirlikten dolayı Lykia Birliği'nden çıkarılmasının⁶⁹⁵ ardından Roma tarafından ilhak edilmesi ile bağlantılı olduğunu düşünmektedir⁶⁹⁶. Kent her iki şekilde de bu dönemde Asia Eyaleti içinde geçmektedir.

Phaselis Servilius tarafından çarptırıldığı cezanın ardından uzun süre kendini toplayamamış gözükmektedir. Pompeius'un İ.Ö. 48 yılında, Pharsalos yenilgisinin ardından deniz yoluyla Mytilene'den Mısır'a kaçıışı sırasında, Phaselis'e geldiğinden bahseden Lucanus, kentin bu dönemde çok küçük bir yerleşim olduğunu bildirmektedir; ona göre Pompeius'un gemisinde yer alan tayfa, Phaselis ahalisinden daha fazla sayıdadır (*TLit. 51*)⁶⁹⁷. Lucanus'taki bu anlatım biraz abartılı olsa da, kentin eski zenginliğini kaybettiği anlaşılmaktadır⁶⁹⁸.

Phaselis Pompeius'un gelişinden sonra, Lykia tarihi için oldukça önemli bir buluntu olan ve St. Mitchell tarafından yayımlanan bir yazıtta karşımıza çıkmaktadır (*TEp. 12*). Lykia'dan yurt dışına kaçırılan ve Schøyen koleksiyonda bulunan bronz bir levha, İ.Ö. 24 Temmuz 46'da Lykia (τὸ κοινὸν τῶν Λυκίων) ile Roma (*populus Romanus*) arasında iki taraflı imzalanan bir antlaşma metnini (ὄρκωμόσιον) içermektedir⁶⁹⁹. Gaius Julius Caesar Pharsalos'ta Pompeius karşısında kazandığı zafer sonrasında Küçük Asya'nın batı sınırları boyunca Mısır'a doğru ilerlerken, Yunan kentlerinin elçilerini kabul etmiş ve kendisini destekleyenleri ödüllendirmiştir⁷⁰⁰. Lykia'da bu bölgelerden biridir ve Caesar'la yaptığı bu antlaşmayla ödüllendirilmiştir. Roma'nın müttefikler ile yaptığı antlaşmalardaki standart maddeleri içeren⁷⁰¹ yazıtta göre, Lykia Birliği'ne bir dizi yerleşim dahil edilmiştir⁷⁰². Lykia Birliği'ne

⁶⁹⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. B. Takmer, *Lex Portorii Provinciae Lyciae = Lykia Eyaleti Gümrük Yasası* (yayınlanmamış Doktora tezi).

⁶⁹⁵ Troxell, Phaselis'in birlikten çıkarılışını bastığı Pseudo-birlik sikkeleri ile açıklamaya çalışır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Troxell, *Coinage*, 93.

⁶⁹⁶ Behrwald, *Lykischer Bund*, s. 220.

⁶⁹⁷ Pompeius'un Phaselis'e gelişine değinen başka bir antik kaynak yoktur. App., *Bel. civ.* 2. 83; Vell. *Pat.* 2. 53; Plut. *Pomp.* 73-76; *Brut.* 6. 1; Cass. Dio. 42. 2-3'da Phaselis Pompeius'un güzergahı üzerinde sayılmaz. Krş. P. S. G. Freber, *Der hellenistische Osten und das Illyricum unter Caesar*, Stuttgart 1993, s. 10 dnp. 41.

⁶⁹⁸ Bu dönemde kentlerdeki nüfusun azalması hakkında bkz. M. Sartre, *L'Anatolie hellénistique. De l'Égée au Caucase*, Paris 2003, s. 132.

⁶⁹⁹ Mitchell, *Treaty*, s. 167 vdd. Tarihleme için bkz. s.175 vdd.

⁷⁰⁰ Bu dönemdeki tarihsel ard alan için bkz. Mitchell, *op. cit.*, s. 231-237.

⁷⁰¹ Mitchell, *op. cit.*, s. 185 vdd.

⁷⁰² Birliğe dahil edilen yerleşimler iki gurupta sayılmıştır; yeni dahil edilenler ve yeniden dahil edilenler: ὅσα τε μετὰ ταῦτα Λυκίοις δεδομένα τε καὶ ἀποκαθεσταμένα ἔστιν, Mitchell, *op. cit.*, s. 212 vd., yeni dahil edilen yerleşimler için bkz. s. 215 vdd.

katılmış olan kentler, kaleler, köyler, limanlar ve arazilerle ilgili olan teritoryal maddeler Gaius Caesar ve Senato tarafından onaylanan bu kanuna bağlanmıştır. Bu kanun Caesar'ın kararı sayesinde garanti ve emniyet altına alınmıştır⁷⁰³. Phaselis söz konusu antlaşma metninde birliğe yeniden dahil edilen kentler arasında sayılmaktadır⁷⁰⁴. Buna göre Phaselis İ.Ö. 100 civarında birlikten ayrılmasının ardından yaklaşık 60 yıl sonra tekrar birliğe dahil olmuştur.

Phaselis, Caesar tarafından tekrar Lykia Birliği'ne dahil edilmesinin ardından, bu sefer de Caesar katillerinden Brutus'un Lykia'ya gelişi ile ilgili olarak tarih sahnesine çıkmaktadır⁷⁰⁵. Appianos, Brutus'un Ksanthos'u kuşatıp, kenti harap ettikten sonra Patara'ya geldiğini ve onlara kentlerini teslim etmeleri çağrısında bulunduğunu aktarmaktadır. İkna olmaları için de kuşatmadan sağ kurtulmuş Ksanthos'luları karşılarına çıkartarak onlara 1 gün süre verdiğini bildirmiştir. Günün sonunda Patara'lılar da bütün koşullara uyacaklarını açıklayıp ona kapıları açmışlardır. Brutus kente ve kent ahalisine zarar vermemiş ama kentin sahip olduğu tüm altını ve gümüşü almıştır⁷⁰⁶. Daha sonra da Lentulus'u Myra'ya göndermiş ve onlardan da itiraz görmeden para toplamıştır. Bu arada Lykia Birliği'nin göndermiş olduğu elçilere de donanmalarını Abydos'a sevk etmelerini bildirmiştir⁷⁰⁷. Bu metinlerde Phaselis'in adı geçmese de Brutus'un Lykia'lılara gönderdiği mektuplardan (*TLit. 52*), Phaselis'in de ilk başta Brutus'a diğer Lykia kentleri gibi⁷⁰⁸ karşı çıktığı, ama sonunda onun da teslim olmak zorunda kaldığı anlaşılmaktadır. Brutus'un bizzat gidip kentin parasını almasa da, Myra'ya yaptığı gibi Phaselis'e de komutanlarını gönderdiği düşünülebilir. Brutus'un emrine verilen Lykia Donanması içinde Phaselis gemilerinin de olması kaçınılmazdır. Strabon da İ.Ö. 1. yüzyılda Phaselis için πόλις ἀξιόλογος, yani “*anlatılmaya değer bir kent*” ifadesini kullanmaktadır (*TLit. 44a*). Brutus'un savaşı kaybedip ölmesinden sonra, ona karşı göstermiş olduğu dirençten dolayı uğradığı zararların karşılığında Lykia'nın vergilerden muaf tutulmasına karar verilmiştir⁷⁰⁹. Lykia'nın özgürlük dönemi İ.S. 43 yılına kadar devam etmiştir.

⁷⁰³ Bu antlaşma Treuber'in, Caesar'ın Lykia ile olan ilişkilerinde, Lykia lehine düzenlemeler yaptığı yönündeki tahmini doğrulamaktadır: Treuber, *Lykier*, s. 189 vd.

⁷⁰⁴ Mitchell, *Treaty*, s. 209 vdd.

⁷⁰⁵ Brutus'un Lykia seferi için ayrıntılı olarak bkz. Clarke, *Brutus and his Reputation*, s. 62 vd; Kniely, *Zur Tätigkeit des M. Brutus im Osten*, s. 225-227.

⁷⁰⁶ App., *Bell. Civ. IV* 81.

⁷⁰⁷ App., *Bell. Civ. IV* 82.

⁷⁰⁸ App., *Bell. Civ. IV* 61: Ῥόδιοι δὲ καὶ Λύκιοι οὐτε Κασσίω οὐτε Βρούτῳ συμμαχήσειν ἔφασκον ἐς ἐμφύλια, ἐπεὶ καὶ Δολοβέλλα δοῦναι ναῦς προπομπούς, καὶ οὐκ εἰδέναι συμμαχοῦσας. : Rhodos'lular ve Lykia'lular ise bu iç savaşta ne Cassius ile ne de Brutus ile ittifak kurmayacaklarını, Dolabella'ya ise gemilerini refaketçi olarak verdiklerini, yoksa bunların savaşta müttefikmiş gibi kullanılacağını bilmediklerini söylediler.

⁷⁰⁹ App., *Bell. Civ. V* 1. 7. 6 vdd: παρηγόρει δὲ καὶ τῶν πόλεων τὰς μάλιστα δεινὰ παθούσας, Λυκίους μὲν ἀτελεῖς φόρων ἀφίεις καὶ Ἐάνθον οἰκίζειν παραινῶν: “[Antonius] kentlerden en çok zarar görenlere bellerini doğrultma imkanı tanıdı; Lykia'luları vergiden muaf tuttu ve Ksanthos'luların kentlerini yeniden imar etmelerini teşvik etti”. Krş. Troxell, *Coinage*, s. 117.

2.2.6 Helenistik Dönemde Kent İdaresi, Mimari ve Toplumsal Yapı

Helenistik Dönem, tarihsel açıdan olduğu kadar, bu dönemde kentlerde uygulanan idari düzenlemelerin belirlenmesi bakımından da anlaşılması çok zor olan bir dönemdir⁷¹⁰. Burada, söz konusu bölgenin idari yapısının anlaşılmasına yönelik belgelerin yetersiz olmasının yanı sıra, idarenin çok sık el değiştirmiş olması da önemli rol oynamaktadır.

Büyük İskender'in seferi, o zamana kadar doğuda uygulanan idari sistemin değişmesine neden olmuştur. Makedonia işgalinin Küçük Asya için en önemli sonucu doğu ve batı halklarının karışması, Yunan *polis* kurumlarını kabul eden yerel halkın akültürasyonu ve Helenistik Dönem öncesine dayanan *polis*'ler içindeki kurum ve kuruluşların baki kalmasıdır. Büyük İskender'in misyonu Yunan kentlerini Pers boyunduruğundan kurtarmak olduğu için, genel olarak kendine direnmeyen Yunan kentlerine karşı oldukça saygılı davranmış ve özgür bir kent olarak sahip oldukları idari sistemin devam etmesini desteklemiştir. Arrianus'un anlattıklarından Phaselis'lilerin İskender'e elçilerini gönderip, kentlerini hiçbir direniş göstermeden teslim ettikleri öğrenilmektedir (*TLit.* 40). İskender'in ardılları olan ve onun kurduğu büyük imparatorluğu kendi aralarında paylaşan diadokhlar da Yunan kentlerine karşı saygılı davranmışlardır. Zira monarşik yönetim Yunan *polis*'leri için kabul edilmesi çok zor bir durumdur⁷¹¹. Helenistik Dönem kralları Yunan kentlerinin bu hassas durumunu bildikleri için, genellikle onların karşısına bir müttefik ve *euergetes* olarak çıkmış, vergilerini azaltarak iyilik bahşetmiş, yapısal donanımlarda onlara yardım ederek ihtiyaçlarını gidermiş, onları himaye edip, gerekli durumlarda korumuşlardır⁷¹². Kentler ve monarşiler arasındaki ilişkiler herkes için farklıdır, zira her ikisi de kendi çıkarlarını düşünmüştür⁷¹³. Kentlerin Yunanlar'ın yaşadığı *polis*'ler olarak, Helenistik Monarşi içinde dahi kesin bir yere sahip oldukları söylenebilir. Phaselis de *polis* olarak düzenlendiği için⁷¹⁴ bu süreci genellikle böylesi bir muamele altında geçirmiş olmalıdır.

⁷¹⁰ Helenistik Dönem'in politik, sosyal, ekonomik ve idari yapılanması hakkında genel olarak bkz. Heuß, *Hellenismus*; V. Tscherikover, *Die hellenistischen Städtgründungen von Alexander d. Gr. bis auf die Römerzeit*, 1927; E. Bickerman, *La cité grecque dans les monarchies hellénistiques*, Revue Philologie Ser. 3, 13, 1939; W. Orth, *Königlicher Machtanspruch und städtische Freiheit. Untersuchungen zu den politischen Beziehungen zwischen den ersten Seleukidenherrschern (Seleukos I., Antiochos I., Antiochos II.) und den Städten des westlichen Kleinasien*, München 1977; P. Briant, *Colonisation hellénistique et populations indigènes. La phase d'installation*, Klio 60, 1978, s. 57-93; M. Rostovtzeff, *Gesellschafts- und Wirtschaftsgeschichte der hellenistischen Welt*, 3. Bd., 1955/6; C. Préaux, *Le monde hellénistique. La Grèce et l'Orient*, 2. bd., 1978; Quaß, *Städte im Hellenismus*, s. 37-52; Funck, *Hellenismus*; Gehrke, *Hellenismus*.

⁷¹¹ Gehrke, *Hellenismus*, s. 45, 50.

⁷¹² Yunan *polis*'ine gösterilen saygı, kralın *euergetes* olarak kendi hakimiyetinin organizasyonunda Yunan tebanın onayını kazanmak, hakimiyetin meşruluğunu ve sürekliliği sağlamak imkanları sunmaktadır. Krş. Gehrke, *op. cit.*, s. 177.

⁷¹³ Quaß, *Honoratiorenschicht*, s. 180.

⁷¹⁴ Bu konu hakkında bkz. Böl. 2.1.9, s.

Ptolemaios ve Seleukos krallıkları 3. yüzyılda ve 2. yüzyılın başlarında Akdeniz Havzası'ndaki egemen güçler olarak karşımıza çıkarmaktadır. Dolayısıyla ilk olarak bu iki hakim gücün ele geçirdikleri bölgeler ve otonom *polisler* üzerinde uyguladıkları yönetim şekli ele alınmalıdır. Tüm Lykia ve Pamphylia kentleri gibi Phaselis de Seleukos'tan ziyade Ptolemaios hakimiyeti altında kalmıştır (İ.Ö. 309-221 arası). Limyra'dan ele geçen ve iki *oikonomos* için yazılmış onur yazıtının⁷¹⁵ gösterdiği gibi, Ptolemaios'lar Lykia'da sağlam bir idare sistemi kurmayı başarmışlardır. Limyra kenti ve *perioikos*'ları tarafından καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ καὶ δίκαιοι olarak onurlandırılan iki Kaunos vatandaşı, I. Ptolemaios tarafından οἰκονόμοι τῆς χώρας olarak atanmışlardır⁷¹⁶. Mısır'da ilk olarak II. Ptolemaios Dönemi'nde tespit edilen *oikonomos*'luk memuriyeti daha çok finansal işler ve vergilendirme ile sorumludur. Bagnall, *oikonomos* memuriyetinin *strategos* memuriyetiyle aynı derecede bir görev olduğunu ve muhtemelen de Aleksandreia'daki *dioiketes*'in sorumluluğu altında bulunduğunu düşünmektedir⁷¹⁷. Wörrle Limyra'daki onurlandırmada geçen δίκαιοι ifadesinden dolayı bu memurların finansal görevleri yanında hukuki görevler de üstlendiklerine işaret etmektedir⁷¹⁸. Lykia muhtemelen Hekatomnidler Dönemi'nde olduğu gibi Ptolemaios egemenliği altındayken de iki idari bölgeye ayrılmış ve bu iki *oikonomos* tarafından idare edilmiştir⁷¹⁹. Ptolemaios yönetiminin Lykia kentleri ile olan ilişkisi Yunan kentleri ile olan ilişkisinden açıkça farklıdır⁷²⁰. Lykia kentleri Karia Satraplığı Dönemin'nde kaybettikleri sikke basma hakkını Ptolemaios hakimiyeti altında da ele geçirememiş ve bu dönemde Ptolemaios garnizonlarını iâşe etmek zorunda kalmışlardır⁷²¹.

IV.⁷²² ya da V.⁷²³ Ptolemaios Dönemi'ne tarihlenen ve ilk kolonunun 15-33. satırları arasında, Aleksandreia'daki *dioiketes*'in Lykia'nın finansal ve idari sorunlarına ilişkin yazdığı dört mektubun özetini taşıyan P. Tebt. 8 papürüsü, Lykia'daki Ptolemaios yönetimi hakkında bilgi vermektedir. Birçok tarihçi buradaki 4 mektubun hepsinin, Lykia'nın *oikonomos*'u olduğu düşünülen Nikostratos isimli memura gönderildiğini düşünmüşlerdir⁷²⁴. Fakat M. D.

⁷¹⁵ Wörrle, *Epigraphische Forschungen I*, s. 43 vdd.

⁷¹⁶ *Oikonomos*'ların direkt kral tarafından atanması için bkz. Bagnall, *Administration*, s. 245.

⁷¹⁷ Bagnall, *Administration*, s. 224 vd., 245.

⁷¹⁸ Bu memurların idari görevleri hakkında bkz. Wörrle, *Epigraphische Forschungen I*, s. 57-62; Bagnall, *loc. cit.*

⁷¹⁹ Wörrle, *Epigraphische Forschungen I*, s. 59 vd.; Behrwald, *Lykischer Bund*, s. 50.

⁷²⁰ Wörrle, *op. cit.*, s. 61vd.; Bagnall, *Administration*, s. 25-37.

⁷²¹ Krş. Behrwald, *op. cit.*, s. 62 dpn. 189.

⁷²² R. S. Bagnall, *Ptolemaic Foreign Correspondance in P. Tebt. 8*, JEA 61, 1975, s. 177-180.

⁷²³ W. Huss, *Untersuchungen zur Aussenpolitik Ptolemaios IV*, Münih 1976, s. 229; E. Lanciers, *The Date of P. Tebt. I 8*, ZPE 89, 1991, s. 71-74.

⁷²⁴ D. Cohen, *De magistratibus Aegyptiis externas Lagidarum rengi provincias administrantibus*, Hague

Gygax'ın son araştırması, sadece üç mektubun Nikostratos'a gönderildiğini, dördüncünün ise Lykia'da görevli başka bir Ptolemaios memuruna, muhtemelen de bir *strategos*'a adres edildiğini ortaya çıkarmıştır⁷²⁵. Metne göre bu iki memur, vergilerin toplanması ile gümrük, şarap ticareti ve purpur ihracından elde edilen gelirlerle ilişkili idari ve finansal konulardan sorumluydular.

Lykia ve Pamphylia genel olarak bölgesel kontrol edilen alanlardır⁷²⁶. Ptolemaios'ların Pamphylia Bölgesi'nde yürüttükleri idari sistem hakkında Termessos'tan ele geçen bir yazıt bizi bilgilendirmektedir. II. Ptolemaios Dönemi'nden olan yazıt, bu bölgede görevli olan Παμφυλι[άρχης]'ten bahsetmektedir⁷²⁷. Bugünkü bilgilerimizle bu memuriyetin hangi görevleri üstlendiği hakkında kesin bir şey söylemek mümkün olmasa da, adından da anlaşılacağı gibi Pamphylia Bölgesi'nde vali konumunda görevlendirildiği tahmin edilebilir. Yani hem askeri hem idari hem de hukuki yetki bu kişide toplanmış olmalıdır. Ptolemaios hakimiyeti altındaki Pamphylia kentleri Lykia'dakilerin aksine, Phaselis⁷²⁸ gibi sikkede basabilmektedir⁷²⁹. Phaselis bu dönemde muhtemelen Pamphylia Bölgesi altında olmalıdır. Diodoros'un aktardıkları da bu görüşü desteklemektedir (*TLit. 45*)⁷³⁰. Zira Diodoros bölgeye gelen Ptolemaios'un ilkin Phaselis'i kuşattığını, sonra da Lykia'ya geçtiğini bildirmektedir. Ptolemaios'lar kendileri için oldukça önemli bir ticaret kenti olan Phaselis'i kontrolleri altında tutmaya çalışmışlardır. Zira Ptolemaios'lar özgür bir kent olarak varlığını sürdüren Rhodos'taki limanlara olduğu gibi buradaki limanlara da ihtiyaç duymuşlardır.

Lykia ve Pamphylia'daki Ptolemaios egemenliği sona erdikten sonra, bu bölgeler kısa bir süreliğine Seleukos hakimiyeti altına girmiştir. Seleukos hakimiyeti altındaki Yunan kentleri genellikle demokratik ve bağımsız yönetilmiş ve özgürlüklerini kaybetmemişlerdir. Bununla bağlantılı olarak Phaselis, Side ve Perge kentleri III. Ptolemaios'un İ.Ö. 221 yılındaki ölümünden sonra, otonom sikkeler basmaya başlamışlardır. Buradan bu kentlerin III. Antiokhos egemenliği sırasında bağımsız oldukları anlaşılmaktadır⁷³¹. Otonom kentler kraliyet kontrolü-

1912, s. 64; Cl. Préaux, *L'économie royale des Lagides*, Brüksel 1939, s. 419-20; H. Bengtson, *Die Strategie in der hellenistischen Zeit*, vol. 3, Münih 1952, s. 174 vd. nr. 4; Wörrle, *Epigraphische Forschungen I*, s. 59 vd.

⁷²⁵ M. D. Gygax, *Change and Continuity in the Administration of Ptolemaic Lycia: A Note on P. Tebt. I 8*, *BASP* 42, 2005, s. 45 vdd. Bagnall 24. satırda yapılan Nikostratos tamamlamasının yanlış olabileceğini, burada başka bir ismin söz konusu olabileceğini aktarmıştır. R. S. Bagnall, *Ptolemaic Foreign Correspondance in P. Tebt. 8*, *JEA* 61, 1975, s. 176.

⁷²⁶ Bagnall, *Administration*, s. 242.

⁷²⁷ Robert, *Asie mineure méridionale*, s. 53-58; Bagnall, op. cit., s. 111 vdd.; Brandt, *Gesellschaft*, s. 41 dpn. 322, s. 62.

⁷²⁸ Bagnall, op. cit., s. 200; Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 84 vdd.

⁷²⁹ Bagnall, loc. cit.; Heipp-Tamer, op. cit., s. 51.

⁷³⁰ Bu konuda bkz. Böl.1.5 ve 2.2.3

⁷³¹ Ma, *Antiokhos III*, s. 163 dpn. 200.

nün emareleri olan vergi ödeme ve garnizon kurma gibi zorunluluklardan muaf tutulmuşlardır⁷³². Fakat bu durum Seleukos yönetimi altındaki özgür kentlerin tam olarak bağımsız oldukları anlamına gelmezdi⁷³³. Örneğin Perge otonom sikke basıyor olmasına rağmen, Roma savaşları sırasında III. Antiokhos'a garnizon yeri olarak hizmet etmiş gözükmetedir⁷³⁴. Geçici bir düzenleme olsa da bu durum Seleukos egemenliğinin özgür kentler üzerindeki etkisine işaret etmesi açısından önemlidir⁷³⁵. Fakat Phaselis hiçbir suretle Antiokhos'u desteklememiştir ve bundan dolayı da Apameia Barışı'ndan Lykia Birliği'ne girişine kadar özgür bir kent olarak varlığını sürdürmeye devam etmiştir⁷³⁶. Bu dönemde basılan sikkeler üzerinde adı geçen 37 kişinin, finans bakanı ya da sikke editörü olarak mı iş gördükleri ya da burada yıla ismini veren yüksek kademedeki birinin ya da eponym bir memurun mu söz konusu olduğu kesin olarak söylenemez. Zira kentten bu döneme ait sadece üç yazıt ele geçtiği için, Phaselis kentinde yürürlükte olan memurluklar ve bu işleri yürüten memurlar hakkında çok fazla bilgi elde edilemez. Ama sikkeler üzerinde sikke basımı için para sağlamış memurların onurlandırıldığı, bu memurların muhtemelen Phaselis'in zengin yurttaşlarından olduğu ve bunların sikke basımı için gerekli olan parayı ya gönüllü olarak bir vakıf formunda ya da bununla yükümlü oldukları için verdikleri düşünülebilir. Bu sikke basma görevi ile ilgili olan memuriyet muhtemelen 1'er yıllık memuriyetlerdendir⁷³⁷.

Helenistik Dönem'de kent mimarisinde de bazı değişiklikler görülmektedir. Helenistik Dönem'deki kent gelişimine genel olarak baktığımızda, kentlerin büyüdüğü ve zarif kamu yapıları, gösterişli evler ve etkileyici kamusal donanımların kent yaşamının simgesi olduğu tespit edilmektedir⁷³⁸. Phaselis'te de *akropolis* üzerindeki eski kent suru İ.Ö. 309 yılında Ptolemaios'lar tarafından yenilenmiş ve daha geniş alanları kaplayacak şekilde genişletilmiş-

⁷³² Ma, *Antiokhos III*, s. 162.

⁷³³ Heuß kentlerin hüküm süren güç alanı içindeki hukuki özgürlüklerini ellerinde tuttuklarını ve *polis*'in birlik teba birlikleri içinde asimile olmadığını, hükümdarla amme hukuku boyutunda değil, devletler arası umumi hukuk boyutunda ilişki kurmuş olduğuna işaret eder. Préaux (C. Préaux, *Les villes hellénistiques (principalement en Orient), leurs institutions administratives et judiciaire*, şurada: Recueils de la Société Jean Bodin VI, La Ville I, Brüssel 1954, s. 69 vdd.) ve Magie (D. Magie, *The Political Status of the Independent Cities of Asia Minor in the Hellenistic Period*, şurada: Studies W. K. Prentice, Princeton 1941, s. 173 vdd.) tarafından da benimsenen bu görüş Bikerman (E. Bikerman, *La cité grecque dans les monarchies hellénistiques*, *Revue, Revue Philologie Ser. 3*, 13, 1939, s. 335 vdd.) tarafından kabul edilmez; krş. Gehrke, *Hellenismus*, s. 176 vd.; Ma, *op. cit.*, s. 152.

⁷³⁴ Livius XXXVIII 37. Krş. Ma, *Antiochos III*, s. 252 vd.

⁷³⁵ Seleukos Krallığı'nın kentlerdeki idari sistemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. H. Kreissig, *Wirtschaft und Gesellschaft im Seleukidenreich. Eigentum- und Abhängigkeitsverhältnisse*, Schriften zur Geschichte und Kultur der Antike 16, Berlin 1978, s. 58 vdd.; Ma, *op. cit.*, s. 150-174; K. Brodersen, *Zwischen West und Ost. Studien zur Geschichte des Seleukidenreiches*, Studien zur Geschichtsforschung des Altertums 5, Hamburg 2000, s. 27 vdd.

⁷³⁶ Bu süreç arasındaki kentin tarihsel gelişimi için bkz. Böl. 2.2.4.

⁷³⁷ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 57.

⁷³⁸ Kolb, *Stadt im Altertum*, s. 123; Hansen, *Polis as an Urban Centre*, s. 57.

tir⁷³⁹. Yeni sur *akropolis*'in güneyinden limana kadar inmekte ve limanı tamamen çevrelemektedir. Muhtemelen kapanabilir olan liman girişi güçlü iki kule sayesinde güvenlik altına alınmıştır⁷⁴⁰. Kuzey yerleşim üzerinde tespit edilen görkemli girişe sahip sur duvarı da bu dönemde kentin emniyeti için inşa edilmiş olmalıdır⁷⁴¹. Helenistik Dönem'de kent suru estetik olarak doruk noktasına ulaşmıştır. Eşit ölçüde kesilmiş bosajlı bloklar, yarım yuvarlak ya da dik köşeli tahkimat kuleleri ve anıtsal girişleriyle görkemli bir yapıya kavuşan Helenistik surlar, sadece görüntü olarak çekici değildir, bunun yanında 4. yüzyılın ortalarından itibaren gelişen mancınıklı ve savaş makineleri ile yapılan kuşatmalara karşı tesirli bir araç oluşturmuşlardır⁷⁴². Phaselis'te görülen sur duvarları ve kule yapıları da bu döneme ait yapı stilinde inşa edilmişlerdir.

Diğer dönemlerle karşılaştırıldığında Helenistik Dönem'den çok az arkeolojik belge vardır, zira Helenistik Dönem yapıları daha sonraki (Roma-Bizans) tamirat ve yeni yapı çalışmaları yüzünden tahrip edilmiştir, bu yüzden de arkeolojik olarak artık elle tutulur pek bir şey kalmamıştır. Plutarkhos'un, Büyük İskender'in İ.Ö. 334 yılında Phaselis'e gelişi ile ilgili anlatıklarından Phaselis'te bu dönemde bir *agora* bulunduğu anlaşılmaktadır (*TLit. 42a*). Muhtemelen akropolis üzerinde konumlanması gereken Helenistik Dönem *agorası*'nın yeri şu an için belirlenmiş değildir ve dolayısıyla bu dönem *agora*'sının donanımı hakkında bir şey söylemek mümkün değildir. Genel olarak Yunan *polis*'lerindeki Helenistik Dönem *agora*'ları *stoa* ve dükkan yapıları ile donatılmışlardır.

Phaselis'in Helenistik Dönem'deki sosyal yaşantısı ve toplumsal yapısı hakkında kesin bilgiler vermek ne yazık ki mümkün değildir. Bu döneme ait yazıtlar da muhtemelen arkeolojik malzemeler gibi sonraki yapı faaliyetlerinde kullanılmıştır. Bugüne kadar kentten sadece üç Helenistik Dönem yazıtı ele geçmiştir: *oikoumenik* karakterde düzenlenen müzik *agonu*'na ait liste (*Nr. 30*) ve iki mezar yazıtı (*Nr. 38 ve 39*). Kentte *oikoumenik* karakterde bir müzik *agon*'u düzenlendiğini belgeleyen yazıt, Phaselis'in bu dönemde kültürel konularda faal bir kent olduğunu göstermektedir. Zira *oikoumenik* yarışmalar her yerde düzenlenen türden *agon*'lar değillerdir. Yazıttan öğrenildiğine göre, bu yarışma için kente Maronia ve Pergamon gibi uzak kentlerden de yarışmacılar gelmişlerdir. Son iki mezar yazıtı, Phaselis'in bu dönemde Rhodos'la olan ilişkilerini ve dilsel bağını göstermesi açısından önemlidir. Zira bu yazıtlardan her ikisi de Dor lehçesinde yazılmıştır ve biri Rhodos vatandaşına aittir. Bunların dışında Rhodos'ta da Phaselis'li vatandaşlara ait on adet yazıt bilinmektedir (*TEp. 21, 22, 24, 27, 28, 29*,

⁷³⁹ Schäfer, *Phaselis*, s. 166 vd.

⁷⁴⁰ Schäfer, *op. cit.*, s. 168.

⁷⁴¹ Schäfer, *op. cit.*, s. 167.

⁷⁴² Kolb, *Stadt im Altertum*, s. 128.

30, 45, 49, 53). Buradan Phaselis'in Helenistik Dönem'de ana kenti Rhodos ile olan ilişkilerinin hala sıkı olduğu sonucu çıkartılabilir.

İ.Ö. 1. yüzyıl Phaselis halkı için oldukça sıkıntılı bir dönem olmuştur. Zira Akdeniz'deki korsanlara sığınma yeri sunan ve bizzat korsan faaliyetlerine katılmış olan kent halkı İ.Ö. 77 yılında Servilius Vatia tarafından çok ağır bir şekilde cezalandırılmış ve toprakları *ager publicus* ilan edilmiştir (*TLit. 49-50*). Bu dönemden sonra kent nüfusu oldukça azalmış gözük-mektedir. Zira Lucanus'un aktardıklarına göre İ.Ö. 48 yılında Pompeius geldiğinde kentte Pompeius'un gemilerindekilerden daha az kişi bulunmaktadır (*TLit. 51*).

2.3 Roma İmparatorluk Dönemi (İ.S. 1-3. Yüzyıllar Arası)

2.3.1 Antik Kaynaklar ve Modern Literatüre Genel Bakış

Edebi Belgeler: Phaselis hakkında bilgi veren edebi kaynaklar genellikle Roma İmparatorluk Dönemi içinde kaleme alınmış eserlerdir. Bunlardan en önemlisi Strabon'dur. Strabon özellikle Phaselis'in coğrafik konumu ve Korsan Savaşları sırasında Romalı komutan Isauricus'un kenti ele geçirmesi hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir. Strabon (*TLit. 8a*) dışında Plinius (*TLit. 3b, 11c*), Mela (*TLit. 3a*), Livius (*TLit. 6*), Ptolemaios (*TLit. 8b, 9*), Aelius Herodianus (*TLit. 4*) ve Dionysios Periegetes (*TLit. 2a*) de kentin coğrafik konumu hakkında aktarımlarda bulunmuşlardır. Plinius ve Athenaios kentin ünlü ürünleri olan güller ve zambaklardan bahsetmişlerdir (*TLit. 20-22*). Pseudo Aristoteles Phaselis'te esen rüzgarlardan (*TLit. 17*); Claudius Aelianus da kenti işgal eden eşek arılarından (*TLit. 18*) söz etmişlerdir.

Epigrafik Belgeler: Phaselis'te ele geçen yazıtlardan büyük kısmı, arkeolojik kalıntılar gibi İmparatorluk Dönemi'ne aittir. En iyi belgelenen dönem de İ.S. 3. yüzyıldır. Bu yazıtlar Phaselis kentinin kurumları, ekonomik ve politik durumu ile dini yaşamı konularında bilgi edinmemizi sağlamaktadır. Phaselis kenti ve teritoryumu dışında Patara, Olympos ve Rhodiapolis ile Rhodos'tan da bu döneme ilişkin birkaç yazıt ele geçmiştir. Bu dönem yazıtlarına zamansal olarak bakarsak;

İ.S. I. yy.: *TEp. 10* (Patara'dan Stadiasmus Patarensis Anıtı; Claudius Dönemi); *TEp. 34, 39* ve *42* (Rhodos'tan mezar yazıtı). *Nr. 6* (Vespasianus onurlandırılıyor); *Nr. 7* (Domitianus'a ithaf).

İ.S. II. yy.: *TEp. 11* (Rhodiapolis Opramoas yazıtı); *Nr. 8* ve *9* (Traianus onurlandırılıyor); *Nr. 10* (Plotina'ya ithaf); *Nr. 11 – 16* (Hadrianus'a ithaf ve onurlandırmalar); *Nr. 17* (Paulina'ya ithaf); *Nr. 18* ve *19* (Antoninus Pius onurlandırılıyor); *Nr. 22* (*Eikosaprotos* Ptolemaios onurlandırılıyor); *Nr. 23* (Q. V. Saxa Fidus ve oğlu onurlandırılıyor); *Nr. 25* (Kolalemis onurlandırılıyor); *Nr. 26* (Opramoas onurlandırılıyor); *Nr. 51* (Zeus Boulaios'a ait sınır taşı).

İ.S. III. yy.: *TEp. 2* ve *3* (Kocaköy'den Mezar yazıtı); *TEp. 4* (Yarbaşçandır'dan mezar yazıtı); *TEp. 5* (Zindanyakası'ndan mezar yazıtı); *TEp. 7* ve *8* (Olympos'tan bir *agon* ve bir mezar yazıtı); *Nr. 20* (Caracalla onurlandırılıyor); *Nr. 24* (Lykia – Pamphylia Eyaleti'nin *procurator*'u onurlandırılıyor); *Nr. 27, 28* ve *29* (onur yazıtları); *Nr. 31-36* (*Agon* yazıtları); *Nr. 41, 44* ve *46* (mezar yazıtları).

Numizmatik Belgeler: Phaselis bu dönemde diğer Lykia kentleri gibi sadece imparator III. Gordianus Dönemi'nde, 242-244 yılları arasında, Gordianus ve Tranquillina sikkeleri basmıştır (Aulock, *Lykien*, s. 48 vd).

Arkeolojik Belgeler: Phaselis kentinde görülebilen kalıntıların çoğu bu döneme aittir. Phaselis'teki ilk arkeolojik araştırmayı J. Schäfer yönetimindeki ekip yapmıştır: Schäfer, *Vorläufiger Bericht*, s. 542-561; D. J. Blackman, *The harbours of Phaselis*, s. 355-364; Schäfer, *Phaselis*. Schäfer ve ekibinin araştırmaları daha çok kentin limanları üzerine yoğunlaşsa da, kentin tamamı üzerinde yürüttükleri çalışmalar da oldukça kapsamlı ve açıklayıcıdır. 1980 yılında K. Dörtlük ve 1981-1985 yılları arasında C. Bayburtluoğlu kentte araştırma ve kazı faaliyetleri yürütmüş ve Hadrianus Takı, hamamlar ve *agora*'da çalışmışlardır: K. Dörtlük, *KST III*; C. Bayburtluoğlu, *KST V, VI* ve *KST VII*. T. Başaran ve Z. İlken küçük hamamda çalışmışlardır: Başaran – İlken, *Small Bath in Phaselis*, s. 1-11.

2.3.2 İ.S. 1. Yüzyıl

Phaselis'in İ.S. 1. yüzyıl tarihi hakkında çok fazla bir şey bilinmemektedir. Bu dönemle ilgili kentten ele geçen en erken epigrafik belge İmparator Vespasianus için yapılan onurlandırmadır (Nr. 6). İmparator Domitianus'a ait bina yazıtı (Nr. 7) ile Patara'dan ele geçen Stadiasmus Patarensis Anıtı (TEp. 10) ve Rhodos'tan ele geçen birkaç mezar yazıtı (TEp. 34, 39, 42) dışında elimizde epigrafik belge yoktur. Kent bu dönemde sikke de basmamıştır. Bu yüzden Phaselis'in İ.S. 1. yüzyıl tarihi hakkında bir şeyler söyleyebilmek için bölgenin genel tarihine bakmak gerekmektedir.

Phaselis İ.Ö. 46 yılında Caesar tarafından ilhak edilmesinin ardından, İ.S. 1. yüzyıl boyunca Lykia Birliği'ne bağlı kentlerden biri olmaya devam etmiştir. Marcus Antonius, Caesar katillerinin bertaraf edilmesinin ardından, Lykia Birliği'nin Brutus ile yaptığı antlaşmayı geçersiz kılarak borçlarını silmiş, bölgenin bağımsız ve vergiden muaf olduğunu ilan etmiştir⁷⁴³. Fakat bu durum Octavianus ve Antonius arasındaki tartışmalar yüzünden geçerliliğini kaybetmiştir. Lykia İ.Ö. 31 yılındaki Actium Savaşı'ndan sonra kısmi bir özgürlük yaşamış olmalıdır. Bu kısıtlamanın izleri Strabon'un Lykia Birliği'nden bahsederken⁷⁴⁴ kullandığı “*Önceleri savaş, barış ve ittifak antlaşmaları konularında kendi kararlarını verebiliyorlardı, şimdi ise buna izinli değiller; bu, olması gerektiği gibi Roma'nın görevi; ancak, Romalılar izin verirse, ya da onların yararı söz konusu olursa, ayrıcalık olarak karar verebiliyorlar...*” ifadesinde görülebilmektedir. Lykia Birliği bu dönemde, çeyrek ve yarım *drakhme*'lerin yanında, ön yüzünde Augustus portreleri bulunan tam *drakhme*'ler basmaya başlamıştır⁷⁴⁵. Bunun dışında Letoon'da Roma için düzenlenen birlik festivalinin Augustus'a adanması, Tlos ve Myra'da dikilen heykel kaideleri⁷⁴⁶, Augustus'un torunu Gaius Caesar için Limyra'da inşa edilen kenotaph⁷⁴⁷, aynı şekilde Oinoanda'da 1. yüzyılın 20'li yıllarında Caesar için imparator kültü rahipliğinin kurulması ve bir tapınak inşa edilmesi⁷⁴⁸, Lykia'nın *Imperium Romanum*'un bir parçası olarak sadakatini belgeleyen örneklerdir⁷⁴⁹. Phaselis'te bu dönem için bilgi veren her-

⁷⁴³ App., *Bell. Civ.* V 7.

⁷⁴⁴ Strab. XIV 3. 3.

⁷⁴⁵ Troxell, *Coinage*, s. 178 vd., 208 vd.; krş. Kolb, *Provinzordnung*, s. 212; Behrwald, *Lykischer Bund*, s. 127 vd. Şimdiye kadar Phaselis'ten Augustus portreli bir sikke elimize geçmemiştir.

⁷⁴⁶ Tlos'tan Augustus için onurlandırma yazıtı için bkz. TAM II, 2 nr. 556 = IGR III nr. 546; Myra'da Augustus ve Tiberius birer heykelle onurlandırılmaktadır, bkz. IGR III, nr. 719 ve 721.

⁷⁴⁷ Krş. Balland, *FdX VII*, s. 37 vdd. nr. 18 vd.; s. 45 vdd. nr. 23-25; IGR III 694, 719; TAM II 556, 183; J. Ganzert, *Das Kenotaph für Caius Caesar in Limyra*, 1984; Borchhardt, *Zemuri*, s. 85, 97.

⁷⁴⁸ OGIS 555; Wörrle, *Stadt und Fest*, s. 58; Ph.-St. Freber, *Der hellenistische Osten und das Illyricum unter Caesar*, 1993, s. 186 vd.

⁷⁴⁹ Kolb, *Provinzordnung*, s. 212; Adak, *Lykia ve Roma*, s. 132; Şahin – Adak, *Stadasmus Patarensis*, s. 49 vdd.

hangi bir belgenin ele geçmemiş olması, kentte bir Romalılaşma sürecinin başlamamış olduğu anlamına gelmemektedir. Phaselis de tüm Lykia ile birlikte bu süreci yaşamış ve İmparator Augustus adına bir aktivitede bulunmuş olmalıdır.

İmparator Claudius'a kadarki Roma imparatorları, Lykia'nın *Imperium Romanum*'a karşı gösterdiği sadakat ve ihtimamdan şikayetçi olmamışlardır. Ancak Lykia içinde giderek derinleşen huzursuzluk, İmparator Claudius'un başa geçtiği yıllarda hat safhaya ulaşmış ve büyük bir iç savaşa dönüşmüştür. İç savaşın nedeni tam olarak bilinmemektedir, fakat büyük olasılıkla bazı güçlü ailelerin kentlerdeki tüm önemli memuriyet ve makamları ele geçirmiş olmaları ve ikincil derecedeki aristokratlara pay vermemeleri, bunun yanında halkın Roma dostu ve düşmanı olarak ikiye ayrılmış olmasıdır⁷⁵⁰. Augustus Dönemi'nde Roma vatandaşı olmuş ailelerin fertleri de bu iç savaş sırasında ölmüştür⁷⁵¹. Lykia'da yaşanan ἀνομία (anarşi)⁷⁵² öyle bir hale gelmiştir ki, İmparator Claudius İ.S. 43 yılında duruma müdahale etmek zorunda kalmış ve Lykia'nın bağımsızlığını feshederek *Imperium Romanum*'a bağlı bir eyalet haline getirmiştir. Bazı araştırmacılar, Cassius Dio⁷⁵³ ve Mela'da⁷⁵⁴ geçen ifadeler yüzünden, Claudius'un Lykia'yı Pamphylia ile birlikte çifte eyalet olarak düzenlediği yanılığısına düşmektedir⁷⁵⁵. Fakat yeni eyaletin sınırlarına Pamphylia'nın da dahil olduğu konusunda Cassius Dio'nun şüpheli aktarımı dışında hiç kanıt bulunmamaktadır. Patara'dan ele geçen Stadiasmus Anıtı, Lykia'nın tek başına bir eyalet olarak düzenlendiğini ispatlamaktadır⁷⁵⁶. Pamphylia bu dönemde Galatia Eyaleti'ne dahil bir bölge olarak kalmaya devam etmiştir⁷⁵⁷.

⁷⁵⁰ Adak, *Lykia ve Roma*, s. 133 vd.

⁷⁵¹ Cass. Dio. LX 17, 3 (τούς τε Λυκίους στασιάζσαντας, ὥστε καὶ Ῥωμαίους τινὰς ἀποκτεῖναι, ἐδουλώσατο); krş. Suet. *Claud.*, 25. 3 (Lycii ob exitiales inter se discordias ademit).

⁷⁵² Lykia'da görülen "anarşi" ile 1954 yılında Korinth yakınındaki Solomos'ta bulunan ve Lykia Birliği aracılığı ile Iunia Theodora'nın onurlandırıldığı yazıtlar arasında bağlantı kurulur. D. I. Palas – S. Charitonidis – J. Venencie, *Inscriptions lyciennes trouvées à Solomos près de Corinthe*, BCH 1959, s. 496-508 (=SEG 18, 1962, 143); L. Robert, *Décret de la Confédération lycienne à Corinthe*, REA 1960, s. 324-342; a.g.y., *Opera Minora Selecta*, Bd. 2, Amsterdam 1969, s. 840-858 (krş. ch. Picard, *La donation de safran en l'honneur de la Corinthienne Junia Théodora: décret de la Confédération lycienne*, RA 1962. 2, s. 95-97; Wörrle, *Neue Inschriften aus Myra*, s. 254; Balland, *FdX VII*, s. 1 vd.; Pekáry, *Kleinasien*, s. 603; Jones, *Claudian Monument*, s. 166 vd.; krş. Adak, *op. cit.*, s. 134. Behrwald, bu dokümanları içerik, epigrafik ve her şeyden önce belge tekniği nedenlerinden dolayı Cumhuriyet'in geç dönemlerinde yaşanan kargaşa ve Lykia kentlerinin farklı taraftarlıkları ile ilişki içine sokmaktadır: Behrwald, *Lykischer Bund*, s. 120-128; krş. Kolb, *Provinzordnung*, s. 211.

⁷⁵³ Cassius Dio LX 17. 3vd.: τούς τε Λυκίους στασιάζσαντας, ὥστε καὶ Ῥωμαίους τινὰς ἀποκτεῖναι, ἐδουλώσατό τε καὶ ἐς τὸν τῆς Παμφυλίας νομὸν ἐσέγραψεν.

⁷⁵⁴ Mela 1. 14: Syria, et flexu Cilicia, extra autem Lycia et Pamphylia, Caria, Ionia, Aeolis, Troas usque ad Hellespontum.

⁷⁵⁵ Treuber, *Lykier*, s. 205; Wörrle, *loc. cit.*; Blackman, *History*, s. 35; Heip-Tamer, *Phaselis*, s. 20; Syme, *Repute of Lycia*, s. 272-280; Behrwald, *op. cit.*, s. 129 vdd.; Kolb, *op. cit.*, s. 213.

⁷⁵⁶ Şahin, *Vorbericht*, s. 130 vdd.; N. P. Milner, *Roman Bridge*, AS 48, 1998, s. 120; Brandt, *Gesellschaft*, s. 98 vd.; Zimmermann, *Lycia et Pamphylia*, DNP 7, 1999, s. 537; Adak, *op. cit.*, s. 134 vd.; Şahin, *Vorbericht II*, s. 227; Hellenkemper – Hild, *TIB VIII 1*, s. 104; Adak – Şahin, *Stadiasmus Patarensis*, 85 vd.

⁷⁵⁷ İ.Ö. 36 yılından itibaren Galatia Kralı Amyntas'ın elinde olan Doğu Pamphylia, Amyntas'ın İ.Ö. 25 yılında ölmesinin ardından, şimdiye kadar Asia Eyaleti içinde yer alan Batı Pamphylia ile birlikte büyük Galatia

İmparator Claudius, Lykia'daki karışıklığa son vermek ve bölgeyi Roma Eyaleti olarak düzenlemek göreviyle İ.S. 43 yılında senatör Quintus Veranius'u⁷⁵⁸ askeri bir birliğin başında Lykia'ya göndermiştir. Q. Veranius bölgedeki anarşi ortamına son verdikten sonra ilk iş olarak, bölgenin askeri açıdan güvenliğinin sağlanabilmesi için⁷⁵⁹, yol yapım projesine başlamıştır⁷⁶⁰. Phaselis hakkında İ.S. 1. yüzyıl için bilgi veren en erken belge de Q. Veranius'un yol yapım çalışmalarını aktaran Stadiasmos Anıtı'dır. Phaselis, anıtın 52. ve 65. satırlarında geçen 2 yol güzergahı üzerinde belgelenmektedir; bunlardan ilki Kosara'dan çıkıp Phaselis'e ulaşmaktadır, diğeri ise Gagai'dan Korykos'a gelip oradan Phaselis'e doğru devam etmektedir⁷⁶¹. Q. Veranius sadece Lykia Eyaleti'ni kapsayan bir yol ağı kurduğuna göre⁷⁶², Phaselis bu dönemde kesinlikle Lykia Bölgesi içindedir. Bu durum, kentın İ.Ö. 46 yılından beri kesintisiz olarak Lykia içinde kaldığını ispatlamaktadır.

Lykia İ.S. 43 yılından sonra Vespasianus'un yeni düzenlemesine kadar tek bir eyalet olarak varlığını devam ettirmiştir. Phaselis'ten ele geçen imparator yazıtlarından birisi, bölge henüz tek başına eyaletken yapılan bir onurlandırmaya aittir (Nr. 6). Kent *boule* ve *demos*'unun İmparator Vespasianus'u onurlandırdığı yazıtta, Lykia Eyaleti'nin son valisi C. Avidius Celer Fiscillinus Firmus'un adı geçmektedir⁷⁶³. Bu vali Phaselis dışında Myra, Araksa ve Lydai kentlerinde de belgelenmiştir⁷⁶⁴. Tüm bu kentlerin Lykia Bölgesi içinde yer alması, bölgenin hala tek bir eyalet olduğunu göstermektedir. Bu durumda *Provincia Lycia et Pamphylia* bun-

Eyaleti içinde birleştirilmiştir: krş. Cass. Dio LIII 26. 3; Rémy, *Évolution*, s. 43-45; Nollé, *Side I*, s. 74 (Lit); Krş. Hellenkemper – Hild, *op. cit.*, s. 103 vd. dñ. 96. Bu dönemden sonra da durumunda bir değişiklik olmamıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Brandt, *Gesellschaft*, s. 98 vd. Galatia Procurator'u L. Pupius Praesen'in Claudius ve Nero Dönemi'nde Perge'de onurlandırılması Pamphylia'nın o zamanlar da Galatia'ya dahil olduğunu göstermektedir; Şahin, *Perge I*, s. 24, 31 dñ. 49; s. 65 dñ. 1.

⁷⁵⁸ İ.S. 49 yılı konsülü Quintus Veranius için genel olarak bkz. A. E. Gordon, *Quintus Veranius, Consul A. D. 49, A Study Based upon His Recently Identified Sepulchal Inscription* (Universtiy of California Publications in Classical Arcaeology II, 5) Berkeley - Los Angeles 1952.

⁷⁵⁹ Bir bölgenin eyaletleştirilme sürecindeki ilk aşamalardan biri kentlerin yol ağıyla birbirlerine bağlanmasıydı. Galia Narbonensis Eyaleti'nde Cn. Domitius Ahenobarbus (İ.Ö. 118); Makedonia'da Cn. Egnatius (İ.Ö. 146) ve Tres Galliae'da M. Agrippa (İ.Ö. 38) yollar inşa ettirmişlerdir. Roma'nın otoritesinin Anadolu tesisi sırasında da aynı uygulamanın söz konusu olduğu bilinmektedir: Asia Eyaletinin kurulmasının hemen ardından Manius Aquillius (İ.Ö. 129-126) eyaleti Pergamon'dan Side'ye kadar uzanan bir yol ağıyla kaplamış; Augustus Pisidia'da kurduğu kolonilerin ardından bunları Via Sebaste (İ.Ö. 6) ile birbirine bağlamış (Via Sebaste için bkz. Takmer – Tüner Önen, *Via Sebaste*) ve İmparator Claudiusda, bölgenin eyaletleştirilmesinin (İ.S. 43) hemen ardından ilk vali Quintus Veranius aracılığıyla Lykia kentlerini birbirine bağlayan 67 güzergah inşa ettirmiş ve bunların mesafelerini tek tek ölçtürmüştür.

⁷⁶⁰ Stadiasmos Anıtı bu konuda ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bunun için bkz. Şahin, *Vorbericht*, s. 130 vdd.; Şahin, *Vorbericht II*, s. 227 vdd. ve Şahin – Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 63-77.

⁷⁶¹ Şahin – Adak, *Vorbericht II*, s. 239 vd.; Şahin – Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 279 vdd.

⁷⁶² Q. Veranius'un vali olarak Lykia'da yürüttüğü faaliyetler Bonda Tepesi'nden ele geçen yazıt sayesinde onaylanmaktadır. Th. Marksteiner – M. Wörrle, *Ein Atlas für Kaiser Claudius auf dem Bonda Tepesi zwischen Myra und Limyra*, Chiron 32, 2002, s. 545-569; krş. Şahin – Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 42 vd.

⁷⁶³ Rémy, *Carrières*, s. 207 vd., Nr. 233; Eck, *Legaten*, s. 74 vd. dñ. 41.

⁷⁶⁴ IGR III 725 (Myra); TAM II/3 701 (Araksa); (TAM II/3 132 (Lydai).

dan sonra kurulmuş ve L. Luscius Ocrea 74-76 yılları arasında ilk *πρεσευτῆς καὶ ἀντιστρατήγος Λυκίας καὶ Παμφυλίας* olarak atanmıştır⁷⁶⁵.

Phaselis'te İ.S. 1. yüzyıldan bilgi veren diğer bir epigrafik belge de İmparator Domitianus'a ait yapı yazıtıdır (*Nr. 7*). Yazıt ana caddenin güneyinde uzanan büyük bir yapı kompleksinin (*agora*)⁷⁶⁶ girişinde hala in-situ olarak durmaktadır. İmparator Vespasianus ve oğlu Domitianus için yapılan bu onurlandırmalar muhtemelen Lykia-Pamphylia Eyaleti'nin politik olarak yeniden düzenlenmesi kapsamında, Flavius hükümdarlarının kentin isteklerine verdikleri karşılığa yönelik sunulmuş birer şükran emaresidirler ve İ.S. 1. yüzyılda Phaselis'teki imparator himayesini gösterirler.

2.3.3 İ.S. 2-3. Yüzyıllar

Kentten ele geçen epigrafik belgelerden ve bu dönemdeki inşa faaliyetlerinden, Phaselis'in Roma barışının yararlarından pay alan bir kent olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu dönemden ele geçen yazıtların en erkeni İmparator Traianus için yazılmış olanlarıdır (*Nr. 8 ve 9*). Bu yazıtlardan biri (*Nr. 9*) imparatorun Parth Seferi sırasında hastalanması yüzünden Lykia sahili boyunca geri dönmeye⁷⁶⁷ hazırlanması ile ilişkilendirilmektedir⁷⁶⁸. Fakat İmparator 10 Ağustos 117'de yolda ölmüş ve kente ulaşamamıştır.

Phaselis'ten ele geçen yazıtlardan 6'sı İmparator Hadrianus'a ithaf edilmiştir. Bu sayının görece çokluğu, imparatorun düzenlediği doğu gezileri ile ilişkilidir. Hadrianus yazıtlarından üçü (*Nr. 12, 13, 14*), imparatorun Phaselis'te karaya çıkışına değinmektedir (*ὕπερ τῆς ἐπιβάσεως αὐτοῦ*). Fakat antik kaynaklarda Hadrianus'un ziyaretine dair hiçbir veri olmadığından, imparatorun bu ziyareti ne zaman gerçekleştirmiş olduğu sorusu, Phaselis'teki epigrafik verilere ve Anadolu'nun diğer yerleşimlerinden elde edilen birikmiş bulgulara dayandırılarak yanıtlanmaya çalışılmaktadır. İmparator Hadrianus, ilki İ.S. 121/2, diğeri 131/2 yılları arasında olmak üzere doğuya iki seyahat gerçekleştirmiştir. Perge, Phaselis ve Attaleia kentlerinde imparatorun beklenen ziyareti için gösterişli karşılama yapıları yapılmıştır⁷⁶⁹. Bazı veri-

⁷⁶⁵ IGR III 466; Ch. Naour, *Nouvelles inscriptions de Balboursa*, *Ancient Society* 9, 1978, s. 166-170 nr.1 (Balboursa); SEG VI, 1932, 648 (Attaleia); Balland, *FdX VII*, s. 129-132 nr. 49 (Ksanthos); krş. Eck, *Legaten*, s. 72 vd.; Rémy, *Évolution*, s. 63; Brandt, *Gesellschaft*, s. 98 vd. (konuyla ilgili literatür ile birlikte); Nollé, *Side I*, s. 303-305, Nr. 34 (Lit); Kolb, *Provinzordnung*, 220; Hellenkemper – Hild, *TIB VIII I*, s. 104.

⁷⁶⁶ Schäfer, *Phaselis*, s. 102 vdd.

⁷⁶⁷ Krş. Halfmann, *Itinera*, s.75 dpn. 247.

⁷⁶⁸ Bu konuda bkz. *Nr. 9*'da verilen açıklamalar.

⁷⁶⁹ Şahin, *Perge I*, s. 87 vdd. nr. 87 (Perge); Lanckoronski, *Städte I*, s. 154 vd. (Attaleia); TAM II 1187 (*Nr. 9*). Yapı zamanı dolayısıyla Perge'nin Hadrianus Kapısı ve imparatora yapılan iki katlı ithafi dolayısıyla Attaleia'daki kapı en azından Hadrianus'un o zamanlar somut bir ziyaretinin beklendiğine işaret ederler.

ler, bu kentlerin İspanya ile Suriye arasındaki ilk seyahat rotası üzerinde başka bir yer bilinmemesine rağmen, imparatorun kendi kentlerine de uğramasını düşündüklerini göstermektedir. Bunlardan ilki Perge'de ele geçen ve Traianus'un karısı Plotina'ya ithaf edilen yazıttır⁷⁷⁰. Bu ithaf Plotina'nın hala hayatta olduğu döneme işaret etmektedir (Πλωτείν[η] Σεβαστῆ). Plotina 1. Ocak 123 yılında öldüğüne göre⁷⁷¹, bu kaide 123 yılından önce, yani imparatorun ilk seyahati için dikilmiştir. Perge'de Hadrianus'a ithaf edilen çift dilli yazıtın Latince kısmında imparatorun *tribunicia potestas*'lığının 5. yılının verilmesi de 121 yılını kesinleştirmektedir⁷⁷². Bu belgelerden, imparatorun ilk seyahatinde ziyaret etmeyi düşündüğü kentler arasında Perge, Attaleia ve Phaselis kentlerinin de yer aldığı öne sürülebilir⁷⁷³. H. Halfmann, imparatorun ilk seyahatinde, doğudaki savaş tehlikesi yüzünden Küçük Asya'nın güney sahillerine uğrayamadığını ve İspanya'dan deniz yoluyla Suriye'ye, daha sonra imparatorluğun Fırat kenarındaki doğu sınırları boyunca Trapezus, Nikomedeia üzerinden de İonia kentlerine geçtiğini bildirmektedir⁷⁷⁴. M. Dräger ise Perge ve Attaleia'da imparatorun ilk seyahatine yönelik inşa faaliyetleri ve onurlandırma yazıtlarından dolayı, bu ziyaretin ilk seferde de gerçekleştiğini düşünmekte ve bu düşüncesini Sicriptiones Historia Augustae'da geçen *per Asiam et insulas ad Achaiam navigavit*⁷⁷⁵ ifadesiyle güçlendirmeye çalışmaktadır. Bu ifadeye göre imparator gemiyle seyahat etmiştir. Dräger, *per Asiam*'ın Asia Eyaleti olarak değil de Küçük Asya olarak anlaşılması gerektiğini ve dolayısıyla imparatorun ilk seyahatinde de bu bölgeye deniz yoluyla gelip söz konusu kentleri ziyaret ettiğini öne sürmektedir⁷⁷⁶.

İmparator'un İ.S. 129-132 yılına denk gelen ikinci seyahati sırasında Perge, Attaleia ve Phaselis kentlerine uğraması konusunda herhangi bir problem yoktur⁷⁷⁷. Zira her üç kentte de bu ziyarete iz veren somut işaretler vardır. Phaselis'teki onur takının ve Tyndaris'in imparatora adadığı *Tetragonal Agora*'nın ithaf yazıtları, imparatorun 15. *tribunicia potestas*'lığına, yani 10 Aralık 130 – 9 Aralık 131 yılına tarihlenmektedir (*Nr. 11 ve 15*). Kentte imparatora ithaf edilen diğer yazıtların hiç biri tam olarak tarihlendirilememekle birlikte, tümünde Hadrianus'a *Olympios* sıfatı verilmektedir. İmparatorun bu unvanı 129 yılında alması, yazıtların ikinci seyahate yönelik yazılmış olduklarını göstermektedir. Phaselis'teki yazıtlardan ikisi komşu kentler Akalissos ve Korydalla meclisleri tarafından yazdırılmıştır. Komşu kentlerin

⁷⁷⁰ Şahin, *Perge I*, s. 132 nr. 97.

⁷⁷¹ Plotina için bkz. PIR¹ P 509; Wallinger, *Frauen*, s. 21 vdd.; Temporini, *Die Frauen*, 10 vdd.

⁷⁷² Şahin, *op. cit.*, s. 129 nr. 94.

⁷⁷³ Krş. Şahin, *op. cit.*, s. 126.

⁷⁷⁴ Halfmann, *Itinera*, s. 190, 198 vdd. Krş. Wörrle, *Stadt und Fest*, s. 34 vdd.

⁷⁷⁵ SHA, Hadrian XIII. 1: *Post haec per Asiam et insulas ad Achaiam navigavit et Eleusinia sacra exemplo Herculis Philippique suscepit, multa in Athenienses contulit et pro agonothea resedit.*

⁷⁷⁶ Dräger, *Reisen Hadrians*, s. 213 vdd.

kendi ithaf yazıtlarını Phaselis'e göndermeleri ya da orada yazdırmaları, imparatorun burada karaya çıkması ile bağlantılıdır⁷⁷⁸. Bunlardan başka imparatorun ziyaret ettiği kentlerden biri olan Attaleia'da, Hadrianus Kapısı'nın imparatora *Olympos* unvanıyla hitap eden kısmı da 131 yılında yazılmıştır. Bir diğer kent olan Perge'de de imparatora bu unvanı veren pek çok ithaf yazıtı bulunmaktadır⁷⁷⁹. Halfmann, İmparator Hadrianus'un ikinci doğu seyahati sırasında Aleksandria'dan (131) Atina'ya (132) giderken doğudan gelerek Side'de bölgeye girdiğini ve Perge üzerinden Attaleia'ya ulaştığını savunmaktadır⁷⁸⁰. Side, Pamphylia sahilinin doğusundaki ilk ve en önemli istasyondur ve imparatorun bu kenti atlayarak Perge'ye geçmesi beklenemez. Bugün Side'de Hadrianus'un buraya geldiğine yönelik herhangi bir izin bulunmaması⁷⁸¹, Phaselis, Attaleia ve Perge ile karşılaştırılabilecek selamlama yapısının, sütunlu caddenin başlangıcında durabileceği liman alanında, antik kentin modern yapılar yüzünden tamamen tahrip olmuş olmasıyla açıklanabilir. Hadrianus büyük bir ihtimalle kente burada limandan girmiş; Perge ve Attaleia'yı kara üzerinden geçmiş; buradan tekrar gemiye binerek Phaselis'e doğru devam etmiştir. İmparator Phaselis'te tekrar karaya çıkmıştır. Bundan dolayı da Phaselis'teki kapının ithaf yazıtı liman tarafına bakmaktadır ve halk imparatorun ἐπιβασίς'ini selamlamaktadır. İmparator Phaselis'ten sonra da kara yoluyla Patara'ya doğru devam etmiştir⁷⁸².

Bu ziyaret Phaselis'teki kamu çalışmalarına önemli oranda ivme kazandırmıştır. Güney limanı girişindeki onur takı dışında, Phaselis'li *euergetes* Tyndaris'in imparatora adadığı *Tetragonal Agora* da bu dönemde yapılmıştır⁷⁸³. Fakat bu yapı faaliyetleri İ.S. 141 yılında vuku bulan büyük deprem (κοσμικός σεισμός)⁷⁸⁴ yüzünden oldukça büyük bir darbe yemiş-

⁷⁷⁷ Seyahatin ayrıntıları için bkz. Halfmann, *op. cit.*, s. 193 vd., 204 vdd.; Dräger, *op. cit.*, s. 215.

⁷⁷⁸ Pednelissos'lular da Korydalla ve Akalissos'lular gibi adak heykellerini Hadrianus'un ziyaret edeceği komşu kentleri Perge'ye dikmişlerdir; krş. Şahin, *Perge I*, s. 147 nr. 111

⁷⁷⁹ Şahin, *op. cit.*, nr. 111-115.

⁷⁸⁰ Halfmann, *Itinera*, s. 208; tarihleme hakkında krş. s. 204 vd. Hadrianus'ın Side'ye yaptığı ziyaret için Krş. Nollé, *Side I*, s. 81, 314 dpn. 75.

⁷⁸¹ Side'den fragment halinde geçen yazıt için bkz. Nollé, *op. cit.*, s. 314 nr. 43. Balland bu yazıt yüzünden yanlış olarak seyahatin 129'da gerçekleştiğini tahmin etmektedir, Balland, *FdX VII*, s. 74.

⁷⁸² Stadiasmus'un aktardığı güzergahlara göre bu yol, Phaselis'ten itibaren Korykos-Gagai-Korydalla-Limyra-Myra hattını takip eder ve buradan da Patara'ya ulaşır.

⁷⁸³ Bu yapı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Schäfer, *Phaselis*, s. 91 vdd., 140, 142 ve 169. Yapının ithaf yazıtı için bkz. Burada *Nr. 15*.

⁷⁸⁴ TAM II 905 XIII D, str. 48/49; Kokkinia, *Opramoas*, s. 177; Scriptorum Historiae Augustae, *Antoninus Pius*, 9, 1; Pausanias *Perieg.*, *Graeciae descriptio*, VIII 43. 4; Aristeides II, or. 24, 3.59; Magie, *Roman Rule I*, s. 631 vd.; *II*, s. 1491 vd. dpn. 6; A. Hermann, *Erdbeben*, RAC 5, 1962, s. 1105; Winter, *Baupolitik*, s. 102 dpn. 863; 105 dpn. 902, 903; G.H. Waldherr, *Erdbeben: das außergewöhnliche Normale; zur Rezeption seismischer Aktivitäten in literarischen Quellen vom 4. Jahrhundert v. Chr. bis zum 4. Jahrhundert n. Chr.*, *Geographica Historica* 9, Stuttgart 1997, s. 246 vd.; Depremin İ.S. 141 ya da 142'ye tarihlenmesi için krş. Petersen – Luschan, *Reisen*, s. 132; M. Wörrle – W. W. Wurster, *Dereköy : Eine befestigte Siedlung im nordwestlichen Lykien und die Reform ihres dörflichen Zeuskultes*, *Chiron* 27, 1997, s. 447.

tir. Bu durum sadece Phaselis kenti için geçerli değildir, deprem Lykia'nın hemen hemen tüm kentlerinde büyük zararlara neden olmuştur. Antoninus Pius Dönemi'ne rastlayan deprem felaketinin yaraları, Lykia'nın en büyük *euergetes*'i Rhodiapolis'li Opramoas'ın yaptığı yardımlarla sarılmaya çalışılmıştır. Opramoas pek çok kente yapılarını tamir etmeleri, yeni yapılar inşa etmeleri ve kendilerini toplamaları için, kendi özel kullanımında olan parasından muazzam büyüklükte yardımlar yapmıştır⁷⁸⁵. Opramoas'ın Rhodiapolis'teki mezar anıtının dış duvarları Lykia birliği ve tek tek kentlerin, Opramoas'a olan şükranları dolayısıyla yazdıkları onurlandırma yazıtları ile doldurulmuştur. Burada geçen kentler şunlardır: Patara, Tlos, Olympos, Rhodiapolis, Korydalla, Myra, Telmessos, Kadyanda, Pinara, Ksanthos, Oinoanda, Kalynda, Boubon, Balboura, Krya, Symbra, Arneai, Khoma, Podalia, Arykanda, Limyra, Phellos, Antiphellos, Phaselis, Kyaneai, Aperlai, Nisa, Sidyma, Gagai ve Akalissos. Phaselis burada XIX C 10'da geçmekte ve III C 4'de de geçmesi beklenmektedir (*TEp. 11*). Rhodiapolis yazıtından, Opramoas'ın Phaselis'e yeni bir inşa ya da tamir masrafları için mi yoksa ne için ve ne kadar yardımda bulunduğu açık değildir. Fakat Phaselis'ten ele geçen ve Opramoas yazıtına ait olduğu tespit edilen yeni fragman sayesinde bu yardımın 12.500 *denarii* olduğu tespit edilebilmiştir. Opramoas bu parayı kente dağıtılması ve bayram elçiliği için vermiştir.

Phaselis kentinden bu dönemde Antoninus Pius için iki yazıt ele geçmiştir (*Nr. 18 ve 19*). Bunlardan biri imparatoru onurlandırmaktadır, diğesinde ise imparator nominativus halde verildiği için ya bir inşa yazıtı ya da imparatorun Phaselis'lilere yazdığı bir mektup söz konusudur. Her iki durum da, imparatorun kentin uğradığı zararlara yönelik gösterdiği ihtimama işaret edebilir. Zira Pausanias'ta geçen Βασιλεὺς δὲ Ἀντωνίνος καὶ ταύτας ἀνεσώσατο δαπανημάτων τε ὑπερβολῆ καὶ ἐς τὸν ἀνοικισμὸν προθυμία⁷⁸⁶ ifadesi, imparatorun hakimiyet yılları sırasında vuku bulan depremlerden kaynaklanan zararlara sarmak konusundaki çabasını göstermektedir⁷⁸⁷.

Depremden sonraki inşa faaliyetlerine, 143-146 yılları arasında *Lycia et Pamphylia*'nın valisi (*legatus Augusti propraetor*) Q. Voconius Saxa Fidus da katkıda bulunmuştur. *Tetragonal Agora* girişinin sağ tarafında in-situ olarak bulunan bir yazıt onu ve oğlu Q. V. Saxa Amyntianus'ı onurlandırmaktadır (*Nr. 23*). Yazıtta geçen πάτρωνα καὶ εὐεργέτην τῆς πόλεως ifadesi ve bu onurlandırmanın Opramoas için yapılan onurlandırma ile birlikte *Tetragonal Agora* girişine dikilmesi, Voconius'un hem kendi hem de oğlu adına depremden

⁷⁸⁵ TAM II 905; Kokkinia, *Opramoas*.

⁷⁸⁶ Pausanias, *perieg.* VIII 43.4.

⁷⁸⁷ Winter, *Baupolitik*, s. 102.

sonraki yapı faaliyetlerinde kente yardım ettiğine işaret etmektedir⁷⁸⁸. Bunun yanında Voconius, bu depremle ilişkili olarak Lykia'lıların yardım isteklerini de İmparator Antoninus Pius'a iletmış olmalıdır. *Aqueductus*, tiyatro, kenarında yer alan yapılarla birlikte ana cadde-nin yeni inşası, kent limanı ve etrafındaki depolar İ.S. 2. yüzyılda yapılmış ve yenilenmiş yapı-lardır⁷⁸⁹.

Geçirilen zor dönemlerin ardından, Antoninus Pius Dönemi'nin sonunda bölgede önemli bir idari değişiklik olmuş, *Lycia et Pamphylia Eyaleti senatus* yönetimi altına sokulmuştur⁷⁹⁰. *Lycia et Pamphylia Eyaleti* İ.S. 179 yılında, geçici süreliğine olmak üzere yeniden bir *legatus Augusti propraetor*'un emrine verilmiştir⁷⁹¹; Fakat bundan sonra *Lycia et Pamphylia Eyaleti* sürekli olarak *senatus*'nun yönetimi altına girmiş ve ἀνθύπατος = *proconsul* konumundaki valiler tarafından yönetilmiştir⁷⁹². Eyaletin bu yapısı İ.S. 3. yüzyıl sonlarına kadar devam et-miş gibi görünmektedir⁷⁹³. Phaselis'ten ele geçen yeni bir yazıt, [...] *Rufus* adındaki *Lycia et Pamphylia procurator*'unu εὐ[εργέτ]ην ἐν πᾶ[σιν] olarak onurlandırmaktadır (Nr. 24). Bu dönemden Rufus için yapılan onurlandırma dışında, İ.S. 212-217 arasındaki dönem için kent-

⁷⁸⁸ Krş. Kaygusuz, *Q. Voconius Saxa*, s. 32. Phaselis'te Antoninus Pius'u onurlandıran yazıt da bu vesile ile dikilmiş olabilir (Nr. 18). Lykia'da Phaselis dışında Pinara (TAM II 2 nr. 505), Araksa (TAM II 3 nr. 702), Oinoanda (IGR III nr. 483), Rhodiapolis (TAM II 3 nr. 912) ve Kyaneai (IGR III nr. 700-701) kentlerinden, Antoninus Pius'u onurlandıran yazıtlar; Rhodiapolis (TAM II nr. 905) Kyaneai (IGR III 702 ve 704) ve Balbura (IGR III 467) kentlerinden ise, imparatorun kentlere yazdığı mektuplar bilinmektedir. Krş. Magie, *Roman Rule I*, s. 641 vd.; II s. 1411 vd. Pamphylia'da ise sadece Attaleia kentinden bir onurlandırma vardır (SEG XVII 560). İmparatora yapılan bu onurlandırmalar için krş. Højte, *Statue Basis*, s. 505 vd.

⁷⁸⁹ Schäfer, *Phaselis*, s. 169 vdd., 175 vd.

⁷⁹⁰ Senato eyaleti (*provincia populi Romani*) Bithynia et Pontus'un, M. Aurelius'un ilk hakimiyet yıllarında, Partlar'la yapılan savaş nedeniyle doğuya yapılan ordu sevkiyatı yüzünden, bu rota üzerinde bulunması dolayısıyla imparator eyaletine çevrildiği (A. Birley, *Mark Aurel*, Münih 1977², s. 255 vd.; a.g.y., *Marcus Aurelius*, New Haven 1987², s. 141; W. Eck, *Die Verwaltung des Römischen Reiches in der Hohen Kaiserzeit II*, Basel-Berlin 1997, s. 48) ve buna karşılık da imparator eyaleti (*provincia Caesaris*) konumundaki Lykia-Pamphylia Eyaleti'nin ise senato eyaletine çevrildiği kabul edilmektedir (Rémy, *Évolution*, s. 93 vdd.; a.g.y., *L'activité de fonctionnaires sénatoriaux dans la province Lycie-Pamphylie*, De Anatolia Antiqua 1, 1991, s. 151-182; Brandt, *Gesellschaft*, s. 99; Şahin, *Statthalter*, s. 77-90; Brandt – Kolb, *Lycia et Pamphylia*, s. 25). Fakat Amastris'ten ele geçen bir yazıtta geçen tarih emaresinin Ch. Marek tarafından yorumlanması sayesinde, Pontus et Bithynia eyaletinin İ.S. 159 yılında, yani Antoninus Pius Dönemi'nde *legatus Augusti pro praetore* yönetiminde *provincia Caesaris* olduğu ortaya çıkmıştır (Ch. Marek, *Katalog der Inschriften im Museum von Amasra. Mit Anhang: Die Inschriften von Amastris und die angebliche Pompeian. Ära der Stadt*, EA 6, 1985, s. 144-152). Pontus et Bithynia Bölgesinden ele geçen yeni bir ağırlık bu tarihi 156-157 yılına çekmektedir (R. Haensch – P. Weiss, *Gewichte mit Nennung von Statthaltern von Pontus et Bithynia*, Chiron 35, 2005, s. 452 vdd.). Dolayısıyla Lycia et Pamphylia Eyaleti içinde bu tarih aşağıya çekilmelidir. Daha önceden W. Eck de P. Vigellius Saturninus'un Antoninus Pius Dönemi'nde Lycia et Pamphylia eyaletinin *proconsul*'u olabileceği tahmininde bulunmuştur (W. Eck, *op. cit.*, s. 195 vd. dpn. 55).

⁷⁹¹ Büyük olasılıkla İ.S. 175 yılında Avidius Cassius önderliğinde doğuda çıkan isyan ile ilgili olan bu geçici değişiklik 175'den 179 yılına kadar sürmüştür. Krş. Behrwald, *Lykischer Bund*, s. 151 vd.; Şahin, *Ti. Iulius Frugi*, s. 45 vd.

⁷⁹² Bosch, *Pamphylia*, s. 48.

⁷⁹³ İ.S. 3. yüzyıl sonlarından itibaren valilerin ἡγεμόνες olarak nitelendirildikleri ve *eques* sınıfından oldukları bilinmektedir. IGR III 358, 434; TAM III/1 89; Nollé – Schindler, *Selge*, s. 81 dpn. 6 (Lit.); Brandt, *Gesellschaft*, s. 99.

ten imparator Caracalla için yapılan onurlandırma bilinmektedir (*Nr. 18*).

İ.S. 2-3. yüzyıllardan ele geçen yazıtlar ve antik kaynaklardan öğrenilenler, Phaselis'in bu devirde, Lykia Birliği'ne dahil diğer kentlerle benzer bir dönem geçirdiğini belgelemektedir. Öyle ki kent III. Gordianus (238-244) zamanında, diğer pek çok Lykia kenti gibi yeniden sikke basmıştır⁷⁹⁴. Bu dönem sikkelerinin ön yüzünde her zaman için Gordianus ya da eşi Tranquilliana'nın defne çelenkli portresi tasvir edilmiş ve AY K MAP ANT ΓΟΡΔΙΑΝΟC ya da TPANKYΛΛEINAN CE lejantı yazılmıştır; arka yüzde ise, sağ elinde mızrak tutan, sol tarafında da kalkan duran frontal Athena, bereket boynuzlu Tykhe ya da dört gemici ve bir dümenciden oluşan tayfasıyla birlikte bir kadirge tasvir edilmiş ve ΦΑΧΛΑΙΤΩΝ ya da ΦΑΧΛΑΕΙΤΩΝ lejantı yazılmıştır⁷⁹⁵.

Res. 46: III. Gordianus ve Tranquillina sikkeleri

2.3.4 İmparatorluk Dönemi'nde İdari Kurumlar ve Memuriyetler

Tüm Akdeniz Havzası, Britanya dahil Kuzey ve Orta Avrupa'nın önemli bir kısmı ve Fırat Nehri'ne kadar Ortadoğu'yu içine alan Büyük Roma İmparatorluğu, farklı kültürler ile farklı inanç ve geleneklere sahip halkları kapsayan bu geniş alanı yönetmekte önemli sorunlarla karşılaşmıştır. Merkezi yönetim, bu kadar geniş bir alanda barış ve güvenliği sağlamak için büyük ölçüde kentlere dayanmak zorunda kalmıştır. Bundan dolayı Roma idaresi, imparatorluğun yönetiminde ilk basamağı oluşturan kentlerin iç işlerine direkt karışmamış, daha çok var olan kentsel yönetimi sistematik olarak organize etme ve düzeltme yoluna gitmiştir. Bundan dolayı özellikle Yunan *polis*'lerinin Klasik ve Helenistik Dönem'de iş gören idari kurumları, Roma Dönemi'nde de varlıklarını devam ettirmişlerdir. Dolayısıyla Phaselis'te de, daha önce görülen idari kurumların ve memuriyetliklerin bazı değişikliklerle birlikte Roma Döne-

⁷⁹⁴ Phaselis dışında sikke basan kentler: Akalissos, Antiphellos, Aperlai, Arneai, Arykanda, Choma, Gagai, Kandyba, Korydalla, Kyaneai, Limyra, Myra, Olympos, Patara, Phellos, Podalia, Rhodiapolis, Tlos, Trebenna. Sikke basan kentler arasında Pinara, Telmessos ve Ksanthos gibi önemli kentler yokken, Akalissos, Arneai ve Korydalla için sikke basımının ilk olarak III. Gordianus Dönemi'nde ispatlanması dikkat çekicidir. Krş. Aulock, *Lykien*, s. 19 et passim ve 49; Behrwald, *Lykischer Bund*, s. 153 vd.

⁷⁹⁵ Aulock, *Lykien*, s. 77 vd., lev. 14.

mi’nde işlerliklerini devam ettirdikleri görülmektedir. Klasik ve Helenistik dönemlerde, bir Yunan *polis*’inde olması gereken kurumlarla donatılmış ve memuriyetliklerle yönetilmiş Phaselis kenti, bu durumuyla İmparatorluk Dönemi’nde Lykia Eyaleti’nin kentsel olarak en iyi donatılmış kentidir⁷⁹⁶. Phaselis bu kurumları ve sosyal yaşam tarzı ile yakın çevresindeki, henüz kentsel yapıya sahip olmayan, kentlere mutlaka örnek olmuş olmalıdır.

Şimdiye kadar ele geçen Klasik ve Helenistik Dönem yazıtlarında belgelenememiş olsa da “halk meclisi (δημος) ve “danışma meclisi” (βουλή) Phaselis’te öncesi var olan kurumlardır. Helenistik Dönem’de de varolan her iki kurum İmparatorluk Dönemi’nde büyük değişikliklere uğramamışlardır. Fakat geleneksel kent düzeninin görünen yüzünün arkasında, her iki kurumun politik etki alanları değişmiştir. Bunlar Roma Dönemi’nde Küçük Asya’nın her bir kentinde işler olan ve politik-sosyal açıdan yürütülecek görevleri elinde tutan en önemli kurumlar olmuşlardır⁷⁹⁷. Bu dönemde hemen hemen tüm kentlerde meclis kararları ή βουλή και ό δημος ifadesiyle başlamakta, ama βουλή her zaman ilk sırada yer almaktadır⁷⁹⁸. Phaselis’ten bu kurumlara değinen en erken yazıt İmparator Vespasianus için yapılan onurlandırmadır (Nr. 6). İmparatorluk Dönemi’nde Phaselis’te meclisin tanrısal koruyucusu Ζεὺς Βουλαῖος’tur (Nr. 51). Yazıtlarda *Boule* üyeleri βουλευταί’a rastlanmasa da, kentin önde gelenleri bu meclisin üyelerini oluşturmuştur ve bu görevleri yaşam boyu sürmüştür. Kent meclisi İmparatorluk Dönemi içinde kentsel parlamento şeklinde gelişimini devam ettirmiştir⁷⁹⁹. *Boule*’nin gittikçe yükselen bu gelişimi karşısında *demos* önemini kaybetmiştir⁸⁰⁰.

Boule ve *demos* yanında Phaselis’te karşımıza çıkan diğer bir meclis formu “yaşlılar meclisi” olarak bilinen γερουσία’dır. Küçük Asya’da Helenistik Dönem’den itibaren varlığı bilinen bu meclis, İmparatorluk Dönemi’nde politik olmayan sosyal bir kurum olarak hizmet görmüştür⁸⁰¹. *Gerusia*’nın Q. Voconius Saxa’nın oğlu (Nr. 23) ve kentin ileri gelenlerinden Ptolemaios için yapılan onurlandırmalarda (Nr. 22) yer alması, bu kurumun Phaselis’teki pozisyonunun önemini açığa çıkarmaktadır. Herhangi bir kararın hukuki gücünü etkilemediği için, kent idaresi içinde resmi bir organ olarak iş görmemesine rağmen bu meclis, sadece top-

⁷⁹⁶ Brandt – Kolb, *Lycia et Pamphylia*, s. 61.

⁷⁹⁷ Nörr, *Imperium und Polis*, s. 34 vd.; Quaß, *Honoratiorenschicht*, s. 373-394; Stephan, *Honoratioren*, s. 59; Brandt – Kolb, *Lycia et Pamphylia*, s. 34.

⁷⁹⁸ Erken Roma Dönemi’nde sadece halk toplantılarının yönetim merci olan *boule* geç Cumhuriyet Dönemi’nden itibaren giderek kentsel jüri heyeti olarak yeniden düzenlenmiş. Krş. Nollé, *Side I*, s. 96; Stephan, *loc. cit.*

⁷⁹⁹ Quaß, *Honoratiorenschicht*, s. 382-394; Stephan, *Honoratioren*, s. 59.

⁸⁰⁰ Wörrle, *Stad und Fest*, s. 80 vdd.; Pleket, *Political Culture and Political Practice*, s. 205-212; Stephan, *loc. cit.*; Brandt – Kolb, *Lycia et Pamphylia*, s. 34.

⁸⁰¹ Quaß, *op. cit.*, s. 419.

lumsal değil, aynı zamanda - resmi olmasa da - politik bir öneme de sahiptir⁸⁰². Meclisin bu pozisyonu muhtemelen aralarında yerel eşref tabakasının yaşlı temsilcilerinin de bulunduğu üyelerinin kent elitine ait olmalarından ileri gelmektedir⁸⁰³.

Kentin idari yapısından sonra kent yönetimi için oldukça önemli olan memuriyetleri ele almak gerekmektedir. Phaselis'te Roma İmparatorluk Dönemi için epigrafik olarak belgelenen memuriyetlerin, önceki dönemlerde var olanlar, Lykia Birliği'ne girmesi ve Lykia Eyaleti'nin kurulmasıyla birlikte görülenler olarak ayrıldıkları görülmektedir. Bunlar ayrıca, düzenli görev ve yetki alanları ile birlikte kent idare ve yönetim konteksi içindeki memurlar (ἀρχαί)⁸⁰⁴ ve onursal memurlar olan leiturgialar (λειτουργία) olarak sınıflandırılabilir.

Phaselis'te belgelenen en erken memuriyet olan (*Nr. 3*) *demiourgos*'luğun İmparatorluk Dönemi'nde karşımıza çıkmadığı görülmektedir. Kentin kuruluş döneminde eponym bir memur olarak atanan, dini ve hukuki konulardan sorumlu olan *demiourgos*'luk makamı, Phaselis'in İ.Ö. 46 yılında Caesar'ın yaptığı düzenleme sonucu Lykia Birliği'ne katılmasıyla ortadan kalkmış olmalıdır. Zira İmparatorluk Dönemi Pamphylia kentlerinde en yüksek meritedeki memuriyet olarak görülen ve bir nevi belediye başkanı olarak tanımlayabileceğimiz bu memuriyet, Lykia kentlerinin idari yapısında bulunmamaktadır.

İ.Ö. 5. yüzyıldan adak taşı bilinen (*Nr. 2*) kent tanrıçası Athena Polias'ın rahipliği, kökleri *demiourgos* kadar eskilere dayanan bir memuriyetliklidir. İ.S. 2. yüzyılın 2. yarısından bir onur yazıtı, bu memuriyetin, İmparatorluk Dönemi'nde de devam ettiğini belgelemektedir (*Nr. 22*). Kentteki kült işlerinden sorumlu olan bu memuriyetin İmparatorluk Dönemi Phaselis'inin en önemli ve prestijli memuriyetlerden biri olduğu söylenebilir. Epigrafik olarak belgelenemese de, Athena Polias'ın dışında kentte, Klasik ve Helenistik Dönem'den adak taşları bilinen tanrılar Helios, Apollon Iatros, Hermes ve Hestia'nın da İmparatorluk Dönemi rahiplikleri olmalıdır. Zira

⁸⁰² Bu kurumun daha güçlü bir şekilde ortaya çıkması İmparatorluk Dönemi'nde olmuştur (Wörle, *Stadt und Fest*, s. 114). Küçük Asya *gerusia*'ları için krş. A. H. M. Jones, *The Greek City: From Alexander to Justinian*, Oxford, 1940, s. 226 dpn. 31; J. H. Oliver, *The Sacred Gerusia*, Hesperia Suppl. VI, 1941, s. 9-47; Magie, *Roman Rule*, s. 855-860.

⁸⁰³ Quaß, *op. cit.*, s. 418-421; Stephan, *op. cit.*, s. 64. Sillyon'da *gerusia* ve *demos*, yaptığı hizmetlerden dolayı Megakles kızı ünlü Menodora'yı onurlandırır (IGR III 801 Krş. IGR III 802, 803; R. Van Bremen, *A Family from Sillyon*, ZPE 104, 1994, s. 43 vdd.). Menodora'nın yaptığı hizmetlerden biri farklı vesilelerle meclis üyelerine 85 *denarii*, *gerusia*'nın her bir üyesine 80 ve her bir halk meclisi toplantılarına katılanlara (*ekklesiastes*) 77 ve bunların eşlerine 3 *denarii*, daha sonra da her bir vatandaşa (*polites*) 9, azatlılara (*apeleuteros*) ve *perioikos*'lara da 3 *denarii* ödemesidir. *Gerusia* üyeleri burada hemen *boule* üyelerinden sonra gelmekte ve en yüksek ikinci meblağı almaktadır. Dağıtılan meblanın ihtiyaca göre değil politik-sosyal statüye göre yapılması, *gerusia* üyelerinin kent içindeki rütbelerinin yüksekliğini göstermektedir. Krş. Brandt – Kolb, *op. cit.*, s. 37.

⁸⁰⁴ *Boule* ve *demos* kesin bir söz söyleme hakkına sahip olsa da, kentlerin kaderi esasen bu memuriyetleri elinde tutan küçük elit tabakaya bağlıdır. Bu memuriyetler *boule* ve *demos* üyesi de olan kişiler tarafından yürütülmektedir. En yüksek memuriyetler sadece meclis üyeleri tarafından βουλευτικαί ἀρχαί olarak üstlenilirken, daha az önemde olan memuriyetler, δημοτικαί ἀρχαί, ise halk meclisi üyeleri tarafından üstlenilirdi. Stephan, *op. cit.*, s. 60; Brandt – Kolb, *op. cit.*, s. 34.

Phaselis dışında hem Lykia⁸⁰⁵ hem de Pamphylia'da⁸⁰⁶ böylesi tanrı rahiplikleri bilinmektedir.

Boule'nin sekreteri olan *grammateus* (γραμματεὺς τῆς βουλῆς)⁸⁰⁷ ve hem *boule* hem de *ekklesia* için gündemi tespit edip toplantıya davet eden, meclis tarafından halk toplantılarına sunulmuş olan karar dilekçelerini hazırlayan *prytanlar* (πρυτάνεις)⁸⁰⁸ Helenistik Dönem'den itibaren işlerliği devam eden ἀρχαί memuriyetliklerdendir⁸⁰⁹. Phaselis'te Kolalamis isimli şahsın İ.S. 2. yüzyılda *boule*'nin *grammateus*'u olduğu belgelenmiştir (Nr. 25). Kentte *demos* ve *gerusia* kurumlarında görevli başka *grammateus*'lar da olmalıdır⁸¹⁰, fakat şimdiye kadar bunu kanıtlayacak bir belge ele geçmemiştir. Kentte iki *prytan* belgelenmiştir (Nr. 22, 25). Demosthenes yazıtı Oinoanda kentinde 5 *prytan*'ın aynı anda görev başında olduğuna ve bunların kendi aralarında işbirliği içinde çalıştığına işaret etmektedir. Bu sayının her kent için aynı mı olduğu yoksa ihtiyaca göre mi belirlendiği kesin olarak yanıtlanamamaktadır⁸¹¹. Her ikisi de bir yıllığına görev başında bulunan bu memuriyetler arşiv işleri ve yazışmalar için ilk sorumlular olarak meclisle sıkı bir bağlantı içinde olmuşlardır⁸¹².

Liturjik bir memur olan *agoranomos* muhtemelen Klasik Dönem'den itibaren Phaselis'te görev başındadır. Zira kentte İ.Ö. 4. yüzyıldan itibaren bir *agora*'nın var olduğu bilinmektedir. Finansal yükümlülüğü oldukça ağır olduğundan İmparatorluk Dönemi ile birlikte sayılarının arttığı ve görev sürelerinin azaldığı bilinen bu memurlar genelde yerel pazarın kontrolünden sorumluydular. Malların kalitesini, fiyatını ve genel düzeni gözetirlerdi. Pazar düzeyinin sağlanması yanında bu pazarın tahıl, ekmek ve diğer mallara olan ihtiyacının uygun fiyata tedarik edilmesi de sorumlulukları arasındaydı. *Agoranomos* ihtiyaç durumunda ya kendi malını ya da kendisi tarafından alınan malı pazara getirmek ve bunu zararına da olsa

⁸⁰⁵ Kadyanda'da Σέρραπις, TAM II 661; Ksanthos'ta πατροῦοι θεοί, TAM II 267, 496; Patara'da Tiberius Dönemi'nde πατροῦος Ἀπόλλων, TAM II 420; Aperlai, Kormos, Lydai ve Limyra'da Ζεύς, IGR III 692; TAM II 902; Lydai için krş. TAM II 130; Limyra için krş. J. u. L. Robert, BE 1981, 532, şurada: REG 94, 459 vd. Tüm Lykia kentlerinde saygı gören ve rahiplikleri bulunan tanrılar için ayrıca bkz. Frei, *Götterkulte*, s. 1724-1864.

⁸⁰⁶ Perge'de Ἄρτεμις Περγαία, Ἀπόλλων Πύθιος, Ἀπόλλων Κηρύκειος, Şahin, *Perge II*, nr. 58, 195, 199 (Artemis Pergaia), 79 (Apollon Pythios), 264 (Apollon Kerykeios); Side'de ise πατροῦος κτίστης Ἀπόλλων, Ἀθηνᾶ için, Nollé, *Side II*, nr. 75, 380 (Apollon Patroos), 74 (Athena); Silyon'da Δημήτηρ, IGR III 802; Attaleia'da Ἀπόλλων Ἀρχηγέτης, IGR III 780 ..vs.

⁸⁰⁷ *Grammateus*'lar için bkz. Schulthess, RE VII₂, s. 1707-1779, s.v. Γραμματεῖς; Görev ve faaliyet alanları hakkında geniş bilgi için bkz. C. Schulte, *Die Grammateis von Ephessos. Schraibamt und Sozialstruktur in einer Provinzhauptstadt des römischen Kaiserreiches*, 1994 Stuttgart, s. 29-47.

⁸⁰⁸ *Prytaneus*'lar için bkz. F. Gschnitzer, RE Suppl. XIII, s. 787 vdd, s.v. *Prytanis*.

⁸⁰⁹ Quaß, *Honoratiorenschicht*, s. 341 vdd.

⁸¹⁰ Ephessos kentinde bu kurumlarda görev yapan *grammateus*'ların faaliyetleri hakkında bkz. Schulte, *op. cit.*, s. 18-28.

⁸¹¹ Krş. Wörrle, *Stadt und Fest*, s. 110 dpn. 188.

⁸¹² Demosthenes yazıtında Γραμματεὺς βουλῆς ve πρυτάνεις bir συνθυσία'da bir araya gelirler ve tek tek iki sığır kurban ederler; bu koalisyon her iki memuriyetin resmi faaliyetlerinde ortaya çıkan sıkı bağlantıya dayanmaktadır. Krş. Wörrle, *Stadt und Fest*, s. 107 vd.

halka sunmak zorunda idi. *Agoranomos*'ların kendi paralarıyla uygun imkanlar sağlamaları önemlidir. Bunlar esasen devletin kendi sorumluluğunda olan bir işi kişisel olarak yerine getirirlerdi. Bu memuriyet Phaselis'te sadece Büyük Hamam'ın mozaik yazıtında anılmaktadır (Nr. 50). Ele geçen yazıta göre Phaselis'te iki *agoranomos* vardır ([..]δυμά[. . .] | [κα]ἰ Ζωσί[μος] | [Ιά]σονος ἀ[γο]|[ράν]ομοι). Ἀγορανόμοι sayısı kentten kente değişmektedir; örneğin bu sayı Oinoanda'da 2 iken Boubon'da 4'dür. İmparatorluk Dönemi öncesinde 1 yıllık olan görev süresi, ağırlaşan şartlar nedeniyle azaltılmıştır. Perge ve Side'de *agoranomos*'ların memuriyet süresinin 3 aylık olarak sınırlanması, bu memuriyet heyetinin 1 yıllığına seçildiği, bunların hepsinin aynı zamanda görev yapmadığı, tersine birbirleriyle nöbetleşe görev başında oldukları yönündeki tahmini güçlendirmektedir. Bu süre Phaselis ve Oinoanda'da 6, Boubon, Side ve Perge'de 3 aydır⁸¹³.

Phaselis'te belgelenen diğer bir erken dönem memuriyeti *gymnasiarkhia*'dır (Nr. 25). *Agoranomos*'luk gibi oldukça masraflı olan bu memuriyet hakkında bilgi veren pek çok belge vardır. Bu memuriyet, erken dönemlerden itibaren kentin resmi yaşamında çok önemli bir yere sahip olan *gymnasion*'un idaresi ile ilgili olduğu için, oldukça önemli ve prestijli bir mevkiye sahip olmalıdır⁸¹⁴. *Gymnasiarkhes*'lerin en önemli görevi, jimnastik çalışmalarında ve yarışmalarda kullanılacak zeytin yağını tedarik etmektir (ἔλαιον, ἄλειμμα, ἐπαλείμματα τιθέναι)⁸¹⁵. Kent oldukça pahalıya mal olan bu ihtiyacın karşılanmasını sağlayamadığı için, gerekli olan para *gymnasiarkhes*'in kesesinden (ἐκ τῶν ἰδίων) karşılanmıştır. Bunun dışında *gymnasion*'lardaki hamamın ısıtılması için gerekli olan yakacağı da *gymnasiarkhes* tedarik etmiştir. Düzenli olarak yarışmalar düzenlemek de *gymnasiarkhes*'in görevleri arasında yer almıştır. Yarışmalarda birinci gelenlere ödül vaat edilmesi, kurban kesilmesi, yemek verilmesi ve başka bayramlara katılma görevleri de ona aittir. Gençlerin eğitmeni *ephebarkhoi* ve *knabe*'lerin eğitmeni *paidonomoi*'un maaşları da *gymnasiarkhes* tarafından karşılanmaktaydı⁸¹⁶. *Gymnasiarkhia* İmparatorluk Dönemi'ndeki resmi görevler arasında liturjik bir memuriyet olarak önemli bir rol oynamıştır. *Gymnasion*'ların sayısındaki artış, onların lüks donanımları, banyo ve hamamlarla bağlantıları düşünüldüğünde, erken dönemler karşısında bu dönemde *gymnasiarkhes*'lerin materyal açısından yükümlülüklerinin arttığı anlaşılmaktadır⁸¹⁷. Kentlerde halk meclisleri tarafından 1 yıllığına belirlenen memuriyet süresi,

⁸¹³ G. E. Bean – T. B. Mitford, *Journeys in Rough Cilicia in 1964-1968*, DAW 102, 1970, 38-40; Wörrle, *Stadt und Fest*, s. 112.

⁸¹⁴ J. Oehler, RE VII 2, 1969 vdd. s.v. γυμνασίαρχος ve s. 2004 vdd. s.v. *Gymnasion*

⁸¹⁵ Quaß, *Honoratiorenschicht*, s. 288.

⁸¹⁶ Quaß, *op. cit.*, s. 286-289.

⁸¹⁷ *Gymnasiarkhes*'lerin üstlendiği görevler ve mali sorumlulukları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Quas,

ağırlaşan koşullar nedeniyle bazı kentlerde 6 ya da 4 aya indirilmiş ve tek kişi yerine kentteki *gymnasion* sayısı kadar kişi tarafından yüklenilmiştir⁸¹⁸.

Phaselis'te *gymnasiarkhia*'lığı üstlenen Kolalemis'in bu memuriyet yanında [ἐ]πιμελητής καὶ [δη]μοσκόπων ἔργων görevini de üstlendiği görülmektedir (Nr. 25). Kentteki yapı işlerinin denetlenip yürütülmesinden sorumlu olan bu memuriyet Lykia'da Idebessos ve Oinoanda kentlerinde de karşımıza çıkmaktadır⁸¹⁹.

Phaselis'te Klasik ve Helenistik Dönem'de görülmeyen, Lykia Birliği'ne dahil olması ve Lykia'nın İ.S. 43 yılında İmparator Claudius tarafından eyalet olarak düzenlenmesinin ardından kurulan memuriyetliklerden en önemlisi İmparator rahipliği ve rahibeliğidir⁸²⁰. Bu memuriyet Phaselis'te iki yazıtta karşımıza çıkmaktadır (Nr. 22 ve 27). Bunlardan ilkinin kent ileri gelenlerinden Ptolemaios, diğerini de Aurelia Bettia üstlenmiştir. Buradaki yazıtlarda imparator rahibi ve rahibesi tek tek anılmıştır, bu memuriyeti birlikte üstlendikleri eşleri ya da yakın akrabalarından partnerleri verilmemiştir⁸²¹. İmparator rahipliği, bu görevi üstlenenlere bazı rütbeleri taşıma ayrıcalığı sunmaktadır; imparator büstlü altın çelenk, purpur renginde kıyafet, oyunlarda *proedria* hakkı vs. Ama imparator rahibi çiftlerin en önemli görevlerinden biri bayram töreni, imparatorlar ve kent tanrıları için kesilen kurbanlar ile ilgilenmektedir⁸²². İmparator rahibelerine, imparator ailesinin kadın üyeleri ile ilgili kült görevlerinde özel yetkiler verilmiştir⁸²³. Lykia kentlerinin imparator rahiplerinin İ.S. 2. yüzyılda kült fonksiyonlarıyla sınırlı kalmadığına yönelik belirtiler de vardır⁸²⁴.

Honoratiorenschicht, s. 288 vd., 317 vdd.; Drecoll, *Liturgien*, s. 79 vdd.

⁸¹⁸ Quaß, *op. cit.*, s. 321; Wörrle, *Stadt und Fest*, s. 113 vd.

⁸¹⁹ Wörrle, *op. cit.*, s. 117; TAM II 831, 835, 838.

⁸²⁰ Oinoanda'dan ele geçen Demosthenes yazıtı, İmparatorluk Dönemi'nde Lykia kentlerinde görülen memuriyetler ve bunların hiyerarşik düzeni hakkında oldukça geniş bilgiler vermektedir (Wörrle, *Stadt und Fest*, s. 100-123.) Bu yazıt Oinoanda kentinin komple memuriyet listesini aktarmaktadır. Bu listenin diğer Lykia kentleri için ispat edilmiş memuriyetlerle karşılaştırılması tam bir özdeşlik vermektedir. Hiyerarşik bir sıraya göre düzenlenmiş olan Oinoanda memur listesi, 22 görevliyi kapsamakta ve ilk sırada imparator kültü rahibeliği ile birlikte imparator kültü rahipliğini anmaktadır. Buna göre kent en önemli memuriyeti imparator rahipliği/rahibeliği'dir (ἱερεὺς Σεβαστῶν - ἱέρεια Σεβαστῶν). İmparator kültürünün sosyal boyutu hakkında bkz. D. Ladage, *Soziale Aspekte des Kaiserkultes*, şurada: W. Eck - H. Galsterer - H. Wolf (ed.), *Studien zur antiken Sozialgeschichte*. Festschrift F. Vittinghoff, Köln-Viyana 1980, s. 377-388.

⁸²¹ Bu memuriyet genellikle evli çiftler tarafından üstlenilirdi, ama bazen yakın akrabaların da bu memuriyeti birlikte yerine getirdikleri görülebilir, krş. Wörrle, *op. cit.*, s. 102 vdd.; krş. Brandt - Kolb, *Lycia et Pamphylia*, s. 35. Genel olarak erkekler ἱερασάμενοι τῶν Σεβαστῶν μετὰ καὶ τῆς γυναικός (krş. TAM II 835) olarak onurlandırılırlarken; Bubon'da iki yazıtta kadınlar için ἱερασάμεναι τῶν Θεῶν Σεβαστῶν μετὰ καὶ τοῦ ἀνδρός ifadesi kullanılmıştır (F. Schindler, *Die Inschriften von Bubon*, SAWW 278, 3, 1972, Nr. 10,13) ve Balbura'da bir kadın kocası tarafından συνιερασαμένη αὐτῷ τῶν Σεβαστῶν olarak bir heykelle onurlandırılmıştır (IGR III 475). Erkekler için de içlerinde kadınların rahiplik makamına katılımından bahsetmeyen onurlandırılmalar, ἱερατεύσαντες τῶν Σεβαστῶν, vardır.

⁸²² Krş. Wörrle, *op. cit.*, s. 103 vd.

⁸²³ Krş. Wörrle, *op. cit.*, s. 101 vd.

⁸²⁴ Bu konuda bkz. Krş. Wörrle, *op. cit.*, s. 104.

Phaselis'te belgelenen bir diğer İmparatorluk Dönemi memuriyeti *eikosaprotos*'luktur (Nr. 22, 25). Adından da anlaşılacağı üzere 20 kişilik bir guruptan oluşan bu memuriyetin, daha önce 10 kişiden oluştuğu ve δεκάπρωτοι olarak adlandırıldığı bilinmektedir⁸²⁵. Bu sayının 20 kişiye yükseltilmesi Lykia'da en geç İ.S. 124 yılında vuku bulmuştur⁸²⁶. Roma öncesi *dekoproteia*'ya ilişkin hiçbir antik kaynak veya epigrafik malzeme bulunmamasından dolayı bu memuriyetin bir Roma kurumu olduğu ileri sürülmektedir⁸²⁷. Bu memuriyetin Anadolu'dan en erken örneği (Tralleis) İ.S. 1. yüzyıla tarihlenmektedir⁸²⁸. Çok detaylı bilgiye sahip olmasak da bu memurların en önemli görevi kendi kentlerinin *fiskus*'a yapması gereken vergi gelirlerinden ve vergilerin toplanmasından sorumlu olmalarıdır⁸²⁹. Eyalet yönetimi çerçevesinde *fiskus*'a ödenecek vergilerin toplanması kentlerin en öncelikli sorumlulukları idi⁸³⁰. Her bir kent bir *census* yaparak kentin vergi gelirlerini tespit ederdi⁸³¹. Kent bu verginin toplanması işini *bouleutes*'lerden seçilen *dekaprotos*'lara (*eikosaprotos*'lara) verirdi. Kent *fiskus* için toplanan bu vergiden kendi kasasına hiçbir şey aktarmazdı. Kentin tahsil edemediği vergi eksikliğini bizzat *deka/eikosaprotos*'ların kendi ceplerinden karşılaması gerekiyordu⁸³². Bundan dolayı εικοσάπρωτοι üyeleri hatırı sayılır finansal bir güce sahip olmalıydılar⁸³³. *Boule*'den seçilen ve hemen hemen tüm yerel finans işlerinde güvenilir kişi ve vatandaş olarak söz sahibi olan *eikosaprotos*'lar sadece bir memuriyete atanmazlardı, aynı zamanda yerel finans yönetiminde anahtar mevkii işgal ederlerdi⁸³⁴. Bu memuriyet yüksek sosyal pozisyon için bir işaret

⁸²⁵ Krş. Magie, *Roman Rule I*, s. 648 dpn. 48; H. Volkmann, Kl. Pauly, s.v. *Dakaprottoi*; Wörrle, *Neue Inschriften aus Myra*, s. 290 vd.

⁸²⁶ Hula, *Dekaprotie und Eikosaprotie*, s. 197 vdd.; Demosthenes yazıtı, Hula'nın *dekaprotos*'luktan *eikosaprotos*'luğa geçişin Lykia'da Hadrian Dönemi'nde gerçekleşmiş olması gerektiği yönündeki isabetli tahminini destekler ve bunun için 124 yılıyla belirlenen *terminus ante quem* verir. Krş. Wörrle, *Stadt und Fest*, s. 162 vd.

⁸²⁷ Seeck, *Decemprimat und Dekaprotie*, s. 151; krş.: Wörrle, *Neue Inschriften aus Myra*, s. 291.

⁸²⁸ Laum, *Stiftungen II*, 99 no. 95; krş. Dmitriev, *City Government*, 197 dpn. 39.

⁸²⁹ Wörrle, Myra Gümrük Yazıtı'na göre, giriş gümrüğünü toplama hakkı karşılığında, kentin yıllık aidat olarak *Koinon*'un kasasına aktaracağı 7000 *denaria* tutarındaki ödeme hususunda, *Koinon*'un mültezimlerin değil; kentin alacaklısı olmasından hareket ederek, bu süreçle *deka/eikosaproteia* memuriyetinin yükümlü olduğunu düşünür, Wörrle, *Neue Inschriften aus Myra*, s. 290.

⁸³⁰ *Dekaprottoi*'un *tributum*'daki sorumluluğuna dair bkz.: Dig. 50, 4, 18, 26; CIG 3491 = IGR IV, 1290; CIG 4411 (=G. E. Bean – T. B. Mitford, *Journeys in Rough Cilicia in 1962 and 1963*, Viyana 1965, nr. 29a str. 9vd.'daki tamamlamaya göre: δεκαπρω]τεύσαντος πλειστάκις ἐπὶ τῆ[ς εισαγωγ]ῆς τῶν κυριακῶν φόρων πιστώ[ς]; CISem II 3913 = IGR III, 1056 = OGIS 629 (Palmyra Gümrük Yazıtı); TAM V, 982 str. 13-15: [δεκ]απρωτεύσαντα τὴν βα[ρυσ]τέραν προᾶξιμ Βαστερ[νικ]ήν; krş.: Brandis, RE IV, s. v. δεκάπρωτοι, s. 2419 vd.; Magie, *Roman Rule II*, s. 1517 dpn. 48; Wörrle, *Neue Inschriften aus Myra*, s. 291 dpn.735; Wörrle - Wurster, *Dereköy*, s. 449 dpn. 254.

⁸³¹ L. Neesen, *Untersuchungen zu den direkten Staatsabgaben der römischen Kaiserzeit*, Antiquitas Reihe 1, 32 (1980).

⁸³² Krş. Wörrle, *Ermandyberis von Limyra*, s. 295, 297 dpn. 22: *dekaprotos*'un σιτικῆ ile ilgisi için bkz. Wörrle - Wurster, *Dereköy*, s. 449.

⁸³³ Krş. Wörrle, *Stadt und Fest*, s. 163; Wörrle, *Ermandyberis von Limyra*, s. 295.

⁸³⁴ Bu memuriyet için ayrıca bkz. Liebenam, *Städteverwaltung*, s. 490 dpn. 1, 552; Seeck, *Dekemprimat und*

ve kent içinde örnek vazife olarak geçmekteydi; bundan dolayı bu kişiler *koinon*'un onur yazıtlarında da sık sık anılmışlardır⁸³⁵. Phaselis'te bu memuriyeti üstlenmiş olan Ptolemaios ve Kolalemis de gerçekten yaptıkları diğer memuriyetlerin de gösterdiği gibi kentin eşraf tabakasına mensup kişilerdir (ἄνδρα καλὸν καὶ ἀγαθὸν γενόμενον καὶ τοῦ πρώτου τάγματος τῆς πόλεως). Ptolemaios'un bu memuriyeti kaç yıl yaptığı bilinmez ama Kolalemis'in ömrünün sonuna kadar sürdürdüğü öğrenilmektedir⁸³⁶. Bir memuriyetin bu kadar uzun süre aynı kişi tarafından yürütülmesi sadece resmi idare için gerekli olan bölgesel şartlara yatkınlıktan çıkan bir sonuç değil, tersine bu memurlar ve iş gördükleri kentleri arasında oluşan güven ile alakalıdır⁸³⁷.

Phaselis'te Lykia Birliği memuriyetlerinden olan *hypophylakes*'liğe rastlanmaktadır (Nr. 22). Phaselis'li Ptolemaios Lykia Birliği'nin *hypophylaks*'liğini yapmıştır (ὑποφύλαξαντα τοῦ Λυκίων ἔθνους). Lykia, İ.S. 43 yılında Claudius tarafından eyalet olarak düzenlenmesi sırasında oldukça karışık bir dönem geçirmiştir⁸³⁸. Bu karışıklıkların bastırılması ve bölgede düzenin sağlanması için bazı memuriyetlerde değişiklikler olmuş, bazıları kaldırılmış ve bunların yerine yeni memuriyetler atanmıştır; bu dönemde *strategos*, *hipparkhes* ve *nauarkhes* gibi eski memuriyetler ortadan kaybolurken, *arkhyphylakes* ve *hypophylakes* gibi yeni memuriyetler ortaya çıkmıştır⁸³⁹. *Hypophylakes*'in tam olarak hangi görevleri üstlendiği konusu tartışmalıdır. Pek çok araştırmacı, ele geçen yazıtlarda bu memuriyetin sadece ismi anılıp, görevleri hakkında bilgi verilmediği için, ὑποφύλαξ'ın γραμματεὺς - ὑπογραμματεὺς⁸⁴⁰ ya da ἱππάρχης - ὑποἱππάρχης⁸⁴¹, de olduğu gibi ἀρχιφύλαξ'ın alt memuriyeti olarak adlandırıldığını düşünmektedir⁸⁴². *Arkhyphylakes*'ler polisiye görevleri

Dekaprotie, s. 147 vd.; Hula, *Dekaprotie und Eikosaprotie*, s. 197 vd.; M. Rostovtzeff, *The Social and Economic History of the Roman Empire*, Oxford 1957², s. 341 vd., 594, 601; Jones, *Greek City*, s. 139 vd.; Magie, *Roman Rule I*, s. 648; II, s. 1517 vd. dñ. 48; H. Volkmann, Kl. Pauly, s. v. *Dekaprotioi*; Wörrle, *Stadt und Fest*, s. 162 vd.; Quaß, *Honoratiorenschicht*, s. 177; Wörrle-Wurster, *Dereköy*, s. 449 vd.; Nolle, *Side II*, s. 395 dñ. 70; Wörrle, *Ermandyberis von Limyra*, s. 295 vdd.; Adak - Şahin, *Inschriften aus Tlos*, s. 91 dñ. 10.

⁸³⁵ Bu memurların kendi onurlandırmaları yanında, iyi hizmetlerde bulunmuş kişilerin onurlandırılması hususunda danışma ve halk meclislerine tavsiyede buldukları da bilinmektedir, IG XII 7, 240; 395-7; 400-2; 406-9.

⁸³⁶ Limyra'dan ele geçen bir yazıtta Ermandyberis adında birinin bu memuriyeti 25 yıl sürdürdüğü öğrenilir (Wörrle, *Ermandyberis von Limyra*, s. 294). Arneai'dan biri 18 yaşında üstlendiği bu görevi 86 yaşına dek sürdürerek bir rekor kırmıştır (TAM II 765).

⁸³⁷ Krş. M. Wörrle, *Ermandyberis von Limyra*, s. 297.

⁸³⁸ Suetonius, *Claud.* XXV; Cassius Dio LX 17. 3 ve bu dönem hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 51 vdd.

⁸³⁹ L. Moretti, *Richerche sulle leghe greche (Peloponnesiaca - Beotica - Licia)*, Rom 1962, s. 208; J.A.O. Larsen, *Representation and Democracy in Hellenistik Federalism*, CPh 40, 1945, s. 97; Krş. Deininger, *Provinziallandtage*, s. 71.

⁸⁴⁰ TAM II 660; SEG XVII 711.

⁸⁴¹ TAM II 420.

⁸⁴² Deininger, *Provinziallandtage*, s. 76; Fougères, *De Lyciorum Communi*, s. 119; Petersen - Luschan,

yanında *koinon*'un vekilleri olarak, birliğin vergi gelirlerini tahsil ederler, icap ettiğinde bu meblağı kendi ceplerinden ödeme yaparak tamamlar ve bu vergilerin ödenmesini eyalet yönetimi için garanti altına alırlardı⁸⁴³. Bu memuriyet hakkında oldukça kapsamlı bir araştırma yapan M. Zimmermann'a göre, *ὑποφύλακες*'lerin, *ἀρχιφύλακες*'lerin yukarıda bahsedilen polisiye ve finansal görevlerinde hangi vazifeleri üstlendikleri tam olarak belirlenemez, fakat *ὑποφύλακες*'lerin daha kısıtlı finansal güçleri yüzünden, özellikle polisiye görevlerde aktif hale getirildikleri ve bazı kentlerden tanınan *παρὰφύλακες* ve *ὄροφύλακες*'lerle birlikte her şeyden önce eşkıyalığa karşı mücadele ettikleri tahmin edilebilir⁸⁴⁴. M. Wörrle, polisiye çıkarlar için atanan tüm memurların vergi toplama yetkisine de sahip olduklarını ve mali görevlere de sahip polisiye memurların birlik idaresinden kırsal yerleşimlere doğru alçalan hiyerarşisi içinde *ἀρχιφύλακες*, *παρὰφύλακες* ve *ἀρχιδέκανοι* yanında *ὑποφύλακες*'lerin de olduğunu düşünmektedir⁸⁴⁵.

Hypophylakes'in Lykia Birliği memuriyetlerinin *cursus honorum*'u içindeki yeri de tartışmalıdır⁸⁴⁶. S. Jameson şöyle bir sıralama: *ὑποφύλαξ*, *ἀρχιφύλαξ*, *ὑπογραμματεύς*, *γραμματεύς*, *ἀρχιερέυς*, teklif etmekte ve *ὑποφυλακεία* görevlendirmesini giriş memuriyeti olarak ortaya koymaktadır⁸⁴⁷. Zimmermann ise, bu görevi üstlenmiş 22 kişi arasında şimdiye kadar 4 kişi dışında birlik içerisinde parlak kariyer yapan örneklere rastlanmadığı için, bu görüşü kabul etmez. Ona göre *hypophylakes*'lik bir kısım daha yüksek memuriyetler için gerekli olan finans imkanından yoksun, yerel eşraf tarafından üstlenilen ve ilerisi olmayan bir memuriyettir⁸⁴⁸. *Hypophylakes*'in tesir alanı yerel ihtiyaçlara göre belirlenmektedir ve bu memuriyet kent ile *koinon* arasında idari bir bağ oluşturmaktadır⁸⁴⁹.

Phaselis'ten *hypophylakes* dışında henüz başka bir birlik memuriyeti belgelenmemiştir. Fakat birliğe bağlı komşu kent Olympos'tan bir *lykiarkhes*, *arkhiereus* ve *grammateus*'un çıkması⁸⁵⁰, Phaselis'ten de bir *lykiarkhes*⁸⁵¹ ya da diğer birlik memurlarının olabileceğini

Reisen, s. 119; Magie, *Roman Rule II*, s. 1389 vd.; Wörrle, *Neue Inschriften aus Myra*, s. 293 dph. 751; J. A. O. Larsen, *Tituli Asiae Minoris II. 508*, CPh 38, 1943, s. 247-249; a.g.y., *Greek Federal States*, s. 254; Jameson, *League*, s. 850 vd.; N. P. Milner, AS 47, 1989, s. 55 vd.

⁸⁴³ Bu memuriyet hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Wörrle, *Neue Inschriften aus Myra*, s. 292 vdd.

⁸⁴⁴ Zimmermann, *ὑποφύλαξ*, s. 109 dph. 17.

⁸⁴⁵ Wörrle, *Stadt und Fest*, s. 149 vd.; Krş. Zimmermann, *ὑποφύλαξ*, s. 109 dph. 20.

⁸⁴⁶ Lykia Birliği memuriyetleri arasında *cursus honorum* olup olmadığı konusundaki tartışmalar için bkz. Behrwald, *Lykischer Bund*, s. 22 vdd.; Kokkinia, *Opramoas*, s. 214 vdd.

⁸⁴⁷ Jameson, *League*, s. 851 vd.

⁸⁴⁸ Zimmermann, *op. cit.*, s. 111 vdd.

⁸⁴⁹ Zimmermann, *op. cit.*, s. 117.

⁸⁵⁰ Adak – Tüner, *Neue Inschriften aus Olympos*, s. 60 vd. nr. 4.

⁸⁵¹ *Lykiarkhes* hakkında yapılan son çalışmalar için bkz. Engelman, *Zur Lykiarchie*, s. 183 vdd.; Şahin,

düşündürmektedir.

2.3.5 Agon'lar ve Kültler

Agon'lar Yunan kentlerinin sosyal yaşamında erken dönemlerden itibaren büyük önem taşımıştır. Sportif ve kültürel alanlarda düzenlenen yarışmalar, kent yaşamının ayrılmaz birer parçası olmuşlardır. Özellikle Roma İmparatorluk Dönemi'nde hem Küçük Asya kentlerinde, hem ana karadaki Yunan kentlerinde hem de Suriye-Phoinike Bölgesi'nde *agon* sayıları ve türlerindeki artış dikkat çekicidir⁸⁵². Söz konusu *agon*'lar sosyal statülerine göre kendi aralarında ikiye ayrılmaktadır: 1) Periyodik olarak düzenlenen ve ἀγῶνες ἱεροὶ ya da ἀγῶνες ἱεροὶ καὶ στεφανῖται olarak adlandırılan “kutsal” ya da “kutsal ve taç ödüllü” oyunlar; 2) Karşılığında para ödülü ya da başka bir ödül alınan ἀγῶνες θεματικοί denilen “para ödüllü” oyunlar.

İlk guruba dahil olan ἀγῶνες ἱεροὶ bölgeler arası düzenlenirdi ve bu *agon*'u düzenleyen kent, oyunları kabul eden diğer kentlere elçiler göndererek bu olayı duyurmak zorundaydı⁸⁵³. Bunların *oikoumenikos* olarak adlandırılmaları bu seremoniye bağlıdır. Panhellenik oyunlar, Pentaeterik Olympiatlar, Pythilar, Nemealar ve Isthmialar bu guruba dahildir. Yarışmalarda galip gelenler sadece bir taç kazanırlardı, ama bu yarışmanın prestiji oldukça fazlaydı. Roma Dönemi'nde bunlara yine yüksek prestijli başka *agon*'lar da eklenmiştir. Bu *agon*'lar *is elastik*'tir (εἰσελαστικοί), yani bunda galip gelen oyuncu kendi kentinde kutlama yapmaya ve finansal ödüllere hak kazanırdı. Bu yarışmalar İmparatorluk Dönemi'nde para ödülü aracılığıyla ünlü yarışmacılar için daha cazip hale getirilmiştir.

Θέμις sözcüğü, ödül keskinlikle para (θέμα) olan bir *agon*'a işaret etmektedir⁸⁵⁴. Ἀγῶνες θεματικοί genellikle lokal olarak düzenlenirdi. Kent, prestij açısından daha az öneme sahip bu yarışmalara sadece kendi vatandaşlarının mı katılacağını, yoksa yabancıların da katılıp katılamayacağına kendisi karar verirdi⁸⁵⁵. Bu *agon*'larda galibiyet kazananlar para

Lykiarchen, s. 29-47.

⁸⁵² H.A. Harris, *Greek Athletes and Athletics*, Westport Connecticut 1979, s. 226 vd.; krş. Pleket, *Antiker Sport*, s. 71, dpn. 133; Krş. Ziegler, *Städtisches Prestige*, s. 9.

⁸⁵³ Pleket, *Athletes and Ideology*, s. 56; Price, *Rituals and Power*, s. 127.

⁸⁵⁴ Krş. Laum, *Stiftungen 1*, s. 93 vdd.; H. Gaebler, *Die Losurne in der Agonistik*, ZfN 39, 1929, s. 286 vdd.; Nolle, *Side II*, s. 423, dp. 1.

⁸⁵⁵ Side'de düzenlenen *Andronikiane epibaterion themis*'i sadece kent vatandaşlarına açıkken, *Touesianeion epibaterion themis*'i tüm Pamphylia'lılara açıktır. Nollé, *Side II*, s. 423 vdd. nr. 120-125.

ödülü ve bunun yanında maneviyatı olan başka bir ödül (heykel, çelenk vs.) kazanırlardı⁸⁵⁶.

Oyunlar içerdikleri müsabaka türüne göre de üç guruba ayrılırdı: 1) Atletik oyunlar (γυμνικός); 2) Binicilikle ilgili oyunlar (ίππικός); 3) Sanatsal oyunlar (μουσικός). Bu oyunlar içinde en çok tercih edileni atletik müsabakalardır. Bu müsabaka tipi de kendi arasında pek çok dala ayrılmıştır: boks (πυγμαή), güreş (πάλη), pankration (παγκράτιον), koşu (δρομος) pentathlon (πένταθλον). Phaselis'te Ἀγῶνες θεματικοί gurubuna dahil, atletik oyunlardan (γυμνικός) güreş (πάλη) dalında düzenlenen iki yarışma belgelenmiştir: Ἀγῶν Παλλάδειος ve Ἀγῶν Θέμις. Her iki yarışma da özel şahıslar tarafından vakfedilmiştir; ilk yarışmayı kentin önde gelenlerinden ve ἀξιολογωτάτη olarak adlandırılan Aurelia Apphia (Nr. 32-33), diğerini ise yine eşraf tabaka üyesi Eukratidas (Nr. 34, 35, 36) isimli hayırhahlar tertiplemiştir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde özel kişiler tarafından kurulan ve kente ait bir komisyon tarafından yönetilen böylesi vakıflar yeni *agon*'ların kurulmasında etkin rol oynamıştır⁸⁵⁷. Phaselis'te yerel hayırhahlar tarafından düzenlenen⁸⁵⁸ tüm bu sportif yarışmalar yerel karaktere sahiptir ve görünüşe göre bu yarışmalara sadece Phaselis'liler katılmıştır. Ele geçen yazıtlarda sadece güreş müsabakasının anılması dikkat çekicidir. Bu müsabaka diğer Yunan kentlerinde de en yaygın olan yarış tipidir. İki çeşit güreşi tipi vardır. Bunlardan birincisi *skamma* denilen içi kum dolu havuzda yapılan ayakta güreştir. Diğerisi ise kapalı bir yerde ve çamur içinde yerde yapılan güreştir. İlk güreşte amaç rakibini üç kere yere düşürmektir. En prestijli olan galibiyet hiç yere düşürülmeden yarış kazanmaktır. Phaselis yazıtlarında geçen ἄπτωτος ἀμεσολάβητος ifadesinden, kentte düzenlenen güreşlerin birinci guruba dahil olduğu anlaşılmaktadır.

Kentte sportif *agon*'lar dışında Helenistik Dönem'de kutlanan *oikoumenik* tarzda düzenlenmiş sanatsal (μουσικός) bir *agon*'un tertiplendiği bilinmektedir (Nr. 30). *Tragedia*, *dithyrambia* ve *satyrika* dallarında düzenlenmiş olan bu *agon*'a Thrakia kenti Maroneia, Phokaia ve Pergamon gibi kentlerden de yarışmacıların katıldığı görülmektedir. Yarışmaya katılan sanatçılara eşlik eden müzisyenler, müzik aleti olarak genellikle *aulos* kullanırdı, fakat bunun yanında *lyra* ve bizim yazıtımızın da gösterdiği gibi *kithara* kullanılabilirdi⁸⁵⁹. Bu tür *agon*'lar ya buldukları festivalin ismiyle, ya da *dithyrambik* koroların müsabakalarıyla bir-

⁸⁵⁶ Wörrle, *Stadt und Fest*, s. 225 vd. Krş. Nollé, *Side II*, s. 423 vdd. Nr. 120-123 ve burada Nr. 33.

⁸⁵⁷ Mitchell, *Anatolia*, s. 219.

⁸⁵⁸ Yarışmaların finansı hakkında ayrıntılı bilgi almak için bkz. André, *Griechische Feste*, s. 219 vdd.

⁸⁵⁹ *Kithara*, *Dithyrambos*'taki hüznü şarkılara eşlik ederdi. Krş. H. Huchzermeyer, *Aulos und Kithara in der griechischen Musik*, Diss. Münster 1931, s. 54.

likte Dionysos *Agon*'u⁸⁶⁰ olarak adlandırılmışlardır. İ.Ö. 4. yüzyıldan itibaren bu tarz *agon*'lar tüm Yunan dünyasına yayılmıştır. Bunlar sadece Dionysos Kültü'yle bağlantı içinde olmak zorunda değildi; diğer tanrıların onuruna da düzenlenebilirlerdi: örneğin Zeus, Apollon, Musalar, Kharitler ve Serapis için de *Agones Skenikoi* 'lar düzenlenmiştir⁸⁶¹.

Ele geçen yazıtlardan, antik kaynaklardan ve sikke betimlemelerinden, Phaselis'te tapınım gören tanrılar, bu tanrıların kültleri ve rahiplikleri hakkında bilgi edinilebilmektedir. Kentte bir külte sahip tanrılar genelde Yunan kökenli tanrılardır. Athena Polias, Phaselis kentinin baş tanrısıdır⁸⁶² ve kentin kuruluşundan itibaren tapınım görmüştür. Zira Lindos'lu kolonistler baş tanrılarını yeni yerleştikleri kentin de baş tanrısı yapmışlardır. Lindos'lular tarafından kurulmuş olan Kilikia kentleri Soloi ve Tarsus ile Sicilia kenti Gela'nın baş tanrılarının da Athena olması bu gerçeği göstermektedir⁸⁶³. Athena, Rhodos kurması Lykia kentleri Rhodiapolis ve Melanippion'da da kentin baş tanrısıdır⁸⁶⁴. Kentten ele geçen ve yazı karakteri dolayısıyla İ.Ö. 5. yüzyıla tarihlendirilen bir yazıtta iki denizci, tanrıça Athena Polias'a 10 yıl süren gemi yolculuğundan sağ salim geri döndükleri için adakta bulunmuşlardır. Pausanias, Phaselis'teki Athena Tapınağı'ndan bahsetmektedir (*TLit. 19*). Pausanias'a göre buradaki Athena Tapınağı'nda Akhilleus'un tunçtan kargısı saklanmaktadır. Pausanias'ın anlatımlarından Phaselis'teki Athena Tapınağı'nın oldukça önemli ve ünlü bir tapınak olduğu anlaşılmaktadır. *Akropolis* üzerinde yer alması gereken bu tapınağın yeri şimdiye kadar tespit edilememiştir. Kent için pek çok memuriyetlikte bulunmuş olan Ptolemaios'a yapılan onurlandırma Athena Polias'ın rahipliğini ispatlamaktadır (*Nr. 22*). Phaselis'li *euergetes* Apphia'nın vakfettiği Palladeios *Agon*'u da tanrıça Athena ile ilişkilidir. Palladeios ismi burada Polias ile özdeşleştirilebilecek olan Athena Pallas'tan türetilmiş olmalıdır⁸⁶⁵.

Phaselis'lilerin kurucu kentleri Lindos'ta Athena Lindia'ya yaptıkları iki adak yazıtı bilinmektedir. Bunlardan ilki Phaselis'in antik kaynaklarda geçen kuruluş mitosları ile ilişkilidir (*TEp. 21*). Diğeri ise Rhodos'tan başka yazıtlardan da tanınan Aktaion'un hem Athena Lindia hem de Zeus Polieus için yaptığı bir adamdır. Atina'da, Athena Parthenos tapınağının envanter listelerinde bir Phaselis'linin tanrıçaya sunduğu adaklar da kaydedilmiştir (*TEp. 58*). Atina'dan ele geçen ve İ.Ö. 469-462 yılları arasına tarihlenen, Atina ile Phaselis'liler arasındaki geçen hukuki antlaşmada da Athena kuralların çiğnenmesi durumunda cezanın ödeneceği

⁸⁶⁰ Atina'da düzenlenen Büyük Dionysia Festivali için bkz. A. Pickard-Cambridge, *The Dramatic Festivals of Athens*², 1968, s. 57-90.

⁸⁶¹ Scheliha, *Musischer Agon bei den Griechen*, s. 61.

⁸⁶² Athena Polias'ın erken dönemlerde kentlerin baştanrılığını yapması ve Polias *epitheton*'u hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Cole, *Civic Cult*, s. 292-325.

⁸⁶³ Bing, *Tarsus*, s.103 vd.

⁸⁶⁴ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. burada Böl. 1.7.

merci olarak tespit edilmiştir (*TEp.* 55).

Yazıtlar ve antik kaynaklar dışında sikkeler de Athena'nın Phaselis'in baş tanrısı olduğunu açıkça belgelemektedir. Kentin Klasik ve özellikle Helenistik Dönem baskıları üzerinde Athena ve baykuş tasvirleri gözükmektedir⁸⁶⁶. Sikkeler üzerindeki Athena betimlemeleri Athena Palladios ve Athena Promokhos tasvirleri göstermektedir⁸⁶⁷. Athena, III. Gordianus Dönemi sikkelerinde de karşımıza çıkar⁸⁶⁸.

Res. 47: Athena Promokhos'u Gösteren bronz bir Phaselis sikkesi

Res. 48: Apollon başı tasvir edilmiş İ.Ö. 2. yy. sikkesi.

Kentte tapınım gören ve bir tapınağa sahip olan ikinci tanrı Apollon'dur. *Akropolis*'ten İ.Ö. 4. yüzyıla tarihlenen ve Apollon Iatros'a adanan bir adak taşı ele geçmiştir (*TEp.* 5). Üzerinde muhtemelen altından küçük bir heykelin varlığına işaret eden ayak izleri taşıyan bu adak taşı, *akropol* tepesinde yer alması gereken Apollon Tapınağı'na sunulmuştur. Apollon Iatros kültü özellikle Karadeniz kıyıları ve Skythia'da kurulmuş Yunan kolonilerinde öne çıkan bir kültür⁸⁶⁹. Delphi Apollon Tapınağı'ndan ele geçen ve İ.Ö. 425-400 arasına tarihlenen bir yazıtta Phaselis'lilerin Delphi Apollonu için yaptıkları kehanet borcu ödemesi rapor edilmiştir (*TEp.* 18). İ.Ö. 364-363 yıllarını kapsayan Delphi Apollon tapınak kayıtlarında Phaselis'li Damothemis'in yaptığı bağıştan söz edilmektedir (*TEp.* 19). Phaselis'in İ.Ö. 2. yüzyıl gümüş sikkelerinin ön yüzünde defne çelenkli Apollon başı tasvir edilmiştir⁸⁷⁰. Apollon daha sonra kentin birlik sikkeleri üzerinde de görülmektedir⁸⁷¹.

⁸⁶⁵ Krş. Adak – Tüner – Şahin, *Inscripfen aus Phaselis*, s. 9.

⁸⁶⁶ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 41, nr. 75 (baykuş); s. 80 vdd. lev. 25-29; s. 92-97 lev. 31-33.

⁸⁶⁷ Sikkeler üzerindeki Athena tipinin seçimi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 94 vd.

⁸⁶⁸ Aulock, *Lykien*, lev. 14 nr. 260-264.

⁸⁶⁹ Apollon Iatros için bkz. RE III, s.v. *Apollon*, s. 54.

⁸⁷⁰ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 80 vdd. lev. 25-29.

⁸⁷¹ Bunlar ön yüzde defne çelenkli, sağa dönük bir Apollon başı, arka yüzde *quadratum incusum* içindeki lyra göstermektedir. Krş. Heip-Tamer, *op. cit.*, s. 100.

Res. 49: Zeus Aetephoros.

Kentte tapınım gören diğer bir tanrı da Zeus Boulaios'tur. Kentte tanrının anıldığı sadece iki yazıt ele geçmiştir. Bunlardan ilki Mausollos ile Phaselis'liler arasındaki antlaşma yazıtıdır (Nr. 1). Zeus burada Helios ve Ge ile birlikte yemin tanrısı olarak geçmektedir. İ.S. 1./2. yüzyıllar arasına tarihlenen ikinci yazıt ise Zeus Boulaios'a ait bir sınır taşıdır (Nr. 51). Yazıtın ele geçtiği yerde görülen sütun parçaları ve blok taşın yapı kalıntıları, tanrının tapınağının burada olduğu yönünde arkeolojik veriler sunmaktadır⁸⁷². "Boule'nin koruyucusu" ve "meclise iyilikler bahşeden" anlamına gelen Βουλαῖα, Βουλαῖος *epitheton*'u daha çok dişi tanrılar için kullanılan bir *epitheton*'dur: Hestia, Athena Hera, Artemis ve Themis bu *epitheton*'u kullanan tanrılardır⁸⁷³. Eril tanrılar arasında ise ilk sırada Zeus bulunmaktadır⁸⁷⁴. Zeus Phaselis'in 221/20-189/88 arasında basılan Büyük İskender *drakhme*'lerinin arka yüzünde karşımıza çıkmaktadır⁸⁷⁵. Bu sikkelerde Zeus Aitephoros ve Zeus Lykaios tasvirleri betimlenmiştir.

İskender sikkeleri dışında bazı İ.Ö. 4/3. yüzyıl sikkelerinde betimlenen şimşek demeti ve kartal motifleri de Phaselis'teki Zeus kültüne işaret etmektedir. Zeus, Lykia'da kültü oldukça yaygın olan bir tanrıdır⁸⁷⁶, fakat Boulaios *epitheton*'u ilk olarak Phaselis kentinde karşımıza çıkmaktadır. Küçük Asya'da ise Phaselis dışında Pergamon ve Kalkhedon'da da Zeus Boulaios kültüne rastlanmıştır⁸⁷⁷.

Ele geçen iki yazıt Phaselis'teki Helios Kültü'nün varlığını ortaya çıkarmaktadır (Nr. 1, 4). Bunlardan en önemlisi Sotas adında bir şahsın Helios'un rahipliğini yaptığı sırada tanrı Helios ve diğer tüm tanrılara sunduğu adak yazıtıdır. Yazı karakteri dolayısıyla İ.Ö. 4. yüzyıla tarihlendirilen bu yazıt açık bir şekilde kentte tanrıya ait bir tapınak olduğunu göstermektedir. Diğer yazıt ise Karia Satrabı Mausollos ile Phaselis'liler arasındaki meşhur antlaşmadır. Helios burada Zeus ve Ge ile birlikte yemin tanrısı olarak geçmektedir. Bilindiği üzere Helios

⁸⁷² Bayburtluoğlu burada antis ya da prostylos planlı küçük bir tapınağın yer aldığını düşünür, Bayburtluoğlu, *Lykia*, s. 84 vd.

⁸⁷³ Nollé, *Side II*, s. 425 dpn. 12.

⁸⁷⁴ Jessen, RE III 1, s. 1019 s.v. *Boulaios*, *Boulaia*.

⁸⁷⁵ Heip-Tamer, *Phaselis*, s. 65 vd. le. 9-25.

⁸⁷⁶ Frei, *Götterkulte*, s. 1845 vd.

⁸⁷⁷ I. v. Pergamon, 246 str. 49; R. Merkelbach, *Die Inschriften von Khalcedon*, IK 20, s. 16, nr. 10: ἱερεὶ Διὸς Βουλαίου ἀπὸ τᾶς [καρυκ]εῖα.

Rhodos kentinin baş tanrısıdır ve en eski kült yeri de burada bulunmaktadır⁸⁷⁸. Phaselis'te bu kadar erken zamandan itibaren görülmesi de Rhodos'la ilişkili olmalıdır. Zira bu tanrı Lykia'da kesinlikle baskın bir karakter göstermez. Bu bölgede Helios için bilinen tek kült yeri Arykanda'dadır ve o da buraya İ.Ö. 188 yılından sonra Rhodos etkisi ile gelmiştir⁸⁷⁹. Helenistik Dönem'e ait kent sikkelerinde de sık sık Helios portresi görülmektedir⁸⁸⁰. Phaselis'te Helios'a ait kutsal alanın nerede yer aldığı kesin olarak bilinemez. Helios güneş tanrısı olduğu için kendisine yönelik tapınımlar genellikle açık alanlarda yapılmaktadır. En ünlü kült yeri olan Rhodos'taki tapınağı bile oldukça mütevazıdır. Bu yüzden genel olarak Helios tapınaklarını arkeolojik olarak tespit etmek oldukça zordur⁸⁸¹. Bu kapsamda düşünüldüğünde Phaselis'teki kült yeri de muhtemelen *akropolis* üzerinde yer alan sade bir tapınaktır.

Akropolis'ten ele geçen ve İ.Ö. 4. yüzyıla tarihlenen bir yazıt Hestia ve Hermes'e adanmıştır (Nr. 3). Küçük Asya'da tek bir yazıtta bu iki tanrıya yapılmış bir adama tanınmamaktadır⁸⁸². Bilinen kent sikkeleri üzerinde Hestia'ya rastlanmasa da, birkaç sikkede Hermes'in atributları Herme ve Kerykaion görülür⁸⁸³. Hermes genel olarak tüccarların ve hırsızların tanrısıdır. Phaselis'teki kültü de tüccarları koruması özelliği ile bağlantılı olmalıdır.

Bunlar dışında bilinen yazıtlarda karşımıza çıkmayıp da sikke betimlemelerinde karşımıza çıkan tanrılar vardır. Bunlardan en sık betimleneni Herakles'tir. İ.Ö. 221-188 arasında basılan Büyük İskender sikkelerinin ön yüzünde aslan postu giymiş Herakles tasvirleri betimlenmiştir⁸⁸⁴. Fakat Herakles'in Phaselis sikkeleri üzerinde betimlenmesi, onun kentte bir kültü olduğu anlamına gelmez. Zira Makedonia kralları soylarını Herakles'e bağlarlardı, bundan dolayı da sikkelerinde tanrıyı betimlerlerdi⁸⁸⁵. Büyük İskender de, Herakles bütün Yunan dünyasında saygı gördüğü için bu tipi kabul etmiştir⁸⁸⁶.

Kentin III. Gordianus Dönemi'nde bastığı sikkeler üzerinde Tykhe ve Aphrodite betimle-

⁸⁷⁸ Antik kaynaklar Helios'un en erken kült yeri olarak Rhodos'a işaret ederler (Pindaros, *Olympia* 7; Diod. V 55-63; Strab. X 3.19; XIV 2.5 vdd). Helios'un adadaki bu konumu epigrafik ve arkeolojik belgeler aracılığıyla da ispatlanmıştır. İ.Ö. 408 yılında Lindos, Kamiros ve Ialysos kentleri bir *Synoikismos* oluşturarak yeni Rhodos kentini meydana getirince Helios kentin koruyucu tanrısı mertebesine yükseltilmiş ve bundan sonraki süreçte tanrının tasviri sikkeler üzerinde kendini göstermeye başlamıştır. Krş. Matern, *Helios und Sol*, s. 10 vd.

⁸⁷⁹ Lykia'daki Helios kültü için bkz. Frei, *Götterkulte*, s. 1796 vdd.

⁸⁸⁰ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 60, 64, 72 vdd. nr.87, 159.

⁸⁸¹ Matern, *op. cit.*, s. 11 ve 191.

⁸⁸² Hermes-Hestia birlikteliği için bkz. Jean-Pierre Vernant, *Hestia - Hermès. Sur l'expression religieuse de l'espace et du mouvement chez les Grecs*, şurada: Jean-Pierre Vernant, *Mythe et pensée chez las Grecs. Étude de psychologie historique*, 2 vol., Paris, 1974, s. 155 - 201.

⁸⁸³ Heipp-Tamer, *op. cit.*, s. 60 nr. 88-91.

⁸⁸⁴ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 65, 84 lev. 9-25.

⁸⁸⁵ Krş. P.R. Franke – M. Hirmer, *Die griechische Münze*, München 1972², lev. 169 nr. 560, 561.

⁸⁸⁶ Krş. Franke – Hirmer, *op. cit.*, s. 116.

meleri görülmektedir⁸⁸⁷. İnsanların ve devletlerin talihini idare eden Tykhe'nin Phaselis dışında 13 Lykia kentinde daha karşımıza çıkması, onun kentin ya da imparatorun tanrısı değil, tersine genel bir tanrıça olduğunu göstermektedir. Aphrodite için aynı şey söylenemez, yazıtlardan ve antik kaynaklardan Aphrodite'nin Phaselis'te tapınım gördüğüne yönelik herhangi bir şey bilinmediğinden bu tanrı için bir tahminde bulunmak şimdilik mümkün değildir.

Bütün bu kültürler yanında İmparatorluk Dönemi'nde Phaselis'teki imparator kültü de yazıtlar aracılığıyla bilinmektedir. İ.S. 2. yüzyılın 2. çeyreğinden Phaselis'li Ptolemaios için yapılan onurlandırmada, τῶν θεῶν Σεβαστῶν rahiplik makamı bildirilmektedir. Ptolemaios rahmetli Augustalar'ın rahipliğini yapmıştır (Nr. 22).

2.3.6 Kent Mimarisi ve Sosyal Yaşam.

Roma kent dokusunun bir çok yapısı Yunan *polis*'ndeki mimariyi andırmaktadır. Bu dönemde kentler genellikle birbirleriyle rekabet halindedirler ve bundan dolayı da her kent kendini güzelleştirme çabasıdadır⁸⁸⁸. Genellikle Helenistik Dönem'den beri var olan yapılar bu dönemde yenilenmiş ya da yeniden inşa edilmiştir. İmparatorluk Dönemi kentlerine bakıldığında, *pax romana* ve ekonomik refah düzeyinin artması sayesinde, toplumun, kendi kentlerinin resmi binalarla donatılmasına yönelik isteklerinin Helenistik Dönem'e nazaran oldukça yükseldiği görülmektedir⁸⁸⁹. Bu istek kısmen erken dönemlerde olduğu gibi kent tarafından finanse edilerek karşılanmaya çalışılsa da, daha çok hayırhahların sayısının artması ve bu kişilerin özellikle resmi yapılar için önemli bağışlarda bulunması sayesinde giderilmiştir. Phaselis için bunun en güzel örneği Phaselis'li Tyndaris'in İmparator Hadrianus'a ithaf ettiği *Tetragonal Agora* yapısıdır. İthaf yazıtından (Nr. 15) İmparator'un ikinci doğu seyahatine yetiştirildiği anlaşılan bu yapı kentin ana caddesi üzerinde ve adı gibi kare formda inşa edilmiştir⁸⁹⁰.

İ.Ö. 77 yılında Isauricus tarafından harap edilen ve Roma arazisine (*ager publicus*) dönüştürülen Phaselis, uzun bir süre kendini toparlayamamıştır. İ.S. 1. yüzyılla birlikte kentte yeniden inşa faaliyetleri görülmeye başlanmıştır. Özellikle kent merkezi İmparatorluk Dönemi Küçük Asya kentlerinin standart yapıları olan resmi binalarla doldurulmuştur⁸⁹¹. Şu an antik

⁸⁸⁷ Aulock, *Lykien*, s. 48 vd. lev. 14 nr. 265-266 (Tykhe); 267 (Aphrodit).

⁸⁸⁸ Krş. Kolb, *Stadt im Altertum*, s. 177. Kentler arasında erken dönemden beri var olan rekabet hakkında ayrıntılı bilgi almak için bkz. Nollé, *Rivalität*, s. 297-317.

⁸⁸⁹ Krş. Quaß, *Honoratiorensicht*, s. 210 vd.

⁸⁹⁰ Krş. Schäfer, *Phaselis*, s. 91 vd.

⁸⁹¹ Romalılar mimariyi doğaya karşı bir güç aracı olarak görmüş ve bunu da anıtsal yapılarla ifade etmişlerdir. Krş. Gauthier, *Cités*, s. 24 vdd., 55 vd. Bölgeler arası incelemeler Roma yönetiminin yapı faaliyetleri için oldukça kompleks ve çok yönlü düzenleme şartları öne sürdüğünü göstermektedir. Her bir resmi yapı ya da bü-

kentte görülen yapıların hemen hemen hepsi Roma İmparatorluk Dönemi'ne aittir. Bu yapılardan en erkeni İmparator Domitianus'a ithaf edilen yapıdır. 14 Eylül 93 - 13 Eylül 94 yılına tarihlenen ithaf yazıtında yapının ne olduğu kaydedilmemiştir (*Nr. 7*). Yazıtın üzerinde bulunduğu kapı, ana cadde kenarında uzanan ve 8 farklı yapıyla çevrelenen oldukça geniş bir yapı kompleksine aittir. J. Schäfer bu kompleksin, gerek konumu gerek yapı karakteri dolayısıyla *agora* olabileceğini ve bu yapının, güneyindeki yapı tesislerinin ve ana caddenin kuzey hattının büyük bir olasılıkla planlanmasını şart koştuğunu düşünmektedir⁸⁹². Buna göre ana caddenin kuzey hattı da İ.S. 1. yüzyılda inşa edilmiştir.

İ.S. 2. yüzyılın sonu ve özellikle 3. yüzyılda yaşanan ikinci sofistlik akımının etkileri tüm doğu kentlerinde olduğu gibi Phaselis'te de kendini göstermiş olmalıdır. Öyle ki bu dönemde Phaselis'te pek çok yeni yapı inşa edilmiş ve var olanlar da tadilat geçirmiştir. Ana cadde iki tarafındaki yapılarıyla birlikte İ.S. 2. yüzyılda yeniden düzenlenmiş gözükmektedir. Ana cadde ve etrafındaki binalar, arazi formuna uygun biçimde, çekirdeği tiyatronun yakınında bulunan yelpaze formlu bir şema göstermektedir⁸⁹³. Muhtemelen yerinde Erken İmparatorluk Dönemi'nden bir öncülü bulunan tiyatro yapısının kuruluşu da 2. yüzyıla denk düşmektedir⁸⁹⁴. Cadde, *Tetragonal Agora* önünde her iki taraftan da iki basamakla yükseltilmiş bir meydan oluşturmaktadır. İ.S. 130/131 yılında tamamlanan Hadrianus Kapısı, ana caddeyi güney limanını önünde sonlandırmaktadır. Bu dönemde güney limanının etrafı kuşatılmış ve ana cadde sayesinde kent limanı ile birleştirilmiştir. Kent limanı yanında büyük bloklardan yapılan yeni rıhtım ve depo yapıları da aynı dönemden olmalıdır.

Kentin su ihtiyacını karşılayan *aqueductus* da İ.S. 2. yüzyılda inşa edilmiştir. Kentte bu dönemden iki *nymphaion* tespit edilmiştir. Bunun dışında yine ana cadde kenarında bulunan büyük hamam-*gymnasion*, küçük hamam ve *latrina* yapıları İ.S. 3. yüzyılda inşa edilmiştir.

Tüm bu yapı faaliyetlerine rağmen Phaselis, Perge ve Side gibi komşu kentlerin İmparatorluk Dönemi ihtişamlarıyla yarışacak duruma gelememiştir. Bu durum, Phaselis'in İmparatorluk Dönemi'nde genel önem sıralamasında Küçük Asya'nın güney sahilindeki büyük kentlerin arkasında kaldığını göstermektedir⁸⁹⁵.

Bir kentin arkeolojik kalıntıları, içinde yaşamış olan halkın durumu, mentalitesi ve sosyal

yük inşa faaliyetleri için eyalet valisi aracılığıyla imparatorlardan onay alınması gerekmeteydi. Bu durum imparatorun kentlerin dış görünüşleri üzerindeki etkisine işaret etmektedir Krş. Winter, *Baupolitik*, s. 226 vdd.

⁸⁹² Schäfer, *Phaselis*, s. 102 vdd., 169. Schäfer bu yapının özellikle payandalarla desteklenmiş teras duvarları üzerinde güney limanına açılan büyük pencerelere sahip güneybatı oda sırasıyla *tetragonal agora*'dan daha işlevli olduğunu belirtmektedir.

⁸⁹³ Krş. Schäfer, *Phaselis*, s. 169.

⁸⁹⁴ Krş. Frederiksen, *The Greek Theatre*, s. 118.

⁸⁹⁵ Krş. Schäfer, *op. cit.*, s. 169 vd. Bu dönemde Küçük Asya'nın önde gelen kentleri Pergamon ve Ephesos'ta görülen yapılaşma ve kentsel donanım faaliyetleri için bkz. H. Halfmann, *Stadttypologien im römischen*

yapısını yansıtır. Roma İmparatorluk Dönemi kenti, bir yaşam yeri olarak, içinde yaşayan halkın ihtiyaçlarını en kapsamlı şekilde karşılamaya yönelik düzenlenmiştir. Bu dönemde özellikle hamam ve *gymnasion* sayısı artmış, tiyatroların boyutları büyümüştür. Düzenli bayramlar ve yarışmalar kent için büyük önem taşımıştır. Fakat bu tür aktivitelerin düzenlenmesi çok masraflı olduğu için, özellikle İmparatorluk Dönemi'nde *euergetismus* kavramı önem kazanmıştır⁸⁹⁶. Kentin önde gelen vatandaşlarının, kişisel ilerleme amacıyla kamu yararına çalışmaları ve Romalı yöneticilerin bağışları bu tür faaliyetlerin düzenlenmesi ve kamu yapılarının inşası için gerekli olan parayı sağlamıştır. Helenistik⁸⁹⁷ ve özellikle de Roma Dönemi düzenlemesi olan *euergetismus*, Roma yönetimi tarafından da desteklenmiştir⁸⁹⁸.

Kent için faydalı işler yapmış, halk ve kente hizmet etmiş bu kişiler, kent tarafından εὐεργέτης olarak adlandırılarak onurlandırılmıştır. Phaselis'te ele geçen yazıtlardan üç kişinin bu unvanı aldığı görülmüştür. Bunlardan ilki 143-146 yılları arasında *Lycia et Pamphylia* Eyaleti'nin *legatus Augusti propraetor*'u olan Q. Voconius Saxa'dır (*Nr. 23: πάτρωνα καὶ εὐεργέτην τῆς πόλεως*)⁸⁹⁹. Saxa'nın bu unvanı alması, İ.S. 141 yılında gerçekleşen büyük depremin ardından kentte süren imar çalışmalarına yardım etmiş olması ile ilişkili olmalıdır⁹⁰⁰. Bu unvanı alan diğer kişi *Lycia et Pamphylia Procurator*'u [.....] Rufus'tur (*Nr. 24*). Son euergetes ise *Lykiarkh* Aur. Panphilos'tur (*Nr. 28*). *Euergetes* olarak onurlandırılmış bu kişilerin merkezi yönetimde görev almış kişiler olması dikkat çekmektedir. Bunlar dışında şimdiye kadar hiçbir Phaselis'li'nin bu unvanı almaması çok ilginçtir. Hadrianus için *Tetragonal Agora*'yı yaptırmış Tyndaris bile bu unvanı almamıştır.

Oyunlar, gösteriler, dinlenme ve eğlence amaçlı donanımlar Romalılaştırmış kent yaşamının temel özelliklerini oluşturmaktadır. Eğlence ve boş zaman değerlendirmeye yönelik bu tür etkinliklerin sosyal yaşamda oynadığı rolün İmparatorluk Dönemi içinde giderek artması, bu donanımlar için yapılan yapıların önemini de arttırmıştır. Bu dönemde *gymnasion*'lar spor yeri, okul, eğitim merkezi, toplanma yeri, sosyal buluşma noktası ve kült yerleri olarak kent yaşamının asıl merkezini oluşturmuşlardır⁹⁰¹. Ἀγὼν Παλλάδειος ve Ἀγὼν Θέμις'in müsabakaları da büyük bir ihtimalle burada düzenlenmiştir. Klasik Dönem'den itibaren kent ya-

Kleinasien.

⁸⁹⁶ *Euergetismus* kavramı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Cramme, *Euergetismus*, s. 15-23.

⁸⁹⁷ Helenistik Dönem'deki *euergetismus kavramı* hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Quaß, *Honoratiorensicht; Habicht, Honoratiorenregime*, s. 55-92.

⁸⁹⁸ H. Halfmann, *Städter und Bauherren im römischen Kleinasien. Ein Vergleich zwieschen Pergamon und Ephesos*, Ist. Mitt. 43, Tübingen 2002, s. 3.

⁸⁹⁹ Q. Voconius Saxa hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. burada *Nr. 23*'de verilen kommentar.

⁹⁰⁰ Blackman, *Inscriptions*, s. 159.

⁹⁰¹ Kolb, *Stadt im Altertum*, s. 177.

şasının en önemli yapılarından olan tiyatro ve *agora*, Roma İmparatorluk Çağı'nda sosyal yaşamın ayrılmaz parçaları olmaya devam etmişlerdir⁹⁰². Bu dönemde *agora*'nın anlamı biraz değişmiştir. Erken dönemlerde kentin politik, dini, toplumsal ve ekonomik merkezini oluşturan *agora*, Roma Dönemi'nde daha çok ticari bir merkez olmuştur. Bu dönemde etrafına eklenen dükkan sıraları *agora*'nın taşıdığı ekonomik önemi vurgulamaktadır⁹⁰³. Phaselis'teki *Domitianus Agorası* etrafında da böylesi dükkan yapılarının sıralandığı görülmektedir. Bir ticaret kenti olan Phaselis için *agora*'nın önemi oldukça büyüktür.

Kentin teritoryumu içinde yer alan küçük yerleşimler ve köyler de sosyal yapının bir parçasını oluşturmuşlardır. St. Mitchell, İmparatorluk Dönemi köylerinin, kent altında düzenlenmiş toplumlar olarak tanımlanabileceğini düşünmektedir⁹⁰⁴. Bu dönemde iç ve dış güvenliği sağlayan *pax romana*, kentte olduğu gibi kırsal kesimde de, ekonomik gelişim ve yaşam kalitesinin hissedilir şekilde artması için gerekli olan şartları sağlamıştır⁹⁰⁵. Fakat yine de kırsal kesim ile kentli halk arasında bir fark olduğu kesindir. Oldukça geniş bir alana yayılan ve küçüklü büyüklü pek çok yerleşimi kapsayan Phaselis teritoryumu içinde çok fazla yazıt bulunmaması, bölgenin okur-yazarlık oranının kente göre daha düşük olduğunu göstermektedir. Bölgede görülen çok sayıdaki çiftlik yerleşimi, halkın genelde birbirine çok yakın olmayan büyük araziler içinde yaşadığını, tarım ve hayvancılık dışında bir şeyle ilgilenmediklerine işaret etmektedir. Kırsal alanda ele geçen yazıtların çoğu da böylesi çiftlik yerleşimlerinde bulunan lahitler üzerindeki mezar yazıtlarıdır.

Sonuç olarak kuruluşundan itibaren bir Yunan kentinin tüm özelliklerini gösterdiğini gördüğümüz Phaselis, Romalılaşma süreci içinde daha da büyümüş ve görkemli Roma yapılarıyla donanmıştır. Genellikle tüccar ve esnaf tabakadan oluşan Phaselis halkı, ticaret sayesinde oldukça refah günler geçirmiş ve bu zenginliğin sefasını sürmüştür. Kentte kazı yapılmadığı için kent halkının yaşadığı evler hakkında çok bir şey söyleyemesek de, kent merkezinde oldukça hareketli bir yaşamın sürdüğü tahmin edilebilir. Roma ile Mısır arasındaki ticaret yolu üzerinde bulunan kent, nerdeyse o zamanki bilinen dünyanın her yerinden tüccarı ağırlamıştır. Bu durum kentte misafirhane, lokanta ve bu kişilerin ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik sektörlerin de gelişmesine neden olmuştur. Bunun yanında kentte antik dün-

⁹⁰² Tiyatroların kent yaşamı için taşıdıkları önem hakkında bkz. Kolb, *Polis und Theater*, s. 504-545; Kolb, *Agora und Theater*; Frederiksen, *The Greek Theatre*, s. 65-124.

⁹⁰³ R. Martin, *Agora et forum*, *Mélanges d'Archéologie et d'Histoire de l'Ecole Française de Rome: Antiquité* 89, s. 907 vdd.; A. Boethius, *Etruscan and Early Roman Architecture*, Harmondsworth 1978², s. 145-149.

⁹⁰⁴ Mitchell, *Anatolia*, s. 179: "One important consequence of this development was to define the status of a village, simply as a community subordinate to a particular". Krş. Nollé, *Marktrecht*, s. 93 vd. dpn.4.

⁹⁰⁵ İmparatorluk Dönemi köyleri, bu köylerin idari yapısı ve kentle ilişkileri hakkında ayrıntılı bilgi almak için bkz. Nollé, *op. cit.*, s. 93- 113.

yada oldukça ünlü olan gül yağlarının üretimi için küçük de olsa bir tesis olduğu, kent halkının bir kısmının bu tesiste çalıştığı ve belli bir kesimin de gül yetiştiriciliğiyle uğraştığı düşünülebilir.

2.4 Geç Roma ve Bizans Döneminde Phaselis

2.4.1 Antik Kaynaklar ve Modern Literatüre Genel Bakış

Edebi Belgeler: Phaselis'in Geç Roma ve Bizans dönemlerindeki durumu hakkında birebir bilgi veren tek antik kaynak, İ.S. 535'den önceki Bizans Krallığı'na ait kent listesini veren Hierokles'tir (*TLit. 12.*). Diğer kaynaklar genellikle kendi dönemlerini değil, alıntı yaptıkları kaynakların dönemini aktarmışlardır. Hierokles bu listesinde Phaselis'i bir Lykia kenti olarak saymıştır. VII. Konstantinos Porphyrogennetos da kenti ünlü bir Lykia kenti olarak göstermiştir (*TLit. 13.*). İ.S. 10. yüzyılda kaleme alınan ansiklopedik eser Suda'da Phaselis'in bir ada olduğu bildirilmiştir (*TLit. 5.*). İ.S. 12. yüzyılda yazan, fakat Strabon'un *Geographika*'sından etkilenen Eustathius Phaselis'i Lykia kenti olarak vermiştir (*TLit. 10.*). Deniz güzergahlarını kaydeden Stadiasmus Maris Magni, Phaselis'in diğer sahil kentlerine olan uzaklık mesafelerini kaydetmiştir (*TLit. 15.*). Phaselis kenti bu tür coğrafik kaynaklar dışında geç dönem Piskopos listelerinde geçmektedir: Phaselis'ten İ.S. 381 Konstantinopolis Konsülü'ne katılmış Piskopos Romanos (*TLit. 53.*); İ.S. 451 Kalkhedon Konsülü'ne katılmış piskopos Phronton (*TLit. 54.*); İmparator I. Leo'ya gönderilen mektubu imzalamış Piskopos Aristodemos ve İ.S. 481 Nikaia Konsülü'ne katılmış Johannes tanınmaktadır (*TLit. 55 ve 56.*).

Epigrafik Belgeler: Phaselis'ten bu döneme ilişkin tek yazıt (*Nr. 21*) ve bir fragman (*Nr. 57*) bilinmektedir. İ.S. 4. yüzyıla tarihlendirilen yazıt *evrenin efendileri*'ni onurlandırmaktadır.

Numizmatik Belgeler: Bu dönemden herhangi bir sikke bilinmemektedir.

Arkeolojik Belgeler: *Akropolis* tepesi üzerinde ve kent merkezinde bu döneme ait pek çok kalıntı tespit edilmiştir. Phaselis'teki ilk arkeolojik araştırmayı yapan J. Schäfer geç dönem eserlerine de değinmiştir. Bizans Dönemi Lykia-Pamphylia kentlerini inceleyen Hellenkemper – Hild, *TIB VIII 2*, s. 799-802'de kentin geç dönem arkeolojik kalıntıları ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

2.4.2 İ.S. 4. Yüzyıldan 1158 Yılındaki Selçuklu Fethine Kadar

Lykia ve Pamphylia, İ.S. 3. yüzyılın sonlarından itibaren, Isauria'lı eşkıyalar tarafından düzenlenen yağma akınlarına maruz kalmıştır⁹⁰⁶. Bir sahil kenti olarak bu akınlardan çok etkilenen Phaselis bu dönemde büyük bir çöküş yaşamıştır. İ.S. 5. yüzyıla kadar devam eden bu akınlar yüzünden kent oldukça küçülmüştür. Phaselis'in Roma Dönemi'ndeki önemini kaybetmesinin nedeni, bu eşkıya saldırılarının yanında, Attaleia kentinin ticari açıdan önem ka-

⁹⁰⁶ Isaurialı eşkıya faaliyetleri için bkz. Zosimos I 69: Τούτων οὕτω περὶ τὸν Ῥήνον αὐτῶ διαπολεμηθέντων, ἄξιον μὴδὲ τὰ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον Ἰσαύροις παραχθέντα παραδραμεῖν· Λύδιος τὸ γένος Ἰσαυρος, ἐντεθραμμένος τῇ συνήθει ληστεία, στίφος ὁμοίων ἑαυτῶ περιποησάμενος τὴν Παμφυλίαν ἅπασαν καὶ Λυκίαν ἐπήει· ; N. Lenski, *Assimilation and Revolt in the Territory of Isauria, from the 1st Century BC to the Sixth Century AD.*, *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 42, 1999, s. 440; Feld, *Barbarische Bürger*, s. 119-137.

zanmasıyla da ilişkilidir. Pergamon kralı II. Attalos Philadelphos tarafından yaklaşık İ.Ö. 158 yılında kurulan Attaleia kenti, Orta Bizans Dönemi'nde Tarsus'tan sonra Küçük Asya'nın güney sahilinde yer alan en önemli liman konumuna yükselmiştir⁹⁰⁷. Bunun yanında kent içindeki küçük gölün giderek bataklığa dönüşmesi de bu küçülüşte etkili olmalıdır.

Bu dönemde pek çok eyalet küçültülmüş, çifte eyaletler birbirinden ayrılmıştır, fakat *Lycia et Pamphylia* çifte eyaletinin ayrılması ancak 312 yılından sonra, Constantinus'un kraliyet reformları çerçevesinde gerçekleşmiştir⁹⁰⁸. Bu ayrılma 325 yılı Nikaia Konsül listelerinde açıkça görülmektedir⁹⁰⁹. Lykia tek başına eyalet olarak düzenlenmesinden sonra bir *hegemon* (ἡγεμῶν, ἄρχων) tarafından yönetilmiştir⁹¹⁰. Phaselis de bu eyaletin içinde yer almıştır.

Yaklaşık yüz yıldır ismine rastlamadığımız Phaselis'ten İ.S. 4. yüzyıla tarihlenen ve evrenin efendilerini (δεσπόται τῆς οἰκουμένης) onurlandıran bir kaide ele geçmiştir (Nr. 21). Buradaki δεσπόται'da İmparatorlar Gratianus ve II. Valentinianus söz konusudur⁹¹¹. Bu dönem hakkında bilgi veren bu yazıt ve küçük bir fragmentten başka kentten ele geçen epigrafik bir veri yoktur.

Phaselis İ.S. 4. yüzyıldan itibaren piskoposluk listelerinde de görülmeye başlamıştır. Phaselis'in ilk Piskopos'u Romanos 381 Konstantinopolis Konsülü'ne katılmıştır⁹¹². Phaselis piskoposu Pharanton da 451 yılında düzenlenen Chalchedon Konsülü'ne katılmıştır⁹¹³. Aristodemos ise Myra *metropolis*'inin 458'de İmparator I. Leon'a yazdığı mektubu imzalamıştır⁹¹⁴. Johannes Nikaia'da Phaselis piskoposu'nu temsil etmiştir⁹¹⁵. Kent tıpkı Limyra ve Olympos gibi 9. yüzyıla kadar eyaletin piskoposluk merkezi olarak geçmiştir⁹¹⁶.

Phaselis kenti *Tabula Peutingeriana*'da Korydalla ve Attaleia arasındaki Lykia sahilinde bulunan tek istasyon olarak gösterilmektedir⁹¹⁷. Başka iki yol güzergahı, kenti, Olbia ve Korydalla arasında göstermektedir⁹¹⁸. Phaselis Bizans coğrafyacıları tarafından sık sık

⁹⁰⁷ Hellenkemper – Hild, *TIB VIII 1*, s. 297.

⁹⁰⁸ Cod. Theodos. XIII 10. 2 (= Cod. Just. XI 49. 1); Krş. Behrwald, *Lykischer Bund*, s. 155; 312 yılı için bkz. St. Mitchell, *Maximinus and the Christians in A.D. 312: A New Latin Inscription*, JRS 78, 1988, s. 122 vd.; Krş. Hellenkemper – Hild, *TIB VIII 1*, s. 109.

⁹⁰⁹ E. Honigmann, *La liste originale des pères de Nicée*, Byzantion 14, 1939, s. 47 vd.; Ruggieri, *Episcopal Lists*, s. 340; Krş. Brandt, *Gesellschaft*, s. 170; Hellenkemper – Hild, *TIB VIII 1*, s. 109.

⁹¹⁰ Hellenkemper – Hild, *op. cit.*, s. 403 vd. Appendix A.

⁹¹¹ Bu konu hakkında bkz. Nr. 21 için verilmiş kommentar.

⁹¹² Turner, *Conons*, s. 170; Mich. Syr. I 318; Ruggieri, *op. cit.*, s. 349.

⁹¹³ ACO II 1, 1 s. 62 nr. 237 vd.

⁹¹⁴ ACO II 5 63.

⁹¹⁵ Mansi XII 998 B, 1106 B; XIII 145 E vd.; Darrouzes, *Nicée (787)* 44; Pmb2 3060.

⁹¹⁶ Darrouzes, *Notitiae* 1. 270; 2, 333; 3, 383; 4, 288; 10, 283; Darrouzes, *Variations*, 18.

⁹¹⁷ Tab. Peut. IX/2 (Weber); Miller, *Itineraria* 707 vd.

⁹¹⁸ Geog. Rav. 30, 91; Guid Geogr. 134.

Pamphylia Bölgesi içinde sayılmıştır⁹¹⁹. Hierokles 6. yüzyılın ortalarında, Phaselis'in (Φασούδις) de aralarında bulunduğu 34 Lykia kenti saymaktadır (*TLit. 12*)⁹²⁰. Eyaletin bu dönemdeki başkenti Myra'dır⁹²¹.

İ.S. 7. yüzyıl, Arap akınlarına sahne olmuştur. Ticari güvenliği tehlike altına giren Roma yönetimi 7. yüzyılın ortalarından itibaren eyalet sistemi yerine bu zor durumla başa çıkmasını umduğu yeni bir idari sistemi kabul etmiştir: *Thema*. Bu kelime “operasyon bölgesi, görev yeri” anlamlarına gelmektedir. Bundan önce başka bölgelerde ordugah kuran ordular bu dönemden sonra, tehlikenin yaşandığı bölgelere yerleştirilmiştir⁹²². Lykia bu dönemde Pamphylia ile birlikte *Thema Anatolikon*'a dahil olmuştur⁹²³. Arap akınları yüzünden özellikle Lykia'nın sahil kentleri ve tabii ki Phaselis de yeniden stratejik önem kazanmışlardır. II. Constans 655 yılında donanması ile birlikte Lykia sahil kenti Phoinike'ye gelmiş ve Arap donanması tarafından bozguna uğratılmıştır⁹²⁴. Akdeniz'de geçen tüm deniz savaşları Küçük Asya'nın güney sahillerinde vuku bulmuştur. Bundan dolayı sahil kentleri Araplar tarafından yapılan saldırıların açık hedefleri olarak oldukça büyük zararlara uğramışlardır. Araplar 666 yılında Pamphylia sahilini yağmalamıştır⁹²⁵ ve 672/3 kışını da Kilikia ve Lykia limanlarında geçirmişlerdir⁹²⁶. Bu saldırılarda Pamphylia körfezinin baş limanı konumunda olan ve ticari açıdan önem kazanan Attaleia özellikle hedef olarak seçilmiştir. Bu saldırılarda tahrip olan Attaleia kent surunun yeniden inşası için gerekli olan malzemeler Phaselis'ten transfer edilmiştir⁹²⁷. Bu dönemde Phaselis Attaleia kentinin taş ocağı olarak kullanılmıştır. Phaselis tüm Lykia gibi, 8. yüzyılda, adını Lykia kenti Kibyra'dan alan *Kibyrraioton Thema*'ya dahil olmuştur⁹²⁸. *Kibyrraioton Thema*'ya ait donanma başkent Attaleia'da üs kurmuştur. Bu donanma 8. yüzyıldan 11 yüzyıla kadar Lykia-Pamphylia sahilini Arap akınlarına karşı korumuştur.

⁹¹⁹ Steph. Byz. 660; Eustat. Dion. Per. 3266 vd. 420; Nik. Blemm. Geogr. 465

⁹²⁰ Hierokles 682-685; T. E. Gregory, *Hierokles*, The Oxford Dictionary of Byzantium 2, 1991, s. 930. Fakat listede sadece 32 kent adı verilmiştir (Phaselis, Olympos, Gagai, Akalissos, Idebessos, Limyra, Arykanda, Podalia, Khoma, Milyas, Myra, Arneai, Kyaneai, Aperlai, Phellos, Antiphellos, Kandyba, Eudokias, Patara, Ksanthos, Komba, Nysa, Pinara, Sidyma, Tlos, Telmessos, Kaunos, Araksa, Bubon, Oinoanda, Balbura, Mastaura).

⁹²¹ Bu kent ilk olarak II. Theodosius Dönemi'nde (408-450) başkent olarak belgelenmiştir. Hierokles, 684. 2.

⁹²² Hellenkemper – Hild, *TIB VIII 1*, s. 116.

⁹²³ Hellenkemper – Hild, *op. cit.*, s. 116 dpn. 250.

⁹²⁴ Io. Zon III 218: ὅπερ ὁ Κώνστας μαθὼν καὶ αὐτὸς στόλον ἐτοιμάσας εἰς τὸ τῆς Λυκίας κατῆρε νεώριον, ὀνομαζόμενον Φοίνικα.

⁹²⁵ Mich. Syr. II 450.

⁹²⁶ Theophanes, *Chronographia* 353. 15 vdd.: παραπλεύσαντες τὴν Κιλικίαν παρεχέμασαν, εἰς Σμύρνην Μουάμεδ ὁ τοῦ Ἀβδελαῖ, Κάϊσος δὲ εἰς Κιλικίαν καὶ Λυκίαν. Diğer literatür için kış. Hellenkemper – Hild, *op. cit.*, s. 117 dpn. 255.

⁹²⁷ Phaselis'ten iki yazıt Attaleia'da sur duvarı inşasında kullanılmıştır: TAM II/3 1191, 1210. TAM II/3 1183 ve 1217 de Attaleia'da bulunmuştur.

⁹²⁸ Hellenkemper – Hild, *op. cit.*, s. 118 vd.

Korunaklı limanları sayesinde Phaselis Kibyrraioton Donanması için elverişli bir konaklama yeri olmuş olmalıdır. Bu dönemde Araplar tarafından tek bir kent bile ele geçirilememiştir. Kent İ.S. 8., 9. ve 11. yüzyıllara ait Notitiae listelerinde, Lykia'nın en doğu kenti olarak geçmektedir⁹²⁹. Phaselis İ.S. 10. yüzyılda Konstantinos Porphyrogennetos tarafından da tanınmaktadır (Φασιλίς ἡ περικλυτος)⁹³⁰.

Muhtemelen 9. ve 10. yüzyılda nüfusu oldukça azalan yerleşim Arap coğrafyacı İdrisi'de *Marsa Mina'al-m-t-y (Mina'l-muta)* limanı olarak görünmektedir⁹³¹. Kent en eski Italia portulanlarında *portus Basilea* olarak geçmektedir⁹³². Daha sonraki Yunan portulanlarında *Karabola (Καραβόλα)*⁹³³ ya da *Tekirova (Τεκίροβα)*⁹³⁴ limanlarıyla birlikte *παλαιόκαστρον* olarak işaret edilir; *Τεκίροβα* yerine *Simpanto (Σίμπαντο)*⁹³⁵ da kullanılmıştır.

1071 Malazgirt savaşından sonra Türkmenler Lykia ve Pamphylia bölgelerini ele geçirmişlerdir. Bu bölgeler 1158'de de Selçuklular tarafından fethedilmiştir. Phaselis bu dönemden sonra, son yüzyılın başlarında yeniden keşfedilişine kadar tarih sahnesinden kaybolmuştur⁹³⁶. Kent Türkiye'nin 1921'de yapılan yelken el kitabında *Tekirova Palyopoli* kalesi ve güneydeki *Altun Boumaş* limanıyla gösterilmiştir⁹³⁷. Kentin Türkler tarafından bir yerleşim yeri olarak seçilmemesinde, büyük bir alanı kaplayan bataklık yüzünden bölgenin sağlık koşullarına uygun olmaması etken olmuş olmalıdır.

2.4.3 Kent Yönetimi, Mimari ve Toplumsal Yapı

İ.S. 3. yüzyılın başlarında yükselen kentsel gelişim, bundan sonra yavaş yavaş inişe geçmiştir. Özellikle Lykia ve Pamphylia'da İ.S. 3. yüzyılın sonları ve 4. yüzyılın başlarında artan Isauria'lı eşkıya akınları bu çöküşü hızlandırmıştır. Bu dönemde Roma İmparatorluğu'nun doğu ve batı olarak ikiye bölünmesi ve bundan dolayı değişen yönetim biçimleri de bu güvensizlik ortamını derinleştirmiştir. Bundan sonra, kamu yapılarında, şölenlerde, oyunlarda ve diğer vakıf faaliyetlerinde ortaya konan kişisel cömertlikler hızını kaybetmiş ve bitmeye yüz

⁹²⁹ Darrouzès, *Notitiae*, VIII 359, IX 268 (her ikisi de geç İ.S. 8. yy.), I 307 (İ.S. 9. yy.), III 263 (İ.S. 11. yy.'ın ortaları); krş. Blackman, *History*, s. 37, dpn. 30.

⁹³⁰ Konst. Porph., *De thematibus Asia* XIV 22.

⁹³¹ Al-Idrisi 647 (Jaubert II 134).

⁹³² Gautier Dalché, *Carte* 132; *Basilis* şurada Cad Vat gr. 1065; Pertusi, *Cost. Porf* 3, 152.

⁹³³ Delatte, *Port* (II) 22.

⁹³⁴ Zygomalos 194 (Paradopolus-Kerameus 49).

⁹³⁵ Deltte, *Port* 257 (Σίμπαντο, τακίροβα).

⁹³⁶ Krş. Blackman, *History*, s. 36 vd.

⁹³⁷ *Pîrî Reis* 4, 1637.

tutmuştur. Bu dönemde kent yaşamının anıtsal ve estetik yönlerde gösterdiği gerileme imparatorluğun genelinde görülen bir özelliktir⁹³⁸. Sosyal yaşamda kamu inşaatlarında girişimcilik azalmış, hatta bitmiş, meclisler önemlerini kaybetmiş, yok olan *gymnasium* ve *palaestra*'ların ardından gençlerin beden eğitimi faaliyetleri son bulmuş, atletizm ve tiyatro gösterileri itibar kaybetmiş ve sivil gösteriler de oldukça azalmıştır. Bu dönemdeki siyasi çöküşün dışında, Doğu Roma İmparatorluğu altındaki kentler, yaşadıkları çöküşü hızlandıracak bir çok farklı etkenle de karşı karşıya kalmışlardır: depremler⁹³⁹, Pers istilaları⁹⁴⁰, veba salgınları⁹⁴¹ ve Arap istilaları⁹⁴².

Geç Roma-Erken Bizans Dönemi'nde Phaselis'teki kent tasviri de açıkça değişmiştir. *Akropolis* üzerindeki Yunan-Roma evlerinin yerine Bizans ev yapıları geçmiştir. İmparator Konstantinos'un Hıristiyanlığı seçmesinin ardından kentlerin bir çoğunun piskoposu olmuş ve pek çok kilise inşa edilmiştir. İ.S. 4. yüzyılda piskoposluk merkezi olan Phaselis'te de Erken Bizans Dönemi'nde *akropolis* tepesinin güneybatısında üç nefli ve sütunlu bir bazilika ve biraz daha güneybatıda daha küçük boyutlarda başka bir bazilika inşa edilmiştir.

Kente su getiren *aqueductus* yapısı İ.S. 4/5. yüzyılda çok az yükseltilmiştir (kesme taş işçiliği) ve yeni bir bastion inşa edilmiştir⁹⁴³. *Tetragonal Agora* 'ya eklenen kent bazilikası da bu dönemde inşa edilmiş olmalıdır⁹⁴⁴. Kilisenin bir müessese olarak kentin böylesi bir tesisini işgal etmesi, kilise kurumunun kentteki önemini göstermektedir. Bazilika'nın Phaselis kilise organizasyonu içinde hangi fonksiyonlara sahip olduğu konusu tartışmalıdır; buradaki bazilika basit bir cemaat kilisesi midir, yoksa Phaselis'in piskopos kilisesi midir⁹⁴⁵? Schäfer buradaki bazilikanın piskopos kilisesi olduğunu düşünmüştür. Ona göre avlu etrafındaki odalar da muhtemelen piskopos kiliselerinde ek yapı olarak yer alması alışkanlık haline gelen ve içinde piskopos'un memuriyet makamı ve idarenin bulunduğu *Episkopium*'a aittirler⁹⁴⁶. Geç dönemde meclisler kentlerini temsil etme yeteneğini kaybedince, bu işlevi piskoposlar üstlenmiştir. Bu durum Phaselis'teki piskopos kilisesinin kentin merkezindeki konumunu anlamlı kılmaktadır. Piskoposluk mevkiinin gücünün artması imparatorluğun gücünün azalmasıyla ivme ka-

⁹³⁸ Krş. Liebeschuetz, *Antik kentin sonu*, s. 8.

⁹³⁹ Bu konuda bkz. Brandes, *Städte*, s. 176-181. Özellikle 529 yılında gerçekleşen büyük deprem Lykia'yı oldukça zarara uğratmıştır. Io. Mal. 376; A. Hermann, *Erdbeben*, RAC 5, 1962, s. 1110; Brandes, *Städte*, s. 97; Foss, *Lycian Coast*, s. 23.

⁹⁴⁰ C. Foss, *History and Archaeology of Byzantine Asia Minor*, Aldershot 1990.

⁹⁴¹ 542 yılında ise tüm Lykia'yı saran veba salgını için bkz. Hellenkemper – Hild, *TIB VIII 1*, s. 115 dñn. 235 ve 236.

⁹⁴² Krş. Liebeschuetz, *Antik kentin sonu*, s. 12, 24, 32.

⁹⁴³ Schafer, *Phaselis*, s. 42-48.

⁹⁴⁴ J. Christen, şurada Schafer, *Phaselis*, 98 vdd.; C. Bayburtluoğlu, KST 7 (1985[1986]) 373-386.

⁹⁴⁵ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Schäfer, *op. cit.*, s. 97 vdd.

⁹⁴⁶ Schäfer, *Phaselis*, s. 98.

zanmıştır. Hatta pek çok kent kendi sürekliliğini bir piskoposun varlığına borçludur⁹⁴⁷. Piskopos'un seçimle işbaşına gelmesi ve halkla doğrudan ilişkisi onu kentin doğal lideri yapmıştır. Piskopos da gerekli durumlarda ona göre davranmış ve kenti zor durumlardan kurtarmak için elinden geleni yapmış olmalıdır.

İ.S. 7. yüzyılda bölge Arap akınlarına maruz kalmıştır. Deniz trafiğinde artan güvensizlik ve halkın bu durum karşısında duyduğu tedirginlik, pek çok kişinin kentini terk etmesine neden olmuştur. Kentin ekonomisi de oldukça bozulmuştur, öyle ki kentin savunulması için gerekli olan tahkimat, ancak küçülen yerleşimi çevreleyebilecek genişlikte yapılmıştır. Zira bu dönemde taşınmazlardan ve yerel vergilerden kaynaklanan kent gelirlerinin üçte ikisine el konulması yüzünden kent meclisleri sur inşaatının gerektirdiği yeni harcama kalemini karşılamakta bile zorlanmışlardır⁹⁴⁸. Bu dönem yapılarının devşirme malzeme ile yapılması da bundan kaynaklanmaktadır. Phaselis'te denizden gelecek saldırılara karşı *akropolis*'in batı eteği de tahkimatlandırılmıştır. Bu koruma duvarının büyük bir kısmı ya çökmüş ya da yıkılmıştır. Bu yeni inşa edilen koruma duvarı, Lykia ve Pamphylia'daki Geç Roma-Erken Bizans kent duvarları gurubuna dahil edilebilir⁹⁴⁹.

Phaselis korunaklı limanları sayesinde Arap akınları sırasında oldukça önemli bir yerleşim yeri olmuştur. Bu durum kente yeni bir ekonomik kalkınma kazandırmıştır. Phaselis'te bu dönemde özellikle batı kent yoğun olarak iskan edilmiş gözükmektedir. Resmi yapılar ve bazilika ile tahrip olmuş evler bu dönemde tıpkı kent suru gibi yeniden inşa edilmişlerdir. İ.S. 10 yüzyılda kent Attaleia'nın taş ocağına dönüşmüştür. Attaleia'ya taşınanlar dışında, taşınmak üzere kent limanına indirilmiş pek çok blok taş ve yazıt kaidesi bulunmuştur. 1983-1984 yıllarında kentte yapılan kazı çalışmaları sırasında limandan çıkartılan yazıtlı blok taşlar ana cadde kenarına sıralanmışlardır⁹⁵⁰.

Geç Antik Dönem'de Phaselis teritoryumu içinde yer alan yerleşimlerin yapılarında ve kent için taşıdıkları anlamlarında da değişiklikler olmuştur. Daha önce köy olan yerleşmeler bu dönemde eski kent merkezinin aksine güçlenmiştir. Kentten kaçan halk kırsala yerleşmiştir. Köylerin anıtsal yapılar kazanması ve böylelikle arkeolojik olarak belirginleşmesi Geç İmparatorluk Dönemi'nin bir özelliğidir⁹⁵¹. Phaselis teritoryumundaki *Kadrema* (Gedelma) bunun için çok iyi bir örnektir. Buradaki küçük yerleşimde Orta Bizans Dönemi'ne ait oldukça büyük bir kale yapısı vardır. Yakınlarından geçen Roma yollarının ve yöredeki stratejik

⁹⁴⁷ Liebeschuetz, *Antik kentin sonu*, s. 12, 24, 30.

⁹⁴⁸ Krş. Liebeschuetz, *op. cit.*, s. 6.

⁹⁴⁹ Krş. Hellenkemper – Hild, *TIB VIII*, s. 800. Foss, *Lycian Coast*, s. 44, fig. 46, bu duvar yapısının karanlık çağdan olduğunu düşünür.

⁹⁵⁰ Krş. Adak – Tüner – Şahin, *Neue Inschriften aus Phaselis*, s. 1-20 nr.

⁹⁵¹ Krş. Liebeschuetz, *op. cit.*, s. 30.

tesislerin kontrol ve korunması amacıyla inşa edilen bu kale, bölgenin en önemli yapılarından biridir⁹⁵². Buradaki kale yakınlarında 5 bazilika yapısının olması da bu görüşü desteklemektedir.

⁹⁵² Gedelma ve buradaki kale yapısı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Jacobek, *Kastell bei Gedelma*, s. 68 vdd.; Şahin, *Olbia*, s. 12 vd.; krş. burada bölüm. 1.5.

3 TESTIMONIA

3.1 Antik Kaynaklar

3.1.1 Phaselis Coğrafyasına Ait Belgeler

TLit. 1. *Lykia sınırı: Tauros dağ sırası Lykia Bölgesi'ni diğer bölgelerden ayırır*

STRABON (İ.Ö. 1-İ.S. 2. yüzyıl), Γεωγραφία XIV 2. 1, tüm Lykia'nın Rhodos Peraia'sından başlayan ve Kibyra'nın üstünden geçen Tauros dağ sırasıyla diğer bölgelerden ayrıldığını ve Lykia ile Pamphylia sınırının da bu dağların Khelidonia adalarında son bulmasıyla oluştuğunu bildirir:

λέγουσι γὰρ ἀρχὴν εἶναι τοῦ Ταύρου τὰ ὑπερκείμενα ὄρη τῶν Ξελιδονίων καλουμένων νήσων, αἵπερ ἐν μεθορίῳ τῆς Παμφυλίας καὶ τῆς Λυκίας πρόκεινται· ἐντεῦθεν γὰρ ἐξαίρεται πρὸς ὕψος ὁ Ταῦρος· τὸ δ' ἀληθές καὶ τὴν Λυκίαν ἄπασαν ὄρεινὴ ῥάχισ τοῦ Ταύρου διείργει πρὸς τὰ ἐκτὸς καὶ τὸ νότιον μέρος ἀπὸ τῶν Κιβυρατικῶν μέχρι τῆς περαίας τῶν Ῥοδίων. κἀνταῦθα δ' ἐστὶ συνεχῆς ὄρεινὴ, πολὺ μέντοι ταπεινότερα καὶ οὐκέτι τοῦ Ταύρου νομίζεται, οὐδὲ τὰ μὲν ἐκτὸς αὐτοῦ τὰ δ' ἐντὸς, διὰ τὸ σποράδας εἶναι τὰς ἔξοχὰς καὶ τὰς εἰσοχὰς ἐπίσης * τε πλάτος καὶ μῆκος τῆς χώρας ἀπάσης καὶ μηδὲν ἔχειν ὅμοιον διατειχίσματι. ἔστι δ' ἅπας μὲν ὁ περίπλους κατακολπίζοντι σταδίων τετρακισχιλίων ἐνακοσίων, αὐτὸς δὲ ὁ τῆς περαίας τῶν Ῥοδίων ἐγγὺς χιλίων καὶ πεντακοσίων.

Pamphylia Lykia sınırının başlangıcı olan Khelidoniai denen adaların üst kısmında bulunan dağların Tauros'un başlangıcını oluşturduğu ve bu nedenle Tauros'un buradan yükseldiği söylenir. Fakat gerçek şudur ki Lykia'nın tümü, dış kısımlara doğru ve güney yanında, ta Rhodos'luların Peraia'sından başlayan ve Kibyra'luların ülkesinden geçen Tauros'un bir dağ dizisiyle ayrılmıştır. Buradan itibaren dağ sırası devam eder, fakat daha çok alçaktır ve artık Tauros'un bir kısmı olarak kabul edilemez. Çünkü bunlar yükseliş ve alçalışlarıyla, bölücü bir duvar durumu göstermeksizin, eşit olarak bütün ülkeye enine-boyuna yayılmıştır. Körfezin girinti ve çıkıntılarını izleyerek, kıyı boyunca yapılan gezinin tümü 4900 ve sadece Rhodos'luların Peraia'sının etrafını dolaşmak 1500 stadiadır

TLit. 2. *Kentin konumu hakkında: Phaselis bir Pamphylia kentidir*

a) DIONYSIOS PERIEGETES (İ.S. 2. yüzyıl), οἰκουμένης περιήγησις 855, Phaselis'i Pamphylia kentleri arasında sayar:

ἄλλαι δ' ἐξείης Παμφυλίδες εἰσὶ πόλεις,
Κώρυκος Πέργη τε καὶ ἠνεμόεσσα Φάσηλις.

*Diğer Pamphylia kentleri de sırasıyla şunlardır,
Korykos, Perge ve rüzgarlı Phaselis.*

b) SCHOLIA IN THUCIDIDEM, *scholia vetera et recentiora*, II 69.1.1 vd.

Φασήλιδος Φάσηλις πόλις Παμφυλίας· μέμνηται αὐτῆς καὶ Διονύσιος ὁ περιηγητής

Phaselis'ten gelen Phaselis bir Pamphylia kentidir; Dionysios periegetes de buna değinir.

c) EUSTATHIOS (İ.S. 12. yüzyıl), ἐπιστολῇ ἐπὶ ταῖς Διονυσίου τοῦ περιηγητοῦ παρεκβολαῖς 855. 1 vdd., Phaselis'i Pamphylia kentleri arasında sayar ve Strabon'un Phaselis hakkında yazdıklarını tekrarlayarak, kentin Strabon tarafından bazen Pamphylia bazen de Lykia kenti olarak kabul edildiğini yazar:

Ἵτι Παμφυλίδες πόλεις Κώρυκος, Πέργη καὶ Φάσηλις προπαροξυτόνως, ἢ ποτε Φάρσαλος, ἀφ' ἧς Θεοδέκτης κάλλει διαφέρων καὶ ποιήσας τέχνην ῥητορικὴν καὶ λόγους ἀγαθοὺς γράψας καὶ τραγωδίας ν. Περί τούτων ὁ Γεωγράφος φησί· «Κώρυκος καὶ Φάσηλις Παμφύλων τόποι.» Ἰαλλοῦ δέ φησι· «Κώρυκος αἰγιαλὸς περὶ Λυκίαν. Εἶτα Φάσηλις λίμνη καὶ πόλις ἀξιόλογος ἔχουσα τρεῖς λιμένας. Ταύτης ὑπέρεκειται τὰ Σόλυμα· καὶ Τερμησσὸς πόλις Πισιδικὴ ἐπικειμένη τοῖς στενοῖς τοῖς περὶ τὴν Φασηλίδα θάλασσαν, ἅπερ Ἰαλλανδρος ἀνοίξας διήγαγε τὴν στρατιάν. Ἐνθα καὶ Κλίμαξ ὄρος, φησὶν, ἐπικείμενον τῷ Παμφυλίῳ πελάγει. Ἐνταῦθα νηνεμίας μὲν γυμνοῦται τοῖς παροδεύουσιν ὁ αἰγιαλὸς, πλημμύροντος δὲ τοῦ πελάγους ὑπὸ τῶν κυμάτων καλύπτεται τὸ πολὺ. Μέσον δὲ Φασήλιδος καὶ Ἰαταλείας Θήβη πόλις καὶ Λυρνησσὸς, ὁμώνυμοι ταῖς Τρωικαῖς.» Τὴν δὲ Ἰατάλειαν ὁμώνυμον ὁ Γεωγράφος εἶναι λέγει τοῦ κτίσαντος, ὃς καὶ Κώρυκον πολίχνην ᾤκισεν.

Öyle ki Korykos, Perge ve önceleri Pharsalos olarak adlandırılan Phaselis Pamphylia kentleridir. Rhetorluk yapmış, iyi eserler ve elli tragodia yazmış olan, güzelliği ile göz kamaştıran Theodektes de bu kenttedir. Coğrafyacı (Strabon) bunlar hakkında şunları söyler: “Korykos ve Phaselis Pamphylia'ya ait yerlerdir”. Başka bir yerde ise şunları söyler: “ Korykos Lykia'da bir sahil şerididir, bundan sonra Phaselis gölü ve söz edilmeye değer üç limana sahip Phaselis kenti gelir. Bunun arkasında Solyma ve Aleksandros'un yol açarak ordusunu geçirdiği, Phaselis denizi çevresindeki dar geçitlerin yukarısında konumlanan Pisidia kenti Termessos yer alır. Derler ki, Pamphylia denizinin üstünde yükselen Klimaks Dağı da buradadır. Aynı yerde, bu sahil şeridi gelip geçenleri durgun sulardan mahrum eder, deniz kabardığı zaman da dalgalar tarafından hemen hemen tamamı örtülür. Phaselis ile Attaleia arasında Troia'dakilerle aynı isimde olan Thebe kenti ve Lyrnessos gelir”. Coğrafyacı, aynı Attaleia'nın Korykos kentçliğini iskan eden bir kurmasının olduğunu söyler.

TLit. 3. Kentin konumu hakkında – Phaselis Pamphylia'nın son kenti

a) MELA (İ.S. 1. yüzyıl), *De Chorographia* I 79, Phaselis'in Pamphylia'nın son kenti olduğunu ve eski geleneği kabul ederek onun Mopsos tarafından kurulduğunu söyler:

Deinde alii duo validissimi Cestros et Ca<ta>rhactes; Cestros navigari facilis, hic quia se praecipitat ita dictus. Inter eos Perga est oppidum, et Dianae quam oppido Pergaeam vocant templum. Trans eosdem mons Sardemisos (Sardemysos) et Phaselis a Mopso condita finis Pamphyliae.

Sonra diğer ikisi Kestros ve Ka<ta>rhaktes son derece güçlüdürler. Kestros'ta gemiyle seyretmek kolaydır, çünkü onun kendisini başaşağı attığı söylenir. Bu iki nehir arasında Perge kenti ve bu kentte Perge Dianası olarak bilinen Diana'nın tapınağı vardır. Bu nehirleri geçince Sardemisos Dağı ve Mopsos tarafından kurulmuş olan Pamphylia'nın son kenti Phaselis kenti gelir.

b) PLINIUS (İ.S. 1. yüzyıl), *Naturalis Historia* V 96, Phaselis'in Pamphylia kıyısındaki son kent olduğunu söyler:

Pamphylia ante Mopsopia appellata est. mare Pamphylium Cilicio iungitur. oppida Side et in monte Apendum, Plantanistum, Perga. promunturium Leucolla, mons Sardemisus. amnes Eurymedon, iuxta Aspendum fluens, Catarractes, iuxta quem Lyrnesus et Olbia ultimaque eius orae Phaselis.

Pamphylia, önceleri Mopsopia olarak adlandırıldı. Pamphylia denizi Kilikia denizine katılır. Side'den, sonra dağdaki Aspendum, Plantanistum, Perge kentleri gelir. Leukolla Burnu, Sardemisus Dağı, Aspendos'un yakınında akan Eurymedon çayı, Lyrnessus'un yakınlarındaki Katarraktes, Olbia ve kıyıda son kent Phaselis gelir.

TLit. 4. *Kentin konumu hakkında: Phaselis bir Pamphylia adasıdır*

AELIUS HERODIANUS (İ.S. 2. yüzyıl), *περὶ καθολικῆς προσωιδίας* III 1, 91.13 vd, Φάσηλις νῆσος Παμφυλίας.

Phaselis bir Pamphylia adasıdır.

TLit. 5. *Kentin konumu hakkında – Phaselis bir adadır*

SUDA (İ.S. 10. yüzyıl), *Λεξικόν*, s.v. Φάσηλις

Φάσηλις ὄνομα νήσου. καὶ Φασηλίτης, ὁ ἀπὸ τῆς αὐτῆς νήσου. καὶ παροιμία· Φασηλιτῶν θῦμα, ἐπὶ τῶν εὐτελῶν καὶ ἀναίμων τίθεται· Φασηλίτας γὰρ τάριχον τῶ Καλαβρῶ θύειν φησὶ Καλλιμάχος ἐν Βαρβαρικοῖς νομίμοις. ἄφευε τῶν φασηλιτῶν, ᾧ γύναι, τρεῖς χοίνικας.

Phaselis bir adanın adıdır. Bu adadan olan kişiye Phaselites denir. Mecazi ise; Phaselis'lilerin kurbanı değersiz şeylerin arasında sayılır; Kallimakhos "Barbar Gelenekleri" adlı eserinde Phaselis'lilerin Kalabros'a tuzlu balık adadıklarını söyler. Ey kadın üç koiniks⁹⁵³ phaselos⁹⁵⁴ kavur.

TLit. 6. *Kentin konumu hakkında – Phaselis Lykia ve Pamphylia sınırında yer alır*

LIVIUS (İ.Ö.1 – İ.S. 1. yüzyıl), *Ab Urbe Condita* XXXVII 23, 1, Phaselis'in Lykia ve Pamphylia sınırında yer aldığını söyler ve kentin topografik konumunu belirtir:

⁹⁵³ Bir medimnos'un 1/48 ölçüsündeki ağırlık ölçüsü.

⁹⁵⁴ Eski Yunanca'da ὁ φάσηλος kelimesi fasulye anlamına gelmektedir.

in confinio Lyciae et Pamphyliae Phaselis est; prominet penitus in altum conspiciturque prima terrarum Rhodum a Cilicia petentibus et procul nauium praebet prospectum.

Phaselis, Lycia-Pamphylia sınırında ve denize doğru çıkan bir burnun üzerinde yer almaktadır. Cilicia'dan Rhodos'a giden gemilerin gördüğü ilk kent olup, denize doğru geniş bir bakışa sahiptir.

TLit. 7. Kentin konumu hakkında: Phaselis Lykia sınırındadır

EUSTATHIOS (İ.S. 12. yüzyıl), παρεκβολαὶ εἰς τὴν Ὀμήρου Ἰλιάδα II 285, Solymos'luların Lykia'lularla ilişkisini ve Solymos Dağı'nın konumunu anlatırken, Phaselis'in Lykia sınırında, Solyma olarak adlandırılan dağın önünde uzandığını belirtir ve Phaselis kentinin yanında bir de göl⁹⁵⁵ bulunduğunu söyler:

Ἵτι Σόλυμοι ὄμορον ἔθνος Λυκίοις, πολέμιον αὐτοῖς. διὸ καὶ ὁ Βελλεροφόντης σταλείς, ὡς εἴρηται, ὑπὸ Ἰοβάτου ἠρίστευσε κατ' αὐτῶν, γενναίως πολεμήσας. Φησὶ γὰρ ὁ ἀπόγονος ἐκείνου Γλαῦκος οὕτω «δεύτερον αὖ Σολύμοισι μαχέσασατο κυδαλίμοισι· καρτίστην δὴ τὴν γε μάχην φάτο δύμεναι ἀνδρῶν». Καὶ ὅρα ὅπως ὁ Βελλεροφόντης φλοτίμως καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐνεκαυχᾶτο τῷ κατορθώματι. Φασὶ δὲ οἱ παλαιοὶ τοὺς παρὰ τῷ Ὀμήρῳ Σολύμους εἶναι τοὺς ὕστερον λεγομένους Πισίδας ἢ Πισιδεῖς. ἔνδοξον δὲ τὸ ἔθνος, ὡς δηλοῖ τὸ κυδαλίμοισιν. ἔνθα καὶ ὅρα τὰ καίρια πάρισα, τὸ Σολύμοισι καὶ τὸ κυδαλίμοισι, ὅπερ καὶ μετ' ὀλίγα ἐρεῖ. Οὐδετέρως μέντοι Σόλυμα πόλις, φασίν, Ἀσσυρίων, κτισθεῖσα μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ἱεροῦ. καὶ ὄνομα δὲ ὄρους Λυκιακοῦ, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ τοῦ Γεωγράφου· Κώρυκος αἰγιαλὸς περὶ Λυκίαν, εἶτα Φάσηλις τρεῖς ἔχουσα λιμένας, πόλις ἀξιόλογος καὶ λίμνη. ταύτης ὑπέρεκειται ὄρος τὰ Σόλυμα. Ἰστέον δὲ καὶ ὅτι μέχρι καὶ νῦν σφίζεται πως τὸ τῶν ῥηθέντων Σολύμων ἔθνικὸν ὄνομα. τόπος γὰρ ἐστὶν ὄχυρώτατος περὶ που τὴν Λυκίαν, οὗ οἱ ἐγχώριοι βαρβαρικώτερον τοῖς ἐκεῖ καλοῦνται Τζέλυμοι. Καὶ ὅτι τοὺς ἐν Ὀδυσσεΐα Σολύμους, ὡς ὁ Γεωγράφος λέγει, ἔπλασεν ὁ ποιητὴς ἀναλόγως τῇ πλάνῃ καὶ τοῖς τόποις, ἔνθα ὁ Ὀδυσσεὺς ἔπλεε, καὶ οὐ τούτους τοὺς ἐν Πισιδίᾳ λέγει. Περὶ δὲ τῶν ῥηθέντων Λυκίων Σολύμων φασὶ καὶ ὅτι Σόλυμοι οὗτοι Μινύαι ἀπὸ Μίνως ἐκαλοῦντο, οὗ ἀδελφοὶ Σαρπηδῶν καὶ Ῥαδάμανθυς, Λύκος δὲ ἢ Λύκων ὁ Πανδίωνος ἐπελθὼν Λυκίους αὐτοὺς προσηγόρευσεν.

Solymos'lular Lykia'lulara komşu, ama onlara düşman bir halktır. Nitekim, anlatıldığı gibi Bellerophonates, Iobates tarafından gönderilince, üstün bir şekilde savaşarak onlara karşı büyük bir kahramanlık gösterdi. Zira torunu Glaukos şunları söylemektedir: "ikinci olarak şanlı Solymos'lularla savaştı, girilen savaşların en çetiniydi bu". Burada Bellerophonates'in onur sever bir şekilde zaferiyle nasıl da övündüğüne dikkat edin. Eski insanlar da, Homeros'taki Solymos'luların, daha sonradan Pisides'ler ya da Pisideus'ler olarak bilinen halk olduğunu söylerler. Bu halk, aynı zamanda, κυδαλίμοισιν ifadesinin de gösterdiği gibi çok ünlü bir halktır. Burada, hemen yan yana gelen Σολύμοισι ve κυδαλίμοισι ifadelerinin uygun konumuna dikkat edilmelidir. Hiç şüphesiz Solyma, Hierosolyma'daki tapınağın tahribinden sonra kurulan Asyria'lulara ait bir kenttir. Bunun dışında, coğ-

⁹⁵⁵ Burada bahsi geçen göl, bugün bataklık olan yer olmalıdır. Bu konuda bkz. böl. 1. 2.

rafyacının⁹⁵⁶ da gösterdiği gibi Lykia'daki bir dağın da adıdır: Lykia sınırında Korykos sahil şeridi, daha sonra, üç limana sahip ünlü Phaselis kenti ve gölü. Bu kentin üzerinde Solyma Dağı yükselir. Söz konusu Solymos'lular adının bir etnikon olarak günümüze kadar nasıl korunduğu bilinmelidir. Yerli insanların barbar dilinde buradakilere Tzelymos'lular dedikleri Lykia'ya komşu çok korunaklı bir bölge vardır. Şair, coğrafyacının da dediği gibi, Odysseia'daki Solymos'luları coğrafyaya ve Odysseus'un seyahatine uygun olarak tasavvur etmekte ve Pisidia'dakiler olduğunu söylememektedir. Lykia'daki Solymos'lular hakkındaysa, bu Solymos'luların Sarpedon'la Rhadamanthys'ün kardeşi olan Minos'tan ötürü Minyas'lular olarak adlandırıldıklarını; ama, Pandion oğlu Lykos ya da Lykon buraya gelince onların adını Lykia'lular olarak değiştirdiğini söylerler. Glaukos'un, genealogia'sını her ayrıntıyı uzun uzadıya aktararak en ince noktasına kadar anlattığına da dikkat edilmelidir.

TLit. 8. Kentin konumu hakkında: Phaselis Lykia'nın son kentidir

a) STRABON, Γεωγραφία XIV 4, 1. Phaselis'i Pamphylia'nın başlangıcı olan Olbia'dan önceki son Lykia kenti olarak gösterir:

Μετὰ Φασήλιδα δ' ἔστιν ἡ Ὀλβία, τῆς Παμφυλίας ἀρχή, μέγα ἔρουμα, καὶ μετὰ ταύτην ὁ Καταράκτης λεγόμενος ἀφ' ὑψηλῆς πέτρας καταράττων ποταμὸς πολὺς καὶ χειμαρρῶδης ὥστε πόρρωθεν ἀκούεσθαι τὸν ψόφον. εἶτα πόλις Ἀττάλεια, ἐπώνυμος τοῦ κτίσαντος Φιλαδέλφου καὶ οἰκίσαντος εἰς Κώρυκον, πολίχνιον ὁμορον, ἄλλην κατοικίαν καὶ μείζω περίβολον περιθέντος. φασὶ δ' ἐν τῷ μεταξύ Φασήλιδος καὶ Ἀτταλείας δεῖκνυσθαι Θήβην τε καὶ Λυρνησσόν, ἐκπεσόντων ἐκ τοῦ Θήβης πεδίου τῶν Τρωικῶν Κιλικῶν εἰς τὴν Παμφυλίαν ἐκ μέρους, ὡς εἶρηκε Καλλισθένης.

Phaselis'ten sonra Olbia (kenti) gelir, (bu) Pamphylia'nın başlangıcı olup, büyük bir kaledir; ve bundan sonra Kataraktes diye bilinen, suyu sel suyu gibi bol bir ırmak (gelir); yüksek bir kayadan aşağı düşerken, çağıltısı ta uzaklardan duyulur. Daha sonra adını kurucusu Philadelphos'tan alan Attaleia kentine gelinir, ki o (Philadelphos) sınır komşusu olan Korykos'a başka bir koloni yerleştirmiş ve Korykos'u büyük bir surla çevirmiştir. Phaselis ile Attaleia arasında Thebe ve Lyrnessos'un bulunduğu söylenir. Kallisthenes'in söylemine göre, bunlar Troia'lı Kilikia'luların bir bölümü olup Thebe ovasından Pamphylia'ya kaçmışlardır.

b) PTOLEMAIOS (İ.S. 2. yüzyıl), Γεωγραφίας ὑφήγησις, V 2, Lykia ve Pamphylia kentlerini sayarken Phaselis'i Pamphylia kentlerinden önceki son Lykia kenti olarak gösterir:

Μετὰ Φασήλιδα πόλιν Λυκίας	Lykia'nın Phaselis kentinden sonra,
Παμφυλίας παράλιοι	Pamphylia'nın kıyı kentleri (gelir):
Ὀλβία ξβ λς ιβ	Olbia 62° 36° 55
Ἀττάλεια ξβ δ λς	Attaleia 62° 15 36° 30
Καταρῶρακτου ποταμοῦ ἐκ-	Katarraktes Potamos'un
βολαί ξβ λς ιβ	döküldüğü yer 62° 15 36° 35

⁹⁵⁶ Strabon kastedilmektedir.

Μάγυδος ξβ γο λς γ

Magydos

62° 40 36° 30

TLit. 9. *Kentin konumu hakkında: Ptolemaios'un haritasında Phaselis'in konumu*

PTOLEMAIOS (İ.S. 2. yüzyıl), Γεωγραφίας ύφήγησις, V 3, Phaselis'in enlem ve boylam ölçülerini verir:

Ἡ Λυκία περιορίζεται ἀπὸ μὲν δύσεως καὶ ἄρκτων Ἄσσία κατὰ τὰς ἐκτεθειμένας γραμμὰς· ἀπὸ δὲ ἀνατολῶν Παμφυλίας μέρει τῷ ἀπὸ τοῦ πρὸς τῇ Ἄσσία πέρατος μέχρι θαλάσσης διὰ τοῦ Μασικύτου ὄρους, οὗ τὸ ἐπὶ τῇ θαλάσσει πέρασ ἐπέχει

Γάγα..... ξα γ λς γ

Ἱερὰ ἄκρα ξα λς δ

ἽΟλυμπος πόλις ξα γο λς δ

Φασηλὶς ξα γ λς γιβ.

1. Lykia, anlatılanlara göre batıda ve kuzeyde Asia ile, doğuda ise Pamphylia'nın Asia ile olan sınırından, ucu denize kadar uzanan Masikytos Dağı aracılığı ile denize kadarki kısmı ile sınırlanır

Gagai 61° 20 36° 20

Hiera Akra 61° 30 36° 15

Olympos kenti 61° 40 36° 20

Phaselis 61° 50 36° 25

TLit. 10. *Kentin Konumu hakkında: Phaselis ve Attaleia arasındaki yerleşimler*

EUSTATHIOS (İ.S. 12. yüzyıl), παρεκβολαὶ εἰς τὴν Ὀμήρου Ἰλιάδα II. I 501. 30 vdd., Phaselis ve Attaleia arasında Thebe ve Lyrnessos kentlerinin yer aldığını söyler⁹⁵⁷:

δείκνυται δὲ μέσον Φασήλιδος καὶ Ἀτταλείας Θήβη καὶ Λυρνησοῦς Τρωϊκῶν ἀνδρῶν ἐκεῖ ἐκπεσόντων. ἔθνικὸν τῆς Ὀμηρικῆς Λυρνησοῦ φασιν εὐρησθαι παρ' Αἰσχύλῳ Λυρναῖος, καὶ τάχα κατὰ συγκοπήν. μία δέ, φασί, καὶ αὕτη τῶν ἑνδεκά πόλεων, ἃς πεζὸς εἶλεν ὁ Ἀχιλλεύς, αἱ ἦσαν Λυρνησοῦς, Πήδασος, Θήβη, Ζέλεια, Ἀδράστεια, Πιτύα, Περκώτη, Ἀρίσβη, Ἄβυδος καὶ.

Phaselis ve Attaleia arasında Thebe ve Lyrnessos gösterilir, Troia'lı erkekler oraya sürgüne gönderilmişlerdir. Homeros'ta geçen Lyrnessos'un ethnikon'unun Aiskhylos'ta Lyrnaios olarak geçtiğini söylerler, bu muhtemelen kelimenin kısaltılması sonucu olmuştur. Bunun Akhilleus'un yaya olarak ele geçirdiği onbir kentten biri olduğunu söylerler, bu kentler de Lyrnessos, Pedassos, Thebe, Zeleia, Adresteia, Pitya, Perkote, Arisbe ve de Abydos'tur.

TLit. 11. *Kentin konumu hakkında: Phaselis Khimaira Dağı yakınındadır*

a) KTESIAS (İ.Ö. 5.- 4. yüzyıl), *Fragmenta* 45. 141⁹⁵⁸, Khimaira'nın Phaselis yakınında bulunduğunu ve buradaki ateşin suyla alevlenip ateşle söndüğünü söyler:

⁹⁵⁷ Bu kentler ve bunların Phaselis teritoryumuna dahil olmaları konusunda bkz. böl. 1.4 ve 1.5.

⁹⁵⁸ Krş. Photios, βιβλιοθήκη, 72. 46a 34.

καὶ ὅτι πῦρ ἐστὶν ἐγγὺς Φασελίδος ἐν Λυκίᾳ ἀθάνατον⁹⁵⁹ καὶ ὅτι αἰεὶ καίεται ἐπὶ πέτρᾳ καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν καὶ ὕδατι οὐ σβέννυται, ἀλλὰ ἀναφλέγει, φορυτῶ δὲ σβέννυται.

Lykia'da Phaselis yakınında ölümsüz bir ateş vardır, ve kayaların dibinde gece-gündüz durmadan yanar, ve suyla sönmez, bilakis daha da alevlenir, ancak mayısla söner.

b) ANTIGONOS PARADOKS (İ.Ö. 3. yüzyıl), ἱστοριῶν παραδόξων συναγωγή 166⁹⁶⁰, Ktesias'ın Khimaira hakkında söylediklerini aktarır:

περὶ δὲ πυρὸς Κτησίαν φησὶν (scil. Καλλίμαχος) ἱστορεῖν, ὅτι περὶ τὴν τῶν Φασηλιτῶν χώραν ἐπὶ τοῦ τῆς Χιμαίρας ὄρους ἔστιν τὸ καλούμενον ἀθάνατον πῦρ· τοῦτο δὲ ἐὰν μὲν εἰς ὕδωρ ἐμβάλῃ, καὶ εἶσθαι βελτίον, ἐὰν δὲ φορυτὸν ἐπιβαλῶν πῆξι τις, σβέννυσθαι.

Phaselis'lilerin bölgesi yakınında, Khimaira Dağı'nda, ölümsüz ateş olarak adlandırılan ateşe dair Ktesias'ın incelemelerde bulunduğunu söylerler: Buna birisi su atacak olursa ateş daha da güçlenmekte; mayıs atıldığında ise sönmektedir.

c) PLINIUS (İ.S. 1. yüzyıl), *Naturalis Historia* II 236, yanardağlara değinir ve Ktesias'tan aldığı bilgiyi aktararak, Phaselis yakınındaki Khimaira yanardağının ateşlerinin gece gündüz yandığını ve ilginç bir şekilde suyla sönmeyip daha da çoğaldığını, ancak toprakla söndürüldüğünü anlatır:

verum in montium miraculis ardet Aetna noctibus semper tantoque aevo materia ignium sufficit, nivalis hibernis temporibus egestumque cinerem pruinis operiens. nec in illo tantum natura saevit exustionem terris denuntians: flagrat in Phaselitis mons Chimaera, et quidem inmortalibus ac noctibus flamma; ignem eius accendi aqua, extingui vero terra aut fimo Cnidius Ctesias tradit. eadem in Lycia Hephaesti montes taeda flammante tacti flagrant, et adeo ut lapides quoque rivo et harenae in ipsis aquis ardeant, aliturque ignis ille pluviis; baculo si quis ex iis accenso traxerit sulcum, rivus ignium sequi narrant. flagrat in Bactris Cophanti noctibus vertex.

Gerçekten de hayret verici gecelerde Aetna Yanardağı her zaman yanar ve var oluşundan bu yana ateş cevheri sağlar, karlı kış günlerinde ise taşınan külü kırışıklarla örter, ve onun içindeki büyük yangını karalara haber veren doğa hiç hidetlenmez. Phaselis'te de Khimaera Dağı ateş saçar ve gece gündüz gerçekten de ölümsüz bir ateşle parlar ve ateşinin suyla harlanıp toprakla söndürüldüğünü Knidos'lu Ktesias da anlatır. Aynı Lykia'da yıldırım çarpmış Hephaistos Dağları⁹⁶¹ da yanan bir meşale gibi ışık saçarlar.

⁹⁵⁹ Burada Phaselis'in güneyinde, Deliktaş Harabeleri'nin 4 km kuzey-kuzeybatısındaki Çıralı Dağı söz konusudur. Kayadaki yarıklardan çıkan ve hiç sönmeyen ateş fenomeni alev soluyan Khimaira ile özdeşlendiğinden bu dağ antik dönemde Χιμαίρας ὄρος, mons Chimaera, Hephaesti montes, Ὀλυμπος ὄρος, ya da Κωρική πέτρα olarak adlandırılmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi ve literatür için bkz. Takmer, *Lykia Oroğrafyası*, s. 38 vdd.

⁹⁶⁰ Krş. Kallimachus Philol., *fragmenta grammatica*, 407. 142-146.

⁹⁶¹ Burada da Çıralı Dağ söz konusudur. Ölümsüz ya da kendiliğinden yanan ateşinden bahsedilen bu dağda Hephaistos kutsal alanı bulunmaktadır. Plinius bundan dolayı ayrıca Hephaistos Dağı demiş olmalıdır.

TLit. 12. *Kentin konumu hakkında: Phaselis Bizans Dönemi kent listesinde*

HIEROKLES, Συνέκδημος (İ.S. 6. yüzyılın ilk çeyreğinden, İ.S. 535'den önceki Bizans Kırallığı'na ait kent listesini verir) 683. 1-9 Phaselis'i Olympos ve diğer Lykia kentleri ile birlikte listeler.

683	683
1 Φασύδης.	1 Phaselis
2 Ὀάυαπος.	2 Olympos
3 Γάγα.	3 Gagai
4 Ἀκαλισός.	4 Akalissos
5 Ἐλεβεσός.	5 Idebessos
6 Λίμυρα.	6 Limyra
7 Ἀρύκανδα.	7 Arykanda
8 Ποδάλια.	8 Podalia
9 Χῶμα.	9 Khoma

TLit. 13. *Kentin konumu hakkında: Phaselis Phoinikos ile Attaleia arasında*

KONSTANTINOS VII. PORPHYROGENNETOS (İ.S. 913-959 arasında Bizans Hükümdarı), Περί τῶν θεμάτων XIV 21 vdd., Phaselis'i Phoiniks Irmağı ve Attaleia arasında yer alan ünlü bir kent olarak anar:

Εἶτα Φοῖνιξ ὁ ποταμὸς καὶ πόλις ὁμώνυμος, εἶτα Φασιλίς ἢ περὶ κλυτός, εἶτα ἡ Ἀττάλου τοῦ Περγαμηνοῦ πόλις ἐπώνυμος, εἶτα τὸ Σύλαιον, ἔπειτα Πέργη ἢ περιώνυμος, εἶτα Σίδη τὸ τῶν πειρατῶν ἐργαστήριον, εἶτα Σέλγη ἢ τῶν Λακεδαιμονίων ἄποικος, εἶτα τὸ Καλ[λιστ]ὸν ὄρος καλούμενον, εἶτα τὸ καλούμενον Ἀνεμούριον, εἶτα Ἀντιόχεια ἡ μικρά.

Sonra Phoiniks Irmağı ve aynı ismi taşıyan kent, bundan sonra ünlü Phaselis, daha sonra Pergamon'lu Attalos'tan adını alan kent, bundan sonra Sylaiion, daha sonra ünlü Perge kenti, bunun arkasından korsanların işyeri konumundaki Side ve daha sonra da Lakadaimon kolonisi olan Selge kenti, bundan sonra Kallistron olarak adlandırılan dağ, bunun arkasından da Anemourion olarak adlandırılan dağ ve de küçük Antiokheia gelmektedir.

TLit. 14. *Phaselis'in deniz ulaşımı: Lykia'nın kıyı geçişi*

PS.-SKYLAKS (İ.Ö. 4. yüzyıl), Περίπλους τῆς θαλάσσης τῆς οἰκουμένης Εὐρώπης καὶ Ἀσίας καὶ Λιβύης 100, Phaselis'i diğer Lykia kentleri arasında sayar:

ΛΥΚΙΑ. Ἀπὸ δὲ Καρίας Λυκία ἐστὶν ἔθνος· καὶ πόλεις Λυκίοις αἶδε· Τελμισσὸς καὶ λιμὴν, καὶ ποταμὸς Ἐάνθος, δι' οὗ ἀνάπλους εἰς [Ἐάνθον πόλιν,] Πάταρα πόλις [ῆ] καὶ λιμένα ἔχει· Φελλὸς πόλις καὶ λιμὴν· κατὰ ταῦτα νῆσός ἐστι

Ῥοδίων Μεγίστη· Λίμυρα πόλις, εἰς ἣν ὁ ἀνάπλους κατὰ τὸν ποταμόν· εἶτα Γαγαία πόλις, εἶτα Χελιδονίαί, ἀκρωτήριον καὶ νῆσοι δύο καὶ Διονυσίας νῆσος, ἀκρωτήριον καὶ λιμὴν Σιδηροῦς. Ὑπὲρ τούτου ἐστὶν ἱερόν Ἡφαίστου ἐν τῷ ὄρει καὶ πῦρ πολὺ ὑτόματον ἐκ τῆς γῆς καίεται καὶ οὐδέποτε σβέννυται. Καὶ ἐὰν προέλθῃς ἀπὸ θαλάττης ἀνώτερον, ἔστι Φασηλὶς πόλις καὶ λιμὴν (ἔστι δὲ τοῦτο κόλπος) καὶ Ἴδυρος πόλις, νῆσος Λυρνάτεια, Ὀλβία, Μάγυδος καὶ ποταμὸς Καταρράκτης, Πέργη πόλις καὶ ἱερόν Ἀρτέμιδος. Ἐπ' εὐθείας δὲ παράπλους ἐστὶν Λυκίας ἀπὸ ἡμέρας καὶ νυκτός· ὁ δὲ παρὰ γῆν διπλάσιος τούτου· ἔστι γὰρ κολπῶδης.

Karia'dan itibaren Lykia soyu gelir: Ve Lykia kentleri şunlardır: Telmessos ve limanı, arasından [Ksanthos kenti'ne] ulaşımı sağlayan Ksanthos Nehri ve bir limanı da olan Patara kenti: Phellos kenti ve limanı: bu boyda Rhodos'luların Megiste adası vardır: nehir boyunca gemiyle gidilebilecek Limyra kenti: Daha sonra Gagai kenti, sonra Khelidoniai, burun ve iki ada ve Dionysias adası, bir burun ve Siderous limanı. Buranın üzerinde, dağda Hephaistos'un kutsal alanı ve topraktan kendiliğinden çıkıp da yanan ve hiç sönmeyen çokça ateş vardır. Ve eğer denizden yukarı (kuzeye) doğru gidilirse, Phaselis kenti ve limanı (bu bir körfezdir) ve Idyros kenti, Lyrnateia Adası, Olbia, Magydos ve Katarraktes nehri, Perge kenti ve Artemis tapınağı (gelir). Lykia'dan itibaren sahil boyu bir gün bir gecedir. Karadan ise bunun iki katıdır: çünkü körfezlidir.

TLit. 15. *Deniz ulaşımı: Lyrnas – Phaselis – Korykos ve Phaselis - Krambousa*

STADIASMUS MARIS MAGNI / Σταδιασμός ἤτοι περίπλους τῆς Μεγάλης Θαλάσσης (İ.S. 3. yüzyıldan Stadiasmus'un Bizans Dönemi'ne ait uyarlaması), 226-229, Phaselis ve diğer kentler arasındaki önemli deniz ulaşımının ayrıntılı uzaklık mesafelerini verir:

ΛΟΙΠΟΝ ΠΑΜΦΥΛΙΑ

- 226 [Ἀπὸ Λύρναντος εἰς Φάσηλιν στάδιοι ρο']
 ὑπὲρ τῆς πόλεως ὄρος μέγα ὑπέρεκείται (Φάσηλις).
 227 Ἐκ δὲ Φασήλιδος εἰς Κώρυκον στάδιοι*.
 228 Ἀπὸ Κωρύκου ἐπὶ τὸν Φοινικοῦντα στάδιοι λ'.
 ὑπὲρ [αὐτοῦ] μέγα ὄρος ὑψηλὸν κεῖται Ὀλυμπος καλούμενον.
 229 [Ἀπὸ Φοινικοῦντος εἰς Κράμβουσαν στάδιοι
 ν'] ἐκ δὲ Φασήλιδος ἐπ' εὐθείας εἰς Κράμβουσαν στάδιοι ρ'.

GERİDE KALAN PAMPHYLIA

- 226 [Lyrnas'tan Phaselis'e 170 stadia].
 Bu kentin (Phaselis) üzerinde büyük bir dağ yükselir.
 227 Phaselis'ten Korykos'a * stadia.
 228 Korykos'tan Phoinikos üzerine 30 stadia. [Bunun] (bu nehrin) arkasında Olympos olarak adlandırılan muazzam yükseklikteki büyük dağ bulunmaktadır.
 229 [Phoinikos'tan Krambusa'ya 50 stadia.] Phaselis'ten doğrudan doğruya

Krambusa'ya 100 stadia

TLit. 16. *Phaselis bir liman kenti olarak oldukça meşhurdur*

HERODAS (İ.Ö. 3. yüzyıl) *Mimiambi*, 2.55-59. Burada Battaros olayındaki karşı davaya yönelik bir söylev söz konusudur⁹⁶². Şair burada hukuk kurallarının yazarı ve uygar bir insan olan Kharondas ile uygar olmayan ve farklı yerlerde yaşamayı tercih eden Thales'i karşılaştırır. Phaselis de Thales'in gidebileceği yerler arasında verilir.

ὤκει πόλιν γάρ, ὦ Θάλης, σὺ δ' οὐκ οἶσθας
οὔτε πόλιν οὔτε πῶς πόλις διοικεῖται,
οἰκεῖς δὲ σήμερον μὲν ἐν Βρικινθήροις⁹⁶³
ἐχθὲς δ' ἐν Ἀβδήροισιν⁹⁶⁴, αὔριον δ' ἦν σοι
ν[α]ῦλον διδοῖ τις, ἐς Φασηλίδα πλώσῃ.

*Zira kenti iskan ediyordu, sense ey Thales
ne kenti ne de kentin kendini nasıl yönettiğini bilmiyorsun,
bugün Brikinderos'lular arasında oturuyorsun,
dünse Abdera'lular arasında oturuyordun,
yarın da eğer biri sana bilet ücretini verirse Phaselis'e yelken açacaksın.*

TLit. 17. *Phaselis'te kuzey rüzgarları eser*

PS.-ARISTOTELES, *De ventorum situ et nominibus* 973a⁹⁶⁵, rüzgarların oluşumu ve adlandırılmalarıyla ilgili yaptığı araştırmada kuzey rüzgarlarının Phaselis'te buna Bora olarak adlandırıldığını belirtmektedir :

(Βορρᾶς). ἐν δὲ Ὀλβία τῇ κατὰ Μύγαλον τῆς Παμφυλίας Γαυρεὺς (Ἰδυρεὺς şeklinde okunacaktır)⁹⁶⁶ πνεῖ γὰρ ἀπὸ νήσου ἣ καλεῖται Γαυρίς. τινὲς δὲ αὐτὸν βορρᾶν οἰοῦνται εἶναι, ἐν οἷς καὶ Λυρναντεῖς οἱ κατὰ Φασηλίδα.

(Bora): Pamphylia'da Magydos civarındaki Olbia'da esen (bora) Idyreus'tur. Zira (bu rüzgar) Idyris diye bilinen bir adadan eser. Lyrnatia'luların oturduğu Phaselis civarında bazıları bunun bir kuzey rüzgarı (bora) olduğunu düşünürler.

TLit. 18. *Phaselis'teki eşekarıları*

CLAUDIUS AELIANUS (İ.S. 2-3. yüzyıl), *De natura animalium* XI 28, u eserde hayvanların karakteristik özellikleri anlatılmıştır. Buradaki kısımda da hayvanların mağlubiyeti ve kazandıkları zaferler ele alınmıştır. Buna göre de Phaselis'liler eşekarılarına mağlup olup yurtlarından olmuşlardır.

⁹⁶² Bu konudaki ayrıntılı kommentar için bkz. Herodas, *Mimiambi*, ed. I.C. Cunningham, Oxford 1971, s. 80 vdd.

⁹⁶³ Rhodos'ta bir liman kenti.

⁹⁶⁴ Thrakia'da, Protagoras ve Demokritos'un da aralarında bulunduğu zengin bir kentin halkı.

⁹⁶⁵ Theophrastos, περὶ ἀνέμων, 53. Eser ve muhtemel yazarları hakkında bkz. Adak, *Winde*.

⁹⁶⁶ Düzeltme Meineke tarafından yapılmıştır: bkz. Steph. Byz., s.v. Ἰδυρεὺς. Bu konuda krş. Şahin, *Olbia*, s. 22 dpn. 59.

Λέγει τις λόγος Πυθοχάρην τὸν αὐλητὴν ἀναστεῖλαι λύκων ὄρμην αὐλήσαντα σύντονον καὶ γενναῖον αὐλημα. μυῖων δὲ πλῆθος ἀνέστησε Μεγαρέας, Φασηλίτας δὲ σφῆκες, σκολόπενδροι δὲ Ροιτιεῖς.

Bir söylenti flütçü Pythokhares'in yüksek sesli ve asil ezgi aulemasını çalarak kurtların saldırısını geri püskürttüğünden bahseder. Kara sinek yiğini Megara'lıları, eşek arıları Phaselis'lileri ve kırk ayaklar da Rhoeteon'luları⁹⁶⁷ (yurtlarından) ettiler.

TLit. 19. Athena Tapınağı'nda Akhilleus'un kargısı

PAUSANIAS PERIEGESIS (İ.S. 2. yüzyıl), *Graeciae descriptio* III 3. 8'de heros'ların savaş aletleri hakkında bilgi verirken Phaselis'teki Athena tapınağında⁹⁶⁸ bulunan Akhilleus'un tunç kargısına da değinir:

ὅτι δὲ ἐπὶ τῶν ἡρώων τὰ ὅπλα ὁμοίως χαλκᾶ ἦν πάντα, μαρτυρεῖ μοι καὶ Ὅμηρου⁹⁶⁹ τῶν ἐπῶν <τὰ> ἔς τε ἄξίνην ἔχοντα τὴν Πεισάνδρου καὶ ἔς τοῦ Μηριόνου τὸν ὀιστόν. βεβαιοῖ δὲ καὶ ἄλλως μοι τὸν λόγον ἐν Φασήλιδι ἀνακείμενον ἐν Ἀθηνᾶς ἱερῷ τὸ δόρυ Ἀχιλλέως καὶ Νικομηδεῦσιν ἐν Ἀσκληπιοῦ ναῶ μάχαιρα ὁ Μέμνονος· καὶ τοῦ μὲν ἦ τε αἰχμὴ καὶ ὁ σαυρωτῆρ, ἡ μάχαιρα δὲ καὶ διὰ πάσης χαλκοῦ πεποίηται.

Homeros'un Peisandros'un sahip olduğu savaş baltası ve Meriandros'un okuna dair söyledikleri, benim, herosların savaş aletlerinin aynı şekilde tunç aletler olduğu yönündeki düşüncelerime şahitlik yapar. Phaselis'teki Athena tapınağında bulunan Akhilleus'un kargısı ve Nikomedesler'deki Asklepios tapınağında bulunan Memnon'a ait kılıç da benim söylediğimi teyit eder; (burada bahsedilen) mızrak, kargı ucu ve de kılıç tamamen tunçtan yapılmışlardır.

Homeros'un Ilyada XVIII 457-615'daki anlatımına göre, Büyük İskender Ilion'daki Athena tapınağından Akhilleus'un tüm silahlarını yanına alıp ayrılmıştır. Buradaki pasajda söylenenler dikkate alındığında, İskender'in Phaselis'e geldiğinde Akhilleus'un silahlarını buradaki Athena tapınağına bırakmış olabileceği düşünülebilir.

3.1.2 Kentin Ekonomik Yapısına Dair Belgeler

TLit. 20. Phaselis'in ünlü ürünleri:Gül

NIKANDROS (İ.Ö. 3/2. yüzyıl), *Fragmenta* 74⁹⁷⁰.

δεύτερα Νισαίης Μεγαρηίδος· οὐδὲ Φάσηλις οὐδ' αὐτὴ Λεύκοφρον⁹⁷¹

⁹⁶⁷ Hellespontos'ta Troya'nın kuzeydoğusunda yer alan bir kent.

⁹⁶⁸ Phaselis kentinin baş tanrıçası Athena ve kentteki tapınağı için bkz. böl. 2.1.9 ve 2.3.5.

⁹⁶⁹ Homeros, *Ilias* XIII 611 vd., 650.

⁹⁷⁰ Krş. Ath. Deip. XV 31. 1-20 : Νικάνδρος δ' ἐν δευτέρῳ Γεωργικῶν καταλέγων καὶ αὐτὸς στεφανωτικὰ ἄνθη καὶ περὶ Ἰωνιάδων Νυμφῶν καὶ περὶ ῥόδων τάδε λέγει (fr. 74 Schn)·

⁹⁷¹ Meander'in (bugünkü Büyük Menders) kenarında konumlanan Magnesia'da Ἄρτεμις Λευκόφρον⁹⁷¹'un

ἀγασσαμένη ἐπιμεμφής, Ληθαίου Μάγνητος ἐφ' ὕδασιν εὐθαλέουσα.

İkincisi, Megara'da Nisaia'dan güller. Ne Phaselis'in gülleri hor görülmelidir, ne de Akçehreli Artemis'e büyük saygı duyan kent Magnesia'da Lethaeus Nehri çevresinde yetişenler.

TLit. 21. Phaselis'in ünlü ürünleri: Gülyağı

a) ATHENAIOS (İ.S. 2-3. yüzyıl) δειπνοσοφισταί XV 38, Phaselis gülyağının çok güzel olduğuna değinir

Γίνεται δὲ μύρα κάλλιστα κατὰ τόπους, ὡς Ἀπολλώνιος φησιν ὁ Ἡροφίλειος ἐν τῷ περὶ Μύρων⁹⁷² γράφων οὕτως· ἴρις μὲν ἐν Ἥλιδι χρηστοτάτη καὶ ἐν Κυζίκῳ· ῥόδινον δὲ κρᾶτιστον ἐν Φασήλιδι, καὶ τὸ ἐκ Νέας δὲ πόλεως καὶ Καπύης·

Herophilios (okulundan) Apollonios'un "Güzel Kokular Hakkında"ki yazularından birinde bildirdiğine göre her yerde güzel kokulu bitkiler yetişir; Elis ve Kyzikos'ta ise çok iyi irisler; En iyi gülyağı Phaselis'te elde edilir, bu aynı zamanda Neapolis ve Kapua'dan da sağlanabilir.

b) PLINIUS (İ.S. 1. yüzyıl), *Naturalis Historia* XIII 5, Phaselis'in gül merheminin beğenildiğini söyler:

irinum Corinthi diu maxime placuit, postea Cyzici, simili modo rhodium Phaseli, quam gloriam abstulere Neapolis, Capua, Praeneste.

Uzun süre en çok Corinth'in susam yağı beğenilirdi, daha sonra Cyzicus'un ki ve aynı şekilde Phaselis'in gül yağı, bunlar bu ünü Neapolis, Capua ve Praeneste'ye kadar götürdüler.

TLit. 22. Phaselis'in ünlü ürünleri: Zambak

PLINIUS (İ.S. 1. yüzyıl), *Naturalis Historia* XXI 24-25.

alba lilia iisdem omnibus modis seruntur, quibus rosa, et hoc amplius lacrima sua, ut hipposelinum, nihilque est fecundius una radice quinquagenos saepe emittente bulbos. est et rubens lilium, quod Graeci crinon vocant, alii florem eius cynorrhodon. laudatissimum in Antiochia ac Laudicea Syriae, mox in Phaselide. quartum locum optinet in Italia nascens. Sunt et purpurea lilia, aliquando gemino caule, carnosiore tantum radice maiorisque bulbi, sed unius; narcissum vocant. huius alterum genus flore candido, calice purpureo. differentia a liliis et haec, quod narcissis in radice folia sunt, probatissimis in Lyciae montibus.

Beyaz zambaklar her şekilde güllerle aynı şekilde üretilirler ve onlardan sızan öz suyu Hipposelinum'dan daha çoktur; fakat hiçbir şekilde daha verimli değildir, çünkü tek bir kök sık sık hemen hemen 50 soğan sürer. Kırmızımsı bir zambak da-

ünlü tapınağı yer alır.

⁹⁷² μύρον kelimesi sadece güzel kokulu anlamına gelmez, bunun yanında yağ ve krem gibi anlamları da içerir.

ha vardır, Yunanlar bunu krinon olarak adlandırırılar; diğerleri onun çiçeklerine “köpek gülü” [kynor(rh)odon] derler. En çok Antiokheia zambaklarına ve Syria'deki Laodikeia zambaklarına itibar edilir, daha sonra da Phaselis'in zambaklarına. Dördüncü sırayı Italia'da yetişenler alır. Erguvan renkli zambaklar da vardır, bunların genellikle iki sapı, etli bir kökü ve daha büyük ama tek bir soğanları vardır; bunlar nergis diye adlandırılır. Onun farklı bir cinsinin beyaz çiçekleri ve erguvan renginde bir çanağı olur. Bunlar nergislerde kökün yanında yaprakların bulunmasıyla diğer zambaklardan ayrılırlar; en çok Lykia dağlarında yetişenler itibar görür.

3.1.3 Kent Tarihine İlişkin Belgeler

TLit. 23. *Kuruluş mitosuna ilişkin – Lakios aldığı kehanet üzerine kenti kurar*

a) AELIUS HERODIANUS (İ.S. 2. yüzyıl), *περὶ καθολικῆς προσωιδίας* III, 1, 253 vd., Aristainetos'un “περὶ Φασήλιδα” adlı eserinden aktarır:

Γέλα πόλις Σικελίας. καλεῖται δὲ ἀπὸ ποταμοῦ Γέλα, ὁ δὲ ποταμὸς ὅτι πολλὴν πάχνην γεννᾷ. ταύτην γὰρ τῇ Ὀπικῶν φωνῇ καὶ Σικελῶν γέλαν λέγεσθαι. Πρόξενος δ' ἐν πρώτῃ τῶν περὶ πόρων Σικελικῶν καὶ Ἑλλάνικος ἀπὸ Γέλωνος τοῦ Αἴτνης καὶ Ἰμέρου. Ἀρισταίνετος δ' ἐν πρώτῃ τῶν περὶ Φασήλιδα, ὅτι Λάκιος καὶ Ἀντίφημος ἀδελφοὶ ἐλθόντες εἰς Δελφοὺς ἐμαντεύσαντο, τὴν δὲ Πυθίαν οὐδὲν περὶ ἐκείνων λέγουσαν προστάσσειν τὸν Λάκιον πρὸς ἀνατολὰς ἡλίου πλεῖν. τοῦ δ' Ἀντιφήμου γελάσαντος τὴν Πυθίαν εἰπεῖν πάλιν «ἐφ' ἡλίου δυσμῶν» καὶ Γέλαν πόλιν οἰκίσαι.

Gela bir Sicilia kentidir. Adını Gela ırmağından alır, ırmak çok fazla kirağıya neden olmaktadır: zira Opikes'lilerin ve Sicilia'luların dilinde (ırmağın ortaya çıkardığı) bir kirağı Gela'yi açıklamaktadır. Proksenos, Sicilia geçitleri hakkındaki eserlerinin birincisinde ve Hellanikos, (bu kentin, ismini) Aitne ve Himeros'un çocukları olan Gelon'dan aldığını bildirirler. Aristainetos ise Phaselis hakkındaki eserinin ilk kitabında, Delphi'ye gelen Lakios ve Antifemos kardeşler kehanete başvurunca, onlar hakkında hiçbir şey söylemeyen Pythia'nın Lakios'a, güneşin doğduğu yere doğru yelken açmasını salık verdiğini söyler. Antiphemos gülünce de ona, Gela kentini kurabilmek için, güneşin battığı yere geri dönmesini söylediğini bildirir.

b) STEPHANOS BYZANTIOS (İ.S. 6. yüzyıl), Ἐθνικά, s.v. Γέλα, Herodianus'a dayanır

Γέλα πόλις Σικελίας ... καλεῖται δὲ ἀπὸ ποταμοῦ Γέλα, ὁ δὲ ποταμὸς ὅτι πολλὴν πάχνην γεννᾷ. ταύτην γὰρ τῇ Ὀπικῶν φωνῇ καὶ Σικελῶν γέλαν λέγεσθαι. Πρόξενος δ' ἐν α τῶν Περὶ Πύρρον Σικελικῶν (III) καὶ Ἑλλάνικος ἀπὸ Γέλωνος τοῦ Αἴτνης καὶ Ὑμάρου. Ἀρισταίνετος δ' ἐν α τῶν Περὶ Φασήλιδα (III), ὅτι Λάκιος καὶ Ἀντίφημος ἀδελφοὶ ἐλθόντες εἰς Δελφοὺς μαντεύσασθαι, τὴν δὲ Πυθίαν οὐδὲν περὶ ἐκείνων λέγουσαν προστάσσειν τὸν Λάκιον πρὸς ἀνατολὰς ἡλίου πλεῖν. τοῦ δ' Ἀντιφήμου γελάσαντος τὴν Πυθίαν εἰπεῖν πάλιν ἐφ' ἡλίου δυσμῶν, καὶ Γέλαν πόλιν οἰκίσαι.

Gela: Bir Sicilia kentidir. Adını Gela Irmağı'ndan alır, ırmak çok fazla kırağıya neden olmaktadır: zira Opikes'lilerin ve Sicilia'luların dilinde (ırmağın ortaya çıkardığı) bir kırağı Gela'yi açıklamaktadır. Proksenos, Sicilia'luların Pyrros'u hakkındaki eserlerinin birincisinde ve Hellanikos, (bu kentin, ismini) Aitne ve Humaros'un çocukları olan Gelon'dan aldığını bildirirler. Aristainetos ise Phaselis hakkındaki eserinin ilk kitabında, Delphi'ye gelen Lakios ve Antiphemos kardeşler kehanete başvurunca, onlar hakkında hiçbir şey söylemeyen Pythia'nın Lakios'a, güneşin doğduğu yere doğru yelken açmasını salık verdiğini söyler. Antiphemos gü-lünce de ona, Gela kentini kurabilmek için, güneşin battığı yere geri dönmesini söylediğini bildirir.

TLit. 24. *Kuruluş mitosuna ilişkin – Lakios Mopsos ile birlikte gelip Phaselis'i kurar*

ATHENAIOS (İ.S. 2-3. yüzyıl) δειπνοσοφισταί VII 51 Philostephanos'un “περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεων” adlı eserine dayanarak bilgi verir. Burada Phaselis'i kuran Lakios ile Mopsos arasında bağlantı kurarak Phaselis'lilerin tuzlu balık sunularının nereden geldiğine değinir:

Φιλοστέφανος δ' ἐν τῷ πρώτῳ περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀσίᾳ πόλεων οὕτως γράφει . Λάκιον τὸν Ἀργεῖον τῶν σὺν Μόψῳ ἀφικομένων, ὃν τινες μὲν Λίνδιον εἶναι λέγουσιν, ἀδελφὸν δὲ Ἀντιφήμου τοῦ Γέλαν οἰκίσαντος, εἰς τὴν Φασήλιδα ὑπὸ Μόψου μετ' ἀνδρῶν πεμφθέντα κατὰ τινα λόγον Μαντοῦς τῆς Μόψου μητρὸς, ὅτ αἱ πρύμναι τῶν ἰδίων νηῶν συνέβαλον καὶ συνεθραύσθησαν κατὰ Ξελιδονίας τῶν μετὰ τοῦ Λακίου διὰ τὸ ὑστερεῖν αὐτῶν νυκτὸς προσβαλόντων· ἀγοράσαι δ' αὐτὸν τὴν γῆν λέγεται, οὗ ἢ πόλις νῦν ἐστὶ, καθὰ ἢ Μαντῶ προεῖπε, παρὰ Κυλάβρα τινὸς δόντα τάριχον· τοῦτον γὰρ ἐλέσθαι λαβεῖν αὐτὸν ἀφ' ὧν ἦγον. ὅθεν κατ' ἐνιαυτὸν τοὺς Φασηλίτας τῷ Κυλάβρα θύειν τάριχον τιμῶντας ὡς ἦρωα.

Philostephanos da “Asia'daki Kentler”⁹⁷³ hakkında yazdığı eserlerin ilkinde bunu böylece yazar. “Kimilerinin Lindos'lu olduğunu söylediği, Gela'yi kuran Antiphemos'un kardeşi, Mopsos'la birlikte olanlardan Argos'lu Lakios, Mopsos'un annesi Manto'nun bir kehaneti uyarınca Mopsos komutasındaki erkeklerle birlikte Phaselis'e gönderildi, fakat gemilerinin kış kısımları çarpışıp parçalanınca, Lakios'la birlikte olanlar vaktin ilerlemesi dolayısıyla geceleyin Khelidonia Adaları'nın aşağısına doğru ilerlediler. Şimdi kentin ait olduğu yeri, onun, Manto'nun daha önceden söylediği gibi, tuzlu balık vererek Kylabros adlı birinden aldığı söylenir; Zira onun da bunlardan tuzlu balığı almayı tercih ettiğini aktarmıştım. Bundan dolayı Phaselis'lilerin, (onu) bir kahraman olarak onurlandırmak için her yıl Kylabras'a tuzlu balık sunusu yaptıkları (söylenir).”

TLit. 25. *Kuruluş mitosuna ilişkin: Kurucu Lakios, Rhakios olarak da adlandırılır*

SCHOLIA IN APOLLONIUM RHODI, *Scholia in Argonautica* I 308 b.

οἱ δὲ τὴν Θηβαΐδα γεγραφότες φασίν, ὅτι ὑπὸ τῶν Ἐπιγόνων ἀκροθίνιον ἀνετέθη Μαντῶ ἢ Τειρεσίου θυγάτηρ εἰς Δελφοὺς πεμφθεῖσα, καὶ κατὰ χρησμὸν

⁹⁷³ F.H.G. III 29.

Ἀπόλλωνος ἐξερχομένη περιέπεσε Ρακίῳ τῷ Λέβητος υἱῷ Μυκηναίῳ τὸ γένος. ὁ δὲ Ράκιος οὕτως ὠνομάζετο διὰ τὴν πενιχρότητα καὶ κακοειμονίαν. ὀνομάζεται δὲ καὶ Λάκιος· συγγενὲς γὰρ τὸ λ τῷ ρ, ὡς ὑδρηλοὶ ἀντὶ τοῦ ὑδρηροί.

Thebai hakkında yazanlar, Manto'nun Epigonoilar⁹⁷⁴ tarafından Delphi'ye gönderildikten sonra akrothinion'un üstüne oturtulduğunu ve Apollon'un kehaneti üzerine yoluna devam ederken soyunu Lebes oğlu Mykenai'li Rhakios'a düşürdüğünü söylerler. Rhakios fakirliği ve kötü giyinmesi dolayısıyla bu şekilde adlandırılıyordu. Lakios da böyle adlandırılıyordu; Zira hydreroi'a karşılık hydreloi gibi lamda ve rho harfleri birbirlerine benzerdirler.

TLit. 26. *Phaselis'liler Kylabros'a tuzlu balık sunusu yaparlar*

a) ATHENAIOS (İ.S. 2-3. yüzyıl) δειπνοσοφισταί VII 51, Heropythos'un "Ἔρωις Κολοφωνίων adlı eserlerine dayanarak bilgi verir:

καὶ τάριχοι δὲ παρὰ Φασηλίταις ἀποθύνονται. Ἡρόπυθος γοῦν ἐν "Ἔρωις Κολοφωνίων περὶ τῆς κτίσεως ἱστορῶν τῆς Φασήλιδός φησιν ὅτι Λάκιος ὁ τὴν ἀποικίαν στείλας μισθὸν ἔδωκε τοῦ τόπου Κυλάβρα ποιμένι νέμοντι πρόβατα ταρίχους, ἐκείνου τοῦτο αἰτήσαντος. προθέντος γὰρ αὐτῷ τοῦ Λακίου λαβεῖν τοῦ χωρίου ἢ ἄλφιστα ἢ ταρίχους εἴλετο ὁ Κυλάβρας τοὺς ταρίχους· καὶ διὰ τοῦτο οἱ Φασηλίται ἀνὰ πᾶν ἔτος τῷ Κυλάβρα ἔτι καὶ νῦν τάριχον θύουσι.

Phaselis'lilerde tuzlu balık sunusu yapılır. Phaselis'in kurucusu hakkında araştırma yapan Heropythos "Kolophon Yıllıkları"⁹⁷⁵ üzerine yazdığı eserde, koloniyi kuran Lakios'un, koyunlarını otlatan çoban Kylabras'a bu yerin karşılığı olarak, onun istediği tuzlu balıkları verdiğini söyler. Zira Lakios ona yasadığı yere karşılık arpa ekmeği ya da tuzlu balık takdim ettiğinde, Kylabras tuzlu balıkları almayı tercih etmiştir: Bu yüzden Phaselis'liler şimdi olduğu gibi her yıl Kylabras için tuzlu balık sunusu yaparlar.

b) PAUSANIAS ATTICUS (İ.S. 2. yüzyıl), Ἀττικῶν ὀνομάτων συναγωγή 3.1⁹⁷⁶, de Kallimakhos'un "βαρβαρικοῖς Νομίμοις" adlı eserinden aktarır:

Φασηλιτῶν θῦμα· ἐπὶ τῶν εὐτελῶν τίθεται· Φασηλίτας γὰρ τάριχον τῷ Κολάβρωι θύειν· φησὶ Καλλιμάχος ἐν βαρβαρικοῖς Νομίμοις

Phaselis'lilerin kurbanı nadir olan gelenekler arasındadır; Kallimakhos "Barbar Gelenekleri" adlı eserinde Phaselis'lilerin Kolabros'a tuzlu balık adadıklarını söyler.

TLit. 27. *Phaselis önceleri Pityousa olarak adlandırılır*

AELIUS HERODIANUS (İ.S. 2. yüzyıl), περὶ καθολικῆς προσωιδίας III 1, 269. 19 vd.

⁹⁷⁴ Thebai önünde savaşan 7 kahramanın ardılları.

⁹⁷⁵ F.H.G. IV 428.

⁹⁷⁶ Krş. Photios, Λεξικόν 641. 21 vdd.

Κράμβουσα νῆσος περὶ Σελεύκειαν τῆς Ἰσαυρίας. Στράβων ιδ⁹⁷⁷. Πιτύουσα ἡ ὑστερον Φάσηλις.

Krambousa adası Isauria'daki Seleukeia'nın karşısında yer alır. Strabon bunu kitabının 14. bölümünde anlatır. Ardından daha sonraları Phaselis olarak adlandırılan Pityousa gelir.

TLit. 28. *Phaselis Naukratis'teki Hellenion'un kuruluşuna katılıyor (İ.Ö. 6. yy.)*

HERODOTOS (İ.Ö. 5. yüzyıl), *Ἱστορίαι* II 178 Naukratis'te İ.Ö. 6. yüzyılda Hellenion'un kuruluşuna dair bilgiler verir:

Φιλέλλην δὲ γενόμενος ὁ Ἄμασις ἄλλα τε ἐς Ἑλλήνων μετεξετέρους ἀπεδέξατο καὶ δὴ καὶ τοῖσι ἀπικνεομένοισι ἐς Αἴγυπτον ἔδωκε Ναύκρατιν πόλιν ἐνοικῆσαι τοῖσι δὲ μὴ βουλομένοισι αὐτῶν ἐνοικέειν, αὐτόσε δὲ ναυτιλλομένοισι ἔδωκε χώρους ἐνιδρύσασθαι βωμοὺς καὶ τεμένεα θεοῖσι. Τὸ μὲν νυν μέγιστον αὐτῶν τέμενος καὶ ὀνομαστότατον ἐὼν καὶ χρησιμώτατον, καλεόμενον δὲ Ἑλλήνιον, αἶδε πόλιές εἰσι αἱ ἰδρυμέναι κοινῇ· Ἰώνων μὲν Ξίος καὶ Τέως καὶ Φώκαια καὶ Κλαζομεναί, Δωριέων δὲ Ῥόδος καὶ Κνίδος καὶ Ἀλικαρνησὸς καὶ Φάσηλις, Αἰολέων δὲ ἡ Μυτιληναίων μούνη. Τουτέων μὲν ἐστι τοῦτο τὸ τέμενος, καὶ προστάτας τοῦ ἐμπορίου αὐταὶ αἱ πόλιές εἰσι αἱ παρέχουσαι· ὅσαι δὲ ἄλλαι πόλιες μεταποιεῦνται, οὐδὲν σφίμετεδὸν μεταποιεῦνται.

Yunan sever olan Amasis Yunanlar'dan bir kaçına bazı imtiyazlar sağlamıştır ve Mısır'a uğrayanlara yerleşmek için Naukratis kentini vermiştir, bunlardan burada yerleşmek istemeyip de sadece oraya gemiyle seyahate gelenlere ise sunaklarını inşa edebilecekleri yerler ve tanrıları için tapınak alanları vermiştir. Bunlardan en büyük, en çok rağbet gören ve en görkemlisi Hellenion adıyla anılanıdır. Bunu şu kentler ortaklaşa yaptırmışlardır: İonia'dan Khios, Teos, Phokaia ve Klazomenai; Dor'lardan Rhodos, Knidos, Halikarnassos ve Phaselis; Aiol'lerden yalnız Mytilene. Bu tapınak bunlarındır, zaten bu ticaret kentinin öncüsünü de gönderenler bu kentlerdir: bunun üzerinde hak iddia eden diğer kentler haksızlık etmiş olurlar.

TLit. 29. *Lykia Delos-Attika Deniz Birliği'ne girer (yak. İ.Ö. 469)*

DIODOROS (İ.Ö. 1. yüzyıl), *βιβλιοθήκη ἱστορική* XI 60, 4 vd., Kimon'un Karia ve Lykia kentlerini zor kullanmadan Lykia birliğine kattığına değinir:

προσαγαγόμενος δὲ τὰς κατὰ τὴν Καρίαν πόλεις, ὁμοίως καὶ τὰς ἐν τῇ Λυκίᾳ πείσας προσελάβετο. παρὰ δὲ τῶν ἀεὶ προστιθεμένων συμμάχων προσλαβόμενος ναῦς ἐπὶ πλεον ἠΰξησε τὸν στόλον.

(Kimon) Karia'nın aşağısında yer alan kentleri kendi tarafına çektikten sonra Lykia'dakileri de aynı şekilde ikna ederek birliğe dahil etti. Daima yanında yer alan müttefiklerinin gemilerini de dahil ederek donanmayı daha da büyüüttü.

⁹⁷⁷ Strab. XIV 5. 5

Fakat Plutarkhos Phaselis'in zorla birliğe dahil edildiğini ve oldukça yüksek bir tutar olan 10 *talentum*'la cezalandırıldığını bildirir. Bu dönemde Phaselis büyük bir ihtimalle Lykia'ya dahil bir kent değildir⁹⁷⁸.

TLit. 30. *Kimon Phaselis'e saldırır ve kenti birliğe dahil eder (yak. İ.Ö. 470/469)*

PLUTARKHOS (İ.S. 1-2. yüzyıl), Κίμων XII 3 vd., Phaselis Kimon'un Persler'e düzenleyeceği sefere asker göndermeyi kabul etmeyip Pers tarafını tutunca, Kimon'un kente saldırdığını, evvelden beri Phaselis'lilerin dostu olan Khios'luların arayış bulmaya çalıştıklarını ve Kimon'un kenti harap etmekten vazgeçip 10 *talentum* ve sefere katılmayla kenti cezalandırdığını bildirir:

ἐπιπλεύσας δὲ τῆ πόλει τῶν Φασηλιτῶν, Ἑλλήνων μὲν ὄντων, οὐ δεχομένων δὲ τὸν στόλον οὐδὲ βουλομένων ἀφίστασθαι βασιλέως, τὴν τε χώραν κακῶς ἐποίει καὶ προσέβαλλε τοῖς τείχεσιν. οἱ δὲ Χίοι συμπλέοντες αὐτῶ, πρὸς δὲ τοὺς Φασηλίτας ἐκ παλαιοῦ φιλικῶς ἔχοντες, ἅμα μὲν τὸν Κίμωνα κατεπράυνον, ἅμα δὲ τοξεύοντες ὑπὲρ τὰ τείχη βιβλίδια προσκείμενα τοῖς οἴστοις ἐξήγγελλον τοῖς Φασηλίταις. 4. τέλος δὲ διήλλαξεν αὐτούς, ὅπως δέκα τάλαντα δόντες ἀκολουθῶσι καὶ συστρατεύωσιν ἐπὶ τοὺς βαρβάρους. Ἐφορος⁹⁷⁹ μὲν οὖν Τιθραύστην φησὶ τῶν βασιλικῶν νεῶν ἄρχειν καὶ τοῦ πεζοῦ Φερενδάτην, Καλλισθένης⁹⁸⁰ δ' Ἀριομάνδην τὸν Γωβρύου κυριώτατον ὄντα τῆς δυνάμεως παρὰ τὸν Εὐρυμέδοντα ταῖς ναυσὶ παρορμεῖν, οὐκ ὄντα μάχεσθαι τοῖς Ἑλλησι πρόθυμον, ἀλλὰ προσδεχόμενον ὀγδοήκοντα ναῦς Φοινίσσας ἀπὸ Κύπρου προσπλευούσας.

3. Bir Yunan kenti olan Phaselis'e yelken açınca, bu kentin ordusunu kabul etmemesi ve Pers kralına başkaldırmayı reddetmesi üzerine kenti ve teritoryumunu harap etmiş ve surlarına saldırmıştı. Onunla birlikte sefere katılan ve Phaselis'lilerle çok eskiden beri süre gelen dostlukları olan Khios'lular bir yandan Kimon'u yatıştırılmaya çalışırken öte taraftan da surların üstünden, ucuna küçük bir not iliştilmiş oklar fırlatarak Phaselis'leri durumdan haberdar etmişlerdi. 4. Sonunda Kimon, Phaselis'lilerin 10 talentum ödemeleri ve barbarlara karşı yapılan sefere katılmaları şartı ile onlarla uzlaşmıştı. Epheros, Tithraustes'in kraliyet donanmasının, Pherendates'in ise piyade birliklerinin kumandanı olduklarını söylerken; Kallisthenes, donanmasıyla birlikte Eurymedon'un ağzında demirlemiş olarak bekleyen Gobryas oğlu Ariomandes'in bütün birliklerin başkumandanı olduğunu ve Yunanlar'la savaşa girişmek için acele etmediğini, bunun yerine Kıbrıs'tan denize açılacak olan 80 Phoinike gemisini beklediğini söylemektedir.

Kimon'un Perslere karşı düzenlemeyi planladığı sefer öncesi Phaselis'i ele geçirmek istemesi, kentin Pers sınırına olan yakınlığı ve üç limanlı ideal konumuyla ilişkilidir. Phaselis'lilerin Khios'lularla olan dostlukları çok eskiye dayanmaktadır. Her iki kent de daha 6. yüzyılda Naukratis'teki Hellenion'un kuruluşuna katılmışlardır (Hdt. II 178.2). İki kent arasında uzun süre önce kurulmuş olan bu ahablık sadece Khios'luların bu konuda niçin arabuluculuk yap-

⁹⁷⁸ Bu konuda bkz. böl. 2.1.7.

⁹⁷⁹ FGrHist 2a 70 F 192.

⁹⁸⁰ FGrHist 2b 124 F 15.

tıklarını açıklamaz, fakat niçin bu iki kentin Atina'dan ele geçen bir dekrette anıldıklarını açıklamaya da yardımcı olur (IG I³ 10).⁹⁸¹ Kimon sonunda kenti harap etmekten vazgeçer ama kentin Pers yanlısı tutumundan dolayı oldukça yüksek bir tutar olan 10 *talentum*'luk cezaya çarptırır.

TLit. 31. *Kallias Barışı'nda Phaselis Pers ve Yunan iktidar sahaları arasındaki sınırdır (İ.Ö. 449/8)*

a) **ISOKRATES** (İ.Ö. 5-4. yüzyıl), Πανηγυρικός (İ.Ö. 380 yılında yazılmış), 117 vdd. Yunan Dünyası'nın Persler'e karşı ortak bir cephe oluşturarak giriştiği mücadeleyi ve Panhellenizm'in yayılmasının önemini anlatır. Phaselis İ.Ö. 449/8 yıllarında imzalanan Kallias Barışı'ndan sonra Pers Dünyası ile bir sınır oluşturur:

οὗς (sc. τοὺς βαρβάρους) ἡμεῖς διαβῆναι τολμήσαντας εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ μείζον ἢ προσῆκεν αὐτοῖς φρονήσαντας οὕτω διέθεμεν ὥστε μὴ μόνον παύσασθαι στρατείας ἐφ' ἡμᾶς ποιουμένους, ἀλλὰ καὶ τὴν αὐτῶν χώραν ἀνέχεσθαι πορθουμένην, καὶ διακοσίαις καὶ χιλίαις ναυσὶν περιπλέοντας εἰς τοσαύτην ταπεινότητα κατεστήσαμεν ὥστε μακρὸν πλοῖον ἐπὶ τάδε Φασήλιδος μὴ καθέλκειν, ἀλλ' ἡσυχίαν ἄγειν, καὶ τοὺς καιροὺς περιμένειν, ἀλλὰ μὴ τῇ παρούσῃ δυνάμει πιστεύειν.

Europe içlerine yürüme cesaretlerinden ve de kendileriyle çok fazla böbürlenmelerinden dolayı cezalandırdığımız aynı barbarlar, sadece bize karşı yürütülen seferi tamamlayamamaya değil, aynı zamanda kendi ülkelerinin harap edilmesine de katlandılar. Biz onların gücünü öyle azalttık ki, 1200 gemiyle denize açılmalarına rağmen gemilerini Phaselis'in diğer tarafına geçiremedikleri gibi ellerindeki güce güvenmekten ziyade en uygun zamanı beklediler ve sessizce durdular.

b) **ISOKRATES**, Ἀρεοπαγίτικός 80 (İ.Ö. 356'da yazılmış), barbarların büyük bir sessizlik içinde bekleyerek Phaselis'in ötesine geçemediklerini bildirir:

Οἱ μὲν τοίνυν Ἕλληνες οὕτως ἐπίστευον τοῖς κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον πολιτευομένοις ὥστε τοὺς πλείστους αὐτῶν ἐκόντας ἐγχειρίσαι τῇ πόλει σφᾶς αὐτούς· οἱ δὲ βάρβαροι τοσοῦτον ἀπείχον τοῦ πολυπραγμονεῖν περὶ τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων ὥστ' οὔτε μακροῖς πλοίοις ἐπὶ τάδε Φασήλιδος ἔπλεον οὔτε στρατοπέδοις ἐντὸς Ἄλυος ποταμοῦ κατέβαινον, ἀλλὰ πολλὴν ἡσυχίαν ἤγον.

Yunanlar bu dönemde politika yapanlara öylesine güveniyorlardı ki, bunlardan pek çoğu kendi rızasıyla kendilerine ait olan şeyleri Atina'nın kullanımına bırakıyordu. Barbarlarsa Yunanlar'ın ticaretine karışmaktan öylesine uzak duruyorlardı ki, ne savaş gemileriyle Phaselis'in öbür tarafına geçiyorlardı, ne de Halys Irmağı'nın diğer tarafındaki orduya doğru yanaşıyorlardı, tersine büyük bir sessizlik içinde bekliyorlardı.

c) **ISOKRATES**, Παναθηναϊκός (İ.Ö. 339'da yazılmış) 59, Persler'in Kallias barışından sonra ne Halys'ün ilerisine ne de Phaselis'in batısına geçemediklerini bildirir:

⁹⁸¹ A. Blamire, *Plutarch, Life of the Kimon*, Bulletin Supplement 56, Londra 1989, s. 140 vd.

Τὰ τοίνυν πρὸς τοὺς βαρβάρους ὡς ἐκάτεροι προσηνέχθημεν, δηλωτέον· ἔτι γὰρ τοῦτο λοιπὸν ἔστιν. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆς ἡμετέρας δυναστείας οὐκ ἔξην αὐτοῖς οὔτ' ἐντὸς Ἄλυος πεζῶ στρατοπέδῳ καταβαίνειν οὔτε μακροῖς πλοίοις ἐπὶ τάδε πλεῖν Φασήλιδος· ἐπὶ δὲ τῆς Λακεδαιμονίων οὐ μόνον τοῦ πορεύεσθαι καὶ πλεῖν ὅποι βουληθεῖεν ἐξουσίαν ἔλαβον, ἀλλὰ καὶ δεσπότηαι πολλῶν Ἑλληνίδων πόλεων κατέστησαν⁹⁸².

Ben yeniden bu iki kentin barbarlar karşısında nasıl küçük düşürüldüğünü ortaya koymalıyım; Gerçi bu artık geçmişte kalmıştır. Zira bizim hakimiyetimiz sırasında, onlara ne Halys'ün diğer tarafındaki yaya birliklerine doğru ilerlemek, ne de Phaselis'in bu tarafında savaş gemileriyle seyahat etmek izinliydi; Lakedaimon'lar döneminde ise sadece oraya ilerlemek ve yelken açmak iznini ele geçirmediler, tersine despotlar pek çok Yunan kentine gelip yerleştiler.

d) LYKURGOS (İ.Ö. 330 yılından), κατὰ Λεωκράτους ὑποθέσις 73, Kallias Antlaşması'ndan sonra savaş gemileriyle Kyaneai ve Phaselis arasında yolculuk yapmanın izinli olmadığını aktarır

καὶ τὸ κεφάλαιον τῆς νίκης, οὐ τὸ ἐν Σαλαμῖνι τρόπαιον ἀγαπήσαντες ἔστησαν, ἀλλ' ὄρους τοῖς βαρβάροις πῆξαντες τοὺς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ τούτους κωλύσαντες ὑπερβαίνειν, συνθήκας ἐποιήσαντο, μακρῶ μὲν πλοίῳ μὴ πλεῖν ἐντὸς Κυανέων καὶ Φασήλιδος, τοὺς δ' Ἑλληνας αὐτονόμους εἶναι, μὴ μόνον τοὺς τὴν Εὐρώπην, ἀλλὰ καὶ τοὺς τὴν Ἀσίαν κατοικοῦντας.

Zaferin asıl temsilini Salamis'teki⁹⁸³ zafer anıtını inşa edenler vermediler. Bilakis Yunanistan'ın özgürlüğü için barbarlarla sınır tesis edenler ve bunların aşılması-na mani olanlar, savaş gemisiyle Kyaneai ve Phaselis arasında yolculuk yapılmaması ve sadece Europe'de oturanların değil Asia'da oturan Yunanlar'ın da bağımsız olmaları için antlaşma yapanlar verdiler

e) ARISTODEMOS (İ.Ö. 4. - İ.S. 2. yüzyıl arası)⁹⁸⁴ Kimon öldükten sonra Kallias'ın komutan seçildiğini ve Persliler'le, adıyla anılan barışı imzaladığını, bu barışta da Phaselis ile Khelidonia adalarının iki dünya arasındaki sınır olarak belirlendiğini söyler:

εὐθὺς ἐστράτευσαν ἐπὶ Κύπρον, στρατηγούντος αὐτῶν Κίμωνος τοῦ Μιλτιάδου. ἐνταῦθα λιμῶι συνεσχέθησαν, καὶ Κίμων νοσήσας ἐν Κιτίῳ πόλει τῆς Κύπρου τελευτᾷ. οἱ δὲ Πέρσαι ὀρῶντες κεκακωμένους τοὺς Ἀθηναίους, περιφρονήσαντες αὐτῶν ἐπῆλθον ταῖς ναυσίν· καὶ ἀγὼν γίνεται κατὰ θάλατταν, ἐν ᾧ νικῶσιν Ἀθηναῖοι. (2) καὶ στρατηγὸν αἰροῦνται Καλλίαν τὸν ἐπίκλην Λακκόπλουτον, ἐπεὶ θησαυρὸν εὐρῶν ἐν Μαραθῶνι ἀνελόμενος αὐτὸν ἐπλούτησεν. οὗτος ὁ Καλλίας ἐσπέισατο πρὸς Ἀρταξέρξην καὶ τοὺς λοιποὺς Πέρσας. ἐγένοντο δὲ αἱ σπονδαὶ ἐπὶ τοῖσδε· ἐφ' ᾧ ἐντὸς Κυανέων καὶ Νέσσου (?) ποταμοῦ καὶ Φασηλίδος, ἥτις ἔστιν πόλις Παμφυλίας, καὶ Ξελιδονέων μὴ μακροῖς πλοίοις καταπλέωσι Πέρσαι, καὶ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν ὁδόν, <ῆ> ἦν ἄν

⁹⁸² Burada 387/6 yılında imzalanan Kral Barışı'ndan sonraki durum anlatılmaktadır.

⁹⁸³ K. Meister, burada söz konusu edilen Salamis'ten Kıbrıs Salamis'i değil, İ.Ö. 480 yılında vuku bulan deniz savaşının analizi gerektiriyor Meister, *Kalliasfrieden*, s. 18 d. 41 ve 42.

⁹⁸⁴ FGrHist 104 F 13 .1-2.

ἵππος ἀνύσῃ διωκόμενος, μὴ κατιῶσιν. καὶ σπονδαὶ οὖν ἐγένοντο τοιαῦται.

Miltiades oğlu Kimon onlara önderlik ettiği sırada derhal Kıbrıs'a sefer düzenlediler. Burada açlık çektiler ve Kimon hastalanarak Kıbrıs'ın Kitias kentinde öldü. Persler kötü duruma düşen Atinalılar'ı görünce onları küçümseyerek gemilere saldırdılar: ve Atinalılar'ın galip geldiği savaş denizde yapıldı. (2) Onlar Marathon'da hazineyi bulup, onu ele geçirerek zengin olduğu için Lakkoplotos lakaplı Kallias'ı komutan seçtiler. İşte bu Kallias Artakserkses ve diğer Persler'le antlaşmaya vardı. Mütarekeler şu şekilde gerçekleşti: Buna göre Persler Kyaneai, Nessos Irmağı ve bir Pamphylia kenti olan Phaselis ve de Khelidonia Adaları'nın arasında savaş gemileriyle dalaşmayacaklar ve bir atın yürüyerek tamamlayabileceği üç günlük yol mesafesinin dışına çıkamayacaklar. Ve müzakereler bu şekilde vuku buldu.

f) DIODOROS (İ.Ö. 1. yüzyıl), βιβλιοθήκη ιστορική XII 4, 5 vd. Atinalılar'ın Kallias başkanlığında gönderdikleri heyetin Persler'le antlaşmaya vardıklarını ve diğer şartların yanında Phaselis ile Kyaneai arasında hiçbir savaş gemisinin seyahat etmemesi yönünde bir şart koyduklarını belirtir:

διόπερ οἱ περὶ τὸν Ἀρτάβαζον καὶ Μεγάβυζον ἔπεμψαν εἰς τὰς Ἀθήνας πρεσβευτὰς τοὺς διαλεξομένους περὶ συλλύσεως. ὑπακουσάντων δὲ τῶν Ἀθηναίων καὶ πεμψάντων πρέσβεις αὐτοκράτορας, ὧν ἡγεῖτο Καλλίας ὁ Ἴππωνίκου, ἐγένοντο συνθήκαι περὶ τῆς εἰρήνης τοῖς Ἀθηναίοις καὶ τοῖς συμμάχοις πρὸς τοὺς Πέρσας, ὧν ἔστι τὰ κεφάλαια ταῦτα· αὐτονόμους εἶναι τὰς κατὰ τὴν Ἀσίαν Ἑλληνίδας πόλεις ἀπάσας, τοὺς δὲ τῶν Περσῶν σατράπας μὴ καταβαίνειν ἐπὶ θάλατταν κατωτέρω τριῶν ἡμερῶν ὁδόν, μηδὲ ναῦν μακρὰν πλεῖν ἐντὸς Φασήλιδος καὶ Κυανέων· ταῦτα δὲ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν στρατηγῶν ἐπιτελούντων, μὴ στρατεύειν Ἀθηναίους εἰς τὴν χώραν, ἧς βασιλεὺς [Ἀρταξέρξης] ἄρχει. συντελεσθεισῶν δὲ τῶν σπονδῶν Ἀθηναῖοι τὰς δυνάμεις ἀπήγαγον ἐκ τῆς Κύπρου, λαμπρὰν μὲν νίκην νενικηκότες, ἐπιφανεστάτας δὲ συνθήκας πεποιημένοι. συνέβη δὲ καὶ τὸν Κίμωνα περὶ τὴν Κύπρον διατρίβοντα νόσῳ τελευτῆσαι.

Bundan dolayı Artabazos ve Megabuzos'un yanındakiler arabuluculuk hakkında görüşecek olan elçileri Atina'ya gönderdiler. Atinalılar da (bunları) kabul ettiler ve başlarında Hipponikos oğlu Kallias'ın bulunduğu tam yetkiyle donatılmış elçileri gönderdiler, bundan sonra da Atinalılar ve müttefikleri ile Persler arasında barış hakkında antlaşmalar yapıldı, onların (Atinalılar'ın) asıl amaçları şunlardı: Asia'nın aşağısındaki bütün Yunan kentlerinin özgür olması, Pers satraplarının üç günlük yol mesafesinden daha fazla denize yanaşmaması, Phaselis ve Kyaneai arasında hiçbir savaş gemisinin seyahat etmemesi: kral ve komutanlar, Atinalılar'ın Kral Artakserkses'in hükmettiği ülkeye savaş açmaması için bunları yerine getirdiler. Antlaşmalar tamamen bitince, Atinalılar parlak bir zafer kazanmış olsalar da aşikar olan antlaşmalar yaparak savaş güçlerini Kıbrıs'tan çektiler. Kimon'un da Kıbrıs civarında hastalanarak öldüğü anlaşılır.

g) SUDA (İ.S. 10. yüzyıl), Λεξικόν, s.v. Κίμων,

Κίμων, Μιλτιάδου, ἐπὶ τοὺς σὺν Θεμιστοκλεῖ κατελθόντας βαρβάρους

ἔστρατήγησε καὶ πλεύσας εἰς Κύπρον καὶ Παμφυλίαν ἐπολέμησε καὶ ἐπ' Εὐρυμέδοντι ποταμῶ ναυσὶ καὶ πεζῶ νικᾷ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἡμέρας. οὗτος ἔταξε καὶ τοὺς ὄρους τοῖς βαρβάροις· ἐκτός τε γὰρ Κυανέων καὶ Χελιδονέων καὶ Φασηλίδος (πόλις δὲ αὕτη τῆς Παμφυλίας) ναῦν Μηδικὴν μὴ πλεῖν νόμῳ πολέμου, μηδὲ ἵππου δρόμον ἡμέρας ἐντὸς ἐπὶ θάλατταν καταβαίνειν βασιλέας· αὐτονόμους τε εἶναι τοὺς Ἑλληνας καὶ τοὺς ἐν τῇ Ἀσίᾳ. ἐν Κιτίῳ δὲ τῆς Κύπρου τελευτᾷ.

Miltiades oğlu Kimon Themistokles ile birlikte denize açılan barbarlara karşı komutanlık görevini yapmış ve Kıbrıs ve Pamphylia'ya doğru yelken açarak savaşı yönetmiş ve aynı gün Eurymedon Irmağı önünde denizde ve karada zafer kazanmıştır. O barbarlarla olan sınırları da belirlemiştir; Savaş yasına göre Kyaneai, Khelidonia ve Phaselis (bu Pamphylia kentidir) dışında bir Pers gemisi ne seyahat edebilir ne de kraliyeti içinde bir atın denize doğru yürüyerek tamamlayabileceği bir günlük yol mesafesinin dışına çıkabilirler. Asia'daki Yunanların da otonomilerine sahip olmaları gerekir. Kıbrıs'ın Kitio'sunda ölmüştür.

TLit. 32. *Phaselis Karikos Phoros'a dahildir (krş. 443/2 yılı Tribut Listesi)*

STEPHANOS BYZANTIOS (İ.S. 6. yüzyıl), Ἐθνικά, s.v. Δῶρος,

ἔστι καὶ Καρίας Δῶρος πόλις, ἦν συγκαταλέγει ταῖς πόλεσιν ταῖς Καρικαῖς Κρατερός ἐν τῷ περὶ ψηφισμάτων τρίτῳ "Καρικὸς φόρος Δῶρος, Φασηλίται".

Doros da bir Karia kentidir, Krateros Psephismalar (kararlar) hakkındaki eserinin üçüncü kitabında bu kenti Karia kentleriyle birlikte sayar; "Karia phoros'u: Doros, Phaselis'liler".

TLit. 33. *Kentin Pers Krallığı'na sınır oluşu ve ticaret kenti olarak önemi (İ.Ö. 430/29)*

THUKYDIDES (İ.Ö. 5. yüzyıl), Ἱστορίαι II 69, Peloponnesos Savaşı'nın başlangıcında (430/29) Atinalılar'ın komutan Melesandros yönetiminde 6 gemiyi Lykia ve Karia'ya, Phaselis, Phoinike ve oradaki diğer ülkelerin yük gemilerinin trafiği Peloponnesos deniz korsanları tarafından zarar görmesin diye yolladığı bildirilir:

τοῦ δ' ἐπιγιγνομένου χειμῶνος Ἀθηναῖοι ναῦς ἔστειλαν εἴκοσι μὲν περὶ Πελοπόννησον καὶ Φορμίωνα στρατηγόν, ὃς ὀρμώμενος ἐκ Ναυπάκτου φυλακὴν εἶχε μήτ' ἐκπλεῖν ἐκ Κορίνθου καὶ τοῦ Κρυσαιίου κόλπου μηδένα μήτ' ἐσπλεῖν, ἑτέρας δὲ ἕξ ἐπὶ Καρίας καὶ Λυκίας καὶ Μελήσανδρον στρατηγόν, ὅπως ταῦτά τε ἀργυρολογῶσι καὶ τὸ ληστικὸν τῶν Πελοποννησίων μὴ ἐῷσιν αὐτόθεν ὀρμώμενον βλάπτειν τὸν πλοῦν τῶν ὀλκάδων τῶν ἀπὸ Φασηλίδος καὶ Φοινίκης καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἠπείρου. [2] ἀναβὰς δὲ στρατιᾷ Ἀθηναίων τε τῶν ἀπὸ τῶν νεῶν καὶ τῶν ξυμμάχων ἐς τὴν Λυκίαν ὁ Μελήσανδρος ἀποθνήσκει καὶ τῆς στρατιᾶς μέρος τι διέφθειρε νικηθεὶς μάχῃ.

Kış bastırınca Atinalılar, Korinthos ve Krisaios Körfezi'ne herhangi birinin girişine ve buralardan çıkışına izin vermemek için gözcülük etmek üzere Naupaktos'ta demirleyen Phormion komutasında 20 gemiyi Peloponnesos civarına gönderdiler. Diğer 6 gemiyi ise buralardan vergi toplamak, Peloponnesos'lu

korsanların bu sulara üs edinerek Phaselis, Phoinike ve yakın limanlardan denize açılan ticaret filolarına zarar vermelerini engellemek için Melesandros komutasında Karia ve Lykia'ya gönderdiler. Ne var ki, gemilerdeki Atinalılar'dan ve müttefiklerden oluşan bir orduyla Lykia'da karaya çıkan Melasandros yapılan savaşta yenik düşerek hayatını kaybetmiş ve ordusunun bir kısmı yok edilmişti.

Thukydides, Melesandros'un seferinin amacının vergi toplamak ve Peleponnessos'lu korsanların Atinalı ticaret gemilerinin seferlerini engellemelerini önlemek olduğunu söyler. Buradan İ.Ö. 5. yüzyılda Doğu Akdeniz'deki deniz ulaşımının Atina için oldukça önemli olduğunu ve bu dönemde Khelidonia Adaları'na kadarki bütün Lykia'nın Atina'nın karşısında yer aldığı sonucu çıkarılabilir⁹⁸⁵. Buna göre Phaselis bu dönemde özgür bir kent olarak Atina ticareti için oldukça önemli bir istasyondur.

Thukydides Φασήλιδος καὶ Φοινίκης καὶ τῆς ἐκεῖθεν ἡπείρου'dan denize açılan gemilerden bahseder. Burada geçen Φοινίκη yerleşiminin lokalizasyonu hala tartışmalıdır. İlk başta bunun Doğu Akdeniz'deki Phoinike Ülkesi olduğu düşünülmüştür⁹⁸⁶. Fakat daha sonra Phoinike'nin Lykia sahilinde aranması gerektiği düşüncesi kabul edilmiş ve bununla ilgili çeşitli lokalizasyon teklifleri sunulmuştur. İlk olarak A. W. Dickenson Phaselis ile söz konusu olan Phoinike arasındaki mesafenin çok uzak olmaması gerektiğini düşünerek Finike ile bir özdeşleştirme yapmıştır⁹⁸⁷. K. Buschmann ise bu kentin Livius'ta bahsedilen⁹⁸⁸ ve Patara'nın az doğusunda yer alan *Phoinicus* ile özdeş olduğunu belirtir; ona göre Melesandros olasılıkla buradan karaya çıkmış ve Atinalılar'ın Isparta tarafına geçmelerinden korktuğu Ksanthos'lular tarafından yenilgiye uğratılmıştır⁹⁸⁹. Zimmermann ise, Phoinike'nin Stadiasmus Maris Magni ve Strabon'da verilen bilgilerden⁹⁹⁰ dolayı Doğu Lykia'da aranması gerektiğini düşünür⁹⁹¹. Ona göre Phaselis'in güney komşusu Olympos ile Phoinike aynı yerdir ve Phoinike adlandırması kentin daha önceki ismine işaret etmektedir⁹⁹². Fakat Stadiasmus Patarensis araştırmaları sayesinde Olympos'un bulunduğu sahil şeridindeki kalıntılara İ.Ö. 1. – İ.S. 2. arası için Korykos kentinin yerleştirilmesiyle işler iyice karışmaktadır⁹⁹³. Buna göre Olympos kesinlikle Phoinike ile aynı yer olamaz. Stadiasmus Maris Magni, Korykos ile Poinike arasında 30 *stadia*'lık bir mesafe olduğunu bildirir⁹⁹⁴. Buna göre Phoinike Korykos'un yaklaşık 5-6 km kadar güneyindeki Porto Genuvize /Ceneviz Liman'a denk düşmektedir. Zira Sazak Limanı olarak da adlandırılan bu koyun yukarısında yükselen Musa Dağı aynı zamanda Olympos kentinin de yer aldığı Antik Dönem'in Olympos Dağı'dır.

⁹⁸⁵Krş. Zimmermann, *Thuk. II 69*, 273 dnp. 43. Ksanthos'taki Likçe metinli dikmede de Melesander'in (=Milasântrâ) Lykia'lular karşısında aldığı yenilgiden bahsedilir (TL 44a-44f; b-11).

⁹⁸⁶A. W. Gomme, *A Historical Commentary on Thucydides II*, Oxford 1956, s. 203.

⁹⁸⁷Dickinson, *Φοινίκη*, s. 213vd.

⁹⁸⁸Livius, XXXVII, 16.

⁹⁸⁹Buschmann, *Melesander*, s. 4 vdd.

⁹⁹⁰SMM 236 vd; Strab. XIV 3,7.

⁹⁹¹Zimmermann, *Thuk. II 69*, s.269 vdd.

⁹⁹²Zimmermann, *Thuk. II 69*, s.

⁹⁹³Korykos'un Olympos kalıntılara ve Olympos'un da Musa Dağı üzerine yerleştirilmesi konusunda krş. Adak, *Korykos*, s. 27-51; Şahin – Adak, *Vorbericht II*, s. 250 dnp. 55; Hellenkemper – Hild, *TIB VIII*, s.v. *Korykos*; Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 275 vdd.

⁹⁹⁴SMM 228

TLit. 34. *Alkibiades donanmasıyla Phaselis'e gelir (İ.Ö. 411)*

a) THUKYDIDES (İ.Ö. 5. yüzyıl), *İστορία* VIII 88, Atina ve Sparta arasındaki savaş sırasında Alkibiades'in Phaselis'e geldiğini bildirir:

Ἄλκιβιάδης δὲ ἐπειδὴ καὶ τὸν Τισσαφέρην ἦσθετο παριόντα ἐπὶ τῆς Ἀσπένδου, ἔπλει καὶ αὐτὸς λαβὼν τρεῖς καὶ δέκα ναῦς, ὑποσχόμενος τοῖς ἐν τῇ Σάμῳ ἀσφαλῆ καὶ μεγάλην χάριν (ἧ γὰρ αὐτὸς ἄξειν Ἀθηναίοις τὰς Φοινίσσας ναῦς ἢ Πελοποννησίοις γε κωλύσειν ἐλθεῖν), εἰδὼς, ὡς εἰκός, ἐκ πλέονος τὴν Τισσαφέρην γνῶμην ὅτι οὐκ ἄξειν ἔμελλε, καὶ βουλόμενος αὐτὸν τοῖς Πελοποννησίοις ἐς τὴν ἑαυτοῦ καὶ Ἀθηναίων φιλίαν ὡς μάλιστα διαβάλλειν, ὅπως μᾶλλον δι' αὐτὸ σφίσιν ἀναγκάζοιτο προσχωρεῖν. καὶ ὁ μὲν ἄρας εὐθὺς τῆς Φασήλιδος καὶ Καύνου ἄνω τὸν πλοῦν ἐποιεῖτο.

Alkibiades Tissaphernes'in Aspendos önlerine geldiğini öğrenir öğrenmez, Samos'takilere güvenilir ve büyük bir hizmet için ant içerek, yanına 13 gemi alıp yola çıktı; (O Phoinike gemilerini Atina'ya sevk edecek ya da hiç olmazsa bunların Peloponnesos'lulara gitmesine engel olacaktı). Kuşkusuz o Tissaphernes'in harekete geçmeye niyetli olmadığı yönündeki tasarısını önceden sezmişti ve kendisinin ve Atinalılar'ın iyiliği adına, bu sayede onları çekilmeye zorlamak için onun Peloponnesos'lularla arasını iyice açmak istiyordu. Ve yelken açıp Phaselis ve Kaunos üzerinden donanmayı direkt yukarıya doğru yöneltti.

b) THUKYDIDES *İστορία* VIII 99, Phoinike donanmasının Aspendos'tan ayrılmasından sonra Alkibiades'in de Phaselis'ten ayrılarak Samos'a gittiğini bildirir:

Κατέπλευσε δὲ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τούτους καὶ ὁ Ἄλκιβιάδης ταῖς τρισὶ καὶ δέκα ναυσὶν ἀπὸ τῆς Καύνου καὶ Φασήλιδος ἐς τὴν Σάμον, ἀγγέλλων ὅτι τὰς τε Φοινίσσας ναῦς ἀποστρέψειε Πελοποννησίοις ὥστε μὴ ἐλθεῖν καὶ τὸν Τισσαφέρην ὅτι φίλον πεποιήκοι μᾶλλον Ἀθηναίοις ἢ πρότερον. καὶ πληρώσας ναῦς ἑννέα πρὸς αἷς εἶχεν Ἀλικαρνασσεάς τε πολλὰ χρήματα ἐξέπραξε καὶ Κῶν ἐτείχισεν. ταῦτα δὲ πράξας καὶ ἄρχοντα ἐν τῇ Κῶ καταστήσας πρὸς τὸ μετόπωρον ἤδη ἐς τὴν Σάμον κατέπλευσεν.

Alkibiades Phoinike gemilerinin Peloponnesos'lulara ulaşamayacak şekilde geri döndüklerini ve Tissaphernes'in Atinalılar'a karşı öncekinden daha dostane olduğunu bildirerek, 13 gemiyle Kaunos ve Phaselis'ten Samos'a geri geldi. Elindekilerin dışında 9 gemi daha donatıp ele aldı, Halikarnassos'lulara ağır bir vergi yükledi ve Kos'u tahkim etti, Bütün bunları yaptıktan sonra Kos'ta arkhonu tayin etti ve sonbahara doğru tekrar Samos'a döndü.

TLit. 35. *Sparta'lı Hippokrates Phaselis'i işgal eder (İ.Ö. 411)*

THUKYDIDES, *İστορία* VIII 99, Phaselis'in İ.Ö. 411 yılında Atina ve Sparta arasında vuku bulan savaştan sonra Hippokrates yönetimindeki Sparta'lılar tarafından işgal edildiğini bildirir:

Ὑπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους τοῦ θέρους τούτου καὶ οἱ ἐν τῇ Μιλήτῳ Πελοποννησίοι, ὡς τροφήν τε οὐδεὶς ἐδίδου τῶν ὑπὸ Τισσαφέρην τότε [ὅτε ἐπὶ τὴν Ἀσπένδον παρήει] προσταχθέντων, καὶ αἱ Φοινίσσαι νῆες οὐδὲ ὁ

Τισσαφέρνης τέως που ἦκον, ὃ τε Φίλιππος ὁ ξυμπεμφθεὶς αὐτῶ ἐπεστάλκει Μινδάρῳ τῶ ναυάρχῳ καὶ ἄλλος Ἴπποκράτης, ἀνὴρ Σπαρτιάτης καὶ ὢν ἐν Φασήλιδι, ὅτι οὔτε αἱ νῆες παρέσονται πάντα τε ἀδικοῖντο ὑπὸ Τισσαφέρνου, Φαρνάβαζός τε ἐπεκαλεῖτο αὐτοὺς καὶ ἦν πρόθυμος κομίσας τὰς ναῦς καὶ αὐτὸς τὰς λοιπὰς ἔτι πόλεις τῆς ἑαυτοῦ ἀρχῆς ἀποστῆσαι τῶν Ἀθηναίων, ὥσπερ καὶ ὁ Τισσαφέρνης, ἐλπίζων πλέον τι σχήσειν ἀπ' αὐτοῦ, οὕτω δὴ ὁ Μίνδαρος πολλῶ κόσμῳ καὶ ἀπὸ παραγγέλματος αἰφνιδίου, ὅπως λάθοι τοὺς ἐν Σάμῳ, ἄρας ἀπὸ τῆς Μιλήτου ναυσὶ τρισὶ καὶ ἑβδομήκοντα ἔπλει ἐπὶ τὸν Ἑλλάσποντον (πρότερον δὲ ἐν τῶ αὐτῶ θέρει τῶδε ἑκκαίδεκα ἐς αὐτὸν νῆες ἐσέπλευσαν, αἱ καὶ τῆς Ξερσονήσου τι μέρος κατέδραμον). χειμασθεὶς δὲ ἀνέμῳ καὶ ἀναγκασθεὶς καταίρει ἐς τὴν Ἴκαρον, καὶ μείνας ἐν αὐτῇ ὑπὸ ἀπλοίας πέντε ἢ ἕξ ἡμέρας ἀφικνεῖται ἐς τὴν Ξίον.

Aspendos'a giderken Tissaphernes tarafından görevlendirilenlerden hiçbiri ücret ödemedikleri için Peloponnesos'lular bu yazın aynı dönemine doğru Miletos'ta idiler. Onunla birlikte giden Philippos amiral Mindaros'a Tissaphernes'in geldiği yere kadar ortalıkta donanmanın bulunmadığını haber vermişti, Phaselis'te bulunan Sparta'lı Hippokrates de ortalıkta gemilerin bulunmadığını ve hepsinin Tissaphernes tarafından mahvedilmiş olabileceğini haber vermişti. Pharnabazos ise onları yanına çağırıyordu ve gemileri ele geçirdikten sonra kendi yönetimindeki geri kalan kentleri Atinalılar'a karşı isyan ettirmeye gönüllü olduğunu bildiriyordu, o da Tissaphernes gibi bundan daha çok avantaj elde etmeyi umuyordu. Bunun üzerine Mindaros aniden gelen bu haber üzerine Samos'taki donanmadan gizlenmek için, Miletos'tan 73 gemiyle kesin bir disiplin içinde hareket edip Hellaspontos üzerine açıldı (daha önce o aynı yaz içinde 16 gemiyle buraya gelmişti ve Khersonesos'un bir kısmında akınlar yapmıştı); Mindaros fırtınaya yakalanıp zorda kalınca Ikaros'ta demir attı ve kötü hava yüzünden orada 5 ya da 6 gün kaldıktan sonra Khios'a yanaştı.

TLit. 36. Milet'li Kharimenes Phaselis'e kaçar (İ.Ö. 4. yy sonu)

POLYENOS (İ.S. 2. yüzyıl) Πολυαίνου στρατηγημάτων V 42,

XARIMENHS.

Ξαριμένης Μιλήσιος καταφυγῶν ἐς Φασηλίδα, ἐφορμουσῶν αὐτῶ νεῶν μακρῶν Περικλέους τοῦ Λυκίου, περιθήμενος περιθετὴν πεζῆ δια τῆς Περικλέους χώρας ἐσώθη.

Milet'li Kharimenes, Lykia'lı Perikles'in savaş gemileri ona saldırınca Phaselis'e kaçıp, (orada) kılık değiştirerek Perikles'in ülkesinden yaya olarak kurtuldu.

TLit. 37. Phaselis'li Theodektes, Artemisia'nın Mausollos anısına düzenlediği yarışmaya katılır

a) AULUS GELLIUS (İ.S. 2. yüzyıl), *noctes Atticae* X 18 ,Theodektes'in Artemisia'nın kocası Mausollos için düzenlediği yarışmaya katıldığını ve Mausollos adında bir tragedia yazdığını bildirir:

Artemisia Mausolum uirum amasse fertur supra omnis amorum fabulas ultraque affectionis humanae

fidem. Mausolus autem fuit, ut M. Tullius ait, rex terrae Cariae, ut quidam Graecarum historiarum scriptores, prouinciae praefectus, <quem> στρωπῆτην Graeci uocant. Is Mausolus, ubi fato perfunctus inter lamenta et manus uxoris funere magnifico sepultus est, Artemisia, luctu atque desiderio mariti flagrans uxor, ossa cineremque eius mixta odoribus contusaque in faciem pulueris aquae indidit ebibitque multaue alia uiolenti amoris indicia fecisse dicitur. Molita quoque est ingenti impetu operis conseruandae mariti memoriae sepulcrum illud emoratissimum dignatumque numerari inter septem omnium terrarum spectacula. Id monumentum Artemisia cum dis manibus sacris Mausoli dicaret, agona, id est certamen laudibus eius dicundis, facit ponitque praemia pecuniae aliarumque rerum bonarum amplissima. Ad eas laudes decertandas uenisse dicuntur uiri nobiles ingenio atque lingua praestabili, Theopompus, Theodectes, Naucrates; sunt etiam qui Isocratem ipsum cum his certauisse memoriae mandauerint. Sed eo certamine uicisse Theopompum iudicatum est. Is fuit Isocratis discipulus. Exstat nunc quoque Theodecti tragoedia, quae inscribitur Mausolus; in qua eum agis quam in prosa placuisse Hyginus in exemplis refert.

Artemisia'nın, kocası Mausollos'u her türlü aşk hikayesinin ötesinde, inanılması zor, insanüstü bir tutkuyla sevdiği söylenmektedir. M. Tullius (Cicero)'nun da dediğine göre, Mausollos Karia'nın kralıydı; kimi Yunan tarihçilere göreyse, Yunanların satrap adını verdikleri eyalet valisiydi. Mausollos vefat edince, karısının feriyat figanları ve kucaklamaları arasında görkemli bir cenaze töreni ile gömüldü. Keder ve kocasına duyduğu özlemle yanıp tutuşan Artemisia, onun kemiklerini ve küllerini güzel kokularla karıştırdı ve bunları toz haline gelinceye kadar ezdikten sonra suya katıp içti. Onun, ihtiraslı sevgisini kanıtlamak için daha bir çok şey de yaptığı söylenmektedir. Artemisia, kocasının anısını yaşatabilmek için büyük çabalarla çok ünlü bir mezar yaptırdı. Bu mezar dünyanın yedi harikasından biri sayılacak değerliydi. Artemisia, bu anıtı Mausollos'un aziz ruhuna adadıktan sonra, ona övgüler düzülecek bir yarışma düzenledi. Yarışmanın ödülü olarak da eli açık bir biçimde çok miktarda para ve değerli şeyler koydu. Nüktele ve hitabet yetenekleri ile ünlü Theopompos, Theodectes ve Naukrates'in onun onuruna bu yarışmaya katıldıkları söylenmektedir. Isokrates'in kendisinin de onlarla yarıştığını söyleyenler vardır. Ama Isokrates'in öğrencisi Theopompos'un yarışmayı kazandığına karar verildi. Theodectes'in Mausollos adlı bir tragediası günümüze kadar korunagelmıştır; Hyginus'un "Exempla"sında da değindiği gibi; Theodectes bu eseriyle okuyucuyu manzum eserlerine nazaran çok daha fazla hoşnut etmiştir.

b) SUDA (İ.S. 10. yüzyıl), Λεξικόν s.v. Θεοδέκτης (1), Theodectes'in hayatı ve eserleri hakkında bilgi verir:

Θεοδέκτης, Ἀριστάνδρου, Φασηλίτης ἐκ Λυκίας, ῥήτωρ, τραπεῖς δὲ ἐπὶ τραγωδίας, μαθητὴς Πλάτωνος καὶ Ἰσοκράτους καὶ Ἀριστοτέλους. οὗτος καὶ ὁ Ἐρυθραῖος Ναυκράτης καὶ Ἰσοκράτης ὁ ῥήτωρ, ὁ Ἀπολλωνιάτης, καὶ Θεόπομπος, ἐπὶ τῆς ὀλυμπιάδος εἶπον ἐπιτάφιον ἐπὶ Μαυσώλῳ, Ἀρτεμισίας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ προτραυμαμένης. καὶ ἐνίκησε μάλιστα εὐδοκιμήσας ἐν ἧ εἶπε τραγωδία. ἄλλοι δὲ φασὶ Θεόπομπον ἔχειν τὰ πρωτεῖα. δρᾶματα δὲ ἐδίδαξε v. τελευτᾶ δὲ ἐν Ἀθήναις ἐτῶν ἑνὸς καὶ μ, ἔτι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ περιόντος. ἔγραψε δὲ καὶ τέχνην ῥητορικὴν ἐν μέτρῳ, καὶ ἄλλα τινα καταλογάδην.

Theodectes, Aristandros oğlu, Lykia'dan Phaselis'li. Rhetor ve Tragedia yazarı, Platon, Isokrates ve Aristoteles'in öğrencisi. 103. Olympia'da o, Erythrai'li Naukrates, Apollonia'lı rhetor Isokrates ve Theopompos, karısı Artemisia'nın teş-

wikiyle Mausollos'un cenaze konuşması için yarıştılar. Bu yarışı, büyük beğeni toplayarak burada tragediyalar okuyan o kazandı. Fakat başkaları birinciliği Theopompos'un aldığını söylerler. Elli kadar oyun yazmıştır ve babası henüz hayattayken o 41 yaşında Atina'da ölmüştür. Vezin düzeninde olan "Hitabet Sanatı" ve düz yazı olan başka bir eser daha yazmıştır.

c) SUDA (İ.S. 10. yüzyıl), Λεξικόν, s.v. Ἰσοκράτης maddesinde Isokrates'le birlikte Mausollos için düzenlenen yarışmaya katılacaklar arasında Theodektes'i de sayar:

Ἰσοκράτης, Ἀμύκλα τοῦ φιλοσόφου, Ἀπολλωνίας τῆς ἐν τῷ Πόντῳ, ἢ Ἡρακλείας, ὡς Καλλίστρατος ὁ ῥήτωρ· μαθητῆς καὶ διάδοχος τοῦ μεγάλου Ἰσοκράτους, διακούσας δὲ καὶ Πλάτωνος τοῦ φιλοσόφου. οὗτος δὲ ὁ Ἰσοκράτης καὶ Θεοδέκτη τῷ ῥήτορι καὶ τραγωδιοποιῷ καὶ Θεοπόμπῳ τῷ Χίῳ, ἅμα τῷ Ἐρυθραίῳ Ναυκρατίτῃ διηγωνίσαστο περὶ λόγων εἰς τὸν ἐπιτάφιον Μουσώλου τοῦ βασιλέως Ἀλικαρνασσοῦ.

Isokrates, filozof Amyklas'ın oğludur, ya Pontos'taki Apollonia'dandır ya da rhetor Kallistratos gibi Herakleialı'dır. Büyük Isokrates'in öğrencisi ve halefi olan Isokrates filozof Platon'un derslerine katılmıştır. İşte bu Isokrates, rhetor ve tragedia yazarı olan Theodektes, Khios'lu Theopompos ve Erytria'lı Naukrates'le birlikte Halikarnassos kralı Mausollos'un cenaze konuşmasını yapmak için yarışmaya katıldı.

TLit. 38. Phaselis'lilerin kötü ünü – Pamphylia'luların en sahtekarları (İ.Ö. 4. yy.)

a) ATHENAIOS (İ.S. 2-3. yüzyıl) δειπνοσοφισταί VIII 42, sivri dili yüzünden bütün Yunan Dünyası'nın korktuğu, Dorion'lu arp sanatçısı Stratonikos'un (İ.Ö. 4. yüzyılın 1. çeyreği)⁹⁹⁵ bir nüktelerini aktarır:

ἔρωτηθεῖς δ' ὑπὸ τινος “τίνες εἰσὶν οἱ μοχθηρότατοι;” “τῶν ἐν Παμφυλίᾳ Φασηλίτας μὲν ἔφησε μοχθηροτάτους εἶναι, Σιδήτας δὲ τῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ”.

Birisi “en sahtekar insanlar kimlerdir?” diye sorunca, o şöyle dedi: “Pamphylia'daki halklardan Phaselis'liler, iskan edilmiş bütün dünyadaki halklardan ise Side'liler çok sahtekar kişilerdir”.

J. Schweighaeuser⁹⁹⁶, Stratonikos'a yöneltilen sorunun “τίνες εἰσὶν οἱ μοχθηρότατοι τῶν ἐν Παμφυλίᾳ” şeklinde, “Pamphylia'daki en sahtekar kişiler kimlerdir” diye sorulduğunu düşünür. Bu doğru olabilir, fakat Athenaios Klearchos'un eserinden kısaltma yaptığı için, Stratonikos'un sözü tam bir netliğe sahip değildir. Fakat Demosthenes'in⁹⁹⁷ Phaselis'liler hakkındaki söylevlerini destekleyen bu metinden, geçimlerinin çoğunu deniz ticaretinden sağlayan bu iki kent ahalisinin antik dünyada oldukça kötü bir üne sahip oldukları görülür.

b) EUSTATHIOS (İ.S. 12. yüzyıl), παρεκβολαὶ εἰς τὴν Ὀμήρου Ἰλιάδα III 336. 8 vdd., Athenaios'un kısa anlatımına göre Stratonikos'un nüktelerini alıntılar:

⁹⁹⁵ Tarihleme için bkz. Maas, RE 4A 1, 1931, s.v. *Stratonikos* 2, s. 326 vd. (yak. 410-360 arasında yaşamıştır) ve K. Abel, RE 10A, 1972, s.v. *Zethos* 3, 247 (doğumu yaklaşık İ.Ö. 390 civarındır).

⁹⁹⁶ J. Schweighaeuser, *Animadversiones in Athenaei Deipnosophistas IV*, Strassburg 1803, s. 598 vd.

⁹⁹⁷ Pseudo-Demosthenes XXXV, 1 vdd.

Φασηλίται Παμφυλίων μοχθηρότατοι, Σιδηῖται δὲ τῶν ἐν τῇ οἰκουμένῃ, ἔτι δὲ καὶ τὸ ὀλωτάτος ὁδμή, ὅπερ ἐν Ὀδυσσεΐα κεῖται.

Pamphylia'lılardan Phaselis'liler, iskan edilmiş dünyadaki halklar arasında da Si-de'liler herkesin en sahtekar insanlarıdır, bundan başka da Odysseia'da geçen en uğursuz şey pis kokudur.

c) ATHENAIOS (İ.S. 2-3. yüzyıl) δειπνοσοφισταί VIII 45. 6-13'de de yine arp sanatçısı Stratonikos'un Phaselis'liler hakkındaki kötü düşüncesini aktarır:

ἐν Φασήλιδι δὲ πρὸς τὸν παῖδα διαμφισβητοῦντος τοῦ βαλανέως περὶ τοῦ ἀργυρίου (ἦν γὰρ νόμος πλείονος λούειν τοὺς ξένους) ὦ μιαρέ, ἔφη, παῖ, παρὰ χαλκοῦν με [μικροῦ] Φασηλίτην ἐποίησας.

(Stratonikos Phaselis'te bir hamama gidip), hamamcı onun kölesiyle giriş parası için kavga edince (zira orada yabancıların daha fazla giriş parası ödemesi kuralı vardı)⁹⁹⁸: alçak herif az kalsın bir kuruş için beni Phaselis'li yapacaktın, diye kölesine bağırır.

Bu metinde Stratonikos'un Phaselis'teki bir hamama gittiği belirtiliyor. Ünlü harp sanatçısının buraya gelmesi kentte yapılan yarışmalarla mı yoksa deniz ulaşımı ile mi ilgilidir bilemiyoruz, ama Phaselis'lilerin para konusundaki uyanıklıkları aşikardır.

TLit. 39. *Phaselis'lilerin kötü ünü – Artemon ve kardeşi Lakritos (İ.Ö. 4. yy.)*

a) DEMOSTHENES⁹⁹⁹ (İ.Ö. 4. yüzyıl) *Contra Lacritum* XXXV 1 vdd., 10, 52 vdd. Phaselis'li tüccar Artemon'a Pontos'a gidip tekrar geri Atina'ya dönmesi için, emporion yasaları uyarınca borç verildiğini, ama Artemon borç aldığı malı geri ödemedi önce ölünce, aynı yasalar uyarınca onun kardeşi ve varisi olan Lakritos'a açtığı davanın seyrini, Phaselis'lilerin borç para alıp ödememedeki kurnazlıklarını ve onların dünyadaki en hilekar ve dolanbaz insanlar olduklarını anlatır:

Οὐδὲν καινὸν διαπράττονται οἱ Φασηλίται, ὧ ἄνδρες δικασταί, ἀλλ' ἅπερ εἰώθασιν. Οὗτοι γὰρ δεινότατοι μὲν εἰσιν δανείσασθαι χρήματα ἐν τῷ ἐμπορίῳ, ἐπειδὴν δὲ λάβωσιν καὶ συγγραφὴν συγγράψωνται ναυτικὴν, εὐθὺς ἐπελάθοντο καὶ τῶν συγγραφῶν καὶ τῶν νόμων καὶ ὅτι δεῖ ἀποδοῦναι αὐτοὺς ἃ ἔλαβον, καὶ οἶονται, ἐὰν ἀποδῶσιν, ὥσπερ τῶν ἰδίων τι τῶν ἑαυτῶν ἀπολωλεκέναι, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ ἀποδοῦναι σοφίσματα εὐρίσκουσιν καὶ παραγραφὰς καὶ προφάσεις, καὶ εἰσὶν πονηρότατοι ἀνθρώπων καὶ ἀδικώτατοι. Τεκμήριον δὲ τούτου· πολλῶν γὰρ ἀφικνουμένων εἰς τὸ ὑμέτερον ἐμπόριον καὶ Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, πλείους δίκαι εἰσὶν ἐκάστοτε αὐτῶν τῶν Φασηλιτῶν ἢ τῶν ἄλλων ἀπάντων. Οὗτοι μὲν οὖν τοιοῦτοί εἰσιν· ἐγὼ δέ, ὧ ἄνδρες δικασταί, χρήματα δανείσας Ἀρτέμωνι τῷ τούτου ἀδελφῷ κατὰ τοὺς ἐμπορικοὺς νόμους, εἰς τὸν Πόντον καὶ πάλιν Ἀθήναζε, τελευτήσαντος ἐκείνου πρὶν ἀποδοῦναί μοι τὰ χρήματα, Λακρίτω τουτῶρι εἴληχα τὴν δίκην ταύτην κατὰ τοὺς αὐτοὺς νόμους τούτους καθ' οὗσπερ

⁹⁹⁸ Antik Dönem'de hamama girmek için belli bir miktar giriş ücreti ödenirdi (βαλανικόν, balneaticum).

Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. H. Meusel, *Die Verwaltung und Finanzierung der öffentlichen Bäder zur römischen Kaiserzeit*, Diss. Köln 1960, s. 101-105.

⁹⁹⁹ Burada Demosthenes'in Phaselis'li Lakritos'a karşı yazdığı eserin sadece Phaselis'li kardeşlerin geçtiği ve eserin tümünü anlamamıza yardımcı olacak kısımları parça parça alınıp tercüme edilmiştir.

τὸ συμβόλαιον ἐποησάμην, ἀδελφῶ ὄντι τούτῳ ἐκείνου καὶ ἔχοντι ἅπαντα τὰ Ἀρτέμωνος, καὶ ὅσα ἐνθάδε κατέλιπεν καὶ ὅσα ἦν αὐτῷ ἐν τῇ Φασήλιδι, καὶ κληρονόμῳ ὄντι τῶν ἐκείνου ἀπάντων, καὶ οὐκ ἂν ἔχοντος τούτου δεῖξαι νόμον ὅστις αὐτῷ δίδωσιν ἐξουσίαν ἔχειν μὲν τὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ διωκηκέναι ὅπως ἐδόκει αὐτῷ, μὴ ἀποδοῦναι δὲ τὰ ἀλλότρια χρήματα, ἀλλὰ λέγειν νῦν ὅτι οὐκ ἔστιν κληρονόμος, ἀλλ' ἀφίσταται τῶν ἐκείνου. ἡ μὲν τουτοῦ Λακρίτου πονηρία τοιαύτη ἐστίν· ἐγὼ δ' ὑμῶν δέομαι, ὧ ἄνδρες δικασταί, εὐνοϊκῶς ἀκούσαί μου περὶ τοῦ πράγματος τουτοῦ· κἂν ἐξελέγξω αὐτὸν ἀδικοῦντα ἡμᾶς τε τοὺς δανείσαντας καὶ ὑμᾶς οὐδὲν ἤττον, βοηθεῖτε ἡμῖν τὰ δίκαια.

Ey jüri üyeleri, bu Phaselis'lilerin yeni bir marifeti değildir, onlar sürekli böyle yaparlar. Zira onlar emporionda borç para almada en kurnaz kişilerdir. Onlar borcu alır almaz ve denizcilik sözleşmesini imzalar imzalamaz sözleşmeyi, yasaları ve de aldıkları borcu geri ödemeyi unuturlar, eğer ödemişlerse sarhoş olmuşlardır, zira onlar borçlarını ödemek yerine kendi mallarından bir şeyi kaybetmiş gibi hileler, itirazlar ve bahaneler bulurlar, onlar insanların en dolanbazı ve onursuzdurlar. İşte bunun delili: Bizim emperionumuza uğrayan Yunanlar ve barbarlardan ya da diğer kişilerden herbiri Phaselis'lilerden daha dürüsttüler. Bunlar hala böyledirler: Bense, ey jüri üyeleri, bunun kardeşi Artemon'a, Pontos'a gidip tekrar geri Atina'ya dönmesi için, emporion yasaları uyarınca borç verdim. O ise borç aldığı mali bana geri ödemedi önce ölünce, aynı yasalar uyarınca Lakritos'a dava açtım ve alacağımı tamamen bu şekilde aldım, zira o (Lakritos) onun (Artemon'un) kardeşidir ve Artemon'un herşeyine sahip olmuştur. Zira Artemon bütün bu şeyleri orada bırakmıştır ve Lakritos da Phaselis'te bunlara sahip olmuştur, Lakritos onun herşeyinin varisidir. Fakat Lakritos ağabeyinin mülkünü elde etme ve hoşnut olacağı şekilde yönetilmesi hakkını ona veren yasayı göstermeden, başkalarına ait olan parayı geri ödemeyi reddediyor, şimdi ise mirasçı olmadığını ve ölen adamın işleriyle ilgili bir şey yapmadığını söylüyor. İşte bu Lakritos'un alçaklığı budur. Bense, ey jüri üyeleri, sizden bu muamele hakkında dostane bir şekilde beni dinlemenizi rica ediyorum. Ben haksızlığı yapan ona, borç veren bizlere ve de sizlere daha az şeyler ispat etsem de, sizler adaleti bulmamıza yardım ediniz.

XXXV 10 Ἐδάνεισαν Ἀνδροκλῆς Σφήττιος καὶ Ναυσικράτης Καρύστιος Ἀρτέμωνι καὶ Ἀπολλοδώρῳ Φασηλίταις ἀργυρίου δραχμᾶς τρισχιλίας Ἀθήνηθεν εἰς Μένδην ἢ Σκιώνην, καὶ ἐντεῦθεν εἰς Βόσπορον, ἐὰν δὲ βούλωνται, τῆς ἐπ' ἀριστερὰ μέχρι Βορυσθένους, καὶ πάλιν Ἀθήναζε, ἐπὶ διακοσίαις εἴκοσι πέντε τὰς χιλίας, ἐὰν δὲ μετ' Ἀρκτοῦρον ἐκπλεύσωσιν ἐκ τοῦ Πόντου ἐφ' Ἰερόν, ἐπὶ τριακοσίαις τὰς χιλίας, ἐπὶ οἴνου κεραμίσις Μενδαίοις τρισχιλίσις, ὅς πλεύσεται ἐκ Μένδης ἢ Σκιώνης ἐν τῇ εἰκοσῶρῳ ἦν Ὑβλήσιος ναυκληρεῖ.

Sphettos demos'undan Androkles ve Karystos demos'undan Nausikrates Phaselis'li Artemon ve Apollodoros'a Atina'dan Mende ya da Skione'ye gitmek ve buradan da Pontos'a, bundan sonra da eğer isterlerse sola yönelip Borysthenes'e kadar gidip oradan Atina'ya geri dönüp, 1000 drakhmai'a karşı 225 drakhmai faiz gelecek şekilde, ama eğer onlar Sonbahar başlangıcından sonra Pontos'tan Hieron üzerinden denize açılırlarsa 1000 drakhmai'a 300 drakhmai faiz gelecek şekilde ve bütün borç için de Hyblesios'un yönetimindeki 20 kürekli gemiyle Mende ya da Skione'den gelecek 3000 Mende kabına konmuş şarap karşılık gelecek

şekilde 3000 gümüş drakhmai borç vermişlerdi.

XXXV 52-55 Ὁ μὲν νόμος, ὃ ἄνδρες δικασταί, οὕτω χαλεπός ἐστίν· οὗτοι δὲ οἱ μιαιώτατοι ἀνθρώπων ἀπάντων, γεγραμμένον διαρρηδὴν ἐν τῇ συγγραφῇ Ἀθήναζε πάλιν ἤκειν τὰ χρήματα, εἰς Χίον ἐπέτρεψαν καταχθῆναι ἃ ἐδανείσαντο Ἀθήνηθεν παρ' ἡμῶν. δανειζομένου γὰρ ἐν τῷ Πόντῳ τοῦ ναυκλήρου τοῦ Φασηλίτου ἕτερα χρήματα παρὰ τινος Χίου ἀνθρώπου, οὐ φάσκοντος δὲ τοῦ Χίου δανείσειν, ἐὰν μὴ ὑποθήκην λάβῃ ἅπαντα ὅσα ἦν περὶ τὸν ναύκληρον, καὶ ἐπιτρέπωσι ταῦτα οἱ πρότερον δεδανεικότες, ἐπέτρεψαν ταῦτα ὑποθήκην γενέσθαι τῷ Χίῳ τὰ ἡμέτερα καὶ κύριον ἐκεῖνον (53) γενέσθαι ἀπάντων, καὶ οὕτως ἀπέπλεον ἐκ τοῦ Πόντου μετὰ τοῦ Φασηλίτου ναυκλήρου καὶ μετὰ τοῦ Χίου τοῦ δεδανεικότες, καὶ ὀρμίζονται ἐν φωρῶν λιμένι, εἰς δὲ τὸ ὑμέτερον ἐμπόριον οὐχ ὠρμίσαντο. καὶ νυνὶ, ὃ ἄνδρες δικασταί, τὰ Ἀθήνηθεν δανεισθέντα χρήματα εἰς τὸν Πόντον καὶ πάλιν ἐκ τοῦ Πόντου Ἀθήναζε εἰς Χίον κατηγμένα ἐστὶν ὑπὸ τούτων. (54) ὅπερ οὖν ἐν ἀρχῇ ὑπεθέμην τοῦ λόγου, ὅτι καὶ ὑμεῖς ἀδικεῖσθε οὐδὲν ἦττον τῶν δόντων ἡμῶν τὰ χρήματα. σκοπεῖτε δέ, ὃ ἄνδρες δικασταί, πῶς οὐκ ἀδικεῖσθε, ἐπειδὴν τις τῶν νόμων τῶν ὑμετέρων κρείττων ἐγχειρῆ εἶναι, καὶ τὰς συγγραφὰς τὰς ναυτικὰς ἀκύρους ποιῆ καὶ καταλύῃ, καὶ τὰ χρήματα τὰ παρ' ἡμῶν εἰς Χίον ἢ διαπεσταλκῶς, πῶς οὐκ ἀδικεῖ ὁ τοιοῦτος ἀνθρώπος καὶ ὑμᾶς; (55) Ἐμοὶ μὲν οὖν ἐστίν, ὃ ἄνδρες δικασταί, πρὸς τούτους ὁ λόγος (τούτοις γὰρ ἔδωκα τὰ χρήματα)· τούτοις δ' ἔσται πρὸς τὸν ναύκληρον ἐκεῖνον τὸν Φασηλίτην, τὸν πολίτην τὸν αὐτῶν, ὃ φασὶν δανείσαι τὰ χρήματα ἄνευ ἡμῶν παρὰ τὴν συγγραφὴν· οὐδὲ γὰρ ἡμεῖς ἴσμεν τίνα ἐστὶν τὰ πεπραγμένα τούτοις πρὸς τὸν ἑαυτῶν πολίτην, ἀλλ' αὐτοὶ οὗτοι ἴσασιν. (56) ταῦτα ἡγούμεθα δίκαια εἶναι, καὶ ὑμῶν δεόμεθα, ὃ ἄνδρες δικασταί, βοηθεῖν ἡμῖν τοῖς ἀδικουμένοις, καὶ κολάζειν τοὺς κακοτεχνοῦντας καὶ σοφίζομένους, ὥσπερ οὗτοι σοφίζονται. καὶ ἐὰν ταῦτα ποιῆτε, ὑμῖν τε αὐτοῖς τὰ συμφέροντα ἔσεσθε ἐψηφισμένοι, καὶ περιαιρήσεσθε τῶν πονηρῶν ἀνθρώπων τὰς πανουργίας ἀπάσας, ἃς ἔνιοι πανουργοῦσι περὶ τὰ συμβόλαια τὰ ναυτικά.

Ey jüri üyeleri, nomos bu kadar ağırdır işte; Bütün insanlar arasında bu en suçlu olanlar, yazılı antlaşmada malların Atina'ya geri geldiğini açık olarak kaydetmiş olan kişinin Atina'da bizlerden borç alınan malları Khios'a geri getirmesine müsaade ettiler. Zira Phaselis'li kaptan, Pontos'ta Khios'lu birinden başka şeyler borç aldı, fakat Khios'lu borç vermediğini iddia etti, eğer sen bir uyarı almasaydın, o zaman komutanın etrafında böylesi çok şey olması gerekirdi, daha önceden borç almış olanlar bu malları geride bıraktılar, bizim mal varlığımızın Khios'un payına düştüğü ve onun herkesten güçlü olduğu uyarısını gönderdiler ve Phaselis'li komutan ve borç vermiş olan Khios'lu ile birlikte Pontos'tan geri döndüler ve sizin emporionunuza yanaşmayıp korsan limanına yanaştılar. Ey jüri üyeleri şimdi de Atina'dan borç alınmış olan mallar, onlar tarafından Pontos'a ve Pontos'tan da tekrar Atina'ya, (oradan da) Khios'a sevk edilmiş olan mallardır. Ben sözümün başlangıcında, sizlerin malları veren bizlerden daha az hiç kimsenin haksızlığına maruz kalmadığınızı iddia etmiştim. Ey jüri üyeleri araştırınız, biri sizin yasalarınızdan daha güçlü olmaya kalkışınca ve gemicilikle ilgili yazılı antlaşmaları güçsüz kılmaya ve bunlara zarar vermeye teşebbüs edince siz nasıl haksızlığa maruz kalıyorsunuz ve bizlerden aldıkları malları Khios'a götürüp bırakınca, nasıl böylesi

bir insan sizlere karşı da suçlu olmaz? Ey Jüri üyeleri bunlara karşı bir sözüm var (zira ben onlara mal mülk vermiştim); Bunlar, antlaşmaya uygun bir şekilde bizler olmaksızın malların kendisine borç verildiğini söyledikleri kendilerinin vatandaşı olan Phaselis’li bu kaptana karşı mualif bir tutum içindeydiler. Zira biz onların bizzat kendi vatandaşlarıyla olan meselesini bilmiyorduk, ama onlar biliyorlardı. Ey jüri üyeleri sizlerden biz haksızlığa maruz kalmış olanlara yardım etmenizi ve bu işi icra edenleri ve bunu bulup keşfettikleri için tasarlayan kişileri cezalandırmanızı rica ediyoruz. Eğer bunları yaparsanız, sizler ve onlar için faydalı şeyleri oylamış olanlar olacaksınız ve kötü insanların bütün sahtekarlıklarını yerle bir edeceksiniz, öyle ki bazı kişiler bu sahtekarlıkları denizcilik antlaşmaları ile ilgili olarak da yapıyorlar.

Demosthenes, Atinalı tüccar Androkles’in, dostları Sphettos phylesinden ünlü Diophantos’un oğulları Thrasymedes ve Melanapos aracılığıyla Phaselis’li Artemon ve Apollodoros’a Pontos’a gitmeleri için faiziyle birlikte borç vermeye ikna olduklarını yazar. Bunlar Isokratesin öğrencisi Lakritos’un genç kardeşleridirler. Bunların gidiş ve dönüş için verdikleri borç 30 medimnos tutar. Bunun üzerine aşağıdaki koşulları içeren bir antlaşma imzalanmıştır¹⁰⁰⁰:

- 1) 30 medimnos’luk borç 3000 testi şarap dolusu yükü karşılar; buna ipoteğin de hesaba katıldığı 1 *talentum* değerindeki masraflar da dahil olmalıdır. Bundan dolayı kaptan Hybelos yönetimindeki 20 kürekli gemi Atina’ya 3000 testi şarap ile dönmelidir.
- 2) Artemon ve Apollodoros başkalarına borçlu olmamaya ve hiç kimseden bir daha borç almamaya yemin ederek bütün sorumluluklarını yerine getireceklerini kabul etmelidirler
- 3) Borçlu olan bu kişiler eğer Pontos’ta kendi mallarını satarlarsa yeniden mal almakla, geri dönüşte de bunları Atina’ya getirmekle yükümlüdürler.
- 4) Atina’ya döndükten sonra 20 gün içinde borçları olan parayı geçer akçe şeklinde geri ödemelidirler: mal sahibi bununla ilgili zorunluluk üstlenmeksizin mallar tespit edilen sayıya göre eline verilmelidir.
- 5) Borçlular anlaşma şartlarına itiraz ederlerse, onlar kanuna, halk kararına ya da böyle bir şeye dayanarak yargılanacaktır.

Anlaşma tanıklar tarafından da imzalanmıştır. Lakritos kendisi de antlaşmayı onaylamış ve teminat olarak da henüz yetişkin olmayan kardeşlerinin sorumluluğunu üstlendiğini ve bundan dolayı Artemon yük dolu gemiyle seyahat ettiği sürece de Atina’da kalacağını söylemiştir. Bu olumlu konuşmalara rağmen anlaşma son noktada gerçekleşmemiştir. İlk olarak 3000 yerine 500 şarap testisi yüklenir ve onlar Phaselis’li birinden, bu yükledikleri 500 testi sanki kendi mallarıymış gibi göstererek tekrar borç alırlar. Geri dönüşlerinde de Atina yerine, Attika kanunlarının geçmediği korsan limanına yavaşlarlar. Bu arada Artemon ölmüş ve diğer borçlu olan Apollodoros da olaydan çekilmiştir. Atina da teminat olan Lakritos olaylardan sorumlu olmadığını, seyahat sırasında Pantikapaeon’dan Theodosia’ya doğru sahil boyunca giderken geminin kaza geçirdiğini ve bütün malın battığını bildirerek ödemeyi yapamayacaklarını söylemiştir. Demosthenes’in aktardığı Lakritos davası da böyle başlamaktadır. Aslında olaylar şöyle gelişmiştir: Bunlar Pontos’ta Khios’lu birinden ikinci bir borç daha almış ve yanlarında Phaselis’li Kaptan ve Khios’lu alacaklı ile beraber Pontos’tan çıkmış ve korsan limanına demirleyip daha sonra da gemiyi Khios’a yollamışlardır. Böylelikle gidiş-dönüş için alınan para tekrar Atina’ya dönmesi gerekirken yoldan saparak Khios’a gitmiş ve alıcı parasını geri alamamıştır.

¹⁰⁰⁰ Lakritos davası ve burada söz konusu olan şartlar için krş. A. Schäfer, *Demosthenes und seine Zeit*, Bd. IV, Hildesheim 1967², s. 286-291; L. Casson, *Ancient Trade and Society*, Detroit 1984, s. 28 vd.

Bu olayın tam olarak hangi yılda olduğu bilinmemekle birlikte, Isokrates'in ölümünden önce (İ.Ö. 338 öncesi) vuku bulduğu düşünülmektedir¹⁰⁰¹.

b) HARPOKRATION (İ.S. 1-2. yüzyıl), λέξεις τῶν δέκα ῥητόρων 281 vd.¹⁰⁰², “haydutluk” maddesinde Demosthenes'in Phaselis'li tüccar Lakritos'a karşı söylediklerini örnek göstererek, haydutluğu açıklar:

Σύλας: Δημοσθένης ἐν τῷ περὶ τοῦ στεφάνου τῆς τριηραρχίας. κὰν τῷ πρὸς τὴν Λακρίτου παραγραφὴν ἐξελόμενος ὁπότεν μὴ σῦλαι ᾧσιν Ἀθηναίοις. ἐν δὲ τοῖς ἐξῆς ὥσπερ ἐξηγούμενος αὐτό φησιν σεσυλήμεθα δὲ τὰ ἡμέτερα αὐτῶν ὑπὸ Φασηλιτῶν ὥσπερ δεδομένων συλῶν Φασηλίταις κατ' Ἀθηναίων. ἐπειδὴν γὰρ μὴ θέλωσιν ἀποδοῦναι ἃ ἔλαβον, τί ἂν τις ἔχοι ἄλλο ὄνομα θέσθαι τῷ τοιούτῳ ἢ ὅτι ἀναιροῦνται τὰ ἀλλότρια; ἀντὶ τοῦ τὰς συλήσεις σύλας ἔλεγον.

Haydutluk: Demosthenes trier donanımı ve yönetiminin ünü hakkındaki eserinde (buna değinir). Bu eserinde o, Atinalılar'a ait şeylere karşı haydutluk yapılmasını diye Lakritos'un itirazına karşı çıkar. Bunların arkasından da aynı şekilde ayrıntısıyla (olayı) anlatarak, kendimizin olan malı mülkü bu Phaselis'lilere yağmatmış olduğumuzu söyler, öyleki haydutlar Atinalılar'dan alıp Phaselis'lilere vermişlerdir. Bunlar aldıkları şeyi geri ödemek istemeyince, kim böylesi bir şey başka bir ismin konmasına ya da başka birine ait malın mülkün ele geçirilmesine müsaade eder? O haydutluğun yağmalarına karşı bunları söyledi.

c) LIBANIOS (İ.S. 4. yüzyıl) Ὑποθέσεις τῶν λόγων Δημοσθένους 42, 1, Demosthenes'in anlatımına dayanarak kısaca Phaselis'li Artemon'a verilen borcun nasıl tahsil edildiğine değinir :

Ἀνδροκλῆς δανείσας χρήματα Ἀρτέμωνι Φασηλίτη τὸ γένος ἐμπόρω τελευτήσαντος ἐκείνου πρὶν ἀποδοῦναι τὸ ἀργύριον εἰσπράττει τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Λάκριτον τὸν σοφιστὴν δύο προβαλλόμενος δίκαια, ὅτι τε παρόντος Λακρίτου καὶ ἀναδεξαμένου τὸ ἀργύριον ἐδάνεισε τῷ Ἀρτέμωνι καὶ ὅτι κληρονόμος ἐστὶ τῶν Ἀρτέμωνος Λάκριτος.

Androkles Phaselis'li Artemon'a borç para verdikten sonra, Artemon borcunu ödemediği için ailesi de tüccara bu parayı geri ödemeyince, Androkles, Lakritos onun (Artemon) yanında bulunduğu ve Artemon'un varisi Lakritos olduğu için de Artemon'a borç olarak verilen parayı aldığı için iki hak talep ederek, kardeşi sofist Lakritos'tan parasını tahsil eder.

d) SYRIANI (İ.S. 7. yüzyıl) *Scholia ad Hermogenis librum* περὶ στάσεων 4. 344. 13 vdd. ve 4. 348. 14 vdd., Demosthenes'in Phaselis'lileri haydut diye karaladığını söyler:

οὕτω καὶ Δημοσθένης τοὺς Φασηλίτας διαβάλλει καὶ οὐκ ᾧκνησε τοῦτο ἐν προοιμίῳ ποιῆσαι εἰπῶν, οὐδὲν καινὸν διαπράττονται οἱ Φασηλίται, ᾧ δικασταί:

¹⁰⁰¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. S. Isager - M.H. Hansen, *Aspects of Athenian Society in the Fourth Century B.C. A historical introduction to and commentary on the paragrafe-speeches and the speech Against Dionysodorus in the Corpus Demosthenicum (XXXII-XXXVIII and LVI)*, Odense Uni. Pres 1975, s. 169-176.

¹⁰⁰² İ.S. 9. yüzyıl yazarlarından Photius da kendi lexikonunda bu maddeyi aynen aktarır; Photius, *Lexicon* (E-W) 548. 4 vdd.

Demosthenes Phaselis' lileri de bu şekilde (haydut diye) karalar. Konuşmasının başlangıcında o, ey jüri üyeleri bu Phaselis' lilerin yaptığı yeni bir şey değidir diye söylemekte tereddüt etmez.

πολλάκις δὲ καὶ ἀπὸ ἔθνους ἐστὶν ἐγκωμιάσαι, ὡς Δημοσθένης· οὐδὲν κοινὸν διαπράττονται οἱ Φασηλίται, ὡς τῶν Φασηλιτῶν πάντων ὁμοίως συκοφαντῶν ὄντων· ὥσπερ δὲ ἐγκωμιάζομεν ἀπὸ γένους, οὕτω καὶ διαβαλοῦμεν·

Demosthenes gibi sık sık methetmek halktan ileri gelir; Phaselis' lilerin hepsi aynı şekilde iftiraycıymiş gibi, bu Phaselis' lilerin yaptığı yeni bir şey değildir; Öyle ki biz de soyundan dolayı methediyoruz, ve bu şekilde karalıyoruz;

e) SUDA (İ.S. 10. yüzyıl), Λεξικόν, s.v. Σύλας,

Σύλας τὰς συλλήψεις. Δημοσθένης ἐν τῷ Περι στεφάνου· ὁπότε μὴ σύλαι ὧσιν Ἀθηναίοις. ἐν δὲ τοῖς ἐξῆς ὥσπερ ἐξηγούμενος αὐτὸ φησι· σεσυλήμεθα δὲ τὰ ἡμέτερα αὐτῶν ὑπὸ Φασηλιτῶν, δεδομένων συλῶν Φασηλίταις κατὰ Ἀθηναίων. ἐπειδὴν γὰρ μὴ θέλωσιν ἀποδοῦναι, ἃ ἔλαβον, τί ἂν τις ἔχοι ἄλλο ὄνομα θέσθαι τῷ τοιούτῳ, ἢ ὅτι ἀναιροῦνται τὰ ἀλλότρια; ἀντὶ τοῦ τὰς συλλήψεις σύλας ἔλεγον.

Haydutların yakalanmaları. Demosthenes Περι στεφάνου adlı çalışmasında (buna değinir); O dönemde Atinalılar arasında korsanlar olmamalıydı. Öyle ki o devam eden süreç içinde bunun dışarıdan sevk edildiğini söyler; haydutlar Atinalılar'dan alıp Phaselis' lilere verdikleri için bizim olan şeyler Phaselis'ten olan kişiler tarafından yağmalandı. Bunlar aldıkları şeyi geri ödemek istemeyince, kim böylesi bir şeye başka bir ismin konmasına ya da başka birine ait malın mülkün ele geçirilmesine müsaade eder? O haydutluğun yağmalarına karşı bunları söyledi.

TLit. 40. *Phaselis' li elçiler Büyük İskender'i altın bir taçla taçlandırır (İ.Ö. 334)*

ARRIANOS (İ.S. 1-2. yüzyıl), Αλεξάνδρου Ανάβασις I 24, 3-6, İskender'in Milyas'a dostluklarını bildirmek üzere gelen Lykia ve Phaselis elçilerine teslim olmalarını söylediğini ve Phaselis' lilerin isteği üzerine Psidia sınırındaki barbar bir kenti ele geçirdiğini bildirir:

Παρμενίωνα δὲ πέμπει ἐπὶ Σάρδεων, δούς αὐτῶ τῶν τε ἐταίρων ἰππαρχίαν καὶ τοὺς Θετταλοὺς ἰππέας καὶ τοὺς ἄλλους ξυμμάχους καὶ τὰς ἀμάξας ἄγειν· καὶ κελεύει προῖέναι ἀπὸ Σάρδεων ἐπὶ Φρυγίαν. αὐτὸς δὲ ἐπὶ Λυκίας τε καὶ Παμφυλίας ἦει, ὡς τῆς παραλίου κρατήσας [4] ἀχρεῖον καταστῆσαι τοῖς πολεμίοις τὸ ναυτικόν. καὶ πρῶτον μὲν ἐν παρόδῳ Ὑπαρνα, χωρίον ὀχυρόν, φυλακὴν ἔχον ξένους μισθοφόρους, ἐξ ἐφόδου ἔλαβεν· οἱ δ' ἐκ τῆς ἄκρας ξένοι ὑπόσπονδοι ἐξῆλθον. ἔπειτα εἰσβαλὼν εἰς Λυκίαν Τελμισσέας μὲν ὁμολογία προσηγάγετο, περάσας δὲ τὸν Ξάνθον ποταμὸν Πίναρα καὶ Ξάνθον τὴν πόλιν καὶ Πάταρα ἐνδοθέντα ἔλαβε καὶ ἄλλα ἐλάττω πολίσματα ἐς τριάκοντα. [5] Ταῦτα καταπράξας ἐν ἀκμῇ ἤδη τοῦ χειμῶνος ἐς τὴν Μιλυάδα καλουμένην χώραν ἐσβάλλει, ἢ ἐστὶ μὲν τῆς μεγάλης Φρυγίας, ξυνετέλει δὲ ἐς τὴν Λυκίαν τότε, οὕτως ἐκ βασιλέως μεγάλου τεταγμένος. καὶ ἐνταῦθα Φασηλιτῶν πρέσβεις ἦκον περὶ φιλίας τε καὶ χρυσῶ στεφάνῳ στεφανῶσαι Ἀλέξανδρον· καὶ ὑπὲρ τῶν αὐτῶν ἐπικηρυκεύομενοι ἐπρέσβευον Λυκίων τῶν κάτω οἱ πολλοί. [6]

Ἄλεξανδρος δὲ Φασηλίτας τε καὶ Λυκίους παραδοῦναι τὰς πόλεις τοῖς ἐπὶ τοῦτο στελλομένοις ἐκέλευσε· καὶ παρεδόθησαν ξύμπασαι. αὐτὸς δὲ ὀλίγον ὕστερον ἐς τὴν Φασηλίδα παραγενόμενος συνεξαίρει αὐτοῖς φρούριον ὄχυρόν, ἐπιτετειχισμένον τῇ χώρᾳ πρὸς Πισιδῶν, ὅθεν ὀρμώμενοι οἱ βάρβαροι πολλὰ ἔβλαπτον τῶν Φασηλιτῶν τοὺς τὴν γῆν ἐργαζομένους.

Parmenion'u, arkadaşlarının süvari komutanlığını, Thessalia'lı süvarileri, diğer müttetikleri ve yük arabalarını da onun emrine vererek Sardeis'e gönderdi; daha sonra da ona Sardeis'ten Phrygia'ya geçmesini emretti. Kendisi de düşman donanmasının buralardan yararlanmasını engellemek amacıyla kıyı şeridini ele geçirmek üzere Lykia ve Pamphylia'ya ilerledi. Güzergahı üzerinde ilkin, yabancı ücretli askerlerin koruduğu güçlü bir yer olan Hyparna'yı bir engelle karşılaşmadan ele geçirdi, zira anlaşmaya varılarak güvenlikleri korunan ücretli askerler burçları terk ettiler. Bunun ardından Lykia'ya girerek anlaşma yoluyla Telmessos'luları da saflarına kattı. Ksanthos Nehri'ni geçtikten sonra da teslim olan Pinara, Ksanthos kenti, Patara ile birlikte 30 kadar küçük kenti ele geçirdi. Bu işleri tamamladığında kışın bastırılmış olmasına rağmen, vaktiyle büyük kral tarafından Lykia'ya dahil edilmiş olan, ama şu anda Büyük Phrygia'ya ait bulunan Milyas bölgesine saldırdı. Burada, Aleksandros'u altın bir taçla taçlandırmak ve dostluklarını bildirmek üzere Phaselis'in elçileri geldi. Aleksandros ise, hem Phaselis'lilere hem de Lykia'lulara kentlerini, bu amaç için gönderilmiş olanlara teslim etmelerini emretti. Bunun üzerine hepsi de teslim oldular. Kendisi de kısa bir süre sonra Phaselis'e gelerek Pisi-dia sınırında kurulmuş ve güçlü bir surla çevrilmiş olan kalelerinden saldırarak tarlada çalışan Phaselis'ler'in ürünlerini yağmaladıklarından yakınılan barbarları, Phaselis'lerin isteği üzerine ele geçirdi.

TLit. 41. *İskender Phaselis'te kalır ve oradan Pamphylia'ya geçer (İ.Ö. 334)*

PLUTARKHOS (İ.S. 1-2. yüzyıl), Ἄλεξανδρος 17. 1 – 8, İskender'in Phaselis'ten sonra deniz kenarı boyunca Klimaks olarak adlandırılan yerden zorlu geçişini ve İskender'in Phaselis'te pek çok gün kaldığını ve şehir meydanındaki Theodoktes'in heykelini taçlandığını anlatır:

Οὗτος ὁ ἀγὼν μεγάλην εὐθύς ἐποίησε τῶν πραγμάτων μεταβολὴν πρὸς Ἄλεξανδρον, ὥστε καὶ Σάρδεις, τὸ πρόσχημα τῆς ἐπὶ θαλάσση τῶν βαρβάρων ἡγεμονίας, (2) παραλαβεῖν καὶ τὰλλὰ προστίθεσθαι. μόνη δ' Ἀλικαρνασσὸς ἀντέστη καὶ Μίλητος, ἃς ἐλὼν κατὰ κράτος, καὶ τὰ περὶ αὐτὰς πάντα χειρῶσάμενος, ἀμφίβολος ἦν πρὸς τὰ (3) λοιπὰ τῶν γνώμη. καὶ παλλάκις μὲν ἔσπευδε Δαρείῳ συμπεσῶν ἀποκινδυνεῦσαι περὶ τῶν ὄλων, πολλάκις δὲ τοῖς ἐπὶ θαλάσση πράγμασι καὶ χρήμασι διανοεῖτο πρῶτον οἶον ἐνασκήσας καὶ ῥώσας αὐτόν, οὕτως ἀναβαίνειν ἐπ' ἐκεῖνον. (4) Ἔστι δὲ τῆς Λυκίας κρήνη παρὰ τὴν Χανθίων πόλιν, ἥς τότε λέγουσιν αὐτομάτως περιτραπίσης καὶ ὑπερβαλούςσης, ἐκ βυθοῦ δέλτον ἐκπεσεῖν χαλκῆν, τύπους ἔχουσαν ἀρχαίων γραμμάτων, ἐν οἷς ἐδηλοῦτο παύεσθαι (5) τὴν Περσῶν ἀρχὴν ὑφ' Ἑλλήνων καταλυθεῖσαν. Τούτοις ἐπαρθεῖς, ἠπέιγετο τὴν παραλίαν ἀνακαθήρασθαι μέχρι (6) τῆς Φοινίκης καὶ Κυλικίας. ἡ δὲ τῆς Παμφυλίας παραδρομὴ πολλοῖς γέγονε τῶν ἱστορικῶν ὑπάθεσις γραφικὴ πρὸς ἐκπληξιν καὶ ὄγκον, ὡς θεῖα τινὶ τύχῃ παραχωρήσασαν Ἄλεξάνδρῳ τὴν

θάλασσαν, ἄλλως αἰεὶ τραχεῖαν ἐκ πελάγους προσφερομένην, σπανίως δέ ποτε λεπτοὺς καὶ προσηχεῖς ὑπὸ τὰ κρημνώδη καὶ παρερρώγοτα τῆς ὄρεινῆς (7) πάγους διακαλύπτουσιν. δηλοῖ δὲ καὶ Μένανδρος, ἐν κωμῳδίᾳ παίζων πρὸς τὸ παράδοξον·

ὥς Ἀλεξανδρῶδες ἤδη τοῦτο· κἄν ζητῶ τινα,
αὐτόματος οὔτος παρέσται· κἄν διελθεῖν δηλαδὴ
διὰ θαλάσσης δέη τόπον τιν', οὔτος ἔσται μοι βατός.

(8) Αὐτὸς δ' Ἀλέξανδρος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς οὐδὲν τοιοῦτον τερατευσάμενος, ὁδοποιησαί φησι τὴν λεγομένην Κλίμακα, καὶ διελθεῖν ὀρμήσας ἐκ Φασηλίδος. διὸ καὶ πλείονας ἡμέρας ἐν τῇ πόλει διέτριψεν·

Bu çarpışma Aleksandros için, barbarların deniz kıyısındaki egemenlik bölgesi olan Sardeis'in ele geçirilmesini sağlayacak ani bir değişime yol açtı. Sadece, Aleksandros'un güç kullanarak ele geçirdiği Halikarnassos ve Miletos ona karşı geldi. Aleksandros'unsa, bunların etrafındaki her yeri ele geçirince kafasında bir çelişki doğdu: bir taraftan Dareios'la bütün kozlarını paylaşacağı tehlikeli bir savaşa girişmeye can atarken; öte yanda da önce deniz kıyısındaki işler üzerinde durmayı ve buradaki durumunu güçlendirdikten sonra onun üzerine yürümeyi düşünüyordu. Lykia'da, Ksanthos'luların kentinin yakınında, doğal bir biçimde taşıp kabarıncı derinlerinden, çözüldüklerinde, Pers hakimiyetine Yunanlar tarafından son verileceğinin ortaya çıktığı ve çok eski harflere sahip bronz bir tableti kıyıya fırlattığını söyledikleri bir kaynak vardır. Aleksandros bundan cesaret alarak, Phoinike'den Kilikia'ya kadar bütün sahil kesiminin temizlenmesi için yola koyuldu. Pamphylia'ya geçişi ise tarihçilerin bir çoğu için, sanki deniz tanrısallıkla bir talihle Aleksandros'a yol vermiş gibi, hayret uyandırıcı ve abartılı hikayelere konu olmuştur. Nitekim, (bu geçiş esnasının) dışında her zaman sert dalgalar kıyıyı basıyor ve nadir olarak, deniz kenarında uzanan çökmüş engebelerin altında dar ve yankılı kayaları açığa çıkarıyordu. Menandros bir komedyasında, inanılması güç böylesi bir hikaye ile alay ederek (durumu) şöyle açıklar:

*Aleksandrosvari bu iş şöyledir: Birini arasam,
hemen emrime amadedir; denizden geçerek
bir yere çıkmam gerekse, burası bana geçilebilirdir.*

Aleksandros'sa mektuplarında böylesi mucizevi bir şeyden bahsetmez, aksine Klimaks olarak adlandırılan yolu yaptığını ve Phaselis'ten yola koyularak buraya ulaştığını söyler. Bir çok gün boyunca bu kentte kalır

TLit. 42. Büyük İskender Phaselis'te (İ.Ö. 334)

a) PLUTARKHOS (İ.S. 1-2. yüzyıl), Ἀλέξανδρος 17. 8, İskender'in Phaselis'te pek çok gün kaldığını ve şehir meydanındaki Theodektes'in heykelini taçlandırdığını anlatır:

Αὐτὸς δ' Ἀλέξανδρος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς οὐδὲν τοιοῦτον τερατευσάμενος, ὁδοποιησαί φησι τὴν λεγομένην Κλίμακα, καὶ διελθεῖν ὀρμήσας ἐκ Φασηλίδος. διὸ καὶ πλείονας ἡμέρας ἐν τῇ πόλει διέτριψεν· ἐν αἷς καὶ Θεοδέκτου τεθνηκότος (ἦν δὲ Φασηλίτης) ἰδὼν εἰκόνα [ἀνα]κειμένην ἐν ἀγορᾷ, μετὰ δεῖπνον ἐπεκώμασε μεθύων καὶ τῶν στεφάνων ἐπέριψε πολλούς, οὐκ ἄχαριν ἀποδιδούς ἐν παιδιᾷ

τιμὴν τῆ γενομένη δι' Ἀριστοτέλην καὶ φιλοσοφίαν ὁμιλία πρὸς τὸν ἄνδρα.

Aleksandros mektuplarında böylesi mucizevi bir şeyden bahsetmez, aksine Klimaks olarak adlandırılan yolu yaptığını ve Phaselis'ten ayrıldıktan sonra buraya geldiğini söylemektedir. Bundan (yol yapımından) dolayı da uzun bir süre kentte kaldı. Bu günlerden birinde, akşam yemeğinden sonra, artık ölmüş bulunan Theodektes'in (Phaselis'li olan) agorada dikili heykelini görünce iyice sarhoş olup bir cümbüş tertipledi ve (Theodektes'in heykeline doğru) bir çok çelenk fırlattı: Bu aslında, Aristoteles ve felsefeden dolayı aralarında bir ilişki olan Theodektes'e karşı gösterdiği alaycı bir saygıydı.

b) ARRIANOS (İ.S. 1-2. yüzyıl), Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασις I 25, 1-2, İskender'in Phaselis'teyken komutanlarından birinin ihanet haberini aldığını bildirir:

Ἔτι δὲ αὐτῷ περὶ τὴν Φασηλίδα ὄντι ἐξαγγέλλεται Ἀλέξανδρον τὸν Ἀερόπου ἐπιβουλεύειν, τὰ τε ἄλλα τῶν ἐταίρων ὄντα καὶ ἐν τῷ τότε Θεσσαλῶν τῆς ἵππου ἄρχοντα. ἦν μὲν δὴ ὁ Ἀλέξανδρος οὗτος ἀδελφὸς Ἡρομένους τε καὶ Ἀρραβαίου τῶν ξυνεπιλαβόντων τῆς σφαγῆς τῆς Φιλίππου· καὶ τότε αἰτίανσχόντα αὐτὸν Ἀλέξανδρος ἀφῆκεν, ὅτι ἐν πρώτοις τε ἀφίκετο τῶν φίλων παρ' αὐτόν, ἐπειδὴ Φίλιππος ἐτελεύτησε, καὶ τὸν θώρακα συνενδύς συνηκολούθησεν αὐτῷ εἰς τὰ βασιλεία· ὕστερον δὲ καὶ ἐν τιμῇ ἀμφ' αὐτόν εἶχε, στρατηγόν τε ἐπὶ Θράκης στείλας καὶ ἐπειδὴ Κάλας ὁ τῶν Θετταλῶν ἵππαρχος ἐπὶ σατραπείᾳ ἐξεπέμφθη, αὐτόν ἀπέδειξεν ἄρχειν τῆς Θεσσαλικῆς ἵππου. τὰ δὲ τῆς ἐπιβουλῆς ἐξηγγέλθη ᾧδε.

Aleksandros hala Phaselis'teyken, kendi maiyetine ait olmayan, tersine o zamanlar Thessalia'luların atlı birliklerinin komutanı olan Airopos oğlu Aleksandros'un bir ihanet tasarladığı haberi geldi. Bu Aleksandros, Philoppos'un öldürülmesi olayına katılan Heromenes ve Arrabaios'un kardeşi idi. Daha o zamanlar Aleksandros suçlu olan bu kişiyi, kendi dostları arasında ilk sırada gelenlerden biri olarak kendi yanına geldiği ve zırhla silahlanıp kendisine kraliyet kalesinde refakat ettiği için affetmişti; Daha sonra onu saygı göstererek kendi yanında alikoymuş ve ordu kumandanını Thrakia'ya gönderip, Thessalia'luların hipparkhos'u Kalas valilik görevine gönderildikten sonra onu Thessalia atlı birliğinin komutanlığına atamıştı. Onun hainliği bu şekilde keşfedildi.

TLit. 43. İskender barbar kenti Marmara'yı (= Mnara) ele geçirir (İ.Ö. 334)

DIODOROS (İ.Ö. 1. yüzyıl), βιβλιοθήκη ιστορική XVII 27.7 ve 28. 1-5, İskender'in, Lykia'nın sınırında, korunaklılığı ve sağlamlığı ile dikkat çeken büyük bir tepeyi iskan eden Marmara'luların kentini ele geçişi anlatır:

ὁ δ' Ἀλέξανδρος τὴν παραθαλαττίαν πᾶσαν μέχρι Κιλικίας χειρῶσάμενος πολλὰς πόλεις κατεκτήσατο καὶ φρούρια καρτερὰ φιλοτιμότερον πολιορκήσας τῆ βία κατεπόνησεν, ἐν οἷς ἐνὸς παραδόξως ἐκράτησε, περὶ οὗ διὰ τὴν ιδιότητα τῆς περιπετείας οὐκ ἄξιον παραλιπεῖν.

Aleksandros Kilikia'ya kadar bütün kıyı şeridini ele geçirerek pek çok kenti fethetti ve bir çok güçlü kaleyi onur severce kuşatmak uğruna azimle dolu inanılmaz bir çaba gösterdi. İşte bu kalelerden birini ele geçişi çok ünlüdür ve bir dönüm nok-

tası niteliği taşımasından ötürü bu olaya değinmeden geçmek yakışık almaz.

τῆς γὰρ Λυκίας περὶ τὰς ἐσχατιὰς πέτρων μεγάλην ὄχυρότητι διαφέρουσιν ἄκουσιν οἱ Μαρμαρεῖς ὀνομαζόμενοι, οἵτινες παριόντος Ἀλεξάνδρου τὸ χωρίον ἐπέθεντο τοῖς κατὰ τὴν οὐραγίαν Μακεδόσι καὶ συχνούς ἀνελόντες πολλὰ τῶν σωμάτων καὶ τῶν ὑποζυγίων ἀφήρπασαν. ἐπὶ δὲ τούτοις ὁ βασιλεὺς παροξυνθεὶς συνεστήσατο πολιορκίαν καὶ πᾶσαν εἰσεφέρειτο σπουδὴν βίᾳ κρατῆσαι τοῦ χωρίου. οἱ δὲ Μαρμαρεῖς ἀνδρεία διαφέροντες καὶ τῇ τῶν τόπων ἐρυσμότητι πιστεύοντες ὑπέμενον εὐρώστως τὴν πολιορκίαν. ἐπὶ μὲν οὖν ἡμέρας δύο συνεχεῖς ἐγίνοντο προσβολαὶ καὶ φανερός ἦν ὁ βασιλεὺς οὐκ ἀποστησόμενος ἕως ἂν ἔλη τὴν πέτρων. οἱ δὲ πρεσβύτεροι τῶν Μαρμαρέων τὸ μὲν πρῶτον συνεβούλευον τοῖς νέοις παυσαμένοις τῆς βίας ἐφ' οἷς ἦν δυνατόν συλλυθῆναι πρὸς τὸν βασιλέα· οὐ πειθομένων δ' αὐτῶν, ἀλλὰ πάντων φιλοτιμουμένων συναποθανεῖν τῇ τῆς πατρίδος ἐλευθερίᾳ παρεκάλεσαν αὐτοὺς τέκνα μὲν καὶ γυναῖκας καὶ τοὺς γεγηρακότας ἀνελεῖν, αὐτοὺς δὲ τοὺς δυναμένους διὰ τῆς ἀλκῆς σώζεσθαι νυκτὸς διὰ μέσων τῶν πολεμίων διεκπεσεῖν καὶ καταφυγεῖν εἰς τὴν πλησίον ὄρεινῃν. συγκαταθεμένων δὲ τῶν νέων καὶ προσταξάντων κατ' οἰκίαν ἐκάστους μετὰ τῆς συγγενείας ἀπολαύσαντας τῶν προσηνεστάτων βρωτῶν τε καὶ ποτῶν ὑπομεῖναι τὸ δεινὸν ἔδοξε τοῖς νέοις, οὓσιν ὡς ἑξακοσίοις, τοῦ μὲν φονεῦν τοὺς προσήκοντας ἀποσχέσθαι, τὰς δ' οἰκίας ἐμπρῆσαι καὶ διὰ τῶν πυλῶν ἐκχυθέντας εἰς τὴν ὄρεινῃν ἀποχωρῆσαι. οὗτοι μὲν οὖν τὰ δεδογμένα συντελέσαντες ταῖς ἰδίαις ἐστίασις ἐκάστους ἐποίησαν ἐνταφῆναι, αὐτοὶ δὲ διὰ μέσων τῶν περιεστρατοπεδευκότων ἔτι νυκτὸς οὐσης διεκπεσόντες ἔφυγον εἰς τὴν πλησίον ὄρεινῃν. ταῦτα μὲν οὖν ἐπράχθη κατὰ τοῦτον τὸν ἐνιαυτόν.

Lykia'nın sınırında, korunaklılığı ve sağlamlığı ile dikkat çeken büyük bir tepeyi iskan eden Marmara'lular, Aleksandros'un bölgeden geçişi sırasında Makedon ordusunun destek birliklerine saldırıyor; kölelerle birlikte yük hayvanlarını yağmalıyorlardı. Bunun üzerine tahrike kapılan Aleksandros, kuşatma altına alarak bölgeyi ele geçirebilmek için varını yoğunu ortaya koymuştu. Ne var ki, cesaretleri takdire şayan Marmara'lular, yerleşim alanlarının korunaklılığına da güvenerek bu kuşatmaya korkusuzca göğüs germişlerdi. Aleksandros'un saldırılarıyla Marmara'luların direnişleri iki gün boyunca aralıksız sürmüş; ama, kralın kayallığı ele geçirmeden çekilmeyeceği aşikar bir hal almıştı. Marmara'nın yaşlıları güçleri tükenmek üzere olan gençlere ilkin, henüz imkanı varken Aleksandros'la anlaşmayı salık vermişler; ama, onların öğütlerine kulak asmayan gençlerin, teslim olmaktansa vatanın özgürlüğü için ölmeyi onur saydıklarını söylemeleri üzerine onlara, eli silah tutanların çocukları, kadınları ve yaşlıları öldürdükten sonra gece vakti kuşatmayı yararak yakındaki dağlık alana kaçmaları çağrısında bulunmuşlardı. Bu konuda fikir birliğine varan geçlerden her biri, en sevdikleri yiyecek ve içeceklerin son kez tadına varabilmek için aileleriyle birlikte kendi evlerine çekildiler. Ne var ki, sayıları topu topu altıyüz kişi kadar olan bu gençler, tehlikenin üstesinden gelebilmek için yakınlarını kendi elleriyle öldürmeye gönülleri varmadığından, içindekilerle birlikte evlerini ateşe vererek alevler arasından ormanlık alana kaçmaya karar verdiler. Ortaklaşa olarak kararlaştırılanları yerine getirerek herkesi kendi ocaklarına gömdükten sonra, kendileri de henüz gece vaktiyken düşman kuşatmasını yararak dağlık alana kaçtılar. İşte bütün bir yıl boyunca

olanlar bunlardı.

Burada adı geçen Marmara, Arrianos'un Büyük İskender'in Phaselis'lilerin isteği üzerine ele geçirdiği Psidia sınırındaki barbar kenti ve Stadiasmus Patarensis'in verdiği bilgiler ışığında Phaselis teritoryumunda ele geçen yazıtlardan tanıdığımız Mnara kenti ile özdeşleştirilir¹⁰⁰³.

TLit. 44. *İskender Phaselis'ten ayrılır (İ.Ö. 334)*

a) STRABON (İ.Ö. 1-İ.S. 2. yüzyıl), Γεωγραφία XIV 3. 9, Büyük İskender'in Phaselis'ten sonra sahil şeridini kullanarak Pamphylia'ya zorlu geçişini anlatır:

εἶτα Φάσηλις τρεῖς ἔχουσα λιμένας, πόλις ἀξιόλογος καὶ λίμνη. ὑπέρκειται δ' αὐτῆς τὰ Σόλυμα ὄρος καὶ Τερμησσὸς Πισιδικὴ πόλις, ἐπικειμένη τοῖς στενοῖς δι' ὧν ὑπέρβασίς ἐστὶν εἰς τὴν Μιλυάδα. καὶ ὁ Ἀλέξανδρος διὰ τοῦτο ἐξεῖλεν αὐτὴν ἀνοιξαι βουλόμενος τὰ στενά. περὶ Φασήλιδα δ' ἐστὶ τὰ κατὰ θάλατταν στενά, δι' ὧν Ἀλέξανδρος παρήγαγε τὴν στρατιάν. ἔστι δ' ὄρος Κλίμαξ καλούμενον, ἐπίκειται δὲ τῷ Παμφυλίῳ πελάγει, στενὴν ἀπολειπὸν πάροδον ἐπὶ τῷ αἰγιαλῷ ταῖς μὲν νηνεμίαις γυμνουμένην ὥστε εἶναι βάσιμον τοῖς ὁδεύουσι, πλημμύροντος δὲ τοῦ πελάγους ὑπὸ τῶν κυμάτων καλυπτομένην ἐπὶ πολὺ· ἢ μὲν οὖν διὰ τοῦ ὄρους ὑπέρβασίς περίοδος ἔχει καὶ προσάντης ἐστὶ, τῷ δ' αἰγιαλῷ χρῶνται κατὰ τὰς εὐδίας. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος εἰς χειμέριον ἔμπεσὼν καιρὸν καὶ τὸ πλεόν ἐπιτρέπων τῇ τύχῃ πρὶν ἀνεῖναι τὸ κύμα ὠρμησε, καὶ ὅλην τὴν ἡμέραν ἐν ὕδατι γενέσθαι τὴν πορείαν συνέβη μέχρι ὀμφαλοῦ βαπτιζομένων. ἔστι μὲν οὖν καὶ αὕτη ἡ πόλις Λυκτικὴ ἐπὶ τῶν ὄρων ἰδρυμένη τῶν πρὸς Παμφυλίαν, τοῦ δὲ κοινοῦ τῶν Λυκίων οὐ μετέχει, καθ' αὐτὴν δὲ συνέστηκεν.

Bundan sonra, söz edilmesi gereken bir kent olan ve üç limana sahip olan Phaselis ve bir göl gelir. Bunun üzerinde Solyma Dağı ve aralarından Milyas'a giden bir geçitin bulunduğu dar yolların kenarında konumlanan bir Pisidia kenti olan Termessos bulunur. Aleksandros, ordusunu geçirdiği bu dar geçitleri açmak istediği için onu¹⁰⁰⁴ yakıp yıktı. Pamphylia denizi kenarında Klimaks olarak adlandırılan ve sahil kenarında, durgun havalarda yolcuların ancak geçebileceği kadar meydana çıkan, deniz kabardığında ise dalgalarla tamamen örtülen dar bir geçiş noktası bırakan bir dağ bulunmaktadır. Dağ aşırı giden yol dolambaçlı ve dik olduğu için iyi havalarda sahil yolu kullanılır. Aleksandros ise kışa yakalanmasına rağmen şansına çok fazla inanan biri olarak dalgalar çekilmeden önce yola çıktı ve askerleri bütün gün boyunca göbeklerine kadar suya batarak yürüdüler. Pamphylia sınırında kurulmuş olan bu kent bir Lykia kentidir; ama Lykia Birliği'nde yer almayıp kendi başına durur.

b) ARRIANOS (İ.S. 1-2. yüzyıl), Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασις I, 26, 1-2, İskender'in Phaselis'ten Pamphylia'ya olan zorlu geçişini anlatır:

Ἀλέξανδρος δὲ ἄρα ἐκ Φασηλίδος, μέρος μὲν τι τῆς στρατίας διὰ τῶν ὄρων

¹⁰⁰³ Bu konu için bkz. böl. 1. 5.

¹⁰⁰⁴ Termessos ya da Milyas olmalı.

πέμπει ἐπὶ Πέργης, ἥ ὠδοπεποιήκεσαν αὐτῶ οἱ Θραῖκες χαλεπὴν ἄλλως καὶ μακρὰν οὔσαν τὴν πάροδον; αὐτὸς δὲ παρὰ τὴν θάλασσαν διὰ τοῦ αἰγιαλοῦ ἦγε τοὺς ἄμφ' αὐτὸν. Ἔστι δὲ ταύτη ἡ ὁδὸς οὐκ ἄλλως ὅτι μὴ τῶν ἀπ' ἄρκτου ἀνέμων πνεόντων· εἰ δὲ νότοι κατέχοιεν, ἀπόρως ἔχει διὰ τοῦ αἰγιαλοῦ ὁδοιπορεῖν. [2] τότε δ' ἐκ νότων σκληρῶν βορέαι ἐπιπνεύσαντες, οὐκ ἄνευ τοῦ θείου, ὡς αὐτὸς τε καὶ οἱ ἄμφ' αὐτὸν ἐξηγοῦντο, εὐμαρῆ καὶ ταχεῖαν τὴν πάροδον παρέσχον.

Aleksandros Phaselis'ten ayrılırken, ordusunun bir kısmını, Thraklar'ın onun için dağdan açtıkları zahmetli ve uzun olan yoldan Perge'ye gönderdi. Kendisi de yanındakileri deniz boyunca sahilden götürdü. Burası, kuzey rüzgarları esmeyip de güney rüzgarları hakim olduğunda ilerlemenin imkansız olduğu bir yoldur. Bu sırada güçlü güney rüzgarlarından olan Boreaslar estiği için, kendisinin ve yanındakilerin de belirttikleri gibi, sorunsuz ve hızlı bir geçiş tanrısal bir durum söz konusu olmadan mümkün değildi.

c) EUSTATHIOS (İ.S. 12. yüzyıl), ἐπιστολὴ ἐπὶ ταῖς Διονυσίου τοῦ περιηγητοῦ παρεκβολαῖς 861. 16 vdd., Büyük İskender'in Phaselis'ten zorlu geçişini anlatır ve Aleksandros'un şansına değinir:

Ἀρριανὸς δὲ λέγει καὶ εὐτυχῆσαι τῆνικαῦτα τὸν Ἀλέξανδρον· ἄλλως γὰρ μὴ οὔσης ὁδοῦ ἐν τῇ κατὰ Φασήλιδα θαλάσση, ὅτι μὴ τῶν ἀπ' ἄρκτου ἀνέμων πνεόντων· εἰ γὰρ νότοι κατέχοιεν, ἄπορόν ἐστι διὰ τοῦ αἰγιαλοῦ διελθεῖν· Ἀλεξάνδρῳ σκληροὶ βορέαι ἐπιπνεύσαντες οὐκ ἄνευ τοῦ θείου εὐμαρῆ τὴν ὁδὸν παρέσχον. Λέγεται δὲ καὶ κατὰ τὴν Περσίδα πολλὰ εἶναι στενὰ, ἃ βία μὲν διήλθε δ' ὅμως ὁ Μακεδὼν Ἀλέξανδρος, ἄλλα τε σπεύδων καὶ τὰ γαζοφυλάκια δὲ κατασχεῖν, ἃ πολλοῖς χρόνοις ἐξεπεπλήρωτο. Περὶ δὲ τῶν τῆς Ἀσίας στενῶν εἴρηται τι καὶ ἐν τοῖς πρὸ μικροῦ ῥηθείσι περὶ Φασήλιδος.

Arrianos Aleksandros'un kısmen şanslı olduğunu söyler; zira aksi takdirde Phaselis boyunca olan denizde kuzey rüzgarları esmediği sürece yol geçilemezdi; Eğer güney rüzgarları eserse, o zaman sahilden geçmek imkansızdır. Güçlü boreas rüzgarları eserken Aleksandros için tanrısal bir şeyin yardımı olmaksızın bu yolu geçmek mümkün olmazdı. Zira Pers yolu boyunca, pek çok zaman içinde iyice dolmuş olan hazineleri ele geçirmeye çalışan Makedon Aleksandros'un bu şekilde zorla geçtiği pek çok dar geçit vardır. Asia'nın dar geçitleriyle ilgili olarak Phaselis hakkında kısaca yapılan anlatımlarda geçen bu geçit de söylenir.

TLit. 45. I. Ptolemaios Phaselis'i ele geçirir (İ.Ö. 309)

DIODOROS (İ.Ö. 1. yüzyıl), βιβλιοθήκη ἱστορικὴ XX 27 I, Ptolemaios'un komutanlarının Kilikia'daki kentleri kaybettiklerini öğrenince Phaselis'e yelken açıp kenti ele geçirdiğini anlatır:

Ἐπ' ἄρχοντος δ' Ἀθήνησι Δημητρίου¹⁰⁰⁵ τοῦ Φαληρέως τὴν ὑπατον ἀρχὴν ἐν Ῥώμῃ παρέλαβον Κόιντος Φάβιος τὸ δεύτερον καὶ Γάιος Μάρκιος. ἐπὶ δὲ τούτων τολεμαῖος ὁ τῆς Αἰγύπτου βασιλεύων πυθόμενος τοὺς ἰδίους στρατηγούς

¹⁰⁰⁵ Demetrios İ.Ö. 309/308 yılı arkhonudur. Krş. RE IV₂, s.v. Demetrios (85), s. 2817 vd.

ἀποβεβληκέναι τὰς ἐν Κιλικία πόλεις, πλεύσας μετὰ δυνάμεως ἐπὶ Φασήλιδα ταύτην μὲν ἐξεπολιόρκησεν, εἰς δὲ τὴν Λυκίαν παρακομισθεὶς Ξάνθον φρουρουμένην ὑπ' Ἀντιγόνου κατὰ κράτος εἶλεν. εἶτα τῇ Καύνῳ προσπλεύσας τὴν μὲν πόλιν παρέλαβε, τὰς δὲ ἀκροπόλεις φρουρουμένας τῇ βίᾳ κατισχύσας τὸ μὲν Ἡράκλειον ἐξείλε, τὸ δὲ Περσικὸν παραδόντων τῶν στρατιωτῶν ὑποχείριον ἐποίησατο.

Phaleros oğlu Demetrios Atinalular'a arhonluk yaptığı sırada, Quintius Fabius ve Caius Marcius¹⁰⁰⁶ ikinci kere Roma'daki en yüksek memuriyeti elde ettiler. Bu sırada Mısır'a hükmeden Ptolemaios komutanlarının Kilikia'daki kentleri kaybettiklerini öğrenince ordusuyla birlikte Phaselis üzerine yelken açarak bu kenti kuşattı. Lykia'ya vardktan sonra ise Antigonos tarafından garnizon yapılan Ksanthos'u güç kullanarak aldı. Daha sonra Kaunos'a doğru yelken açtı ve kenti ele geçirdi, garnizon yapılan akropolisleri kuvvetlendirdikten sonraysa Herakleion'u ele geçirdi, askerler teslim ettikten sonra da Persikos'u güçlendirdi.

309 yılında I. Ptolemaios Phaselis'i ele geçirmiş ve Antigonos Monophtalmos'u sürmüştür. Phaselis sadece sikkelerin gösterdiği gibi 3. yüzyılın sonuna kadar Ptolemaios hakimiyeti altında kalır⁶⁹.

TLit. 46. *Side önlerindeki savaşta Rhodos Donanması Phaselis'te mevkilenir (İ.Ö. 190)*

LIVIUS (İ.Ö.1-İ.S.1. yüzyıl), *Ab Urbe Condita* XXXVII 22 vd., Hannibal tarafından Syria'dan sevk edilen donanmaya karşı Samos'tan yola çıkan Rhodos'lu Eudamos komutasındaki donanmanın diğer donanma ile birlikte Aspendos'ta III. Antiochus'un donanmasıyla karşılaşmadan önce düşmanı Phaselis'te beklemeye karar verdiklerini, Phaselis'in konumunun bunun için çok uygun olduğunu anlatır:

Rhodii celebratis exsequiis aduersus classem, quam fama erat ex Syria uenire, tredecim suis nauibus et una Coa quinqueremi, altera Cnidia Rhodum, ut ibi in statione essent, profecti sunt. biduo ante, quam Eudamus cum classe ab Samo ueniret, tredecim ab Rhodo naues cum Pamphilida praefecto aduersus eandem Syriacam classem missae adsumptis quattuor nauibus, quae Cariae praesidio erant, oppugnantibus regiis Daedala et quaedam alia Peraeae castella obsidione exemerunt. Eudamum confestim exire placuit. additae huic quoque sunt ad eam classem, quam habebat, sex apertae naues. profectus cum, quantum accelerare poterat, maturasset, ad portum, quem Megisten uocant, praegressos consequitur. inde uno agmine Phaselidem cum uenissent, optimum uisum est ibi hostem opperiri. in confinio Lyciae et Pamphyliae Phaselis est; prominet penitus in altum conspiciturque prima terrarum Rhodum a Cilicia petentibus et procul nauium praebet prospectum. eo maxime, ut in obuii classi hostium essent, electus locus est; ceterum, quod non prouiderunt, et loco graui et tempore anni-medium enim aestatis erat, ad hoc insolito odore ingruere morbi uulgo, maxime in remiges, coeperunt.

Rhodos'lular (M. Aemilius'u) törenle gömdükten sonra bir söylenti üzerine Syria'dan Rhodos'a doğru gelen donanmaya karşı biri Cos'luların beş küreklisi, biri de Cnidos'luların olan 30 gemiyle orada demirlemek için yelken açtılar.

¹⁰⁰⁶ Q. Fabius Maximus Rullianus ve C. Marcius Rutilus İ.Ö. 310'dan önce ikinci kez consul olurlar

⁶⁹ Heipp-Tamer, *Phaselis*, bkz. S. 62 vdd.

*Eudamos*¹⁰⁰⁷ iki gün önce kendi donanmasıyla Samos'tan gelince, Rhodos'tan Pamphilidas yönetimindeki otuz gemi bu Syria donanmasına karşı gönderildi; bunlar Caria'yi gözetleyen 4 gemiyi daha ele geçirdiler ve Daidala ile Peraia içindeki kraliyet kuşatması altındaki diğer dağ kalelerine saldırdılar. Eudamos hemen limandan çıkmaya karar verdi. Ona donanması için açığa çıkarılan 6 gemi daha verildi. O harekete geçti ve mümkün olduğunca hızlı bir şekilde yola devam etti, Megiste olarak adlandırdığı limanda daha önce gelenlere yetişti. Onlar buradan birleşmiş bir gurup halinde Phaselis'e geldiler ve en iyi şeyin düşmanı burada beklemek olduğuna karar verdiler. Phaselis, Lycia-Pamphylia sınırında ve denize doğru çıkan bir burnun üzerinde yer almaktadır. Cilicia'dan Rhodos'a giden gemilerin gördüğü ilk kent olup, denize doğru geniş bir bakışa sahiptir. Düşman donanmasının rotası üzerinde yer aldığından bu konum özellikle seçilmiştir. Bununla birlikte şu nokta gözden kaçırılmamalıdır. Konumunun güvensizliği ve mevsime – yaz ortası idi – bağlı olarak pis ve kötü bir koku neticesinde büyük bir hastalık ortaya çıktı, özellikle de kürekçiler arasında.

Bu savaşta Rhodos donanması Hannibal komutasındaki donanmayı bozguna uğrattı. Fakat gemicilerin hastalanması yüzünden bu zaferden istenildiği gibi yararlanılamamıştır.

TLit. 47. Rhodos'lu Polyaratos Phaselis'e kaçıyor (İ.Ö. 171-168)

POLYBIOS (yak. İ.Ö. 200-120), *Ιστορίαι* XXX 9, Rhodos'lu Polyaratos'un, Rhodos'ta tutunamayacağını görünce Aigytos'a kaçtığını, fakat orada bulunan Romalı elçi Popilius'un kiral IV. Ptolemaios Philometor'dan hemen onu iade etmesini isteyince, onların bu isteği kabul ettiklerini, fakat Polyaratos'u Roma'ya değil de Rhodos'a gönderdiklerini, Polyaratos'un yolda Phaselis'e kaçıp sığındığını ve onlardan yardım istediğini; fakat Phaselis'liler Roma'dan korkup bu teklifi kabul etmeyince, onun ikinci kez Kaunos'a, oradanda Kibyra'ya doğru olan kaçışını anlatır:

Πολὺ δὲ κατὰ τὴν ἀβουλίαν καὶ κατὰ τὴν ἀγεννίαν ὁ Πολυάρατος¹⁰⁰⁸ ὑπερέθετο τὸν Δείωνα. τοῦ γὰρ Ποπιλίου προστάξαντος Πτολεμαίῳ τῷ βασιλεῖ τὸν Πολυάρατον ἀναπέμπειν εἰς τὴν Ρώμην, ὁ βασιλεὺς εἰς μὲν τὴν Ρώμην οὐκ ἔκρινε πέμπειν, ἐντροπέμενος τὴν πατρίδα καὶ τὸν Πολυάρατον, εἰς δὲ τὴν Ρόδον ἀποστέλλειν διέλαβε, κἀκείνου τοῦτο παρακαλοῦντος. παραστήσας οὖν λέμβον καὶ παραδοὺς αὐτὸν Δημητρίῳ τινὶ τῶν φίλων ἐξαπέστειλεν. ἔγραφε δὲ καὶ τοῖς Ροδίοις ὑπὲρ τῆς ἐκπομπῆς. ὁ δὲ Πολυάρατος προσσχὼν Φασηλίδι κατὰ πλοῦν καὶ διανοηθεὶς ἄττα δὴ ποτ' οὖν, λαβῶν θαλλοὺς κατέφυγεν ἐπὶ τὴν κοινὴν ἑστίαν. ὃν εἴ τις ἤρετο τί βούλεται, πέπεισμαι μὴδ' (ἄν) αὐτὸν ἔχειν εἰπεῖν. εἰ μὲν γὰρ εἰς τὴν πατρίδα μολεῖν ἐπεθύμει, τί θαλλῶν ἔδει; τοῦτο γὰρ προούκειτό που τοῖς ἄγουσιν αὐτόν. εἰ δ' εἰς τὴν Ρώμην, καὶ μὴ βουλομένου 'κείνου τοῦτ' ἔδει γενέσθαι κατ' ἀνάγκην. τί οὖν κατελείπεθ' ἕτερον; ἄλλος γὰρ τόπος ὁ δεξόμενος αὐτόν μετ' ἀσφαλείας οὐκ ἦν. οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν Φασηλιτῶν πεμψάντων εἰς τὴν Ρόδον καὶ παρακαλούντων κομίζεσθαι καὶ παραλαμβάνειν τὸν Πολυάρατον, νουνεχῶς οἱ Ροδίοι διαλαβόντες ἀφρακτον μὲν ἐξαπέστειλαν τὸ παραπέμψον,

¹⁰⁰⁷ Rhodos'lu nauarkhes Eudamos için bkz. Münzer, RE VI₁, 1907, s.v. *Eudamos* (6).

¹⁰⁰⁸ 3. Makedonya Muharebesi'nde (İ.Ö. 171-168) Deinonla birlikte Roma dostu hükemete karşı olan mualiflerin komutanı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Lenschau, RE XXI₂, 1952, s.v. *Polyaratos* (2).

ἀναλαβεῖν δ' εἰς τὴν ναῦν ἐκώλυσαν τὸν ἄρχοντα διὰ τὸ προστετάχθαι τοῖς ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας εἰς Ρώμην ἀποκαταστῆσαι τὸν ἄνθρωπον. παραγενομένης δὲ τῆς νεῶς εἰς τὴν Φασηλίδα, καὶ τοῦ μὲν Ἐπιχάρους, ὅς ἦν ἄρχων τῆς νεῶς, οὐ βουλομένου δέχεσθαι τῷ πλοίῳ τὸν ἄνθρωπον, τοῦ (δὲ) Δημητρίου τοῦ προχειρισθέντος ὑπὸ τοῦ βασιλέως διὰ τὴν ἀναπομπὴν κελεύοντος ἀνίστασθαι καὶ πλεῖν αὐτόν, καὶ τῶν Φασηλιτῶν συνεπισχυόν τῶν αὐτῷ διὰ τὸ δεδιέναι μή τις ἐκ Ρωμαίων σφίσι διὰ ταῦτα μέμψις ἐπακολουθήσῃ, καταπλαγείς τὴν περίστασιν ἐνέβη πάλιν τὸν λέμβον πρὸς τὸν Δημήτριον. κατὰ δὲ τὸν ἀπόπλουν ἐπιλαβόμενος ἀφορμῆς εὐκαίρου, προσδραμῶν κατέφυγε πάλιν εἰς Καῦνον κακεῖ παραπλησίως ἐδεῖτο τῶν Καυνίων βοθηεῖν. τούτων δὲ πάλιν ἀποτριβομένων αὐτόν διὰ τὸ τάττεσθαι μετὰ Ροδίων, διεπέμπετο πρὸς Κιβυράτας, δεόμενος αὐτόν δέξασθαι τῇ πόλει καὶ πέμψαι παραπομπήν. ἔσχε γὰρ ἀφορμὴν πρὸς τὴν πόλιν διὰ τὸ τεθράφθαι παρ' αὐτῷ τοὺς παῖδας Παγκράτους τοῦ τυράννου. τῶν δὲ πεισθέντων καὶ ποιησάντων τὰ παρακαλούμενα, παραγενόμενος εἰς τὴν Κιβύραν εἰς ἀπορίαν ἐνέβαλεν αὐτόν τε καὶ τοὺς Κιβυράτας μείζω τῆς πρότερον, ὅτε παρὰ τοῖς Φασηλίταις ἦν. οὔτε γὰρ ἔχειν παρ' αὐτοῖς ἐθάρρουν αὐτόν διὰ τὸ δεδιέναι τὸν ἀπὸ Ρωμαίων κίνδυνον, οὔτ' ἀναπέμπειν εἰς τὴν Ρώμην ἐδύναντο διὰ τὴν ἀπειρίαν τῶν κατὰ θάλατταν ἔργων, ἅτε μεσόγαιοι τελέως ὑπάρχοντες. λοιπὸν ἠναγκάζοντο πρὸςβεύειν εἰς τὴν Ρόδον καὶ πρὸς τὸν στρατηγὸν εἰς Μακεδονίαν, ἀξιούντες παραλαβεῖν τὸν ἄνθρωπον. τοῦ δὲ Λευκίου γράψαντος τοῖς μὲν Κιβυράταις τηρεῖν ἐπιμελῶς τὸν Πολυάρατον καὶ κομίζειν εἰς τὴν Ρόδον, τοῖς δὲ Ροδίσις φροντίζειν τῆς κατὰ θάλατταν παραπομπῆς, ἵνα μετ' ἀσφαλείας εἰς τὴν Ρωμαίων ἀνακομισθῇ, πειθαρχησάντων δ' ἀμφοτέρων τοῖς γραφομένοις, τούτῳ τῷ τρόπῳ συνέβη τὸν Πολυάρατον ἐλθεῖν εἰς τὴν Ρώμην, ἐκθεατρίσαντα μὲν τὴν ἀβουλίαν τὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀγεννίαν ἐφ' ὅσον οἶός τ' ἦν, ἐκδοτον (δὲ) γενόμενον οὐ μόνον παρὰ Πτολεμαίου τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ καὶ παρὰ Φασηλιτῶν καὶ παρὰ Κιβυρατῶν καὶ παρὰ Ροδίων διὰ τὴν ἰδίαν ἄνοιαν. Τίνος οὖν χάριν τὸν πλείω λόγον πεποιήμαι περὶ Πολυαράτου καὶ Δείωνος; οὐχ ἵνα συνεπεμβαίνειν δόξω ταῖς ἐκείνων ἀτυχίαις. καὶ γὰρ ἄτοπὸν γε τοῦτο τελέως· ἀλλ' ἵνα φανερὰν ποιήσας τὴν ἐκείνων ἀβουλίαν βέλτιον παρασκευάσω καὶ βουλεύεσθαι καὶ φρονεῖν τοὺς κατὰ τὰς περιστάσεις (εἰς) παραπλησίους ἐμπίπτοντας καιρούς.

Polyaratos Deinon'u akılsızlık ve korkaklık yönünden aştı. Zira Popilius¹⁰⁰⁹ kral Ptolemaios'a Polyaratos'u Roma'ya göndermesini emredince, kral, Polyaratos'un vatanına ve onun bizzat kendisine karşı duyduğu saygıdan dolayı onu Roma'ya göndermemeye, tersine kendisi bunu rica ettiği için Polyaratos'u Rhodos'a göndermeye karar verdi. (Kral) bunun için sandalı kullanıma koyarak onu dostlarından biri olan Demetrios'a teslim ederek gönderdi. Ve Rhodos'lulara da gönderilen hakkında yazı yazdı. Polyaratos yolda Phaselis'e karaya çıkışı sırasında bir süre düşündü ve kutsal dalları alıp kentin merkezine kaçtı. Onun burada ne düşündüğünü bilmiyorum, ona ne sitediği sorulduğunda kendisi de bunu söyleyemedi. Çünkü eğer o vatanına gitmeyi istiyorsa, niçin orada kutsal dallara ihtiyaç duydu? Belki bunu, onu oraya getirenler için buraya koydu. Yok eğer Roma'ya doğruysa, o iste-

¹⁰⁰⁹ C. Popillius Laenas için bkz. K. Ziegler, RE XXII 1, 1953, s.v. Popillius (18).

mese de zorunluluklar gereği bunun olması gerekiyordu. Geride başka bir şey mi bıraktı ? Zira onu kabul edecek ve ona güvenlik sunabilecek başka bir yer yoktu. Phaselis'liler şimdi onu Rhodos'a gönderip onlardan Polyaratos'u yanlarına almalarını ve onu misafir etmelerini rica edince, Rhodos'lular dikkatli bir şekilde düşünüp, güvertesiz gemiyi muafaza altında yollamaya karar verdiler, fakat komutana Polyaratos'u güverteye almasını yasakladılar, zira Aleksandreia'daki yönetim Polyaratos'un Roma'ya teslim edilmesini yasaklamıştı. Gemi Phaselis'e yaklaşınca geminin arkhon'u olan Epikhares ploiona (küçük gemi) adamı kabul etmek istemeyince, kral tarafından terfi edilerek öne çıkartılan Demetrios onun ayağa kalkmasını ve gemiyle açılmasını emrettikten sonra Phaselis'liler, Romalılar'dan biri bunlardan dolayı onları şikayet edecek diye korktuklarından dolayı ona yardım etmeyince, o korku içinde yeniden Demetrios'a giden sandala bindi. Geri dönüşü sırasında fırsatını bulunca bu sefer de oraya en yakın yer olan Kaunos'a kaçtı ve Kaunos'lulardan yardım istedi. Onlar Rhodos'la yaptıkları antlaşmalardan dolayı onu kabul etmeyince, kendisini kentlerine kabul edebilecek ve ona refakat ederek gönderebilecek olan Kibyra'ya yöneldi. Zira o da tyran Pankrates'in çocuklarının orada yetiştirilmesinden dolayı kentle ilişki içindeydi. Kibyra'lular ona ikna oldular ve onun isteğini yerine getirdiler. Fakat Kibyra'da kaldığı sırada hem kendisi hem de Kibyra'lılara daha önce Phaselis'lilerin yanında kaldığı dönemden daha çok zorluk getirdi. Zira Roma'dan gelecek bir tehlikeden korkulduğundan ne onu korumaya cesaret ediliyordu ne de Kibyra bir iç ülke olmasından dolayı, denizde olanlardan bihaber olduğu için Roma'ya götürülebiliyordu. Kibyra'lular onu almalarını rica etmek için Rhodos'a ve Makedonia'daki ordu komutanına elçi göndermeye mecbur kaldılar. Lucius Kibyra'lılara Polyaratos'u dikkatli bir şekilde muafaza ederek Rhodos'a getirmelerini; Rhodos'lulara ise onu Roma'ya güvenli bir şekilde teslim etmek için deniz üzerinden getirmelerini yazdı, her iki taraf da yazılanlara itaat etti, Polyaratos'un Roma'ya gelişi böyle oldu. Onun kendi akılsızlığı ve korkaklığı böylesi açık bir şekilde ortaya çıktıktan sonra sadece kral Ptolemaios tarafından değil Phaselis'liler, Kibyra'lular ve Rhodos'lular tarafından da iade edildi. Niçin ben Polyaratos ve Deinon hakkında daha çok şey anlatmadım? Onların talihsizliklerine bir tekme daha atmamak içindi. Zira bu biraz hoş olmaz; Onların akılsızlığını anlatarak benzer sıkıntılara düşenlerin düşüne düşüne bulmalarını ve daha mantıklı davranmalarını sağlayacağım.

TLit. 48. *Helenistik Dönem Phaselis 'inde bir Yahudi topluluğu (İ.Ö. 138)*

MAKKABAER I 15, 15-24, Romalı bir consul tarafından doğunun kentlerine ve krallarına gönderilmiş ve Yahudi toplumuna karşı dostane davranılmasını talep eden bir yönergeyi içerir. Mektubun alıcıları arasında Phaselis de vardır:

Καὶ ἦλθεν Νουμήνιος καὶ οἱ παρ' αὐτοῦ ἐκ Ῥώμης ἔχοντες ἐπιστολὰς τοῖς βασιλεῦσιν καὶ ταῖς χώραις, ἐν αἷς ἐγγέγραπτο τάδε Λεύκιος ὕπατος Ῥωμαίων Πτολεμαίῳ βασιλεῖ χαίρειν. οἱ πρεσβευταὶ τῶν Ἰουδαίων ἦλθον πρὸς ἡμᾶς φίλοι ἡμῶν καὶ σύμμαχοι ἀνανεούμενοι τὴν ἐξ ἀρχῆς φιλίαν καὶ συμμαχίαν ἀπεσταλμένοι ἀπὸ Σιμωνος τοῦ ἀρχιερέως καὶ τοῦ δήμου τῶν Ἰουδαίων, ἦνεγκαν δὲ ἀσπίδα χρυσοῦν ἀπὸ μνῶν χιλίων. ἤρρεσεν οὖν ἡμῖν γράψαι τοῖς βασιλεῦσιν καὶ ταῖς χώραις ὅπως μὴ ἐκζητήσωσιν αὐτοῖς κακὰ καὶ μὴ πολεμήσωσιν αὐτοὺς καὶ τὰς πόλεις αὐτῶν καὶ τὴν χώραν αὐτῶν καὶ ἵνα μὴ συμμαχῶσιν τοῖς πολεμοῦσιν

πρὸς αὐτούς. ἔδοξεν δὲ ἡμῖν δέξασθαι τὴν ἀσπίδα παρ' αὐτῶν. εἴ τινες οὖν λοιμοὶ διαπεφεύγασιν ἐκ τῆς χώρας αὐτῶν πρὸς ὑμᾶς, παράδοτε αὐτοὺς Σιμωνι τῷ ἀρχιερεῖ, ὅπως ἐκδικήσῃ αὐτοὺς κατὰ τὸν νόμον αὐτῶν. Καὶ ταῦτ' ἔγραψεν Δημητρίῳ τῷ βασιλεῖ καὶ Ἀττάλῳ καὶ Ἀριαράθῃ καὶ Ἀρσάκῃ καὶ εἰς πάσας τὰς χώρας καὶ Σαμψάμῃ καὶ Σπαρτιάταις καὶ εἰς Δῆλον καὶ εἰς Μύνδον καὶ εἰς Σικυῶνα καὶ εἰς τὴν Καρίαν καὶ εἰς Σάμον καὶ εἰς τὴν Παμφυλίαν καὶ εἰς Λυκίαν καὶ εἰς Ἀλικαρνασσὸν καὶ εἰς Ῥόδον καὶ εἰς Φασηλίδα καὶ εἰς Κῶ καὶ εἰς Σίδην καὶ εἰς Ἄραδον καὶ Γόρτυναν καὶ Κνίδον καὶ Κύπρον καὶ Κυρήνην.

Bu sırada Noumenios ve yanındakiler Roma'dan geri geldiler, onlar yanlarında farklı krallar ve ülkeler için mektuplar getirdiler, bu mektuplarda şunlar yazılıydı: Romalılar'ın consul'ü Lucius¹⁰¹⁰ kral Ptolemaios'a selam eder. Yahudiler'in elçileri ve rahip Simeon, Yahudi demos'u tarafından yollanınca, başlangıçtan beri var olan dostluk ve müttefikliği tazelemek için, dost ve müttefik olarak yanımıza geldiler ve bin mina değerinde altın bir kalkan getirdiler. Bundan dolayı biz de İudai'lulara karşı kötü şeyler talep etmesinler, onlara, onların kentlerine ve ülkelerine karşı savaş yapmasınlar ve onlara karşı düşmanla müttefiklik yapmasınlar diye krallara ve ülkelere yazmayı uygun gördük. Bizler onlardan gelen kalkanı kabul etmeye karar verdik. Eğer onların ülkesinden suçlu size kaçarsa onları kendi yasalarına göre yargılaması için rahip Simeon'a teslim edin. Lucius bunları Kral Demetrios'a, Attalos'a, Ariarathes'e, Arsakes'e, bütün ülkelere, Sampsames'e, Sparta'lulara, Delos'a, Myndos'a, Sikyon'a, Karia'ya, Samos'a, Pamphylia'ya, Lykia'ya, Halikarnassos'a, Rhodos'a, Phaselis'e, Kos'a, Side'ye, Arados'a, Gortyna'ya, Knidos'a, Kypros'a ve Kyrene'ye yazdı.

TLit. 49. *Phaselis P. Servilius Vatia tarafından ele geçirilir (İ.Ö. 74)*

a) CICERO (İ.Ö. 1. yüzyıl) *In Verrem* II 4. 21, Phaselis'in daha önceleri bir korsan kenti olmadığını, orada Lykia'luların oturduğunu ama istemeyerek de olsa korsanlara katıldıktan sonra Isauricus tarafından ele geçirildiğine değinir:

Navem imperare ex foedere debuisti; remisisti in triennium; militem nullum umquam poposcisti per tot annos. Fecisti item ut praedones solent; qui cum hostes communes sint omnium, tamen aliquos sibi instituunt amicos, quibus non modo parcant verum etiam praeda quos augeant, et eos maxime qui habent oppidum oportuno loco, quo saepe adeundum sit navibus. Phaselis illa, quam cepit P. Servilius, non fuerat urbs antea Cilicum atque praedonum; Lycii illam, Graeci homines, incolebant. Sed quod erat eius modi loco atque ita proiecta in altum ut et exeuntes e Sicilia praedones saepe ad eam necessario devenirent, et, cum se ex hisce locis reciperent, eodem deferrentur, adsciverunt sibi illud oppidum piratae primo commercio, deinde etiam societate.

İttifak antlaşmasına göre (Mamertin'lere) bir gemi tahsis etmelerini emretmeliydin; sen onlara 3 yıl izin verdin. Keza aynı şekilde pek çok yıl onlardan bir asker bile talep etmedin. Sen haydutların yapacağı şeyi yaptın: Gerçi haydutlar herkesin ortak

¹⁰¹⁰ Consul Lucius İ.Ö. 142 yılının consülü Lucius Caecilius Metellus Calvus ile özdeşleştirilir. Bickermann, *Gnomon* 1930, 358 vdd; K.D. Schunk, *I. Makkabäerbuch*, Gütersloh 1980, 361dpn. 16a. Krş. Nollé, *Side I*, s. 163 dpn. 78.

düşmanındırlar, fakat onlar da, sadece canlarını bağışlamakla kalmayıp ganimetlerden hediye vererek bazı dostlar edinirler. Onların dostu olan bu insanlar genellikle, onların (haydutların) başka çareleri kalmadığı için gemileriyle yanaşmak zorunda kaldıkları uygun durumdaki kentlerde otururlar. P. Servilius'un ele geçirdiği ünlü Phaselis daha önceleri Cilicia'lular ve deniz korsanlarının bir kenti değildi. Orada Yunan asıllı insanlar olan Lycia'lular otururdu. Bu yerleşim de böylesi (korsanların tercih edeceği) bir konuma sahipti ve korsanların Cilicia'dan yaptıkları seferler sırasında sık sık zorunlu olarak yanaşacakları ve eğer onlar bizim bölge-mizden geri çekiliyorlarsa oraya doğru rotalarını değiştirebilecekleri kadar denize doğru çıkıntı yapıyordu.

b) STRABON (İ.Ö. 1-İ.S. 2. yüzyıl), Γεωγραφία XIV 5. 7, Phaselis'in korsan savaşlarından sonra Romalı komutan Servilius Isauricus tarafından ele geçirildiğini bildirir:

κατὰ δὲ τὰς ἀκρωρείας τοῦ Ταύρου τὸ Ζηνικέτου πειρατήριον ἔστιν ὁ Ὀλυμπος ὄρος τε καὶ φρούριον ὁμώνυμον, ἀφ' οὗ κατοπτεύεται πᾶσα Λυκία καὶ Παμφυλία καὶ Πισιδία καὶ Μιλυάς· ἀλόντος δὲ τοῦ ὄρους [ὑπὸ] τοῦ Ἰσαυρικοῦ, ἐνέπρησεν ἑαυτὸν πανοίκιον. τούτου δ' ἦν καὶ ὁ Κώρυκος καὶ ἡ Φάσηλις καὶ πολλὰ τῶν Παμφύλων χωρία· πάντα δ' εἶλεν ὁ Ἰσαυρικός.

Tauros'un yamaçlarında hem Olympos Dağı hem de aynı adı taşıyan ve buradan bütün Lykia, Pamphylia, Pisidia ve Milyas'ın görülebildiği, Zeniketes'in korsan kalesi bulunmaktadır. Fakat bu dağ Isauricus tarafından ele geçirilince, kendini ailesiyle birlikte ateşe verdi¹⁰¹¹. Korykos, Phaselis ve Pamphylia'nın bir çok bölgesi onundu; ama Isauricus hepsini ele geçirdi.

c) SALLUSTIUS (İ.Ö. 82 – 35/4), *Historiae* 127-137,

Itaque Servilius.....
Fessus in Pamphylia se receperat.
Ad Olympum atque Phaselida.

*Böylece Servilius
Yorgun argın Pamphylia'ya çekildi
Olympos ve Phaselis'e.*

d) OROSIUS V 23, 22,

Lyciam et urbes eius obsessas oppressasque cepit. Praeterae Olympum montem pervagatus Phaselim evertit, Corycum diruit.

¹⁰¹¹ Cicero da Olympos'un ele geçirilişini anlatır: Cicero, *Verr.* II 1, 56: Vereor ne haec forte cuipiam nimis antiqua et iam obsoleta videantur; ita enim tum aequabiliter omnes erant eius modi ut haec laus eximiae virtutis et innocentiae non solum hominum, verum etiam temporum illorum esse videatur. P. Servilius, vir clarissimus, maximis rebus gestis, adest de te sententiam laturus: Olympum vi, copiis, consilio, virtute cepit, urbem antiquam et omnibus rebus auctam et ornatam (*Korkarım bütün bunlar bazı kişilere eskimiş ve çoktan tedavülden kalkmış gözükabilir. Bu eski zamanlarda bütün insanlar, sanki sözleşmişçesine aynı husularda öylesine istekliydiler ki, erdem ve onura karşı gösterilen bu itibar sadece bu zatlara değil; bütün bu döneme aitmiş gibi gözükmektedir. Oldukça saygın işlere imza atan ünlü Publius Servilius, işte burada. Davranışlarımız hakkında görüşlerini açıklayacak. O kendi çabasıyla birliklerini topladı, bilgeliği ve kahramanlığıyla, her açıdan güçlü, zengin ve çok eski bir kent olan Olympos'u aldı. İşte size, pek seçkin bir insanın en canlı örneğini sunuyorum*).

(Servilius) Lycia 'yı ve onun kuşatılmış olan kentlerini ele geçirdi. Ayrıca Olympus Dağı 'nı kuşatarak Phaselis 'i aldı, Corycus 'u yerle bir ett.

e) FLORUS (İ.S. 1-2. yüzyıl), *Epitomae* I 41. 6, Publius Servilius Isauricus'un korsanların güçlü kaleleri olan Olympos ve Phaselis'i ele geçirdiğini ve Clicia'daki güçlü Isauria kalesini aldıktan sonra Isauricus unvanını aldığını anlatır:

Interim dum populus Romanus per diversa terrarum districtus est, Cilices invaserat maria sublatisque commerciis, rupto foedere generis humani, sic maria bello quasi tempestate praecluserant. Audaciam perditis furiosisque latronibus dabat inquieta Mithridaticis proeliis Asia, dum sub alieni belli tumultu exterique regis invidia inpune grassantur. Ac primum dum Isidoro contenti proximo mari Cretam inter atque Cyrenas et Achaiam sinumque Maleum, quod a spoliis aureum ipsi vocavere, latrocinabantur. Missusque in eos Publius Servilius, quamvis leves et fugaces myoparonas gravi et Martia classe turbaret, non incruenta victoria superat. Sed nec mari submovisse contentus, validissimas urbes eorum et diutina praeda abundantes, Phaselin et Olympon evertit Isaurosque ipsam arcem Ciliciae, unde conscius sibi magni laboris Isaurici cognomen adamavit.

Bu sırada Roma halkı karalarda pek çok yeri işgal etmişken Cilicia 'lılar da denizleri zaptederek, şiddetli bir borana benzeyen bir deniz savaşıyla deniz ticaretini engelleyip dünya barışını kesintiye uğratiyorlardı. Mithridates Savaşları ile birlikte Asia 'ya taşınan bu kargaşa ortamı, kendilerinin yer almadıkları bir savaşla yabancı beylere duyulan nefretin yol açtığı karışıklığın kalkması altında denizlerde hiçbir engelle karşılaşmadan serbestçe dolaşan pervasız ve gözü dönmüş korsanlara cesaret verdi. İlk liderleri Isodoros 'un önderliğinde komşu denizlerde faaliyette bulunarak yağma akınlarını Girit, Cyrenae, Achaea ve Malae Burnu açıklarında gerçekleştirdiler. Korsanlar buralardaki yağmalarında elde ettikleri zenginlikten dolayı bu denizlere "Altınaltın Deniz" adını verdiler. Onların üzerine Publius Servilius yollandı. Servilius, ağır ve iyi donanımlı gemilere sahip olmasına rağmen, onların hafif ve ele geçirilmesi zor gemilerini bozguna uğratarak, çok kanın aktığı bir zafer kazandı. Publius korsanları denizlerden kovmakla yetinmeyip onların, uzun süreli yağmalardan elde edilen ganimetlerle dolu güçlü kaleleri Olympos ve Phaselis 'le, oradaki başarısının büyüklüğünden dolayı Isauricus unvanını aldığı, Clicia 'nın güçlü kalesi Isauria 'yı yerle bir etti.

f) EUTROPIOS (İ.S. 4. yüzyıl), *Breviarium ab urbe condita* VI 3, Isauricus'un Lykia'nın en gözde kentlerini kuşattığını söyler:

Εἰς δὲ τὴν Παμφυλίαν Πούβλιος Σερβίλιος ἀφικόμενος Κιλικίαν τε ὑπηγάγετο καὶ Λυκίας τὸ πλεῖστον. Φασήλιδα γὰρ καὶ Ὀλυμπον καὶ Κώρυκον προένειμε Ρωμαίοις· Ἰσαύροις τε ἐπελθὼν ἠνάγκασε τὴν Ρωμαίων δέξασθαι δεσποτείαν. Πρῶτος τε Ρωμαίων τὸν Ταῦρον διήλθε, καὶ ὀδεύσας τὴν ὑπώρειαν, ἐπεκλήθη διὰ τὴν νίκην Ἰσαυρικὸς, ὡς δυσμαχώτατον ἔθνος νενικηκώς.

Publius Servilius Pamphylia 'ya vardıktan sonra Kilikia 'yı ve Lykia 'nın pek çok yerini hükmü altına aldı. Phaselis 'i, Olympos 'u ve de Korykos 'u Romalılar 'a vakfetti: ve Isauria 'ya gelince onları Romalılar 'ın hakimiyetini kabul etmeye zorladı. İlk olarak Romalılar 'ın Tauros 'unu geçti ve dağın eteklerinden gittikten sonra çok çetin savaşan halkı yendiği için, kazandığı zaferden dolayı Isaurikos olarak adlandırıldı

Ad Ciliciam et Pamphyliam missus est P. Servilius ex consule, vir strenuus. Is Ciliciam subegit, Lyciae urbes clarissimas oppugnavit et cepit, in his Phaselida, Olympum, Corycum Ciliciae. Isauros quoque adgressus in dicionem redegit atque intra triennium bello finem dedit. Primus omnium Romanorum in Tauro iter fecit. Revertens triumphum accepit et nomen Isaurici meruit.

Güçlü bir adam olan P. Servilius consü'llüğünden sonra Cilicia ve Pamphylia'ya gönderildi. Cilicia'yı fethetti; Lycia'nın en gözde kentlerini kuşattı ve ele geçirdi. Bu kentler arasında Phaselis, Olympus ve Cilicia Corycus'u bulunuyordu. Isauria'lılara da saldırarak bunları da egemenliği altına aldı ve üç yıl içinde savaşı tamamladı. O, bütün Romalılar arasında Tauros'a kadar ilerleyen ilk kişi oldu. Geri döndüğünde ise zafer töreniyle karşılandı ve Isauricus¹⁰¹² adını aldı.

TLit. 50. *Phaselis'lilerin toprakları ager publicus yapılır*

CICERO (İ.Ö. 1. yüzyıl), *De Lege Agraria* II 50, Cicero İ.Ö. 63 yılında verdiği nutkunda kor-sanlarla işbirliği yapan kentlerin cezalandırılıp, topraklarının *ager publicus* yapıldığından bahsediyor¹⁰¹³:

Iubet venire quae Attalensium, quae Phaselitum, quae Olympenorum fuerint, agrumque Aperensem et Oroandicum et Gedusanum. Haec P. Servili imperio et victoria, clarissimi viri, vestra facta sunt.

(Pompeius) Attalealılar'a, Phaselis'lilere ve Olympus'lulara ait ne varsa heşeyin ve de Agera, Oroandia ve Gedusa topraklarının satılmasını emretti Bunların tümü, pek seçkin insan Publius Servilius'un seferi ve zaferi sonucunda sizin malınız olmuştur.

TLit. 51. *Pompeius Pharsalos yenilgisinden sonra Phaselis'e gelir (İ.Ö. 48)*

LUCANUS (İ.S. 1. yüzyıl), *Bellum Civile* VIII 243-55, Pompeius'un 48 yılında Pharsalos yenilgisinden sonra deniz yoluyla Mytilene'den Mısır'a kaçıışı sırasında Phaselis'e gelişini anlatır:

Dimisso in litore rege,
ipse per Icariae scopulos Ephesonque relinquens
et placidi Colophona maris spumantia paruae
radit saxa Sami; spirat de litore Co
aura fluens; Gnidon inde fugit claramque relinquit
Sole Rhodon magnosque sinus Telmessidos undae
compensat media pelagi. Pamphylia puppi
occurrit tellus, nec se committere muris
ausus adhuc ullis, te primum, parua Phaselis,
Magnus adit; nam te metui uetat incola rarus
exhaustaeque domus populis, maiorque carinae
quam tua turba fuit. Tendens hinc carbasa rursus

¹⁰¹² Isauria fatihi.

¹⁰¹³ Cicero başka bir pasajında yine bu olaya değinir, ama burada Phaselis'in adı geçmez: Cicero, *Leg. Agr.* 1.5: Iubent venire agros Attalensium atque Olympenorum quos populo Romano<P.> Servili, fortissimi viri, victoria adiunxit ([Pompeius] Attalea ve Olympus'luların topraklarının satılmasını emretti. Bu toprakları yiğit kumandan Publius Servilius'un zaferi Roma Halkı'nın malı yapmıştı.).

iam Taurum Tauroque uidet Dipsunta cadentem.

*(Pompeius) uzak sulara gönderilince,
Icaria kayalarıyla Ephesos 'u ve azgın köpüklü
Colophon denizini geçerken Samos kayalığından kaçındı;
Cos Sahili 'nden esen meltemi soludu; Cnidos 'a yaklaştı,
ardından güneşiyle ünlü Rhodos 'u da geçti ve sığ sularda seyrettiğinden
Telmessos Koyu 'nun dolambaçlı sularından geri durdu,
bundan sonra gemiler Pamphylia Bölgesi 'ne doğru ilerledi,
şu ana kadar hiçbir kente girmeye cesaret edemeyen o
şimdi Küçük Phaselis 'in duvarlarını aştı.
Çünkü Phaselis 'in uyandırdığı korku,
nüfusun azalmasından ve sakinlerinin evlerini
boşalttıklarından dolayı son bulmuştu,
gemilerin güvertesinde bütün kentten daha çok insan vardı.*

Lucanus, Pompeius'un Pharsalos'taki yenilgisinin ardından, doğuya kaçışı sırasında Phaselis'e geldiğine değinen tek kaynaktır. Bundan dolayı Pompeius gerçekten Phaselis'e uğramış mıdır bilmiyoruz, çünkü Plutarkhos onun direkt Attaleia'ya geçtiğini söylerken¹⁰¹⁴ Appianus ve Cassius Dio'da Pompeius'un güzergahı üzerinde ne Phaselis ne Attaleia geçmektedir¹⁰¹⁵. Bundan dolayı Pompeius'un aslında Phaselis'e uğramayıp, direkt geri kalan donanmasıyla buluşma noktası olan Attaleia'ya geçtiği düşünülür¹⁰¹⁶.

TLit. 52. *Brutus Phaselis 'lilerin kendisine teslim olmalarını ister (İ.Ö. 42)*

BRUTI EPISTULAI (İ.Ö. 42) 27, 28, Brutus'un Patara'lılara, Myra'lılara, Korykos'lulara ve Phaselis'lilere yazdığı mektup ve onların cevabı:

κζ'. Βροῦτος Λυκίοις.

Ξανθίων τοὺς διαφυγόντας οἱ ὑποδεξάμενοι ὑμῶν οὐδὲν μετριώτερον πείσονται Ξανθίων, Παταρεῦσι δὲ καὶ Μυρεῦσι καὶ Κωρυκίοις καὶ Φασηλίταις, κἄν ἄλλο τι εὖ ποιεῖν ὑποδεξάμενοι αὐτοὺς ἐθέλωσιν, ἐπιτρέπω, ἵνα ὀρθῶς αὐτοῖς βεβουλεῦσθαι φίλους ἡμᾶς ἀλλὰ μὴ πολεμίους ἐλόμενοι ἔργῳ αἰσθωνται ὀρῶντες Ξανθίου.

27. *Brutus 'tan Lykia'lılara.*

Sizler arasında, Ksanthos'lulardan kurtulanları (görüşmek için) kabul edenlerle hiçbir surette Ksanthos'lulardan daha ağır şartlarda uzlaşmaya varılmayacak¹⁰¹⁷.

¹⁰¹⁴ Plut. *Pomp.* 73-76.

¹⁰¹⁵ App., *Bel. civ.* 2.83; Cass. Dio. 42. 2-3

¹⁰¹⁶ P.S. G. Freber, *Der hellenistische Osten und das Illyricum unter Caesar*, Stuttgart 1993, s. 10. dpn. 41. Freber'e göre Pompeius, Pharsalos'taki yenilgiden sonra Yunanistan'ı terk ederek Larissa üzerinden denize açılır ve Mytilene'ye gelir. Rhodos'ta demirlemesine izin verilmeyince oradan da geri kalan donanmasının da buluşma noktası olan Attaleia'ya yelken açar.

¹⁰¹⁷ Brutus'un Ksanthos'u ele geçişi çok acıklı bir şekilde vuku bulmuştur Appian, *Bell. Civ.* 76-82: **76.** ὡς δὲ ἤλθε τε ὁ Κάσσιος καὶ ἔδοξε Λυκίους καὶ Ῥοδίους προεξαιρεῖν, ἐτράπετο Λυκίων ἐπὶ Ξανθίους πρώτους.ταχὺ δὲ ἐκ συνθήματος αὐτοῖς τῶν Ῥωμαίων ἐπιδραμόντων, συνέφευγον αὐθις ἐς τὰς πύλας· καὶ τῶν φυλάκων αὐτὰς προαποκλεισάντων ὑπὸ δέους, μὴ συνεσπέσοιεν οἱ πολέμιοι, φθόρος ἦν Ξανθίων πολὺς ἀμφὶ ταῖς πύλαις ἀποκεκλεισμένων. ... **80.** Ἀλούσης δὲ τῆς πόλεως οἱ Ξάνθιοι ἐς τὰς οἰκίας συνέτρεχον καὶ τὰ φίλτατα σφῶν κατέκαινον, ἐκόντα τὴν σφαγὴν

Şayet bunları kabul ederek iyi bir şeye vesile olmak isterlerse, Patara'lılara, Myra'lılara, Korykos'lulara ve Phaselis'lilere, kuşatılmış olsalarda aslında bizim onlarla gerçekten düşman değil dost olduğumuzu anlasınlar diye.

κή. Λύκιοι Βρούτω. Οὐδ' αὐτοὶ Ξαντίους ὑποδέξασθαι ἐγνώκαμεν, εἰ κοινωνεῖν τῆς συμφορᾶς μᾶλλον ἢ ἐπικουφίζειν μέλλομεν αὐτοῖς τὸ ατύχημα. εἰκόασι δὲ κάκεῖνοι παραλιπόντες τοὺς μηδὲν ὀνήσαντας ἡμᾶς Παταρεῦσι καὶ Μυρεῦσι καὶ Κορυκίοις καὶ Φασηλίταις ὡς βεβαιοτέροις προσφεύξεσθαι βοηθοῖς.

28. Lykia'lılardan Brutus'a . Eğer bunlarla başarısızlığın azalmasından daha çok faydalı şeye ortak olmayı niyet etseydik, Ksanthos'luların kabul edildiğini bilmiyor olurduk. Hiçbir yardımda bulunmayan bizleri terk edenler daha güvenilir yardımcıları olan Patara'lılara, Myra'lılara, Koryko'slulara ve Phaselis'lilere sığınmak için oralara yerleştiler

TLit. 53. *Phaselis'li piskopos Romanos Constantinopolis Consül'üne katılır (İ.S. 381)¹⁰¹⁸*

Ῥωμανὸς, πόλεως Φασελιάδος.

ὑπέχοντα. οἰμωγῆς δὲ γιγνομένης ὁ Βρούτος νομίσας ἀρπαγὴν εἶναι τὸν στρατὸν ἀνείργε διὰ κηρύκων· ὡς δὲ ἐγνώ τὸ γιγνόμενον, ᾠκτερεν ἀνδρῶν φρόνημα φιλελεύθερον καὶ σπονδᾶς περιέπεμπεν. οἱ δὲ καὶ τοὺς φέροντας ἔβαλλον καὶ τὰ σφέτερα πάντα ἀνελόντες ἐς πυρᾶς προνηνησμένας ἐν ταῖς οἰκίαις ἐπέθεσαν καὶ τὸ πῦρ ἄψαντες ἑαυτοὺς ἐπικατέσφαξαν. Βρούτος δὲ τῶν ἱερῶν περισώσας ὅσα ἐδύνατο, μόνους θεράποντας εἶλε Ξανθίων καὶ ἐκ τῶν ἀνδρῶν γύναια ὀλίγα ἐλεύθερα καὶ ἀνδρας οὐδὲ ἐς ἑκατὸν καὶ πενήκοντα πάντας. Ξανθιοὶ μὲν δὴ τρίτον ὑπὸ σφῶν αὐτῶν ἀπώλλυντο ἐλευθερίας οὐνεκα. καὶ γὰρ ἐπὶ Ἀρπάγου τοῦ Μήδου, Κύρω τῷ μεγάλῳ στρατηγούντος, ὡδε σφᾶς ἀντι δουλοσύνης διέφθειραν, καὶ τάφος Ξανθίοις ἡ πόλις ἀνεληθεισὶν ὑπὸ Ἀρπάγου τότε ἐγένετο· καὶ ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φιλίππου φασὶν ὅμοια παθεῖν, οὐχ ὑποστάντας οὐδὲ Ἀλεξάνδρῳ μετὰ τοσσησδε γῆς ἀρχὴν ὑπακοῦσαι. (Cassius da gelince, *ilkın Lykia'luların ve Rhodos'luların boyun eğdirilmesi kararlaştırıldı ve Brutus dikkatini, Lykia'lular arasında en seçkin halk olan Ksanthos'lular üzerinde yoğunlaştırdı..... İşte bu sırada Romalılar planlandığı üzere aniden onlara saldırdılar, Ksanthos'lular da yeniden kapılara doğru kaçıştılar. Bekçilerin, düşmanın da onlarla birlikte içeri girmesinden telaşa kapılıp da tümü içeri girmeden kapıları kapatması üzerine, dışarda kalan Ksanthos'lulardan bir çoğu kapıların yakınında can verdi. ... Kent ele geçirilince Ksanthos'lular topluca evlerine koştu ve hepsi de bu kıyımı canı gönülden kabullenen en sevgili varlıklarını öldürdüler. Feryatlar dört bir yanı sarınca Brutus, istilanın devam ettiğini zannederek ordusuna haberciler aracılığı ile buna son vermesini bildirdi. Ama gerçeği fark edince Ksanthos'luların özgürlük tutkusuna hayran kaldı ve onlara sunular gönderdi. Ksanthoslularsa bu sunuları getirenlerle oklarıyla karşılık verdiler ve sahip oldukları her şeyi evlerinde daha önceden hazırladıkları şekilde ateşlere attılar ve kendilerini de aynı şekilde yok ettiler. Brutus ise tapınaklardan kurtarabildiği kadarını, Ksanthos'lularansa sadece köleleri, yurttaşlardansa birkaç kadını ve sadece 150 kadar erkeği ele geçirmeyi başarabildi. Böylece Ksanthos'lular, özgürlükleri uğruna üçüncü kezdir kendi kendilerini yok etmiş oldular. Nitekim, Büyük Kyros'un komutanlığını yaptığı sırada, Med soylu Harpagos tarafından köleleştirilmektense benzer şekilde kendilerini yok etmişler ve Harpagos tarafından ele geçirilen kent Ksanthoslulara mezar olmuştu. Philippos oğlu İskender'in zamanında da benzer bir kaderi yaşadıklarından ve Aleksandros yeryüzününün onca geniş kısmının efendisi olduktan sonra dahi onun tebası olmayı kabul etmediklerinden bahsedilmektedir. Krş. Plut., Brut. 30-32.*

¹⁰¹⁸ Turner, *Conons*, 170; Mich. Syr. I 318; Ruggieri, *Episcopal Lists*, 349.

TLit. 54. *Phaselis'li piskopos Phronton Chalkedon Consül'üne katılır (İ.S. 451)*¹⁰¹⁹

Chalkedon Consül'ünün Belgeleri :

Φρόντωνος Φασηλιτῶν¹⁰²⁰

Φρόντωνος Φασήλιδος¹⁰²¹

ΣΚ Φρόντων ἐπίσκοπος τῆς Φασηλιτῶν πόλεως ὀρίσας ὑπέγραψα¹⁰²²

Φρόντων ἐπίσκοπος τῆς Φασηλιτῶν ὀρίσας ὑπέγραψα¹⁰²³

Phaselis'lilerin (piskoposu) Phronton'un (imzası) – Phaselis'li Phronton'un (imzası) – 220. Phaselis'lilerin kentinin piskoposu olan ben, sınırları belirledikten sonra imzalamım. – Phaselis'lilerin piskoposu olan ben, sınırları belirledikten sonra imzalamım.

TLit. 55. *Phaselis'li piskopos Aristodemus İmp. I. Leo'ya gönderilen mektubu imzalar (İ.S. 458)*¹⁰²⁴

Aristodemus episcopus Phasilitenus similiter

TLit. 56. *Johannes Nikaia'da Phaselis piskoposu'nu temsil eder (İ.S. 481)*¹⁰²⁵.

Ἰωάννης διάκονος καὶ τοποτηρητῆς καὶ ἐκ προσώπου τῆς Φασήλιδος.

TLit. 57. *İ.S. 10. yüzyılda Konstantinos VII. Porphyrogennetos tarafından tanınır*

KONSTANTINOS VII. PORHYREGENNETOS (İ.S. 10. yüzyıl) *De thematibus Asia XIV 21,*
Εἶτα Φοῖνιξ ὁ ποταμὸς καὶ πόλις ὁμώνυμος, εἶτα Φασιλίς ἢ περὶ κλυτος.....

Daha sonra Phoiniks Nehri ve aynı isimli kent, daha sonra da çok ünlü bir kent olan Phaselis gelir...

¹⁰¹⁹ Chalkedon consül'ü için krş. Ch. Moeller, *Le chalcédonisme et le néo-chalcédonisme en Orient de 451 à la fin du Vie siècle*, şurada: A. Grillmeier – H. Bacht (Ed.), *Das Konzil von Chalkedon*, Würzburg 1951, s. 637-720.

¹⁰²⁰ ACO II 1, 1. s. 62 nr. 237; 2 s. 37 nr. 112; s. 75 nr. 199; s. 89 nr. 201; s. 135 nr. 217.

¹⁰²¹ ACO II 1, 2 s. 6 nr. 141; s. 30 nr. 46.

¹⁰²² ACO II 1, 2 s. 148 nr. 221.

¹⁰²³ ACO II 1, 3 s. 94 nr. 182.

¹⁰²⁴ ACO II 5 63.

¹⁰²⁵ Mansi XII 998 B, 1106 B; XIII 145 E vd.; Darrouzes, *Niceé (787) 44*; Pmb2 3060.

3.2 Epigrafik Belgeler

3.2.1 Teritoryum İçindeki Yazıtlar

TEp. 1. Beldibi: *Tenedos ve Phaselis arasındaki antlaşma*

Kalker taşından bir stel. Üst kısmı kırılmış, sağ ve sol kenarları işlenmiş, arka kısım işlenmeden bırakılmıştır. Yazıtın sol kısmı oldukça yıpranmış ve kısmen okunamaz durumdadır. Yazıtın bulunduğu yapı kaçak kazıcılar tarafından tahrip edilmiştir. Yapının etrafındaki bölümler ve yazıt, burada Helenistik Dönem'den resmi karakterli bir yapının söz konusu olduğunu düşündürmektedir.

Buluntu Yeri: Beldibi yakınındaki harabeliğin güneybatısında yer alan bir yapı duvarında bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 0,47 m; genişlik: 0,46 m; derinlik: 0,15 m; harf yüksekliği: 0,01 m.

Tarih:

[-----]ΥΔΡ[. . .]
 2 [-----] ΟΕΣΑ
 [-----]
 4 [-----]
 [-----]]ε[ίς Τέν]εδον· [-----]
 6 [----- yak. 25 -----] είς Φασηλίτα κατα[]
 [-----]ΦΑ[.....] Τενεδ[ίων]
 8 [----- yak. 25 -----] Τενεδ[]
 [..]ΝΔΙ[-----]
 10 [----- yak. 25 -----]
 ΑΝ[-----]
 12 [----- yak. 20-23 -----]
 [----- yak. 20-21 -----]ἐν Τενεδῶ χρημάτων[v]

Buradaki yazıttan Phaselis'in Tenedos kenti ile bir *sympoliteia* oluşturduğu anlaşılmaktadır. Tenedos muhtemelen, bölgenin Apameia Barışı'nın ardından Pergamon Krallığı'na bırakılmasından sonra, özgür bırakılmış olan Phaselis ile böylesi bir antlaşma yapmayı çıkarlarına uygun bulmuş olmalıdır. Zira çok yakınında kurulan Attaleia kenti, kendisinin politik özgürlüğünü tehdit edici niteliktedir¹²⁰⁶. Phaselis kentinin de yeni kurulan bu kente karşı Tenedos ile birliktelik oluşturması oldukça mantıklı gözükmektedir.

Str. 5: Ε[ΙΣ ΤΕΝ]ΕΔΟΝ ya da ΕΙΣΟΔΟΝ.

¹²⁰⁶ Bu konuda krş. Adak, *Olbia*, s. 17.

TEp. 2. Kocaköy: Trebenna'lı Moles ve Phaselis'li karısının mezarı

Sağ ve sol yüzlerinde kadın ve erkek büstü olan lahit teknesi. İlk satırda ligatür olarak yazılmış.

Buluntu Yeri: Kocaköy.

Ölçüler: Lahdin ölçüleri kaydedilmemiş, harf yüksekliği: 0,03 m.

Tarih: İ.S. 3. yy. (☉ ☾).

Edisyon: Ormerod - Robinson, *Inscriptions*, s. 33, nr. 49.

A[ύρ](ηλίος) [Μο]λέους Τρε-
 2 βε[νδάτης] κα[τεσκεύασ]-
 ε τὸν] τ[ύμβον ἐ]αυτῶ
 4 καὶ τῆ γυναικ[ι - - - -]
 Ἐρμαίου Φα[σ]η[λ]ειτ[ί]-
 6 δι ἑαυτοῖς μ[όνοις]

Trebenna'lı Aurelius Moles, bu mezarı sadece kendisi ve Hermaios kızı Phaselis'li karısı falanca için yaptırdı.

Str.1: Μόλης ismi Anadolu'da oldukça sevilen yerli bir isimdir. Ele geçen belgelerde, ismin genetivi –εω¹⁰²⁷, –ητος¹⁰²⁸, –εος¹⁰²⁹, –ηους¹⁰³⁰ ve buradaki gibi –εους¹⁰³¹ formlarında belgelenmiştir¹⁰³².

Str. 5 İmparatorluk Dönemi Lykia'sında çok sevilen Ἐρμαῖος ismi için bkz. TEp. 3 str. 1'de verilen açıklamalar.

TEp. 3. Kocaköy: Phaselis'li Hermas ve ailesinin mezar yazıtı

Üzerinde mezar sahibinin heykeli olan bir lahit. Yazıt lahit teknesinin ön yüzündeki *tabula ansata* içine yazılmış.

Buluntu Yeri: Kocaköy.

Ölçüler: Sadece harf yüksekliği kaydedilmiş: 0,02 m.

Edisyon: Ormerod - Robinson, *Inscriptions*, s. 32, nr. 48; Çelgin - Çelgin, *Research*, s. 396,

¹⁰²⁷ Phrygia/Apameia MAMA IV 364; Balbura, SEG XL nr. 1268: Διόδωρος] Μόλεω.

¹⁰²⁸ Pisidia-Termessos, TAM III 1, nr. 175; Lykia-Oinoanda, IGR III nr. 482, 500; Kyaneai, IGR III nr. 704; Sidyma, TAM II 1, nr. 199; Olympos, TAM II 3, nr. 945, 1001, 1015 ve 1023; Pamphylia-Attaleia, R. Heberdey – W. Adolf, *Reisen in Kilikien*, DAW 44.6, Vienna 1896, nr. 20: Μόλητος.

¹⁰²⁹ Lykia-Olympos, TAM II 3, nr. 1120: Μόλεος.

¹⁰³⁰ Pamphylia-Attaleia, SEG VI nr. 680: Μολήους.

¹⁰³¹ Pisidia-Termessos, TAM III 1, nr. 1 ve bkz. diğerleri için TAM III 1 index; Lykia-Nisa, TAM II 3 nr. Nisa; Arneai nr. 780; Idebessos nr. 873; Olympos nr. 1069, 1090, 1129: Μολέους.

¹⁰³² Krş. Zgusta, *Kleinas. Personennamen* § 946-1. Nominativi –ης ile biten yerel karakterdeki masculinum isimlerin genetiv şekilleri için ayrıca krş. Brixhe, *Essai*, s. 68 dñn. 90. Bu isimde Phaselis'li üç kişi tanınmaktadır (krş. TEp. 3, Nr. 40 ve 41).

nr. 10.

Ἐρμαῖος δις Μ[ο]λέυς ΦΑ
 2 ἀπὸ π[ό]λε[ω]ς Τ]ένεδου
 κατεσ[κεύασε]ν τῆ[ν]
 4 σωματοθήκην ἑαυτ-
 ῶ καὶ τῆ γυναικί μου
 6 Δημητρία Καρποῦ
 ἑαυτοῖς μόνοις

Ben Moles torunu, Hermaios oğlu Tenedos kentinden Phaselis’li Hermaios bu mezarı sadece kendim ve karım Karpos kızı Demetria için yaptırım.

Bu mezar yazıtı, ilk kez Beldibi’nden ele geçen Helenistik Dönem yazıtın belgelediği Tenedos ile Phaselis arasındaki *sympoliteia*’nın İ.S. 3. yüzyıla kadar devam ettiğini göstermesi açısından önemlidir. Buna göre Phaselis kentinin teritoryumu İmparatorluk Dönemi’nde de Tenedos’u da kapsayacak şekilde Attaleia teritoryumunun sınırları ile kesişmektedir¹⁰³³.

Str. 1: Ormerod - Robinson Ἐρμαῖς’taki iota’yı okumamışlar ve ismi Ἐρμαῖς olarak vermişlerdir. Buradaki isimde Ἐρμαῖς ya da Ἐρμαῖος isimlerinden biri söz konusu olmalıdır. Zira bu yazıtta, bir kadın ismi olan Ἐρμαῖς söz konusu değildir ve şimdiye kadar Ἐρμαῖς şeklinde bir erkek ismine rastlanmamıştır. Lykia ve Pamphylia’da Ἐρμαῖος ismi¹⁰³⁴ Ἐρμαῖς¹⁰³⁵ isminden daha çok belgelendiği ve yine Kocaköy’den ele geçen yukarıdaki yazıtta da bu isim geçtiği için, belki burada da Ἐρμαῖος ismini kabul etmeliyiz¹⁰³⁶. Her iki kaynakta da ΦΑ Phaselis kentinin kısaltması olarak kabul edilir.

Str. 2: Ormerod - Robinson buradaki ΕΝΕΔΟΥ’yu yanlış olarak ΕΝΔΟΥ olarak okumuşlar ve dolayısıyla burada Tenedos değil de Trebenna kentinin söz konusu olduğunu düşünmüşlerdir.

Str. 6 Tanrıça Demeter’in isminden köklenen Δημητρία¹⁰³⁷ ve Yunanca “ürün” anlamına gelen kelimedenden türetilmiş Καρπός¹⁰³⁸ isimleri, İmparatorluk Dönemi’nde Lykia, Pamphylia ve tüm Anadolu’da sevilen isimlerdendir.

TEp. 4. Yarbaşıçandır: Mnara’dan Phaselis’li Murmla’nın lahdi

Mezar taşı.

Buluntu Yeri: Yarbaşıçandır Köyü’nün Karabucak mevkiinde bulunmuştur.

¹⁰³³ Bu konuda bkz. Bl. 1. 4.

¹⁰³⁴ Lykia için bkz. TAM II nr. 5, 8, 11, 46, 168, 203, 370, 885, 1015, 1023...etc. Pamphylia için bkz. Merkelbach – Şahin, *Inscripfien von Perge*, s. 162 nr. 158, 159; SEG VI nr. 658, 664, 721 ve 722; SEG XVII nr. 621.

¹⁰³⁵ Lykia için bkz. TAM II nr. 475, 522, 672, 972; Pamphylia için bkz. Merkelbach – Şahin, *Inscripfien von Perge*, s. 145 nr. 85.

¹⁰³⁶ Bu isim için bkz. Pape – Benseler, *Griechische Eigennamen*, s. 381; Bu ismin adalar ve Yunanistan’daki kullanım yoğunluğu için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 163; II s. 156; IIIB s. 142 vd.

¹⁰³⁷ Lykia için krş. TAM II nr. 139, 223, 224 ve 1107; Pamphylia için bkz. SEG II nr.702; SEG XII nr. 489.

¹⁰³⁸ Lykia için krş. TAM II nr.176, 230, 459, 480, 604 ve 1062; Pamphylia için bkz. Merkelbach – Şahin, *Inscripfien von Perge*, s. 137 nr. 70; G. Radet – P. Paris, *Inscriptions d’Attaleia, de Perge, d’Aspendus*, BCH 10, 1886, s. 156 nr. 4.

Ölçüler: Kaydedilmemiş.

Tarih: İ.S. 3. yy.

Edisyon: B. İplikçioğlu - G. Çelgin - A.V. Çelgin, AST 18, 1. cilt, 2001, s. 245; Petzl, *Varia Epigraphica*, s. 51; SEG LI, 2001, s. 558 nr. 1829; AE 2001, nr. 1926.

Μαρ(κία) Ἀὐ(ρηλία) Μυρμλα, θυ-
γάτηρ Ἀττέους
Κουκτου, Φαση-
λεῖτις ἀπὸ Μνά-
5 ρων, ἰέρεια θε-
οῦ Οὐαραθου, κα-
τεσκεύασεν τὴν
σωματοθήκην
ἑαυτῇ καὶ τοῖς υἱοῖς·
10 μηδενὶ δὲ ἐ[ξ]ὸν ἔστω
βληθῆνα[ι]· εἰ δὲ μὴ, δώσει
προστείμου Διὶ Σολ[υ]-
μεῖ δηνάρια δισχέλι[α]
πεντακόσια

Kouktos oğlu Attes'in kızı, tanrı Varathos'un rahibesi Mnara'dan Phaselis'li Marcia Aurelia Murmla bu mezarı kendisi ve oğulları için yaptırdı. Başka hiç kimseye içine girmek iznli değildir. Aksi taktirde (bunu yapan kişi) belirli olan para cezası uyarınca Zeus Solymos'a 2500 denarii ödeyecek.

Buradaki yazıt Phaselis'in teritoryum sınırlarının belirlenmesi hususunda oldukça önemlidir¹⁰³⁹.

Str. 1: Petzl buradaki ismin Μυρμλα olmasının şüpheli olduğunu¹⁰⁴⁰ ve bunun yerine Μύριλλα - Μύριλα adlandırmalarının daha mantıklı gözüktüğünü düşünür¹⁰⁴¹.

Str. 2: Ἄττης Anadolu'da oldukça sevilen yerel bir isimdir. Ele geçen belgelerde, ismin genetivi –εω¹⁰⁴², –ηδος¹⁰⁴³, –εου¹⁰⁴⁴ ve buradaki gibi –εους¹⁰⁴⁵ formlarında belgelenmiştir¹⁰⁴⁶.

¹⁰³⁹ Bu konuda bkz. Bl. 1. 3.

¹⁰⁴⁰ Bu ismin yerel Likçe bir isim olabilmesi için krş. Zgusta, *Kleinas. Personennamen* § 967 [Μορνα, Murña].

¹⁰⁴¹ Krş. Petzl, *Varia Epigraphica*, s. 51; bu isim için krş. Zgusta, *Kleinas. Personennamen* 340, § 994 dpn. 340; Μύριλα için krş. TAM II/3 489.

¹⁰⁴² Karia-Labraunda: C. Jonas, *Labraunda. Swedish Excavations and Researches*, III,1-2. Greek Inscriptions. 2 vols, Lund 1969 and Stockholm 1972, nr. 69; G. Cousin, *Voyage en Carie*, BCH 24, 1900, nr. 51; Balbura, SEG XL nr. 1268: Ἄττεω.

¹⁰⁴³ Pisidia: J. R. S. Sterrett, *An Epigraphical Journey in Asia Minor*, Boston 1888 (Papers of The American School of Classical Studies at Athens 2) nr. 54 ve 55; Phrygia: W. M. Ramsay, *The Cities and Bishoprics of Phrygia*, Oxford 1895-1897 (Being an Essay of the Local History of Phrygia from the Earliest Times to the Turkish Conquest. Vol. I, Parts I-II), nr. 112; Balbura: SEG XL nr. 1268: Ἄττηδος.

¹⁰⁴⁴ Pisidia-Yarbaşçandır: SEG VI nr. 623: Ἀττέου.

¹⁰⁴⁵ Lykia-Kitanaura: TAM II 3, nr. 1224; Kibyra: Petersen – Luschan, *Reisen*, nr. 219; Pisidia-Termessos: TAM III 1, nr. 142, 144, 158, 188-193, 272, 784 ve 792: Ἀττέους.

¹⁰⁴⁶ Krş. Zgusta, *Kleinas. Personennamen* § 119-10. Nominativi –ης ile biten yerel karakterdeki masculinum

Str. 3: Κουκτος, ου ilk olarak bu yazıtta karşımıza çıkan yerel bir isimdir.

Str. 4: Μνάρα Phaselis territoryumunda yer alan ve bir yerleşim yeri olarak adına ilk olarak bu yazıtta rastladığımız bir kenttir. Stadiasmus Patarensis Anıtı'nın 38, 44 ve 47. güzergahlarında Μνάρακη isminde bir bölge ismi geçmektedir. Anıtta verilen güzergahlara göre bu bölge doğu Lykia'da yer almaktadır. Buna göre Mnara da bu bölge içinde aranması gereken, bölgeye ismini vermiş bir yerleşimdir¹⁰⁴⁷. Μνάρα ismi de yerel bir isimdir.

Str. 6: Mezarın sahibi, θεός Ουαραθος'un rahibesi olarak geçer. Buna göre Tanrı Varathos bu bölgede bir tapınağa sahip olmalıdır. Burada yerel bir tanrı söz konusudur. Birkaç yıl önce, Mnara'dan ele geçtiği düşünülen ve Londra'da yapılan antika satışında sunulan bronz bir levhada buradaki tanrının adı geçmektedir (Αρτεϊμας Κουρνιούτου Μηνι Ουα|ραθω εὐχὴν| δι' Ἐρμαίου Κλη|δορίου)¹⁰⁴⁸. Phrygia Bölgesi'nde Men Kültü'ne¹⁰⁴⁹ çok sık rastlanıldığı için, bu parçanın da bu bölgeden geldiği yönünde bir tahmin yürütülür. Fakat Yarbaşıçandır'dan ele geçen yazıt sayesinde, θεός Ουαραθος ile bronz levhada anılan Μείς Ουαραθος özdeşleştirilebilir¹⁰⁵⁰. Zira Men tapınımı Phrygia dışında Lykia, Pamphylia ve Pisidia bölgelerinde de sıklıkla karşımıza çıkar¹⁰⁵¹, bundan dolayı buradaki bronz levhanın Lykia'dan kaynaklanmaması için hiçbir sebep yoktur. Ayrıca Αρτεϊμας isminin özellikle Lykia, Pamphylia ve Pisidia bölgelerinde sevilerek kullanılması da bu durumu destekler¹⁰⁵². Bronz levhadaki yazıtı adayan Arteimas'ın babasının ismi olan Kournoutos ismine de Termessos'ta sıkça rastlanmaktadır¹⁰⁵³.

Str. 8: σωματοθήκη¹⁰⁵⁴.

Str. 12: Σόλυμος, antik kaynaklarda ve ikonografide Pisidia kenti Termessos ve olasılıkla da komşusu Ariassos'un soy atası olarak, bir "heros" kimliğiyle karşımıza çıkmaktadır. Solymos kültürü İ.Ö. 2. yüzyılın sonları ve 1. yüzyılın başlarında bölgede yaşanan Yunan akültürasyonu yüzünden Zeus Kültü'yle (Ζεὺς Σολυμεύς) bütünleşmiştir (TAM III 26 A). Zeus Solymeus Kültü, parçalar halindeki epigrafik bulgularla kısmen kurgulanabilmektedir. Bu tanrı Helenistik Dönem'den başlayarak Iulius-Claudius'lar Dönemi'nin sonuna kadar tek başına tapınım görmüştür. Flaviuslar Dönemi ile birlikte İmparator Kültü'yle bağdaştırılmaya başlamıştır. Termessos'ta Zeus Solymeus'a ait bir tapınak epigrafik olarak belgelenmiştir¹⁰⁵⁵. İ.S. 3. yüzyılın başlarında Tanrıça Rome aynı tapınakta tapınım görmüştür¹⁰⁵⁶. Bu yazıttaki ceza tutarı-

isimlerin genetik şekilleri için ayrıca krş. Brixhe, *Essai*, s. 68 dnp. 90.

¹⁰⁴⁷ Kavak Dağı üzerindeki harabeliğe yerleştirilen bu kent ve bölge için bkz. böl. 1. 5.

¹⁰⁴⁸ Katalog "Writing and Lettering in Antiquity XVII", Charles Ede Ltd., Londra, Oktober 1996, Nr. 28; AE 2001, nr. 1927.

¹⁰⁴⁹ Bu konuda E.N. Lane, *Corpus Monumentorum Religions Dei Menis* (= Etudes préliminaires aux religions orientales dans l'empire romaine 19) I, 1971 ve II, 1975, yayınlarının sonunda verilen haritalara bakınız.

¹⁰⁵⁰ Petzl, *Varia Epigraphica*, s. 52 dnp. 11: Petzl, burada Μείς yerine θεός kullanıldığını, bu duruma Anadolu'nun başka yerlerinde de rastlandığını söyler ve bunun için de şu örnekleri verir: G. Petzl, *Die Beichtinschriften Westkleinasien*, EA 22, 1994, Nr. 66, 2 (Θεῶ Ἀξιοτηνῶ), ve nr. 4,2 (Θεῶ Ταρσίῳ), buradaki tanrılar aynı yayında nr. 3, 1-2'de adı geçen Μείς Ἀξιοτηνὸς Ταρσι Βασιλεύων ile özdeşleştirilirler.

¹⁰⁵¹ Krş. Lane, *op. cit.*; G. Petzl, s.v. Men, DNP 7, 1999, s. 1210.

¹⁰⁵² Krş. Zgusta, *Kleinas. Personennamen*, s. 99 vd. § 108-1.

¹⁰⁵³ TAM III 1, nr. 475, 544, 564, 565, 573, 578.

¹⁰⁵⁴ Bu kavram ve onun Pisidia, Lykia, Kbyratis, Pamphylia ve Kilikia'daki yaygınlığı için krş. J. Kubińska, *Les monuments funéraires dans les inscriptions grecques de l'Asie Mineure*, 1968, s. 35-39.

¹⁰⁵⁵ TAM III 590; krş. W. Kroll, RE III A, 1, 1927, s.v. *Solymeus*, s. 990.

nın ödeneceği kurum da bu tapınak olmalıdır.

TEp. 5. Zindanyakası: Eutykhes ve ailesinin mezar yazıtı

Kapaklı bir lahit. Yazıtın ilk satırı kapak üzerine, geri kalan kısmı ise kare biçimli bir çerçeve içine yazılmış. İlk satırda **HN**, 3. satırda **WM**, 7. satırda **N**, 7, 9. ve 12. satırlarda **WN** harfleri ligatür olarak verilmiştir.

Buluntu Yeri: Zindanyakası.

Ölçüler: Lahit üzerindeki yazıt çerçevesinin yüksekliği: 0,53 m; genişlik: 0,42 m; harf yüksekliği 1. str.: 0,07 m; 2-3. str.: 0,04 m; 3-5. str.: 0,03 m.

Tarih: Yazı karakteri dolayısıyla Geç Roma Dönemi (**W**).

Edisyon: Anti, *Esplorazioni*, s. 735 vd., nr. 3; SEG VI 735.

Αὐρ(ήλιος) Εὐτύχης Μ(άρκου) Αὐ(ρηλίου) Κούρου Κολαλήμεως κατασκεύασα σωματοθήκην

2 ----- yak. 12 ----- I - -
 κὲ αὐτῶ μ[όνω κὲ] γυ-
 4 νεκί μου [Αὐρ(ήλια) - - - -]
 [Α]ὐρ(ηλιου) Ερ..ελη - -
 6 . τεχυσ κὲ τέκνο[ις ζῶ]-
 ζιν αὐτῶν κὲ [θυ]-
 8 γατρί μου Αὐρ(ηλία) Α[φφία]
 κὲ τῷς ἐνγόνυς [ή]μῶν·
 10 ἐτέ[ρω] δὲ οὐδενὶ ἐ[ξον]
 κηδ[ε]ῦ[σ]αί [τινα, ἢ ἐκτείσει] τῆ Φα-
 12 σηλιτῶν πόλ[ει]
 ж εφ'

(Ben) Kolalemis oğlu Marcus Aurelius Kouros oğlu Aurelius Eutykhes, bu mezarı ve sadece kendim, karım Aurelius Er[...], kızı Aurelia [...], hayatta olan çocuklarımız, kızım Aurelia Apphia ve torunlarımız için yaptım, başka hiç kimseye başka birini gömmek izni değildir, aksi taktirde (bunu yapan kişi) Phaselis'lilerin kentine 5500 denarii ödeyecek.

Str. 1: Κοῦρος özgün bir Küçük Asya ismidir ve sadece bu yazıttan bilinmektedir¹⁰⁵⁷. Κολάλημις, εως ismi sadece bu yazıt ve Phaselis'ten ele geçen 7 yazıttan bilinmektedir (*Nr. 22, 25, 27, 32, 33, 34 ve 40*). Yerel bir isim olan Κολάλημις erken dönem yazıtlarında değil de Roma Dönemi yazıtlarında geçmektedir¹⁰⁵⁸.

Str. 3: κὲ αὐτῶν [κὲ] γυ-, Anti.

Str. 4/5: γυ|νεκί μου - - - - | [Α]ὐρ(ηλια) Ερ..ελη Anti ve SEG. Fakat karısının isminin 4. satırda γυ|νεκί μου'nun ardından gelen kısımda verilmesi daha mantıklı gözükmektedir. Bundan dolayı bu satırda karısının babasının ismi beklenmelidir.

¹⁰⁵⁶ Termessos'tan hem Zeus Solymeus hem de Tanrıça Roma'nın rahipliğini yapmış biri tanınmaktadır (TAM III 113 vd.).

¹⁰⁵⁷ Zgusta, *Kleinas. Personennamen*, § 737-1.

¹⁰⁵⁸ Krş. Zgusta, *Anatol. Personennamensippen*, s. 151.

Str. 6 κε = καί¹⁰⁵⁹.

Str. 7 ζωσιν, Anti¹⁰⁶⁰.

Str. 8: Α[φφά] Anti ve SEG. Bu isim daha çok Phrygia, Bithynia ve Lydia'da kullanılan bir isim olduğu için¹⁰⁶¹, burada Lykia'da sıklıkla karşımıza çıkan Α[φφά] ismi tercih edilmelidir. Αφφία = Απφία ismi Lykia'da İmparatorluk Dönemi'nin sevilen yerli isimlerdendir¹⁰⁶².

Str. 9 τῦς = τούς¹⁰⁶³.

Str. 11: κηδ[ε]ῦ[σ]αί - - -, Anti; κηδ[ε]ῦ[σ]αί [τινα ἐπεὶ ἐκτείσει] SEG. Fakat yazıtta bu kadar boşluk olmadığı için ἐπεὶ yerine ῆ tamamlaması yapılabilir.

TEp. 6. Barsak Vadisi (?): *Phaselis – Korykos* asındaki sınır taşı (?)

Kaya bloğu üzerine kazınmış bir sınır yazıtı.

Buluntu Yeri: Tekirova civarında görülen yazıtın malesef tam olarak buluntu yeri tespit edilememiştir.

Ölçüler: Kaydedilmemiştir.

Tarih:

Edisyon: Bérard, *Inscriptions*, s. 446, nr. 96; TAM II 1221; krş. L. Robert, *Documents de l'Asie Mineure méridionale*, Genf-Paris 1966, s. 40 vdd.; a.y., Bull. Epigr. 1967, nr. 579; Şahin – Adak, *Vorbericht II*, s. 247; Şahin – Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 277 vd..

ΠΟΡ

BAT

L. Robert bu yazıtın Ulupınar ya da daha büyük bir ihtimalle Barsak Deresi arasındaki bir geçit yerine işaret ettiğini düşünür: “ΠΟΡ est l'abréviation de πόρος, et BAT de βατός. La pierre au bord du fleuve signifiait: „gue, passable”. Dans la plaine de Phaselis, elle indiquait où on pouvait traverser le fleuve à gué.” Fakat yazıtın ele geçtiği bölge göz önünde tutulduğunda, buradaki dere vadilerinin bir geçit yerini gerektirecek derecede geniş olmadığı görülür. Zira buradaki Ulupınar ve Barsak dereleri büyük nehirler değildir, sadece kışın yoğun bir su akışı gösterirler. Buradaki geçit yerinde Phaselis'e giden güzergahı çok az da olsa kısaltabilecek olan ve Tekirova'daki bataklık alan arasından devam eden bir geçit yeri düşünülebilir. Fakat Phaselis'e devam eden yol büyük bir ihtimalle bugünkü modern yolun geçtiği güzergahı takip ediyor olmalıdır¹⁰⁶⁴. Yazıtı taşıyan “une grande pierre”, yazıtın korunma durumu ve de “au bord du fleuve”deki buluntu yeri geçit yerinden daha farklı bir açıklama gerektirmektedir. S. Şahin buradaki yazıtta bir sınır taşının söz konusu olabileceğini düşünür¹⁰⁶⁵. Zira buradaki yazıtın eksik bir okuma sonucunda yayımlandığı dikkatten kaçmamalıdır:

¹⁰⁵⁹ Epsilon'un αı diftongunu karşılaması hakkında bkz. Gignac, *Grammar I*, s. 192.

¹⁰⁶⁰ ζ harfinin σ harfini karşılaması için bkz. Gignac, *Grammar I*, s. 120.

¹⁰⁶¹ Krş. Zgusta, *Kleinas. Personennamen*, § 66-49; 66-50.

¹⁰⁶² Zgusta, *Kleinas. Personennamen*, § 66-51.

¹⁰⁶³ -v harfinin -ov diftongu yerine kullanılması hakkında bkz. Gignac, *Grammar I*, s. 214 vd.

¹⁰⁶⁴ Krş. Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 277 vd. STR 65 için verilen açıklamalar.

¹⁰⁶⁵ Buradaki nehir büyük bir ihtimalle Barsak Deresi olmalıdır, krş. Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*, 277 vd.

Dolayısıyla kaya bloğu üzerinde ΚΩΡ | ΦΑΣ yazılmış olması ihtimali büyüktür. Buna göre de yazıt, Phaselis ile Korykos arasındaki sınır işareti olarak, (ὄρος) Κωρ(ουκίων) | Φασ(ηλείτων) olarak deşifre edilebilir. Olympos'un konumlandığı

Deliktaş Harabeleri'nin erken dönem yerleşmesi olan Korykos, güney komşusu Gagai ile arasındaki sınırı büyük bir kaya bloğuna ΟΚΩ, yani ὄ(ρος) Κω(ουκίων) yazarak belirlemiştir. Korykos'luların kuzey komşuları Phaselis'lilerle olan sınırlarını da bu şekilde belirlemiş olmaları büyük bir olasılıktır. Zira Beycik-Fırıncık yakınında ve Barsak Deresi çevresinden¹⁰⁶⁶ ele geçen Ὀλυμπτηνός ethnikonlu ve mezar cezalarının ödeneceği yer olarak Olympos'u veren yazıtlar, Barsak Deresi'nin yukarı kısımlarının İmparatorluk Dönemi'nde Olympos'a ait olduğunu göstermektedir. Buna göre Phaselis'in güney sınırı erken dönemde biraz daha güneye kayarak Barsak deresine kadar uzanmıştır¹⁰⁶⁷.

3.2.2 Lykia İçindeki Yazıtlar

TEp. 7. Melanippion: *Phaselis'li Apollonios onurlandırılıyor*

Mermer stel. Yukarıdan ve sağdan kırıldığı için bir kısmı kaybolmuştur, ön yüz de çarpmalardan dolayı tahrip olmuştur. Stel görünüşe göre kilise inşasında spolien malzeme olarak kullanılmış ve bundan dolayı da yanlardan düzeltilmiştir.

Buluntu Yeri: 1989 yılında Karaöz köyünde yerleşim platosunda yapılan kaçak kazılar sırasında büyük bir bazilikanın apsisinde bulunmuş ve Ramazan Karaöz tarafından Karaöz'deki evinin avlusuna dikilmiş, 1990 yılında da Antalya Müzesi'ne getirilmiştir.

Ölçüler: yükseklik: 0,48 m; genişlik: 0,32 m; derinlik: 0,14 m; harf yüksekliği: 0,012-0,014 m.

Tarih: İ.Ö. 2. yy.

Edisyon: Adak, *Rhodische Herrschaft in Lykien*, s. 253 vd.

- [ἔδοξεν Μελανιππιωτῶν τῆι πόλει καὶ τοῖς]
 02 [ἄρχουσιν· ὁ δεῖνα τοῦ δεῖνος εἶπεν· ἐπειδή]
 [Ἀπολλώνιος Ἀπολλωνίου Φασηλίτης - - - -]
 [- - - - -]
 [- - - - -]
 [- - - - -]χ[- - - - -]-
 2 νεικεν, καὶ τὴν π[ᾱ]σαν φιλοτιμίαν [καὶ σπου]-
 δὴν προσηνέγκατο καὶ συνεπραγμ[ατεύσατο]
 4 ὅπως κατασταθῶμεν εἰς τὴν τοῦ δήμου τῶν]
 Ῥοδίων φιλίαν καὶ συμμαχίαν, δι' ἧ κα[ὶ συνβέ]-
 6 βηκεν ἐλευθέρους ἡμᾶς ὄντας ἐν ε[ιρήνη]
 μεθ' ὁμονοίας πολιτεύεσθαι κυριεύ[οντας]
 8 τῶν ἰδίων· ὅπως οὖν καὶ αὐτοὶ φαίν[ωνται]

¹⁰⁶⁶ TAM II 1213, 1214 ve 1214. Bunlar dışında henüz yayınlanmamış yazıtlarda da Olympos kentinin ethnikonu okunmuştur.

¹⁰⁶⁷ Teritoryum sınırları için bkz. Bl. 1. 4.

- τιμῶντες τοὺς τοιούτους τῶ[ν ἀνδρῶν,]
 10 δεδόχθαι Μελανιππιωτῶν τῆι π[όλει]
 καὶ τοῖς ἄρχουσιν ἐπαινέσαι Ἀπ[ολλώνιον]
 12 Ἀπολλωνίου Φασηλίτην ἐπὶ τε τ[ῆι εὐνοίαι]
 καὶ τῆι αἰρέσει ἣν ἔχει εἰς ἡμᾶς, [εἰ]-
 14 [ν]αι αὐτὸν πρόξενον καὶ εὐεργέ[την]
 τῆς πόλεως τῆς Μελανιππιωτῶ[ν· ὑπάρ]-
 16 χειν δε αὐτῶι καὶ ἐκγόνοις πολε[ιτείαν]
 καὶ εἴσπλουν καὶ ἐν πολέμωι καὶ ἐ[ν εἰρήνηι]
 18 [ἀ]συλεῖ καὶ ἀσπονδεῖ καὶ στεφαν[ῶσαι]
 αὐτὸν διὰ βίου καθ' ἕκαστον ἐνιαυ[τὸν ἐν]
 20 Πανθείοις θαλλοῦ στεφάνωι· ἀ[ναγραφῆ]-
 ναι δὲ καὶ τὸ ψήφισμα τόδε ὑπὸ τῶν [ένεσ]-
 22 τῶτων ἀρχόντων εἰς στήλην λιθ[ίνην καὶ]
 ἀνατεθῆναι ἐν τῶι ἱερῶι τῆς Ἀθη[νᾶς εἰς]
 24 τὸν ἐπιφανέστατον τόπον, ἵνα φα[νερός]
 ᾗι πᾶσιν ὅτι ἡ πόλις ἡ Μελανιππιω[τῶν]
 26 ἐπίσταται τοῖς εὐεργετοῦσιν αὐ[της]
 ἀξίας χάριτας ἀποδιδόν[αι].

[Melanippion'luların kenti ve arkhonları karar verdi; Falanca oğlu falanca dilekçe verdi; Mademki Apollonios oğlu Phaselis'li Apollonios, biz Rhodos'luların demos'unun dostluğunu ve müttefikliğini kazanalım diye bütün onurseverliğini ve gayretini ortaya koydu ve bu sayede anayasa önünde antlaşmalarla vatandaş olmamız için, özgür olalım ve kendimizi kendimiz yönetelim diye harekete geçti, o halde erkeklerden böylelerinin onurlandırıldığı bilinsin diye Melanippion'luların kenti ve arkhonlarının Apollonios oğlu Phaselis'li Apollonios'u, iyi niyeti ve bize karşı her zaman gösterdiği iyi düşünceleri dolayısıyla, onurlandırmaya karar vermelidir; o Melanippion'luların kentinin proksenos'u ve euergeteses'i olmalıdır. Ona ve torunlarına vatandaşlık hakkı ve savaşta ve barışta serbest ve bir antlaşma olmaksızın giriş hakkı verilmelidir; her yıl Pantheios aylarında ? zeytin dalından bir çelenkle taçlandırılmalıdır. Bu karar burada bulunan memurlar tarafından taş bir stele yazdırılsın ve Athena kutsal alanında en görünür yere dikilsin, öyleki Melanippion'luların kentinin kendi euergeteslerine hak edilen değeri verdiği herkes tarafından görülsün.

1990 yılında Antalya'ya getirilen bu dekret, hem Melanippion hem de Phaselis kentlerinin özellikle İ.Ö. 2. yüzyıl tarihlerine ışık tutmaktadır¹⁰⁶⁸. Yazıtın içeriğinden buradaki olayların Apameia Barışı sonrasıyla ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Bilindiği üzere bu barıştan sonra Lykia Roma tarafından Rhodos'a doreia olarak verilmiştir. Rhodos egemenliği de muhtemelen Doğu Lykia'ya kadar ulaşmıştır¹⁰⁶⁹. Fakat Phaselis ve bu yazıtın gösterdiğine göre

¹⁰⁶⁸ Yazıt ve kommentarı için bkz. Adak, *Rhodische Herrhschaft in Lykien*, s. 255 vdd.

¹⁰⁶⁹ Hans-Ulrich Wiemer Rhodos hakimiyetinin Doğu Lykia'ya kadar ulaştığını düşünür: Wiemer, *Krieg, Handel und Piraterie*, s. 263: „wie in Karien wollten sie auch in Lykein Formen der Kontrolle etablieren, die die rhodische Herrschaft dauerhaft und einträglich machten. Zur ihrer Sicherung setzten sie wie in Karien so auch in Lykien einen für diese Landschaft zuständigen Militärbefehlshaber (*Hagemon epi Lykias*) ein”.

Melanippion *doreia* sisteminin dışında kalmıştır¹⁰⁷⁰. Phaselis’li Apollonios Melanippion’un 188 Apemaia Barışı’ndan sonra Lykia egemenliğini ele geçiren Rhodos’la olan ilişkilerini iyileştirmesi ve kentin özgür olması için uğraşmıştır. 4-8 satırlarından (ὅπως κατασταθῶμεν εἰς τὴν τοῦ δ[ήμου τῶν] Ῥοδίων φιλίαν καὶ συμμαχίαν, δι’ ἧ κα[ὶ] συνβέ]βηκεν ἐλευθέρους ἡμᾶς ὄντας ἐν ε[ιρήνῃ] μεθ’ ὁμονοίας πολιτεύεσθαι κυριεύ[οντα] τῶν ἰδίων) Melanippion kenti için Rhodos ile φιλία καὶ συμμαχία olmanın çok önemli olduğu anlaşılmaktadır. Zira bu iki kavram onların özgürlükleri ve bağımsızlıklarını garanti altına almaktadır. Melanippion’lular bu diplomatik başarısı dolayısıyla Phaselis’li Apollonios’u baş misafirleri ve hayırhahları ilan etmişler, kendisi ve ailesine pek çok ayrıcalık vermişlerdir. Apollonios’un, ölümüne kadar her yıl Pantheioi bayramında zeytin dalından bir çelenkle taçlandırılmasına yönelik düzenlemeyle onu *heros* mertebesine yükseltmişlerdir. Apollonios ile ilgili bu kararın Athena tapınağına dikilmesi işiyle, kentin en yüksek mertebedeki memurları olan arkhonların görevlendirilmesi, Apollonios’un Melanippion kenti için taşıdığı önemi göstermesi açısından önemlidir. Tabiki Melanippion’luların, kendilerini özgürlüğe kavuşturma ve Rhodos’la aralarında müttefiklik konusunda yardımcı olma hususunda Apollonios’a bu derece güvenmeleri, sadece, Apollonios’un yurdu olan Phaselis’in Rhodos ile arasında olan bağlaşıklık ve Metropolis-Apoikia ilişkisi olmasa gerektir. Apollonios’un kendisi yönetimdeki Rhodos’lularla kişisel bir dostluk ilişkisi içinde olmalıdır. Apollonios muhtemelen, Antiokhos savaşları sırasında kendi yurttaşlarını Rhodos’lulara yardım etme konusunda ikna etmede önemli rol oynamış, kentte önde gelen politik bir konuma sahip biri olmalıdır¹⁰⁷¹.

Melanippion’luların temsilci olarak Phaselis’li Apollonios’u seçmeleri, iki kent arasındaki ilişkilerin iyi olduğuna da işaret eder. Gagai ve Kap Chelidonia arasında yer alan Melanippion, Arkaik Dönem’de Rhodos’lular tarafından kurulmuştur¹⁰⁷². Kentin önemli bir liman yeri olarak, batıya giden ticaret rotası üzerinde olması, kentin Phaselis’liler için değerini daha da arttırmaktadır. Bunun yanında her iki kentin de Rhodos kurması olması ve Yunan karakter göstermesi de bunda etkilidir. Yazıtın 23-27 str.’ları arasında bu taşın ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀθηνᾶς εἰς τὸν ἐπιφανέστατον τόπον’a dikilmesini buyuran ifade, kentin baştanrısının yine Phaselis gibi Athena olduğuna işaret eder. Quintus Smyrnaeus’un aktarılarından, kentte uzun süredir bir Athena tapınağı olduğu anlaşılmaktadır¹⁰⁷³.

Melanippion da Phaselis gibi Antiokhos savaşlarında Rhodos’a yardım edip limanlarını açmış olabilir. Melanippion’luların özgürlük ve autonomia istemeleri de muhtemelen kentte bulunan Rhodos garnizonunun kalkması ve askeri durum hakkında karşılıklı şartların belirlenme-

¹⁰⁷⁰ İ.Ö. 2. yy. Lykia tarihi ve Phaselis’in Lykia’nın aksine Rhodos egemenliği altına girmeyişi, özgür bir kent olarak varlığını devam ettirmesi için bkz. böl. 2.2.4.

¹⁰⁷¹ Adak, *Rhodische Herrschaft in Lykien*, s. 258.

¹⁰⁷² Melanippion kenti Stadiasmus Maris Magni § 234 vd. geçen güzergah sayesinde 1842 yılında Spratt tarafından Korsan Koyu (Karaöz Limanı) kalıntılarına lokalize edilmiştir: Spratt –Forbes, *Travels I*, s. 186. Krş. Hellenkemper – Hild, *TIB VIII*, s.725 vdd.; F. Hild, *Komai in Lykien*, *Gephyra* 1, 2004, 122 vd.; A. Zäh, *Der Hafentort Melanippe (Hagios Stephanos) im östlichen Lykien*, şurada: V. Ruggieri – L. Pieralli (ed.), *EYKOΣMIA. Studi miscellanei per il 75° di Vincenzo Poggi S.J.*, Catanzaro 2003, s. 625-641; Adak, *Rhodische Herrschaft in Lykien*, s. 251 vd.

¹⁰⁷³ Quintus Smyrnaeus 3. 230-236: εἶλε δ’ ἄρ’ Ὀκύθοον καὶ Ἀγέστρατον ἠδ’ Ἀγάνιππον Ζωρόν τε Νίσσον τε περικλειτόν τ’ Ἐρύμαντα, ὃς Λυκίηθεν ἴκανεν ὑπὸ μεγάλητορι Γλαύκῳ, ναῖε δ’ ὁ γ’ αἰπεινὸν Μελανίπιον ἰδὼν Ἀθήνης ἀντία Μασσικότιοι Χελιδονίης σχεδὸν ἄκρης, τὴν μέγ’ ὑποτρομέουσι τεθηπότες εἰν ἄλι ναῦται, εὔτε περιγνάμπωσι μάλα στυφελᾶς περὶ πέτρας. Krş. Frei, *Götterkulte*, s. 1779 (47.1.1): „Die Bedeutung der A(thena) für diese Klientstadt beruht offensichtlich auf dem rhodischen Einfluß, der sich auch in Rhodiapolis und ... in Phaselis bemerkbar macht“.

sine yönelik olmalıdır¹⁰⁷⁴.

TEp. 8. Olympos: *Phaselis 'li falanca çocuk kategorisi güreşini kazanmıştır*

Buluntu Yeri: Tam olarak kaydedilmemiştir.

Ölçüler: Kaydedilmemiştir.

Tarih: İ.S. 3. yy. (W)

Edisyon: Gardner, *Inscription*, s. 361 nr. 137b; TAM II 946.

[-----]
[...] Φασηλεί[της νεική-]
[σας ἐνδ]όξω<ς> π[αίδων πά]
[λην ἀ]γῶνος [-----]

Phaselis 'li falanca ünlü bir şekilde çocuklar katagorisi güreş müsabakasını kazanmıştır.

Str. 1: Gardner bu yazıtta bir onurlandırma düşünmüş ve Φασηλεί[την νεική-|σαντα olarak tamamlamıştır.

Str. 2: Π<ύ>[θ1α - -], Kalinka; Fakat ne Olympos'ta ne de Phaselis'te belgelenmiş bir Pythia Agon'u olmadığı için burada çocuk kategorisindeki güreşlerin söz konusu olması daha mantıklıdır (krş. Nr. 32).

Str. 3: Agon'un adı bu satırda beklenmelidir.

TEp. 9. Olympos: *Phaselis 'li Oksea 'nın mezar yazıtı.*

Hyposorionlu bir lahit, üst kapağı, altı akroterle süslenmiş üçgen çatı formundadır. Çatının sol ucundaki akroter uyuyan Eros, sağındaki ise Medusa'dır. Lahdin arka yüzü düzleştirilmiş, ön ve yan yüzleri rölyeflerle süslenmiştir. Dört köşede mızraklı Nike'ler durmaktadır ve kurdeleler tutturulmuştur; lahdin her iki yanında da ortasından üzüm salkımı sarkan çelenkler asılıdır. Sağ yüzde Eros sağ eliyle çelenge uzanır ve üzüm salkımını tutar, sol elinde ne tuttuğu belirsizdir. Solda sakallı bir adam, sağda bir kadın vardır; sağda aslan postu giymiş ve sol tarafta bir asaya dayanmış Herakles kabartması yer alır. Lahdin ön cephesi de yine Eros ve Nike figürleriyle süslenmiştir. Yazıtın ilk iki satırı kapakta fascia üzerine yazılmış, üçüncü satır lahdin yukarısına, geri kalan satırlarsa tabula anzata içine yazılmıştır.

Buluntu Yeri: Nekropolis alanı.

Ölçüler: lahit için yükseklik: 1,41 m; uzunluk: 2,44 m; genişlik: 1,32 m; tabula ansata için yükseklik 0,28 m; genişlik: 0,54 m; harf yüksekliği: 1-3. str. için 0,02-0,025 m; 4-12. str. için: 0,032 m;

Tarih: İ.S. 3. yy. (ΑΘΥ).

Edisyon: TAM II 1164.

Αὐρ(ήλιος) Ἀρτείας ὁ καὶ Ἰερώνυμος Ἀρτείου τοῦ Διοτείου Ὀλυμπηνός | κατέστησα τὸ σορίδον ἄνγος ἑαυτῶ καὶ γυναικί μου Αὐρ(ηλία) Ἀπφία τῆ καὶ Τάτα Γα[ίου] | [...].ος Ὀλυμ(πηνη) κα[ι] τέκνοις μου Διοτείμω καὶ Ἀρτεία καὶ

¹⁰⁷⁴ Adak, *Rhodische Herrschaft in Lykien*, s. 258.

Μητροδώρω καὶ γυναικὶ τοῦ Διοτείμου Μ(αρκία) Αὐρ(ηλία) Ἀπφία τῆ καὶ
Μακε[δο]νία Μακεδόνοσ Ἀρυκανδίδι καὶ

Ὀλυμπηνῆ καὶ ἐγγ[όνοις] μου Μακεδόν[ι]

- 5 καὶ Μακεδονία· ἐν[κη]δευθῆναι καὶ
γυναῖκα Βίου Μ[.....]ου Ὀξέα Φαση-
λεῖτιν καὶ Ὀλυμ[π]ηνήν· ἐτέρω δὲ
οὐδενὶ ἐξάσται ἐνκηδεῦσαί τινα,
ἐκτὸς εἰ μὴ τινὶ ἐνγράφως συν[χω]-
10 ρῶ, ἢ ὁ ἐνκηδεύσας τινὰ ἐκτείσει
θεοῖσ Ὀλυμπίοισ Διὶ καὶ Ἥφαι-
στω βφ'.

Ben Dioteimos oğlu Arteimos'un oğlu Olympos'lu Hieronymos olarak da tanınan Aurelius Arteimas, bu τὸ σορίδον ἄνγος'u kendim, karım Gaios kızı Olympos'lu Tata olarak da tanınan Aurelia Apphia ve çocuklarım Dioteimos, Arteimas ve Metrodoros ve de Dioteimos'un karısı Makedon kızı Arykanda'lı ve Olympos'lu Makedonia olarak da tanınan Markia Aurelia Apphia ve torunlarım Makedon ve Makedonia için diktim. M... oğlu Bios'un karısı Phaselis'li ve Olympos'lu Oksea'nın da gömülmesi izinlidir. Yazılı olarak birine yer verilmemesi dışında, başka hiç kimseye birini gömmek izinli değildir, aksi taktirde başka birini gömen kişi Olympos tanrıları Zeus ve Hephaistos'a 2500 denarii ödeyecektir.

Phaselis'li Oksea Olympos'lu Bios ile evlenerek Olympos'a yerleşmiş ve oranın vatandaşlığını da almıştır. Kocasını Bios'un mezar sahibi ile olan akrabalık ilişkisi açık değildir, zira mezar sahibi Arteimas mezarında Oksea'ya yer verirken kocasına izin vermemiştir.

Str. 6: Ὀξέα ismi yunanca Ὀξεῖα ismi ile özdeştir. Buradaki ε harfi ει diftongunu karşılıyor olmalıdır¹⁰⁷⁵, fakat bu isim Anadolu'nun biraz daha güneyinde, özellikle Kilikia'da karşımıza çıkan Ὀξ'lu isimler gurubuna dahildir¹⁰⁷⁶.

TEp.10. Patara: *Phaselis Stadiasmus'ta geçiyor*

59 bloktan oluşan ve bir kaide üzerine 10 kat yapılarak yerleştirilen bir anıt. Anıt üzerinde profilli bir başlık, onun üzerinde de İmparator Claudius'un at üzerinde bir heykeli (bronzdan) bulunuyor olmalıdır.

Buluntu Yeri: Anıta ait bloklar, Patara kenti içinde Erken Bizans Dönem'ine ait bir kent duvarında spolien malzeme olarak kullanılmıştır. Anıtın orijinal yeri kent limanı olmalıdır.

Ölçüler: Tüm anıt için yan yüzlerde genişlik ortada: 2.35 m; ön yüzde genişlik ortada: 1.60 m.

Tarih: İ.S. 1. yy.

Edisyon: Şahin, *Vorbericht*, s. 130 vdd.; Adak – Şahin, *Vorbericht II*, s. 227-262; Adak – Şahin, *Stadiasmus Patarensis*, s. 38-41.

Str. 52 ἀπὸ Κοσάρων [τ]ῆσ Μναρικῆσ εἰσ Φασήλιδ[α στά]δια...

Str. 65 ἀπὸ Κωρύκου εἰσ Φασήλιδ[α στάδια ..]

¹⁰⁷⁵ -ε'nun -ει diftongu yerine kullanılması hakkında bkz. Gignac, *Grammar I*, s. 256.

¹⁰⁷⁶ Krş. Zgusta, *Kleinas. Personennamen* § 1094-2.

*Mnarike'nin Kosara'sından Phaselis'e * stadia*
*Korykos'tan Phaselis'e * stadia.*

Bu anıt Lykia'nın İmparator Claudius tarafından tek başına eyalet olarak düzenlenmesinden sonra, eyaletin ilk valisi Quintus Veranius'un yönetiminde başlatılan yol çalışmalarının güzergahlarını aktarmaktadır. Anıtın 52. ve 65. satırları Phaselis'ten geçen güzergahları kaydetmektedir. Buna göre Kosara'dan çıkan bir yol, Kesme Boğazı'ndan aşağı inerek Phaselis'e ulaşmaktadır. Diğer güzergaha göre de Korykos'tan Phaselis'e bir yol gelmekte ve böylece sahil yolu Phaselis'te sona erip, iç kısımlara doğru yönelmektedir¹⁰⁷⁷.

TEp. 11. Rhodiapolis: Opramoas Phaselis'lilere bağışta bulunuyor

Buluntu Yeri: Opramoas anıtında ele geçmiştir.

Ölçüler:

Tarih: İ.S. 2. yy.

Edisyon: TAM II 905; Heberdey, *Opramoas*, s. 51 § XIX C; Kokkinia, *Opramoas*, s. 22 vd. § III C 4 ve XIX C 10.

III C [Τρέβιος Μάξιμος, πρεσβευτή]ς καὶ [ἀντι-]
 4 [στράτηγος Σεβαστοῦ (Φασηλε? / Κυανε?)]ιτῶν [βου-]
 [λῆ δῆμῳ χαίρειν· τοὺς φιλ]οτειμ[ους]?
 6 [ἄνδρας, ὥσπερ Ὀπραμόαν Ἀ]πολλ[ωνίου]
 [δῖς τοῦ Καλλιᾶδου, ὀρθῶς π]ροτορ[έπετε]
 8 [εἰς μεγαλοφροσύνην καὶ εὐ]νοια[v — —]

XIX C 10 [λια] καὶ τῇ Φασηλειτῶν (δην) [- -]α[. .] καί

III C

Augustus'un legatus pro praetore'si Trebius Maximus Phaselis / Kyaneai'lilerin boule ve demos'una selam eder. Siz Kalliades'in torununun oğlu, II. Apollonios'un oğlu Opramoas gibi onursever kişileri, haklı bir şekilde yücegönüllü ve iyi niyetli olmaya teşvik ettiniz....

XIX C

*Phaselis'lilerin kentine * denaria (verdi).*

Burada, Rhodiapolis'li ünlü hayırhah (*euergetes*) Opramoas'ın mezar anıtında sergilenen vali mektuplarından biri ve Opramoas'ın kentlere yaptığı bağışların listelendiği yazıtlardan Phaselis'in geçtiği kısım söz konusudur. Opramoas, Lykia'nın İ.S. 141 yılında geçirdiği büyük deprem felaketinden sonra neredeyse tüm kentlere, imar faaliyetleri ve deprem yaralarının sarılması için büyük miktarlarda bağışlarda bulunmuştur. III C'nin 4. satırında korunan -ιτῶν kelimesi, burada Ἀπερλειτῶν, Κυανειτῶν, Φασηλειτῶν ya da Φελλειτῶν kentlerinden her biri için uygun bir fırsat sunmaktadır¹⁰⁷⁸. XIX C 10. satırda ise Phaselis hiç kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde belgelenmektedir, fakat kente yapılan yardımın miktarı ne yazıkki eksiktir. Kentten ele geçen ve Opramoas'ı onurlandıran yazıttan, onun kente dağıtılması ve bay-

¹⁰⁷⁷ Bu güzergahlar için bkz. Şahin – Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 249, 277 vdd.

¹⁰⁷⁸ Krş. Kokkinia, *Opramoas*, s. 125.

ram elçiliği için 12.500 denaria bağışladığı öğrenilmektedir (Nr. 26). Fakat buradaki bağışla, kentteki yazıtta bahsi geçen bağışın aynı olup olmadığı, Opramoas'ın kente imar için ayrıca para verip vermedi belli değildir.

TEp. 12. locus incerta: Caesar ile Lykia Birliği arasında yapılan antlaşma

Bronz bir tablet üzerine yazılmış 79 satırdan oluşan antlaşma metni.

Buluntu Yeri: bilinmiyor, kaçakçılık yoluyla Schøyen Koleksiyonu'na satılmıştır.

Ölçüler: yükseklik: 0,875 m ; genişlik: 0,535 m; yazılı yüzey genişliği üstte: 0,49 m; altta: 0,515 m; harf yüksekliği (omikronlar baz alınmıştır): 0,004-0,007 m.

Tarih: İ.Ö. 24 Temmuz 46.

Edisyon: Mitchell, *Treaty*, s. 167 vdd., str. 52-65.

αί πόλεις κῶμαι ὀχυρώματα φρούρια ἢτε χῶραι καὶ λιμένες
οἱ ἐν τοῖς τῆς Λυκίας ὀρίοις ὑπάρχοντες, ὅσα τε μετὰ ταῦτα Λυκίοις δεδομένα
τε καὶ ἀποκαθεσταμένα ἐστίν, Τελμησσὸς Χῶμα Φάσηλις Σίλουα Σερρα Λίσ-
σα, οἱ τε τόποι καὶ αἱ οἰκοδομαὶ ἢτε χῶραι καὶ οἱ λιμένες οἱ ἐν τοῖς τούτων
τῶν πολεμιῶν ὄντες μετὰ Λυκίων ἔστωσαν, Ὀλινασσὸς Ὀξύλιθος Ἐρε-
μνα Ἀστραγάλου κώμη Μομλανδα χωρία τε ἐν Ναυλισσῶι Κιλλαραι Μορμυρα
Τυμηνα Μασα Ὀρος Μαρακανδα Ουαυτα Τετραπυργία Ἐλβησσὸς Ἀκαρασσὸς Φι-
λεττα Τερπονέλλα Τερπις Κοδοππα Μεικρόν Ὀρος Ἀκαρασσός· οἱ τε τόποι καὶ
αἱ τούτων οἰκοδομαὶ ἢι τε χῶραι ὅσα τε ἐντὸς τούτων τῶν ὀρίων ἐστίν Λυκί-
ων ἔστωσαν· Λύκιοι τε ταῦτα κατεχέτωσαν κρατεῖτωσαν καρπιζέσθω-
σαν διὰ παντός καθὼς Γαίος Καῖσαρ ὁ αὐτοκράτωρ ἔκρεινεν ἢ τε σύνκλητος
δογματίσασα συνεπεκύρωσεν· τῶ τε νόμῳ τῶ Καίσαρος πεφυ-
λαγμένον καὶ κατησφαλισμένον ἐστίν.

Lykia sınırlarında yer alan şu kentler, köyler, kuleler, kaleler ve araziler ve de limanlar, bu antlaşmayla Lykia'lılara verilmiştir ve yeniden düzenlenmişlerdir: Telmessos, Khoma, Phaselis, Silousa, Sera, Lissa. Öyle ki bu yerler, yapılar, araziler ve bu devletlere bağlı limanlar Lykia'lılara ait olsun. Olinassos, Oksylithos, Eremna, Astragalou Kome, Momlanda ve Navlissos'taki araziler, Killara, Mormura, Tymema, Masa Oros, Marakanda, Vauta, Tetrapyrgia, Elbessos, Akarassos, Philetta, Terponella, Terpis, Kodoppa, Mikron Oros ve Akarassos; bu yerler ve bunların yapıları ve bunların sınırları içinde yer alan araziler Lykia'lılara ait olsun. Lykia'lılar, İmparator Gaius Caesar'ın belirlediği, senatonun karar verdiği ve her ikisinin de ortaklaşa onayladığı şartlar altında, bunlara sahip olsun, bunları yönetsin ve eksin biçsin. Bu karar Caesar'ın kararıyla korunur ve garanti altına alınır.

Gaius Julius Caesar, Pharsalos'ta Pompeius karşısında kazandığı zafer sonrasında Küçük Asya'nın batı sınırları boyunca Mısır'a doğru ilerlerken, Yunan kentlerinin elçilerini kabul etmiş ve kendisini destekleyenleri ödüllendirmiştir. Lykia'da bu bölgelerden biridir ve Caesar'la yaptığı bu antlaşmayla ödüllendirilmiştir. Buna göre Phaselis İ.Ö. 100 civarında birlikten ayrılmasının ardından yaklaşık 60 yıl sonra tekrar birliğe dahil olmuştur.

Roma ile Lykia Birliği arasındaki dostluk ve karşılıklı askeri birlik antlaşmasına değinen bu yazıt, 8 alt başlığa ayrılabilir¹⁰⁷⁹:

¹⁰⁷⁹ Mitchell, *Treaty*, s. 172.

- 1) Kara ve deniz yolları üzerinde daimi barış, Lykia’lılar her durumda Poma’nın gücünü ve çıkarlarını gözetmelidir.
- 2) Her iki taraf da birbirlerinin düşmanlarını ne gemi ne de orduyla desteklemeyektir.
- 3) Her iki taraf da saldırı durumunda tüm imkanlarıyla diğerine yardım etmelidir.
- 4) Eğer herhangi bir taraf kaçak mal ithalatı ve ihracatı tespit ederse onlar her iki tarafın en yüksek kademedeki memurlarının sorumluluğuna verilmelidir, kanun tarafından kutsanan mal kutsal sayılır diğer mallar ise sayılmaz.
- 5) Eğer bir Romalı Lykia’da cinayet suçundan sanık olursa ya da büyük bir suç işlerse o Roma’da kendi kanunlarına uygun olarak yargılanmalıdır, başka hiçbir yerde yargılanamaz. Eğer bir Lykia’lı sanık olursa o da kendi yasalarına uygun yargılanabilir, başka bir yerde yargılanamaz.
- 6) Hiç kimse kefil olarak alınamaz. Savaşta esir olarak alınan Lykia ya da Romalılar’ın kendi ülkelerine dönüşleri için ve de ele geçirilen atların, kölelerin ve gemilerin iadesi için gerekli olan önlemler alınmalıdır.
- 7) Yeniden Lykia Birliği’ne katılmış olan kentler, kaleler, köyler, limanlar ve arazilerle ilgili olan teritoryal maddeler hem Gaius Caesar hem de Senato tarafından onaylanan bu kanuna bağlıdır. Bu antlaşma Caesar’ın kararı sayesinde garanti ve emniyet altına alınmıştır.
- 8) Her iki taraf da bu yemin ve antlaşma metnine sadık kalmayı kabul etmiştir.

3.2.3 Geri Kalan Küçük Asya’daki yazıtlar

TEp. 13. Ephesos: “*Monumentum Ephesenum*”un liman listesi

Monolit blok.

Buluntu Yeri: Johannes kilisesi içindeki vaiz kürsüsünün inşasında kullanılmıştır.

Ölçüler: yükseklik: 2,96 m; genişlik: 1,46 m ; derinlik: 0,30 m; harf yüksekliği: 0,01-0,015 m.

Tarih: İ.Ö. 74 - İ.S. 62.

Edisyon: Engemann –Knibbe, *Zollgesetz*, s. 55 str. 22-26.

- 22 ἐάν τις τι εισάγη ἢ ἐξάγη κατὰ θάλασσαν, πρὸς τὸν τελώνην ἀπογραφέσθω ἐν τοῖς
- 23 [τόποις πᾶσιν τοῖς ὑπογεγραμμένοις· Ἱερῶι πρὸς τῶι Πόντῳ, Καλήδονι, Δασκυλείῳ, Ἀπολλωνίαι πρὸς τῶι Ῥυνδάκου στόματι, Κυζίκῳ, Πριάπῳ, Παρίῳ, Λαμψάκῳ,
- 24 [Ἀβύδῳ, Δαρδάνῳ, Σιγείῳ, Ἀλεξανδρείᾳ, Ἀμαξιτῳ, Ἄσ]σῳ, Γαργάρῳ, Ποροσελήνῃ, Ἀντάνδρῳ, Ἀστυρίοις, Ἀδραμυτεῖῳ, Ἀταρνέα, Πιτάνῃ, Ἐλαία, Μυρεῖνῃ, τῇ πάλαι
- 25 [μὲν Κύμῃ, νῦν δὲ Καισαρεία Κύμῃ, Φωκαία, Ἐρύραις, Σμύρνη, Κ]ολοφῶνι, Τέῳι, Ἐφέσῳ, Πριήνῃ πρὸς τῶι Μαιάνδρου στόματι, Μειλήτῳ, Ἰάσῳ, Βαργυλίοις, Κεράμῳι,
- 26 [Ἀλικαρνάσσῳ, Μύνδῳ, Κνίδῳ, Φύσκῳ, Καύνῳ, Ἀτταλείᾳ, Ἀσπένδῳ] Πέργῃ, Μαγύδῳ, Φασηλίδι, Σίδῃ Κορυφῇ

Deniz aşırı mal sokan ya da çıkaranlar, bunu aşağıdaki yerlerde gümrükçülere bil-

dirmek zorundadır: Pontos kıyısındaki [Hieron], Kalkhedon, Daskyleion, Rhyndakos ağzındaki Apollania, Kyzikos, Priapos, Parion, Lampsakos, [Abydos, Dardanos, Sigeion, Aleksandria, Hamaksitos, As]sos, Gargaron, Poroselene, Antandros, Astyria, Adramytion, Aternea, Pitane, Elaia, Myrina, eski [.....Kyme, Phokaia, Erythrai, Smyrna, K]olophon, Teos, Ephesos, Meander'in ağzındaki Priene, Milet, Iasos, Bargylia, Keramos, [Halikarnassos, Myndos'ta, Knidos, Physikos, Kaunos, Attaleia, Aspendos], Perge, Magydos, Phaselis, burundaki Side.

Burada İ.Ö. 130 ve İ.Ö. 74 yıllarındaki Asia Eyaleti gümrük düzenlemelerini içeren ve İ.S. 62 yılında İmparator Nero'nun vergi reformu çalışmaları kapsamında gözden geçirilen Asia Eyaleti'nin Gümrük Yasası söz konusudur. Yasada kıyı boyunca birçok gümrük istasyonu zikredilmektedir. Buradaki listede İ.Ö. 74 yılında Asia Portorium'u içinde yer alan liman istasyonları kaydedilmiştir. Yazıtın bu kısmında deniz aşırı mal sokan ya da çıkarıcıların, liman kentlerinde bu durumu gümrükçülere bildirmek zorunda oldukları bildirilmektedir. Yazıtta gümrük noktaları olarak verilen kentlerin Asia Eyaleti'ne dahil olup olmadıkları sorusu üzerinde oldukça tartışılmıştır¹⁰⁸⁰. Engelmann ve Knibbe adı geçen bu kentlerin hepsinin Asia Eyaleti'ne bağlı limanlar olduğunu düşünür¹⁰⁸¹. Phaselis, Servilius Isauricus tarafından korsan olayları sonrasında tahrip edildikten sonra Pamphylia'ya dahil edilmiş ve bu bölge ile birlikte Asia Eyaleti'ne bağlanmıştır¹⁰⁸².

TEP. 14. Iassos: *Phaselis*'li *Asklepiades*

Buluntu Yeri: Tiyatronun giriş kapısının destek direği üzerinde bulunmuştur, şimdi ise bir evde durmaktadır.

Ölçüler: not edilmemiştir.

Tarih: İ.Ö. 2/1. yy.

Edisyon: Le Bas – Waddington, *Inscriptions*, nr. 264; Brinck, *Inscriptiones*, s. 231 vd.; I. v. Iasos I, s. 149 vd., nr. 175

ἐπὶ στεφανηφόρου
 2 Ἀπόλλωνο{ιο} τοῦ
 ἐβδόμου μετὰ Κλεά-
 4 νακτα Θεοκλείους, ἀγω-
 νοθέτου δὲ Ἀπολλω-
 6 νίδου τοῦ Ἀριστίππου.

¹⁰⁸⁰ Heil, *Zollgesetz aus Ephesos*, s. 9-14; H. Wankel, *Zum Zollgesetz der Provinz Asia* § 1, ZPE 85, 1991, s. 40; De Laet, *Portorium*, Brugge 1949, 273-277. R. Merkelbach, *Hat der Bithynische Erbfolgekrieg im Jahr 74 oder 73 begonnen?*, ZPE 81, 1990, 98. Buradaki gümrük yasasının sadece Asia Eyaleti'ni kapsadığını, daha geniş alanlar için geçerli olduğunu savunurlar.

¹⁰⁸¹ Engelmann - Knibbe, *Zollgesetz*, s. 56. C. Nicolet, *Le Monumentum Ephesenum et la délimitation du portorium d'Asie*, MEFRA 105, 1993, s. 930 vdd.; N. Lewis, *Three Textual Notes on the New Monumentum Ephesenum*, ZPE 107, 1995, s. 248; GD Merola, *Il Monumentum Ephesenum el'organizzazione territoriale delle regioni asiatiche*, MEFRA 108, 1996, s. 285-90; B. C. McGing, *The Ephesian Customs Law and the Third Mithradatic War*, ZPE 109, 1995, s. 284. Engelmann ve Knibbe'nin görüşünü desteklerler ve buradaki gümrük yasasının sadece Asia Eyaleti'ni kapsadığını savunurlar. Yazıtın 7. satırındaki adlandırma da bu duruma uygundur: νόμος τέλους Ἀσίας εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς κατὰ τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν = Lat. *Lex portus Asiae rebus exportantis importandisque terra marique*. Ayrıntılı bilgi için krş. Takmer, *Lex Portorii Provinciae Lyciae*.

¹⁰⁸² Ayrıntılı bilgi için bkz. böl. 2. 2. 5.

οἶδε τῶν πρότερον
 8 ἐπιδόντων ἀπέδωκαν·

 22 Ἀσκληπιάδης Ἴππο-
 νίκου Φασηλίτης
 δραχμὰς ἑκατό<ν>.

*Theokles oğlu Kleanaks'tan sonra Apollon'un yedinci stephanephoros'luğu sırasında, Aristippos oğlu Apollonides'in agonotethes'liği sırasında; Daha önce gö-nüllü olarak ödeme yapmış olanlardan şunlar sözlerini yerine getirdiler:
 Hipponikos oğlu Phaselis'li Asklepiades yüz drakhmai (verdi).*

Iasos'ta yaklaşık İ.Ö. 160 yılından İ.Ö. 1. yüzyılın ortalarına kadar düzenlenen Dionysios Festivalleri için gerekli olan parasal desteği, aralarında özellikle pek çok *metoikos*'un¹⁰⁸³ yer aldığı *choroge*'ler finanse ederlerdi¹⁰⁸⁴. Phaselis'li Asklepiades de bunlardan biridir.

Str. 22-23 Tanrı Asklepios'un isminden türetilen Ἀσκληπιάδης ismi Antikçağın sevilen isimlerindendir¹⁰⁸⁵. Asklepios'un babasının ismi olan Ἴππόνυκος ismine Anadolu'da da rastlansa da¹⁰⁸⁶, özellikle adalar ve Yunanistan da oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir¹⁰⁸⁷.

TEp. 15. Kaunos: Phaselis'li metoikos Kaunos'ta bağışta bulunuyor

Güney, doğu ve batı yüzleri yazıtlı, kireç taşından oldukça büyük bir stel. Parçalanmış şekilde ele geçen yazılı yüzlerden sadece güney tarafı, büyük oranda deşifre edilebilecek şekilde korunmuştur.

Buluntu Yeri: Agora.

Ölçüler: Güney yüzün ölçüleri: kaide yüksekliği: 1,16 m; kaide genişliği: 1 m; tüm yükseklik: 3,405 m; genişlik: 0,78 m ; derinlik: 0,78 m; harf yüksekliği: 0,015 m; satır aralığı: 0,01 m.

Tarih: İ.Ö. 2. yy. (tarihleme için, yazıtta Kaunos kentine bağlı çok sayıda *demos* isminin geçmesinden ve bu dönemde kentin bağımsız olması gerekmesinden dolayı ya İ.Ö. 188 öncesi ya da İ.Ö. 167 sonrası düşünülmelidir).

Edisyon: C. Marek, 1992 *Çankırı ve Kastomonu'da Araştırmalar, Kaunos ve Patara Kazılarında Epigrafik Araştırma*, AST 11, s. 86-92 nr. 1; SEG XLIV 890.

44 [.....]εου Φασηλίτης μέτοικος vac.
 [ύπέρο τε αὐτου κα]ἰ τῶν υἱῶν vac.

¹⁰⁸³ *Choroge*'ler arasındaki *metoikos*'lar için krş. *I. v. Iasos I*, s. 172 vd.

¹⁰⁸⁴ Iasos'taki diğer *choroge* yazıtları için bkz. *I. v. Iasos I*, s. 138-173; Iasos'taki Dionysia'lar ve onların finanse edilmeleri hakkında krş. G. Jost, *Iasos in Karien. Ein antikes Stadtbild*, Hamburg 1935, s. 37-40; Selge'li bir *choroge* için krş. Nollé - Schindler, *Selge*, s. 49 vd. nr. 46.

¹⁰⁸⁵ Krş. Pape – Benseler, *Griechischen Eigennamen*, s. 158 vd.; Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 90 vd.; II s. 73 vd.; IIIA s. 80; IIIB s. 74 vd.

¹⁰⁸⁶ Krş. Ionia: Syll² 699 (Magnesia); SEG IV nr. 479 (Priene); I. v. Smyrna, nr. 687; Mysiz: SEG XXXVI nr. 1116; Phrygia: SEG XXVIII nr. 1204.

¹⁰⁸⁷ krş. Pape – Benseler, *Griechischen Eigennamen*, s. 566; Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I* s. 237; II s. 238; IIIA s. 223; IIIB s. 210.

[.....]eos oğlu Phaselis'li metoikos falanca kendisi ve oğulları için (ödedi).

Buradaki listede kaydedilen bağış ya da aidatın içeriği hakkında bir şey söylemek mümkün değildir. Phaselis vatandaşı bu listede kendisi ve oğulları için ödemede bulunmakta ve *metoikos* olarak geçmektedir. Yazıtta Phaselis dışında Ksanthos, Selge, Syrakusai, Sidon, Herakleia ve Thrakia'dan da *metoikos*'lar geçmektedir.

3.2.4 Ege Adaları ve Rhodos

TEp. 16. Delos: *Phaselis'li Tisias Delos'taki kutsal mülklerden ergasterion'u kiralyor*

Beş parçadan oluşan mavimsi bir mermerden stel.

Buluntu Yeri: 1877 yılında tapınak alanı içinde Th. Homolle tarafından bulunmuştur. Şu an Delos Müzesi'nde durmaktadır.

Ölçüler: yükseklik: 0,98 m; genişlik: 0,725 m; derinlik: 0,09 m; harf yüksekliği: 0,004 m.

Tarih: İ.Ö. 157/5.

Edisyon: Homolle, *Archives*, s. 145 nr. 101; *I. de Délos*, nr: 1416 (bütün edisyonuyla birlikte).

B yüzü, col. I

ἀγαθεῖ τύχει τοῦ δήμου τοῦ Ἀθηναίων· ἐπὶ τοῖσδε ἐμίσθωσαν οἱ καθεσταμέ-
2 νοι ἐπὶ τὴν φυλακὴν τῶν ἱερῶν χρημάτων καὶ τὰς ἄλλας προσόδους
Διόφαντος Ἑκαταίου Ἑρμείος καὶ Θεόδωρος Στράτωνος Μαραθώνιος εἰς τε τὸν
4 ἐπίλοιπον χρόνον τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ εἰς ἄλλα ἔτη πέντε τὰ μετὰ Ἀνθεστήριον
ἄρχοντα·

ἐργαστήρι{ο}-

88 ον τὸ πρὸς τῶι — — — ὁ ἐμεμίσθωτο ...μων Διοσκουρίδου

Ἀντιοχεὺς ΠΔΔΗ, διὰ τὸ δὲ μὴ εὐτακτεῖν τὴν μίσθωσιν, ἐμισ-

90 θώσατο Τισίας Ἀσκληπιάδου Φασηλίτης δραχ. ΗΗΔ εἰς τε τὸν ὑπόλοιπον
χρόνον τοῦ ἐνιαυτοῦ καὶ εἰς ἔτη πέντε τὰ μετὰ Ἀνθεστήριον·

92 ἔγγυος Ἀπολλώνιος Διονυσίου Φαληρεὺς.

Atinalıla'rın demos'unun selamıyla; kutsal malların bekçiliği ve diğer gelirlerden sorumlu memurlar Hekataios oğlu Diophantos, Hermaios ve Straton oğlu Theodoros Marathonios, Anthesterion ayından sonraki işleri yılın geri kalan zamanı ve 5 yıl için şunlara kiraladılar:

*Dioskouridas oğlu Antiokheia'lı falanca tarafından 62 denarii'ye kiralanan... ö-
nündeki ergasterion'u (işlik), kiralayan bu kişi görevini yerine getirmeyince,
Asklepiades oğlu Phaselis'li Tisias yılın geri kalan kısmı ve Anthesterion ayından
sonraki beş yıl için 210 denarii'ye kiraladı. Dionysios oğlu Phaleros'lu Apollonios
kefil oldu.*

Burada Delos'taki kutsal emlak, arazi ve evlerin kiralama koşullarını içeren bir yazıt söz konusudur. Yazıt 4 sütundan oluşmaktadır. A yazıtı Sarapieion, Anoubideion ve Isideion kutsal alanlarının kalıntılarına işaret etmektedir. B yazıtında ise buradaki emlakın kiralama şartları ele alınmıştır. Buna göre yılın geri kalanı ve diğer 5 yıl için kiralama işlemlerine bakacak iki kişi görevlendirilmiştir. Bunlar binaların onarımı için gerekli olan şeyleri tedarik etmek ve yapıları onarmakla yükümlüdürler. Arazilerin ve yapıların kiralama Metageitnion, Maimakterion, Pyanepsion ya da I. Poseidon ayı içinde gerçekleştirilmektedir. Aynı anda iki ev ya da emlak kiralamak ve ikinci elden kiralama yapmak yasaktır. Ortadan kaybolma ya da ölüm durumunda 5 yıllık sürenin sonu için para tahsil edilmektedir. Phaselis'li Tisias da, Antiokheia'lı Dioskyridas oğlunun kiraladığı fakat yükümlülüklerini yerine getirmedeği için elinden alınan bir işyerini yılın geri kalanı ve beş yıllığına kiralamış gözükmektedir. Phalerus'lu Apollonios bu işlem için kefil gösterilmiştir. Fakat buradaki işyerinin ne ile ilgili olduğu hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Yazıtta geçen Atina arkhonları Kallistratos ve Anthesterion sayesinde yazıtın İ.Ö. 157-156 yılları arasında yazıldığı tespit edilmiştir¹⁰⁸⁸.

Str. 90 Τισίας = Τεισίας ismi adalar ve Yunanistan'da sevilen bir isimdir¹⁰⁸⁹, Anadolu'da ise daha çok Rhodos Peraia'sında görülmektedir¹⁰⁹⁰. Lykia kenti Idebessos'ta da Teisias isimli biri belgelenmiştir¹⁰⁹¹. Biri Iasos (TEp. 14), diğeri Rhodos'tan (TEp. 36) olmak üzere, Ἀσκληπιάδης/ Ἀσκληπιάδας isimli iki Phaselis'li daha tanınmaktadır.

TEp. 17. Delos: *Phaselis'li Philotas ve diğer ephebe'ler Hermes ve Herakles'e adıyorlar*

Beyaz mermerden bir altlık.

Buluntu Yeri: 31 Mart 1906'da *agora*'nın güneydoğusundaki bir evin duvarında bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 0,21 m; genişlik: 0,48 m; derinlik: 0,26 m; harf yüksekliği: 0,01 – 0,014 m; satır arası: 0,009 m.

Tarih: İ.Ö. 123/2.

Edisyon: Roussel, *Les inscriptions de Délos*, s. 414 nr. 2; *I. de Délos*, nr. 1924.

[οί] ἐφηβεύσαντες ἐπὶ Δημητρί[ου ἀρχ]οντος, ἐπιμε[λη]-
2 τοῦ δὲ τῆς νήσου Καραίχου Ἀλαιέως, γυμνασιαρχοῦντος δὲ Σ[ω]νίκου τοῦ Σώτου Φιλαΐδου, vac.
4 Ἀπολλωνίδης Θεομνήστου Νικοπολίτης, Ἐρμογένης

Ἐρμογένου Τενέ-
6 Χίος, Τιμοκράτης
Λεύκιος Μάρκου
8 γασίωνος Σινω-

οί ἔ-
φηβοι τ-
ὄν παιδο-
τρίβην
Ἀντίγο-
νον.

διος, Πίνδαρος Πινδάρου
Περιγένου Κνώσιος,
Ῥωμαῖος, Πασίων Ἐρ-
πεύς, Φιλώτας Φιλώ-

¹⁰⁸⁸ Κρῆ. Dinsmoor, *The Archons of Athens*, s. 222; W. S. Ferguson, *Athenian Tribal Cycles in the Hellenistic Age*, Cambridge 1932, s. 30.

¹⁰⁸⁹ Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 430; II s. 424; IIIA s. 422; IIIB s. 401.

¹⁰⁹⁰ Κρῆ. I.v. Rhod. Peraia, nr. 552, 553; SEG IV nr. 177; SEG XIX nr. 719.

¹⁰⁹¹ TAM II nr. 861.

του Φασηλίτης, Ἄρτ έμων Ἀφροδισίου, Ἑρμεῖ, Ἡρακλεῖ, παιδο-
10 τριβούντων Ἐπινίκου Ἐλευσινίου καὶ Ἀντιγόνου Ἀλεξαν-
δρέως.

Demetrios'un arkhon'luğu sırasında, Alaios oğlu Karaikhos'un adanın epimelethes'i olduğu sırada, Sotos oğlu Phlaidai demos'undan Sonikos'un gymnasiarkhes'liği sırasındaki ephebeler Theomnestos oğlu Nikopolis'li Apollonides, Hermogenes oğlu Tenedos'lu Hermogenes, Pindaros oğlu Khios'lu Pindaros, Perigenes oğlu Knossos'lu Timokrates, Markos oğlu Romalı Leukios, Ergasion oğlu Sinope'li Pasion, Philotas oğlu Phaselis'li Philotas, Aphrodisios oğlu Artemon, Eleusis'li Epinikos ve Aleksandreia'lı Antigonos'un paidotribun'lukları sırasında Hermes ve Herakles'e adadılar.

Epheboslar paidotribes'leri olan Antigonos'u (onurlandırdılar).

Demetrios'un arkhon'luğu 123/2 yıllarına tarihlenir¹⁰⁹².

Antik Yunan kentlerinde 18 yaşına gelen gençlere *ephebe* denirdi. Gençler beden ve ruhen güzel insanlar olarak yetiştirilmek için *gymnasion*'larda eğitilirdi¹⁰⁹³. Burada da çeşitli irklardan bir gurup *ephebe*'nin tanrı Hermes ve Herakles'e yaptıkları bir adama ve eğitmenlerine yönelik yazdırdıkları bir onur yazıtı söz konusudur.

Str. 8 Φιλώτας ismi Lykia ve Pamphylia'da belgelenen ve adalar ile Yunanistan'da karşılaşılan bir isimdir¹⁰⁹⁴.

TEp. 18. Delphi: *Phaselis'lilerin Delphi'lilere kehanet bedeli ödemeleri hakkında*

Kalker taşından dikdörtgen bir blok. Phokaia diyalektindeki yazıt itinalı yazılmıştır.

Buluntu Yeri: 2 Temmuz 1896 yılında, Delphi'de Apollon Tapınağı'nın yakınında bulunmuştur. Şu an Delphi Müzesi'nde durmaktadır (Inv. 3970. Pl. IV).

Ölçüler: yükseklik: 0,31 m; uzunluk: 0,71 m; kalınlık: 0,99 m; harf yüksekliği: 0,20 – 0,25 m; satır arası: 0,05 – 0,015 m.

Tarih: İ.Ö. 425-400.

Edisyon: Th. Homolle, *Mélanges Nicole*, Genève 1905, s. 625-638; Schwyzer, *Dialectorum Graecarum*, s. 322; R. Flacelière, *Le fonctionnement de l'oracle de Delphes au temps de de Plutarque*, *Annales de l'école des hautes études de Gand* 2, 1938, s. 74 dnp. 2; G. Daux, *Un Règlement culturel d'andros*, *Hesperia* 18, 1949, s. 64; Buck, *Greek Dialects*, s. 239, nr. 51; L.H. Jeffery, *The Local Scripts of Archaic Greece*, Oxford 1961, s. 104; StV II, s. 164 nr. 218; F. Sokolowski, *Lois sacrées des cités grecques*, *École française d'Athènes, Travaux et mémoires* 18, Paris 1969, Suppl. 39; *CIDelph I*, s. 23vdd. nr. 8; Brodersen-Günther-Schmitt 1992, s. 92 nr. 116.

ᾄδε Δελφοῖς· Φασελίτας τὸν

¹⁰⁹² Dinsmoor, *The Archons of Athens*, s. 273.

¹⁰⁹³ Ephebeler ve ephebe yazıtları hakkında genel bilgi için bkz. O. W. Reinmuth, *The Ephebic Inscriptions of the Fourth Century B.C.*, Leiden Brill, Leyde, 1971.

¹⁰⁹⁴ Krş. TAM II nr. 15, 119, 302, 650, 669, 681-688, 698; Merkelbach – Şahin, *Inscripfen von Perge*, s. 125 nr. 45. Bu ismin adalar ve Yunanistan'daki kullanım yoğunluğu için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I* s. 474; II s. 464; IIIA s. 464 vd.; IIIB s. 434 vd.

πελανὸν διδόμεν, τόδαμόσι-
 ον ἑπτὰ δραχμὰς δελφίδες δ-
 ύ' ὀ<δ>ελός, τὸν δὲ ἴδιον τέτορε-
 ς ὀδελός· Τιμοδίκο καὶ Ἴστι<α>ί-
 ο θεαρόντων· Ἐρύλο ἄρχοντος.

*Delphi'liler karar verdi; Phaselis'liler kehaten bedellerini bu şekilde ödemeli-
 dirler: resmi işler için 7 Delphi drakhmai'ı ve 2 obol, şahsi işler için ise 2 obol.
 Bu sırada Timodikos ve Histiaios Theor (bayram elçisi) idiler ve Herylos da
 Archon idi.*

Yazıt Phaselis'liler tarafından Apollon'a ödenen kehanet bedeli (πελανός)¹⁰⁹⁵ hakkındadır. Bayram elçileri Timodikos ve Histiaios'un Phaselis'li olabilecekleri düşünülmektedir¹⁰⁹⁶. Delphi yazıtında omikron'ların hepsi içi noktalı olarak verilmiştir. Yazı ve ortographi yazıtın 4. yüzyılın başlarına kadar inmesine izin vermemektedir¹⁰⁹⁷. Jeffery yazıtta geçen delta ve khi'ler Ion tarzı olduğu; ama eta ve omega'lar Ion tarzı olmadığı için yazıtın İ.Ö. 5. yüzyılın son çeyreğinden biraz daha erkene tarihlenmesi gerektiğini düşünmektedir. Daux da kendi yayınladığı yazıt ile Phaselis yazıtının harflerini karşılaştırarak bir çözümleme yapmaya çalışmıştır. Th. Homolle 3. satırdaki “*Delphi Drakhmesi*” ifadesinden dolayı 421'deki Nikias Barışı'nı yazıt için *terminus post quem* olarak belirlemiştir. Zira Delphi'nin kendi parasını basması onun özgürlüğüne işaret ediyor olmalıdır. H. W. Parke, Phaselis'in hala Atina ege-
 menliği içinde olduğunu düşünmekte ve metni İ.Ö. 404'den önceye tarihlemektedir¹⁰⁹⁸.

Str 1. ἄδε = ὦδε Homolle. ἄδε dekretlerde geçen ifadelerden dolayı = ἔδοξε olarak da kabul edilebilir. O zaman ilk satır “Delphi'liler karar verdi” şeklinde çevrilmelidir¹⁰⁹⁹.

Str. 3. Δελφίδες plural akkusativdir (Buck, s. 89).

Str. 6. Buradaki *arkhon*'un ismi için çeşitli görüşler ortaya sürülmüştür. Bunun nominativus'u yaygın bir Delphi ismi olan Ἡρῶς olmalıdır¹¹⁰⁰. Homolle bunun nominativini Ἡρώλος olarak verirken; E Schwyzer, C.D. Buck, H. Bengston ve F. Sokolowski Ἐρύλο; Daux da Ἡρώλος olarak verir.

TEp. 19. Delphi: 364-3 yıllarına ait Delphi Apollon Tapınağı kayıtları

Büyük polygonal bir duvar içine sütunlar aracılığıyla bölümlenerek örülmüş mermer bloklar.

Buluntu Yeri: Delphi Tapınağı.

Ölçüler: yükseklik: 1,37 m; genişlik: 0,86 m; harf yüksekliği: 0,12 m.

Tarih: İ.Ö. 363-4.

Edisyon: Bourget, *Inscriptions de Delphes*, s. 13-16; SIG³ I nr. 239; *Fouilles de Delphi III* 5, s. 39 vd. nr. 3; Tod II, s. 140; *CIDelph. II* s. 17 vd. nr. 4.

¹⁰⁹⁵ *Pelanos* ödemeleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. *CIDelp I*, s. 9.

¹⁰⁹⁶ Th. Homolle, *Mélanges Nicole*, Genève 1905, s. 625 vd; H. R. Pomtow, *Delphische Neufunde*, BPhW, 1909, 252; Scwyzer, *Dialectorum Graecarum*, Nr. 322.

¹⁰⁹⁷ *CIDelph I*, s. 24.

¹⁰⁹⁸ H. W. Parke, *Hermathena* 18, 1939, s. 59-65.

¹⁰⁹⁹ Krş. *CIDelp I*, s. 25.

¹¹⁰⁰ L'index de la Chronologie delphique de G. Daux, ou celui-ci écrit Ἡρῶς.

col. I

ἐπὶ Αἰσ[χύλου ἄ]ρχοντος,
 τᾶς [ῆ]ρινᾶς πυλαίας, τρίτας
 καὶ δε[κ[ά]τας, ταῖδε τᾶμ πο-
 λίων ἤ[νικαν τοῦ ὀδελοῦ τοῦ
 5 δευτ[έρο]υ.

 Δαμόθεμις Εὐφάνευς
 73 Φασηλήτας δραχμὰς ἑπτὰ.

Aiskhylos'un arkhonluğu sırasında, 13. ilkbahar pylaia'sında, kentlerden şunlar ikinci obeliski aldılar.

...Euphanes oğlu Phaselis'li Damothemis yedi drakhmai (verdi).

Burada Delphi Apollon Tapınağı'nda görev yapan haznedarların tuttıkları kayıtlar uyarınca yapılan ödemelerin listesini içeren bir tutanak söz konusudur. Ödeme yapan şahıslar arasında Phaselis'li Damothemis'in de ismi geçmektedir¹¹⁰¹.

Str. 4 ὀδελός = ὀβελός (Dor Diyalekti).

Str. 72 “Toplum hukuku düzeni olan kişi” anlamına gelen Δαμόθεμις Dor lehçesinde verilmiştir (= Δημόθεμις)¹¹⁰². Bu isim Rhodos, Girit ve Thessalia'da da Dor lehçesinde görülmektedir¹¹⁰³. Damothemis'in oğlunun ismi olan ve Εὐφάνης, tüm Yunanistan ve Rhodos başta olmak üzere adalarda çok sevilen bir isimdir¹¹⁰⁴. Kısmen Küçük Asya'da da belgelenmiştir¹¹⁰⁵.

TEp. 20. EuBoia (Histiaia): Phaselis'li Artemidoros proksenos ilan ediliyor

Beyaz mermerden bir stel, alt kısımlardan kırılmış.

Buluntu Yeri: 1891 yılında Χρήστος βόρης isimli birinin evinin içinde bulunmuş, şu an Chalkidike Müzesi'nde durmaktadır.

Ölçüler: yükseklik: 1,10 m; genişlik: 0,47-0,50 m; derinlik: 0,23 m; harf yüksekliği: 0,013-0,011 m.

Tarih: İ.Ö. 232.

Edisyon: L. Couve, *Inscription d'Oréos*, BCH 15, 1891, 412 vd.; Wilhelm, *Proxenenliste*, s. 111; *IG XII 9* nr. 1187; *SIG³ I* nr. 492.

ἀγαθῆι τύχηι. ἐπ' ἀρχόντων Φύτωνος
 ἐκ Πρωτείου, Φιλοστράτου Εἰλυμνιέως,
 Εὐφραντίδου Διέως, Ἀριστομένου ἐξ
 Ἄνωλόφο[υ], Φιλεταίου ἐξ Ἴριστου, Λύκωνος

¹¹⁰¹ Delphi Apollon tapınağına yapılan ödemelerin içerikleri ve hesaplamaları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. B. Keil, *Von Delphischem Rechnungswesen*, Hermes 27,1902, s. 511-528.

¹¹⁰² α'nın Dor lehçesinde η harfini karşılması hususunda bkz. Buck, *Greek Dialects*, s. 21, 37, 133.

¹¹⁰³ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 115; IIIB s. 99.

¹¹⁰⁴ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s.187; II s. 187; IIIA s. 180; IIIB s. 168.

¹¹⁰⁵ Kalchedon: I. v. Kalchedon, nr. 15; Kaunos: SEG 12, 474; Keramos: SEG 36, 992; Rhodos Peraiasi: I. v. *Rhod. Peraia*, nr. 101.

5 Εἰριέως, ἱεροθύτου Τιμησιθέου, τοῖσδε
ἔδωκεν ὁ δῆμος προξενίαν αὐτοῖς
καὶ ἐκγόνοις κατὰ τὸν νόμον·

16 Ἀρτεμίδωρῳ Μέλανος Φασηλίτη

Hayırlı uğurlu olsun; Proteios (demos'undan) Phuton, Eilymnies (demos'undan) Philostratos, Dieus (demos'undan) Euphrantidos, Analophos'tan Aristomenos, Iristos (demos'undan) Philetairos, Eiries (demos'undan) Lukon'un arkhon'lukları sırasında, Timesitheos'un hierothytos'luğu sırasında, demos kanun uyarınca aşağıdaki (ismi yazılı) kişilere ve onların torunlarına baş misafirlik mertebesi bahşetti;
.....Melas oğlu Phaselis'li Artemidoros'a,

προξενία kavramı devletin baş misafirlerinin (πρόξενος) işlevini karşılamaktadır. Yabancı bir kent tarafından kendilerine verilen bu imtiyaza sahip olan kişiler, kent içinde bazı ayrıcalıklara sahip olmuşlardır; *enktesis*, mal mülk edinme hakkı, *ateleia*, *epinoma*, *asylia*, halk toplantılarına ve *synedria*'lara giriş hakkı, vatandaşlık hakkı ve diğer imtiyazlar¹¹⁰⁶. Euboia üzerindeki Histiaia'dan ele geçen bu yazıtta *demos* tarafından *proksenia* hakkı bahşedilmiş kişilerin listesi verilmektedir. Burada aralarında Phaselis'li Artemidoros'un da bulunduğu 32 kişiye baş misafirlik hakkı verilmiştir. *Proksenia* hakkı almış yurttaşların genellikle Histiaia'nın yoğun ticari ilişkilerde bulunduğu yerleşimlerin vatandaşları olması dikkat çekicidir¹¹⁰⁷. Kent *demos*'ları *proksenia*'lık hakkını iki türlü bahşederlerdi; ya tek bir kişiye ya da burada olduğu gibi toplu olarak¹¹⁰⁸. Fakat bu kadar kişiye aynı anda *proksenia* bahşedilmesi, gerçekten de kentin böyle bir şeye ihtiyacı olup olmadığı sorusuyla, verilen bu imtiyazın değeri konusunu gündeme getirmektedir. Buradaki yazıtta muhtemelen daha önce bu hakkı almış kişiler de birlikte anılmış olmalıdır¹¹⁰⁹.

Str. 16 Tanrıça Artemis'in isminden türetilmiş ve "Artemis'in hediyesi" anlamına gelen Ἀρτεμίδωρος, antik dünyada çok kullanılan isimlerdendir¹¹¹⁰.

TEp. 21. Lindos: *Phaselis'liler Athena Lindia'ya adakta bulunuyorlar*

Lartos mermerinden bir stel.

Buluntu Yeri: Şu an Kopenhag Ulusal Müzesi'nde durmaktadır.

Ölçüler: yükseklik: 2,37 m ; genişlik: 0,85 m; derinlik: 0,23 m.

Tarih: İ.Ö. 99.

Edisyon: Blinkenberg, *Lindos*, s. 169-171, nr. 2; Higbie, *Lindian Chronicle*, s. 104.

¹¹⁰⁶ Bu konu hakkında bkz. F. Gschnitzer, RE Suppl. 13, s.v. *Proksenos*, s. 627-730; Marek, *Proxenie*, s.121 vdd., ticaretle ilgili olarak, *Ataleia-Asyilia-Epinomia* hakları için 157 vd., vatandaşlık hakkını elde etmeleri ile ilgili 152 vdd. *Proksenia* hakkı ve ticaret ilişkisi için ayrıca bkz. Marek, *Handel und Proxenie*, s. 67-78.

¹¹⁰⁷ Krş. L. Robert, *études de Numismatique grecque*, Paris 1951, s. 179 vdd.

¹¹⁰⁸ Krş. Marek, *Proxenie*, s.128 vdd.

¹¹⁰⁹ Krş. Gschnitzer, *op. cit.*, s. 655 vd.

¹¹¹⁰ İsmi adalar ve Yunanistan'daki yoğunluğu için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 82; II s. 65 vd.; IIIA s. 72 vd.; IIIB s. 67.

(XXIV) Φασηλίται κράνη καὶ δρέπανα, ἐφ' ὧν ἐπε-
γέγραπτο· "Φασηλίται ἀπὸ Σολύμων τᾷ Ἀθα-
ναΐαι τᾷ Λινδίαι, Λακίου τοῦ οἰκιστᾶ ἀγευμέ-
νου", <ὡ>ς ἀποφαίνεται Ξεναγόρας ἐν τᾷ α
τᾶς χρονικᾶς συντάξιος.

Ksenogoros'un Khronikler'inin birinci kitabında da gösterdiği gibi, Phaselis'liler, üzerinde "Lakios koloniye önderlik ettiği sırada Phaselis'liler Athena Lindia için Solymler'den gassetiler" yazılı mızrak ve orakları Athena Lindia'ya adadılar.

Burada Athena Lindia Tapınağı rahipleri ve Lindos'luların İ.Ö. 99 yılında diktikleri anıtsal stelin üzerindeki yazıtta geçen ve Phaselis'lilerin tanrıçaya yaptıkları adamaya değinen bölüm söz konusudur¹¹¹¹; yazıtta göre Phaselis'liler tanrıçaya mızrak ve oraklar adanmışlardır. Mızrak ve orakların üzerinde yazılanlar ise Phaselis'in antik kaynaklarda geçen kuruluş mitosları ile ilişkilidir. Antik geleneğe göre, Argos ya da kimilerine göre Lindos'lu olan Lakios, Mopsos'un annesi Manto'nun bir kehaneti üzerine buraya gelerek kent kurulacağı toprakları Kylabras adlı yerli bir çobandan satın alarak Phaselis'i kurmuştur¹¹¹². Phaselis'lilerin savaştığı Solymler'in yaşadıkları bölge ve bu halkın ethnikonu üzerine farklı bilgiler ve görüşler vardır. Strabon Solymler'in, Homeros'un bahsettiği halk¹¹¹³ olmadığını ve onların Tauros'un, Lykia sınırından Pisidia'ya uzanan en yüce doruklarında yaşadıklarını aktarır¹¹¹⁴. J. Börker-Klähn, Pisidia kenti Termessos üzerinde yükselen Solymos Dağı ve buradaki Zeus Solymeus kültü dolayısıyla Solymos'luların ayrı bir halktan ziyade söz konusu kültün müminleri için kullanılan ortak bir adlandırma olduğunu düşünmektedir¹¹¹⁵.

TEp. 22. Lindos: *Phaselis'lilerin onurlandırdığı Aktaion Athena Lindia'ya adıyor*

Lartos mermerinden dikdörtgen bir kaide. Kaidenin alt kısmı noksandır, üst kısımda bir akıtma yuvası vardır, taşın sağ yarısı tamamen aşınmıştır.

Buluntu Yeri: Lindos *akropolis* 'inde bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 0,614 m; genişlik: 0,374 - 0,42 m; derinlik: 0,295 – 0,314 m; harf yüksekliği: 0,009 – 0,011 m; 1. Str.'da 0,016 m.

Tarih: İ.Ö. 2. yy.

Edisyon: Blinkenberg, *Lindos*, s. 453 vdd. nr. 189; Vásquez, *Inscriptions Rodias*, Madrid 1988, nr. 688; Nollé, *Side I*, s. 225 nr. 23; Adak, *Rhodische Herrschaft im Lykien*, s. 274.

Ακταίων Ἐξ[ακέστου]
ἀγησάμενος ἐ[π]ὶ [Χερσονάσου καὶ Σύμας]
καὶ στραταγή[σας — — — — —]
καὶ ἄρχας [ἀφράκτων]
καὶ ἐπαινε[θεὶς καὶ στεφανωθεὶς]

¹¹¹¹ Lindoslular'ın Athena Lindia'ya adanan kutsal adakların kayda geçirilmesi hususunda verdikleri karar hakkındaki tartışmalar için bkz. Wiemer, *Rhodische Traditionen*, s. 27 vdd. ve Higbie, *Lindian Chronicle*, s. 104.

¹¹¹² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Böl. 2. 1. 3.

¹¹¹³ Homeros *Odyseus V 276-283*'de Aitiopia'luların ülkesinden dönen Poseidon'un, salıyla yolculuk yapan Odysseus'u Solyma Dağları'ndan gördüğünü anlatır.

¹¹¹⁴ Strab. I 1, 10; I 2 10.

¹¹¹⁵ Krş. J. Börker-Klähn, *Neues zur Geschichte Lykiens*, Athenaeum 82, 1994, s. 322 vd.

χρυσέωι στ[εφάνωι ὑπὸ τοῦ δάμου]
τοῦ Φασηλ[ιτᾶν καὶ ὑπὸ — — —]
Ἀθάναι Λι[νδίαι καὶ Διὶ Πολιεῖ].

Θόας Σ[ιδάτας ἐποίησε].

vacat

Ἀθάναι Λι[νδίαι καὶ Διὶ Πολιεῖ].

vacat

Θόας Σιδά[τας ἐποίησε].

Khersonessos ve Syme'de hegemon olan, strateg ve donanma komutanı, Phaselis'liler ve tarafından övülmüş ve altın bir taçla onurlandırılmış olan Heksakestos oğlu Aktaion Athena Lindia'ya ve Zeus Polieus'e adadı. Bunu Side'li Thoas yaptı. Athena Lindia'ya ve Zeus Polieus'e adadı. Bunu Side'li Thoas yaptı.

Muhtemelen Syme Adası'ndan olan Heksakestos oğlu Aktaion¹¹¹⁶ Rhodos'ta pek çok önemli memuriyette bulunmuştur. Bu yazıt Rhodos'un İ.Ö. 190 yıllarında yaptığı deniz operasyonu sırasındaki olaylarla ilgili olmalıdır¹¹¹⁷. Blinkenberg, Aktaion'un o zamanlar Eudamos yönetimindeki donanmada komutan (ἄρξας ἀφράκτων) olduğunu düşünmektedir. Livius'un aktardıklarından bu donanmanın İ.Ö. 190 dolaylarında Side açıklarında Hannibal'e karşı düzenlenen sefer sırasında Phaselis'te demirlediği öğrenilmektedir (*TLit.* 46). Aktaion'un da bu sefer sırasında kente ve bölge halkına yararı dokunduğu ve bundan dolayı onurlandırıldığı düşünülebilir.

Bu eseri yapan sanatçının Side'li olması, Side'nin Hannibal ile Rhodos donanması arasındaki savaşın ardından taraf değiştirip, Roma tarafına geçtiğine işaret etmektedir. Bundan sonra Side'nin Myonessos deniz savaşında da Romalılar'ı desteklediği görülür¹¹¹⁸.

TEp. 23. Kos: Asklepios Agon'unu kazananların listesi

Bir stel, sol kısmı iyi korunmuş, sağ kısmı ise kısmen kaybolmuş, kısmen küçük parçalar halinde birleştirilmiş. Stelin 3 tarafı da yazılıdır. A yüzü oldukça tahrip olmuştur ve satırların baş kısımları kısmen korunmuştur. Esasen merdiven olarak kullanılmak için stelin A yüzünün sol kısmı B yüzünün tamamı ve C yüzünün sağ kısmı traşlanmıştır. Şimdi stel üzerinde sadece C yüzünün sol kısmı görülebilmektedir. Taş alt kısımdan kırılmıştır. A ve C dar yüzler, B ise en geniş yüzüdür.

Buluntu Yeri: Prof. Herzog tarafından Kos'ta Asklepieion alanında yapılan kazılar sırasında bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 52,34 m; genişlik: yak. 3,4 m; sol kısmın derinliği yak. 2,2- 2,5 m.

Tarih: İ.S. ca. 200 -190.

Edisyon: Klee, *Gymnische Agone*, s. 14 vd., 122 nr: 8.

Stel II C yüzü

ἐφ' ἰερέως Θευδότου το[ῦ Θευδότου]

¹¹¹⁶ IG XII 3, 1; Syme Adası'ndan ele geçen bir yazıtta aynı isimli bir şahıs Apollon Pythios'un rahibi olarak geçer. Bu kişi muhtemelen bizim yazıtımızda geçen şahısla özdeşleştirilebilir. Krş. Blinkenberg, *Lindos*, s. 455; Nollé, *Side I*, s. 225.

¹¹¹⁷ Krş. Nollé, *Side I*, s. 225. dpn. 120.

¹¹¹⁸ Nollé, *Side I*, s. 62 dpn. 42.

τοῦ Ἀρχιδάμου καὶ ἀγωνο[θέ]τα Δ[αματρί]-
ου τοῦ Δαμ<α>τρίου τοῦ Ἑρμίπ[που] καὶ μονά[ρ]-
χου Μελανκρίδα τοῦ Ἀριστοδ[άμο]υ τοῖδε ἐν[ί]-
5 κων τὸν ἀγῶνα τῶν Ἀσκληπ[ιεῖω]ν · σαλπ[ι]-
τάς·..
..... πα[ῖδ]ας Πυθικ[οῦς]
πάλαν· Νικομήδης Ἀναξιβίου· δεύτε[ρ]ος· Ἀπολλώ[νι]-
50 ος Λαφάνους Φασηλίτης·

*Arkhidamos oğlu Theudotos oğlu Theudotos'un rahipliği, Hermippos oğlu Damatrios oğlu Damatrios'un agonothetes'liği ve Aristodamos oğlu Melan-
kridas'ın monarkhes'liği sırasında şunlar Asklepion agonunu kazandılar.....
Pythia çocuk güreşini: Anaksibios oğlu Nikomedes (kazandı); ikinci; Laphanes
oğlu Phaselis'li Apollonios (oldu).*

Burada, Kos adasında 4 yılda bir kutlanan ve daha çok komşu adalardan (Rhodos, Khios, Samos) ve Küçük Asya'dan (Ionia, Karia, Pamphylia) yarışmacıların katıldığı Asklepios *Agonu*'nun çocuklar katagorisi güreş müsabakasının sonuçlarının yer aldığı yazıt söz konusudur.

Str. 50 Tanrı Apollon'dan türetilmiş olan Ἀπολλώνιος ismi tüm antik dünyada sevilen bir isimdir. Biri Melanippion'dan ele geçen Helenistik bir yazıtta (TEp. 7) diğeri de Helenistik Dönem kent sikkelerinden üçünde geçen¹¹¹⁹ Apollonios isminde iki kişi daha tanınmaktadır. İ.Ö. 6. yüzyıldan itibaren görülen, fakat çok rağbet edilmeyen bir isim olan Λαφάνης, bu yazıt dışında Rhodos kenti Kamiros, Rhodos Peraiası, Akarnania kenti Lekka, Argolis kenti Troizen, Arkadia kentleri Kynourioi ve Paos'ta da belgelenmiştir¹¹²⁰.

TEp. 24. Rhodos: *Phaselis'li Polykrates'in de adının geçtiği bir abone listesi*

Mavimsi renkte kireç taşından sütun biçiminde geniş bir stel, alt ve üst kısımda profillendirilmiş; stelin üst kısmında geniş bir kırık var; ön yüzde A yazıtının altında üzeri kavisli bir altar tasvir edilmiş. Ön ve arka yüzünde aynı yazıt (A) tekrar edilmiştir. Sağ yüzde bir abone listesi (B) bulunmaktadır.

Buluntu Yeri: Rhodos'un kuzey *nekropolis* alanında bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 1,50 m; genişlik: 0,40-0,42 m; derinlik: 0,38-0,40 m; harf yüksekliği: (A): 0,015 m; (B): Üst yazı: 0,013 m, liste: 0,011 m.

Tarih: İ.Ö. 185.

Edisyon: V. Kantorini, ANEKΛΟΤΕΣ ΕΠΙΓΡΑΦΕΣ ΡΟΔΟΥ 2, Athen 1989, s. 73-85, nr. 10; Nollé - Schindler, *Selge*, s. 51 vd. T 48; *SEG XXXIX* nr. 737

A
Κτησιφῶν
Χερσονασίτας

¹¹¹⁹ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 124, nr. 348-350.

¹¹²⁰ SEG XIV 699b, 36; I. v. Rhod. Peraia nr. 151b str. 36; IG IX 1² 238 vd; IG IV 1 757; IG V 2 I, 43; Hdt. VI 127. 3. Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I* s. 283; IIIA s. 268.

εὐεργέτας τοῦ κοινοῦ
 καὶ στεφανωθεὶς
 5 χρυσέωι στεφάνωι
 ἀνέθηκε
 ὑπὲρ ἑρανιστᾶν
 Σαμοθραικιστᾶν
 Ἀριστοβουλιαστᾶν
 10 Ἑρμαῖστᾶν
 Παναθηναῖστᾶν
 τῶν σὺν Κτησιφῶντι.

B

ἐπ' ἱερέως Νικασαγόρα τοῖδε τῶν ἑ-
 ρανιστᾶν δηλόμενοι συνεπαύξειν
 τὸν ἕρανον ἐπαγγείλαντο δώσειν
 δωρεὰν ἀργύριον εἰς τόπον ποτ' ὠ-
 5 νὰν καὶ ἀπέδωκαν.

.....

32 Πολυκράτης Φασηλίτας [δρ(αχμὰς) –]

- A. *Birliğin euergetes'i, altın bir taçla taçlandırılmış olan Khersonesos'lu Ktesiphon, Samothraikiastai Aristobouliastai Hermaistai Panathenaistai Ktesiphon (derneği) üyeleri için adadı.*
- B. *Nikasagoras'ın (Helios) rahipliği sırasında eranos'un (birlik hissesi) arttırılmasını isteyen aşağıdaki birlik üyeleri yerin satın alınması için para vereceklerini bildirdiler ve ödediler.*

.....

*Phaselis'li Polykrates * darkhme*

Burada Σαμοθραικιστᾶι Ἀριστοβουλιαστᾶι Ἑρμαῖστᾶι Παναθηναῖστᾶι οἱ σὺν Κτησιφῶντι¹¹²¹ derneğine mezarlık alanı olarak hizmet görecek olması gereken ve aralarında Phaselis'li Polykrates'in de olduğu 36 üyenin hisselerini içeren bir arazinin alınması söz konusudur. Derneğin isminden de anlaşıldığı gibi Ktesiphon derneğin *euergetes*'idir.¹¹²²

Yazıt, B kısmında ilk satırda adı geçen Helios rahibi sayesinde tarihlendirilmektedir; şimdiye kadar Rhodos'tan Nikasagoras isimli iki tane *eponym* rahip bilinmektedir. Bunlardan ilki İ.Ö. 185, diğeri ise İ.Ö. 123 yılındandır. Kontorini harf karakterinin ve abone yazıtında Amisos'lu Zenon'un¹¹²³ geçmesinin daha erken bir tarihe işaret etmelerinden dolayı İ.Ö. 185 tarihini kabul eder.

Str. 32 Bu isim hem Anadolu'da¹¹²⁴ hem de Yunanistan ve adalarda¹¹²⁵ oldukça sık karşılaşı-

¹¹²¹ Bu, Samothrake tanrıları Artemis Aristoboule, Hermes ve Panatheneia'dan adını almış bir dernektir. Bu dernek şimdiye kadar tanınmıyor olsa da ismini tamamlayan parçaları için Pugliese - Caratelli, *Associazioni*, 176-186'da Rhodos derneklerinin isimlerini içeren listeye bakınız.

¹¹²² οἱ σὺν δεῖνι fomülasyonunu taşıyan birlik isimleri hakkında krş. F. Poland, *Geschichte des griechischen Vereinswesens*, Leipzig 1909, s. 75 vd.

¹¹²³ Kontorini bu kişiyi aynı isimli bir heykeltraşla özdeşleştirir. Bu heykeltraş için bkz. Blinkenberg, *Lindos II*, nr. 53.

¹¹²⁴ Krş. I. v. Iasos, nr. 9; I.v. Priene, nr. 126, 145; I. v. Rhod. Peraia, nr. 510, 722; Bean, *Türk Ark. Derg.* 9,

lan bir isimdir. Phaselis'in Helenistik Dönem sikkelerinden birinde, Polykrates isimli bir me-
mur tanınmaktadır¹¹²⁶.

TEp. 25. Rhodos: Phaselis 'li Kleo 'nun da adının geçtiği bir abone listesi

Lartos mermerinden kalın bir taş levha, üs kısımdaki profili korunmuştur.

Buluntu Yeri: 1925 yılında Caserme della Regina yanında bulunmuştur, şimdi Rhodos mü-
zesindedir.

Ölçüler: yükseklik: 1,12 m; genişlik: 1,30 m; derinlik: 0,30 m; harf yüksekliği: 0,015 m.

Tarih:

Edisyon: Jacopi, *Nuove epigrafi*, s. 177 vdd. nr. 6; Krş. Nollé - Schindler, *Selge*, s. 52, T 49.

.....
Κλεὼ Φασηλίτις μέτοικος
25 ἄς κύριος Σόλων Βηρύτιος
μέτοικος διακοσίας
.....

*Phaselis 'li metoikos Kleo, efendisi Berytos 'lu metoikos Solon 200 (drakhmai öde-
di).*

Jacopi buradaki sayıların, adı geçen kişilerin efendileri tarafından ödendiği için, ilgili şahısla-
rın korunması ya da gözetiminin söz konusu olduğu nafaka parasıyla ilgili olduğunu düşünür.

Str. 24 Anadolu'da nadiren belgelenen Κλεὼ ismi daha çok Ionia'da karşımıza çıkarmakta-
dır¹¹²⁷.

TEp. 26. Rhodos: Phaselis 'li Demetrios ve Dioskyridas 'ın geçtiği abone listesi

Beyaz mermerden blok, yan yüzünde büyük bir parça kırılmış.

Buluntu Yeri: Kaydedilmemiştir.

Ölçüler: yükseklik: 0,86 m; genişlik: 0,83 m; derinlik: 0,45 m; harf yüksekliği: 0,06 m.

Tarih:

Edisyon: Pugliese-Carratelli, *Associazioni*, s. 168 vdd. nr. 21.

A col. III
33 Διοσκουρίδας Φασηλείτας καὶ ὑπὲρ τᾶς
γυναικὸς Ἀριστοβουλίδας [(δραχμὰς) ·]

B col. II
32 Δημήτριος Φασηλείτας (δραχμὰς) ἔ

1959, 42-43, no. 2 ; Fraser & Bean, *Rhodian Peraia*, no. 43.

¹¹²⁵ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 378 vd.; II s. 373; IIIA s. 369; IIIB s. 353.

¹¹²⁶ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 124, nr. 365.

¹¹²⁷ A. Rehm, *Didyma II: Die Inschriften*, Berlin 1958, nr. 341; I. v. Milet, nr. 136, 142, 154. Bu ismin adalar ve Yunanistan'daki kullanımı için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I*, s. 265 vd.; II s. 267; IIIA s. 250; IIIB s. 239.

*Phaselis’li Dioskouridas, karısı Aristoboulis için de * drakhmai (ödedi)*
Phaselis’li Demetrios 5 drakhmai (ödedi).

Burada da yukarıdaki yazıttaki gibi nafaka paralarının ödenmesi söz konusudur. Dioskouridas’ın karısı Aristoboulis, Rhodos’tan başka bir yazıtta¹¹²⁸ daha geçmektedir. Bu, Aristoboulis ve oğlunun adının geçtiği bir mezar yazıtıdır. Aristoboulis burada kendisi Berytos’lu¹¹²⁹ oğlu ise babasının ethnikonunu alarak Phaselis’li olarak geçer ama kocasının ismi anılmaz. Muhtemelen bu iki şahıs aynı kişi olmalıdır.

Col. A str. 33-34 Διοσκουρίδας ismi Διοσκουρίδης’in Dor diyalektindeki formudur. Anadolu’da nadir görülen bu form Kikladlar ve Yunanistan’da daha çok karşımıza çıkarmaktadır¹¹³⁰. Φασηλείτας = Φασηλίτης¹¹³¹.

TEp. 27. Rhodos: *Aphrodisiastai Hermogeneioi Derneği’nin arazileri hakkındaki dekret*

İki tarafı da yazıtlı gri mermerden bir stel.

Buluntu Yeri: 1919 yılında Rhodos’un güneydoğu nekropolis’inde bulunmuştur, şu an Rhodos müzesinde durmaktadır (env. no. 1037).

Ölçüler: yükseklik: 0,60 m; genişlik: 0,63 m; derinlik: 0,15-16 m; harf yüksekliği: not edilmemiş.

Tarih: İ.Ö. 2. yy.¹¹³²

Edisyon: A. Maiuri, *Un nuovo decreto di associazione a Rodi*, ASAA 4-5, 1921-2, s. 223-232; SEG III, 674 (düzeltilme literatür ile birlikte); Pugliese - Carratelli, *Associazioni*, s. 156-161 nr. 18 ve 194; F. Pringsheim, *Greek Law of Sale*, Weimar 1950, s. 151 dph. 6; Fraser, *Rhodian funerary Monuments*, s. 60 vd. ve 150 vd.; Krş. Nollé - Schindler, *Selge*, s. 55, T 53.

B

ἀπὸ τοῦ χρηματισμ[οῦ] Ἑρμογένει Φασηλίτα]ι Μηνογένει | Γαλάται
 Θευδότῳ Ἄραβι καὶ Ἀφροδισιαστᾶν Ἑρμ]ογενείων κοινῶι ἔχετε. | ἐπ’ ἱερέως
 Ἀρχίνου Καρνείου πέμπται ἰσταμένου, Νικασίῳνι Νικασίῳνος Λιν-|δοπολίται ὁ
 ἔδοξε ἐν τῶι συλλόγῳ κατὰ τὸ ψάφισμα (δραχμᾶς) α ἀμφούριον (διωβέλιον). |
 Νικασίῳνι Νικασίῳνος Λινδοπολίται, ἐπ’ ἱερέως Ἀρχίνου Καρνείου πέμπται
 ἰσταμένου, Ἑρμογένησ καὶ Μηνογένησ καὶ Θεύδοτος καὶ Ἀφροδισιαστᾶν
 Ἑρμογενείων κοινὸν ὁ ἔδοξε ἐν τῶι συλλόγῳ κατὰ τὸ ψάφισμα (δραχμᾶς) α
 ἰ ἀμφούριον (διωβέλιον) ἔχει. ἐπὶ Ἀρχ[ί]νου Καρνείου πέμπται ἰσταμένου
 (δραχμᾶς) α. | Ἀφροδισιαστᾶν Ἑρμογεν[ε]ίων κο[ιν]ῶν Σωσιστράτῳ
 Ἀγοράνακτος Βρυγινδαρί-| [ω]ι ο[ι]κί[α]ς ἐν τῶι ἄστε[ι] π[ά]σας [κ]αὶ οἰκοπέδου τοῦ
 ποτὶ τᾶι οἰκίαι παντὸς ἅι | γέ[ι]το[νες] Μουσᾶν τέ[μ]ε[νος] Δ[α]μ[α]ίνετος Σωκράτευσ
 Ἄμι[ος] κ]αθ’ ὑοθεσίαν δὲ | [Δ]αμο[κ]ρά[τε]υσ Σ]ιλύριος [καὶ] Τρι[... συ]ννομᾶς

¹¹²⁸ Bkz burada TEp. 36; Maiuri, *Rodi e Cos*, s. 127 vd. nr. 384; Fraser, *Rhodian funerary Monuments*, s. 20, dph. 89

¹¹²⁹ Phoinike sahilinde yer alan bir liman kenti.

¹¹³⁰ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I* s. 140; IIIA s. 131; IIIB s. 123.

¹¹³¹ εἰ diftongunun iota yerine kullanılması için bkz. Gignac, *Grammar I*, s. 189 vd., α’nın η yerine kullanılması için ise bkz. Buck, *Greek Dialects*, s. 21, 37.

¹¹³² Rhodos’ta ele geçen bu tür yazıtlar genellikle Helenistik Dönem’e tarihlenir, bunlardan sadece birkaç tanesi İmparatorluk Dönemi’ndendir. Krş. Fraser, *Rhodian Funerary Monuments*, s. 60. dph. 343.

κοινὸν ὥστε κομ[ισά]μ[ε]νὸν τε τὰν ὑ-|πόλο[ι]πον [τιμὰ]ν. (δραχμὰς) μ(υρίας) [β] τὸ [καθόλ]ον ἐμ μηνὶ Πεδαγειτνύωι [τ]ῶι ἐπὶ Ἀρχίνου |παρασ[χέσθαι] Θε[α]ιδ[η]το[ν] Φιλ[έ]α Ἀσ[τ]υπαλαιῆ {ι} παραδιδόντα [τὸν] ἀμφουριασμὸν |Ἀμεινῆ[ι]]ω[.....] εἰς τὰν τιμὰν (δραχμὰς) α. ἐκ τοῦ λόγου ἀμῶν ποτιδιαγρά- |φει. ἐπ' ἰερέως Ἀρχίνου Π]εδαγειτνύου τρίται ἐξ ἰκάδο[ς] Νικασί[ω]ν Νικασίωνος |Λινδοπολίτας [καὶ Ἀφροδισι]αστᾶν [Ἐ]ρμογενε[ί]ων κοινὸν Σ[ω]σιστράτωι Ἀγοράνα-|κτος Βρυγινδαριῶι [πρόδομα] εἰς τὰν τιμὰν τᾶς οἰκίας (δραχμὰς) α. Ἀφροδισιαστᾶν Ἐρμο-|γενείων κοινῶι Ἐρμο[γ]έ[ν]ει Φασηλίται μετοίκωι καὶ Μηνογένει Γαλάται μετοί-|κωι καὶ Θευδότωι Ἄραβι· ἔ[χ]ετε. ἐπὶ Ἀρχίνου Βαδρομ[ί]ου δευτέραι Νικασί-|ων Νικασίωνος Λινδοπολίτας καὶ Ἀφροδισιαστᾶν Ἐρμογενείων κοινὸν |Σωσιστράτωι Ἀγοράνακτος Βρυγινδαριῶι οἰκίας ἐν τῶι ἄστει τιμὰν τὰν |ὑπόλοιπον ὥστε παρασχέσ[θαι] τε Θεαίδητον Φιλέα Ἀστυπαλαιῆ παραδιδόν-|τα τὸν ἀμφουριασμὸν Περδίκ[κ]αι Σατύρου Ἀργείωι καὶ Ἀφροδισιαστᾶν vac. |vac. κοινῶι (δραχμὰς) μ(υρίας) α ἀμφούρια (δραχμὰν) α. vac. |

B

- - *Elde edilen gelirden:Phaselis'li Hermogenes'e, Galatia'lı Menogenes'e, Arabi'alı Theudotos'a ve Aphrodisiastai Hermogeneioi derneğine (verilsin).....; (Siz de) alınız. Arkhinos'un (Helios) rahipliği sırasında, Karneios ayının ilk beşinci gününde; Nikasion oğlu Lindos'lu Nikasion toplantıda karar uyarınca buna 1 (drakhme)olarak karar verdi, Nikasion oğlu Lindos'lu Nikasion amphourion (sınır parası) olarak da diobelion'a (=2 obol gündelik) karar verdi. Arkhinos'un (Helios) rahipliği sırasında, Karneios ayının ilk beşinci gününde; Hermogenes, Menogenes, Theudotos ve Aphrodisia'luların Hermogeneioi derneği toplantıda karar uyarınca kararlaştırılan bu 1 (darkhme), ve sınır parası olarak da diobelion alıyor. Arkhinos'un (Helios) rahipliği sırasında, Karneios ayının ilk beşinci gününde Aphrodisiastai Hermogeneioi derneği de Agoranaks oğlu Brugindaris demos'undan Sosistratos'a kentteki tüm evinin ve evin yanındaki Mousaların temenos'una kadar uzanan bütün arazisinin (timesini), Sokrates oğlu Amios'lu Damainetos, adapsion aracılığıyla da Silyris'li Damokrates ?; birliğin, otlakları^{yak.8}.... Pedageitnyos ayında. Arkhinos'un (rahiplik yaptığı sırada), Panamos ayının altısında; Phileas oğlu Astupalaia'lı Theaidetos devir işlemlerini Argos'lu Ameines'e teslim etsin. Time için Arkhinos'un rahiplik yaptığı sırada, Pedageitnyos ayının 23. gününde (τρίται ἐξ ἰκάδος); Nikasion oğlu Lindos'lu Nikasion ve Aphrodisiastai Hermogeneioi derneği Agoranaks oğlu Brygindaris demos'undan Sosistratos'a evin timesi içinve Aphrodisiastai Hermogeneioi derneği metoikos olan Phaselis'li Hermogenes'e ve metoikos olan Galatia'lı Menogenes'e ve Arab Theudotos'a ..; alınız. Arkhinos'un rahipliği sırasında, Badromios ayının ikisinde; Nikasion oğlu Lindos'lu Nikasion ve Aphrodisiastai Hermogeneioi derneği Agoranaks oğlu Brygindaris demos'undan Sosistratos'a kentteki evinin geri kalan cezasını (time), Phileas oğlu Astupalaia'lı Theaidetos'un, devir işlemlerini Saturos oğlu Argos'lu Perdikkass'a teslim ederek ve Aphrodisiastai Hermogeneioi derneğine devir işlemleri için 1 drakhme (vererek) yerine getireceği şekilde, (versin???)*

Burada Phaselis’li Hermogenes’in kurduğu *Aphrodisiastai Hermogeneioi*¹¹³³ derneğinin, üyelerinin gömü işlemlerinin yapılacağı mezarlık alanının alınmasıyla ilgili verdiği İ.Ö. 2. yüzyıldan bir karar dekreti söz konusudur. İki kısımdan oluşan yazıt bir bloğun ön ve arka kısmına yazılmış ve mezarlığın orta yerine dikilmiştir. İlk kısımda derneğin *euergetes*’i olan Zenon, tüm dernek üyelerinin ortak sahip olduğu arsalar ve mezar alanları hakkında verilen kararlar her bir üye için garanti altına alınsın diye, bu kararları stele yazacak bir kişi tayin etmesi için derneğe dilekçe verir. Seçilen kişi görevini tamamlamadan ölünce, Zenon devam eden yılda, seçildiklerinden sonra 60 gün içinde bu işi yapmaları gereken iki kişinin seçilmesi için başka bir dilekçe daha verir. İkinci kısımda ise derneğin kurucusu Hermogenes ve direkt ona bağlı memurlar, üyelerin kendi malları ile ilişkili hesap tutarak bunları arşivlemişlerdir¹¹³⁴. Rhodos’ta çok sayıda sosyal dernek vardır, bunlar yabancı halkların yaşamının çok önemli birer parçalarıdır ve tabiki onların yararına; Rhodos’ta ve Rhodos teritoryumunda oturan yabancı halk, bu derneklerin gösterişli unvanları, özel memuriyetleri, rahiplikleri, toplantıları, kültleri ve sosyal hizmetleriyle Rhodos’un kendi vatandaşlarının sahip olduğu tarzda sosyal bir ortam, terfi şansı ve cömert bağışlar için benzer şartları elde ederler¹¹³⁵.

TEp. 28. Rhodos: *Aphrodisiastai Hermogeneioi Derneği Hermogenes’i onurlandırıyor*

Lartos mermerinden bir blok.

Buluntu Yeri: Piazza dell’Arsenale.

Ölçüler: yükseklik: 0,90 m; genişlik: 0,285 m.

Tarih: İ.Ö. 2. yy.

Edisyon: Jacopi, *Nuove epigrafi*, s. 214 nr. 53; Fraser, *Rhodian funerary Monuments*, s. 155 dpn. 366.

[Ἐρ]μογένη Φασηλίταν
 τὸ κοινὸν τὸ Ἀφροδισιαστᾶν Ἑρμογενείων
 ἐτίμασε ἐπαίνῳ καὶ θαλλοῦ στεφάνῳ καὶ
 χρυσέοις δυσί, εἰκόνη χαλκέαι, εὐεργεσίαι,
 ἀναγορεύσει τᾶν τιμᾶν ἐν πάσαις ταῖς
 συνόδοις εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον
 [ἀρ]ετ[ᾶ]ς ἔν[ε]κα καὶ εὐνοίας [καὶ] φιλοδοξίας καὶ
 [— — — τᾶς εἰς αὐτό]

Aphrodisiastai Hermogeneioi derneği Phaselis’li Hermogenes’i erdemi, iyi niyeti ve onur severliği dolayısıyla övgüyle, zeytin dalından bir çelenkle, 2 altın sikkıyla, bronz bir heykelle, euergesia ile ve bütün toplantılarda her zaman için onurlarının ilan edilmesiyle onurlandırdı.

Phaselis’li Hermogenes’e kurucusu olduğu *Aphrodisiastai Hermogeneioi* derneği tarafından

¹¹³³ Bu dernek için bkz. Pugliese - Caratelli, *Associazioni*, s. 179, 194 dpn. 3.

¹¹³⁴ Krş. V. Gabrielsen, *The Rhodian associations and Economic activity*, şurda: Z.H. Archibald-J. Davies-V. Gabrielsen-G.J. Oliver (ed.), *Hellenistic Economies*, s. 229, 235.

¹¹³⁵ Fraser, *Rhodian Funerary Monuments*, s. 60. Rhodos dışında hiçbir yerde Roma öncesi bir dönemde dernek tarafından özel bir şahsın gömülmesi ve canaze töreniyle ilgili olarak gömü yeri için toprak alınması uygunlaması tespit edilememiştir. Bu sadece Helenistik dönem Rhodos’unda vardır.

pek çok onur bahşedilmiştir.

TEp. 29. Rhodos: *Moskhion, Samothraikiastai Derneği tarafından onurlandırılıyor*

Yerel kaba bir mermerden, küçük dikdörtgen bir altlık; üzerinde stel dikilmesi için yapılmış bir oyuk vardır. Yazılı kısmın yanında bir zeytin dalı çelengi kazınmıştır.

Buluntu Yeri: Güneydoğu *nekropolis*'inde bulunmuştur.

Ölçüler: uzunluk: 0,29 m; yükseklik: 0,14 m; derinlik: 0,23 m; harf yüksekliği: 0,01 m.

Tarih: İ.Ö. 2. yy

Edisyon: Maiuri, *Rodi e Cos*, s.53 nr. 43; Fraser, *Rhodian Funerary Monuments*, s. 156, dpn. 369.

τὸ κοινὸν τὸ Σαμοθραικιαστᾶν
 ἐτίμασε Μοσχίωνα
 Φασηλίταν χρυσέωι
 στεφάνωι καὶ ὑπὸ
 Παναθηναϊστᾶν
 θαλλίνωι καὶ ὑπὸ
 Ἀφροδισιαστᾶν θαλλίνωι.

Samothraikiastai derneği, Panathenaistai derneği tarafından zeytin dalından bir çelenkle ve Aphrodisiastai derneği tarafından da bir zeytin dalı çelengiyle taçlandırılmış olan Phaselis'li Moskhion'u altın bir çelenkle onurlandırdı.

Moskhion üç farklı koinon tarafından onurlandırılmıştır. Burada ayrı ayrı dernekler olarak verilmiş olan Σαμοθραικιασταὶ, Παναθηναϊσταὶ ve Ἀφροδισιασταὶ dernekleri Rhodos'ta ele geçen pek çok yazıttan bilinmektedir¹¹³⁶. Panathenaistai ve Aphrodisiastai derneklerinin onurlandırmaları daha önceden yapılmış olmalıdır, fakat Samothraikiastai derneğinin onurlandırması finit fiille verilmiştir. Fraser bu yazıt ve Rhodos'tan ele geçmiş buna benzer birkaç yazıtın mezar yazıtı formu göstermediğini, fakat işlenmiş altlıklar üzerine yazılmış olan bu yazıtların hiçbir şekilde heykel altlığı da olamayacaklarını düşünür¹¹³⁷. Fakat bu yazıtın akkusativle kurulmuş formülasyonu dolayısıyla bir onur yazıtı olduğu düşünülebilir. Burada Rhodos'taki yabancı halkların kendi geleneklerine uygun olarak yaptıkları onurlandırmalar söz konusudur, zira Rhodos'un kendi *demos*'larının yazıtları üzerinde asla böyle detaylar not edilmemiştir¹¹³⁸.

Str. 2 Μοσχίων, Lykia'da çok görülme de, Anadolu'da sevilen bir Yunan isimdir¹¹³⁹.

Yazıt tümüyle Dor diyalektinde yazılmıştır: Σαμοθραικιαστᾶν = Σαμοθραικιαστῶν, Παναθηναϊστᾶν = Παναθηναϊστῶν, Ἀφροδισιαστᾶν = Ἀφροδισιαστῶν¹¹⁴⁰.

¹¹³⁶ Bu dernekler için bkz. Pugliese - Caratelli, *Associazioni*, 179, 183 ve 184.

¹¹³⁷ Fraser, *Rhodian Funerary Monuments*, s. 65.

¹¹³⁸ Fraser, *Rhodian Funerary Monuments*, s. 65.

¹¹³⁹ Krş. TAM II 40, 794. Adalar ve Yunanistan'daki yaygın kullanımı için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 320; II s. 320 vd.; IIIA s. 305 vd.; IIIB s. 293.

¹¹⁴⁰ α'nın ω yerine kullanımı için bkz. Buck, *Greek Dialects*, s. 43; Φασηλίταν = Φασηλίτην, α'nın η yerine kullanımı için bkz. Buck, *Greek Dialects*, s. 21, 27.

TEp. 30. Rhodos: *Agathanor bir Rhodos Derneği 'nde Agonotetheslik görevi yapıyor*

Mermerden bir levha.

Buluntu Yeri: 1885 ya da 1886 yılında Rhodos'ta, zarar görmüş bir kilisenin içinde bulunmuştur. F. Hiller von Gaertringen bu taş kent dış mahallesi Hagioi Anargyri'de Kamil Efendinin avlusunda görmüştür.

Ölçüler: not edilmemiştir.

Tarih: İ.Ö. 1. yy.

Edisyon: P. Foucart, *Inscription de Rhodes*, BCH 10, 1886, s. 199-210; IG XII 1, 127; Gaertringen, *Inscripfen aus Rhodos*, 60 vd.; H. van Gelder, SGDI 4108; krş. Nollé - Schindler, *Selge*, s. 55 vd. T 54.

col. B

30 ἐπὶ ἀγωνοθέτα

Ἀγαθάνορος Φασηλίτ[α]

ἐνίκει φυλὰ

Νικασιωνηῖς

φύλαρχος

Ἀπολλώνιος Σελαγε[ύς]

γυμνασίαρχος

35 Ἀπολλώνιος Ἀμφιπολί[τας].

Phaselis'li Agathanor'un agonothetes'liği sırasında Nikasioneis phylesi kazandı. Selge'li Apollonios phylarkh idi, Amphipolis'li Apollonios ise gymnasiarkh idi.

Burada verilen listede Ἀσκληπιασταὶ Νικασιώνειοὶ Ὀλυμπιασταί¹¹⁴¹ derneğinin *euergetes*'lerinin ve zafer kazananların isimleri verilmiştir. Dernek tıpkı Rhodos vatandaşları gibi üç bölüme ayrılmıştır, bunlar adlarını kurucularından alırlar¹¹⁴². Bu yazıttan anlaşıldığı üzere tek bir *phyle* kendi başına müsabakalar düzenleyebilmektedir. Derneğin üyeleri arasında Nikasioneis *Phylesi*'nin *agonotethes*'lik memuriyetini üstlenen Phaselis'li Agenor da bulunmaktadır.

Str. 30 ἀγωνοθέτα = ἀγωνοθέτου¹¹⁴³.

Str. 31 Ἀγήνορος, Foucart. Rhodos'ta yaşayan bir Phaselis'li olan Ἀγαθάνωρ'un ismi, Phaselis'te başka bir belgede ya da kent sikkelerinden herhangi birinde belgelenmemiştir. Rhodos Peraiası içinde de bu isim belgelenmektedir¹¹⁴⁴.

Φασηλίτα = Φασηλίτου.

¹¹⁴¹ Buradaki derneğin ismi Gaertringen, *Inscripfen aus Rhodos*, AM 21, 1896, nr. 108'den bilinmektedir. Krş. Pugliese - Caratelli, *Associazioni*, 178.

¹¹⁴² Pugliese - Caratelli, *Associazioni*, 192 vd. Bu derneği vakfeden kişilerin adları Νικασιωνηῖς, Βασιληῖς ve Ὀλυμπιάς'dır

¹¹⁴³ Dor diyalektinde α'nı genitiv singular ου diftongunu karşılmasına yönelik bkz. Buck, *Greek Dialects*, s. 87; Gignac, *Grammar*, s. 13.

¹¹⁴⁴ I. v. Rhod. Peraia, nr. 151; Fraser - Bean, *Rhodian Peraia*, nr. 23. Sevilen bir Yunan ismi olan Ἀγαθάνωρ için bkz. Fraser - Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 2; II s. 2; IIIA s. 2; IIIB s. 2.

TEp. 31. Rhodos: Phaselis 'li falancanın heykeli dikiliyor

Buluntu Yeri: Kaydedilmemiştir.

Ölçüler: Kaydedilmemiştir.

Tarih:

Edisyon: Gaertringen, *Inschriften aus Rhodos*, s. 41, nr. 8

[τὸν δεῖνα Φ]ασηλίτα[ν]

[ὁ δεῖνα] Ἡλιοδώρ[ου].

Heliodoros 'on oğlu falanca, Phaselis 'li falancı (dikti).

Str. 1 Φασηλίταν = Φασηλίτην, Dor diyalekti¹¹⁴⁵.

Str. 2 “Tanrı Helios’un hediyesi” anlamına gelen Ἡλιόδωρος ismi tüm Anadolu’da sevilen bir isimdir. En ünlü tapınağı Rhodos’ta bulunan ve kentte çok büyük saygı gören tanrı Helios’un¹¹⁴⁶ adından türetilen bu isim, özellikle Rhodos ve adalarda oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir¹¹⁴⁷.

TEp. 32. Rhodos: Phaselis 'li Aphrodisios 'un mezar yazıtı

Buluntu Yeri: Rhodos’un aşağı kent yakınlarında bulunmuştur.

Ölçüler: Kaydedilmemiştir.

Tarih:

Edisyon: Hammer, *Topographische Ansichten*, s. 161, nr. 6; Vidua, *Inscriptiones*, tab. XXXVI 3; *CIG* 2528; *IG XII* 1, 159

Ἀφροδίσιος <Φ>ασηλίτας
στεφανωθείς ὑπὸ το[ῦ]
κοινού τοῦ Πανα[θα]να[ῖστᾶν]
[θαλ]λοῦ στεφ[άνωι].

Panathenaistes birliği tarafından zeytin dalından bir taçla taçlandırılmış olan Phaselis 'li Aphrodisios.

Buradaki yazıt Phaselis vatandaşı Aphrodisios’a ait hem mezar hem de onur yazıtı özellikleri taşımaktadır. Bu tür mezar yazıtları, bir şekilde rahmetliye bahşedilmiş olan bir onur listesi barındırırlar. Bunlar bir heykel altlığında yazılmış olan onursal bir ithaftan hemen hemen hiç farklı değildir¹¹⁴⁸. Fakat mezar yazıtlarında genel olarak nominativus ya da sahibiyet bildiren genitivus kullanılır. Onur yazıtları ise daima akkusativus kullanırlar. Buradaki metinde de nominativus kullanılmıştır. İsmi hali dışında, yazıtları taşıyan nesnelere formu da ayırım yapmada kullanılabilir. Örneğin onur yazıtları normalde silindir formu ya da dikdörtgen altlıklar üzerine yazılırlar¹¹⁴⁹.

¹¹⁴⁵ Krş. Buck, *Greek Dialects*, s. 21, 27.

¹¹⁴⁶ Krş. Matern, *Helios und Sol*, s.10 vd.

¹¹⁴⁷ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 201; II s. 203; IIIA s. 192 vd.; IIIB s. 180.

¹¹⁴⁸ Fraser, *Rhodian Funerary Monuments*, s. 65. dph. 368.

¹¹⁴⁹ Fraser, *Rhodian Funerary Monuments*, s. 65.

Str. 1 Tanrıça Aphrodites'ten köklenen Ἀφροδίσιος kelimesi şahıs ismi olarak oldukça fazla belgelenen isimlerdendir¹¹⁵⁰.

Φασηλίτας = Φασηλίτης, Dor diyalekti¹¹⁵¹.

Str. 3 Παναθαναϊστᾶν = Παναθαναϊστῶν için ve bu dernek hakkında krş. *TEp. 29*.

TEp. 33. Rhodos: *Phaselis 'li Artemisia 'nın mezar yazıtı*

Mermer bir stel.

Buluntu Yeri: Kaydedilmemiştir.

Ölçüler: yükseklik: 0,33 m; taban ile birlikte: 0,47 m; genişlik: 0,085 m; harf yüksekliği: 0,02 m.

Tarih: ??

Edisyon: *SERod.*, s. 298 nr. 75

[Ἀ]ρτεμισία
Φασηλίτις
χαίρει.

Phaselis 'li Artemisia, elvada.

Str. 1 Tanrıça Artemis'in isim kökünden gelen ve Antikçağın ünlü kişilerinin de taşımış olduğu¹¹⁵² Ἀρτεμισία adlandırması oldukça sevilen bir isimdir¹¹⁵³.

TEp. 34. Rhodos: *Phaselis 'li Artemo, Damoneikos ve Lykaonia 'lı Olympia 'nın mezar yazıtı*

Mermer bir stel. Yazıt oldukça özenli ve süslü yazılmıştır.

Buluntu Yeri: Mustafa oğlu Mehmet adlı birinin tarlasında bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 0,56 m; genişlik: 0,25 m; derinlik: 0,09 m; harf yüksekliği: 0,01 m.

Tarih: İ.S. 1. yy.

Edisyon: *IG XII 1, 550; Fraser, Rhodian funerary Monuments*, s. 57 dph. 315.

Ἀρτεμοῦς
Φασηλείτιδος
καὶ
Δαμονείκου
Φασηλείτα καὶ
Ὀλυμπιάδος
Λυκαονίσσας.

Phaselis 'li Artemo, Phaselis 'li Damoneikos ve Lykaonialı Olympia 'nın (mezarıdır).

¹¹⁵⁰ Krş. Pape – Benseler, *Griechischen Eigennamen*, s. 182; Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 96 vd.; II s.82 vdd.; IIIA s. 86; IIIB s. 82 vd.

¹¹⁵¹ Krş. Buck, *Greek Dialects*, s. 21, 27.

¹¹⁵² Karia kraliçesinin ve Mausollos'un karısının ismi.

¹¹⁵³ Krş Pape – Benseler, *Griechischen Eigennamen*, s. 148; Fraser –Mathews, *Greek Personal Names*, I s. 83; II s. 66; IIIA 73; IIIB s. 67.

Buradaki yazıtta adı geçen şahısların birbirleriyle olan akrabalık ilişkileri açıkça belirtilmemiştir. Fraser, Rhodas'ta ele geçen mezar yazıtlarını incelediği çalışmasında, Artemo ile Damoneikos'un baba kız olabileceklerini belirtmiş ve Lykaonia'lı Olympia'nın varlığını da başka bir mezar yazıtını örnek göstererek açıklamaya çalışmıştır¹¹⁵⁴. Örnek verdiği yazıtta Physkian *demos*'u üyesi olan bir baba ile kızı arasına Myndos'lu bir *metoikos* girdiği için buradaki yazıtta da aynı durumun söz konusu olduğunu düşünür. Fakat Olympia'nın köle olduğuna dair hiçbir veri yoktur. Bu durumda Olympia'nın Phaselis'li Damoneikos'un karısı olduğu düşünülebilir¹¹⁵⁵. Fakat o zaman da kızın isminin en başta yazılması oldukça tuhaftır. Belki de bu durum kızın anne ve babasından erken ölmesiyle açıklanabilir¹¹⁵⁶.

Str. 1 Tanrıça Artemis'ten türetilmiş bir isim olan Ἀρτεμῶ, Kikladlar, Rhodos, Yunanistan ve Anadolu'da belgelenmiştir¹¹⁵⁷.

Str. 4 “Halk zaferi” anlamına gelen ve δῆμος kökünden türetilen Δαμόνεικος ismi (= Δαμνόνικος = Δημόνικος) Dor diyalektinde verilmiştir¹¹⁵⁸. Bu isim, özellikle Ege adalarında ve Yunanistan'da Dor diyalekti formunda, pek çok kez belgelenmiştir¹¹⁵⁹.

Str. 5 Φασηλείτα = Φασηλίτου¹¹⁶⁰.

TEp. 35. Rhodos: Phaselis'li Asklepias'ın mezar yazıtı

Larthios taşından, girland ve bukranon'larla süslenmiş yuvarlak bir altar.

Buluntu Yeri:

Ölçüler: yükseklik: 0,52 m; genişlik: 0,36 m; harf yüksekliği: 0,014 m.

Tarih:

Edisyon: B. Kontorine, Νέα ῥοδιακά ἐπιγραφαί, AAA VIII, 1975 38, nr. 2.

Ἀσκληπιάς Φασηλίτις.

Phaselis'li Asklepias.

Str. 1 Tanrı Asklepios'tan türetilmiş bayan ismi olan Ἀσκληπιάς Dor diyalektinde verilmiştir (= Ἀσκληπιιάς)¹¹⁶¹. Yunanistan ve adalarda sık sık bu formda belgelenmiştir¹¹⁶², Anadolu'da ise Ἀσκληπιιάς formu görülür¹¹⁶³.

¹¹⁵⁴ Fraser, *Rhodian funerary Monuments*, s. 57 dñn 315a: Ἀλέξανδρος Φιλτάτου Φύσκιος, Ἰδιουσαρίν Μυνδία μέτοικος, Ὀλυμπιάς Ἀλεξάνδρα Φυσκία.

¹¹⁵⁵ Rhodos'tan ele geçen ve farklı soydan bir kadın ve bir erkeğin not edildiği yazıtlar ayrıca belirtmeden de olsa bir evlilik yansıtırlar. Krş. Fraser, *Rhodian funerary Monuments* s. 56, dñn. 306.

¹¹⁵⁶ Zira ilk önce kadının isminin yazılması ve onu kocanın isminin takip etmesi çok nadiren görülür, fakat Fraser bu durumu kadının önce ölmüş olmasıyla açıklar, bizim yazıtımızda da böyle bir sonuca varılabilir. Krş. Fraser, *Rhodian funerary Monuments*, s. 56, dñn. 305

¹¹⁵⁷ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 83; II s. 66; IIIA s. 73; IIIB s. 68; Anadolu örnekleri için bkz. Pape – Banseler, *Griechische Eigennamen*, s. 148.

¹¹⁵⁸ Krş. Buck, *Greek Dialects*, s. 21; Pape – Banseler, *Griechische Eigennamen*, s. 269.

¹¹⁵⁹ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 117; IIIA s. 113; IIIB s. 101.

¹¹⁶⁰ Dor diyalektinde α'nı genetivus singularis ου diftongunu karşılmasına yönelik bkz. Buck, *Greek Dialects*, s. 87; Gignac, *Grammar I*, s. 13; ει = ι, s. 190.

¹¹⁶¹ Krş. Buck, *Greek Dialects*, s. 21.

¹¹⁶² Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 90 ; IIIA s. 79; IIIB s. 74.

¹¹⁶³ Krş. TAM II 875.

Φασηλίτις = Φασηλίτης¹¹⁶⁴.

TEp 36. Rhodos: Phaselis 'li Askapiades ve diğerlerinin mezar yazıtı

Gri mermerden ince işçilikli, bosajlı dikdörtgen bir altar. Yazıt oldukça itinalı ve düzenli bir şekilde yazılmıştır.

Buluntu Yeri:

Ölçüler: yükseklik: 0,58 m; genişlik: 0,63 m; derinlik: 0,36 m; harf yüksekliği: kaydedilmemiş.

Tarih: Harf karakterleri (S Ϟ) ve özenli yazı stili dolayısıyla İ.S. 3. yy.

Edisyon: Maiuri, *Rodi e Cos*, s. 127 vd. nr. 384; Fraser, *Rhodian funerary Monuments*, s. 20, dpn. 89.

Ἰσίωνος Χαλκιδέως
καὶ τᾶς γυναικὸς
Ἑκατέας Βηρυτίας
4 καὶ Ἀριστοβουλίδος Βηρυτίας
καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτᾶς
Ἀσκληπιάδα Φασηλείτα
καὶ Ἀρέτης Λύδας.

*Khalkis 'li Ision ve karısı Berytos 'lu Hekateia ve Berytos 'lu Aristoboulis ve onun oğ-
lu Phaselis 'li Askapiades ve Lydia 'li Arete 'nin (mezarıdır).*

Burada akrabalık ilişkileri karışık olan 5 kişi anılmaktadır. 4. str'daki Aristoboulis 3. str'daki Hekate'nin kızı olabilir. Aristoboulis'in oğlu olarak geçen Phaselis'li Askapiades'in babası da muhtemelen bir Phaselis'lidir ve burada o babasının ethnikonunu almıştır. En sondaki Arete de muhtemelen bu ailenin kölesidir.¹¹⁶⁵

Str. 6 Ἀσκληπιάδας = Ἀσκληπιάδης Dor diyalektinde verilmiştir¹¹⁶⁶. Ἀσκληπιάδα Φασηλείτα'nın genetivus singularis'leri –α ile yapılmıştır¹¹⁶⁷.

TEp. 37. Rhodos: Phaselis 'li Athanokleia ve eşinin mezar yazıtı

Buluntu Yeri: Hagioi Anargyroi mıntikasına giden yolun üzerinde bulunmuştur.

Ölçüler: Kaydedilmemiştir.

Tarih:

Edisyon: Per. G. Zerlenti, Ἐπιγραφαὶ ἐκ Ῥόδου (Συνέχεια), AM 10, 1885, s. 75, nr. 21; IG XII 1, 384; Fraser, *Rhodian funerary Monuments*, s.155 dpn. 362.

Δημόλου Σαμίου

¹¹⁶⁴ -ι harfinin –η yerine kullanılması hakkında bkz. Gignac, *Grammar I*, s. 235 vd.

¹¹⁶⁵ Fraser, *Rhodian funerary Monuments*, s. 100vd, nr. 89

¹¹⁶⁶ Krş. Buck, *Greek Dialects*, s. 21. İsmi Kikladlar'da bu şekilde kullanımı için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 90.

¹¹⁶⁷ Dor diyalektiğinde α'nın genetiv singularis ου diftongu yerine kullanılması hakkında bkz. Gignac, *Grammar II*, s. 12 vd., dpn. 1; Buck, *Greek Dialects*, s. 87.

εὐεργέτα καὶ
τᾶς γυναικὸς
Ἀθανοκλείας Φασηλίτ[ιδος].

Samos'lu euergetes Demylos ve karısı Phaselis'li Athanokleia'nın (mezarıdır).

Str. 2 εὐεργέτα= εὐεργέτου Dor diyalekti¹¹⁶⁸.

Str. 3 τᾶς = τῆς Dor diyalekti¹¹⁶⁹.

Str. 4 Tanrıça Athena'nın isminden türetilmiş bir adlandırma olan Ἀθανόκλεια = Ἀθηνόκλεια/ Ἀθηνόκλεα muhtemelen Ἀθανοκλῆς = Ἀθηνοκλῆς'in femininum formunun Dor diyalektindeverilmiş halidir¹¹⁷⁰.

TEp. 38. Rhodos: Phaselis'li Deinarkhos'un mezar yazıtı

Buluntu Yeri: Hagios Georgios mıntıkası yakınındaki Francogallicus papaz okulunda bulunmuştur.

Ölçüler: Kaydedilmemiştir.

Tarih:

Edisyon: *IG XII 1, 477 a.*

Δεινάρχου
Φασηλίτα.

Phaselis'li Deinarkhos'un (mezarıdır).

Str. 1 Δείναρχος¹¹⁷¹.

Str. 2 Φασηλίτα = Φασηλίτου¹¹⁷².

TEp. 39. Rhodos: Phaselis'li Demetrios'un mezar yazıtı

Kenarlarından kırılmış, dikdörtgen bir altlık.

Buluntu Yeri: Doğu Nekropo'ünde bulunmuş.

Ölçüler: yükseklik: 0,43 m; genişlik: 0,66 m; derinlik: 0,48 m; harf yüksekliği: kaydedilmemiş.

Tarih: Harfler oldukça düzgün ve vurgulu yazılmış, İmparatorluk Dönemi

Edisyon: *Maiuri, Rodi e Cos, s. 96 nr. 206.*

Δημητρίου
Φαηλίτα

¹¹⁶⁸ Krş., Buck, *Greek Dialects*, s. 87.

¹¹⁶⁹ Krş., Buck, *Greek Dialects*, s. 21.

¹¹⁷⁰ Krş. İonia: I. v. Smyrna, nr. 382; Attika: *IG II³ nr.1212: Ἀθηνόκλεα*; Pontus: V. Struve, *Corpus inscriptionum regni Bosporani*, Moscow 1965, nr. 333: Ἀθηνόκλεια.

¹¹⁷¹ Bu isim için bkz. Pape – Benseler, *Griechischen Eigennamen*, s. 278 ve adalar ile Yunanistan'daki dağılımı için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 120; II 100; IIIA s. 118; IIIB s. 107.

¹¹⁷² Alpha'nın ou diftongu yerine kullanılması hakkında bkz. Gignac, *Grammar II*, s. 12 vd., dpn. 1; Buck, *Greek Dialects*, s. 87.

εὐεργέτα.

Euergetes olan Phaselis 'li Demetrios.

Ölen kişiler için kullanılmış olan *euergetes* unvanı Rhodos mezar yazıtlarında sık sık karşımıza çıkmaktadır. Genelde tek başına verilen bu unvan nadiren de olsa εὐεργέτας τοῦ κοινουῦ şeklinde de kullanılır¹¹⁷³. Buradaki soru *euergetes* kelimesinin, derneğin hayırseveri olarak mı, ya da bir bütün olarak kendi anlamı içinde mi anlaşılması gerektiği ile ilgilidir¹¹⁷⁴. Maiuri, *euergetes* unvanının mezarın derneğe ait olduğuna işaret ettiğini düşünür. Demetrios *euergetes* unvanını onursal bir cognomen biçiminde hemen ethnikonunun ardından alır¹¹⁷⁵.
Str. 2-3 Φαηλίτα = Φαηλίτου; εὐεργέτα = εὐεργέτου Dor diyalekti.

TEp. 40. Rhodos: Phaselis 'li Eukleia 'nın mezar yazıtı

Gri memerden bir urne kabı.

Buluntu Yeri: Mezarlıktan ele geçmiştir.

Ölçüler: Yükseklik: 0,375 m; genişlik: 0,28 m.

Tarih:

Edisyon: Jacopi, *Nuove epigrafi*, s. 232 nr.124; Fraser, *Rhodian funerary Monuments*, s. 144 dpn. 307.

Γοργία <ἐ>γγενεῦς
καὶ
Εὐκλείας
Φασηλείτιδος.

Str. 1: Jakopi bu satırı τοῦ ᾽ γγενεῦς olarak okumuştur. Buradaki ἐγγενής Gorgias ve eşinin düşük statüsüne işaret etmektedir¹¹⁷⁶.

Str. 3 Tanrıça Artemis'in Korinthos'ta kutlanan bir bayramının da ismi olan Εὐκλεία, "İyi bir üne sahip" anlamına gelen bayan adı olarak da kullanılmıştır¹¹⁷⁷.

TEp. 41. Rhodos: Phaselis 'li Isogene ve Ephesos 'lu Euphrosyna 'nın mezar yazıtı

Boukrania ve girland'lı yuvarlak bir altar. Yazıt oldukça özenli ve süslü yazılmıştır.

Buluntu Yeri:

Ölçüler: yükseklik: 0,48 m; altanın çapı: 0,39 m; harf yüksekliği: 0,012 -0,015 m (Φ: 0,025 m).

Tarih: Oldukça itinalı ve süslü yazılmış, yazı karakterinden dolayı (S F M) İmp. Dönemi.

Edisyon: IG XII 1, 540; Fraser, *Rhodian funerary Monuments*, s. 57 dpn. 314.

Εὐφροσύνα
Ἐφεσία

¹¹⁷³ Fraser, *Rhodian funerary Monuments*, s. 63 vdd., dpn. 362.

¹¹⁷⁴ Fraser, *Rhodian funerary Monuments*, s. 63.

¹¹⁷⁵ Krş. Fraser, *Rhodian funerary Monuments*, s. 64 dpn. 367.

¹¹⁷⁶ Fraser, *Rhodian funerary Monuments*, s. 47, 56 dpn. 307.

¹¹⁷⁷ Krş. I. v. Ephesos, nr. 660; I. v. Miletos, nr. 142; I. v. Smyrna, nr. 37. Bu ismin adalar ve Yunanistan'daki kullanım alanı için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names* I s. 177; II s. 173; IIIA s. 167; IIIB s. 156.

χρηστὰ χαῖρε καὶ
Ἰσιγόνη Φασηλίτις.

Ephesos 'lu Euphrosyne esenlikler diler ve Phaselis 'li Isigone de öyle.

Bu mezar yazıtında iki kadın anılmaktadır. Yazıt onların akrabalık ilişkilerine dair bir bilgi vermez ve ayrıca bu iki kadının köle olup olmadıklarını da belirtmez. Fakat aynı elden çıkmış gibi gözüke de yazıtın son kısmı sonradan eklenmiş olmalıdır. Bu da ikinci şahsın köle statüsünde olduğuna işaret eder¹¹⁷⁸.

Str. 4 Tanrıça Isis'ten köklenen ve Ἰσιγόνοϋ isminin dişil farmu olan Ἰσιγόνη ismi, oldukça nadir belgelenen isimlerdendir¹¹⁷⁹.

TEp. 42. Rhodos: Phaselis 'li Kallon 'un mezar yazıtı

Mavimsi renkte mermerden ve çepreçevre bir yılan kabartmasıyla sarılmış yuvarlak bir altar.

Buluntu Yeri: Sümbüllü yakınındaki bir arazi içinde bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 0,54 m; altının çapı: 0,51 m; harf yüksekliği: 0,012-0,015 m.

Tarih: Harf karakterleri dolayısıyla İ.S. 1. yy.

Edisyon: M. Holleaux – C. Diehl, *Inscriptions de l'île de Rhodes*, BCH 9, 1885, s. 118, nr. 17; IG XII 1, 317.

Κάλλων Ἀρτεμιδώρου
Φασηλίτης ὧι ἡ ἐπιδημία
ἐδόθη
χαῖρε.

Kendisine epidemia hakkı (ikametgah) verilmiş olan Artemidoros oğlu Phaselis 'li Kallon, elveda.

Phaselis 'li Kallon kendilerine ἐπιδημία bahşedilmiş ayrıcalıklı bir sınıfa mensup gözükmektedir. ἐπιδημία bahşedilmiş kişi diğer vatandaşların sahip olduğu tüm hakları garantilemiş demektir¹¹⁸⁰.

Str. 1 Adalarda ve özellikle Yunanistan'da karşımıza çıkan bir isim olan Κάλλων¹¹⁸¹, Anadolu'da nadir de olsa belgelenir¹¹⁸².

TEp. 43. Rhodos: Phaselis 'li Nikaia 'nın mezar yazıtı

Girland ve bukrania'larla süslenmiş mermerden yuvarlak bir altar.

¹¹⁷⁸ Fraser, *Rhodian funerary Monuments*, s. 57.

¹¹⁷⁹ Krş. Pontos: V. Struve, *Corpus inscriptionum regni Bosporani*, Moskova 1965, nr. 311, 678, 684; Yunanistan: IG X 2.1 nr. 388; Rhodos: IG XII 1, nr. 385.

¹¹⁸⁰ G. Pugliese - Caratelli, *Sullo stato di cittadinanza in Rodi*, Studi in onore di V. Arangio-Ruiz 4, Napoli 1953, 486-91; D. Morelli, *Gli stranieri in Rodi*, SCO 5, 1955, 128-130; C. Préaux, *Les étrangers à l'époque hellénistique (Égypte, Délos, Rhodes)*, Recueils J. Bodin 11, 1, 1958, s. 184vdd. Krş. Nollé - Schindler, *Selge*, s. 53 dpn. 5.

¹¹⁸¹ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I* s. 250; II s. 254; IIIA s. 236; IIIB s. 224.

¹¹⁸² Krş. Pisidia: BCH 2.1878.246; IGR IV nr. 888.

Buluntu Yeri: Monte Smith'de bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 0,40 m; genişlik: 0,32 m; harf yüksekliği: 0,013 m.

Tarih:

Edisyon: G.G. Porro, *Iscrizioni di Rodo*, ASAA 2, 1916, s 131, nr. 22.

Νίκαια Φίλωνος Φασηλίτις.

Philon kızı Phaselis'li Nikaia

Bithynia Bölgesi'nde yer alan bir kentin ismi olan Νίκαια şahıs ismi olarak da kullanılmıştır¹¹⁸³.

TEp. 44. Rhodos: *Phaselis'li Nikostratos'un mezar yazıtı*

İkinci kullanımında mezar taşı olarak hizmet görmüş bir Miltaş.

Buluntu Yeri: Rhodos'un 5 km güneyinde yer alan Koskinou ile Asguru arasındaki Değirmenönü arazisi içinde bulunmuştur.

Ölçüler: Kaydedilmemiştir.

Tarih:

Edisyon: *IG XII 1*, 318

Νικόστρατος
Νικοστράτου
Φασηλίτας
χαῖρε

Nikostratos oğlu Phaselis'li Nikostratos, elvada.

Str. 1-2 Νικόστρατος, hem Anadolu hem de Yunanistan'da sıkça kullanılan ve sevilen Yunan isimlerinden biridir¹¹⁸⁴.

Str. 3 Φασηλίτας = Φασηλίτης, Dor diyalekti.

TEp. 45. Rhodos Peraia: *Phaselis'li Oinante'nin mezar yazıtı*

Gri mermerden bir osthetek.

Buluntu Yeri: Selimiye civarında Necati Deniz'in bahçesinde durmaktadır. Verdiği bilgiye göre taş Selimiye yakınındaki Kara Tepe'den getirilmiştir.

Ölçüler: yükseklik: 0,25 m; genişlik: 0,40 m; derinlik: 0,61 m; harf yüksekliği: 0,014 m; Satır aralığı: 0,018 m.

Tarih: Yazı ve ortografi'sinden dolayı Geç Helenistik.

Edisyon: I. v. Rhod. Peraia, s. 81 nr. 262

¹¹⁸³ Kırş. Karia: J Crampa, *Labraunda*, Swedish Excavations and Researches, III, 1-2. Greek Inscriptions. 2 vols. «Skrifter utgivna av Svenska Institutet i Athen, series in 4°, V, III,1-2. Lund 1969 and Stockholm 1972, nr. 41 ve 42; Wolfgang Blümel. *Die Inschriften von Mylasa*, IK 34-35. Bonn 1987-1988, nr. 132; Ionia: I. v. Miletos, nr. 136. Bu ismin adalar ve Yunanistan'daki kullanımı için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names I* s. 328; II s.330; IIIAs. 315; III B s. 298.

¹¹⁸⁴ Kırş. Pape – Benseler, *Griechische Eigennamen*, s. 1008 vd.; Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 337 vd.; II s. 338 vdd.; IIIA s. 327; IIIB s. 309.

Οινάνθης
Φασηλείτιδος

Phaselis'li Oinanthe.

Str. 1 Οινάνθη ismi Anadolu'da çok fazla belgelenmemiştir¹¹⁸⁵.

TEp. 46. Rhodos: *Phaselis'li Pistokles'in mezar yazıtı*

Bir Urne.

Buluntu Yeri:

Ölçüler: yükseklik: 0,33 m; genişlik: 0,41 m; derinlik: 0,13 m.

Tarih:

Edisyon: A. Maiuri, *Nuove Iscrizioni Greche dalle Sporadi Meridionali*, ASAA 2, 1916, s. 176 nr. 165

Πιστοκλεῦς
Φασηλίτα.

Phaselis'li Pistokles'in (mezarıdır).

Str. 1 Anadolu'da pek karşılaşılmayan Πιστοκλῆς ismine adalar ve Yunanistan'da daha çok rastlanır¹¹⁸⁶.

Str. 2 Φασηλίτα = Φασηλίτου.

TEp. 47. Rhodos: *Phaselis'li Rhodippos'un mezar yazıtı*

Gri renkte bir mezar taşı.

Buluntu Yeri: Eski *nekropolis*'in önünden geçen Lindos yolunun kenarındaki bir evde bulunmuştur.

Ölçüler: kaydedilmemiştir.

Tarih:

Edisyon: Greg. Konstantinopoulos, *Ἀρχαιότητες καὶ Μνήμεια Δωδεκανήσου*, *Archaiologika Deltion* 22 (1967): XRONIKA, Athen 1969, s. 538, nr.6

Ῥοδίππου
Φασηλίτα.

Phaselis'li Rhodippos'un (mezarıdır).

Str. 1 Anadolu'da en sık Karia bölgesinde görülen Ῥοδίππος ismi¹¹⁸⁷, özellikle Rhodos ada-

¹¹⁸⁵ Krş. Lydia: TAM V 1-2 nr. 13; Lykia: TAM II nr. 68; Ionia: I. v. Smyrna, nr. 638) isminin Yunanistan ve adalardaki kullanımı için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 347; II s. 348; IIIB 321.

¹¹⁸⁶ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 372; II s. 368; IIIA s. 362; IIIB s. 346.

¹¹⁸⁷ Krş. I. v. Rhod. Peraia, nr. 101, 103, 107; I. v. Iasos, nr. 184-186; I. v. Pergamon, nr. 1168.

sında belgelenir¹¹⁸⁸.

Str. 2 Φασηλίτα = Φασηλίτου Dor diyalekti.

TEp. 48. Rhodos: *Phaselis’li Theodora’nın mezar yazıtı*

Mezar steli

Buluntu Yeri: kaydedilmemiştir, şu an Rhodos müzesindedir.

Ölçüler: kaydedilmemiştir.

Tarih:

Edisyon: *SERod.* S. 298 nr. 77a.

Θευδώρας

Θευδώρου

Φασηλίτιδος

εὐεργέτιδος.

Theodoros kızı Phaselis’li euergetes Theodora’nın (mezarıdır).

Str. 1-2 Anadolu’da Θευδώρος ismi sık sık belgelenmesine rağmen¹¹⁸⁹, bu ismin dişil formu olan Θευδώρα görülmemektedir¹¹⁹⁰.

TEp. 49. Rhodos: *Phaselis’li Theugenes ve diğerleri’nin mezar yazıtı.*

Dikdörtgen mermer bir altlık.

Buluntu Yeri: Bir evde bulunmuştur.

Ölçüler: Kaydedilmemiştir.

Tarih: Yazı karakterinden dolayı Helenistik Dönem’den (Ω).

Edisyon: E. Loewy, *Unediertes aus Rhodos*, AEM 8, 1883, s. 122, nr. 47; *IG XII 1*, 112.

Θευ[γ]ένης Φασηλ[ίτ]ας

Εὐχαρίνος Ἀριστομβρότου

Ἀρίστανδρος Ἡρώιδα

Πράξ[ω]ν Τιμαγόρα

Νικα[γ]όρας Ἀπολλοδότου

Πασικράτης Ἀριστομβρότου

Διοσκουρίδας [Κ]υψεληνός

θεοῖς.

Phaselis’li Theugenes, Aristombrotos oğlu Eukharinos, Heroidas oğlu Aristandros, Timagoras oğlu Prakson, Apollodotos oğlu Nikagoras, Aristombrotos oğlu Pasikrates ve Kypsela’lı Dioskouridas tanrılara adadılar.

¹¹⁸⁸ *IG XII 1*, nr. 46, 844, 946, 1017; *SERodio*, nr. 54; Blinkenberg, *Lindos II*, nr. 28, 88, 180, 252, 378.. etc. ayrıca bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 398 vd.; II s. 391; IIIA s. 385.

¹¹⁸⁹ Krş. I. v. Iasos, nr. 540, 541; I. v. Rhod. Peraia, nr. 11, 101, 151, 163; I. v. Erythrai, nr. 34, 201..etc.

¹¹⁹⁰ Her iki ismin adalar ve Yunanistan’daki kullanımı için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 221; II s. 224; IIIA s. 208; IIIB 196.

Burada Phaselis’li Theugenes’in de aralarında bulunduğu yedi kişinin mezar yazıtı söz konusudur. Yazıtın sonunda dativus casus’ta verilen θεοῖς ilk bakışta yazıtın bir adama yazıtı olduğunu düşündürmektedir. Fakat Rhodos’ta ele geçen bazı mezar yazıtları açık bir şekilde adama tarzı gösterirler, bunlarda normal olarak cümlenin nominativus ya da genetivus olan mezar formülünü dativus olarak θεοῖς ya da özel bir tanrının dativus hali izler¹¹⁹¹. Fakat yazıt hepsi de erkek olan bu yedi kişinin birbirleri ile olan ilişkisi hakkında hiçbir bilgi vermez.

Str. 1 Θευγένης ismi hem Anadolu’nun batısında¹¹⁹², hem adalar hem de Yunanistan’da sevilen bir isimdir¹¹⁹³.

TEp. 50. Rhodos: *Phaselis’li Timostratos’un mezar yazıtı*

Mezar taşı.

Buluntu Yeri:

Ölçüler: kaydedilmemiştir.

Tarih:

Edisyon: *IG XII 1, 319*

Τιμόστρατος Θεστορι-
δα <Φ>ασ<η>λ<ι>τα[ς].

Thestoridas oğlu Phaselis’li Timostratos.

Str. 1-2 Τιμόστρατος ismi batı Anadolu¹¹⁹⁴ ve adalar ile Yunanistan’da¹¹⁹⁵ belgelenen bir Yunan isimdir. Θεστοριδας ise bu yazıt dışında sadece iki yazıttan tanınmaktadır¹¹⁹⁶.

TEp. 51. Rhodos (Karpathos): *Phaselis’li [...].damos ve karısı Eunis’in mezar yazıtı*

Buluntu Yeri: Karpathos (Kerpe) Adası, Brykous kenti.

Ölçüler: kaydedilmemiştir.

Tarih: ?

Edisyon: M. Beaudouin, *L’Ile de Karpathos*, BCH 4, 1880, 277 vd., nr. 6; *IG XII 1, 1028*.

[...]δάμου
Φα[σ]η[λί]τα
καὶ [τ]ᾶς γυναικός] Ε[ὺ]νίδο[ς]
Κώμου Φ[α]σηλίτιδος.

Phaselis’li [...].damos ve karısı Komos kızı Phaselis’li Eunis’in (mezarıdır).

¹¹⁹¹ Fraser, *Rhodian Funerary Monuments*, s. 51.

¹¹⁹² I. v. Iasos, nr. 423; I. v. Ephesos, nr. 579; I. v. Erythrai, nr. 54; I. v. Khalkedon, nr. 15; TAM II nr. 148.

¹¹⁹³ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 220; II s. 224; IIIA s. 208; IIIB s. 196.

¹¹⁹⁴ Krş. I.v.Ephesos, nr. 170; I. v. Rhod. Peraia, nr. 101 vd.; I. v. Smyrna, nr. 899.

¹¹⁹⁵ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 445; II s. 433; IIIA s. 432 vd.; IIIB s. 410.

¹¹⁹⁶ Krş. G. Mihailov, *Inscriptiones graecae in Bulgaria repertae*, 5 band, Sofia 1958-1970, 1997, Vol. 3,1: Inscriptiones inter Haemum et Rhodopem repertae. Fasciculus prior: Territorium Philippopolis 1961, nr. 920; F. Costabile, *Editio altera e traduzione delle tabelle locresi*, şurada: Polis ed Olympieion a Locri Epizefiri. Costituzione economia e finanze di una città della Magna Grecia. Soveria Mannelli, Catanzaro, 1992, nr. 2.

Str.1 Burada pek çok isim söz konusu olabilir: Ἀριστόδαμος, Ἀρχίδαμος, Εὐθύδαμος, Θρασύδαμος, Νικόδαμος, Πεισίδαμος, Φιλόδαμος, Χαρίδαμος.. etc.

Str. 2 Φασηλίτα = Φασηλίτου Dor diyalekti.

Str. 3 Εὐνις ismi Illyria'da da Helenistik/İmparatorluk döneminden bir yazıtta belgelenmiştir¹¹⁹⁷.

Str. 4 Κῶμος ismi daha çok batı Anadolu'da karşımıza çıkmaktadır¹¹⁹⁸.

TEp. 52. Rhodos: Phaselis 'li [Men]edamos 'un mezar yazıtı

Oldukça tahrip olmuş yuvarlak bir mezar altarı. Yazılar oldukça silik ve aşınmış.

Buluntu Yeri:

Ölçüler: yükseklik: 0,32 m; çap: 0,22 m.

Tarih:

Edisyon: Maiuri, *Rodi e Cos*, s. 96 nr. 205.

[Μεν?]έδαμος
Φασηλίτας.

Phaselis 'li [Men]edamos.

Str. 1 Buraya Μενέδαμος ismi dışında Ἀγέδαμος, Ἀρχέδαμος, Ἐκέδαμος, Ἐχέδαμος, Μελέδαμος, Τελέδαμος...etc. isimleri de uygundur. Fakat kentten ele geçen Helenistik Dönem'den bir yazıtta Μενέδαμος ismi belgelendiği için (*Nr. 39*), bu tamamlama daha uygun görülmüştür.

Str. 2 Φασηλίτας = Φασηλίτης Dor diyalekti¹¹⁹⁹.

TEp. 53. Rhodos: Phaselis 'li ve karısı Timanassa 'nın mezar yazıtı

Sol tarafı kırılmış bir kaide. Harfler oldukça özenli yazılmıştır.

Buluntu Yeri: Rafet Efendi'ye ait arazi içindeki bir kale yapısında bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 0,60 m; genişlik: 0,22 m; derinlik: 0,25 m.

Tarih: Harf karakterleri dolayısıyla Helenistik Dönem.

Edisyon: *IG XII 1*, 158

[- - - - - ο]υ Φασηλίτα τιμαθέντος ὑπὸ Ἡρακλεωτᾶν
[— —]σωνείων κοινοῦ χρυσέωι στεφάνωι
[— εὐεργ]εσίας ἔνεκα τᾶς εἰς αὐτοῦς· καὶ
[τᾶς γ]υναικὸς Τιμανάσσας Τλ[ω]ίας.

Herakleotai ... derneği tarafından kendilerine gösterdiği hayırhahlıkları dolayısıyla altın bir taçla onurlandırılan falanca oğlu Phaselis 'li falanca 'nın (mezarı); Ve

¹¹⁹⁷ Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, IIIA s. 170.

¹¹⁹⁸ O. Kern, *Die Inschriften von Magnesia am Maeander*, Berlin 1900, nr. 127; I. v. Ephesos, nr. 481; I. v. Priene, nr. 52. Bu ismin adalar ve Yunanistan'daki kullanımı için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 280; II s. 277; IIIA s. 263.

¹¹⁹⁹ Krş. Buck, *Greek Dialects*, s. 21 ve 25.

onun karısı Tlos demos 'undan Timanassa 'nın (mezarı).

Burada Phaselis'li bir şahsın ve karısının mezarı söz konusudur. Timanassa'nın ethnikonunda Lykia'nın Tlos kenti değil Rhodos'taki Kamiros *demos*'larından Τλώιος söz konusudur¹²⁰⁰. Mezar sahibi Herakleotai Derneği¹²⁰¹ tarafından *evergesia*'ları dolayısıyla onurlandırılmıştır. Bu yazıt onur ve mezar yazıtı içeriklerinin bir arada verilmesiyle oluşturulan ve Rhodos'ta sıkça karşılaşılan bir tarzda yazılmıştır.

TEp. 54. Samos: Phaselis 'li Timophanes proksenos olarak onurlandırılıyor

Alt köşeleri kırılmış, beyaz mermerden stel. Üst kısmı profillendirilmiştir ve ekhinus ile abakus'tan oluşmaktadır. Yazıt oldukça özenli yazılmıştır.

Buluntu Yeri: Şu an Samos Müzesi'nde durmaktadır.

Ölçüler: yükseklik: 1,07 m; genişlik (abakus ile): 0, 527 m; harf yüksekliği: 0,10-0,12 m; satır araları: 0,012-0,015 m.

Tarih: İ.Ö. 322-306.

Edisyon: Schede, *Samos*, s. 9 vd. nr. 5 L.

ἔδοξε τῆι βουλῆι καὶ τῶι δήμωι, Βάττος
 Παρμενίσκου, Εὐβουλος Θήρωνος εἶπαν·
 ἐπειδὴ Τιμοφάνης Ἀρχεπόλιος Φασηλί-
 τῆς ἔν τε τοῖς πρότερον χρόνοις εὖνους
 5 καὶ πρόθυμος ὦν διετέλει καὶ κοινῆι τὸν
 δῆμον εὐεργετῶν καὶ ἰδίαι τοῖς
 ἐντυγχάνουσι τῶμ πολιτῶν καὶ κατα-
 βεβηκότων ἡμῶν εἰς τῆμ πόλιν χρήσιμον
 αὐτὸμ παρέχεται καὶ κοινῆι τῶι δήμωι καὶ
 10 ἰδίαι τοῖς ἐντυγχάνουσι τῶμ πολιτῶν
 διαφυλάσσωμ μὲν τὴν εὖνοιαν ἐν-
 δεικνύμενος δὲ τὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν
 δῆμον προθυμίαν, δεδόχθαι τῆι βουλῆι
 καὶ τῶι δήμωι· ἐπαινέσαι μὲν Τιμοφάνην
 15 Ἀρχεπόλιος ἀρετῆς ἔνεκε καὶ εὖνοίας ἦν
 ἔχων διατελεῖ περὶ τὸν δῆμον τὸν Σαμίων
 καὶ εἶναι αὐτὸμ πρόξενον καὶ εὐεργέτην
 τοῦ δήμου, δεδόσθαι δ' αὐτῶι καὶ πολιτείαν
 ἐφ' ἴσηι καὶ ὁμοίαι καὶ ἐπικληρῶσαι αὐτὸν ἐπὶ
 20 φυλήγ καὶ χιλιαστῶν καὶ ἑκατοστῶν καὶ
 γένος καὶ ἀναγράψαι καθότι καὶ τοὺς
 ἄλλους Σαμίους, ὑπάρχειν δ' αὐτῶι καὶ
 ἔφοδον ἐπὶ τῆμ βουλήγ καὶ τὸν δῆμ[ον]
 ἄν τοῦ δέηται πρῶτωι μετὰ τὰ ἱερ[ὰ καὶ τὰ]

¹²⁰⁰ Tloian *demos* 'u için bkz. Fraser, *Rhodian funerary Monuments* , s. 34, 54, dph. 375 ve 402, ayrıca diğer demoslar için bkz. s. 199 vd.

¹²⁰¹ Rhodos'taki dernekler için bkz. Pugliese - Caratelli, *Associazioni* , 182.

25 βασιλικὰ καὶ εἴσπλουν καὶ ἔκπ[λουν ἀσυλεῖ]
καὶ ἀσπονδεῖ καὶ ἐμ πολέμ[ω καὶ εἰρήνηι]
ταῦτα δ' εἶναι καὶ αὐτ[ῶι καὶ ἐγγόνιοις. τὸ δὲ]
ψήφισμα τόδε ἀν[αγράψαι εἰς στήλην]
λιθίνην καὶ στ[ῆσαι εἰς τὸ ἱερόν τῆς Ἥρας.]
30 τῆς δὲ ἐπ[ικληρώσεως καὶ τῆς ἀναγραφῆς]
ἐπιμε[ληθῆναι τὸν γραμματέα τῆς βουλῆς.]

Boule ve demos karar verdi, Parmeniskos oğlu Battos ve Theron oğlu Euboulos dilekçe verdiler; Mademki Arkhepolis oğlu Phaselis 'li Timophanes geçmiş zamanlarda da sürekli iyi niyetli ve istekli olarak hem devlet adına (toplu olarak) halka euergetes 'liklerde bulunmuş, hem de özel olarak vatandaşlardan ve bizim kentimize gelenlerden rastladıklarına bizzat ehliyetli bir kişi olan kendisini sunmuştur ve yine devlet adına demos 'a ve kendi adına vatandaşlardan rast geldiklerine karşı iyi niyetini, demos 'a karşıysa yüce gönüllülüğünü göstererek, bunu korumuştur; o zaman boule ve demos 'un Arkhepolis oğlu Phaselis 'li Timophanes 'in, Samos 'luların halkına sürekli olarak gösterdiği erdemi ve iyi niyeti dolayısıyla onurlandırılmasına ve onun demos 'un baş misafiri ve velinimetisi olmasına ve ona (diğer vatandaşlarla) eşit şekilde vatandaşlık hakkının verilmesine, onun ve soyunun phyle, khliastus ve hekatastus 'tan pay almasına ve tıpkı diğer Samos 'lular gibi onun da buna yazılmasına ve eğer birşeye ihtiyaç duyarsa kutsal yerler ve bazilikalardan sonra ilkin boule ve demos 'a girişin ona mümkün olmasına ve hem savaşta hem de barışta herhangi bir antlaşma ve izin olmaksızın ithalat ve ihracat yapabilme hakkının olmasına ve bunların kendisi ve torunları için geçerli olmasına; bu kararın taş bir stele yazılmasına, bu stelin de Hera tapınağına dikilmesine karar vermesi gerekir. Boule 'nin grammateus 'u da tahsis ve kayıttan sorumlu olsun.

Burada bir *proksenos* yazıtı söz konusudur. Yazıt *proksenia* yazıtlarının gösterdiği formülasyonu gösterir, fakat genelde *proksenia* dekretlerinde verilen ayrıcalıklardan olan *proedria* hakkı ve *enktesis* hakkı geçmez. *Proksenos* 'lara bahşedilen olağan haklardan olan bu ikisinin verilmemesi ilgiçtir¹²⁰². Ama vatandaşlık hakkı verilmiştir¹²⁰³. Vatandaşlık hakkının vakfedilmesi daima iki belirlemeyi içerir: ilki yerleşme sürecinin tasviri, yani vatandaşlığın var olan kısımlarına katılma (καὶ ἐπικληρωσάσαι αὐτόν ἐπὶ φυλῆν καὶ χιλιαστὺν καὶ ἑκατοστὺν καὶ γένος) ve ilgili olan aileye üye olanların listeye kaydedilmesi (καὶ ἀναγράψαι καθότι καὶ τοὺς ἄλλους Σαμίους)¹²⁰⁴. Bu yazıtlarda *proksenos* ilan edilen kişiye ticaret yapma hakkı serbest bırakılmıştır¹²⁰⁵. *Phyle* 'ye giriş, ἐπικλήρωσις, vatandaş toplantılarına entegrasyon için bir terfi olarak görülmüştür¹²⁰⁶. Samos 'taki bu tür kararlar İ.Ö. 321 yılından hemen sonraya tarihlenir ve alt sınır olarak da İ.Ö. 306 yılı kabul edilir¹²⁰⁷.

¹²⁰² Krş. Marek, *Proxenia*, s. 158.

¹²⁰³ *Proksenia* ve *politeia* haklarının Helenistik Dönem için karakteristik kombinasyonu ve daha eski araştırmalarda hatalı bir şekilde reddedilen *proksenia* ve vatandaşlık hakkının dereceli olarak bağlantısı konusunda bkz. F. Gschnitzer, *RE Suppl.* XIII, 1974, s. 705 vdd; Marek, *Proxenia*, s. 152 vdd.

¹²⁰⁴ Habicht, *Samische Volkbeschlüsse*, s. 263.

¹²⁰⁵ Krş. Gauthier, *Symbola*, s. 230-237.

¹²⁰⁶ N. F. Jones, *Enrollment Clauses in Greek Citizenship Decrees*, *ZPE* 87, 1991, 84-87 ve 93-96.

¹²⁰⁷ Habicht, *Samische Volkbeschlüsse*, s. 164-169, s. 255 vdd.

Str. 3 Kikladlar ve Yunanistan'da daha çok karşılaşılan Τιμοφάνης ismi¹²⁰⁸ Anadolu'da nadir kullanılan isimlerdendir¹²⁰⁹. Timophanes'in babasının ismi olan Ἀρχέπολις, doğu Lykia kentleri Rhodiapolis ve Olympos'ta oldukça sevilen bir isimdir¹²¹⁰.

Str. 7-10 τῆμ = τήν ve τῶμ = τῶν¹²¹¹.

Str. 20: φυλῆς καὶ χιλιαστὺς καὶ ἑκατοστὺς καὶ γένος ifadesi ile sadece özel bir kurum değil, bütün kentsel memuriyetler kapsamaktadır¹²¹². φυλῆγ καὶ = φυλῆν καὶ¹²¹³.

3.2.5 Kıta Yunanistan

TEp. 55. Atina: Phaselis ile Atina arasındaki hukuki antlaşma

Pentelikon mermerinden bir stel, yazıtın bulunduğu ön kısım oldukça yıpranmıştır, sol kısımda yazıtın yaklaşık üçte biri eksiktir. Yazıt Ion lehçesinde ve stoikhedon yazı karakterinde yazılmıştır.

Buluntu Yeri: Tam olarak nerede bulunduğu bilinmemektedir. Sonradan Hymettos Dağı üzerindeki St. Johannes manastırına taşınmıştır. Şimdi Atina'daki Epigrafi Müzesi'nde durmaktadır.

Ölçüler: Yükseklik: 0,89 m; genişlik: 0,46 m; derinlik: 0,10 m.

Tarih: İ.Ö. V. yüzyılın ikinci yarısı.¹²¹⁴

Edisyon: IG I² 16; StV II, s. 57 nr. 149 (eski literatür ile birlikte); IG I³ 10; Tod I², s. 58 vd, nr. 32; Wade-Gery, *Judicial Treaty*, s. 180-200; Meiggs - Lewis, GHI, s. 67 nr. 31; Gauthier, *Symbola*, s. 158-161; Bradeen - McGregor, *Studies*, s. 116; Henry, *Prescripts*, s. 4 n. 13; Fornara, *Phaselis Decree*, s. 49-51; Cataldi, *Symbolai*, s. 99-143, nr. 5; G. Thür, *Inscriptiones Graecae I*, ZRG 102, 1985, 775-776; Koch, *Seebundangelegenheiten*, s. 45-59; Brodersen-Günther-Schmitt 1992, s. 30 nr. 51; Jameson, *IG I³ 10*, s. 23-29, lev. 3-4.

[ἔδο]ξεν τῆι βολῆι καὶ τῶι δ[ή]-
[μωι· Ἀ]καμαντις [ἐ]πρυτάνευε,
[·]νάσιππος ἐγραμμάτευε, Νε-
ο[κ]λέδης ἐπεστάτει, Λέω[ν ε]ῖ-
5 [πε· τοῖς Φασηλίταις τὸ ψ[ήφ]ι-
[σμα ἀν]αγράψαι· ὅτι ἄμ μὲ[ν] Ἄθ-
[ήνησι ξ]υ[μβ]όλαιον γένηται
[πρὸς Φ]ασηλιτ[ῶ]ν τινα, Ἀθή[ν]η-

¹²⁰⁸ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 445; II s. 433; IIIA s. 433.

¹²⁰⁹ Krş. I. v. Erythrai, nr. 78, 115.

¹²¹⁰ Rhodiapolis: TAM II 923, 928; Olympos: TAM II 1032, 1051, 1058. Bu ismin adalar ve Yunanistan'daki kullanım alanı için krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 85 vd.; II s. 69; IIIA s. 75; IIIB s. 70. Yunanca'da –ις ile biten isimlerin genitivlerinin –ιος, –εος ve –εως ile yapılmaları hususunda bkz. Gignac, *Grammar II*, s. 75 vd.; Buck, *Greek Dialects*, s. 91.

¹²¹¹ –ν ile biten kelimenin –π ile başlayan kelime önünde –μ harfine dönüşmesi hakkında bkz. Buck, *Greek Dialects*, s. 82.

¹²¹² Bu ifade için Krş. I. v. Ephesos, nr. 1447, str. 16-17; 21-22.

¹²¹³ –ν ile biten kelimenin –κ ile başlayan kelime önünde –γ harfine dönüşmesi hakkında bkz. Buck, *Greek Dialects*, s. 82.

¹²¹⁴ Tarihleme kriterleri için bkz. Jameson, *IG I³ 10*, s. 24-29.

10 [σι τὰς δ]ίκας γίγνεσθαι παρ-
 [ὰ τῶι πο]λεμάρχωι, καθάπερ Χ-
 [ίοις, καὶ] ἄλλοθι μηδὲ ἄμο· τῶ-
 [ν δ' ἄλλοθ]ι ἀπὸ ξυμβολῶν κατ-
 [ὰ τὰς ὄσας] ξυμβολὰς πρὸς Φα-
 [σηλίτας] τὰς δίκας εἶν[α]ι· τὰς
 15 [...^{c.7}....]το[ς] ἀφελεῖν. ἐὰν δέ τ-
 [ις ἄλλη τῶ]ν ἀρχῶν δέξεται δ-
 [ίκην κατὰ] Φασηλιτῶν τινοσ
 [Ἀθήνησιν, ε]ἰ μὲν καταδικάσ-
 [ει, ἢ καταδίκ]η ἄκυροσ ἔστω. ἐ-
 20 [ὰν δέ τις παραβ]α[ί]νηι τὰ ἐψη-
 [φισμένα, ὀφ]ε[λέτ]ω μυρίας δ[ρ]-
 [αχμάσ ιερ]ὰσ τῆι Ἀθηναίαι· τ-
 [ὸ δὲ ψήφισ]μα τό[δε] ἀναγραψά-
 [τω ὁ γραμμ]ατεὺσ ὁ τῆσ βολῆσ
 25 [ἐστήληι λιθί]νηι καὶ καταθ-
 [έτω ἐμ πόλει τ]έλεσι τοῖσ τῶ-
 [ν Φασηλιτῶν] vacat
 vacat

Boule ve demos karar verdi; Akamantis (phylesi) prytanlık görevini yaptı, [.]nasippos yazmanlık yaptı, Neo[k]ledes başvurdu, Leon dilekçe verdi. Phaselis'liler için olan bu karar kayda geçirilsin; Şayet Phaselis'lilerden birisiyle Atina'da bir sözleşme olursa, tıpkı Khios'lularda olduğu gibi, mahkemeler bir polemarkhos'un¹²¹⁵ gözetiminde Atina'da yapılsın, başka hiçbir yerde olmasın; mahkemeler başka yerlerdeki sonuca bağlanmış sözleşmelerden dolayı Phaselis'lilerle yapılmış var olan antlaşmalara göre düzenlensin; bu [...]ortadan kaldırılmalıdır. Memurlardan bir başkası Atina'da Phaselis'lilerden biri için şikayette bulunup, onu mahkum ederse, bu karar geçersiz olsun. Eğer birisi kararları çiğnerse (tanrıça) Athena'ya kutsal 10.000 denarii ödesin; Boule'nin yazmanı bu kararı taş bir stele yazsın ve bunu Phaselis'lilerin hesabına kente diksin.

Str. 3: Bannier, Φαίνιππος¹²¹⁶ olarak okumuştur. Wilhelm tarafından [M]νάσιππος¹²¹⁷, StV II, 149'da da [O]νάσιππος¹²¹⁸ tamamlamaları tercih edilmiştir, biz her iki seçenek de uygun olabileceğinden tamamlamayı boş bırakıyoruz.

Str. 3/4: ἐγραμμάτευ[ε . . .].[.]δης, August Böckh, CIG 86; ἐγραμμάτευεν .[.] . Φ(sic.)δης Ulrich Köhler¹²¹⁹; ἐγραμμάτευεν Ἐ[πι]μήδης Photiades¹²²⁰, Fornara ve

¹²¹⁵ Polemarkhos Atina'da en yüksek 9 memurdan biridir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Chr. Koch, *Seebundangelegenheiten*, s. 49 vdd.

¹²¹⁶ W. Bannier, *Mitteilungen zu attischen Inschriften X*, PhW 38, 1918, s. 450 dpn. 3.

¹²¹⁷ Ad Wilhelm, *Attische Urkunden IV*, SbWien 217.5, Viyana-Leipzig 1939, s. 60.

¹²¹⁸ Onasippos için ayrıca krş. R. Develin, *Athenian Officials 684-321 B.C.*, Cambridge - New York - New Rochelle - Melbourne - Sydney 1989, s. 108.

¹²¹⁹ U. Köhler, *Attische Psephismen*, Hermes 7, 1872, s. 159-164.

Henry¹²²¹. ἐγραμμάτευε, Νε| . . . δης Wade-Gery, Meiggs-Lewis ve Fornara, Wade-Gery Νε|λωνίδης tamamalamasını önerir; ἐγραμμάτευε Νε| . . .]ήδης Henry¹²²² ve en son ἐγραμμάτευε, Νε|ο[κ]λέδης Jameson.

Str. 4 Dilekçe veren kişi olarak geçen Leon'un Atina'dan Hermione dekretinde Leon isimli kişiyle¹²²³ aynı şahıs olduğu düşünülür¹²²⁴. Develin ve Meiggs - Lewis ise buna karşıdır.

Str. 9: [τὰς δ]ίκας γίγνεσθαι¹²²⁵; [δεῖ δ]ίκας γίγνεσθαι¹²²⁶.

Str. 10/11: Bannier burada καθάπερ Χ[ίοις, tamamlamasını şüpheli bulur: O Khios'un burada örnek olarak verilmesi için herhangi bir neden görmez ve bunun yerine χ[ρῆως, καὶ] tamamlamasını önerir¹²²⁷.

Str. 12: [ν δὲ ἄλλω]ν Wade - Gery; Meiggs – Lewis.

Str 12 / 13: Bannier tarafından tamamlanan κατ[ὰ τὰς ὄσας]'ın örneğine Samos'ta da rastlanır¹²²⁸: κατὰ τὰς συμβολὰς τὰς ὄσας; Κατ[ὰ τὰς πρῶν]¹²²⁹; Κατ[ὰ τὰς Χίων]¹²³⁰.

Str 14 / 15: τὰς [δὲ προδίκ]ο[ς ya da τὰς [κατὰ τούτ]ο[ς Koch, s. 48 ve 58; τὰς [δὲ ἀναδίκ]ο[ς Thür; τὰς [δὲ ἐκκλή]το[ς Hiller, Cataldi, SIG² 72; Wilhelm, Wade-Gery, Meiggs-Lewis, Cataldi.

Str 18: Koch burada ἐκφέρειν'nin medium formu [ἐκφέρεσθαι]ı'ı öneriyor (s. 51 dph. 32 ve s. 56) ve ἐκφέρειν'i burada bir kararın ya da *Boule*'nin davasının *demos*'a iletilmesi anlamında kullanıyor: Buna göre bu kısım şöyle çevrilmelidir: “Eğer başka bir makam (*Atina*'da) *Phaselis* 'li birine karşı açılan bir davayı alırsa, onu davasına göre iletmelidir”; παρὰ τόδε ε]ı Wade - Gery.

Str. 18/19: [Ἀθήνησι, τῶ]ι μὲν καταδικασ|θέντι Ξε δίκη¹²³¹; καταδίκας, [ἄλλ' ἢ μὲν δίκη] Dittenberger; καταδικασ[θεις, ἢ δὲ δίκη]¹²³²; Koch bu satırtı [ἐκφέρεσθαι]ı'a uygun olarak μὲν κατὰ δίκας [εἰ δὲ μή, ἢ δίκη] şeklinde tamamlamıştır. Eğer [ἐκφέρεσθαι]ı kabul edilirse diğer tamamlamalar da mantıklı gözükmektedir.

Str. 20: Photiades τις yerine ἔτι ya da δίς tamamlamasını kabul eder; Wilhelm buna karşı çıkar, biz de bu görüşteyiz.

Str 21: [ὄφε]λέ[τ]ω Bradeen - McGregor. Cezanın ödeneceği yer olarak tanrıça Athena'nın kutsal mekanının belirlenmesi, ceza tutarının birlik kasasına gideceğini göstermektedir.¹²³³

¹²²⁰ P. S. Photiades, *IG II 11*, AE 1922, s. 62-65.

¹²²¹ Ayrıca bkz. Bradeen - McGregor, ve R. Develin, *Athenian Officials 684-321 B.C.*, Cambridge - New York - New Rochelle – Melbourne - Sydney 1989, s. 108.

¹²²² A. S. Henry, *Dating of Fifth-Century Attic Inscriptions*, CSCA 11, 1978, 84, 101 (= SEG XXVIII 1).

¹²²³ IG I³ 31.

¹²²⁴ Bu özdeşleştirme için bkz. J.H. Oliver, *Selected Grek Inscriptios*, Hesperia 2, 1933, s. 496 vd. Oliver bundan dolayı bu yazıtı 451-449 yılları arasına tarihler.

¹²²⁵ P. S. Photiades, *Ephemeris Archaiologike*, 1922, s. 62 vdd., 79.

¹²²⁶ IG I² 16.

¹²²⁷ W. Bannier, *Zu Attischen Inschriften VI*, PhW 37, 1917, s. 91 vd.

¹²²⁸ IG I³ 127 str 18.

¹²²⁹ Köhler, *Attische Psephismen*, Hermes 7, 1872, s. 161.

¹²³⁰ IG II 11.

¹²³¹ SEG XXXV 2.

¹²³² W. Bannier, *Zu Attischen Inschriften IX*, PhW 37, 1917, s. 1342.

¹²³³ Koch, *Seebundangelegenheiten*, s. 56.

Str. 25-27: Ücretin ödenmesi hususunda Phaselis'e yapılan göndermenin başka kentler için benzer kullanımı şu kararlarda da karşımıza çıkmaktadır: IG I³ 40, 66, 118, 127.

Burada, Phaselis'li tüccarların Atina'da karşılaştıkları sorunlara ilişkin düzenlemeler içeren bir *symbolaia* söz konusudur. Bu tür bir antlaşma Atina yazıtlarında ilk olarak burada karşımıza çıkmaktadır¹²³⁴. Bundan dolayı bu yazıt, devletler arası hukuksal ilişkiler ve Atina mahkemesinin tarihi üzerine yapılan tartışmalarda çok önemli bir yere sahiptir. *Symbolaia*, genellikle ticari ilişkilere bağlı olarak düzenlenen hukuki antlaşmaları kapsayan bir kavramdır¹²³⁵. Mahkemenin bir *polemarkhos*'un önünde yapılması Phaselis'li tüccarların, Atina için taşıdığı önemi göstermektedir. Zira *polemarkhos* önünde görülen davalar daha olumludur ve diğerlerine göre daha hızlı yürütülür. Phaselis'lilere karşı açılan davaların temelini *symbolai*'a göre var olan antlaşmalar olması gerektiğinin vurgulandığı 12-14 arasındaki satırların, Phaselis'lilerin Khios ya da başka kentlerle yaptığı antlaşmaları da kapsayıp kapsamadığı kesin değildir. Burada Atinalılar da diğer birlik üyesi kentlerden olanlar gibi davalı olarak takdim edilebilirler. Mahkemelerin içeriğinden bahsedilmez fakat bu mahkeler her şekilde ilk olarak ticari ilişkilerden çıkan antlaşmazlıkları kapsamış olmalıdır¹²³⁶. Metinde daha önceki antlaşmanın bozulmasının içeriksel nedenleriyle ilgili bir ifade yoktur.

Yazıtın tarihlenmesi kesin değildir. 19. yüzyıl yazarlarından U. Köhler¹²³⁷, O. Treuber¹²³⁸ ve W. Judeich¹²³⁹ yazıtı farklı nedenlerle 4. yüzyıla tarihlendirirler. İlk olarak Ad. Wilhelm burada Ion alfabesinin kullanıldığını vurgulayarak yazı karakterinden dolayı İ.Ö. 5. yüzyılın ortalarına tarihlenmiş ve bu görüş genelde kabul görmüştür¹²⁴⁰. Bundan dolayı yazıtı Phaselis'in, Kimon'un Eurymedon Seferi öncesinde, birliğe girişinden sonraya tarihlenmek mantıklı gözükmemektedir¹²⁴¹. 13. satırda geçen daha önceki antlaşmalara yapılan atıf bunun kabul edilmemesi için herhangi bir neden taşımaz. Zira *symbolai* illaki müttefiklik gerektiren

¹²³⁴ Krş. Koch, *op.cit.*, s. 52.

¹²³⁵ Symbola hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. G.E.M. de Ste. Croix, *Notes on Jurisdiction in the Athenian Empire I*, CQ 11, 1961, s. 101-104; Krş. R.J. Hopper, *Interstate Juridical Agreements in the Athenian Empire*, JHS 63, 1943, s. 40; Gauthier, *Symbola*, 160 vd.; Cataldi, *Symbolai*, s. 99-143.

¹²³⁶ Krş. Koch, *op. cit.*, s. 54 dnp. 49.

¹²³⁷ U. Köhler, *op. cit.*, Hermes 7, 1873, s. 163'de antlaşmanın İ.Ö. 4. yüzyılın başlarında (ca. 394), Sparta donanmasının Persler karşısında Knidos açıklarında aldığı yeniliden hemen sonra, bu savaşın sonuçları yüzünden imzalandığını iddia eder ve Phaselis'in bu dönemde Atina ile böyle bir anlaşma yapıp II. Delos Attika Deniz Birliği'ne girmemesini de Persler'in Antalkidas Barışı'na göre Asya'daki kentleri kendi krallıklarına dahil etmesiyle açıklar.

¹²³⁸ Treuber, *Lykier*, s. 99. Antlaşmayı Pelopnnessos Savaşları'nın hemen sonrasına tarihler.

¹²³⁹ Judeich, *Kleinasiatische Studien*, s. 97 vd.'da antlaşmayı 388 yılına tarihler ve bunu Thrasybulos'un Küçük Asya'nın güney sahillerinden vergi toplamak için düzenlediği seferle ilişki içine sokar.

¹²⁴⁰ A. Wilhelm, *Rezension von: Ch. Michel, Recueil d'inscriptions grecques*, Fasc I. II, Paris 1897, Göttingische gelehrte Anzeigen 160, 1898, s. 204; a.g.y., *Attische Urkunden IV*, SbWien 217. 5, Viyana-Leipzig 1939, s. 60 vd. Krş. H. Schaefer, *Die attische Symmachie im zweiten Jahrzehnt ihres Bestehens*, Hermes 71, 1936, s. 139 vd.; Ed. Meyer, *Forschungen zur alten Geschichte II*, Halle 1892, 1899, Neudruck Aalen 1966, s. 5 vd.; H. F. Hitzig, *Altgriech. Staatsverträge über Rectshilfe, Festgabe F. Regelsberger*, Zürich 1907, Nr. 1; J. H. Oliver, *Selected Greek Inscriptions*, Hesperia 2, 1933, s. 494 (SEG X 15'de geçen Leon'u, buradaki Leon ile özdeşleştirerek İ.Ö. 450'li yıllara tarihler) ; H. T. Wade - Gery, *Essays in Greek history*, Oxford 1958, s. 180 vdd. özellikle 182 vdd.'da (yazıtı Ephialtes'in reformları ile bağlantı içine sokarak İ.Ö. 469-462 arasında tarihler ve Attika mahkemelerinin tarihi üzerine ayrıntılı bir tartışma yapar. Zira Ephialtes İ.Ö. 462 yılında Elaia Mahkemesi'ni ilk ve son merci yaptığı için 462 yılını *terminus ad quem* olarak kabul eder); A. S. Henry, *The Dating of Fifth-Century Attic Inscriptions*, CSCA 11, 1978, s. 84.

¹²⁴¹ Yazıtın tarihinin yeniden değerlendirilmesi için ayrıca bkz. Jameson, *IG I³ 10*, s. 24 vdd.

bir antlaşma değildir¹²⁴².

TEp. 56. Atina: Delos Attika Deniz Birliği Tributum Listeleri

Atina akropolünden ele geçen ve Delos-Attika Deniz Birliği üyelerinin ödediği vergileri içeren listeler, mermer bloklara Attika lehçesinde ve stoikhedon olarak yazılmıştır. Kimon tarafından birliğe dahil edilen Phaselis de 454-439 yılları ile 433-31 yılları arasındaki listelerde ve 425/4 ile 415/4 yıllarına ait listelerde karşımıza çıkmaktadır:

454/3 Yılı Tributum Listesi: E. L. Hicks - G. F. Hill, *A Manual of Grek Historical Inscriptions*, Oxford², 1901, s. 48 vdd. Nr. 33; *IG I²* nr. 191; *SEG V* 1; *Tod I²* 30; *ATL I ve II* 1; Meiggs-Lewis, *GHI*, s. 83, nr. 39; *IG I³* nr. 259 IV 24.

I-VI. 23 Φασελῖται

452/1 yılı Tributum Listesi: *IG I²* nr. 193; *SEG V* 3; *ATL I ve II* 3; *IG I³* nr.261 I 9.

9 Φασελῖται

29 [Τελμέσσιοι]

[καὶ Λ]ύκιοι

451/50 yılı Tributum Listesi: *IG I²* nr. 194; *SEG V* 4; *ATL I ve II* 4; *IG I³* nr. 262 I 2

1 Φασελῖται

450/49 yılı Tributum Listesi: *IG I²* nr. 195; *SEG V* 5; *ATL I ve II* 5; *IG I³* nr.263 II 35

II. 35 Φασελῖται

İ.Ö. 448/7 yılı Tributum Listesi: *IG I²* nr. 196; *Tod I²* nr. 38; *SEG V* 6; *ATL I ve II* 7; *IG I³* nr.264 II 31

II. 31 Φασελῖ[ται]

İ.Ö. 447/6 yılı Tributum Listesi: *IG I²* nr. 198; *SEG V* 8; *ATL I ve II* 8; *IG I³* nr. 265 II 21.

II. 21 [Φασελῖται]

İ.Ö. 445/4 yılı Tributum Listesi: *IG I²* nr. 200; *SEG V* 10; *ATL I ve II* 10; *IG I³* nr. 267 IV 14

IV. 14 [Φασε]λίτα[ι]

444/3 yılı Tributum Listesi: *IG I²* nr. 201.227; *SEG V* 11.12; *ATL I ve II* 11; *IG I³* nr. 268 V 9.

V. 9 [Φασελῖ]ται

İ.Ö. 443/2 yılı Tributum Listesi: *IG I²* nr. 202.229; *SEG V* 12; *ATL I ve II* 12; *IG I³* nr. 269 IV 9

[Καρικῶ φόρο]

IV. 9 Φασελῖται

İ.Ö. 442/1 yılı Tributum Listesi: *IG I²* nr. 203; *SEG V* 13; *ATL I ve II* 13; *IG I³* nr. 270 IV 10.

Ἴονικὸς φόρος

IV. 9 [Φασελῖται]

İ.Ö. 441/40 yılı Tributum Listesi: *IG I²* nr. 204; *SEG V* 14.41; *ATL I ve II* 14; *IG I³* nr. 271 I 70.

ἐπ[ὶ Θράικες φόρος]

I. 70 Φασελῖται

¹²⁴² Krş. Meiggs - Lewis, *GHI* 69.

İ.Ö. 440/39 yılı Tributum Listesi: IG I² nr. 205; SEG V 15; ATL I ve II 15; IG I³ nr. 272 I 90.

Ἴονικ[ός] φόρος

I 90 [Φασελίται]

İ.Ö. 433/2 yılı Tributum Listesi: IG I² nr. 212; Tod I² nr. 56; SEG V 22.15; ATL I ve II 22; IG I³ nr. 279 I 46.

[Ἴ]ονικὸς φόρος

I. 46 Φασ[ελίται]

İ.Ö. 432/1 yılı Tributum Listesi: IG I² nr. 213; SEG V 23; ATL I ve II 23; IG I³ nr. 280 I 18.

I. 18 Φ[ασελί]ται

425/4 yılı Tributum Listesi: IG I² nr. 63; SEG X 75; ATL I ve IIA9, III 70-89; IG I³ nr. 71

I. 129 Φασελίται

[Τ]ελεμέσι[οι]

İ.Ö. 415/4 yılı Tributum Listesi: IG I² nr. 221; SEG V 35; ATL I 37; II 40; IG I³ nr. 290 I 17. col. I frg. 1-2, 17 Φασελίται

TEp. 57. Atina: Phaselis 'li Athenodotos 'un mezar steli

Pentelikon mermerinden bir stel, üst kısmı profillendirilmiştir, alt kısım ise kırılmıştır.

Buluntu Yeri: Pire'de bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 0,42 m; genişlik: 0,28 m; derinlik: 0,065 m; harf yüksekliği: ΝΣΦ 0,015-0,020 m; diğer harfler: 0,013-0,015 m.

Tarih: İ.Ö. 450-425?

Edisyon: U. Köhler, AM 10, 1885, s. 368, nr. 20; IG I² 1047; IG II² 1046; IG I³ 1360.

Ἀθηνόδοτος
Ἰατροκλέος
Φασηλίτο.

Iatrokles oğlu Phaselis 'li Athenodotos.

Str. 1 Tanrıça Athena'dan türetilmiş ve "Athena'nın verdiği" anlamına gelen Ἀθηνόδοτος ismi hem Anadolu¹²⁴³ hem de Yunanistan ve Ege adalarında karşılaşılan bir isimdir¹²⁴⁴.

Str. 2 Ἰατροκλῆς ismi Anadolu'da özellikle Karia ve Ionia'da belgelenmiştir¹²⁴⁵.

Str. 3 Φασηλίτο = Φασηλίτου¹²⁴⁶.

¹²⁴³ Krş. Ionia: I. v. Ephesos, nr. 126; I. v. Erythrai, nr. 159; SEG II, nr. 581; XIX nr. 698; Phrygia: IGR IV nr. 742; SEG XV nr. 796.

¹²⁴⁴ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 17; II s 12; IIIA s. 16.

¹²⁴⁵ I. v. Iasos, nr. 3, 26, 32 etc.; I. v. Erythrai, nr. 50, 60 etc. Bu ismin Yunanistan ve adalardaki yaygın kullanımını için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 230; II s. 230 vd.

¹²⁴⁶ o'un ou diftongunu karşılaması hakkında bkz. Gignac, *Grammar I*, s. 211 vd.

TEp. 58. Atina: Tanrıça Athena ve diğer tanrılar'a ait tapınak envanterleri

Peleponnessos Savaşı Atina'nın bütün parasını tüketmiştir; öyle ki hem devlet kasasında hem de tapınakların kutsal hazinelerinde değerli pek bir şey kalmamıştır. Özellikle savaşın son yıllarında kutsal hazinenin büyük kısmı kullanılmıştır. Bundan sonra kentteki diğer tanrıların¹²⁴⁷ hazineleri Athena'nın hazinesiyle birleştirilmiştir. Hazineden sorumlu olan memurlar sadece bir yıllığına atanırlardı. Her yılın sonunda da hazine içindeki adakların envanteri yapılarak yeni seçilen memurlara devredilirdi ve bu envanter taş steller üzerine yazılarak halka da ilan edilirdi. Savaştan önce hazine yöneticisi yılda 3 belge sergilerdi, bunlar büyük tapınağın firizlerine - Proneos, Hekatompedos ve Parthenon - uygun olurlardı. Fakat savaştan sonraki yıllarda hazine yetkileri yeniden organize edilmiştir. Buna göre hazine yöneticisi sadece Parthenos'tan kaldırılan ve Hekatompedos'ta saklanan hazine listesini bir taşa yazdırır ve di-kerdi. Hekatompedos listesi Athena dışında diğer tanrıların hazinelerini de içerirdi. Daha sonra Parthenon ve Hekatompedos listeleri birleştirilmiştir¹²⁴⁸. İlk liste İ.Ö. 404 yılındandır, sonuncu liste ise 306 yılındandır. Phaselis'li Hierokles'in adının geçtiği en erken liste İ.Ö. 400 yılındandır.

İ.Ö. 400 yılına ait Liste

TRADITIO HECATOMPEDI. Pentelicos mermerinden bir levha, üzerinde 17 satırlık envanter listesi vardır.

Bluntu Yeri:

Ölçüler: yükseklik: 0,41 m; genişlik: 0,49 m; derinlik: 0,16 m; harf yüksekliği: 0,01 m.

Tarih: yak. İ.Ö. 400.

Edisyon: IG II 652; IG II² nr. 1386.

6 Γέλων Τλησωνίδο Πελλα[νεύς χρυσον στέφανον]
ἀνέθηκε θαλλο, σταθμὸν τοῦτο Ἱεροκλῆς Φαση]-
λίτης ἀνέθηκε χρυσον στέφανον, σταθμ[ὸν τοῦτο]
δακτύλιος ἀπειρώων χρυσοῦς,

...Tlesonidos oğlu Pellan'eli Gelon zeytin dalından altın bir çelenk adadı, bu ayak-
lığı ve altın tacı Phaselis'li Hierokles adadı, ...

İ.Ö. 398 yılına ait Liste

Beyaz mermerden bir levha, sol kısmı ve altı kırılmıştır.

Buluntu Yeri: Atina akropolünde bulunmuştur, şimdi ise Britannico Müzesi'nde durmaktadır.

Ölçüler: Kaydedilmemiştir.

Tarih: İ.Ö. 398.

Edisyon: CIG I 150; SIG² 586; U. Köhler, *Beiträge zur Periegesis der Akropolis von Athen*, AM 5, 1880, 89 vd.; Lehner, *Über die Athen Schatzverzeichnisse des vierten Jahrhunderts*, Bonn 1890, s. 29; IG II² nr. 1388.

¹²⁴⁷ Burada diğer tanrılardan bilinenler şunlardır: Zeus Polieus, Artemis Brauronia, Anakes, Athena Nike, Demeter ve Kore, Poseidon Sunieus. Krş. H. Lehner, *Über die atheneischen Schatzverzeichnisse des vierten Jahrhunderts*, Bonn 1890, s. 26-40.

¹²⁴⁸ U. Köhler, *Beiträge zur Periegesis der Akropolis von Athen*, AM 5, 1958, s. 93. Bu birleşme ilk olarak 395-367 yılları arasında olmuş olmalıdır.

στέφ-

35 [αν]ος θαλλο χρυσος, ὄν Ἱεροκλῆς Φασηλίτης ἀνέθηκε,

buradaki ise Phaselis 'li Hierokles 'in adadığı zeytin dalından altın çelenk,

İ.Ö. 397 yılına ait Liste

Pentelikon mermerinden, üç parçadan oluşan bir tablet.

Buluntu Yeri:

Ölçüler: yükseklik: 0,49 m; genişlik: 0,17 m; derinlik: 0,15 m; harf yüksekliği: 0,009 m.

Tarih: İ.Ö. 397.

Edisyon: IG II 654; IG II² nr. 1393.

Fragment A

18 στέφανος θαλλο χρυσος, ὄν Ἱεροκλῆς Φασηλίτης ἀνέθηκε,

Phaselis 'li Hierokles 'in adadığı zeytin dalından altın çelenk,

390 yılına ait Liste

Pentelikon mermerinden bir levha.

Buluntu Yeri: Menidi mezrasında bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 0,85 m; genişlik: 0,585 m; derinlik: 0,095 m; harf yüksekliği: 0,007 m.

Tarih: İ.Ö. 390.

Edisyon: IG II 660; IG II² nr. 1400.

16 στέφανος χρυσος θαλλο, ὄν Ἱεροκλῆς Φασηλίτης ἀνέθηκε,

Phaselis 'li Hierokles 'in adadığı zeytin dalından altın çelenk,

TEp. 59. Atina: *Atina demos 'u Phaselis 'li birini pproxenia ile onurlandırıyor*

Pentelikon mermerinden bir levha, üzerindeki yazıt stoichedon olarak yazılmıştır. Yazıtın sadece sol kısmı korunmuştur.

Buluntu Yeri: Akropolisten ele geçmiş, şimdi ise müzededir.

Ölçüler: yükseklik: 0,32 m; genişlik: 0,17 m; derinlik: 0,105 m; harf yüksekliği: 0,007-0,008 m.

Tarih: İ.Ö. 336/5.

Edisyon: IG II² nr. 285; krş. J. Pečírka, *The Formula for the Grant of Enktesis in Attic Inscriptions*, Praha 1966, s. 54 vdd.

ΔΡ[.....Φα]-
 σηλι[τ.....]
 καὶ τ.....
 περὶ τ[ὸν δῆμον τὸν Ἀθηναί]-
 5 ων, δεδ[όχθαι τῶι δήμῳ ἐπα]-
 ινέσαι [.....]-
 ρονος Φ[ασηλίτην εὐνοίας]
 ἔνεκα κα[ὶ φιλοτιμίας τῆς]
 περὶ τὸν δ[ῆμον τὸν Ἀθηναί]-

10 ων. εἶναι δ[ὲ αὐτὸν πρόξενο]-
 ν καὶ εὐεργ[έτην τοῦ δήμου]
 τοῦ Ἀθηνα[ίων καὶ αὐτὸν κα]-
 ἰ ἐκγόνου[ς καὶ εἶναι αὐτῶ]-
 ι γ[ῆς κ]αὶ [οἰκίας ἔγκτησιν]
 [------]

(Mademki) Phaselis’li falanca.....ve Atina halkına karşı.....(yapmıştır), o zaman demos Phaselis’li falancayı Atina halkına karşı gösterdiği onur severliği ve iyi niyetinden dolayı övmeye karar vermelidir. Onun hem kendisinin hem de gelecek soyunun Atina demos’unun baş misafiri ve euergetes’si olmasına ve ona ülkede ve yurttan mal mülk edinme hakkının verilmesine dair karar vermesi gerekir.

Atina demos’u, giriş kısmı kaybolmuş olan bu kararıyla, adını okuyamadığımız Phaselis’li birine ve onun ardıllarına *proksenos* ve *euergetes*’lik bahşetmiştir. Köhler ve Kirchner bu yazıtı 352/1-337/6 yılları arasına tarihlerler. Yazıtın ortografisi de İ.Ö. 4. yüzyılın ortalarının öncesi için yapılacak bir tarihllemeye izin vermez.

TEp. 60. Atina: Demos, Phaselis’li Euxenides’i onurlandırıyor

Hymetti mermerinden iki parça halinde düzenlemiş fragmentler.

Buluntu Yeri: Akropolis’te ele geçmiştir, şu an müzede durmaktadır.

Ölçüler: yükseklik: 0,39 m; genişlik: 0,32 m; derinlik: 0,072 m; harf yüksekliği: 0,006 m.

Tarih: İ.Ö. 306/5 sonrası.

Edisyon: *IG II²* nr. 554; *SIG³* I nr. 329; Euxenides ve yaptığı hizmet hakkında krş. A. Künzi, *Epidosis Sammlung freiwilliger Beiträge zu Zeiten der Not in Athen*, Diss. Bern 1923, s. 24 vd., 45 vd., 53; J. Pečírka, *The Formula for the Grant of Enktesis in Attic Inscriptions*, Praha 1966, s. 86 vd.; Krş. Adak, *Metöken*, s. 20, 106, 110 vd., 129, 139, 142, 232, 238.

[— — — — — — — — τῆς προυτ]-
 ανε[ίας· ἐκκλησία κατὰ ψήφισ]-
 μα δήμου· τῶν προ[έδρων ἐπεψή]-
 φιζεν Ἀντιμένη[ς Κηφισιεύς]
 5 καὶ συμπρόεδροι· ἔ[δοξεν τῶι]
 δήμωι· vac. Φιλέας Φι[λ]ον[αὐτ]ο[υ]
 Παλληνεύς εἶπεν· ἐ[π]ειδὴ Εὐξ-
 ενίδης διατελεῖ [ε]ῦνους ὦν τ-
 ῶι δήμωι τῶι Ἀθην[α]ίων καὶ τά-
 10 ς τε εἰσφορὰς ἀπ[άσ]ας ὅσας ἐψ-
 ήφισται ὁ δῆμος εἰ[ῖ]σενεγκεῖ-
 ν τοὺς μετοίκους ε[ῦ]τάκτως [ε]-
 ἰσενήνοχεν καὶ ἐν τῶι πολέ[μ]-
 ωι τῶι πρότερον ἐθελοντῆς [ν]-
 15 αὐτας δώδεκα ἐνεβίβασεν κα-
 ἰ νῦν εἰς τοὺς καταπάλας ν[ε]-
 [υ]ρὰς ἐπέδωκεν καὶ ὅσα ἐπετά-

χθη αὐτῶι ὑπὸ τῶν στρατηγῶν
 καὶ τῶν ταξιάρχων ἅπαντα πρ-
 20 οθύμως ὑπηρέτηκεν καὶ τὰ ἄ[λ]-
 λα διατελεῖ φιλοτιμούμεν[ο]-
 ς εἰς τὴν βουλήν καὶ τὸν δῆμο-
 ν τὸν Ἀθηναίων· δεδόχθαι τῶι
 δήμωι, ἐπαινέσαι Εὐξενίδην
 25 Εὐπόλιδος Φασηλίτην καὶ στ-
 εφανῶσαι θαλλοῦ στεφάνωι ε-
 [ὕ]νοίας ἔνεκα καὶ φιλοτιμία-
 [ς] τῆς εἰς τὸν δῆμον καὶ εἶναι
 [αὐτὸ]ν ἰσοτελῆ καὶ αὐτὸν καὶ
 [ἐκγόνους καὶ ο]ικίας αὐτοῖς
 30 [εἶναι ἔγκτησιν Ἀθήν]ησιν ὅπ-

Prytaneia'nın; Demos'un kararı uyarınca yapılan eklesia; proedros'lardan Kephisia'lı Antimenes ve onunla birlikte olan proedros'lar oylama yaptılar. Demos karar verdi; Philonautos oğlu Pallene'li Phileas dilekçe verdi; Madem ki Euxenides Atinalılar'ın demos'una karşı iyi niyetli olarak bu niyetlerini yerine getirmiş; demos'un, metoikos'ların düzenli olarak ödemesine karar verdiği bütün vergileri ödemiştir; bir önceki savaşta (Lamia Savaşı) seve seve 12 gemici'yi sevketmiş; mancınıklar için gönüllü olarak halat vermiş; strategos'lar ve taksiarkhos'lar tarafından kendisine emredilen ne kadar çok şey varsa hepsine cesur bir şekilde itaat etmiştir; Atina boule ve demos'u için gayretli bir şekilde çalışarak diğer şeyleri de yerine getirmiştir. O zaman demos'un Eupolis oğlu Phaselis'li Euxanides'in, demos'a karşı gösterdiği onur severliği ve iyi niyetleri dolayısıyla övülmesine ve zeytin dalından bir taçla taçlandırılmasına ve hem onun hem de ondan sonraki soyunun (vatandaşlarla) eşit vergi ödemesine ve onların Atina'da mal mülk olarak eve sahip olmalarına karar vermesi gerekir.

Buradaki Atina kararında, uzun yıllardır Atina'da yaşayan bir *metoikos* olan Phaselis'li Euxenides'in Atina kenti ve halkı için yaptığı hizmetlerden dolayı onurlandırılması söz konusudur. Euxenides'in yaptığı hizmetler arasında en önemli ikisi Lamia Savaşı'nda¹²⁴⁹ orduya 12 kürekçi sağlaması ve 307-304 yılları arasında vuku bulan 4 yıl savaşlarında mancınıklar için gönüllü olarak halat vermesidir. Bir *metoikos*'un böylesi yardımlara girişmesi Atina için şaşırtıcı bir durum değildir. Euxenides gibi Atina'da yaşayan *metoikos*'lar Nikander, Polyzelos ve Menoites de Lamia Savaşı sırasında donanmanın silahlandırılması ve mürettebat sağlanmasında kente büyük katkılarda bulunmuşlardır¹²⁵⁰. *Metoikos*'ların yerine getirdiği bu işler savaş sırasında çıkartılan bir *epidosis* olarak düşünülebilir¹²⁵¹. Euxenides'in 4 yıl savaşları sırasında mancınıklar için halat sağlaması alışılmadık bir bağış türüdür. O zamana kadar

¹²⁴⁹ Atina İ.Ö. 323/2 yılında Büyük İskender'in ölmesinin ardından, birlik içindeki diğer Yunan kentleri ile bir araya gelip Makedon hakimiyetine karşı bir savaş başlatır. Ayrıntılı bilgi için bkz. O. Schmitt, *Der lamische Krieg*, Bonn 1992.

¹²⁵⁰ Adak, *Metöken*, s. 81 vd., 106 vd., 139 vd.

¹²⁵¹ Krş. Adak, *Metöken*, s. 106.

vatandaşların ve *metoikos*'ların silahlanma için yaptıkları yardım her zaman para olmuştur, bir eşya yardımı hiç görülmemiştir¹²⁵². M. Adak, halat tarzı bir malzemenin bağışlanmasının alışılmadık bir durum olmasından dolayı, Euksenides'in ip, urgan ve halat üreten bir *ergasterion*'un (işletme) sahibi olabileceğini ve *metoikos*'un Lamia Savaşı'nda kürekçi olarak verdiği 12 kölesinin de bu işletmede çalışmış halat işçileri olabileceğini düşünür¹²⁵³. Euksenides bu hizmetlerinden sonra *isoteleia* ve *enktesis* hakları ile ödüllendirilmiştir. Fakat *enktesis* hakkının bir evle sınırlandırılması ilginçtir, zira kent böylesi bir ödüllendirmede genellikle ἔνκτησις γῆς ve ἔνκτησις οἰκίας haklarını birlikte vermektedir. Buradan Euksenides'in daha önceden kendi *ergasterion*'unu kurmak için ἔνκτησις γῆς imtiyazını kullandığı düşünülebilir¹²⁵⁴. Yazıtta 10-13. satırlar arasında geçen εἰσφορὰς ἀπ[άσ]α^ς ὅσας ἐψήφισται ὁ δῆμος [ἰ]σενεγκεῖν τοὺς μετοίκους ε[ὔ]τάκτως [ε]ἰσενήνοχεν ifadesi onun yıllık *eisphora*'ları düzenli olarak ödediğini gösterir. Euksenides vergi ödemelerini 324/3 – 306/5 yılları arasında; kürekçi sağlamasını 323/2 yılında; mancınıklar için halat teminatını ise 306/5 yıllarında yapmıştır¹²⁵⁵. Buna göre 306/5 yılı bu yazıt için *terminus post quem* olarak tespit edilebilir.

Str. 24/25 “Misafirperver bir kişi” anlamına gelen Εὐξενίδης ismi Phaselis'te şimdiye kadar belgelenmemiştir¹²⁵⁶. Euksenides'in babası Εὐπολις'in ismi de Phaselis içinde ele geçen yazıtlardan ve sikkelerden tanınmayan bir isimdir. “İyi kent” anlamına gelen bu isim adalar ve Yunanistan'da yaygın bir kullanıma sahiptir¹²⁵⁷ ve Anadolu'da da belgelenmiştir¹²⁵⁸.

TEp. 61. Atina: Phaselis ve diğer Küçük Asya kentleri Atinalı bir Nauarkhes'i onurlandırıyor

Mermer bir levha, aynı şahsa yapılmış dokuz ayrı onurlandırma levha üzerine iki sıra halinde işlenen dokuz çelengin içine yazılmıştır. Levha büyük bir anıtın parçasıdır ve muhtemelen anıtın ön tarafında onurlandırılanların isimleri ve vazifelerini içeren başka bir levha daha vardır, her iki yan yüzde ise farklı kurumların ve cemaatların onurlandırmalarını zikreden tablolar vardır.

Buluntu Yeri: Pire'de bir Hıristiyan Mezarlığı'nda bulunmuştur. Burada ikinci bir kullanıma tabi tutulmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 1,09 m; genişlik: 1,19 m; derinlik: 0,20 m; harf yük.: kaydedilmemiş.

Tarih: İ.Ö. 2. yüzyılın ikinci yarısı.

Edisyon: Ed. Dragatsis, Παιρνασσός, 1882, 251; P. Foucart, *Inscriptions du Pirée*, BCH 6, 1882, s. 278-281; *IG II* 1359; *IG II²* nr. 3218; Nollé, *Side I*, s. 231 nr. 30.

Nr. 1 ἡ βουλή | ὁ δῆμος | ἄρχοντα | [γ]ενόμενον | τοῦ [γέ]νους | Κηρού[κ]ων.

¹²⁵² Adak, *Metöken*, s. 139.

¹²⁵³ Adak, *Metöken*, s. 140, 142.

¹²⁵⁴ Adak, *Metöken*, s. 142.

¹²⁵⁵ Adak, *Metöken*, s. 238.

¹²⁵⁶ Yunan dünyasında sevilen bir isim olan Euksenides için bkz. Pape – Benseler, *Griechischen Eigennamen*, s. 416; Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 181; II s. 179; IIIA s. 171; IIIB s. 161 (Εὐξενίδης).

¹²⁵⁷ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 182; II s. 181; IIIA 172; IIIB s. 164.

¹²⁵⁸ Krş. SEG IV nr. 468 (Didyma); XVII, nr. 510 (Ephesos); Syll³ nr. 322 (Miletos); TAM III nr. 794 (Pisidia).

- Nr. 2 οἱ πλεον|τες ἐν ταῖς | τριημιολίαις | ναυαρχ|χήσαντα.
 Nr. 3 ὁ δῆμος | ὁ Φασηλιτῶν | ναυαρχοῦντα.
 Nr. 4 τὸ κοινὸν | τῶν Λυκίων | ναυαρχοῦντα.
 Nr. 5 ὁ δῆμος | ὁ Μυρῆων | τῶν ἐν Λυκία | ναυαρχοῦντα.
 Nr. 6 ἡ βουλὴ | ὁ δῆμος | πρεσβεύσαν|τα πρὸς Λεύ|κιον Φούριον | Κρασσόπην.
 Nr.7 ὁ δῆμος ὁ Κυ|θνίων | [εἰς ὁμόνοιαν] καὶ | [ἐλευθερί]αν
 [ἄπο]|καταστήσαν|[τ]α τὸ πολί|τευμα.
 Nr. 8 ὁ δῆμος | ὁ Σιδητῶν | ναυαρχοῦντα.
 Nr. 9 ὁ δῆμος | ὁ Κελενδεριτῶν | ναυαρχοῦντα.

- (I) (Atinalılar'ın) boule ve demos'u Kerykes'lerin (rahip) soyunun önceki arkhon'unu (onurlandırdı).
 (II) Trihemiolia'lardaki denizciler önceki¹²⁵⁹ nauarkhes'i (onurlandırdı).
 (III) Phaselis'lilerin demos'u nauarkes'i (onurlandırdı).
 (IV) Lykia Birliği nauarkhes'i (onurlandırdı).
 (V) Lykia'da yer alan Myra'lıların demos'u nauarkhes'i (onurlandırdı).
 (VI) Boule ve demos Lucius Furius Crassupes'e elçi olan kişiyi (onurlandırdı).
 (VII) Kythnos'luların demos'u halkın otonomi ve özgürlüğünü yeniden kurmuş olan kişiyi (onurlandırdı).
 (VIII) Side'lilerin demos'u nauarkhes'i (onurlandırdı).
 (IX) Kelenderis'lilerin demos'u nauarkhes'i (onurlandırdı).

Burada bir *nauarkhes*'in, yaptığı hizmetlerden dolayı hem kendi yurdu hemde yabancı uluslar tarafından onurlandırılması söz konusudur. Fakat onurlandırılan şahsın nereli olduğu ve adı eksiktir ve yazıt onurlandırılan kişinin hangi savaşla ilgili olarak onurlandırıldığına dair bir bilgi vermemektedir. Bu durum da, bilim adamları arasında farklı görüşlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur¹²⁶⁰. P. Foucart ve U. Köhler buradaki onurlandırmanın Isauricus'un korsan savaşları ile ilgili olduğunu düşünürler. O. Treuber ise onurlandırma yapan kentler arasında Isauricus tarafından korsanlarla işbirliği yaptığı için cezalandırılıp tahrip edilen Phaselis kentinin de olmasından dolayı bu görüşü reddeder ve bunun M. Antonius'un 102 yılında düzenlediği seferle ilgili bir onurlandırma olduğunu düşünür¹²⁶¹. O. Benndorf da Treuber'in düşüncesine katılır ve yazıtı M. Antonius ile bağdaştırır¹²⁶². D. Magie de yazıtın erken 1. yüzyıldan olabileceğini düşünür ve Roma'nın korsan savaşlarıyla ilişkilendirir¹²⁶³. M. Rostovtzeff, onurlandırılan şahsın Rhodos'lu olabileceğini ve yazıtın Pompeius Dönemi'ne ait olduğunu düşünür¹²⁶⁴. L. Robert ise ikinci yazıtta geçen ifade Atinalı denizcilere işaret ettiği için, onurlandırılan kişinin Atinalı olduğunu ispat eder¹²⁶⁵. Adı bilinmeyen bu amiral Lucius Furius

¹²⁵⁹ L. Robert, *Hellenica* 21: *Trihémíolies athéniensis*, RPh 1944, s. 14 dpn. 2'de ναυαρχήσαντα ve ναυαρχοῦντα arasındaki farkı ispat eder. Buna göre yabancılar *nauarkhes*'i sefer sırasında onurlandırdıkları için şimdiki zamanda verirler, kendi yurttaşları ise sefer sonrasında onurlandırdıkları için geçmiş zamanda verirler.

¹²⁶⁰ Krş. Nolle, *Side I*, s. 231 vd.

¹²⁶¹ Treuber, *Lykier*, s. 185 dpn.1.

¹²⁶² O. Benndorf, *Historische Inschriften vom Stadttor zu Xanthos*, şurada: *Festschrift O. Hirschfeld*, Berlin 1903, s. 86 dpn. 3.

¹²⁶³ Magie, *Roman Rule*, s. 1163, dpn 13; Krş. P. Foucart, *Inscriptions du Pirée*, BCH 6, 1882, s. 281.

¹²⁶⁴ M. Rostovtzeff, *Gesellschafts- und Wirtschaftsgeschichte der hellenistischen Welt* 2, Darmstadt 1984, s. 750.

¹²⁶⁵ L. Robert, *Hellenica* 21: *Trihémíolies athéniensis*, RPh. 18 (1944), s. 11-17 ; a.g.y., *Hellenica* 2, s. 123;

Crassupes¹²⁶⁶ adında birine elçi olarak gitmiştir. C. Blinkenberg, bu kişiyi 2. yüzyılın ortasından sonra Makedonya’da bulunmuş olan aynı isimde biriyle özdeşleştirerek, yazıtı 2. yüzyılın 2. yarısına tarihlemektedir¹²⁶⁷. Troxel de bu görüşe katılmaktadır¹²⁶⁸.

Onurlandırılan kişi açıkça kendi vatanında Kerykes soyunun arkhon’luğunu üstlenmiş, daha sonra da L. Furius Crassupes’e elçilik yapmış Romalı bir memurdur. En son olarak da *nauarkhes* görevinde bulunmuştur. Phaselis, Myra ve Lykia Birliği ile Side ve Kilikia kenti Kelenderis onu bu son yaptığı hizmetle ilişkili olarak onurlandırmışlardır. Kyklad Adası, Kythnos halkı ise bu şahsı onlara özgürlüklerini yeniden sağladığı için onurlandırmışlardır. Gerçekten de bu onurlandırmaların arkasında bulunan ve oldukça uzak bölgelere uzanan bu faaliyetler en mantıklı şekilde Roma’nın korsanlara karşı yaptığı savaşlarla bağlantılı olmalıdır. Zira Phaselis korsanların gücünün ilk kez hissedildiği 2. yüzyılda diğer Lykia kentleri gibi onlara karşı direnç göstermiş ve Lykia’lılar ile birleşerek korsanlara karşı mücadele etmiş olmalıdır. Atina yazıtında Phaselis’e Lykia Birliği’nden ayrı bir şekilde değinilmesi onun Lykia Birliği’ne üye olmadığı yönünde bir kanıt oluşturamaz. Çünkü özel olarak Lykia Birliği içinde yer alan bir kent olarak değinilse de, Myra da ayrı olarak verilmiştir. Olasılıkla bu iki kent Atinalı komutanın seferi sırasında diğerlerine nazaran daha fazla önem taşımış olmalıdırlar. Bu durumda en mantıklı tarih 2. yüzyılın sonlarında M. Antonius’un gerçekleştirdiği korsan savaşlarıdır (İ.Ö. 102-100). Phaselis’in Lykia’nın geri kalanı ile birlikte hareket etmesi yönünde İmparatorluk Dönemi’nden önce bir veri sunan tek örnek bu yazıttır.

TEp. 62. Atina: Phaselis’li’ye ait onur dekreti

Buluntu Yeri:

Ölçüler: Kaydedilmemiştir.

Tarih:

Edisyon: IG II² nr. 1056/7.

[ἐπὶ — — — ἀρχο]ντος τοῦ με[τὰ —]
 [— — ἐπὶ τῆς Ἀττα]λίδος δεκ[άτης πρυτα]-
 [νείας, — — —]ῶνος ἐνδεκ[άτηι].
 [ἐκκλησία ἐν τῶι] θεάτρῳ· Ἄν— — —
 5 — — — — — λῆθεν ε[ἶπε]ν· [ἐπειδὴ — —]
 — — — — — ου Φασηλίτ[ης — — — — —]
 [— — — — — ε]ῦνους ὑπ[αρχ— — — — —]
 [— — — — — τοῖς] παραγίνο[μένοις — — —]
 — — — — — ις τὸν ἑατ[οῦ ἑατ[ῶν —]
 10 — — — — — ρκηιτε — — — — —

..... arkhonluğu sırasında, 10. Attalis prytaneia’sı sırasında, (a-
 yının) 11’inde, dilekçe verdi; mademki Phaselis’li.....

a.g.y., *Monnaies hellénistiques*, RN 19, 1977, s. 24 vd.

¹²⁶⁶ L. Furius Crossupes hakkında bkz. Graag, RE 7, s.v. *Furius*, nr. 55, 352 vd.

¹²⁶⁷ C. Blinkenberg, *Triémolia. Étude sur un type de navire rhodien. Det. Kgl. Danske Videnskabernes Selskab. Arch. – Kunsthist. Meddelelser* 2, 3: Lindiaka 7, 1938, 59 vdd.

¹²⁶⁸ Troxell, *Coinage*, 94 vd.

TEp. 63. Atina: *Mousaios, Phaselis'li bir asker*

Bizans Dönemi'nde sütun altlığı olarak kullanılmış Pentelikon Mermeri'nden bir levhanın alt kısmı.

Buluntu Yeri: Erekhiaion yakınında bulunmuştur, şimdi Epigrafi Müzesi'ndedir (Env. 8091).

Ölçüler: yükseklik: 0,72 m; genişlik: 0,31 m; derinlik: 0,20 m; harf yüksekliği: 0,005 m.

Tarih: yak. İ.Ö. 300.

Edisyon: IG II² nr. 1956; krş. M. Launey, *Recherches sur les armées hellénistiques*, Paris 1949, 467, 1223; Nollé, *Side I*, s. 233.

coll II

96 Φασηλίται
Μουσαῖος

Burada Atina hizmetindeki askerlerin isimlerinin sayıldığı bir liste söz konusudur. Yazıtta İ.Ö. 316/5 yılında kurulmuş bir kent olan Kassandreia (Potidaia) vatandaşlarının isimlerinin de geçmesinden dolayı bu tarih *terminus post quem* olarak kabul edilmektedir. Köhler yazıtı yazıtı 4. yüzyılın sonu – 3. yüzyılın başına tarihlenmektedir.

Str. 97 Μουσαῖος hem Anadolu hem de Yunanistan da sevilen bir isimdir.

TEp. 64. Atina: *Phaselis'li Kharmides'in mezar yazıtı*

Buluntu Yeri:

Ölçüler: Kaydedilmemiştir.

Tarih:

Edisyon: IG II² nr. 1047.

Χαρμίδης
Φασηλίτης.

Phaselis'li Kharmides

Str. 1 Χαρμίδης ismi hem Anadolu¹²⁶⁹ hem de Yunanistan ve adalarda sevilen bir isimdir¹²⁷⁰.

3.2.6 Mısır

Phaselis Antik Dönem'de Mısır, özellikle de Naukratis ile sıkı ekonomik ve kültürel ilişkilere sahiptir. Mısır yazıtlarında genellikle Thebe'deki krallar vadisini ziyaret eden ya da askerlik hizmetinde bulunan Phaselis'liler karşımıza çıkar.

TEp. 65. Abydos: *Phaselis'li Neon Seti I'in tapınağını ziyaret ediyor*

Grafiti.

Buluntu Yeri: Abydos'taki Seti I'in tapınağı.

Ölçüler: Kaydedilmiştir.

Tarih: Helenistik Dönem.

¹²⁶⁹ Krş. TAM III nr. 608; V1-2 nr. 1131; MAMA VI nr. 106, 107, 119 ... etc.

¹²⁷⁰ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 483; II s. 477; IIIA s. 474; IIIB s. 442.

Edisyon: O. Masson, *Nouveaux graffites grecs d'Abydos et de Bouhen*, CE 51, 1976, s. 309 nr. 4; *SEG XXVI*, nr. 1711.

Νέων Φασηλίτ[ης]
Phaselis 'li Neon.

Phaselis'li Neon Mısır'daki eski kutsal alanları ziyaret etmiş ve ismini ebedileştirmek için duvara yazmıştır. Abydos'ta Phaselis'li Neon dışında sadece Limyra'dan iki kişinin adı geçmektedir¹²⁷¹.

Νέων ismi Anadolu¹²⁷², Yunanistan ve adalar¹²⁷³ ile Mısır'da¹²⁷⁴ da kullanılan bir Yunan ismidir.

TEp. 66. Philai: *Phaselis 'li Nestor VIII. Ptolemaios, Kleopatra ve onların çocukları ve de tanrılar Isis, Serapis ve Horos için bir adama yapıyor*

Yazıt üç blok üzerine yazılmış.

Buluntu Yeri:

Ölçüler: Kaydedilmemiştir.

Tarih: İ.Ö. 9 Temmuz 116.

Edisyon: A. Roccati, *Nuove epigrafi greche e latine da File*, Homm. Verm III, 1978, s. 993-996, nr. 4a; *SEG XXVIII*, nr. 1484; J. Bingen, *Les inscriptions de Philae des IIIe et IIe siècles avant Notre ère*, CE 54, 1979, s. 304-309; krş. Mooren, *Nestor*, CE 55, 1980, s. 262-270.

L νδ παυνι κβ

βασιλεῖ Πτολεμαίωι καὶ
 βασιλίσσηι Κλεοπάτραι τῆι
 ἀδελφῆι καὶ βασιλίσσηι Κλεοπάτρα[ι]
 τῆι γυναικί, θεοῖς Εὐεργέταις, καὶ τοῖς
 5 τούτων τέκνοις Ἰσιδι, Σαράπιδι, Ὠρωί
 καὶ τοῖς ἐν τῷ Ἀβάτῳ θεοῖς ὑπὲρ Ἀθηνα[ίου]
 [τ]ο[ῦ] συγγενοῦς [κ]αὶ σ[τ]ρατηγοῦ [τοῦ] περὶ
 Ἐλε[φ]αντίνην Νέστω[ρ] Μελανίππ[ου] Φασηλίτης
 τῶν ἀρχισωματοφυλάκων ὁ καθεσταμένος
 10 ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τῆι φρουρ[α]ρχίαι Συήνης καὶ
 Ἐλεφαντίνης καὶ Φιλῶ[ν] καὶ γεροφυλακίαι
 καὶ πρὸς τῆι στρατηγί[α]ι τοῦ αὐτοῦ νομοῦ.

Soydaşı ve Elephantine civarının strategos'u olan Athenaios için, onun tarafından Syene, Elephantine ve Philae'nin phourarkhia'lığına ve aynı bölgenin gerrophylakia'lığına ve strategos'luğa atanan komutan yaverlerinden Melanippos oğlu Phaselis'li Nestor tanrısaral euergetes'ler İmparator Ptolemaios, kız kardeşi kraliçe Kleopatra ve karısı kraliçe Kleopatra ve onların çocuklarına ve de Abatos'taki

¹²⁷¹ Launey, *Recherches*, s. 463 ve 1219: Ἀδρωνίδης, Δημήτριος, Λύκοι ἀπὸ Λιμύρων, ἦκαμεν.

¹²⁷² Krş. TAM II nr. 168, 445; TAM III nr. 101, 182, 249, 566, 588; MAMA III nr. 44, 293, 609, 610, 612.. etc.

¹²⁷³ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 327; II s. 329; IIIA s. 314; IIIB s. 297 vd.

¹²⁷⁴ Krş. Baillet, *Syringes*, nr. 1114; *SEG XXI* nr. 1711; *XXXVI* nr. 1416; *OGIS* 741..etc.

tanrılar Isis, Sarapis ve Oros'a adadı.

Kral VIII. Ptolemaios yazıtın tarihlendirildiği 116 yılının 28 Haziran'ında ölmüştür¹²⁷⁵, fakat buradaki yazıt yine de hala VIII. Ptolemaios, II. Euergetes, II. Kleopatra ve III. Kleopatra'ya adanmıştır. Yazıttan anlaşıldığı üzere Nestor Thebai'in güney kesiminde oldukça önemli görevlere getirilmiştir. Görünüşe göre Syene'nin güneyi – Elephantine – Philae gibi bölgelerin güvenliğini yürüttüğü bu üç görevi aynı anda ve bir kerede üstlenmiştir¹²⁷⁶. Yazıt bu yönüyle Thebai'in güney kesiminin askeri organizasyonu hakkında da önemli bilgiler vermektedir¹²⁷⁷. Nestor'un Athenaios tarafından Elephantine, Philae ve Syene garnizonunun komutanlığına ve γεροφουλακία olarak isimlendirilen bir komutanlık¹²⁷⁸ görevine atanması, bu görevlerde daha önce Athenaios'un bulunduğuna işaret etmektedir. Bu durum bir στρατηγός'un yerine bir halef atayabileceği şeklinde mi anlaşılmalıdır sorusunu gündeme getirmektedir. Bunun yanında şu sorular da açıkta kalmaktadır: Athenaios kısa bir zaman için mi ayrıldı ve Nestor'u kendisinin vekili olarak yani στρατηγός *ad interim* olarak mı atadı? Ya da Nestor kendisinin yardımcısı ya da temsilcisi olarak görevlendirildi de kendisi görevinde mi kaldı¹²⁷⁹?

Str. 6/7: Ἀθηνα....., Roccati; στ[τρ]ατηγοῦ [] ἐπὶ(?) Ἐλ., Roccati.

Str. 8 Νέστωρ ve Μελάνιππος isimleri Anadolu'da oldukça sevilen Yunan isimleridir¹²⁸⁰.

Str. 13: Roccati πρὸς τῆι στρατηγί[α]ι τοῦ αὐτοῦ νομοῦ ifadesinin *nomos*'un askeri yetkisine, Bingen ise bunun sivil yargılama yetkisine işaret ettiğini düşünür. Buradaki πρὸς τῆι στρατηγίαι ifadesi ya vekillığe ya da yardımcılığa işaret ediyordur olmalıdır¹²⁸¹.

TEp. 67. Thebai: *Phaselis'li Euktemon Thebai krallar vadisini ziyaret ediyor*

Büyük ve yuvarlatılmış harflerle yazılmış grafiti.

Buluntu Yeri: IV. Ramses'in mezarı.

Ölçüler: yükseklik: 0,25 m; genişlik: 0,32 m; harf yüksekliği: 0,05 m.

Tarih:

Edisyon: Baillet, *Syringes*, nr. 615

Εὐκτῆμω[ν]
Φα[ση]λίτης
[ε]ἶδεν [καὶ]
[ἐθαύμασεν].

Phaselis'li Euktemon gördü ve şaşırıldı.

¹²⁷⁵ Bu konuda bkz. W. Otto - H. Bengston, *Zur Geschichte des Niederganges des Ptolemäerreiches. Ein Beitrag zur Regierungszeit des 8. und 9. Ptolemäers*, München 1938, s. 113vd; krş. A.E. Samuel, *Ptolemaic Chronology*, Münih 1962, s. 147 vd; T. C. Skeat, *The Reigns of the Ptolemies*, Münih 1969², s. 35 nr. 14.

¹²⁷⁶ İlk önce *phourarch* ve *gerrhophylaks* olarak atanmış, bu iki görevden sonra önceki sorumluluklarına sahip olarak ya da bunları bırakarak sadece στρατηγίαι ile donanmış olabilir. *Strategos* iken de Athenaios'u bu yazıtle onurlandırmıştır. Krş. Moren, *Nestor*, s. 264.

¹²⁷⁷ Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Moren, *Nestor*, s. 264 vdd.

¹²⁷⁸ γεροφουλακία görevi hakkında krş. J. Bingen, *Les inscriptions de Philae des IIIe et IIe siècles avant Notre ère*, CE 54, 1979, s. 308.

¹²⁷⁹ Bu sorunlar ve çözüm arayışları için krş. Moren, *Nestor*, s. 263 vdd.

¹²⁸⁰ Nestor için krş. TAM II nr. 39; TAM V 1-2, nr. 497, 1290.. etc. Melanippos için krş. TAM III nr. 739; I. v. Iasos, nr. 170, 197 etc.

¹²⁸¹ Moren, *Nestor*, s. 263 dpn. 2.

Antik Dönemde pek çok yabancı Thebai'daki kral mezarlarını ziyaret etmiş ve açık mezarlara gitmiştir. Onlar buralarda sadece turistik merakları ziyaret etmemişler, aynı zamanda dini arzularını da gidermişlerdir. Hiyoroglif ve resimlerle dolu olan bu kutsal alanlarda onlar hacı olarak, öbür dünya ve ruhun yücelmesi hakkında bilgiler edinmişlerdir¹²⁸². Buralara gelen ziyaretçiler duvarlara yazılar yazmışlardır. Bunlar bazen sadece isimlerini ya da çok kısa bir cümle, bazen de bir epigram yazarak, isimlerini ebedileştirmek ya da kendi izlenimlerini anlatmak istemişlerdir.

Str. 1 Εὐκτῆμων ismi özellikle adalar ve Yunanistan'da sıkça karşılaşılan bir isimdir¹²⁸³.

TEp. 68. Thebai: *Phaselis'li Lykon Thebai krallar vadisini ziyaret ediyor*

Mavi banta, büyük ve yuvarlak harflerle yazılmıştır (onciale).

Buluntu Yeri: V. ve VI. Ramses'in mezarı.

Ölçüler: yükseklik: 0,08 m; genişlik: 0,80 m.

Tarih: Tarih tam belli değil, muhtemelen geç Helenistik Dönem.

Edisyon: Baillet, *Syringes*, nr. 1214

Λύ[κων] Φασηλίτης.

Phaselis'li Lykon.

Burada adı geçen şahıs IV. Ramses'in mezarındaki başka bir grafitiden tanınmaktadır (burada *TEp. 68*). Baillet buradaki Phaselis'li Lykon'un, Lampsakos'lu Straton'un yerine geçen Aristotalesci filozof Lykon olmadığını söyler.

Anadolu'da çok fazla belgelenmeyen Λύκων ismine¹²⁸⁴ Yunanistan ve adalarda daha çok rastlanmıştır¹²⁸⁵.

TEp. 69. Thebai: *Phaselis'li Lykon IV. Ramses'in mezarını ziyaret ediyor*

İsim listesi içeren duvara yazılmış bir yazıt.

Buluntu Yeri: IV. Ramses'in mezarı, 2. kapı, sol destek üzerine yazılmış.

Ölçüler: yükseklik: 0,062 m; genişlik: 0,35 m; harf yüksekliği: 0,04 m.

Tarih: Tam belli değil, muhtemelen geç Helenistik Dönem.

Edisyon: Baillet, *Syringes*, nr. 276 (eski literatür ile birlikte).

3 Λύκων,
Φασηλίτης

Burada adı geçen Phaselis'li Lykon, Mısır'da krallar vadisini ziyaret edenlerden biridir ve ismini duvara yazarak ebedileştirmiştir. Aynı şahsın ismine başka bir grafitide de rastlanmıştır (bkz. *TEp. 68*).

¹²⁸² Krş. C. Préaux, *Les touristes en Égypte dans l'Antiquité*, CE 4, 1928-9, s. 142; ayrıca krş. Nollé - Schindler, *Selge*, s.64 vd. dpn. 1; Nollé, *Side I*, s. 245, dpn. 170.

¹²⁸³ Krş. Fraser – Matthes, *Greek Personal Names*, I s. 179; II s. 176.

¹²⁸⁴ Krş. TAM II nr. 650; I. v. Rhod. Peraia, nr. 501, 752; I. v. Prusa ad Olympium, nr. 92 ve 133.. etc.

¹²⁸⁵ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 291; II s. 288; IIIA s. 280 vd.; IIIB s. 264.

TEp. 70. Thebai: *Phaselis* 'li *Mnasimakhos IV*. *Ramses* 'in mezarını ziyaret ediyor

Yazılar büyük ve yuvarlak formda (onciale) yazılmış.

Buluntu Yeri: IV. Ramses'in mezarı, 2. kapı sol destek üzerine yazılmış.

Ölçüler: yükseklik: 0,13 m; genişlik: 0,28 m; harf yüksekliği: 0,04 m.

Tarih: Geç Helenistik Dönem.

Edisyon: Baillet, *Syringes*, nr. 265 (eski literatür ile birlikte).

Μνασίμαχος

Φασηλίτας

Phaselis 'li *Mnasimakhos*

Mnesimakhos Thebai'daki krallar vadisini ziyaret etmiş ve IV. Ramses'in mezarında ismini ebedileştirip, buraya geldiğini göstermek için duvara yazmıştır. Mnesimakhos isminin Dor formu olan Mnasimakhos ismi ve Dor formunda yazılmış olan Phaselis ethnikonu, kentin Rhodos'lu kökenine işaret etmektedir.

Μνασίμαχος ismi adalar ve Yunanistan dışında per karşımıza çıkmaz¹²⁸⁶.

¹²⁸⁶ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 316; II s. 318; IIIA s. 303; IIIB s. 290.

3.3 Kentten Ele Geçen Yazıtlar

3.3.1 Antlaşma Yazıtları

Nr. 1. Mausollos ve Phaselis'liler arasındaki antlaşma

Mermerden bir tablet.

Buluntu Yeri: G. Hirschfeld tarafından 1874 yılında Attaleia'da Consul Dionysios Vitalis'in evinde, merdivene gömülmüş olarak bulunmuştur. Şu an Berlin Pergamon müzesinde durmaktadır.

Ölçüler: yükseklik: 0,31 m; genişlik: 0,33 m ; harf yüksekliği: 0,013 m.

Tarih: İ.Ö. 367-353.

Edisyon: Hirschfeld, *Vorläufiger Bericht*, s. 716; Bezenberger, *Beiträge der zu Kunde der idg.*, Sprache 5, 1880, s. 337; SGDI I nr. 1269; Judeich, *Kleinasiatische Studien*, s. 256, nr. 1; Wilhelm, *Mausollos*, s. 149-162; SGDI III nr. 4259; E. Nachmanson, *Historische griechische Inschriften bis auf Alexander den Grossen*, Berlin 1913, nr. 31; TAM II 1183; StV II 260; Brodersen-Günther-Schmitt 1996, s. 15 vd. nr. 218.

- [-----]
- 01 [ὄρκους δὲ δόντων τοῖς πρέσβεσι τοῖς Φασηλιτᾶν Μαύσσωλ]-
[λος καὶ Ἀρτεμισία ὁμόσ]αντες Δία καὶ Ἄλιον καὶ Γᾶν καὶ
[βασιλέως Τύχαν ἧ μὲν ἐμμε]νεῖν τοῖς ὠμολογημένοις ποτὶ
[Φασηλίτας ἀδόλως καὶ ἀ]βλαβέως· ὁμόσαντων δὲ καὶ Φα-
[σηλιτᾶν οὐστινὰς κα Μ]αύσσωλλος γράψεται κατὰ τα[ύ]-
5 [τὰ ἐμμενεῖν τοῖς ὠμολογ]ημένοις ἐξαιρῶντες τὸ βασι[λέ]-
[ως Τύχαν, ἐκτίνοντον δὲ κ]αταδίκας Μαύσσωλλος Φασηλί-
[ταις καὶ Μαυσσώλλωι Φασηλ]ιτᾶν, εἴ τινες ὀφείλοντι ἐμ μησί
[τρισὶν καθ' ὅ τι προγέγρ]α[π]ται. τῶν δὲ ἔμπροσθε συν-
[βολαίων πρὶν δι' ὄρκωμο]σιᾶν κατα<λα>φθήμειν, δίκας
10 [δόμειν Μαύσσωλλον Φασ]ηλίταις καὶ Φασηλίτας Μαυσ-
[σώλλωι, καθ' ὅ κα Φασηλί]ται καὶ Μαύσσωλλος ὁμολογήσων[τι].

Mausollos ve Artemisia Phaselis'lilerin elçilerine Zeus, Helios Ge ve (Pers) İmparatoru'nun Tyche'si üzerine ant içerek gerçekten Phaselis'lilerle yapılan antlaşmalara yalansız ve yanlış yapmadan bağlı kalacaklarına dair yemin etmelidirler. Phaselis'lilerin elçileri de Mausollos'un yazılı olarak tespit edeceği kişilere, kralın Tychesi'ni göndererek, buna mutabık aynı şekilde antlaşmalara bağlı kalacaklarına dair yemin etmelidirler, Mausollos Phaselis'lilere, Phaselis'lilerden olanlar da Mausollos'a borcunu ödemelidir, borçlu olanlar yukarıda belirtildiği gibi 3 ay

içinde (ödemelidirler). Ant içerek taahhüt altına alınmasından önce, Mausollos ve Phaselis'lilerin üzerinde uzlaşmaya vardıkları önceki antlaşmaların borçlarını da Mausollos Phaselis'lilere, Phaselis'liler de Mausollos'a ödemelidirler.

İ.Ö. 367-360 yılları arasında süren Satrap Ayaklanması sırasında Phaselis daima Pers tarafı bir tutum izlemiştir. Phaselis'in Pers tarafında yer alması ve Perikles Lykia'sının hemen sınırında konumlanması, Mausollos'un Phaselis ile böylesi bir antlaşma yapmasında etkili olmuştur. Dolayısıyla bu antlaşma için en uygun tarih de Satrap Ayaklanması'ndan sonraki dönemdir. Yazıtın metninden Phaselis kenti ile Mausollos arasında eşit şartlarda düzenlenmiş bir antlaşmanın söz konusu olduğu anlaşılmaktadır. Pers Krallığı Satrap Ayaklanması'ndan sonra yaptığı hizmetlerin karşılığı olarak tüm Lykia'nın kontrolünü Mausollos'a bırakmıştır. Ama Phaselis bu dönemde de özgür bir kent olarak varlığını sürdürmüştü ve Mausollos ile eşit şartlarda ilişkilerini devam ettirmiştir¹²⁸⁷.

Str. 01 Buradaki elçilerden biri ünlü tragedia şairi Theodektes olabilir. Hornblower aktörlerin peripatetik yaşam stilleri ve tiyatral yetenekleri dolayısıyla böylesi işler için uygun kişilikler olduğunu düşünür¹²⁸⁸. Theodektes'in yaşam dönemi de tam olarak Satrap Ayaklanması ve Lykia'daki Mausollos egemenliği sıralarına denk düşmektedir.

Str. 1 Tanrı Άλιος ve tanrıça Γᾶ Dor diyalektinde verilmiştir¹²⁸⁹. Burada geçen tanrı adları Phaselis'te tapınım gören tanrılar hakkında bilgi vermektedir.

Str. 01 Φασηλιτᾶν = Φασηλιτῶν Dor diyalekti¹²⁹⁰.

Str. 2 Ἄρεα καὶ Ἀθηναῖαν¹²⁹¹.

Str. 3 [θεοὺς βασιλείους], Nachmanson; [τύχην Βασιλέως] Wilhelm.

Str. 6 βασι[λέως ὄρκιον] Nachmanson.

Str. 9 πρὶν ὄρκωμο]σίαν ya da τὰν ὄρκωμο]σίαν, Wilhelm; Nachmanson. καταληφθήμειν olarak okunan infinitivus haldeki καταλαφθήμειν Dor diyalektinde verilmiştir¹²⁹².

3.3.2 Adak Yazıtları

Nr. 2. Tanrıça Athena Polias'a adak

Mermerden dikdörtgen bir adak taşı.

Buluntu Yeri: Kalinka bu taşın buluntu yeri olarak tiyatronun batısı, *akropolis*'in kuzey ucunu vermektedir. Fakat daha sonra bu taşın tiyatronun hemen güneybatısındaki kule yapısının kuzeybatı duvarında yukarı bakacak şekilde örülerek devşirme malzeme olarak kullanıldığı tespit edilmiştir¹²⁹³.

Ölçüler: yükseklik: 0,91 m; genişlik: 0,50 m ; derinlik: 0,65 m; arka kenarda alın genişliği:

¹²⁸⁷ Bu dönemin olayları ve Phaselis'in Mausollos ile ilişkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Bölüm 2. 1. 8.

¹²⁸⁸ Hornblower, *Mausolus*, s. 221.

¹²⁸⁹ Krş. Bechtel, *Griechischen Dialekte II*, 646 vd.; Gelder, *Rhodier*, s. 66; Buck, *Greek Dialect*, s. 37.

¹²⁹⁰ α'nın ω yerine kullanımı için bkz. Buck, *Greek Dialects*, s. 43.

¹²⁹¹ E. Ziebarth, *De iure iurando in iure Graeco quaestiones*, Göttingen 1892, s. 22.

¹²⁹² Krş. Bechtel, *Griechische Dialekte II*, s. 646 vd; Gelder, *Rhodier*, s. 66.

¹²⁹³ Blackman, *Inscriptions*, s. 139.

0,06 m; her iki kenardaki çıkıntı: 0,015 m; harf yüksekliği: 0,025 m.

Tarih: İ.Ö. 5. yy.

Edisyon: TAM II 1184; Blackman, *Inscriptions*, s. 139.

Νίκανδρος ὁ Νικίονος
καὶ Πολυαίνετος
ὁ Πολυκάρτεος
τὰθαναίαι τᾶι Πολιάδι
5 ἀπὸ ναυτιλίας
δεκάταν ἀνέθεκαν.

Nikion oğlu Nikandros ve Polykartes oğlu Polyainetos Athena Polias'a 10 yıllık gemi yolculukları dolayısıyla adadılar.

Str. 1 Anadolu'nun daha çok batısında karşımıza çıkan Νίκανδρος ismi¹²⁹⁴ Yunanistan'da ve özellikle adalarda oldukça sevilir¹²⁹⁵. Νικίων ismi ise hem Anadolu hem de Yunan dünyasında sık karşılaşılan bir isim değildir¹²⁹⁶.

Str. 2 “Övülmeye değer” anlamına gelen ve Ephesos'tan ele geçen bir yazıtta tanrıça Aphrodite için kullanılan¹²⁹⁷ ve πολῦ-αίνετος, on, sıfatından türetilen Πολυαίνετος ismi, Anadolu'da sadece bu yazıtta karşımıza çıkmaktadır. Yunanistan ve adalarda da çok karşılaşılan bir isimdir değildir¹²⁹⁸.

Str. 3 Πολυκάρτης, ου isminin εος ile biten genetiv formu Dor diyalektinde verilmiştir. Bu isim buradaki yazıt dışında belgelenmemiştir.

Str. 4 Tanrıça Athena Polias (Ἀθηναία Πολιάς) Dor diyalekti gösteren τὰθαναίαι τᾶι Πολιάδι şeklinde yazılmıştır. Athena Polias kentin en erken sikkelerinden de görüldüğü üzere Phaselis kentinin baş tanrıçasıdır ve Polias sıfatını da bundan dolayı almıştır (kentli Athena).

Phaselis'te rastlanan Dor diyalektinde yazılmış yazıtlar, kentin Rhodos kurması olduğu yönünde birer belge oluştururlar. Doğu Lykia'da Phaselis dışında Olympos¹²⁹⁹ ve Gagai kentlerinden de Dor diyalekti gösteren yazıtlar ele geçmiştir. Bu durum Lykia'nın kuzeydoğusunda kalan sahil şeridinin Rhodos ile olan ilişkisine işaret etmektedir¹³⁰⁰. Bunun dışında bu bölgede Tanrıça Athena'nın oldukça büyük bir öneme sahip olması da, bölgenin Rhodos'la olan ilişki-

¹²⁹⁴ Krş. I. v. Priene, nr. 37, 313, 354; I. v. Smyrna, nr. 2, 72, 90, 155; I.v. Rhod. Peraia, nr. 302.

¹²⁹⁵ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 329; II s. 330; IIIA s. 316 vd.; IIIB s. 299.

¹²⁹⁶ Krş. I. v. Priene, nr. 64; Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 334; II s. 334 vd.; IIIA s. 323.; IIIB s. 304.

¹²⁹⁷ SEG XIV 1.

¹²⁹⁸ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 376; II s. 371; IIIA s. 367.

¹²⁹⁹ Krş. Adak - Tüner, *Neue Inschriften aus Olympos*, s. 53 vd., nr. 1.

¹³⁰⁰ Bu konuda ayrıntılı olarak bkz. Bölüm 2. 1. 5.

sini ve kentlerdeki Rhodos etkisini göstermektedir¹³⁰¹.

Harf karakterleri ve Dor diyalektinden dolayı bu yazıt İ.Ö. 5. yüzyıla tarihlendirilebilir. Bu taşın İ.S. 4. yüzyıldan önce devşirme malzemesi olarak kullanılmasının olası gözükmemesi, şu an bulunduğu yapının inşası için *terminus post quem* oluşturmaktadır¹³⁰².

Nr. 3. *Hestia ve Hermes'e adak*

Mermerden yuvarlak bir adak taşı.

Buluntu Yeri: 1892 yılında Benndorf tarafından tiyatronun yakınındaki yerleşim alanında bulunmuştur. Kalinka bu taşın buluntu yeri olarak tiyatronun batısı, *akropolis*'in kuzey ucunu işaret etmektedir. Fakat bölgede yapılan araştırmalarda Kalinka'nın verdiği batı ve kuzey ifadelerinin yanlış olduğu ortaya çıkmıştır¹³⁰³. Zira *akropolis* sırtı tam olarak kuzeydoğu-güneybatı istikametinde uzanmaktadır ve kuzey tarafı tamamen uçurumdur. Bu nedenle yönler şöyle okunmalıdır: tiyatronun güzeybatısı, *akropolisin* kuzeybatı ucu yakınında. Kentte yapılan araştırmalarda bu taş yeniden bulunamamıştır.

Ölçüler: yükseklik: 0,50 m; genişlik: 0,76 m; derinlik: 0,26 m; harf yüksekliği: 0,015 m.

Tarih: İ.Ö. 4. yy.

Edisyon: TAM II 1185.

[Αρ]ιστοκράτεια καὶ Νικάρης
ὕπερ Ἀθανίωνος τοῦ πατρὸς
δαμιοργήσαντος
Ἔστιαί καὶ Ἑρμᾶι.

Aristokrateia ve Nikares demiourgoshluk yapmış babaları Athanion için Hestia ve Hermes'e (adadılar.)

Str. 1 Küçük Asya'da çok karşılaşılmayan Ἀριστοκράτεια ismi, daha çok Rhodos ve Ege adaları ile Yunanistan'da görülen bir isimdir¹³⁰⁴. Νικάρης ismi bir tek bu yazıtta geçmektedir. Bu isimde Νίκη'den türetilen Dor diyalektinde bir isim söz konusudur.

Str. 2/3 Babanın ismi olan Ἀθηνίων Dor formunda yazılmıştır¹³⁰⁵. Yine Dor diyalektinde verilmiş olan δαμιοργήσαντος = δημιουργήσαντος fiilinden de anlaşıldığı üzere Athanion Phaselis'te eponym bir memuriyeti üstlenmiştir. Bu memuriyete gelmiş olması Athanaion'un kentin önde gelenlerinden olduğunu göstermektedir.

Str. 4 Ocak Tanrısı Hestia ve haberci tanrı Hermes'e yapılmış olan adak Phaselis'te bu tanrıların saygı gördüğünü ve belki de bir tapınağa sahip olduklarına işaret etmektedir. Tanrı Hermes'in adı Dor diyalektinde verilmiştir; Ἑρμᾶι = Ἑρμέα = Ἑρμεία.

¹³⁰¹ Krş. Frei, *Götterkulte*, s. 1779.

¹³⁰² Blackman, *Inscriptions*, s. 143.

¹³⁰³ Blackman, *Inscriptions*, s. 139.

¹³⁰⁴ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I, s. 69; II, s. 56; IIIA, s. 62; IIIB, s. 57.

¹³⁰⁵ Dor diyalektinde α'nın η ile yer değiştirmesi için bkz. Buck, *Greek Dialects*, s. 21 ve 37. Bu isim adalar ve Yunanistan'da, özellikle de Delphi'de çok sevilen bir isimdir. Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 15; IIIA, s. 16; IIIB, s. 14 vd.

Nr. 4. *Helios'a adak*

Koyu renkli kalker taşından bir blok. Üzerindeki dübel delikleri ve alt kenar üzerindeki çukurlar ikinci kullanımdan kaynaklanmaktadır.

Buluntu Yeri: Büyük Hamam'ın palestrası içinde durmaktadır. Burada yapı elemanı olarak kullanılmıştır.

Tarih: Kübik ve özenli yontulmuş yazı karakteri İ.Ö. 4. yüzyılın karakteristik özelliğidir: ☉ Σ Ω Κ Π. Buradaki yazı formu Hestia ve Hermes'e yapılan adamadaki yazıt tarzına benzerdir.

Ölçüler: yükseklik: 0,33 m; genişlik: 0,78 m; derinlik: 0,60 m; harf yüksekliği: 0,02 m.

Edisyon: Adak – Tüner – Şahin, *Inscripfen aus Phaselis*, s. 3 nr. 1.

Σωτᾶς Ἐλλοκράτεος Ἀλίωι
2 καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς πᾶσι
vac. ἱερητεύσας Ἀλίου vac.

*Hellokrates oğlu Sotas, Helios rahibi
olduğu sırada (bunu) Helios'a
ve diğer tüm tanrılara (adadı).*

Str. 1 Σωτᾶς Yunanistan'da çok sevilen bir Yunan ismidir. Rhodos adasında da sıkça karşılaşılmaktadır¹³⁰⁶. Sotas'ın baba ismi Ἐλλοκράτης ise gördüğümüz kadarıyla bu formda hiç kullanılmamıştır. Bu isim Merkezi Yunanistan'da oldukça yaygın kullanılan Ἐλλανοκράτης ismiyle özdeşleştirilebilir¹³⁰⁷. Hellas'la birleştirilen isim İ.Ö. 5./4. yüzyılda Lykia-Pamphylia arasındaki sınır bölgesinde de moda olmuş gözükmektedir. Öyle ki Helenistik Dönem Lykia'sında Hellaphilos ismi de ünlüdür. Bu Hellaphilos doğu Lykia Dynastisi Apollonios'un babasıdır. Hellaphilos Phaselis'in 20 km güneybatısındaki Eren Tepe üzerinde yer alan dynastik merkezinde kendisi için görkemli bir kaya mezarı yaptırmıştır: Τῆδε θανὼν κεῖμαι Ἀπολλώνιος Ἐλλαφίλου παῖς. Ἡ ἡργασάμην δικαίως, ἡδὺν βίον εἶχον ἀεὶ ζῶν, ἢ ἐσθίων καὶ πίνων καὶ παίζων. ἄλλ' ἴθι χαίρων.¹³⁰⁸ Hellaphilos esasen yerli bir kişiyken, Phaselis'teki Hellokrates Yunan olmalıdır. Onomastik Phaselis'in kendi Yunan kimliğini Roma Dönemi'ne kadar koruduğunu göstermektedir. Öyle ki İ.Ö. 250-130 yılları arasındaki döneme ait kent sikkeleri üzerinde geçen 77 memur isminin hepsi de Yunan ismidir¹³⁰⁹.

Str. 2-3 Burada anılan diğer tanrılardan, kentte saygı gören Athena, Zeus, Apollon, Hermes, Hestia, Ge ve adını bilmediğimiz diğer tanrılar anlaşılmalıdır. Tanrı Helios Dor diyalektinde

¹³⁰⁶ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 426; II s. 420; IIIA s. 417; IIIB s. 397.

¹³⁰⁷ Krş. Fraser – E. Matthews, *Greek Personal Names*, IIIB s.v. Ἐλλανοκράτης.

¹³⁰⁸ M. Wörrle, *Leben und Sterben wie ein Fürst. Überlegungen zu den Inschriften eines neuen Dynastengrabes in Lykien*, Chiron 28, 1998, 77 vdd.; a.g.y., *Die Inschriften am Grab des Apollonios am Asartaş von Yazır in Lykien*, Lykia 3, 1996/1997 (2000), 24 vdd.; Merkelbach – Stauber, *Steinepigramme IV*, 73 vd. Buradaki kaya mezarının Eren Tepe üzerindeki dynastik yerleşim ile ilişkisi hakkında bkz. Şahin – Adak, *Vorbericht II*, s. 254 vd.

¹³⁰⁹ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 56 vdd. ve 124 (isim listesi).

verilirken, ἱερῆτεύσας'ın (= ἱερατεύσας) Ion diyalektinde yazılması dikkat çekicidir. Bilindiği üzere tanrı Helios'un en ünlü kült yeri Rhodos'tur¹³¹⁰. Helios kültü Phaselis'te tıpkı Athena Polias'ınki gibi kentin kuruluşundan itibaren var olmuştur. Rhodos'lu kolonistler kendi tanrılarını yeni yerleştikleri Phaselis kentine de taşımış ve burada tanrı için bir kült kurmuşlardır. Helios Mausollos ile Phaselis'liler arasındaki antlaşma metninde (Nr. 1) Zeus ve Ge ile birlikte yemin tanrısı olarak anılır. Bu durum da tanrının Phaselis'teki baş tanrılardan biri olduğunu desteklemektedir. Helenistik Dönem'e ait kent sikkelerinde de sık sık Helios portresi görülmektedir¹³¹¹. Helios Tapınağı'nın kesin yeri bilinemese de *akropolis* üzerinde yer aldığı tahmin edilebilir. Matern, tanrı Helios'un Rhodos'ta bile mütevazı bir alanda tapınım görmesinden dolayı, bu tanrının kapalı tapınaklar yerine açık kutsal alanlarda tapınım gördüğünü düşünmüştür¹³¹². Dolayısıyla böylesi bir kutsal alanın yerini saptamak ta oldukça zordur.

Nr. 5. Apollon Iatros'a adak

Kalkertaşından küçük bir altar. Üzerinde ayak tabanı için yapılmış iki küçük oyuntu vardır. Burada büyük bir ihtimalle Apollon'un altından küçük bir heykeli dikilmiştir. Yazıt stoichedon olarak yazılmıştır. Sadece son iki satırın sonunda harf fazlalığı yüzünden bundan feragat edilmiştir.

Buluntu Yeri: Zeus Boulaios Tapınağı'nın? 200 metre kadar güneyinde, Bizans Dönemi'nden yapı kalıntıları arasında bulunmuştur.

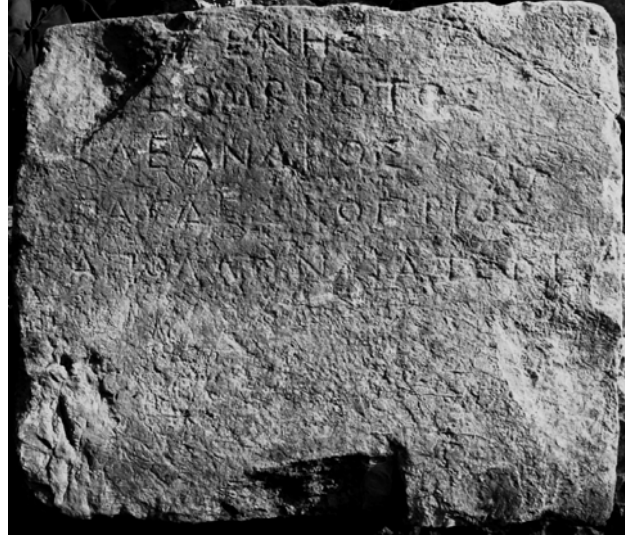
Tarih: Yazı karakteri dolayısıyla İ.Ö. 4. yüzyıla tarihlendirilebilir (ΩΠΣ).

Ölçüler: yükseklik: 0,30 m; genişlik: 0,36 m; derinlik: 0,24 m; harf yüksekliği: 0,015 m

Edisyon: Adak – Tüner – Şahin, *Inscripfen aus Phaselis*, s. 4 vd. nr. 2.

[...]γένης
2 [ΚΛ]εόμβροτος
Κλέανδρος
4 παῖδες Κόπριος
Ἀπόλλωνι Ἰατρῶι.

*Kopris'in oğulları [...]genes,
[Kl]eombrotos ve Kleandos, (bunu)Apollon Iatros'a (adadılar).*

Str. 1: Burada Διογένης, Ἐπιγένης, Θεογένης isimleri mümkündür.

Str. 2 Κλεόμβροτος ismi Anadolu'da çok fazla karşılaşılan bir isim değildir¹³¹³. Phaselis'te

¹³¹⁰ Krş. Matern, *Helios und Sol*, s.10 vd.

¹³¹¹ Heipp-Tamer, Phaselis, s. 60, 64, 72 vdd.

¹³¹² Matern, *Helios und Sol*, s. 11 ve 191.

¹³¹³ Krş. A. Rehm. *Didyma II. Die Inschriften*. Berlin 1958, nr. 436; TAM IV nr. 138; J. G. C. Anderson – F. Cumont – H. Grégoire, *Studia Pontica III. Recueil des inscriptions grecques et latines du Pont et de l'Arménie I*, Brussels 1910, nr. 103. Bu ismin Yunanistan ve adalardaki kullanımı için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 261; II s. 265; IIIA s. 247; IIIB s. 236.

bu ismi taşıyan ve Helenistik Dönem sikkelerinden tanınan başka biri daha vardır¹³¹⁴.

Str. 3 Κλέανδρος, Anadolu'da daha çok Karia ve Ionia bölgelerinde karşımıza çıkan bir isimdir¹³¹⁵. Bu ismin Yunanistan ve adalardaki kullanımı da oldukça yoğundur¹³¹⁶.

Str. 4: Adamayı yapan kişilerin babalarının ismi Kopris'tir. Bu isim nadiren kullanılan bir isimdir¹³¹⁷.

3.3.3 İmparator Yazıtları

Nr. 6. *Boule ve demos İmparator Vespasianus 'u onurlandırıyor*

Kalker taşından dikdörtgen bir taş.

Buluntu Yeri: Kalinka bu yazıtın yerini kaydetmemiştir. Blackman da tam yerini saptayamasa da, tiyatronun güneybatısındaki sırt üzerinde 1196, 1198 ve 1199 nolu yazıtların bulunduğu dikdörtgen yapı kalıntısının dışında yer alabileceğini düşünmüştür¹³¹⁸.

Ölçüler: yükseklik: 0,46 m; genişlik: 0,86 m; derinlik: 0,68 m; harf yüksekliği: 0,03 m.

Tarih: İ.S. 72-74.

Edisyon: TAM II 1188.

[Αὐτοκράτορα Καί]-
[σαρ]α Οὐεσπασιανὸν
Σεβαστόν, τὸν σωτήρα τῆς vac.
[οἴκου]μένης Φασηλειτῶν ἢ βουλή
[καὶ ὁ δ]ῆμος διὰ Γναίου Αὐιδίου Κέλερος
[Φισκιλλί]νου Φίρμ[ο]υ, πρεσβευτοῦ ἰδίου
[καὶ ἀν]τιστρατήγου. vac.

Phaselis'lilerin bule ve demos'u, evrenin kurtarıcısı, İmparator Caesar Vespasianus Augustus'u kendi legat'i ve propraetor'u Gnaius Avidius Celer Fiskillinus Firmus aracılığıyla (onurlandırdı).

İmparator Vespasianus kendi *legat* ve *propraetor*'u olan Gnaius Avidius Celer Fiskillinus Firmus aracılığıyla onurlandırılıyor. İmparator Vespasianus İ.S. 72-73 yılında Lykia'yı Pamphylia ile birleştirerek Lykia – Pamphylia çifte eyaletini kurmuştur¹³¹⁹. Gn. Avidius Celer

¹³¹⁴ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 124, nr. 95-96.

¹³¹⁵ Krş. J. Robert – L. Robert, *Fouilles d'Amizon en Carie, I. Exploration, histoire, monnaies et inscriptions*, Paris 1983, nr. 6, 36; I. v. Iasos, nr. 40, 42, 54, 59, ...etc.; I. v. Priene, nr. 50, 73; I. v. Smyrna, nr. 643; I. v. Ephesos, nr. 235, 941..etc.

¹³¹⁶ Krş. Fraser – Matthews, *Grek Personal Names*, I s. 257; II s. 262; IIIA s. 243; IIIB s. 231 vd.

¹³¹⁷ Krş. SEG II, 721 (Sparta): Κόπρις; IG XII,9 157 (Euboiia): Κόπρις; Apophthegmata patrum 252. 40 (MPG 65): Εἶπεν ὁ ἀββᾶς Κόπρις κτλ.

¹³¹⁸ Blackman, *Inscriptions*, s. 140.

¹³¹⁹ Bu problem hakkında bkz. Eck, *Legaten*, s. 65-75; Brandt, *Gesellschaft*, s. 99 ve Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*, s. 85-93.

Fiscillinus Firmus¹³²⁰ da Lykia Eyaleti'nin son valisidir¹³²¹. Cn. Avidius Celer'in valiliği İ.S. 71/72-72/73 tarihleri arasına düşmektedir, buna göre bu yazıt da İ.S. 72-74 arasına tarihlenmelidir. Cn. Avidius Celer'in Lykia Bölgesi'nde yaptığı başka faaliyetlerini de tanıyoruz: o Lydai'da¹³²² ve Myra'da¹³²³ da onurlandırılmıştır. Valiliği döneminde Araksa'daki gibi bina işleri yürütülmüştür¹³²⁴.

Nr. 7. İmparator Domitianus'a ait bina yazıtı

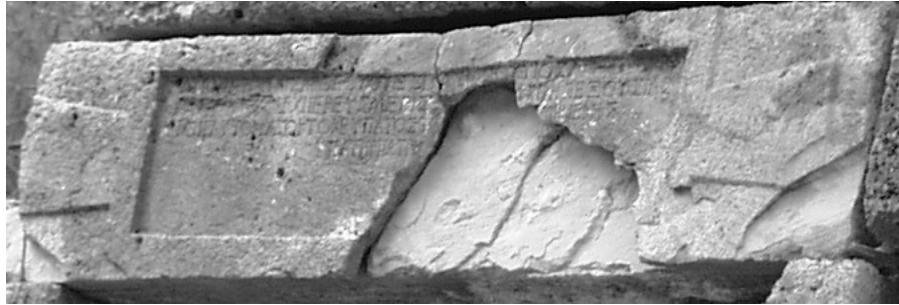
Tabula ansata içine yazılmış bina yazıtına sahip kapı arşitrav bloğu. Hala in situ halde girişin üzerinde duran yazıt, pek çok yerinden çatlamış, dökülmüş ve oldukça harap olmuştur.

Buluntu Yeri: Ana caddenin güney limanı girişindeki Hadrianus Kapısı'nın kuzeybatı tarafında yer alan geniş bir bina kompleksine girişin üzerinde hala in situ olarak durmaktadır.

Ölçüler: Kapının yüksekliği: 2,15 m.

Tarih: 14 Eylül 93 – 13 Eylül 94.

Edisyon: Fellows, *Lycia*, s. 211; IGR III 755; Bérard, *Inscriptions*, s. 440 nr. 89; Petersen-Luschan, *Reisen*, s. 142, nr. 175; TAM II 1186; Blackman, *Inscriptions*, s. 143 (lev. 70. 1).

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ, θεοῦ Οὐεσπασιανοῦ υἱός, [[Δομετι]]-
[[ανός Σεβαστός]], ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας
τὸ γ', αὐτοκράτωρ τὸ κβ', ὕπατος τὸ ις', τειμητῆς διηνεκῆς,
πατὴρ πατριδος.

Rahmetli Vespasianus'un oğlu, pontifex maximus, 13 kere tiribunica potestas, 22 kere imparator, 16 kere consül olan, süresiz censor, vatanın babası İmparator Caesar Domitianus Augustus.

Str. 1/2 [Τι. Φλα.] | [Δομιτιανός], Bérard.

Str. 3 ὕπατος τὸ ιέ, Bérard.

Buradaki yazıtta imparator nominativus casus'ta verildiği ve yazıt hala binanın giriş kapısı üzerinde in situ olarak durduğu için bir bina yazıtı söz konusudur¹³²⁵. Bu yapı İmparator

¹³²⁰ Gnaius Avidius Celer Fiskillinus Firmus hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. PIR I² 284, no 1403.

¹³²¹ Rémy, *Carrières*, s. 207 vd., Nr. 233; Eck, *Legaten*, s. 74 vd. dph. 41.

¹³²² TAM II 132; krş. Eck, *Legaten*, s. 74, dph. 41: [Γ]ναῖον Αὐλί[ον Γ]ναίου υἱόν] | Φίρμον πρε[σβ]ε[υ]τήν καὶ ἀντι[σ]τ[ρά] | τηγον Αὐτοκράτ[ο]ρος Καῖσαρος] Οὐεσπασιανοῦ Σε[β]αστοῦ | <ο>ί ἔφεβοι καὶ Λυδατ[ων] ἢ βουλή]

¹³²³ IGR III 725: ...β' Μυρε[ύς] | τὰ ἐν τῷ γε |ιλίου Φίρμου | Οὐ[ο]αλερί[ο]υ?

¹³²⁴ TAM II 701: ἀ]φιερῶντος Γναίου Αὐιδ[ίου] Κέλερος Φ<ι>σκιλλε[ίνου] - - - τοῦτο τὸ] | ἔργον καὶ συντελει[ώσαντος] | Ἀραξέων ἢ βουλή καὶ ὁ δῆμ[ος] καὶ ἡ γερουσία].

¹³²⁵ Yapı yazıtlarında imparator isminin nominativus casus'ta geçmesi hususunda krş. M. Horster, *Bauinschriften römischer Kaiser. Untersuchung zur Inschriftenpraxis und Bautätigkeit in den Städten des*

Domitianus'un izni ve desteğiyle yaptırılmıştır, fakat yazıtın içeriği yapının ne olduğu hakkında bir bilgi vermemektedir. Yazıtın üzerinde bulunduğu kapı, ana cadde kenarında uzanan ve 8 farklı yapıyla çevrelenen oldukça geniş bir yapı kompleksine aittir. J. Schäfer bu kompleksin, gerek konumu gerek yapı karakteri dolayısıyla *agora* olabileceğini düşünmüştür¹³²⁶. Girişindeki yazıt sayesinde yapının İ.S. 1. yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı tespit edilebilir. İmparatorun 13. *tribunica potestas*lığı 14 Eylül 93 ile 13 Eylül 94 yılı arasına rastlamaktadır¹³²⁷. Domitianus'un yine bir Lykia kenti olan Lmyra'da bir stoa¹³²⁸ ve Pamphylia yerleşimi Lyrbotonkome'de bir kule¹³²⁹ ile Perge'de de ne olduğu tespit edilemeyen bir bina yaptırdığı bilinmektedir.

İmparator Domitianus, hükümlanlığı zamanında yaptığı kötü davranışlar ve aşırılıklar yüzünden, 18 Eylül 96 yılındaki ölümünün ardından *damnatio memoriae* ilan edilmiştir. Bundan dolayı hatirasının kalmaması için heykelleri tahrip edilmiş, yazıtlarda adının geçtiği yerler burada gördüğümüz gibi kazınarak silinmiştir.

Nr. 8. İmparator Traianus için bir onurlandırma

Sol köşesi bezeli ve profilli mermer bir kaide.

Buluntu Yeri: Kalinka bu taşın *agora*'da bulunduğunu bildirmiştir. Fakat taşın şu an nerede olduğu tespit edilememiştir.

Ölçüler: yükseklik: 0,43 m; harf yüksekliği: 0,03 m.

Tarih: İ.S. 98-117.

Edisyon: TAM II 1189.

[A]ὐτοκράτο[ρα Καίσαρα, θεοῦ Νέ]-
[ρο]υα υἱόν, [Τραιανόν Σεβαστόν]
[— — — — — — — — — — — — — — —]

Rahmetli Nerva'nın oğlu İmparator Caesar Traianus Augustus'u (onurlandırdı).

Yazıtta onurlandırmayı yapanın verildiği kısım eksiktir. Kentte İmparator Vespasianus, Hadrianus, Antoninus Pius ve Caracalla için yapılan onurlandırma ve ithafları *boule* ve *demos* yerine getirmiştir. Bu yazıttaki onurlandırmayı da büyük olasılıkla bu kurumlar yapmıştır. Fakat İmparator Hadrianus için kentin önde gelenlerinden Tyndaris tarafından yapılan onurlandırma göz önünde tutulduğunda burada da böylesi bir durumun söz konusu olabileceği düşünülmelidir.

Nr. 9. *Boule* ve *demos* İmparator Traianus'u onurlandırıyor

Sadece yan yüzleri korunmuş, üst kısmı kaybolmuş, tabanı ve arkası kabaca işlenmiş bir parça. Yukarıda en az bir satıra daha yer vardır.

westlichen Imperium Romanum, Köln 2001, s. 41-51.

¹³²⁶ Schäfer, *Phaselis*, s. 102 vdd. Schäfer bu yapının özellikle payandalarla desteklenmiş teras duvarları üzerinde güney limanına açılan büyük pencerelere sahip güneybatı oda sırasıyla *tetragonal agora*'dan daha işlevli olduğunu belirtir.

¹³²⁷ Kienast, *Kaisertabelle*, s. 115 vdd.

¹³²⁸ IGR III 729.

¹³²⁹ Şahin, Perge I, nr. 65 (Lyrboton Kome) ve 56 (Perge).

Buluntu Yeri: Hadrianus Kapısı'ndan güney limanına giden modern patikanın yanında, geç bir duvarda devşirme malzeme olarak bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 0.84 m; yan yüzde: 0.68 m; genişlik.: 0.565 m; derinlik: 0.32-47 m; harf yüksekliği: 0.042-45 m; satır yüksekliği: 0.055-56 m.

Tarih: Omega'nın yazım stili ve M harfinin bacaklarının açık yazılması nedeniyle İ.S. 2. yüzyılın başlarına tarihlenmelidir.

Edisyon: Blackman, *Inscriptions*, s. 145 vd, nr. 3 (levha 72, 1).

01 [Αὐτοκράτορα Καίσαρα]
1 [Τραιαν]ὸν Δ[ακικόν]
[Π]αρθικὸν Φ[αση]-
λειτῶν βουλή
καὶ ὁ δῆμος

Str. 1 ON'dan sonraki harf A, Λ, Δ ya da M harflerine olanak tanımaktadır, Blackman.

Onurlandırılan İmparatorun kimliği açık olmamakla birlikte, Parthicus unvanı seçenekleri sınırlamaktadır. İmparator Traianus (İ.S. 116), M. Aurelius (İ.S. 166), L. Verius (İ.S. 165), Septimius Severus (İ.S. 198) ve Caracalla (İ.S. 211) Parthicus unvanını alan imparatorlardır. İlk satırdaki harfin ne olduğu kesin olarak tespit edilebilirse o zaman buradaki imparator hakkında bir ip ucu yakalanabilir. Eğer ilk satırdaki harf A (alpha) olarak kabul edilirse, burada Armenicus, Adiabenicus ya da Arabicus unvanları beklenebilir. Hem Parthicus hem de bu unvanlardan birini alan imparatorlara bakıldığında; M. Aurelius ve L. Verius'un Armanicus, Septimius Severus ve Caracalla'nın da Arabicus ve Adiabenicus unvanlarını aldıkları görülür¹³³⁰. Fakat yazıtın harf karakteri İ.S. 2. yüzyılın ilk yarısından daha geç bir tarihe olanak tanımadığından, buradaki imparatorlar söz konusu olamazlar. Blackman bu satır için Ά[ριστον] tamamlamasının uygun olduğunu düşünmüştür¹³³¹. İmparator Traianus bu unvanı 114 yılında almıştır¹³³², fakat bu unvan Yunanca yazıtlarda çok fazla kullanılmamıştır. Eğer ilk satırdaki harf Δ (delta) olarak kabul edilirse, Δ[ακικόν] tamamlaması yapılabilir. İmparator Traianus bu unvanı 102 yılında almıştır¹³³³. Bu olasılık kabul edilirse ikinci satır [Τραιαν]ὸν Δ[ακικόν] olarak tamamlanabilir. Yukarıdaki tek satırlık alanda da [Αὐτοκράτορα Καίσαρα] tamamlaması yapılabilir. Traianus'un İ.S. 98-117 tarihlerine denk gelen hakimiyet yılları da bu olasılığı güçlendirmektedir. Phaselis kentinin İmparator Traianus'a yaptığı bu ithaf, imparatorun Parth Seferi sırasında hastalandığı için Mezopotamia'ya düzenlemeyi düşündüğü seferden vazgeçmek zorunda kalıp, 117 yılının yazında Lykia sahili boyunca Italia'ya geri dönmek için Antiokheia'dan ayrılmasıyla ilişkilendirilebilir¹³³⁴. *Procrator* Caelius Florus'un Rhodiapolis'li euergetes Opramoas'a yazdığı bir mektup da bu konu hakkında bilgi vermektedir¹³³⁵. *Procurator* bu mektubunda imparatoru karşılama hazırlıklarına Lykia'lı *euergetes* olarak Opramoas'ın da katılması gerektiğini belirtir. Fakat Traianus sadece Kilikia'ya kadar gelebilmiş ve orada 10 Ağustos 117'de ölmüş-

¹³³⁰ Kienast, *Kaisertabelle*, s. 123 (Traianus), 139 (M. Aurelius,), 158 (Spt. Severus), 163 vd. (Caracalla).

¹³³¹ Blackman, *Inscriptions*, s. 146.

¹³³² Kienast, *op. cit.*, s. 123.

¹³³³ Kienast, *loc. cit.*

¹³³⁴ Traianus'ın hastalanması ve geri dönüş için Antiokheia'dan ayrılışı için krş. Rémy, *Carrieres*, s. 296 vd.; Kokkinia, *Opramoas*, s. 129.

¹³³⁵ Kokkinia, *Opramoas*, s. 25 IVA, 129.

tür¹³³⁶. Phaselis'lilerin imparatoru Part Galibi olarak adlandıran yazıtı da bu karşılama hazırlıklarından biri olarak düşünülebilir.

Nr. 10. *Rahmetli Plotina'ya ithaf*

Kalker taşından dikdörtgen, profilli ve özenli işlenmiş bir kaide, üst köşesi kırılmış, alt kısmında ortada bir parça kopmuş. Taşın arka kısmında hem sağ hem de sol da dübel delikleri vardır. **Buluntu Yeri:** Güney limanında, Hadrianus Kapısı'nın güneybatı duvarının karşısına yerleştirilmiştir ve in-situ olarak durmaktadır.

Ölçüler: yükseklik: 0,70 m; genişlik: 0,94 m; derinlik: 0,75 m; harf yüksekliği: 0,07 m.

Tarih: İ.S. 131/132.

Edisyon: TAM II 1190.

Θεᾶ Πλωτεινῆ.

Rahmetli Plotina'ya (ithaf edildi).

Burada İmparator Traianus'un karısı Plotina'ya yapılan ithaf söz konusudur¹³³⁷. Plotina Θεᾶ olarak adlandırıldığından bu adağın onun ölümünden sonra yapıldığı açıktır. Plotina 1 Ocak 123 yılında ölmüştür. Bu adak da imparatorun ikinci seferi için hazırlanmış adaklar arasında yer almaktadır. Perge ve Attaleia kentleri gibi Phaselis'te de İmparatorun İ.S. 131-133 yıllarında gerçekleştirdiği ikinci seyahati için hazırlıklar yapılmıştır. Perge'deki Hadrianus kapısının yakınında Plotina henüz sağken, yani ilk sefer için hazırlanmış bir adak heykeli bulunmuştur¹³³⁸.

Nr. 11. *İmparator Hadrianus'a ithafen Hadrianus Kapısı yaptırılıyor*

İmparator Hadrianus'a itafen yapılmış gösterişli kapının ithaf yazıtını taşıyan arşitrav blokları. Hadrianus'a adanmış anıtsal kapı yazıtı, uzun zaman önce yayınlanmış olan 3 bloğa eklenen üç yeni parçanın keşfiyle¹³³⁹ neredeyse tümüyle tamamlanmıştır. Bir blok, (Kalinka'nın B'si) hala kayıptır, ama metin şimdi çok daha kolay tamamlanabilmektedir. İkinci blok neredeyse tamdır, fakat çatlak olan 3. bloğun sadece sol ucu ele geçmiştir. 5. bloğun sol ucu kırılmış, 4. ve 6. bloklar tam olarak ele geçmiştir ve 6. bloğun sağ ucunun 28 cm'lik kısmı hiç hava görmediği için parlak beyazdır.

Buluntu Yeri: Güney limanı yakınında Hadrianus Kapısı yanında bulunmuştur.

Ölçüler: Tamamen korunan blokların (1-2-5-6) yüksekliği: 0,59-0,595 m.; 3. ve 4. bloklar 0,56-0,57 m'ye kadar korunmuştur, derinlik yukarıda 0,85 m, aşağıda 0,64 m, genişlik (1) 1 m'nin üzerinde; (2) 0,93 m; (3) 0,48 m'ye kadar korunmuş ve en azından 1,7 m kadar olmalı; (4) 1,34 m; (5) 1,32 m; (6) 1,15 m. Harf yüksekliği (1) 0,10 m; (2) 0,085 m; (3) 0,095 m. Satır boşluğu 0,03 metrelik profil dahil 0,055 m. Fascia yüksekliği (1) 0,135 m; (2) 0,105 m; (3) 0,13 m.

¹³³⁶ Krş. Halfmann, *Itinera*, 185, 188.

¹³³⁷ Plotina hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. PIR¹. P 509; Wallinger, *Frauen*, s. 21 vdd; Temporini, *Die Frauen*, 10 vdd.

¹³³⁸ Şahin, *Perge*, s.132 nr. 97. Bu yazıt İ.Ö. 123'den önce yazıldığı için, İmparator Hadrianus'ın ilk seferine yönelik yapılan çalışmalar arasında yer almaktadır.

¹³³⁹ Blackman, *Inscriptions*, s. 151 vdd.

Tarih: İ.S. 10 Aralık 130 – 9 Aralık 131.

Edisyon: CIG 4334; IGR III 760; TAM II 1187; Yeni bulunan bloklarla birlikte yeni rekonstrüksiyon'u Blackman, *Inscriptions*, s. 151 vdd.'da yeniden ele alınmıştır; SEG XXXI, 1981, s. 338 nr. 1299.

Αὐτοκράτορι θεοῦ Τραιανοῦ Παρθικο[ῦ υἱῶι, θεοῦ] Νέρουαι υἱωνῶι, Τραι[α]νῶι Ἀδριανῶι Καίσαρι Ὀλυμπίωι Σεβαστῶι ἀρχιερεῖ μεγίστωι δημαρχικῆ[ς ἐξουσίας τὸ] ιέ ὑπάτωι τὸ γ' πατρὶ πατ[ριδ]ος τῶι σωτῆρι καὶ εὐεργέτηι τοῦ σύμ|παντὸς κόσ[μου] Φασηλιτ[ῶν ἢ β]ουλή καὶ ὁ δῆμος.

Phaselis'lilerin boule ve demos'u rahmetli Nerva'nın torunu, rahmetli Traianus Parthicus'un oğlu, pontifex maximus, 15 kere tiribunica potestas, 3 kere consül olan, vatanın babası, tüm evrenin kurtarıcısı ve velinimeti İmparator Hadrianus Caesar Olympios Augustus'a adadı.

Str. 1/3 Νέρουαι latincedeki genetivus formunda verilmiştir¹³⁴⁰. 1. ve 3. satırlar daha geniş harflerle yazılmıştır, öyle ki 2. satır bunlardan 12 harf daha fazla olmasına rağmen satır uzunluğu olarak hemen hemen aynıdır. Yazıtta ait yeni parçalar bulunmadan önce Kalinka tarafından önerilen tamamlama oldukça eksik kalmıştır. Metin Kalinka'nın önerdiğinden farklı olarak sağa doğru devam etmekte ve solda da onun düşündüğünden 1 kelime eksik kalmaktadır. Bununla birlikte Kalinka'nın önerdiği metin kelime sırasındaki birkaç değişiklikte birlikte temelde onaylanmıştır. Sadece Hadrianus'un unvanlarına Olympios ve *euergetes* unvanları; ithafı yapan *demos*'a da *boule* eklenmiştir.

Euergetes hariç Hadrianus'a verilen unvanlar Phaselis'te bulunan diğer yazıtlarla uyum içindedir¹³⁴¹. Buradaki unvanlar başka yerdekilerle birebir paralel değildir, en yakın örneğe Kibyra'daki ε[ὐεργ]γέτην καὶ σωτῆρα] τοῦ κόσμου ifadesidir¹³⁴². Bu yazıt Attaleia ve Perge kentlerindeki anıtsal kapı arşitravları üzerindeki ithaf yazıtları ile karşılaştırılabilir¹³⁴³.

Yazıt imparatorun 15. *tribunica potestastığı*'na (10 Aralık 130 -9 Aralık 131) tarihlendirilmiştir. Phaselis'te *Tetragonal Agora*'nın girişi üzerindeki yazıt da (TAM II 1194) yakın bir tarihtendir. Her ne kadar bu iki yazıt Hadrianus'un ziyaretinden bahsetmeseler de 131/2 yıllarına denk gelen ikinci seyahatle bağlantılıdır. Kapının deniz tarafına bakması imparatorun kente deniz yoluyla geldiğini ve Güney Limanı'nda karaya çıktığını göstermektedir. Hadrianus'un Perge'den Attaleia'ya kara yoluyla gelip; oradan Phaselis'e gemiyle gittiği; Phaselis'ten de tekrar kara yoluyla eyaletin başkenti Patara'ya doğru devam ettiği düşünülür¹³⁴⁴.

¹³⁴⁰ Krş. TAM II 1195 str. 3.

¹³⁴¹ Bu unvanlar için krş. A. de Ruggiero, *Dizionario Epigrafico fondato I*, Roma 1895, s. 615; Magie, *Roman Rule*, s. 618 vdd. ve 1478 vdd.; A. S. Benjamin, *The Altars of Hadrianus in Athens and Hadrianus's Panhellenic Program*, *Hesperia* 32, 1963, s. 57-86.

¹³⁴² T. Corsten, *Die Inschriften von Kibyra I*, IK 60, Bonn 2002, s. 22 nr. 10. Bu iki unvan pek çok imparator için kullanılmıştır, fakat özellikle Hadrianus için daha sık belgelenmiştir. Krş. L. Perret, *La titulature impériale d'Hadrien*, Paris 1929, s. 94 vd. dpn. 1 vd.; Bu ünvanların kullanımı için genel olarak bkz. A. D. Nock, *Essays on Religion and the Ancient World II*, Cambridge 1972, Hadrian için bkz. s. 727.

¹³⁴³ Attaleia: Lanckoronski, *Städte I*, s. 154 vdd. Nr. 4, krş. Nr. 5. Perge: Şahin, *Perge I*, s. 124 vd., nr. 87.

¹³⁴⁴ Krş. Halfmann, *Itinera*, s. 208.

Nr. 12. *Akalissos'luların İmparator Hadrianus'a ithafı*

Kalker taşından, çok fazla tahrip olmuş profilli altlık.

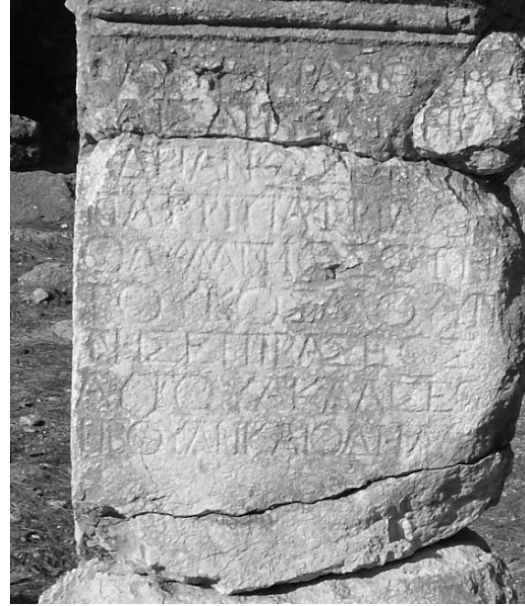
Buluntu Yeri: Kalinka bu yazıtın yerini *agora*'nın doğu girişinin yakını olarak belirtmiştir, oysa kentte yapılan çalışmalarda bu yazıtın ana caddenin iki basamakla yükselen orta kısmında 1193 nolu yazıtın bulunduğu basamakların yanında durduğu tespit edilmiştir¹³⁴⁵.

Ölçüler: yükseklik: 1,32 m; genişlik: 0,49 m; derinlik: 0,405 m; harf yüksekliği: 0,035 m.

Tarih: İ.S. 129 sonrası.

Edisyon: Beaufort, *Karamania*, s. 63; R. Walpole, *Travels in Various Countries of the East; Being a continuation of Memoirs Relating to European and Asiatic Turkey*, Londra 1820, s. 553; CIG 4336; Dürr, *Reisen des Kaisers*, s. 120, nr. 123; E.A. Gardner, *Inscriptions Copied by Cockerell in Greece II*, JHS 6, 1885, s. 343; Bérard, *Inscriptions*, s. 442; IGR III 756; Weber, *Untersuchungen*, s. 225 vd; van Buren, *Inscriptions*, s. 185 vd., nr. 11; Benndorf-Niemann, *Reisen*, s. 117, dpn. 3; TAM II 1192.

Αὐτοκράτορι
Καίσαρι Τραιανῶ
Ἄδριανῶ Σεβαστῶ,
πατρὶ πατριδος,
5 Ὀλυμπίῳ, σωτῆ[ρι]
τοῦ κόσμου, ὑπ[έρ]
τῆς ἐπιβάσεως
αὐτοῦ Ἀκαλισέω[v]
ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμ[ος].

Akalissos'luların boule ve demos'u, gelişinden dolayı vatanın babası, evrenin kurtarıcısı İmparator Caesar Traianus Hadrianus Augustus Olympios'a (adadı).

Str. 8 AKMISSEΩ, CIG; ΑΚΑΛΙΣΣΕΩ, Gardner; Ἀκ[αλ]ισέων, Bérard; Ἀκαλισέω[v], van Buren ve Kalinka.

Burada Akalissos'luların İmparator Hadrianus'a yaptıkları adak söz konusudur. Böylesi küçük bir kentin imparatora olan bağlılığını bu şekilde açıklaması mutlaka bir amaca yönelik olmalıdır. Olympios unvanından dolayı bu yazıtın İ.S. 129 yılından sonraya ait olması gerekir, öyleyse bu yazıt Hadrianus'un ikinci doğu seferi için yazılmıştır. Böylesi ithafların komşu kentler Korydalla¹³⁴⁶, Perge¹³⁴⁷ ve Pednelissos'ta¹³⁴⁸ da Olympios unvanını içeren yazıtlarla

¹³⁴⁵ Blackman, *Inscriptions*, s. 140.

¹³⁴⁶ TAM II 1193, burada Nr. 13.

¹³⁴⁷ Perge'den *Olympios* unvanını içeren 4 yazıt bilinmektedir, Şahin, *Perge I*, s. 149 vdd., nr. 112: [Αὐτοκράτορι Καίσαρι, | [θεο]ῦ [Τ]ραιανοῦ Πα[ρ]θικοῦ] | [σί]ῳ, θεοῦ Νέρουα υ[ίων]ῳ] | Τραιανῶ Ἄδριανῶ Ὀλυμπίῳ] | Σεβαστῶ, πατρὶ πατριδος], | σωτῆρι τῆς οἰκο[υ]μένης] | ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος. nr. 113: [Αὐτοκράτορι Καίσαρι, | [θεοῦ Τρ]αιανοῦ Παρθικοῦ] | [σί]ῳ, θεοῦ Νέρουα υ[ίων]ῳ], | [Τραιαν]ῶ Ἄδριανῶ Ὀλυμπίῳ] | [Σεβ]αστῶ, πατρὶ πατριδος], | [σωτ]ῆρι τῆς οἰκο[υ]μένης] | [ἡ β]ουλή καὶ ὁ δῆμος] nr. 114: [Α]ὐτοκράτορι Καίσαρι] | Τραιανῶ Ἄδριανῶ] | Ὀλυμπίῳ Σεβαστῶ] | ἡ βουλή κα[ὶ] ὁ δῆμος] nr. 115: [Αὐ]τοκράτορι Καίσαρι | Τραιανῶ Ἄδριανῶ | Ὀλυμπίῳ Σεβαστῶ | σωτῆρι τῆς οἰκο[υ]μένης | φυλῆ | Ἡφαιστοῦ.

¹³⁴⁸ Pednelissos'lular da Korydalla ve Akalissos'lular gibi adak heykellerini Hadrianus'un ziyaret edeceği komşu kentlerine dikmişlerdir; kış. Şahin, *Perge I*, s. 147 nr. 111: Αὐτοκράτορι | Καίσαρι Τραιανῶ | Ἄδριανῶ Ὀλυμπίῳ | Σεβαστῶ σωτῆρι | τῆς οἰκο[υ]μένης | Πετνηλισσεῶν | ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος

yapılmış olması, Alexandria'dan (İ.S. 131) Atina'ya (İ.S. 132) geçecek olan imparatorun yolu üzerindeki Küçük Asya kentlerine uğradığı yönünde somut bir veri olarak anlaşılabilir¹³⁴⁹.

Nr. 13. Korydalla'luların İmparator Hadrianus'a ithafı

Kalker taşından profilli altlık, üstünden ve iki yanlardan kırılmış.

Buluntu Yeri: Kalinka bu yazıtın yerini de hatalı olarak *agora*'nın doğu girişinin yakınında vermiştir, fakat bu yazıtın ana caddenin iki basamakla yükselen orta kısmında, ilk basamağın hemen altında (kuzeyinde) bulunduğu tespit edilmiştir¹³⁵⁰.

Ölçüler: yükseklik: 0,73 m; genişlik: 0,45 m; derinlik: 0,60 m; harf yüksekliği: 0,07 m.

Tarih: İ.S. 129'dan sonra.

Edisyon: CIG 4337; Dürr, *Reisen des Kaisers*, s. 120, nr. 124; Bérard, *Inscriptions*, s. 442 n 91; IGR III 757; van Buren, *Inscriptions*, s. 186, nr. 12; Benndorf-Niemann, *Reisen*, s. 117, dph. 3; TAM II 1193.

01 [Αὐτοκράτορι]

[Καίσαρι Τρα]-

[ιανῶ Ἀδριανῶ]

[Σεβαστῶ, πατρι]

1 [πατρι]δος, Ὀλυμ-

[πίῳ, σ]ωτήρι τοῦ

[κόσ]μου, ὑπὲρ τῆ[ς]

[ἐπιβ]άσεος αὐτοῦ

5 [Κορυ]δαλλέων ἢ vac.

[βουλ]ῆ καὶ ὁ δῆμος.

Korydalla'luların boule ve demos'u, gelişinden dolayı vatanın babası, evrenin kurtarıcısı İmparator Caesar Traianus Hadrianus Augustus Olympios'a (adadı).

Burada da Akalissos'luların komşu kenti Korydalla'luların İmparator Hadrianus'a yaptıkları adak söz konusudur. Bu yazıt da 9 nolu yazıtın içeriğine sahiptir ve aynı amaca yönelik yazılmıştır. Bu yazıtlarda halk imparatorun karaya çıkışı (ἐπίβασις) vesilesiyle onu selamlamaktadır.

Nr. 14. İmparator Hadrianus'a ithaf

Kalker taşından, alt, üst ve sağ tarafından kırılmış bir altlık parçası, yazılar oldukça itinalı yazılmıştır.

Buluntu Yeri: Buluntu yeri bilinmiyor, fakat daha sonra Attaleia'ya taşınmış ve Hadrianus Kapısı yakınında, sur duvarına örülmüştür.

Ölçüler: yükseklik: 0,39 m; genişlik: 0,44 m; derinlik: 0,22 m; harf yüksekliği: 0,04 m.

| διὰ Κόνωνος | Ἀρχελάου | πρεσβευτ[οῦ].

¹³⁴⁹ Halfmann, *Itinera*, s. 194 ve 205.

¹³⁵⁰ Blackman, *Inscriptions*, s. 140.

Tarih: İ.S. 129 – 131.

Edisyon: Pace, *Ricerche nella regione di Conia. Adalia e Scalanova*, ASAtene 6-7, 1923/4, s. 417, nr. 115; Rott, *Kleinasiatische Denkmäler*, s. 364, nr. 60; SEG VI 773; TAM II 1191.

01 [Αὐτοκράτορι]
[Καίσαρι Τρα]-
[ιανῶ Ἀδριανῶ]
[Σεβαστῶ, πατρὶ]
1 πατρίδος, Ὀλυμ-
πίῳ, σωτηρ<ι> το[ῦ]
κόσμου, ὑπὲρ
τῆς ἐπιβάσεως
5 αὐτοῦ Φασηλει-
τῶν ἢ βουλή κ[αί]
[ὁ δῆμος].

Phaselis'lilerin boule ve demos'u karaya çıkışı dolayısıyla, vatanın babası, evrenin kurtarıcısı İmparator Caesar Traianus Hadrianus Augustus Olympios'a (adadılar).

Phaselis'lilerin *boule* ve *demos'u* imparatorun kente çıkışı (ὑπὲρ τῆς ἐπιβάσεως αὐτοῦ) dolayısıyla bu adamayı yapmışlardır. İmparator, *Olympios* unvanını İ.S. 129 yılında aldığı için bu yazıt da ikinci seyahati için hazırlanmıştır.

Nr. 15. *Tyndaris Tetragonal Agora'yı İmparator Hadrianus'a ithaf ediyor*

İki parça halinde ele geçmiş, üzerine kulak kısmı sarmaşık dalı ve çiçek kabartmalarıyla süslenmiş *tabula ansata* işlenmiş, kapı arşitrav bloğu.

Buluntu Yeri: Kalinka bu yazıtın *agora'nın* içinde bulunduğunu bildirmiştir. Kentte yapılan araştırmalarda bu yazıtın, kent limanından güney limana doğru giden ana yolun kenarında yer alan büyük bir yapının giriş kapısı üzerinde duran arşitrav olduğu tespit edilmiştir¹³⁵¹.

Ölçüler: yükseklik: 0,66 m; genişlik: 2,24 m; derinlik: 0,39 m; harf yüksekliği: 0,05 m; *tabula ansata* için, yükseklik: 0,47 m; genişlik: 1,35 m.

Tarih: 10 Aralık 130 – 9 Aralık 131.

Edisyon: CIG 4335; Dürr, *Reisen des Kaisers*, s. 120 vd. nr. 126; IGR III 759; Weber, *Untersuchungen*, s. 225 vd.; Van Buren, *Inscriptions*, s. 186 vd. nr. 13; TAM II 1194.

¹³⁵¹ Blackman, *Inscriptions*, s. 140 vdd.

[Αὐτοκράτορι Καίσαρι],
 θεοῦ Τραιανοῦ Παρ[θικ]οῦ υἱῶι, θεοῦ Νέρουα υἱωνῶ,
 Τραιανῶι Ἀδριανῶι Σ[εβ]αστῶι, ἀρχιερεῖ [μ]εγίστωι,
 δημαρχικῆς ἐξουσία[ς τὸ] ιε', ὑπάτω τὸ [γ'], πατρὶ [πατρίδ]ος,
 Ὀλυμπίωι, σω[τῆρι τοῦ] σύμπαντος κόσμου
 5 καὶ [τῆς] πατρίδ[ος, τῆς] πόλε[ως] Φασηλιτῶν,
 Τυνδαρις Διοτείμ[ου τοῦ φύ]σει Γναίου Λικινίου,
 Μάρκ[ι]ου υἱοῦ, Ρουφε[ίνου τῆ]ν τετραγώνων ἀγοράν.

Marcus tarafından evlat edinilen Gnaius Licinius oğlu Dioteimos Rufinus'un kızı Tyndaris bu Tetragonal Agora'yi, rahmetli Traianus Parthicus'un oğlu, rahmetli Nerva'nın torunu, İmparator Caesar Traianus Hadrianus Augustus, pontifex maximus, 15. kez tribunica potestas, 3 kez consül olan, vatanın babası, Olympios, tüm evrenin, vatanın ve Phaselis'lilerin kentinin kurtarıcısına itahafen, inşa ettirdi.

Burada Tyndaris isimli bayanın İmparator Hadrianus'a ithafen Phaselis'teki *Tetragonal Agora*'yı yaptırması söz konusudur. Tyndaris, tıpkı Perge'deki Plancia Manga ve Attaleia'daki Julia Sancta gibi, dönemin modasına uymuş ve Phaselis'in önde gelen ailelerinden birinin ferdi olarak imparatora itafen bu yapıyı yaptırmıştır. Roma Dönemi kentlerinde kadınların böylesi kamusal işlere girişmesi oldukça sık karşılaşılan bir durumdur.¹³⁵²

Yazıtın bulunduğu bina kentin ortasında, kent limanından güney limana doğru giden ana yolun kenarında küçük bir alandır. Dış duvarları büyük oranda 1 metre kadar korunmuş olan yapının içine geç dönemde bir bazilika inşa edilmiştir¹³⁵³. Zeminin dolmuş olmasından ve geç dönem yapılaşması yüzünden *agora*'nın iç yapısından bir şey görülemez. *Agora*'nın güneydoğu cephesi önünde, ana caddeden merdivenle yükselen, 35 m uzunluğunda ve 6 m derinliğinde bir kaldırım uzanır. Burada girişin sağında ve solunda Voconius Saxa ve Opramoas'ın heykel kaideleri yer almaktadır (*Nr. 23, 26*). Yapı bugünkü durumunda *agora*'nın fonksiyonu hakkında bir bilgi vermez, fakat girişteki bu heykeller dolayısıyla politik ve idari amaçlara hizmet eden bir yapı olduğu düşünülebilir. 33 m × 37 m ölçülerindeki bu yapının *Tetragonal Agora* olarak adlandırılmasında muhtemelen onu kullanım tarzı ve şekil olarak diğer *agora*'lardan ayıran belirgin tipi yatmaktadır¹³⁵⁴. Phaselis dışında Ephesos¹³⁵⁵ ve Kyzikos'ta¹³⁵⁶ da τετραγώνος ἀγορά adlandırılması görülmektedir.

Str. 1 ΠΑΡ...ΟΥ, CIG.

Str. 3 ΟΥΣΙ..ΙΕΥΠΙΑΤΟΤΟ.ΑΤΡΙΟΣ, CIG; ἐξουσί[ας τὸ β'] ὑ[π]άτ(ω) τὸ β' τ[ῶ]ι θε[ῶ]ι van Buren.

Str. 4 ΤΟΣΚΟΣΝΟΥ, CIG.

Str. 5 ΑΤΡΙ .Ο..ΤΗ.ΦΑΣΗΛΙΚΩΝ, CIG; π[ι]α[τ]ρί[δος, τῆς] τ[ῶν] Φασηλιτῶν Van

¹³⁵² H. Krüger – M. Kaser, *Fraus*, ZSRGRom 63, 1943, 117-74.

¹³⁵³ Schäfer, *Phaselis*, s. 93 vd.

¹³⁵⁴ Bunun böyle adlandırılması kentte diğer türde başka bir *agora*'nın bulunmasından dolayı olmalıdır. Krş. Schäfer, *Phaselis*, s. 93.

¹³⁵⁵ IPh. nr. 3005; 4123.

¹³⁵⁶ E. Schwertheim, *Ein Postumer Ehrenbeschluss für Apollonis in Kyzikos*, ZPE 29, 1978, 213 vdd.

Buren.

Str. 6 TEIM ..ΣΕΗΛΙΟΥΛΙΚ, CIG; T(υ)[ν]δαρίς Διοτεί[μου, γυνή] Γ(α)ῖου van Buren. Τυνδαρίς ismi gerek Anadolu'da¹³⁵⁷ gerek Yunanistan ve adalarda çok karşılaşılan bir isim değildir¹³⁵⁸. Yazıtta Tyndaris'in babası olarak geçen Dioteimos Rufinus, esasen Gnaius Licinius adında birinin oğludur, fakat daha sonra Marcus adında başka biri tarafından evlat edinilmiştir. Διότειμος = Διότιμος¹³⁵⁹. Lykia'da oldukça sık karşılaşılan bu isim¹³⁶⁰, şu ana kadar Phaselis'te sadece tek bir şahısta belgelenmiştir.

Str. 7 ΜΑΡΚΙΟΥ, CIG; Μάρκου υί[οῦ], Ρουφ[εῖνου Π]ετρο(ω)[νια]νο(ῦ) ἀγορᾶν-Ι [ομοῦντος], van Buren. Oldukça yaygın bir kullanıma sahip olan Roma lakabı Ρούφεινος = Ρούφινος (*lat. Rufinus*) Phaselis'te sadece tek bir şahıs için belgelenmiştir¹³⁶¹. Bu satırda geçen *Tetragonal Agora*'ya değini ilkin Kalinka tarafından yapılmıştır. Bu satır *tabula*'yı tamamladığından, τετραγώνον ἀγορᾶν kelimesinin yazıtı tamamladığı kesin gibi gözükse de, daha önceki bilimadamları bir satır daha devam edecek şekilde ἀγορᾶν[ομοῦντος] verbal formunu kabul etmişlerdir ve bu hata Kalinka'dan çok daha sonraki çalışmalarda da devam etmiştir¹³⁶².

Nr. 16. Tyndaris İmparator Hadrianus 'u onurlandırıyor

Kalker taşından dikdörtgen kaide parçası, her tarafından kırılmış.

Buluntu Yeri: *Akropolis*'in kuzey eteğinde, güney limanı yakınında bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 0,88 m; genişlik: 0,45 m; derinlik: 0,47 m; harf yüksekliği: 0,05 m.

Tarih: İ.S. 131-138.

Edisyon: IGR III 758; TAM II 1195.

01 [Αὐτοκράτορα]
[Καίσαρα],
θεοῦ Τραιαν[οῦ]
Παρθικοῦ υἱό[ν],
θεοῦ Νέρουα {ι}
υἱωνόν, Τραιανόν.
5 Ἀδριανόν Σεβασ-
τόν, Ὀλύμπιον,
σωτήρα τῆς
οἰκουμένης,
Τυνδαρίς Διο-
10 τεῖμου τοῦ φύσει
[Γν(αίου)] Λικιννίου, Μάρκου

¹³⁵⁷ Krş. I. v. Stratonikeia, nr. 353; I. v. Ephesos, nr. 2317.

¹³⁵⁸ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, IIIA, s. 437.

¹³⁵⁹ εἰ diftongunun iota harfini karşılaması hakkında bkz. Gignac, *Grammar I*, s.189.

¹³⁶⁰ Krş. TAM II nr. 37, 618, 759, 766..etc. Yunanistan ve adalardaki kullanım yoğunluğu için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 140; II s. 131; IIIA s. 131; IIIB s. 123.

¹³⁶¹ Bu isim için bkz. Pape – Benseler, *Griechischen Eigennamen*, s. 1316; Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, II s. 391; IIIA s. 385.

¹³⁶² L. Robert de IGR'de verilen tamamlama yerine TAM'daki metnin kullanılması gerektiğini vurgulamaktadır, L. Robert, *Annuaire École Hautes Études IVe Section* (hist. Philol.) 1967/68, s. 195 vdd.

[υίο]υ, Ρουφείνου.

Rahmetli Traianus Parthicus'un oğlu, rahmetli Nerva'nın torunu evrenin kurtarıcısı İmparator Caesar Traianus Hadrianus Augustus Olympios'u, Marcus tarafından evlat edinilen Gnaeus Licinius oğlu Dioteimos Rufinus'un kızı Tyndaris (heykelini dikerek onurlandırdı).

Tyndaris'in Hadrianus'a ithafen yaptırdığı *Tetragonal Agora*'ya ait yazıt İ.S. 130-131 yılları arasına tarihlendirilir. Tyndaris muhtemelen üzerinde imparatorun heykeli bulunan bu kaideyi de imparatorun doğu seyahatine yönelik olarak aynı dönemde yaptırmıştır.

Str. 5 Genetiv casusda verilen Νέρουαι burada latince formunda yazılmıştır.

Str. 9-12 Λικιννίου = Λικινίου. Τυνδαρίς, Διότειμος Ρούφεινος isimleri için krş. Nr. 15.

Nr. 17. *Paulina Augusta*'ya ithaf

Kalker taşından bir kaide. Alt kısmı tamamen kırıktır, profilli olan üst tarafın sol kısmı kırılmış ve tahrip olmuştur. Altlığın profilli kısmının biraz altında her iki tarafta da bronz bir heykeli sabitleştirmek için dübel delikleri açılmıştır.

Buluntu Yeri: Hadrianus Kapısı'nın yanında bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 0,60 m; genişlik: 0,63 m; derinlik: 0,62 m; harf yüksekliği: 0,06 m.

Tarih: İ.S. 121/122.

Edisyon: Adak - Tüner - Şahin, *Inscripfen aus Phaselis*, s. 10 vd. nr. 7.

Παυλείνα Σε-
Βασ τῆ

Paulina Sebaste için.

Hadrianus Kapısı'nın yanında bulunmuş olan bu altlık İmparator Hadrianus'un kızkardeşi Domitia Paulina'ya aittir. Kaide-nin üstünde şüphesiz Paulina'nın bronz bir helkeli bulunuyor olmalıydı. Yazıtın hemen Hadrianus Kapısı'nın yanında bulunması,

Paulina'nın ağabeyi Hadrianus'un ikinci doğu seyahatine eşlik ettiğini düşündürmektedir. Paulina hakkında çok az şey bilinmektedir¹³⁶³. Paulina consul L. Iulius Ursus Servianus ile evlenmiştir¹³⁶⁴. Cassius Dio'ya göre Paulina Antinoos'un ölümünden sonra, yani İ.S. 130 yılında ya da hemen sonrasında ölmüştür¹³⁶⁵. Hadrianus tarafından Antinoos onuruna Mısır'da kurulan Antinoopolis'te bir *phyle* ve bir bölge, adını Paulina'dan almıştır. Buna göre Paulina da Mısır'da ölmüş olmalıdır¹³⁶⁶.

Phaselis, Attaleia ve Perge kentleri, doğu seferi sırasında kendi kentlerine de uğramayı plan-

¹³⁶³ Domitia Paulina hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. PIR², D 186; Wallinger, *Frauen*, s. 17. Paulina'nın alındığı yazıtlar için krş. IGR I 1004; III 773; CIL X 6220.

¹³⁶⁴ Servianus hakkında bkz. PIR IV (2), s.v. Iulius Nr. 631.

¹³⁶⁵ Cass. Dio 69, 11,4: διὰ ταῦτά τε οὖν ἐσκόπτετο, καὶ ὅτι Παυλίνη τῆ ἀδελφῆ ἀποθανοῦση παραχρῆμα μὲν οὐδεμίαν τιμὴν ἐνείμεν.

¹³⁶⁶ PIR III (2) s.v. Domitius Nr. 186.

layan İmparator Hadrianus'u karşılamak için gösterişli kapılar inşa etmişlerdir. Kapıların iki yanına da, hem imparatora hem de ailesine ithafen adak heykelleri dikmişlerdir. Bunların örnekleri her üç kent için de açıktır. Attaleia kentindeki Hadrianus Kapısı'nda Paulina için Ioulia Sancta tarafından adanmış bir kaide ele geçmiştir¹³⁶⁷, Perge'de ise henüz Paulina'ya ithaf edilmiş bir yazıt ele geçmemiştir¹³⁶⁸.

Nr. 18. *Boule ve demos İmparator Antoninus Pius'u onurlandırıyor*

Dikdörtgen bir blok parçası, üstten kırılmış, alt kısmı da çok kötü tahrip olmuş.

Buluntu Yeri: Tiyatronun güneybatısındaki sırtın üzerinde bulunan bir yapının güneybatısında bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 0,46 m; genişlik: 0,81 m; derinlik: 0,69 m; harf yüksekliği: 0,04 m.

Tarih: İ.S. 138-161.

Edisyon: IGR III 761; van Buren, *Inscriptions*, 187 nr. 15; TAM II 1196.

Αὐ[τοκ]ράτορα Καίσαρα

Τίτον Αἴλιον Ἀδριανὸν

Ἀντωνεῖνον Σεβαστὸν

Εὐσεβῆ.

5 Φασηλιτῶν ἡ βο[υ]λ[ή]

[καὶ ὁ δῆμος]

*Phaselis'lilerin boule ve demos'u, din-
dar İmparator Caesar Titus Ailius
Hadrianus Antoninus Augustus'u (o-
nurlandırdı).*

Str. 5/6 [Φα]σ[ηλιτῶν ἡ βουλή] | [καὶ ὁ δῆμος], van Buren; Φασηλιτῶν ἡ βο[υ]λ[ή] Kalinka.

Burada Phaselis'lilerin *boule* ve *demos*'unun İmparator Antoninus Pius için yaptıkları onurlandırma söz konusudur.

Nr. 19. *İmparator Antoninus Pius'a ait yazıt*

Dikdörtgen bir altlık, sağ tarafı kırılmış.

Buluntu Yeri: Kalinka bu yazıtın buluntu yeri olarak tiyatronun yukarisını vermiştir, fakat daha sonra yapılan araştırmalarda yeniden bulunamamıştır¹³⁶⁹.

Ölçüler: Kaydedilmemiştir

Tarih: İ.S. 138-161.

Edisyon: van Buren, *Inscriptions*, s. 187 nr. 14; TAM II 1197.

Αὐτοκράτωρ Καίσα[ρ, θεοῦ Ἀδριανοῦ]

¹³⁶⁷ CIG 4340h: Le Bas-Waddington, *Inscriptions*, 361; IGR III 773: Σεβαστοῦ ἀδελφὴν Παυλείαν Ιουλία Σάνκτα.

¹³⁶⁸ Perge'de Plancia Magna'nın Hadrianus'un doğu seferi ile ilişkili olarak İmparator Traianus'un karısı Plotina, kız kardeşi Ulpia Marciana ve yeğeni Matidia ile Hadrianus'm karısı Sabina'ya ithaf ettiği yazıtlar ele geçmiştir. Bu konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şahin, *Perge I*, s. 131 vdd.

¹³⁶⁹ Blackman, *Inscriptions*, s. 141.

υίός, θεοῦ Τρ[αϊανοῦ Παρθικοῦ υἱ]-
ωνός, θεοῦ [Νέρονα ἔγγονος, Τί]-
[τ]ος Αἰ[λίος Ἀδριανὸς Ἀντωνεῖ]-
[νος Σεβαστὸς — — — — — — — — —]

Rahmetli Nerva'nın torununun oğlu, rahmetli Traianus'un torunu, rahmetli Hadrianus'un oğlu Titus Ailius Hadrianus Antoninus Augustus

Buradaki yazıtta imparator nominativus casus'ta verildiği için ya bir bina yazıtı¹³⁷⁰ ya da imparatorun kente yazdığı bir mektup söz konusu olabilir. İ.S. 141 yılında vuku bulan büyük deprem felaketinden tüm Lykia gibi zarar gören kente, İmparator tarafından yapı inşa ettirilmiş olması oldukça mantıklı gelmektedir. Zira Antoninus Pius'un imparator oluşundan kısa bir süre sonra Karia ve Lykia kentlerini, sonra da Rhodos ve Kos'u tahrip eden pek çok deprem kaydedilmiştir. Pausanias'ta geçen Λυκίων δὲ καὶ Καρῶν τὰς πόλεις Κῶν τε καὶ Ρόδον ἀνέτρεψε μὲν βίαιος ἐς αὐτὰς κατασκήψας σεισμός· Βασιλεὺς δὲ Ἀντωνῖνος καὶ ταύτας ἀνεσώσατο δαπανημάτων τε ὑπερβολῇ καὶ ἐς τὸν ἀνοικισμὸν προθυμίᾳ¹³⁷¹ ifadesi, imparatorun zararların giderilmesindeki çabasını göstermektedir¹³⁷². Phaselis'te imparatoru onurlandıran yazıt da bu vesile ile dikilmiş olabilir (*Nr. 18*). Lykia'da Phaselis dışında Pinara (TAM II 2 nr. 505), Araksa (TAM II 3 nr. 702), Oinoanda (IGR III nr. 483), Rhodiapolis (TAM II 3 nr. 912) ve Kyaneai (IGR III nr. 700-701) kentlerinden, Antoninus Pius'u onurlandıran yazıtlar; Rhodiapolis (TAM II nr. 905) Kyaneai (IGR III 702 ve 704) ve Balbura (IGR III 467) kentlerinden ise, imparatorun kentlere yazdığı mektuplar bilinmektedir.

Nr. 20. *Boule ve demos İmparator Caracalla'yı onurlandırıyor*

Hem alt hem de üst kısmı profillendirilmiş dikdörtgen kaide.

Buluntu Yeri: Kalinka bu yazıtın buluntu yeri olarak *akropolis*'in kuzey köşesini vermiştir. Fakat kentte yapılan araştırmalarda Zeus Boulaios yazıtının yakınında bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 1,54 m; alt kısımdaki genişlik: 0,58 m; üst kısımdaki genişlik: 0,52 m; derinlik: 0,50 m; harf yüksekliği: 0,04 m.

Tarih: İ.S. 212-217.

Edisyon: IGR III 762; Paribeni-Romanelli, *Studii*, s. 185 nr. 135; TAM II 1198.

¹³⁷⁰ Yapı yazıtlarında imparator isminin nominativus casus'ta geçmesi hususunda krş. M. Horster, *Bauinschriften römischer Kaiser. Untersuchung zur Inschriftenpraxis und Bautätigkeit in den Städten des westlichen Imperium Romanum*, Köln 2001, s. 41-51.

¹³⁷¹ Pausanias, *perieg.* VIII 43.4 vdd.: “Lykia ve Karia kentleri ile Kos ve Rhodos'u şiddetli bir deprem mahvetti. İmparator Antoninus yeniden inşa için büyük paralar sarfederek ve çaba harçayarak bunları yeniden tesis etti”.

¹³⁷² Winter, *Baupolitik*, s. 102.

Αὐτοκράτορα
 Καίσαρα
 Μάρκον Αὐρήλι-
 ον Σεῦηρον
 5 Ἀντωνῖνον
 Εὐσεβῆ Εὐτυ-
 χῆ Σεβαστὸν
 ἢ βουλῆ καὶ
 ὁ δῆμος.

*Boule ve demos dindar ve bahtiyar İm-
 parator Caesar Marcus Aurelius Severus
 Antoninus Augustus' u (onurlandırdı).*

Burada *boule ve demos*'un İmparator Caracalla için yaptığı onurlandırma söz konusudur. Caracalla tek başına imparator olarak verildiği için, İmparatorun babası olan ve 198-211 yılları arasında imparatorluk koltuğunu paylaştığı Septimius Severus ve 209-212 yılları arasında imparatorluğun üçüncü ortağı olan Geta'nın öldükleri anlaşılıyor. Bundan dolayı 27 Şubat 212 tarihi bu yazıt için *terminus post quem*'dir. Phaselis'lilerin *boule ve demos*'u imparatorun tahta tek başına geçişini kutlamak için bu onurlandırmayı yapmış olmalıdır.

Str. 4 ΣΕΗΡΟΝ Paribeni-Romanalli.

Str. 5 ANTONION Paribeni-Romanalli.

Nr. 21. Evrenin efendileri için heykeller

Profilli dikdörtgen bir kaide, her iki yüzü pürüzsüz işlenmiş, arka yüzü ise kaba bırakılmış, köşelerde akroterler ve üst yüzeyde de heykelin varlığına işaret eden üç adet iz yer almaktadır, alt tarafı toprağın içine gömülü vaziyettedir.

Buluntu Yeri: 1196 ve 1198 nolu yazıtlarla birlikte tiyatronun güneybatısındaki sırt üzerinde, dikdörtgen bir yapı kalıntısının güney köşesinde in-situ olarak bulunmuştur¹³⁷³.

Ölçüler: yükseklik: 1,00 m; genişlik: 0,68 m; derinlik: 0,58 m; harf yüksekliği: 0,04 m.

Tarih: İ.S. 4. yy.

Edisyon: Paribeni - Romanelli, *Studii*, s. 185, nr. 132; TAM II 1199.

[τ]ους δεσπότας τῆς
 οἰκουμένης [— — —]

Str 01 Sagalassos'tan ele geçen iki sütun kaidesinde imparatorlar Gratianus ve II. Valentinianus ayrı ayrı Φλ. Γρατιανὸς δεσπότης τῆς οἰκουμένης ve Φλ. Ουλεντινιανὸς ὁ δεσπότης τῆς οἰκουμένης unvanlarıyla onurlandırılarak heykelleri dikilmiştir¹³⁷⁴.

Str. 1 ΟCEΔΕCΠOTIC Paribeni-Romanelli.

Bizim yazıtımızın bulunduğu kaide üzerindeki izlerden burada ikili bir heykel gurubu bulun-

¹³⁷³ Blackman, *Inscriptions*, s. 140.

¹³⁷⁴ Lanckoronski, *Städte II*, s. 137 vd, 230 nr. 219 ve 220.

duğu anlaşılmaktadır. Burada da üzerinde muhtemelen imparatorlar Gratianus ve II. Valentinianus'un yer aldığı heykel gurubunun bulunduğu bir altlık söz konusu olmalıdır.

3.3.4 Onur Yazıtları

Nr. 22. Phaselis 'lilerin boule ve demos 'u Ptolemaios 'u onurlandırıyor

Üstten 2. ve 5. satırlar arasında, ortadan sola doğru aşağı incek şekilde kırılmış, alttan ve üstten profillendirilmiş, kireç taşından dikdörtgen bir kaide. Her iki parça da hala görülebilir, fakat oldukça harap olmuş durumdadır.

Buluntu Yeri: Ana caddenin iki basamakla yükselen orta kısmında 1192 (Nr. 12) ve 1193 (Nr. 13) nolu yazıtların yanında ilk basamak üzerinde bulunmaktadır.

Ölçüler: yükseklik: 1,45 m; genişlik: 0,49 m; derinlik: 0,45 m; harf yüksekliği: 0,03-0,02 m.

Tarih: İ.S. 2. yy'ın 2. çeyreği.

Edisyon: Beaufort, *Karamania*, s. 66; CIG 4332; IGR III 764; Laum, *Stiftungen II*, s. 124, nr. 140; H. Barth, *Auf Reisen durch die Küstenlandschaften des Mittelmeeres gesammelte Inschriften*, RhM 7, 1850, 252, nr. 26; krş. CIG Add. III s. 1156; van Buren, *Inscriptions*, s. 188 vd. nr. 17; TAM II 1200; Blackman, *Inscriptions*, s. 140 (lev. 69, 4).

Φασηλειτῶν ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος
 [Π]τολεμαῖον δις τοῦ Κολαλή[μεος]
 [Φ]αση<λε>ίτην, ἄνδρα καλὸ[ν]
 [καὶ] ἀγαθ[ὸ]ν γενόμενον καὶ [τοῦ]
 5 [πρ]ώτου τάγματος τῆς πό[λ]εο[ς],
 εἰκοσαπρωτεύσαντα κ[— — —]
 μέχρι τοῦ τῆς ζωῆς χρόνο[υ, ἱερα]-
 τεύσαντα τῆς προκαθηγέτ[ι]-
 δος τῆς πόλεος θεᾶς Ἀθηνᾶς
 10 Πολιάδος καὶ τῶν θεῶν Σεβασ-
 τῶν, πρυτανεύσαντα φιλοτεί-
 μως, ὑποφυλάξαντα τοῦ Λυκίων
 ἔθνους, ὡς καθ' ἑκάστην ἀρχὴν
 τετειμῆσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῆς
 15 πόλεος πολλὰ καὶ μεγά-
 λα παρεσχημένον τῇ πατρίδι
 ἐν τῷ τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνῳ,
 καὶ μετὰ τὴν τελευταίαν δὲ
 αἰωνίους δωρεὰς καταλελοι-
 20 πότε τῇ πατρίδι εἰς τε ἀναθήματ[α]
 καὶ θεωρίας καὶ διανομὰς ἀρετῆς
 ἔνεκεν τῆς εἰς αὐτόν[-----] τὴν δὲ τοῦ
 ἀνδριάντος ἀνάστασιν ἐποιήσατο
 Μέννησσα ἢ καὶ Τερτία Ἐνβρόμου δις
 25 Φασηλεῖτις, ἡ θεία καὶ κληρονόμος αὐτοῦ, καθ[ὼς]

[ό] Πτολεμαῖος διατάξατο.

Phaselis'lilerin boule ve demos'u, güzel ve iyi bir insan olan, kentin önde gelen kişisi, hayatı boyunca eikosaprotas'lık yapmış, kentin yol gösterici tanrıçası Athena Polias'ın ve tanrı imparatorların rahipliğini yapmış, onursever bir şekilde prytanlık yapmış, Lykia Birliği'nin hypophylaks'lık görevinde bulunmuş, yaşam boyunca yaptığı her bir memuriyet için kent tarafından onurlandırılacak kadar kente çok ve büyük bağışlarda bulunmuş, öldükten sonra da vatana adak hediyesi, bayram düzenlenmesi ve de yardım dağıtımı için sonsuz hediyeler vasiyet etmiş olan Kolalemis oğlu Phaselis'li Ptolemaios oğlu Ptolemaios'u ona duyulan saygı dolayısıyla onurlandırdı. Bu heykelin dikimini Enbromos oğlu Enbromos'un kızı Phaselis'li Tertia olarak da bilinen, yüce bir kişilik olan, kendisinin varisi Mennessa yaptı ve Ptolemaios da uygun olduğu şekilde bunu yerine getirdi.

Str. 2EMATONΔΙΣΤΟΥΚΟΛΛΑΝΑΙ, Beaufort; Πτολεμαῖιον δί[ς τ]οῦ [Πτ]ολ[εμ]α[ίου] van Buren ve CIG; Ptolemaios ismi, yaklaşık 1 yüzyıl boyunca Ptolemaios yönetiminde kalan Lykia'da oldukça sevilen bir isimdir¹³⁷⁵. Ptolemaios'un dedesinin ismi olan Kolalemis yerel bir Anadolu ismidir¹³⁷⁶ ve şimdiye kadar Phaselis'ten bunun dışında 6 yazıttan (*Nr.*: 25, 27, 32, 33, 34, 40) ve Phaselis teritoryumunda bulunan Zindan yakasından bir mezar yazıtından bilinmektedir (*TEp.* 5). Kalinka bu ismi Κολαλή[μιος] olarak tamamlamıştır, fakat yine Phaselis'ten ele geçen başka bir yazıtta (*Nr.* 34) Κολάλημις'in genetik hali Κολαλήμιος olarak geçmektedir. Bundan dolayı burada da Κολαλήμιος hali kabul edilmiştir. Fakat -ις ile biten isimlerin genetik hali için -εως, -εος ve -ιος formlarının hepsinin de kullanıldığı tespit edilmiştir¹³⁷⁷.

Str. 3/5 ἀνδρα καλὸ[ν καὶ] ἀγαθ[ὸ]ν γενόμενον καὶ [τοῦ πρ]ώτου τάγματος τῆς πό[λ]εο[ς]¹³⁷⁸.

Str. 6 Roma, İmparatorluk Dönemi'nin başlarında, doğu kentlerinden δεκάπρωτοι seçmelerini istemiştir. Lykia'da İmparator Hadrianus'un ilk yıllarında bu uygulamanın bırakılmaya başlandığı ve bunun yerine εἰκοσάπρωτοι'ların geçtiği düşünülmektedir¹³⁷⁹. Bu memurlar, kent vergilerinin düzenli olarak ödenmesinden sorumludurlar ve zaman içinde kentsel finans işleriyle ilgili olan başka görevler de üstlenmişlerdir¹³⁸⁰. Εἰκοσάπρωτοι memuriyeti Ptolemaios'un kariyerinin İ.S. 2. yüzyılın 2. çeyreğine tarihlenebileceğine işaret etmektedir¹³⁸¹.

Str. 7-8 καὶ μέ[χ]ρι τοῦ [τ]ῆς ζωῆς [ἀ]ρχι-λερεύσαντα, van Buren. προκαθηγέτις

¹³⁷⁵ Krş. TAM II nr. 174, 176, 198, 208...etc.

¹³⁷⁶ Krş. Zgusta, *Anatol. Personennamensippen*, s. 151 vd.

¹³⁷⁷ Bu konuda bkz. Brixhe, *Essai*, s. 69 vd.

¹³⁷⁸ Onur yazıtlarında geçen bu tarz ifadeler için krş. Quaß, *Honoratiorensicht*, s. 52 vd, dpn. 156 ve 160 ve burada Nr. 25, 27.

¹³⁷⁹ Hula, *Dekaprotie und Eikosaprotie*, s. 197 vdd. İ.S. 124 yılını bunun için *terminus ante quem* olarak verir. Oinoanda'dan ele geçen Demosthenes yazıtı da bu görüşü desteklemektedir, krş. Wörrle, *Stadt und Fest*, s. 162, dpn. 65.

¹³⁸⁰ Wörrle, *Neue Inscriften aus Myra*, s. 290 dpn. 734; Wörrle, *Stadt und Fest*, s. 162 vd.

¹³⁸¹ Krş. Zimmermann, *ὑποφύλαξ*, s. 118

sıfatı çok nadir kullanılır¹³⁸². Kentte tanrı imparatorların yanında Athena Polias rahipliğinin bulunması Lykia kentleri için alışılmış bir durumdur. Phaselis'ten başka pek çok kent, kendi tanrıları için birer rahiplik memuriyeti oluşturmuştur¹³⁸³.

Str. 11 *Prytan*'lar, bir yıllığına seçilen ve en azından İmparatorluk Dönemi'nde bağımsız resmi bir makamı oluşturan memurlardır¹³⁸⁴.

Str. 12 ὑποφύλαξ memuriyeti, *polis* ile *koinon* arasında idari bir bağ oluşturan, etki alanı yerel gereksinimler çerçevesiyle sınırlı olan ve genellikle yerel eşraf tabakanın üstlendiği bir memuriyettir¹³⁸⁵. Şimdiye kadar, Lykia Birliği'nde görev almış 22 *hypophylaks* tespit edilmiştir¹³⁸⁶.

Str. 22 ΑΥΤΟΣ, Beaufort; αὐτο[ύς] van Buren.

Str. 24 Μένησσα sadece bu yazıttan bilinen bir isimdir¹³⁸⁷. Τεῖρτία ismi Asia Eyaleti'nde bilinen ve kullanılan bir isimdir¹³⁸⁸. Bu isme Lykia'da Phaselis dışında Idebessos ve Balbura'da da rastlanmaktadır¹³⁸⁹. Tertia'nın dedesinin ismi olan Ἐμβρομος, Lykia'da karşımıza çıkan yerel bir isimdir¹³⁹⁰ ve bu yazıt dışında Phaselis'te iki yazıtta Ἐμβρομος (*Nr. 32, 33*) ve bir yazıtta yine Ἐμβρομος formunda (*Nr. 40*) olmak üzere üç yazıtta geçmektedir¹³⁹¹.

Nr. 23. *Q. Voconius Saxa Amyntias ve Q. Voconius Saxa Fidus onurlandırılıyor*

Profilli, dikdörtgen bir kaide, üst kısımdan ikiye kırılmış. Yazıt iki sütun şeklinde yazılmış.

Buluntu Yeri: Bu heykel altlığının en alt yazıtlı bloğu, *Tetragonal Agora* girişinin sağında in situ olarak durmaktadır. Blok, *agora*'nın giriş seviyesinin 0,40 m aşağısında ve eşiğin 1,04 m altında mermer bir zemin üzerine konmuştur. Yazıtlı blok arkaya doğru daha küçük iki blokla birlikte altlığın tüm genişliğini kaplamakadır¹³⁹².

Ölçüler: A için yükseklik: 0,90 m; genişlik: 1,07 m; derinlik: 0,30 m (arka bloğun derinliği 0,335 m) harf yüksekliği: (sol kolon a) 0,03 m; (sağ kolon b) 0,025-0,038 m (TAM her iki kolon için de bu yüksekliği vermektedir). Satır yüksekliği: (A) 0,043 m-0,044 m; (B) 0,034 m-0,038 m; kolonlar arasındaki yatay boşluk: 0,03 m-0,04 m; kolon (B)'nin sol kenarı taşın sol ucundan 0,38 m.

Tarih: İ.S. 145-146.

Edisyon: Bérard, *Le Consul Voconius Saxa*, BCH 14, 1890, s. 643 - 645; IGR III 763; Dessau II 8828; van Buren, *Inscriptions*, s. 187 vd. nr. 16'da korrektür yapmıştır; TAM II

¹³⁸² Krş. E.L. Hicks, *Inscriptions from Iasos*, JHS 9, 1888, s. 339.

¹³⁸³ Krş. Wörrle, *Stadt und Fest*, s. 105 vd.

¹³⁸⁴ Krş. Wörrle, *op. cit.*, s. 109 vd.

¹³⁸⁵ Bu memuriyet için ayrıca bkz. burada Böl. 2. 3. 4.

¹³⁸⁶ *Hypophylaks*'ın Lykia Birliği içindeki görevi ve Lykia'da bu memuriyeti yapmış olanların listesi için krş. Zimmermann, ὑποφύλαξ, s. 107-120.

¹³⁸⁷ Pape-Benseler, *Griechische Eigennamen*, s. 900.

¹³⁸⁸ Krş. Ionia: I. v. Smyrna, nr. 250, 329; I. v. Ephesos, nr. 1687, 2207A, 2303; Lydia: TAM V 1, 786; Bithynia: TAM IV 1 nr. 108, 305; Galatia: MAMA 7 nr. 223, 237; Phrygia: MAMA 4 nr. 348; MAMA 9 nr. 480.etc.

¹³⁸⁹ Krş. TAM II 856, 872; IGR III 475, 476; SEG XXVIII 1217). İsmi adalar ve Yunanistan'daki dağılımı için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 433; II, s. 426; IIIA 425.

¹³⁹⁰ Krş. Sura: JHS 34, 1914, s. 26 nr. 32; Idebessos: TAM II 867.

¹³⁹¹ Yunancada nasal seslililer olan ν ve μ harflerinin birbirleri yerine kullanılmasına yönelik bkz. Gignac, *Grammar*, s. 119 ve Brixhe, *Essai*, s. 34. Bu isim için ayrıca krş. Zgusta, *Kleinas. Personennamen*, § 332-1 ve 2.

¹³⁹² Blackman, *Inscriptions*, s. 154.

1201; Blackman, *Inscriptions*, s. 154 vdd. (lev. 71, 1. 2), yazıtı tekrar ele alarak yeni tamam-
lamalar yapmıştır; SEGXXXI, 1981, s. 338 nr. 1300.

Κ(οίντων) Ουοκώνιον
Σάξαν Ἀμυντια-
νον, υἷον Κ(οίντου) Ουο-
κωνίου Σάξα
5 Φείδου, πρεσ-
βευτοῦ καὶ ἀν-
τιστρατήγου
τοῦ Σεβαστοῦ.
ἐπαρχειῶν Λυ-
10 κίας καὶ Παμφυ-
λίας, ὑπάθου
ἀποδεδειγμέ-
νου, ἡ γερου-
σία

Κ(οίντων) Ουοκώνιον, Σέξτου υἷον, [Ῥωμυ]-
λία Σάξαν Φείδον, ὑπατον ἀποδεδειγμέ-
νον, πρεσβευτήν καὶ ἀντιστρατήγον τοῦ
Σεβαστοῦ ἐπαρχειῶν Λυκίας καὶ Παμφυλί-
5 ας, ἀνθύπατον Πόντου καὶ Βειθυνίας,
πρεσβευτήν Σεβ(αστοῦ) λεγεῶνος δ' Σκυ-
θικῆς, ἐπιμελητήν ὁδοῦ Οὐαλερίας
Τ<ει>βουρτεινῆς καὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς
τόποις στρατολογήσαντα, στρα-
10 τηγόν, δήμαρχον, ταμίαν καὶ ἀν-
τιστρατήγον ἐπαρχείας Μακε-
δονίας, χειλίαρχον πλατύσημον
λεγεῶνος γ' Κυρηναϊκῆς καὶ λε-
γεῶνος [δ]ωδε[κά]της κε[ρ]α[υ]νο-
15 φόρου, δώροις στρατιωτικοῖς
ὑπὸ θεοῦ Τραιανοῦ ἐν τῷ
Παρθικῷ πολέμῳ δωρηθέν-
τα, δεκεμούρουμ σπλετίβους
ιουδικάνδεις, τὸν πάτρωνα καὶ
20 εὐεργέτην τῆς πόλεως.

A: Gerusia, Lykia ve Pamphylia Eyaleti'nin legatus augusti propraetor'u, consul'lüğü onaylanmış (consul designatus) Quintus Voconius Saxa Fidus'un oğlu Quintus Voconius Saxa Amyntianus'u (onurlandırdı).

B: Consul'lüğü onaylanmış, Lykia ve Pamphylia eyaletinin legatus Augusti propraeto'ru, Pontos ve Bithynia Eyaleti'nin proconsul'ü, imparatora ait 4. Scythica Lejyonu'nun legatus augusti'si, Valeria Tiburtina yolunun curator'u ve aynı zamanda (yol boyu) bu bölgelerde asker toplama (dilectus) yetkilisi, praetor, tribunus plebis, Makedonia Eyaleti'nin propraetor ve questor'u, 3. Cyrenica lejyonunun ve 12. (Fulminata) lejyonlarının senatör sınıfına mensup (lato clavo: geniş

purpur şeritli tunica taşıyan) tribunus militum'u ve Parth Seferi sırasında rahmetli Traianus tarafından askeri ödüllerle ödüllendirilmiş, hukuk işleriyle görevli on kişiden biri olan (decenvirum stlitibus iudicandis), kentin patronu ve euergetes'i olan Romulia tribus'undan Sextus oğlu Quintus Voconius Saxa Fidus'u (onurlandırdı).

Burada söz konusu olan yazıt bir baba oğlu onurlandırmaktadır: Q. Voconius Saxa Amyntianus (kolon A) ve Q. Voconius Saxa Fidus (kolon B). Yazıtın içeriğinden Q. V. Saxa Fidus ve oğlunun ne için onurlandırıldıkları belirtilmemektedir. Fakat yazıtın, Tyndaris'in bundan 15 yıl önce Hadrianus'a adadığı *Tetragonal Agora*'nın girişindeki onursal konumu, Voconius'ların binanın tamamlanmasına malzeme yardımında bulunmuş ya da İ.S. 141 yılında Lykia'yı tahrip eden depremin ardından tamir çalışmalarına yardım etmiş olabileceklerini düşündürmektedir¹³⁹³. Zira Kolon B'de geçen $\pi\acute{\alpha}\tau\rho\nu\nu\alpha\ \kappa\alpha\iota\ \epsilon\upsilon\epsilon\rho\gamma\acute{\epsilon}\tau\eta\nu\ \tau\eta\varsigma\ \pi\acute{o}\lambda\epsilon\omega\varsigma$ adlandırması da buna işaret etmektedir¹³⁹⁴. Bunun yanında Voconius, bu depremlerle ilişkili olarak Lykia'luların yardım isteklerini de İmparator Antoninus Pius'a iletmış olmalıdır. Kentten ele geçen ve muhtemelen Antoninus Pius'un yardım ve desteğiyle yapılmış bir binaya ait olan yapı yazıtı da (*Nr. 19*), kentteki imparator himayesine işaret etmektedir.

Bu yazıt ve Perge'den ele geçen Latince yazıt sayesinde Q. V. Saxa Fidus'un *cursus*'u tam olarak öğrenilebilmektedir¹³⁹⁵. Phaselis ve Perge dışında, Rhodiapolis, Kyanae ve Komama kentlerinden ele geçen yazıtlardan da Q. V. Saxa Fidus hakkında bilgi edinilebilmektedir¹³⁹⁶. Eldeki verilere göre Saxa Fidus yaklaşık 143-146 yılları arasında Lykia-Pamphylia Eyaleti'nin valilik görevini üstlenmiştir¹³⁹⁷. Perge'den ele geçen ve burada ele alınan yazıtlardan, henüz görevi devam ederken, 146 yılında da *consul suffectus* olarak atandığı anlaşılmaktadır.

Kolon A

Str. 1-5 1. ve 2. satırların ilk harfleri şimdi net bir şekilde okunamamaktadır. 3. ve 4. satırlar ise tamamen kayıptır. Q. V. Saxa Fidus'un oğlu Q. V. Saxa Amyntianus hakkında çok az şey söylenebilir. Bu onurlandırma yapıldığında muhtemelen oldukça genç bir yaşta olduğu için *cursus honorum*'una dair herhangi bir bilgi yoktur¹³⁹⁸.

Str. 11-14 Bu satırlar Kalinka tarafından görülmemiştir. Blackman yaptığı araştırmalarda Kolon A'nın 14 satır olduğunu tespit etmiştir ve kolon A'da Σ formunda olan sigmalarda uyumsuzluklar bulunduğunu saptamıştır. Yazıtta 14. satır dışında bütün sigmalar Σ formundadır. Kolon B'de üpsilon için hem Υ hem de ¥ formları karşımıza çıkarken kolon A'nın tümünde üpsilon için ¥ formu kullanılmıştır. Harf yüksekliği 13. (0,033 m) ve 14. (0,034 m) satırlarda artmaktadır. Son satırdan onurlandırma yapan kurumun $\gamma\eta\rho\omicron\upsilon\sigma\acute{\iota}\alpha$ olduğu öğrenil-

¹³⁹³ Blackman, *Inscriptions*, s. 159.

¹³⁹⁴ Krş. Kaygusuz, *Q. Voconius Saxa*, s. 32.

¹³⁹⁵ Kaygusuz, *op.cit.*, s. 37-39; Merkelbach – Şahin, *Inschriften von Perge*, s. 129 nr. 50; Şahin, *Perge I*, s. 182 vd., nr. 54: Curia et [po]pulus | Q(uitum) Voconium Se[xti] fil(ium) Romul(ia tribu) | Saxam Fidum co(n)s(ulem) designatum | leg(atum) Aug(usti) pro pr(aetore) | Pamphiliae et Lycia[e] | proconsulem Pont[is] et Bithyniae | leg(atum) Aug(usti) leg(ionis) IV Scyt(hicae) et curatorem | viae Valeriae Tiburtinae, qui | et per eundem tractum dilectu[m] | [e]git praetorem tr[ibu]num plebi[s] | quaestorem pr[o] pr(aetore) pr[ov]inciae | Macedoliae [trib(unum) mil(itum)] lato clavo | leg(ionis) III Cyr(enaicae) [et leg(ionis) XII] Fulm(inatae), | donis mil(itaribus) [donatum a div]o Traiano | [ob] expeditiōnem Parthic[a]m de- | [ce]m[virum stlitibus iudicandis] | [patronum ---].

¹³⁹⁶ TAM II 905 col. X str. 36; col. XI str. 42; col. XV str. 55; col. XVII str 59; IGR III nr. 705; CIL III Supl. nr. 6885.

¹³⁹⁷ Krş. Hanslik, RE Suppl. IX, s. 1834 vd., nr. 14; Alföldy, *Konsulat und Senatorenstand*, s. 102 vdd., 151, 257, 268 vdd.

¹³⁹⁸ Krş. RE suppl. IX, s. 1834 nr. 13; RE Suppl. XIII, s. 287; Halfmann, *Senatoren*, s. 213.

mektedir¹³⁹⁹.

Kolon B

Kalinka yazıtın 13 satırlık yerini görmüştür, fakat kentte yaptığı araştırmalarda bu yazıtı yeniden bulan Blackman, taşın ve yazıtın sağ ve alt köşelerinin korunmuş olduğunu görmüş ve yazıtı yeniden ele almıştır¹⁴⁰⁰. Kalinka tarafından yayınlanan üst blok, enine konmuş in situ haldeki altlığın 0,65 m olan derinliğini ve 1,07 m olan genişliğini tamamen kaplamaktadır ve onun in situ üst yüzeyi *agora* eşliğinin 0,51 m üstünde olmalıdır¹⁴⁰¹. Van Buren ve Hogarth kolon B'nin tümünde sigma için C formunun kullanıldığını not etmişlerdir. Gerçekte 11. satırdaki son sigma'dan 14. satıra ve 18. satırdaki son sigmadan yazıtın sonuna kadar kullanılan tip Σ'dir.

Str. 1 Bazı bilim adamları, oğlunun hiçbir memuriyeti olmamasına rağmen bu kadar genç yaşta onurlandırılması ve aldığı Amyntianus *cognomen*'i dolayısıyla, Q. V. Saxa Fidus'un soyunun Lykia'dan geldiğini düşünmüşlerdir¹⁴⁰². Bazıları da onun doğulu bir kadınla evlenmiş Italia kökenli biri olabileceğini söyler¹⁴⁰³. Taşın sonunda 4-5 harflik boşluk vardır. Bérard bunun *Aimilia*, Blackman ise *Pollia* olarak tamamlanabileceğini düşünmüşlerdir. Fakat Perge'den ele geçen ve Q. V. Saxa Fidus'u onurlandıran Latince bir yazıt bu tartışmaya son verecek şekilde Fidus'un Italia kökenli olup kuzey bölgesinin 16 kırsal tribus'undan biri olan *Romilia tribusu*'ndan olduğunu gösterir¹⁴⁰⁴. Buna göre bu satır [Ρωμυ]λία olarak tamamlanabilir¹⁴⁰⁵.

Str. 2 ἀποδεδι[γμῆ]νον, Bérard; ἀποδεδε[ιγμῆ]νον Kalinka. Fakat Blackman taş üzerinde bu kelimenin sığacağı kadar alan bulunmadığını ve burada bir kısaltma olduğu ya da taşçı hatası yapıldığının düşünülmesi gerektiğini belirtir¹⁴⁰⁶. Q. V. Saxa Fidus henüz Lykia-Pamphylia valiliği görevini sürdürdüğü sırada, Eylül/Ekim 146'da, *consul suffectus* olarak atanmıştır. Bundan dolayı 145 yılının sonları yazıt için uygun bir tarihlendirmedi¹⁴⁰⁷.

Str. 3 Son dört harf Bérard tarafından görülmüş, ama ne Kalinka ne de Blackman bu harfleri görebilmişlerdir. ΗΓ ligatür oluşturmaktadır.

Str. 4 Παμφυλίας, Kalinka. Q. V. Saxa Fidus'un, 143'ün başından itibaren Lykia - Pamphylia Eyaleti valisi olduğu başka kaynaklar tarafından da ispatlanmıştır¹⁴⁰⁸. Lykia -

¹³⁹⁹ Krş. Nr. 25.

¹⁴⁰⁰ Blackman, *Inscriptions*, s. 154 vdd. Blackman, yeniden ele aldığı yazıtın Kalinka'nın verdiği el kopyasında 1-4 ve 5 vd.'nin sağ ucundaki satır hizalamasının yanlış olduğunu saptamıştır.

¹⁴⁰¹ Blackman, *Inscriptions*, s. 154.

¹⁴⁰² Walton, *Oriental Senators in the Service of Rome: A Study of Imperial Policy down to the Death of Marcus Aurelius*, JRS 19, 1929, s. 63 nr. 2; R.; S. Jameson, RE Suppl. XIII, s. 287; Halfmann, *Senatoren*, s. 213.

¹⁴⁰³ G. Barbieri, *L'albo senatorio da Settimio Severo a carino*, Roma 1952, s. 614; Hanslik, RE suppl. IX, s. 1834 vd. nr. 13 ve 14; Alföldy, *Konsulat und Senatorenstand*, s. 305.

¹⁴⁰⁴ Kaygusuz, *Q. Voconius Saxa*, s. 37-39; SEG XXXI nr. 1300; Merkelbach - Şahin, *Inchriften von Perge*, s. 129 nr. 50; Şahin, *Perge I*, s. 181 vd. nr. 154.

¹⁴⁰⁵ Rémy, *Carrières*, s. 53.

¹⁴⁰⁶ Blackman, *Inscriptions*, s. 156. Bunun için de örneğin ἀπο[δεδε]νον ya da ἀπο[δεδιγμῆ]νον gibi tekliflerde bulunur.

¹⁴⁰⁷ Lambrechts, *La composition du sénat romain de l'accession au trône d'Hadrien à la mort de Commode*, Anvers, 1936, s. 96, 221 nr. 504; R. Hanslik, RE Suppl IX 1834vd. nr. 14; Alföldy, *Konsulat und Senatorenstand*, s. 257.

¹⁴⁰⁸ IGR III 705 (*Kyaneai*); CIL III Supl. 6885 (*Komoma*); TAM II 905 (*Rhodiapolis*, Opramoas Yazıtı); krş. Hanslik, RE Suppl. IX, s. 1834, nr. 14; Rémy, *Carrières*, s. 53; Kaygusuz, *Q. Voconius Saxa*, s. 37-39; Şahin, *Perge I*, s. 182 vd. nr. 154.

Pamphylia consul'lüğünden sonraki normal bir aradan sonra 161/2'de Afrika Eyaleti *proconsul*'u olarak görevlendirildiği bilinmektedir¹⁴⁰⁹.

Str. 5 βιθυνίας Kalinka. Voconius'un Pontus ve Bithynia valiliği 140/42'ye yerleştirilebilir¹⁴¹⁰.

Str. 7/9 Τιβεουρτείνης Blackman. ἐν τοῖ ἄλλοις τόποις, Bérard¹⁴¹¹. Bu satırlardan Q. V. Saxa Fidus'un İ.S. 2. yüzyılda Italia'da yeniden askere alındığını ve *praetor*'luğunun ardından *curator viae Valeriae Tiburtinae* olarak görev alıp çevreden asker toplama yetkisiyle (*dilectus*) görevlendirildiğini öğreniyoruz. Bu alışılmadık görevlendirme muhtemelen 132/33'de çıkan Kochbar İsyanı'nın sebep olduğu kritik durum ile ilişkilendirilmelidir¹⁴¹². Onun Seleukia'daki 4. *Scythica* komutanlığı olasılıkla *dilektator* hizmetinin hemen sonrasında başlamış olmalıdır¹⁴¹³.

Str. 14 λεγεὼν δωδεκάτη κεραυνοφόρος = XXII. Legio Fulminata¹⁴¹⁴. Cassius Dio, 55, 23, 5'de bu legion'un τὸ δωδέκατον - - τὸ κεραυνοφόρον olarak adlandırır.

Str. 15/17 Bu satırlar Q. V. Saxa Fidus'un kariyerinin başları hakkında detaylar vermektedir. Muhtemelen o 113-114 yıllarında Traianus'un Parth Seferi'ne XII. Fulminata Lejyonu'nun *tribunus laticlavus*'u olarak katılmıştır. Parth Seferi'nde kendisine Traianus tarafından *dona militaria* nişanı verilmiştir. Ritterling, onun İ.S. 127 yılında III. Cyrenaica Lejyonu'nda *tribunus loticlavus* hizmetinde bulunduğunu öne sürer¹⁴¹⁵. Fakat bu kabul edilemez; Saxa Fidus bu dönemde Cyrenaica Lejyonu'nda atlı sınıftan bir *praefectus* komutası altında bulunduğundan, bu sırada Cyrenaica Lejyonu Mısır'da bulunmuş olamaz; 119 yılının Ağustos ayından bir papyrüs Cyrenaica Lejyonu'nun yerini Alexandria olarak belirler¹⁴¹⁶, bundan dolayı bu lejyon geçici olarak en geç 119 yılının ortalarında yerini değiştirmiştir¹⁴¹⁷. Buna göre Saxa Fidus Pamphylia-Lykia Eyaleti valiliğini sürdürürken 50 yaşını epey geçmiş olmalıdır.

Nr. 24. Lykia-Pamphylia Eyaleti'nin Procurator'u [.....]Rufus için bir onurlandırma

Alttan ve üstten profillendirilmiş kalker taşından bir kaide. Kaidenin üzerinde dübel delikleri bulunmaktadır. Profil ve yazıtlı kısmın sağ tarafı korunmuş, alt kısım tahrip olmuş ve sol taraf tamamen kırılmıştır.

Buluntu Yeri: Denizden çıkartılıp ana cadde üzerine konulmuştur ve hala orada dikili durmaktadır.

Ölçüler: yükseklik: 1,44 m; genişlik: 0,47 m; derinlik: 0,32 m; harf yüksekliği: 0,04 m.

¹⁴⁰⁹ CIL VIII 22691; krş. R. Syme, *Ammianus and the Historia Augusta*, Oxford 1968, s. 99 vd.; Rémy, *Carrières*, s. 53.

¹⁴¹⁰ W. Eck, *Senatoren von Vespasianus bis Hadrianus*, Vestigia 13, s.18 n. 9.

¹⁴¹¹ Bu hata IGR Rom III 763'de ve ILS 8828'de de devam etmektedir; krş. L. Rober, *Annuaire École Hautes Études IVe Section*, hist. Philol.) 1967/68, 195 vdd.

¹⁴¹² Krş. Blackman, *Inscriptions*, s. 158, dpn. 15; W. Eck, *The bar Kokhba Revolt: The Roman Point of View*, JHS 89, 1999, s. 80.

¹⁴¹³ Krş. Blackman, *Inscriptions*, s. 158, dpn. 15

¹⁴¹⁴ Krş. Perge'deki Latince yazıt, str. 12.

¹⁴¹⁵ Ritterling, RE XII, s. 1510 ve 1514; krş. Hanslik, RE Suppl. IX 1834, nr. 14; Blackman, *Inscriptions*, s. 157.

¹⁴¹⁶ BGU I nr. 140.

¹⁴¹⁷ Krş. Kaygusuz, *Q. Voconius Saxa*, s. 38 vd.

Tarih: İ.S. 3. yy.

Edisyon: Adak - Tüner - Şahin, *Inscripfen aus Phaselis*, s. 11 vd., nr. 8.

[. Ρ]οῦφον
 2 [τὸν κράτι]στον
 [ἐπίτρο]πον Λυ-
 4 [κίας Παμ]φυλίας,
 [Φαση]λεί-
 6 [των ἡ βου]λή καὶ ὁ
 [δῆμο]ς τὸν εὐ-
 8 [εργέτ]ην ἐν πᾶ-
 [σιν].

Phaselis'lilerin boule ve demos'u her şeyde velinimet olan, Lykia – Pamphylia Eyaleti'nin pek muktedir procurator'u Rufus'u onurlandırdı.

Buradaki şahsı komşu kent Attaleia'da tonozlu bir yapı inşa ettirmiş olan Rufus ile özdeşleştirebiliriz. Bu yapının iki kemer bloğu üzerinde şöyle yazar: ἀψίδασ ἀρρήκτους στήσας, καθαρῶτατε Ροῦφε, καὶ πάντα τελέσης ἀυξόμενος προκοπαῖς (*Sen ey pek dürüst olan Rufus, yıkılmaz tonozları diktiğin için diğer bütün her şeyi güzel bir şekilde tamamlamak ve ilerlemek istiyorsun*)¹⁴¹⁸. Epigramın sol kısmını yayınlayan E. Bosch ve her iki bloğu birleştiren G. Bean bu yazıtı İ.S. 3. yüzyıla tarihlerler¹⁴¹⁹. Bir kentte resmi bir yapı işinin yürütülmesi ve bunun korunması esasen finans procurator'unun en önemli görevleri arasında yer alır. Lykia-Pamphylia Bölgesi içinde bu duruma ilişkin pek çok örnek vardır. R. Merkelbach ve J. Stauber καθαρῶτατε kelimesinden dolayı Rufus'un buradaki görevinin hakimlik ve dolayısıyla Rufus'un kendisinin de vali olabileceğini düşünmüşlerdir¹⁴²⁰. Gerçekten de Perge'den ele geçen ve henüz yayınlanmamış bir epigramda aynı isimde bir vali (ἄρχων Παμφύλων) karşımıza çıkar, o bu yazıtta εὐδικίης πρότανις olarak anılır. Fakat yine de καθαρός sıfatı ile hakimlik görevi arasında zorlayıcı bir birliktelik yoktur. Bu kelime Rufus'un procurator olarak görevini dürüst olarak yerine getirdiğini belirtmek için de kullanılmış olabilir. O inşa için gerekli olan parayı ne cebine atmış ne de har vurup harman savurmuştur, tersine dürüstçe harcamıştır.

Str. 3: Π harfi okunduğu için burada [ἀνθύπα]στον tamamlaması yapılamaz. Her iki durumda da *Lycia et Pamphylia* çifte eyaletinin valisi değil procurator'u söz konusudur.

¹⁴¹⁸ Çeviri: R. Merkelbach – J. Stauber, *Steinepigramme aus dem griechischen Osten 4*, Münih-Leipzig 2002, s. 131.

¹⁴¹⁹ C.E. Bosch – S. Atlan, *Antalya Kitabeleri*, Belleten 11, 1947, 107 vd. Nr. 25; G.E. Bean, *Inscriptions in the Antalya Museum*, Belleten 22, 1958, 42 vd. nr. 40.

¹⁴²⁰ R. Merkelbach – J. Stauber, *loc. cit.*

Nr. 25. *Phaselis'ilerin boule ve demos'u Kolalemis'i onurlandırıyor*

Dikdörtgen kaide.

Buluntu Yeri: Tiyatro.

Ölçüler: Kalinka herhangi bir ölçü vermez. Buradaki ölçüler 1983 yılında Sencer Şahin tarafından alınan ıstampaj göz önünde bulundurulur tahmini değerleri vermektedir; yükseklik: 0,90 m; genişlik: 0,60 m; harf yüksekliği: 0,03 m.

Tarih: İ.S. 2. yy.

Edisyon: Bérard, *Inscriptions*, s. 443 vd., nr. 93; TAM II 1202.

Φασηλειτῶν ἡ βουλὴ καὶ
 ὁ δῆμος ἐτείμησεν
 καὶ ταῖς πένπταις τει[μ]αῖ[ς]
 [Κ]ολάλη[μ]ιν ἐξάκις Φασηλεί-
 5 τη[ν ἄν]δρα κ[αλ]ὸν καὶ ἀ[γαθὸν]
 κα[ὶ τοῦ πρ]ώτου τάγματος
 [τῆς πό]λεως, εἰκοσαπρωτε[ύσαν]-
 [τ]α μέχρι τέλους, γυμνασιαρχή-
 σαντα, γραμματεύσαντα τῆς [βου]-
 10 λῆς καὶ πρυτανεύσαντα καὶ [πρεσβεύ]-
 [σα]ντα δῖς, γενόμενον δὲ καὶ
 [ἐ]πιμελητὴν γυμνασιαρχ[ίας] καὶ [δη]-
 μος<ί>ων ἔργων, πάσας τὰς ἀρχὰς
 [ἄρξ]αντα φιλοτείμως, ὥ[στε καὶ]
 15 καθ' ἐκάστην ἀρχὴν τε[τειμη]σθαι
 τὸν Κολάλημιν ὑπὸ τῆς πόλ[εως]
 καὶ ὑπὸ τῆς γερουσίας, τὸν ἔ[κγο]-
 [νον] προγόνων ἐνδόξων καὶ ἐ-
 κ τοῦ πρώτου τάγματος τ[ῆς]
 20 [πό]λεως, ἀρετῆς ἕνεκεν.

Phaselis'lilerin boule ve demos'u iyi ve dürüst insan, kentin önde gelenlerinden, ölümüne kadar eikosaprotos'luk yapmış olan, gymnasiarkhos'luk, boule'nin grammateus'lvğunu, prytanlık ve iki kez elçilik yapmış, gymnasiarkhos'luk memuriyetinin ve halka ait işlerin curator'u, yaptığı her iş için kent ve gerusia tarafından onurlandırılacak kadar bütün memuriyetleri onursever bir şekilde yerine getirmiş, ünlü ataların torunu ve kentin önde gelenlerinden VI. Kolalemis'i erdemi dolayısıyla beş onurla onurlandırdı.

Burada kentin önde gelenlerinden biri olan, kentte pek çok memuriyette bulunmuş VI. Kolalemis'in onurlandırılması söz konusudur.

Str. 3 Bérard: με[γίσ]ταις; Kalinka: πεμ[π]ταις¹⁴²¹.

Str4. Ἐξάκέ[στου], Kalinka; S. Şahin tarafından 1983'de alınan ıstampajda çok açık bir şekilde ἐξάκις Φασηλεί- okunmaktadır. Yerel bir isim olan Kolalemis ismine bugüne kadar sadece Phaselis ve teritoryumunda rastlanmıştır¹⁴²². Bir yazıtta altıncı kuşağın verilmesi ve

¹⁴²¹ Beşli onurlandırma için krş. TAM II/3 905 V B 3.

¹⁴²² Krş. burada Nr. 22, 27, 32, 33, 40 ve TEp. 5

altı kuşağın aynı ismi taşıması ilginçtir.

Str. 5 Kalinka bu satırı ἄν] <δ>ρα κ[αλὸν καὶ ἀ[γαθὸν καὶ] olarak tamamlamış, fakat satırın başındaki τη çok açıktır. Keil κ[αλὸν]’un başındaki kappayı καὶ olarak düşünmüştür. Küçük Asya onurlandırmalarında bu formülasyon sıklıkla kullanılmaktadır.

Str. 6 τοῦ πρ[ώτου τάγμ[ατος τῆς] Bérard, Kalinka; fakat satır başındaki κα ıstampajda çok iyi şekilde okunabilmektedir. Bu unvan Kolalemis’in kentlin elit sınıfından olduğuna işaret eder. Bubon¹⁴²³ ve Balbura’da¹⁴²⁴ da bu unvan karşımıza çıkar¹⁴²⁵.

Str. 7 πό]λεως, εἰκοσαπρωτε[ύσαν, Bérard, Kalinka; fakat 6. satır açık bir şekilde τάγματος ile bitiyor ve 7. satırın başında net olarak okunamasa da τῆς’in varlığına dair harf kalıntıları var¹⁴²⁶.

Str. 10-11 [ίερα]τεύσαντα, Bérard, Kalinka; ıstampajda çok açık bir şekilde πρυτανεύσαντα okunmaktadır. *Prytaneus*’lar *boule* ve *ekklesia*’da görüşülecek konuları belirleyip, toplantılara yalnızca nitelikli insanların gelmelerini kontrol ederler ve bu kişileri *boule*’ye taktim ederlerdi. Bunun yanında *boule* komisyonu olarak tutuklama yetkisine de sahipti.

Str. 11 Kalinka ve Bérard 11. satırın başındaki - - ντα harflerini [πρυτα]| [νεύσα]ντα olarak tamamlamışlardır, fakat biz bir önceki satırda πρυτανεύσαντα’yı okuduğumuz için burada [πρεσβεύ]| [σα]ντα’yı öneriyoruz.

Str. 12-13 γυμνασιαρ. . . . καὶ . |λος τῶν ἔργων, Bérard. Kolalemis burada *gymnasiarkhia* memuriyeti ve halk ile ilgili işlerin *curator*’luğunu üstlenmiştir. Bu memuriyet özellikle kentteki yapısal faaliyetlerle ilgilidir. ἐπιμελητῆς δημοσίων ἔργων’un imparatorluğun batı kısmındaki *curatores operum publicorum*’u karşıladığı sorusu tartışma konusudur¹⁴²⁷. Akalissos ve Idebessos’un önde gelen aileleri için yazılmış onur yazıtlarında da bu unvana rastlanmaktadır¹⁴²⁸.

Str. 14 τελέσ]αντα φιλοτείμωος, ὥς, Bérard.

Str. 15-16 αὐ]| τὸν, Bérard.

Str. 17-18 τὸν ἐ[κ]| προγόνων, Bérard.

Nr. 26. Rhodiapolis’li Opramoas onurlandırılıyor

Lykia’nın ünlü *euergetes*’i Opramoas için Phaselis kentinde yapılan bu onurlandırmanın çözümü tam olarak bir pazıl tamamlamasını anımsatmaktadır. Yazıtta ait ilk parça 1890 yılında Bérard tarafından bulunmuş ve yayınlanmıştır, daha sonra bu parça Benndorf tarafından da kopyalanmış ve Kalinka tarafından yayınlanmıştır. Bu yayınlarda yazıt 9 satır kabul edilerek, eksik kısımlar için bazı tamamlamalar yapılmıştır. Daha sonra J. Schäfer’in ekibinden Blackman burada ele alınan yazıtın TAM II 1220 nolu yazıt ile olan ilişkisini görerek yazıtın yeri ve çözümü için yeni bir sayfa açmış ve kendisine kadar farkedilmeyen kaide üzerindeki harfleri de okuyarak yazıtı tekrar ele almıştır. Burada ise, 1983 yılında Sencer Şahin tarafından kopyalanan ve sağ kenarı dışında her taraftan kırılmış olan küçük bir fragmanın bu yazıtla

¹⁴²³ F. Schindler, *Die Inschriften von Bubon*, SAWW 278, 3, 1972, s. 39 nr. 13.

¹⁴²⁴ CIG III 4380e.

¹⁴²⁵ Krş. Wörrle, *Stadt und Fest*, s. 135.

¹⁴²⁶ Bu memuriyet hakkında bkz. Nr. 20 str. 6 için verilen açıklamalar.

¹⁴²⁷ Wörrle, *Stadt und Fest*, s 117vd.

¹⁴²⁸ TAM II/3 831; 835; 838.

olan ilişkisi ortaya konmuş ve yazıtta son şekli verilmiştir.
Burada söz konusu olan parçaları tek tek ele alıp tanıtmada yarar vardır.

TAM II/3 1203

Profilli dikdörtgen kaide, alt sağ ve sol köşesi kırılmış.

Buluntu Yeri: *Tetragonal Agora*'nın ana girişi dışında bulunduğu tespit edilmiştir¹⁴²⁹.

Ölçüler: yükseklik: 0,60 m; genişlik: 0,62 m; derinlik: 0,80 m; harf yüksekliği: (1. str.) 0,038 m; (2-9. str.) 0,032 m; (10. str.) 0,03 m.

Edisyon: CIG 4324; Bérard, *Inscriptions*, s. 441 nr. 90; Le Bas-Waddington, *Inscriptions*, nr. 1341; TAM II 1203; Blackman, *Inscriptions*, s. 161 vdd. (lev. 70, 2); SEG XXXI, 1981, s. 338 vd., nr. 1301; Adak - Tüner - Şahin, *Inchriften aus Phaselis*, s. 12 vdd. nr. 9.

Blackman *Tetragonal Agora*'da yaptığı araştırmalarda Q. V. Saxa Fidus'un heykel kaidesinin alt kısmının hala in situ vaziyette girişin sağ tarafında durduğunu tespit etmiş ve burada yine in situ olarak benzer bir heykel kaidesinin tamamlanmamış alt kısmını saptamıştır¹⁴³⁰. Bu kısım 3 bloktan oluşmaktadır. Bunlardan ön soldaki blok kayıptır, ama diğer ikisi üzerindeki dübel delikleri bunun varlığı konusunda şüphe bırakmamaktadır. Orjinal altlığın Q. V. Saxa Fidus'un 1,07 m genişliğindeki altlığını dengeleyecek şekilde 1,13 m genişliğinde ve 0,70 m derinliğinde olması gerekmektedir. Her iki altlığın alt kısımlarının üst yüzeyleri ana cadde seviyesinin üstünde, girişin dışında ve *agora* girişi eşiğinin 0,06 m ve 0,09 m altında, sırasıyla 1,38 ve 1,35 m.dir. Ele geçen sağ bloğun ön yüzünün en üstünde bir yazıtın para toplamını veren son kelimeleri yer almaktadır. Bu blok 1892 yılında Benndorf tarafından bulunmuş ve Kalinka tarafından yayımlanmıştır¹⁴³¹. Kalinka buradaki para miktarının mezar cezası olarak yorumlanması gerektiğini düşünmüştür. Ama Blackman bu altlığın ünlü Lykia'lı *euergetes* Opramoas'ı onurlandıran yazıtlı altlığın üst kısmı ile birbirine olan yakın konumunu ve iki yazıt arasında harf karakterlerindeki benzerliği farkederek¹⁴³² Kalinka'nın bu düşüncesini tamamen dışarda bırakmıştır.

1220

Bir kısmı toprağa gömülü halde olan dikdörtgen bir yazıt parçası.

Buluntu Yeri: Q. V. Saxa Fidus'un heykel kaidesine ait altlığın yanında in-situ olarak bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 0,54 m; genişlik: 0,545 m; harf yüksekliği: 0,29 m.

Edisyon: TAM II 1220; Blackman, *Inscriptions*, s. 161 vdd.

¹⁴²⁹ Blackman, *Inscriptions*, s. 161.

¹⁴³⁰ Blackman, *Inscriptions*, s. 160 vd.

¹⁴³¹ TAM 1220

¹⁴³² Blackman, *Inscriptions*, s. 160 vd. Harf karakterleri birbirleriyle karşılaştırılabilecek kadar yakındırlar ve 1220'deki epsilon'un üst yatay çizgisindeki eğim 1203'de de bulunmaktadır. 1220'nin harf yüksekliği 1203'ün son satırının harf karakterlerinden sadece çok az daha kısadır. Blackman 1203 ve 1220 nolu yazıtların bulunduğu taşlar arasındaki bağlantıya 1203 nolu yazıtın bulunduğu blok (0,62 m) ve 1220 nolu yazıtın bulunduğu blok (0,545 m) arasındaki genişlik farkı dolayısıyla karşı çıkılabileceğini belirtir ve bu şüpheye cevap verebilecek iki nokta ortaya koyar. Birincisi 1220 nolu yazıtın bulunduğu bloğun kendisi de büyük ihtimalle yazıtlı olan sol bloğun şimdi kayıp olan iki blok genişliğindeki kaidenin bir parçasını oluşturduğu yönündedir. İkincisi ise Kalinka'nın 1203'e ait yayınladığı el kopyasının tersine, bloğun sol tarafının hiçbir yerde hatta sol profilde dahi korunmadığı ve bu nedenle Opramoas yazıtının orijinal genişliğinin tespit edilemeyeceği yönündedir. O bu durumu bloğun sola doğru daha da uzanıyor olması gerektiği ya da bu kısmın solda kendisine daha dar ikinci bir bloğun eklenmesiyle altındaki bloktan daha uzun olması gerektiği şeklinde açıklar. Fakat yeni fragman yazıtın solda çok da uzun olmadığını gösterir. O zaman bu bloğun yanında muhtemelen başka bir blok bulunmaktaydı.

Yeni fragman Opramoas yazıtının 9 değil de 10 satır olduğunu gösterir. Bundan dolayı da Blackman'ın in-situ olarak tespit ettiği altlık da kesin olarak bu yazıta aittir. Blackman Q. V Saksa Fidus ile Opramoas'a ait bu yazıtların *Tetragonal Agora*'nın girişinde birbirleriyle ilişki içinde bulduklarını düşünür ve düşüncesini iki kaide arasındaki benzerliklerle desteklemeye çalışır¹⁴³³. Böylelikle Phaselis'in patronu ve *euergetes*'i olan eyalet valisinin ve Lykia'nın yerli *euergetes*'i yüce Opramoas'ın heykelleri, olasılıkla İ.S. 146'da yeni tamamlanmış olan *agora* girişin her iki yanına dikilmişlerdir.

Yeni fragman

Kalker taşından yazıtlı bir bloğun parçası. Şu an Antalya Müzesi'nin deposunda bulunmaktadır. Sadece sağ kenarı korunmuştur, diğer tarafları kırılmıştır.

Ölçüler: yükseklik: 0,38 m; genişlik: 0,215 m; derinlik: 0,25 m; harf yüksekliği: 0,035m.

TAM II 1203 (sol üst) und 1220 (sağ alt)

Buna göre yazıtın tam deşifreyonu şöyledir:

Ὀπραμόαν Ἀπολλωνίου
 δις τοῦ Καλλιᾶδου Ῥοδια-
 πολείτην καὶ Μυρέα καὶ
 Φασηλείτην, πολε[ι]τευό-
 5 μενον καὶ ἐν ταῖς κ]ατὰ
 [Λυκί]αν πόλεσι π[ά]σαις
 [χαρισ]άμενον καὶ τῇ ἡμε-
 [τέρα π]όλει εἰς διανομὴν
 [καὶ] θεωρίας Ζ μ[ύ]ρια δισχεί-
 10 [λι]α πεντακ[όσια]

¹⁴³³ Blackman, *Inscriptions*, s. 162; 1203'ün yüksekliği 0,60 m, 1201'inki de 0,60 m.dir. 1201'in üst kısmı orjinal pozisyonuna restore edildiğinde cadde seviyesinin 1,95 m, *agora* eşiğinin 0,51 m yukarısında olacakken, eğer 1220'nin üstüne oturtulacaksa 1203'ün tepe noktası, cadde seviyesinin 1,98 m, *agora* eşiğinin 0,54 m yukarısında olacaktır.

... Lykia'nın bütün kentlerinde memuriyetlerde bulunmuş olan, kentimize dağıtılması ve bayram elçiliği için 12.500 denarii bağışlayan Kalliadēs oğlu Apollonios'un torunu Rhodiapolis, Myra ve Phaselis kentlerinin vatandaşı Opramoas'ı onurlandırdı.

Str. 1 ----- ἐτ]ει[μῆ]σεν Blackman.

Str. 3/4 Ῥοδιο-|πολείτην, Bérard.

Str. 6 πολιτευόμενος καὶ ἐν ταῖς κατὰ Λυκίαν πόλεσι πάσαις ifadesi Lykia Birliği'ne hizmet etmiş kişilerin söz konusu olduğu yazıtlarda sıklıkla karşımıza çıkar¹⁴³⁴. Opramoas da bunlardan biridir¹⁴³⁵.

Str. 8 Kalinka διαν[ομάς] olarak tamamlamıştır, Blackman de bu tamamlamayı onaylamıştır. Yeni fragman ise bu kısmın singular akkusativus olarak anlaşılması gerektiğini göstermektedir.

Str. 10 Bu satırdaki μ harfi sadece Bérard tarafından görülmüştür, fakat yeni parçada okunan -α harfi Bérard'ın okuyuşunu destekler niteliktedir. Blackman sağ kısımdaki boşluğun yak. 29 cm olduğu ve 10. satır daha küçük karakterlerle yazıldığı için burada yaklaşık 12 harflik bir tamamlama yapılabileceğini tespit etmiştir. Yeni fragman Blackman'ın bu tahmininin doğruluğunu kanıtlamaktadır.

Str. 11 Blackman alpha'dan önce blok üzerinde bir harflik boşluk olduğunu belirtir. Bununla birlikte o, her iki bloğun sağ köşelerinin bir hizada oldukları kabul edilirse 1203 nolu yazıttan 1220'ye geçerken 11. satırın sonuna 7,5 cm daha eklenmesi gerektiğini söylemiş ve bu durumda alpha'dan önce oluşan 4 ya da 5 harflik alanın χείλι]α olarak tamamlanabileceğini, bu durumda 10. satırın da χείλια'nın kotlarını oluşturabilecek şekilde tamamlanabileceğini bir teklif olarak sunmuştur. Blackman'ın bu tahmininde haklı olduğu ortaya çıkmıştır, fakat alpha'dan önce 5 değil διοχείλι]α olarak sadece 2 harflik bir tamamlama yapılmıştır. Buna göre burada söz konusu olan miktar 12.500 denarii'dir. Opramoas'ın ünlü Rhodiapolis yazıtında listelediği işler ve yardımlar arasında Phaselis'e yaptığı yardım belli değildir¹⁴³⁶. Rhodiapolis yazıtında bu konuda hiçbir detay verilmemektedir ve dolayısıyla her iki yazıtın aynı *euergesia*'ya ilişkin olduğu kesin değildir.

Opramos bütün Lykia kentlerine muazzam boyutlarda yardımlarda bulunmuştur. Bu yardımların yapılış tarihleri özellikle İ.S. 141-152/153 yılları arasına denk düşmektedir. Özellikle İ.S. 142-143 yılları arasında gerçekleşen ve Lykia'yı yerle bir eden büyük deprem felaketinden sonra o kentlerin uğradığı zararları telafi etmek için büyük masraflar harcamıştır. Rhodiapolis'teki mezar anıtının duvarlarında yaptığı işler ve yardımlar sıralanan Opramoas tam 28 Lykia kentine yardımda bulunmuştur¹⁴³⁷. Opramoas'a ait heykelin kentteki konumu ünlü *euergetes*'in bu yaptıklarına uygun düşmektedir.

¹⁴³⁴ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Behrwald, *Lykischer Bund*, s. 225-228.

¹⁴³⁵ Krş. Kokkinia, *Opramoas*, s. 253 vdd.

¹⁴³⁶ TAM 905 XIX C Opramoas'ın Rhodiapolis'teki mezar anıtında kaydedilmiş 149 yılına ait Lykia Birliği'nin onur dekreti Phaselis için hiçbir ayrıntı vermez. Kokkinia, *Opramoas*, s.103 XIX C'de, Phaselis'e yapılan yardım miktarını boş bırakmıştır. Fakat burada διοχείλια'nın harf sayısı için yeterli boşluk olmadığı da açıktır. Bu yardımlara yazıtın kayıp olan kısımlarında değiniliyor olabilir. Letoon'da bulunmuş olan bir stel Opramoas'ın Rhodiapolis'teki yazıtta ele geçmemiş olan *euergesia*'larını sıralamaktadır (Balland, *FdX VII*, nr. 66; SEG 30, 1534). Phaselis için de aynı şey söz konusu olabilir.

¹⁴³⁷ IGR III nr. 739; TAM II nr. 905. Opramoas ve yaptığı yardımlar için bkz. Akdoğan Arca, *Opramoas*, s. 79 vdd.

Nr. 27. *Aur. Bettia anısı ve iyi niyetinin şükranı olarak kızı Aur. Bettia'yı onurlandırıyor*

Dikdörtgen kaide.

Buluntu Yeri: Tiyatronun güneybatısındaki kule kalıntısının kuzey-kuzeybatı köşesi.

Ölçüler: yükseklik: 1,40 m; genişlik: 0,49 m; derinlik: 0,48 m; harf yüksekliği: 0,035 m.

Tarih: Aurelia isminden dolayı en erken İ.S. 3. yy.

Edisyon: TAM II 1204.

Αὐρηλίαν Βεττί-
 αν Εὐκρατίδου
 τοῦ Ἀπελλᾶ Φαση-
 λεῖτιν, γυναῖκα σῶφρο-
 5 να καὶ φίλανδρον καὶ
 πρώτην τῆς πόλεως
 γενομένην, ἱερασαμέ-
 νην τῶν θεῶν Σεβασ-
 τῶν εὐσεβῶς καὶ φι-
 10 λοτείμως καὶ τετει-
 μημένην, γυναῖκα γε-
 νομένην τοῦ ἀξιο-
 λογωτάτου Αὐρηλίου
 Ζηνικέτου γ' Φασ[η]-
 15 λείτου παντάρχ[ον]-
 τος καὶ φιλοπάτ[ρι]-
 δος, Αὐ[ρ]ηλ(ία) Βεττία
 Κο[λ]αλή[με]ος δις ἢ κ[αὶ]
 Μυ[ρ]τ[ι] <λ>ις [Φ]ασηλεῖτις
 20 τὴν γ<λ>υκυτάτην θυγ[α]-
 τέρ[α] μνήμης καὶ εὐ[νοί]-
 ας χάρ<ι>ν.

Phaselis'li Murtilis olarak da bilinen, Kolalemis'in oğlunun kızı Aurelia Bettia, basiretli ve kocasever bir kadın ve kentlin önde gelenlerinden, dindar ve onursever bir şekilde imparator kültü rahibeliği yapmış ve onurlandırılmış olan, pek sevgili kızı, tüm memuriyetleri yapmış, vatansever ve övgüye layık bir kişi olan Phaselis'li Aurelius Zeniketes torunu Zeniketes'in karısı, Apellas oğlu Eukratides'in kızı Aurelia Bettia'yı, anısı ve iyi niyetinin şükranı dolayısıyla dikti.

Str. 1 Βέττιος (lat. Vettius) isminin feminen şekli olan Βεττία (lat. Vettia) bu şekliyle sadece bu yazıtta geçmektedir. İsmi Yunanca şekli Οὐεττία'dır¹⁴³⁸.

¹⁴³⁸ krş. IG II² 12348; IG IX, 2, 833; Ç. Şahin, *Die Inschriften von Stratonikeia II, 1: Lagina, Stratonikeia und Umgebung*, IK 22,1, Bonn 1982, s. 27 nr. 532: Φλα. Οὐεττίαν. Yunanacadaki β harfinin Latincedeki v harfine karşılık gelmesi ve Yunanca'ya ou diftongu ile çevrilmesi hakkında bkz. Gignac, *Grammar*, s. 68 vd.; Brixhe, *Essai*, s. 39.

Str. 2 Adalarda ve Rhodos'ta da oldukça sevilen Εὐκρατίδης ismi¹⁴³⁹, Phaselis'te bununla birlikte üç yazıtta (*Nr. 35 ve 36*) ve İ.Ö. 3.yüzyıl sonlarından Helenistik bir sikkede belgelenmiştir¹⁴⁴⁰.

Str. 3 Adalar ve Yunanistan ana karasında sıkça kullanılan bir isim olan Ἀπελλᾶς¹⁴⁴¹ Anadolu'da ve Lykia'da da sıkça belgelenmektedir¹⁴⁴².

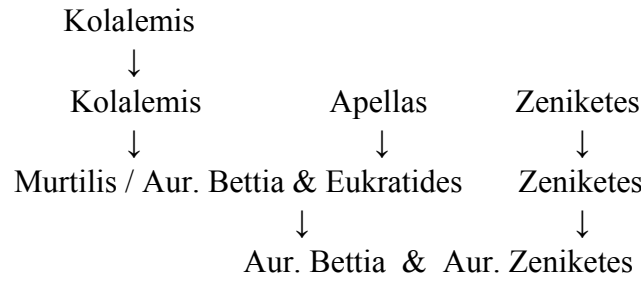
Str. 7-9 ἱερασαμένην τῶν θεῶν Σεβαστῶν Phaselis'teki imparator kültüne işaret eder. İmparator kültü rahibeliği oldukça önemli bir görevdir¹⁴⁴³.

Str. 14 Ζηνίκετης ismi Kilikia'lı korsan başının kentte hala unutulmadığını göstermektedir. Bu isim Zeniketes'in karargahı olan Phaselis'in komşu kenti Olympos'ta da karşımıza çıkmaktadır¹⁴⁴⁴. Tanrı Ζεὺς'un isminden köklenen Ζηνίκετης ismi bu iki kent dışında Lykia'da şimdiye kadar belgelenmemiştir¹⁴⁴⁵.

Str. 14 Κο[λ]αλή[μι]ος, Kalinka. Kolalemis ismi hakkındaki açıklamalar için bkz. Nr. 22.

Str. 19 Μυρτιλῆς ismi Μύρτιλος'un dişi halidir. Yunanistan'da ve Anadolu'da sık sık belgelenen Μύρτιλος'un¹⁴⁴⁶ aksine Μυρτιλῆς'e rastlanmamaktadır. Italia'dan Μυρτιλλῆς ismi belgelenmiştir¹⁴⁴⁷.

Aurelia Bettia'nın soy ağacı

Nr. 28. *Boule ve Demos Lykiarkh Aur. [Pamphilos]u onurlandırıyor*

Mermerden, profilli bir kaide. Altlığın üzerinde bir heykelin varlığına dair izler bulunmaktadır. Yazıt oldukça özenli ve süslü yazılmıştır.

Buluntu Yeri: Tam olarak buluntu yeri bilinmemektedir. Şu an kent limanından çıkartılıp Antik Dönem ana yolunun kenarına konmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 1,60 m; genişlik: 1,56 m; derinlik: 0,44 m; harf yüksekliği: 0,045 m.

Tarih: Aurelius adlandırmasından ve özenli yazı formundan dolayı en erken İ.S. 3. yy.'ın başları.

¹⁴³⁹ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 179; IIIB s. 158.

¹⁴⁴⁰ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 124, nr. 149-154. Bu isim için bkz. Pape – Benseler, *Griechische Eigennamen*, s. 411.

¹⁴⁴¹ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I, s. 49; II, s. 41.; IIIA, s. 48; III B, s. 45.

¹⁴⁴² TAM II nr. 337, 632, 668, 717.

¹⁴⁴³ Evli kadınların bu göreve getirilmeleri ve ayrıcalıkları için krş. Wörrle, *Stad und Fest*, s. 101 vd.

¹⁴⁴⁴ TAM II /3 951.

¹⁴⁴⁵ Bu isim için bkz. Pape- Benseler, *Griechische Eigennamen*, s. 444.

¹⁴⁴⁶ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 322; II s. 323; IIIA s. 308 ; IIIB s. 295.

¹⁴⁴⁷ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, IIIA s. 308.

Edisyon: Adak - Tüner - Şahin, *Inscripfen aus Phaselis*, s. 14 nr. 10.

- Αὐρήλιο[ν Πάνφιλον]
 2 Ἀπολλω[νίου τοῦ]
 Πίγρητο[ς, τὸν ἀξι]-
 4 ολογώτ[ατον Λυκι]-
 ἀρχην, ε[ὕεργέτην]
 6 καὶ τῆς [ἡμετέ]-
 ρας πόλε[ως]
 8 *vac.* ἡ βου[λή]
 καὶ ὁ δῆ[μος]

Boule ve demos Pigres oğlu Apollonios'un oğlu, bizim kentimizin euergetes'i olan, övgüye layık lykiarkhes Aurelius Pamphilos'u (onurlandırdı).

Str. 1 Buradaki *lykiarkhes*'in soyu Arykanda'lıdır, fakat aynı zamanda Myra vatandaşlık hakkına da sahiptir. Arneai'lılar *curator rei publicae*/λογιστής görevi sırasında kentlerinin mali durumunu iyileştirdiği için onu onurlandırmışlardır. Pamphilos'un birlik rahipliği görünüşe göre Lykia'da nadiren belgelenen bu görevden önceye denk gelmektedir¹⁴⁴⁸. Arneai yazıtı (TAM II 771) tam olarak şöyledir: Αὐρ(ήλιον) Πάν[φι]λον Ἀπολλω|νίου [Πίγ]ρητος Ἀρυ|καν[δέα κ]αὶ Μυρέα Λυ|κιάρχ[ην Ἀρ]νεατῶν || ἡ βου[λή] καὶ ὁ δῆμος | τὸν λογιστήν· τήν | δὲ πρόνοϊαν τῆς ἀναστ[ά]σεως τοῦ ἀνδριάντος | μετὰ τῶν εἰς τοῦτο οἴ|κοθεν ἀναλωμάτων | εἰσηνένκατο ὁ ἀξιολο|γώτατος Αὐρήλιος Διο|γένης Ἀλεξάνδρου. Πάν[φι]λον tamamlaması Kalinka tarafından tahmin edilen ve daha az kullanılan bir isim olan Πάν[κα]λος'tan daha uygun gözükmektedir.

Str. 3 Πίγρης Lykia'da sevilen yerli bir isimdir¹⁴⁴⁹.

Nr. 29. Olympos 'lu Philokrates için yapılan onurlandırma

Mermerden profilli bir kaide. Sol tarafı suda kalmasından dolayı tamamen silinmiştir. İlk satırda N ve H harfleri ligatür olarak verilmiştir (NH).

Bulutnu Yeri: 26 nolu yazıt gibi limandan çıkartılıp ana yolun kenarına konmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 1,47 m; genişlik: 1,51 m; derinlik: 0,66 m; harf yüksekliği: 0,037 m.

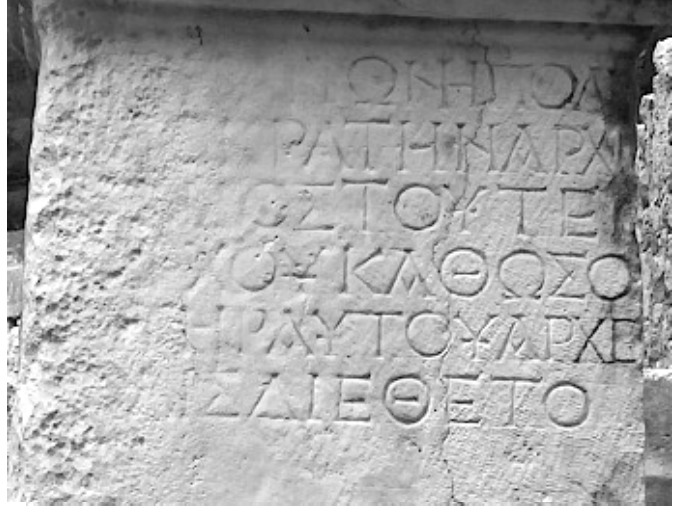
Tarih: Oldukça özenli yazılmış olan yazıt harf karakteri dolayısıyla 2. yy'ın 2. yarısı ya da 3. yy'ın ilk yarısına tarihlendirilebilir.

Edisyon: Adak - Tüner - Şahin, *Inscripfen aus Phaselis*, s. 15 nr. 11.

¹⁴⁴⁸ *Curatores rei publicae* memuriyeti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. W. Eck, *Die Verwaltung des Römischen Reiches in der Hohen Kaiserzeit. Ausgewählte und erweiterte Beiträge*, Bd. 2, Basel 1997 (Arbeiten zur römischen Epigraphik und Altertumskunde 3), s. 127 vdd., 333 vdd.

¹⁴⁴⁹ Zgusta, *Kleinas. Personennamen* § 1255-6.

- [Φαση]λιτῶν ἢ πόλι[ς]
 2 [Φι]λοκράτην Ἀρχε-
 [πόλ]εος τοῦ Τει-
 4 [μάρ]χου, καθὼς ὁ
 [πα]τήρ αὐτοῦ Ἀρχε-
 [πο]λις διέθετο

Phaselis'lilerin kenti Teimarkhos oğlu Arkhepolis oğlu Philokrates'i, babası Arkhepolis'in belirlediği gibi (dikti).

Burada onurlandırılan Philokrates'in ailesi Phaselis'in güney komşusu Olympos'ta ikamet etmektedir. Bu şahıs orada babası ile birlikte köleleri Epiktetos ve onun yakın akrabaları için ortak bir mezar inşa ettirmiştir¹⁴⁵⁰. Bu mezar üzerindeki yazıt 1844 yılında L. Ross tarafından görülmüştür: Ἀρχέπολις Τειμάρχου καὶ Φιλοκράτης Ἀρχεπόλεως τὸν τύμβον κατεσκεύασαν Ἐπικτήτῳ, δούλῳ αὐτῶν, καὶ γυναικὶ τοῦ Ἐπικτήτου καὶ τέκνοις καὶ γαμβροῖς καὶ ἐγγόνοις καὶ νύμφῃ καὶ γυναικὸς ἀδελφοῖς· ἄλλῳ δὲ οὐδενί ἢ ὁ θάψας τινὰ ἐν αὐτῷ (sic) ἐκτείσει τῷ φίσκῳ Χ φ', ὧν ὁ ἐλένξας τὸ τρίτον λήμψεται. Ne Phaselis'teki bu yazıtta ne de Olympos'taki yazıtta her iki kişi için de bir ethnikon verilmemiştir.

3.3.5 Agon Yazıtları

Nr. 30. Helenistik Dönem müzik agon'una ait zafer listesi

Kalker taşından yazıtlı bir blok. Dört tarafı da kırılıp tahrip olmuş. Yazıt tek blok üzerinde üç sütuna ayrılarak yazılmış, fakat dört tarafı da kırık olduğu için ilk sütundan sadece bir harf okunabilmektedir.

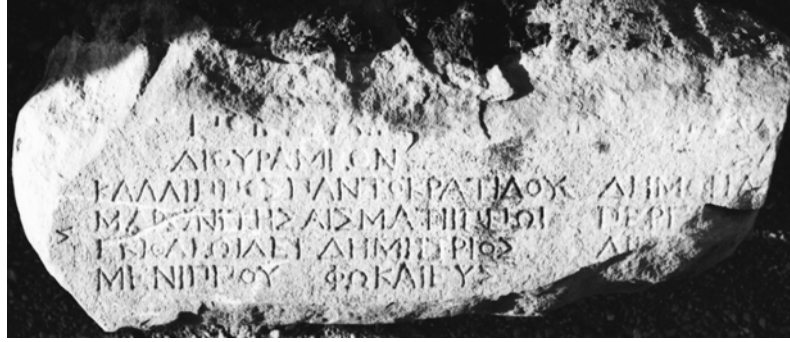
Buluntu Yeri: Nerede bulunduğu bilinmiyor.

Ölçüler: Ölçüleri kaydedilmemiştir.

Tarih: Pi harfinin bir bacağı kısa yapılmış ve Ω'nın yazım şekli dolayısıyla (ΠΩΣΚ) Geç Helenistik Dönem (İ.Ö. 2/1yy.).

Edisyon: Adak - Tüner - Şahin, *Inscriptionen aus Phaselis*, s. 5 vd., nr. 3.

¹⁴⁵⁰ TAM II/3 1068.

	col. 1	col. 2	col. 3
]]	vac. ποιη[τ]αί vac.	π[οιητ]α[ί]
2]]	vac. διθυράμβων vac.	vac. σα[τύρων]
]]	Κάλλιππος Παντοκρατίδου	Δημόφιλος]
4]Σ]	Μαρωνίτης ἄσματος ἵππων.	Περγ[αμηνός]]
]]	ἐκιθαρώδει Δημήτριος	ΔΙΙ []
6]]	Μενίππου vac. Φωκαϊεύς.	[]

Dithyrambos şairleri:

Pantokratides oğlu Maroneia'lı

*Kallippos hyppos (at) adlı şarkısıyla
(birinci geldi)*

*Menippos oğlu Phokaia'lı Demetrios
ona gitarıyla eşlik etti.*

Satyros şairleri:

Falanca oğlu Pergamon'lu

*Demophilos adlı
satyrik dramasıyla (birinci gel-*

di)

Bu yazıtta olasılıkla Phaselis'te düzenlenen *oikoumenik* (= uluslararası) bir şiir ve müzik *agon*'unun galip listesi söz konusudur. Büyük bir ihtimalle yazıtın ilk satırlarında tek sütun halinde, bu *agon*'un kimin döneminde yapıldığına dair bilgiler olmalıdır, daha sonra alt satırlar düzenlenen katagorilere göre 3 ya da 4 sütuna ayrılmıştır, yazıtın eksik olan sol kısmında 5. satırda bir sigma harfi kalmıştır, bu harf o kısımda kesinlikle bir yazıt sütunu bulunduğu işaret etmektedir. Bu sütunda muhtemelen tragedya yarışlarıyla ilgili olan bölüm yer almış olmalıdır. Phaselis yazıtına göre buradaki müsabakalar *tragedia*, *dithyrambia*¹⁴⁵¹ ve *satyrika* katagorilerinde düzenlenmiştir ve beklide bunlara *komedia* da eklenmelidir. Zira İ.Ö. 486 yılından itibaren *tragedia* müsabakalarına *komedia* türünde eserler de dahil edilmiştir¹⁴⁵². Müzik *agon*'larında derece kazananların kimler olduğu halka duyurulmak için genelde steller üzerine yazılır ve *agora* ya da tiyatrodada sergilenirdi¹⁴⁵³. Bu listeler yarışmaya katılan şairlerin ve eserlerinin isimleri ile bazen de onlara eşlik eden müzisyenlerin isimlerini içerirdi. Burada söz konusu olan müzisyenler müzik aleti olarak genellikle *aulos* kullanılmaktadır, fakat bunun yanında lyra ve bizim yazıtımızın da gösterdiği gibi kithara kullanılabilirdi¹⁴⁵⁴. Bu tür *agon*'lar

¹⁴⁵¹ “Dionysos Şarkısı” anlamına gelen *dithyrambos*'un çıkışı ve Dionysos Kültü ile olan ilişkisi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. A. Pickard-Cambridge, *Dithyramb tragedy and comedy*, Oxford 1962. s. 5-14, 47 vd.

¹⁴⁵² Scheliha, *Musischer Agon bei den Griechen*, s. 63.

¹⁴⁵³ Atina'da İ.Ö. 4. yüzyıldan itibaren bu tür *agon* listeleri yazılır ve *agora*'da halka sergilenirdi. Bu konuda bkz. K. Fittschen, *Eine Stadt für Schaulustige und Müßiggänger Athen im 3. und 2. Jh. V. Chr.*, şurda: M. Wörle- P. Zanker (ed.) *Stadt und Bürgerbild im Hellenismus*, Münih 1995, s. 63.

¹⁴⁵⁴ Kithara *dithyrambos*'taki hüznü şarkılara eşlik ederdi. Krş. H. Huchzermeyer, *Aulos und Kithara in der griechischen Musik*, Diss. Münster 1931, s. 54.

ya buldukları festivalin ismiyle, ya da dithyambik koroların müsabakalarıyla birlikte Dionysos Agon'u¹⁴⁵⁵ olarak adlandırılırlardı. İ.Ö. 4. yüzyıldan itibaren bu tarz *agon*'lar tüm Yunan dünyasına yayılmıştır. Bunlar sadece Dionysos Kültü'yle bağlantı içinde olmak zorunda değildi; diğer tanrıların onuruna da düzenlenebilirlerdi: örneğin Zeus, Apollon, Musa'lar, Kharit'ler ve Serapis için de *Agones Skenikoi* düzenlenirdi¹⁴⁵⁶. Bizim yazıtımızın baş kısmı kırık olduğu için bu *agon*'un ismi ve bir tanrı için mi ya da Helenistik Dönem krallarından biri için mi düzenlendiği bilinmemektedir. Eksik olan bu kısımda *agonathetes*'in yanında Phaselis kentinin *eponym* memuru olan *demiourgos*'un da ismi geçiyor olmalıdır. Düzenlenen bu tür *agon*'lar *panhellenik* karakter gösterdiği için, yarışmaya katılmak için illa Atina vatandaşı olunması gerekmemektedir¹⁴⁵⁷. Phaselis için de aynı şey söz konusudur.

Str. 4 Maroneia Thrakia'da Ege Denizi'nin kuzey sahilinde yer alan bir kentdir¹⁴⁵⁸.

Str. 5/6 Kithara çalan Menippos oğlu Phokaia'lı Demetrios Ionia kenti Theos'tan da tanınmaktadır. Burada kurulan Attalos Agon'unda¹⁴⁵⁹ ve başka bir *agon*'da¹⁴⁶⁰ adı geçmektedir. Attalos adına kurulan *agon*'a katılan Demetrios'un baba adının sadece 2. harfi okunmuştur fakat bu da [M]ε[νίππου] olarak tamamlanabilir¹⁴⁶¹. Bu tür yarışmalar Dionysos kültü ile alakalıdır¹⁴⁶². Tanrı Dionysos Theos'un baş tanrısıydı. Kentin içindeki Dionysos Tapınağı Anadolu'daki örneklerinin en büyüğüdür. Kentte her yıl düzenlenen Dionysia şenliklerinde çeşitli *agon*'lar yapılırdı¹⁴⁶³. Phaselis'ten ele geçen bu yazıt Dionysos'un burada da saygı gördüğünü¹⁴⁶⁴ ve kentte sportif *agon*'ların yanında şiir ve müzik katagorilerinde de yarışmalar düzenlendiğini gösterir.

Nr. 31. Bir atlet için yazılmış övgü epigramı

Yukarıdan ve aşağıdan profillendirilmiş, kalker taşından kaide. Sağ tarafı denizde bulunduğu

¹⁴⁵⁵ Atina'da düzenlenen Büyük Dionysia Festivali için bkz. A. Pickard-Cambridge, *The Dramatic Festivals of Athens*², 1968, s. 57-90.

¹⁴⁵⁶ Scheliha, *Musischer Agon bei den Griechen*, s. 61

¹⁴⁵⁷ Scheliha, *Musischer Agon bei den Griechen*, s. 68.

¹⁴⁵⁸ Maroneia hakkında bkz. Oberhummer, RE XIV₂ (1930) 1912vd. s.v. *Maroneia*.

¹⁴⁵⁹ Le Bas- Waddington, *Inscriptions*, Nr. 93; D.F. McCabe - M. Plunkett, *Teos Inscriptions texts and List*, Princeton 1985, s. 46 nr. 80. [ἐ]πί ιερέως Δημητρίου, ἀγωνοθέτου δὲ καὶ ἰε[ρ]έως -,] [οἶδε ἐνίκησαν ἐν τῷ ἀγῶνι] τῷ τεθέντι Ἀττάλ[ωι. Διθυράμβων· Νίκαιος Ἐρμῶνακτος Περγαμηνός, Φερσεφόνει, Ἐκιθαρώδει Δημήτριος [.]E[-] Φωκαίεύς. Σατύρων Ζ[ηνό]δ[οτος]....

¹⁴⁶⁰ E. Pottier - A. M. Hauvette-Besnault, *Inscriptions D'Erythrées et Téos*, BCH 1880, s. 176 vd., nr. 37; D. F. McCabe - M. Plunkett, *Teos Inscriptions texts and List*, Princeton 1985, s. 47 nr. 86: [ἐπὶ ἰερέως Ἀπελ]λικῶντος καὶ ἀγωνοθ[έτου-]. [Διθ]υράμβων· Δημήτριος [M]ενίππου Φωκαίεύς, [A]νδρομέδαι. [ἐκιθαρώδει ὁ] αὐτός. Demetrios için ayrıca bkz. E. Stephanis, *Dionysiakoi technitai*, Iraklion 1988, s. 129 vd. nr. 636.

¹⁴⁶¹ Krş. E. Pottier – A. M. Hauvette-Besnault, *Inscriptions D'Erythrées et Téos*, BCH 1880, s. 176 vd.

¹⁴⁶² Atina'da İ.Ö. 5. yy'dan itibaren düzenlenen bu tür yarışmalar genellikle tanrı Dionysos ile ilişkilidir. Krş. Scheliha, *Musischer Agon bei den Griechen*, s. 27, 61; H. Kuch, *Gesellschaftliche Voraussetzungen und Sujet der griechischen Tragödie*, şurda: H. Kuch (ed.), *Die griechische Tragödie in ihrer Gesellschaftlichen Funktion*, Berlin 1983, s. 14.

¹⁴⁶³ Teos için bkz. Ruge, RE VA₁ (1934) 539-570. Bu kentte bu tür agonlara ait zafer listesini içeren yazıtlar ele geçmiştir. Le Bas - Waddington, *Inscriptions*, Nr. 91 (Σατύρων Αναξίων Θρασκευίδου Μυτιληναῖος, δράματι Πέρσαις. Ὑπεκρίνετο Ασκληπιάδης Ἡρακλείδου Χαλκιδεύς.); Nr. 92 (Ὁ δεῖνα νική]σας ἀνέθηκεν τὰ πρόσωπα καὶ τοὺς στεφάνους. ἐν τοῖς Διονυσίοις. Σατύρων ὑποκριτῆς Ἐρμότιμος Ἀρχικλείου τοῦ Διοτίμου Μάγνης ἀπὸ Μαιάνδρου.

¹⁴⁶⁴ Kentte tanrı Dionysos ve atributlarını taşıyan sikkeler ele geçmiştir, bu konuda bkz. Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 60 dnp. 317.

süre içinde tuzlu su yüzünden okunamayacak kadar yıpranmış.

Buluntu Yeri: Phaselis'te Güney Hamamı'nda yapılan kazılar sırasında rıhtım duvarında spolien malzeme olarak kullanılmış ve daha sonra denizden çıkartılıp ana cadde kenarına konmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 1,49 m; genişlik: 0,57 m; derinlik: 0,555 m; harf yüksekliği: 0,032 m.

Tarih:

Edisyon: Şahin, *Inschriften aus Pamphylien*, s. 45 nr. 9; R. Merkelbach – J. Stauber, *Steinepigramme aus dem griechischen Osten*, Bd. 4, München – Leipzig 2002, s. 76.

	ἀθλοχάρους OC[
2	κῦδος
	καὶ γενόμην C[
4	ἀλλ' οὐ νῦν κείνων[
	ἔστην Γ[
6	ἀλλὰ πατρὸς[
	βιεα Γ[
8	ἦτοι γὰρ παῖδε[ς] Λ[
	ἄμα μισ[
	τὸν πατέρα στε[φ
10	ησεμ[
	μάρτυς γοῦν ἔστ[ι
12	ὄλβον ἀσι[
	σημαίνων ἀρετ[ήν
	εἰ δ' ἐθέλης καὶ γα[
14	ἀνδρῶν εἶμι πάλης[
16	

Mısralardaki satır başlangıçlarının nasıl tespit edilebileceği açık değildir. Muhtemelen her satır bir mısraya karşılık gelir. Satırlar muhtemelen *pentameter* ölçüsündedir ya da *heksameter* ile *pentameter* içerirler.

Str.1 ἀθλοχάρους muhtemelen “yarış sever” anlamındaki ἀθλοχάρης'in singularis genetivus casus'udur.

Nr. 32. *Ptolemaios, Palladeios Agon'unun çocuk katagorisi güreş müsabakasını kazanıyor*

Kalker taşından profilli ve köşeleri akroterli dikdörtgen kaide, üst ve orta kısımdan kırılarak üç parçaya ayrılmış.

Buluntu Yeri: Kalinka ve Blackman bu bloğun güney limanı kıyısında toprağa gömülü olarak yan yüzleri üzerinde durduğunu rapor ederler. Bu kaide diğer bir çok kaideyle birlikte, dalgakıran oluşturmak için daha geç bir dönemde buraya yerleştirilmiş olmalıdır¹⁴⁶⁵. Fakat şimdi denizden çıkarılıp ana yolun kenarına konmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 1,55 m; genişlik: 0,57 m; derinlik: 0,55 m; harf yüksekliği: 0,035 m.

Tarih: İ.S. 3. yy.

¹⁴⁶⁵ Blackman, *Inscriptions*, s. 141.

Edisyon: Bérard, *Inscriptions*, s. 444 vd., nr. 94; Laum, *Stiftungen II*, 124 nr. 141; TAM II 1206.

Αὐρ(ήλιος) Πτολεμαῖος ὁ καὶ
 Ζωσιμαῖς, υἱὸς Αὐρ(ηλίου) Ἀρτε-
 μιδώρου Πτολεμαίου, Φα-
 σηλείτης, νεικήσας πα[ί]-
 5 δων πάλην ἐνδόξως ἀ-
 γῶνος Παλλαδείου πρώ-
 τως ἀχθέντος, οὗ ἔδωρή-
 σατο τῇ πόλει ἢ ἀξιολο-
 γωτάτη Αὐρηλία Ἀφφία Κ[ο]-
 10 λαλήμεος δις Ἐμβρό-
 μου δῖς, Φασηλείτις,
 ἄπτωτος ἀμεσολάβη-
 τος.

Ptolemaios oğlu Aurelius Artemidoros'un oğlu, Zosimas olarak da bilinen Phaselis'li Aurelius Ptolemaios, II. Embromos'un oğlu II. Kolalemis'in övgüye layık kızı Phaselis'li Aurelia Apphia'nın kente hediye ettiği ve ilk olarak düzenlenen Palladeios Agon'unun çocuklar kategorisi güreş müsabakasını sırtı yere gelmeden ve belini kavratmadan üne değer bir şekilde kazandı.

Str. 1 Phaselis'te sevilen bir isim olduğu görülen Ptolemaios ismi, kentte yaklaşık 1 yüzyıl hakimiyet süren Ptolemaios'ların etkisinin hala sürdüğünü göstermektedir (krş. *Nr. 22*).

Str. 2 Ζωσιμαῖς, Lykia Bölgesi'nde, özellikle de Olympos kentinde çok sevilen bir isimdir¹⁴⁶⁶. Zosimas'ın babası olan ve "Artemis'in hediyesi" anlamına gelen Ἀρτεμιδώρος ismi adalar ve tüm Yunanistan'da olduğu gibi¹⁴⁶⁷, Phaselis'liler tarafından da sevilen bir isimdir; bu yazıt dışında, ikisi Histiaia (*TEp. 20*) ve Rhodos (*TEp. 42*), biri de Helenistik Dönem kent sikkelerinden birinde¹⁴⁶⁸ olmak üzere 3 Phaselis'lide daha belgelenmiştir.

Str. 4 Φασηλίτης, Bérard.

Str. 5 Buradaki güreş yarışması çocuklar arasında yapılmaktadır¹⁴⁶⁹. ἐνδόξως *agon* yazıtlarında sıkça kullanılır¹⁴⁷⁰.

Str. 6 ἀγῶνος Παλλαδείου ismi Pallas Athena'dan gelmektedir. Bilindiği üzere Athena Phaselis'in baş tanrıçasıdır ve kentte –muhtemelen *akropolis* üzerinde bir tapınağı yer almak-

¹⁴⁶⁶ Krş. TAM II 989, 996, 1003, 1004, 1085, 1097, 1114, 115..etc. Bu ismin Kikladlar ve Yunanistan'daki dağılımı için bkz. için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 197; II s. 196; IIIA s. 190; IIIB s. 178.

¹⁴⁶⁷ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 82; II s. 65; IIIA s. 72; IIIB s. 67.

¹⁴⁶⁸ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 122 nr. 372.

¹⁴⁶⁹ Güreş müsabakaları hakkında krş. W. Rudolph, *Olympischer Kampfsport in der Antike*, Berlin (Ost) 1965, s. 29-62; çocuk güreşleri için özellikle s. 58-61; M. Poliakoff, *Studies in the Terminology of the Greek Combat Sports*, Königstein 1982.

¹⁴⁷⁰ Krş. L. Robert, *Hellenica* 11-12, s. 351-348.

tadır¹⁴⁷¹. Kentte ele geçen İ.Ö. 5 yüzyıldan bir yazıtta Athena Polias'a adakta bulunmaktadır (Nr. 2). Bu yazıtta geçen *agon* da tanrıça Athena onuruna düzenlenmiştir¹⁴⁷².

Str. 7 πρ(ω)τ| [ον] , Bérard.

Str. 9 Ἀφφία = Ἀπφία ismi Lykia'da İmparatorluk Dönemi'nin sevilen yerli isimlerdendir¹⁴⁷³. Yarışmayı kente başıslayan Apphia, ele beçen başka bir yazıtta Παλλαδείου Θέμιδος'un vakfedeni olarak karşımıza çıkmaktadır (Nr. 33). Apphia Phaselis kentinin önde gelen ailelerinden birine dahil olmalıdır.

Str. 10/1 Ἐμβρομος ismi, şimdiye kadar sadece Lykia ve Pisidia bölgelerinde belgelenmiştir¹⁴⁷⁴.

Str. 12 Güreş müsabakalarında ἄπρωτος ἀμεσολάβητος¹⁴⁷⁵ unvanını alan kişi sayısı oldukça kısıtlıdır¹⁴⁷⁶. Günümüzde yapılan güreş müsabakalarında dahi bu unvan geçerliliğini korumaktadır.

Nr. 33. *Kougas, Palladeios Agon'unun yetişkin erkekler güreş müsabakasını kazanıyor.*

Kalker taşından profilli bir kaide. Bu blok geç dönemde kent limanında devşirme olarak kullanılmıştır. Liman inşasında sol tarafı denizin içinde kaldığı için bu kısmın üzerindeki yazıt okunamayacak kadar aşınmıştır. Omikron ve Theta köşeli yazılmıştır.

Buluntu Yeri: Bu blok da rıhtımdan çıkarılıp antik dönem ana caddesinin sağ tarafına konmuştur ve hala orada durmaktadır.

Ölçüler: yükseklik: 1,58 m; genişlik: 0,58 m; derinlik: 0,56 m; harf yüksekliği: 0,03 m.

Tarih: Özenli yazı karakteri dolayısıyla İ.S. 3. yy.

Edisyon: Adak - Tüner - Şahin, *Inscripfen aus Phaselis*, s. 9 vd., nr. 6.

¹⁴⁷¹ Pausanias Perieg., *Graeciae descriptio*, III 3, 8 (*TLit.* 19).

¹⁴⁷² Krş. Side'de kent tanrıları adına düzenlenen agonlar, Nollé, *Side I*, s. 424, 436, nr. 129.

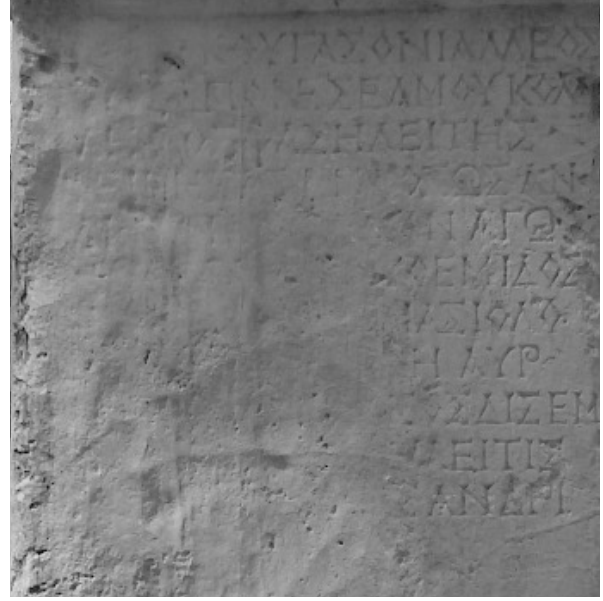
¹⁴⁷³ TAM II nr. 848, 859, 873, 1042; Bu isim için krş. burada *TEp.* 5.

¹⁴⁷⁴ Krş. Zgusta, *Kleinas. Personennamen*, s. 161 vd. § 332-1. Bu isim Lykia'da Ἐμβρομος formu ile de belgelenmiştir. Bu konuda bkz. burada nr. 22 str. 24 için verilen açıklamalar.

¹⁴⁷⁵ ἄπρωτος, ἄπρωτος ve ἄπρωτεί ile ilişkili belgeler hakkında krş. L. Robert, *Les épigrammes satiriques de Lucillius sur les athlètes. Parodie et réalités*, şurda: Vandœuvres-Genève 1967, s. 249 vdd; J. Ebert, *Griechische Epigramme auf Sieger an gymnischen und hippischen Agonen*, Berlin (Ost) 1972, s. 109.

¹⁴⁷⁶ Krş. burada nr. 33 ve 29; TAM II/3 681, 741; Şahin, *Perge II*, nr. 315.

- [Αὐρ.] Κούγας Ὀνιάλλεος
 [τοῦ κα]ἰ Πονεσέλμου Κολα-
 [λήμει]ος Φασηλείτης
 [νε]μικήσας ἐνδόξως ἀν-
 5 [δρῶν πάλην τ]ὸν ἀγῶ-
 [να Παλλαδείου] θέμιδος,
 [ἧς κατέλιπεν] ἡ ἀξιολο-
 [γωτάτη γυν]ῆ Αὐρ. *vac.*
 [Αφφία Κολαλήμ]εος δὲς Ἐμ-
 10 [βρόμου δὲς Φασ]ηλεῖτις,
 [λαβῶν ἄθλον τοῦ]ς ἀνδρῆ-
 [αντας]. *vac.*

Kolalemis oğlu Poneselmos olarak da bilinen Oniallis'in oğlu Phaselis'li Aurelius Kougas, Embromos'un oğlunun oğlu olan Kolalemis'in oğlunun kızı, övgüye layık bir kişi olan Phaselis'li Aurelia Apphia'nın miras bıraktığı Palladeios agon'unun yetişkin erkekler kategorisi güreş müsabakasını kazandı, ödül olarak heykeller aldı.

Deniz suyu dolayısıyla oldukça zarar görmüş ve sol tarafı hemen hemen okunamayacak derecede aşınmış olmasına rağmen yazıtı tamamlamak çok da zor olmamıştır. Zira yarışmayı vakfeden Aur. Apphia ve ödül kazanan Kougas daha önceden de tanınmaktadır. Aur. Apphia daha önce yayınlanmış bir yazıttan daha tanınmaktadır (Nr. 32). Aur. Kougas ise, Eukratides'in vakfettiği başka bir agonda, rakibini sırtı yere gelmeden mağlup etmiş, başarılı bir güreşçidir (Nr. 34).

Str. 1-2 Κούγας sadece Olympos ve Phaselis'te karşımıza çıkan yerel bir isimdir¹⁴⁷⁷. Ὀνιάλλης ve Πονέσελμος isimleri ise şimdiye kadar sadece Phaselis'te bu yazıttan tanınmaktadır¹⁴⁷⁸. Termessos kentinden de Ὀνιάλλης ismi tanınmaktadır¹⁴⁷⁹.

Str. 6-7 Nr. 32'de, Aur. Apphia'nın kente Παλλάδειος isimli bir *agon* bıraktığı bildirilmektedir. Bundan dolayı buradaki yarışma da Palladeios Themis'i olarak kabul edilmiştir¹⁴⁸⁰. Aur. Apphia bu yazıtta da ἀξιολογωτάτη predikatını taşımaktadır.

Str. 11-12 Son iki satırın tamamlanmasında Side'den ele geçen bazı *agon* yazıtlarından yararlanılmıştır: τὸν ἀνδριάντα λαβῶν ἔπαθλον ya da λαβῶν ἄθλον τὸ τὲ θέμα καὶ τὸν ἀνδριάντα σὺν τῇ βάσει¹⁴⁸¹. Burada yarışı kazanan şahsa themis *agon*'larının özelliği olan para ödülünün (θέμα) yanında heykel (ἀνδριάντας) de verilmiş olmalıdır¹⁴⁸².

¹⁴⁷⁷ TAM II 3 nr. 1101 Zgusta, *Kleinas. Personennamen*, § 717.

¹⁴⁷⁸ Zgusta, *Kleinas. Personennamen*, § 1091-2; 1288-4.

¹⁴⁷⁹ TAM III 904.

¹⁴⁸⁰ Bu ismin Athena Pallas'tan köklenmesi hakkında bkz. Adak – Tüner – Şahin, *Inschriften aus Phaselis*, s. 9 vd. ve burada nr. 32.

¹⁴⁸¹ Nollé, *Side II*, s. 423 vdd., nr. 120-123.

¹⁴⁸² Krş. Wörrle, *Stadt und Fest*, s. 225 vd.

Nr. 34. *Kougas, Themis'in yetişkin erkekler katagorisi güreş müsabakasını kazanıyor*

Kalker taşından, profilli ve köşe akroterli dikdörtgen bir kaide, alttan sol köşesi kırılmış.

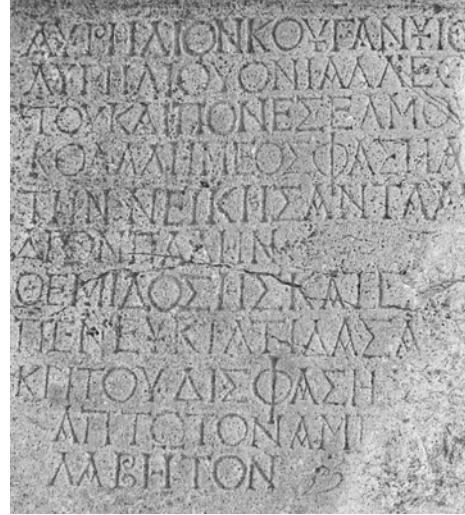
Buluntu Yeri: Bu blok da 28 nolu yazıt gibi güney limanı kıyısından alınıp daha sonra ana yolun kenarına konmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 1,30 m; genişlik: 0,48 m; derinlik: 0,63 m; harf yüksekliği: 0,032 m.

Tarih: İ.S. 3. yy.

Edisyon: Bérard, *Inscriptions*, s. 445 vd. nr. 95; Laum, *Stiftungen II*, 124 nr. 142; TAM II 1207.

Αὐρήλιον Κούγαν, υἱὸν
Αὐρηλίου Ὀνιάλλεος
τοῦ καὶ Πονεσέλμου
Κολαλήμεος, Φασηλί-
5 την, νεικήσαντα ἀν-
δρῶν πάλην
Θέμιδος, ἧς κατέλι-
πεν Εὐκρατίδας Ἀ-
κρίτου δῖς, Φασηλίτη[ς],
10 ἄπτωτον ἀμε[σο]-
λάβητον.

Kolalemis oğlu Poneselmos olarak da bilinen Aurelius Oniallis'in oğlu Phaselis'li Aurelius Kougas, Akritos oğlu Akritos'un oğlu Phaselis'li Eukratidas'ın miras bıraktığı themis'in yetişkin erkekler katagorisi güreş müsabakasını sırtı yere gelmeden ve belini kavratmadan kazandı.

Str. 1 Κούγας Aur. Apphia'nın miras bıraktığı Themis'in yetişkin erkekler katagorisi güreşlerinde de derece kazanmıştır (*Nr. 31*).

Str. 7 Θέμις sözcüğü, ödülü kesinlikle para (θέμα) olan bir *agon*'a işaret etmektedir¹⁴⁸³.

Str. 8 Yarışmayı miras bırakan Eukratidas, Phaselis'ten yeni bulunan iki *agon* yazıtından tanınmaktadır (*Nr. 35-36*). Eukratidas daha önceden bilinen yazıtta da themis *agon*'unun mirasçısı olarak geçer. “Sonsuz, sınırsız” anlamına gelen Yunanca ἄ-κρῖτος sıfatından türetilmiş olan Ἄκρῖτος, şahıs ismi olarak sadece Phaselis'te belgelenmiştir.

Nr. 35. *Eukratidas'ın vasiyet ettiği agon'un galibi için yazılan agon yazıtı.*

Her tarafından kırılmış, kalker taşından bir kaide parçası. Yazıtın ilk resminin alındığı 1984 yılından itibaren üst kısımdan tekrar kırılmış ve iki satırı kaybolmuştur.

Buluntu Yeri: Tam olarak yeri bilinmemektedir. Denizden çıkartılıp antik dönem ana yolunun kenarına konulmuştur.

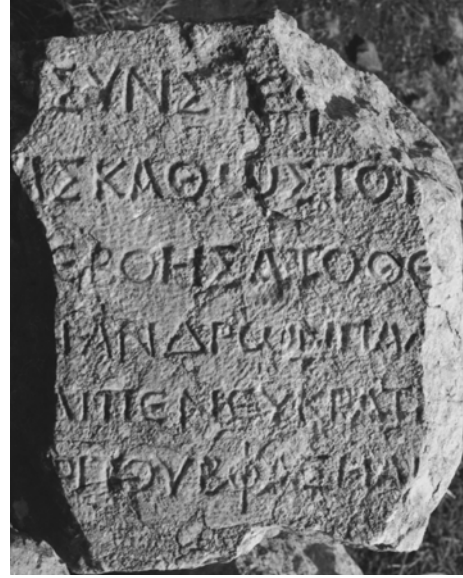
Ölçüler: yükseklik: 0,37 m; genişlik: 0,25 m; derinlik: 0,46 m; harf yüksekliği: 0,03 m.

Tarih: Omega minuskel formda verilmiştir. Bundan dolayı İ.S. 3. yy.

¹⁴⁸³ Kırş. Laum, *Stiftungen I*, 93 vdd; H. Gaebler, *Die Losurne in der Agonistik*, ZfN 39, 1929, s. 286 vdd.; Nolle, *Side II*, s. 423, dp. 1.

Edisyon: Adak - Tüner - Şahin, *Inscripfen aus Phaselis*, s. 8 nr. 5.

- [- - - -] συνστε[φθεις]
 2 [νεικήσ]ας καθῶς τὸ π[λῆ]-
 [θος ἐπ]εβοήσατο θέ[μι]-
 4 [δος τῆ]ν ἀνδρῶν πάλ[ην,]
 [ῆς κατέ]λιπεν Εὐκρατί[δας]
 6 [Ἀκ]ρίτου β' Φασηλ[ίτης]

(Ben n.n.), *Akritos'un oğlunun oğlu Eukratidas'ın miras bıraktığı themis'in yetişkin erkekler kategorisi güreş müsabakasını kazandığım için birlik toplantısında alınan sesli oylama uyarınca (diğer sporcularla birlikte) taçlandırıldıktan sonra (bunu diktim).*

Str. 1 συνστε[φθεις] ifadesinden, yarışmada dereceye giren kişinin, dereceyi başka birisiyle paylaşmış olduğu anlaşılmaktadır. Her iki galip için ayrı ayrı zafer yazıtları yazılmış olmalıdır. Böylesi atletler στεφανῖται ya da nadiren συνστεφανῖται olarak adlandırılırlar¹⁴⁸⁴. Bir yarışmada ödülün iki kişiye ortak verilmesi Küçük Asya'nın güney kıyılarındaki yerel *agon*'larda sık sık karşılaşılan bir durumdur¹⁴⁸⁵.

Str. 2vd. καθῶς τὸ π[λῆθος ἐπ]εβοήσατο ifadesi asıl kararın yarışma jürisi tarafından değil seyirciler tarafından verildiğini göstermektedir¹⁴⁸⁶.

Nr. 36. Torunu Eukratidas'ın Vasiyet Ettiği agon'u kazanıyor

Kalker taşından bir blok. Bloğun alt, sol ve üst kısmı kırılmıştır. 4. satırda iki yerde ligatur tespit edilmiştir: **ME** ve **H**. Omikron 2. ve 4. satırda küçük yazılmıştır, bu durum en azından 4. satırda yer kazanmak amacıyla değil dönem zevkini yansıtmak için yapılmıştır.

Buluntu Yeri: Büyük Hamam'ın palestra duvarında spoliyen malzeme olarak kullanılmıştır.

Ölçüler: yükseklik: 0,53 m; genişlik: 0,35 m; derinlik: 0,28 m; harf yüksekliği: 0,03 m (omikron: 0,015 m).

Tarih: Özenli yazılmış yazı karakteri yüzünden muhtemelen İ.S. 3. yy.

Edisyon: Adak - Tüner - Şahin, *Inscripfen aus Phaselis*, s. 6 vd. nr. 4

¹⁴⁸⁴ Krş. Balland, *FDX VII*, s. 43'de geçen çok sayıdaki belge ve literatür bilgisi.

¹⁴⁸⁵ Krş. Nollé, *Side II*, s. 427, dnp. 15vd.; Nollé – Schindler, *Selge*, s. 109.

¹⁴⁸⁶ ἐπιβοάομαι için bkz. C. Naour, *Inscriptions de Lycie*, ZPE 24, 1977, s. 270 ve Ch. P. Jones, *Interrupted Funerals*, Proceedings of the American Philosophical Society 143, 1999, s. 588-600. ἐπιβοάομαι yerine bazen ἀναβοάομαι fiili de kullanılır. Krş. Xenophon von Ephesos I 2, 7: ἀνεβόησε τὸ πλῆθος; I.v. Stratonikeia nr. 10 str. 13: ἔτι δε ἀναβοών[των] μεγάλη τῆ φωνῆ μέγαν εἶ Δία Πανάμαρον; L. Robert, *Hellenica* 13, Paris 1965, s. 215 dnp. 14; a.g.y., *La date de l'épigrammatiste Rufinus, philologie et réalité*, CRAI 1982, s. 50-63, en iyi s. 55 dnp. 19 (= a.g.y., OMS 5, Amsterdam 1989, s. 777-790, 55 dnp. 19); M. Dickie, *Divine Epiphany in Lucian's Account of the Oracle of Alexander of Abonuteichos*, IllClSt 29, 2004, s. 159-182; krş. Adak – Tüner – Şahin, *Inscripfen aus Phaselis*, 8 dnp. 21.

- [τὸν δεῖνα τοῦ δεῖνος]
 02 [τοῦ Εὐκρατίδου,]
 [Φασηλίτην, νεικήσαντα]
 04 [ἀνδρῶν πάλην θέμιδος],
 [ἧς κατέλι]πεν ὁ πάππος
 2 [αὐτοῦ Εὐκ]ρατίδας Α[κρί]του
 [τοῦ Ἀκρίτου] Φασηλείτης
 4 [ἄπτωτον] ἀμεσολάβητον

Akritos'un torunu ve kendisinin büyük babası olan Eukratidas'ın vasiyet ettiği agon'un erkekler katagorisi güreş müsabakasını beli kavranmadan ve sırtı yere gelmeden kazanan Eukratidas'ın torunu falancayı (dikti).

Str. 01 vd. Yazıtın ele geçen parçasının ilk satırındaki ὁ πάππος ifadesi, Eukratidas'ın burada yarışmayı kazanan ve taştaki kırık yüzünden ismini bilmediğimiz galibin büyük babası olduğunu göstermektedir. Phaselis'ten başka yazıtlardan da tanıdığımız, kentte bir *agon* kuran Εὐκ]ρατίδας'ın kendisi de muhtemelen bir güreşçidir (*Nr. 27, 35*). Torunu da kendi yolundan gitmiştir. Εὐκ]ρατίδης'in Dor diyalektinde yazılmış formu olan Εὐκ]ρατίδας ismi hakkında verilen bilgiler için krş. *Nr. 27*.

Str. 4 Son satırdaki [ἄπτωτον] ἀμεσολάβητον ifadesi, yarışmanın güreş müsabakasında yapıldığına işaret etmektedir. Bu ifade, güreşçinin rakibinin sırtını yere getirdiği, ama kendisinin asla yere getirtmediği durumlarda kullanılmaktadır¹⁴⁸⁷.

3.3.6 Mezar Yazıtları

Nr. 37. Dorion'un mezar steli

Yukarıdan kırılmış, profilli mermer bir stel.

Buluntu Yeri: Kalinka bu yazıtın buluntu yeri olarak tiyatro cavea'sının doğu basamaklarını verir, bu yazıt daha sonra yapılan araştırmalarda yeniden bulunamamıştır¹⁴⁸⁸.

Ölçüler: yükseklik: 0,43 m; genişlik en üst noktada: 0,205 m; en altta: 0,225 m; derinlik: 0,09 m.

Tarih: İ.Ö. 3/2. yy.

Edisyon: TAM II 1218.

Δωρι[ων]ος

¹⁴⁸⁷ Her iki sıfat ile sıklıkla karşılaşılr, örneğin Ariassos'tan bir yazıtta: G.H. Horsley – St. Mitchell, *The inscriptions of Central Pisidia*, IK 57, Bonn 2000, 136, Nr. 127, str. 11 vd. („without being thrown and without being held around the middle“) ve Perge'den bir yazıtta: Şahin, *Perge II*, s. 35 Nr. 315 ve diğer literatür.

¹⁴⁸⁸ Blackman, *Inscriptions*, s. 141.

τοῦ
Νυμφοδότου

(Bu stel) *Nymphodotos oğlu Dorion'un'dur.*

Str. 1 : Sevilen bir Yunan ismi olan Δωρίων Phaselis'te bir tek bu şahıs için belgelenmiştir, fakat Anadolu'da nadir de olsa kullanılan bir isimdir¹⁴⁸⁹. Adalar başta olmak üzere Yunanistan'da da oldukça sık karşılaşılr¹⁴⁹⁰.

Str. 3 “Nymphe'lerin verdiği” anlamına gelen Νυμφόδοτος ismi Phaselis'te, İ.Ö. 167-130 yılları arasına tarihlenen bir Helenistik Dönem sikkesinde memur ismi olarak ve buradaki yazıtta belgelenmiştir¹⁴⁹¹.

Nr. 38. Rhodos'lu Epikratidas'ın mezar steli

Üzerinde dübel deliği olan kalker taşından bir stel. Üst kısmı kırılmış ve kaybolmuştur.

Buluntu Yeri: Bilinmiyor, şu an Antalya Müzesinde durmaktadır.

Ölçüler: yükseklik: 0,36 m; genişlik: 0,32 m; derinlik: 0,14 m; harf yüksekliği: 0,015 -0,02 m.

Tarih: Pi'nin sağ bacağı kısa yapılmıştır ve sigmalar da henüz Helenistik Dönem formu göstermektedir.

Edisyon: Adak - Tüner - Şahin, *Inscripfen aus Phaselis*, s. 17 vd. nr. 15

Ἐπικρατίδας
Ἀναξι[κρ]άτευσ
Ῥόδιος

*Anaksikrates oğlu
Rhodos'lu
Epikratidas*

Str. 1 Ἐπικρατίδης, ου ismi Dor diyalektinde verilmiştir. Bu isim Phaselis dışında, Anadolu'da Karia ve Ionia ile Rhodos Peraiası'nda da belgelenmiştir¹⁴⁹². Rhodos'lu Epikratidas muhtemelen bir tüccar olmalıdır¹⁴⁹³.

Str. 2 Adalar ve Yunanistan anakarasında oldukça sevilen bir isim olan Ἀναξικράτης, ους isminin genitiv formu Dor diyalektinde verilmiştir¹⁴⁹⁴.

¹⁴⁸⁹ Krş. I. v. Iasos, nr. 408; I. v. Smyrna, nr. 724.

¹⁴⁹⁰ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I, s. 144 vd.; II, s. 136; IIIA, s. 136; IIIB, s. 128.

¹⁴⁹¹ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 124, nr. 332. Bu isim için bkz. Pape – Benseler, *Griechischen Eigennamen*, s. 1021; Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 341; II s. 343; IIIA, s. 331; IIIB, s. 313.

¹⁴⁹² I. v. Erythrai, nr. 325; I. v. Rhod. Peraia, nr. 151; Kaunos: SEG XLIV nr. 897C. Ἐπικρατίδας / Ἐπικρατίδης isimlerinin adalar ve Yunanistan'daki kullanımı için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I, s. 157; IIIA, s. 147; III B, s. 137 vd.

¹⁴⁹³ Rhodos'la Phaselis arasındaki ilişkiler ve Rhodos'taki Phaselis'li tüccarlar hakkında bkz. böl.**

¹⁴⁹⁴ Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I, s. 36; II, s. 28vd.; IIIA, s. 36; III B, s. 33. –ευς ile biten genitiv formu için krş. K. A. Garbrah, *A Grammar of the Ionic Inscriptions from Erythrae. Phonology and Morphology*,

Nr. 39. Menedamos'un Mezar steli

Kalker taşından bir kaide. Üst kısmı kırılmış olan parçanın alt tarafı profillidir. İki satırdan oluşan yazıt her iki satırın da başlangıç kısmındaki birkaç parça dışında tamamen korunmuştur.

Buluntu Yeri: Bu kaide 1988 yılında kentin kuzey kısmındaki Helenistik Dönem tahkimatlı yapısının yakınında M. Zimmermann tarafından bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 0,50 m; genişlik: 0,40 m.

Tarih: Yazıt muhtemelen (geç-) Helenistik Döneme tarihlenebilir.

Edisyon: Adak - Tüner - Şahin, *Neue Inschriften aus Phaselis*, s.17 nr. 14.

[M]ενέδαμος
[T]ιμακλείδα

Timakleidas
oğlu *Menedamos*

Yazıtın bulunduğu kentin kuzey kısmından bugüne kadar, bunun dışında hiçbir yazıt ele geçmemiştir. Kentin bu kısmında yapılacak çalışmalar erken dönem tarihi hakkında bilgi verebilir.

Str. 1 Dor diyalektinde verilen Μενέδαμος ismi, bu şekliyle Phaselis dışında belgelenmemiştir, fakat Μενέδημος olarak, Lykia¹⁴⁹⁵ da dahil olmak üzere tüm Anadolu'da belgelenir. Bunun dışında Rhodos'ta yaşayan Μενέδαμος isimli başka bir Phaselis'li daha tanınır (*TEp.* 52).

Str. 2 Τιμακλείδας (=Τιμεκλείδας) isimleri Dor diyalektinde verilmiştir¹⁴⁹⁶. Τιμακλείδας Anadolu'da bu yazıt dışında belgelenmemiştir. Adalar ve Yunanistan'da da çok kullanılan bir isim değildir¹⁴⁹⁷.

Nr. 40. Moles'in mezar steli

Buluntu Yeri: Buluntu yeri tam olarak bilinmiyor. Attaleia'ya taşınarak burada kent surunda kullanılmıştır.

Ölçüler: Kaydedilmemiştir.

Tarih: Harf karakteri dolayısıyla (ΥΩ) İ.S. 150 yılından sonraya tarihlenir.

Edisyon: Rott, *Kleinasiatische Denkmäler*, s. 365 nr. 63; TAM II 1210.

Meisenheim am Glan 1978, s. 93.

¹⁴⁹⁵ TAM II nr. 144, 156, 918. Bu ismin adalar ve Yunanistan'daki dağılımı için bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 305; II s. 305; IIIA s. 295; IIIB s. 277 vd.

¹⁴⁹⁶ ε'un Dor lehçesinde α olarak verilmesi hususunda bkz. Buck, *Greek Dialects*, s. 54.

¹⁴⁹⁷ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 436; IIIA s. 427.

Μόλητα
 Κολαλήμεος τοῦ Ἐν-
 βρόμου, Φασηλίτην,
 [Τ]ροκόνδας καὶ Δε-
 5 [μ]ετρία καὶ Σύρος
 καὶ Τρέβημις οἱ ὑ-
 πὸ αὐτοῦ ἐλευθε-
 ρωθέντες, καθὼς
 διέθετο.

Enbromos oğlu Kolalemis oğlu Phaselis’li Moles’i, onun tarafından azat edilen Trokondas, Demetria, Syros ve Trebemis uygun olduğu şekilde defnettiler.

Str. 1 Μόλης Küçük Asya’da ve özellikle Lykia’da çok sevilen bir isimdir¹⁴⁹⁸. Bunun dışında Kıbrıs, Delos, Mısır, Rhodos ve Lindos’ta da bu isme rastlanmıştır¹⁴⁹⁹.

Str. 2 Κολαλήμεος için krş. Nr. 22.

Str. 4 Τροκόνδας, Phrygia, Pisidia, Lykia, Pamphylia ve Kilikia’da çok kullanılan yerel bir isimdir¹⁵⁰⁰. Phaselis’te bu yazıt dışında, yine Roma Dönemi’ne tarihlenen iki yazıtta daha geçmektedir (Nr. 41 ve 46). Δεμέτρια isminde η yerine ε harfi kullanılmıştır (Δημήτρια)¹⁵⁰¹.

Str. 5 Σύρος ismi tüm Anadolu’da belgelenmekle birlikte Lykia kenti Kitanaura’dan ele geçen bir yazıtta da görülmektedir¹⁵⁰².

Str. 6 İ.Ö. 160-137 yılları arasına tarihlenen bir kent sikkesinde memur ismi olarak da belgelenen Τρέβημις ismi ise, Phaselis dışında, doğu Lykia kentleri Olympos, Idebessos ve Akalissos kentleri¹⁵⁰³ ile Mısır kenti Aleksandrea’dan, İ.Ö. 2/1. yüzyıldan bir yazıtta ve Rhodos’tan ele geçen bir yazıtta görülmektedir¹⁵⁰⁴.

Nr. 41. Aurelius Moles’in mezar steli

Mermerden, dikdörtgen bir blok, sağ tarafı kırılmış.

Buluntu Yeri: Tekirova muhtarlığı Ali Ağa’nın avlusunda bulunmuştur. Buraya Phaselis’ten getirilmiş olan yazıtın asıl buluntu yeri bilinmemektedir.

Ölçüler: yükseklik: 0,25 m; genişlik: 0,30 m; derinlik: 0,12 m.

Tarih: İ.S. 3. yy.

Edisyon: Anti, *Esplorazioni*, s. 756 nr. 10; SEG VI 742; TAM II 1212.

Αὐρ(ήλιος) Μόλη<ς> Τροκόν[δου]
 τὸν τύμβον κατεσ[κεύασεν]

¹⁴⁹⁸ Zgusta, *Kleinas. Personennamen*, § 946-1; Krş. Pape- Bensele, *Griechischen Eigennamen*, s. 940.

¹⁴⁹⁹ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I, s. 319; Baillet, *Syringes*, nr. 973; IG XII, 1 nr. 492, 551 ve Blinkenberg, *Lindos II*, nr. 641.

¹⁵⁰⁰ Zgusta, *Kleinas. Personennamen*, §1512-31.

¹⁵⁰¹ ε’ un η harfini karşılaması için bkz. Gignac, *Grammar I*, s. 242 vd.

¹⁵⁰² TAM II nr. 1225.

¹⁵⁰³ TAM II 839 ve 856: Τρεβήμιο[ς]; 996, 1014, 1070 ve 1166: Τρεβήμεος, Τρεβήμεως; krş. Zgusta, *Kleinas. Personennamen*, 1600-4; Zgusta, *Anatol. Personennamensippen*, s. 70.

¹⁵⁰⁴ E. Bernand, *Inscriptions grecques d’Égypte et de Nubie au Musée du Louvre*, Paris 1992, nr. 52; IG XIII, nr. 975.

ἐατῶ καὶ τῇ γεν[ομένη γυναι]-
 4 [κ]ί μου Ἀφφαροῦτ<ι κ>[αὶ τῇ νῦν]
 οὔση μοι γυ{γυ}<ναι>κὶ Ἀφφι[ανῆ]
 [κ]αὶ τῶ ἀδελφῶ μο[υ Αὐρ(ηλίω) - -]
 καὶ ᾧ ἂν ἐνγράφως συ[νχωρή]-
 8 [σῶ· ἄλλ]ω δὲ οὐδενὶ ἐξὸ[ν ἔσται],
 [ῆ] ὁ ἐνκηδεύσας [τ]εῖ[σει προστεῖ]-
 μου ἱερ[ᾶ - -].

Ben Trokondas'ın oğlu Aurelius Moles, bu mezarı kendim, karım olmuş Appharoutis ve şu anki karım Apphiana ve kardeşim Aurelius falanca ve yazılı olarak mücadele edeceğim kişi için yaptırım. Başka hiç kimseye izinli değildir, aksi halde gömü yapan kişi belirlenmiş olan ceza tutarı değerinde ? denaria'yı kutsal kasaya ödeyecektir.

Str. 1 Τροκόν[δου δις] Kalinka, fakat böyle bir tamamlamanın dayandığı hiçbirşey yoktur.

Str.3 γεν[ετείρ|α], Anti.

Str. 4 Ἀφφα Ρουτει[λλία, Anti; Heberdey Ἀφφα Ρουτη[λλία, olarak tamamlamış¹⁵⁰⁵.

Str. 5 Anti bu satırı γυ[ναι]κὶ Ἀφφα şeklinde tamamlamıştır. Ἀφφιανός = Ἀπφιανός isminin femininum şekli olan Ἀφφιανῆς = Ἀπφιανῆς nadir karşılaşılan bir isimdir¹⁵⁰⁶.

Str. 8 οὐδενὶ ἐξέ[στω, Anti.

Str. 9/10 ὁ ἐνκηδεῦσας . [προς τεῖ]-μου], Anti.

Nr. 42. [...]*Jares'in mezar steli*

Beyaz mermerden bir yazıt parçası, üst kısmı kırık.

Buluntu Yeri: Tam olarak kentin neresinde bulunduğu bilinmiyor, şu an Antalya Müzesi'nin deposunda durmaktadır.

Ölçüler: yükseklik: 0,30 m; genişlik: 0,033 m; derinlik: 0,095 m; harf yüksekliği: 0,025-0,015 m.

Tarih: Yazı karakteri dolayısıyla Geç Klasik-Erken Helenistik

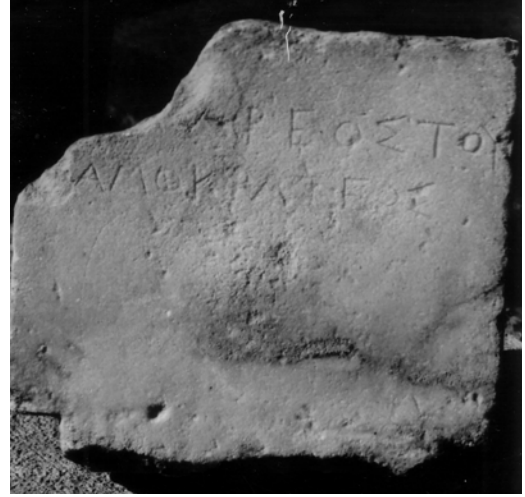
Edisyon: Adak - Tüner - Şahin, *Inscripfen aus Phaselis*, s. 16 nr.13

¹⁵⁰⁵ Sadece Lykia'da karşımıza çıkan Ἀφφαροῦτις için krş. TAM II 864.

¹⁵⁰⁶ Krş. SEG 35 nr. 1271 (Lydia): Ἀφφιανῆν; I. v. Stratonikeia nr. 103: Ἀπφιανῆς (gen.).

[. . .]άρεος τοῦ
[Δ]αμοκράτεος

(Bu)Damokrates
oğlu [. . .]ares'in (mezar stelidir).

Str. 1 Genetivus casus'taki [. . .]άρεος Dor dilektinde verilmiştir (. . . . άρης, ους). Burada ki isim için oldukça fazla seçenek vardır; [Παντ]άρεος [Ἐπιχ]άρεος / [Εὐχ]άρεος / [Θεοχ]άρεος gibi.

Str. 2 Δημοκράτης, ους isminin genetiv formu burada Dor diyalektinde verilmiştir ([Δ]αμοκράτης, εος). Dor diyalektinde görülen bu isim özellikle adalarda çok sevilen bir isimdir¹⁵⁰⁷.

Nr. 43. Auksanon'un mezar altarı

Dikdörtgen bir altar, ön kısımda bir erkek figürü ayakta durur vaziyette, bunun karşısında ise bir kadın yüksek bir oturağın üzerinde oturur şekilde tasvir edilmiştir.

Buluntu Yeri: Tam olarak bilinmiyor, Phaselis'ten Attaleia'ya getirilmiş.

Ölçüler: yükseklik 0,19 m; genişlik: 0,43 m; harf yüksekliği: 0,02m.

Tarih: Harf karakterleri dolayısıyla (Α, Γ, C) İ.S. 2-3. yy.

Edisyon: Pace, *Adalia*, ASAtene 3, 1921, nr. 8; SEG II 694; L. Robert, *Études épigr. Et philol.*, 1938, s. 158 vd.; TAM II 1217.

Ναῖς Φρόκλου
ἀνέστησεν ἀνδρ[ι]
Αὐξάνοτι (sic.) μνή-
μης χάριν.

Phroklos kızı Nais anısı dolayısıyla kocası Auksanon için dikti.

Str. 1 Ναῖς ismi adalar ve Yunanistan da sevilen bir kadın isimdir¹⁵⁰⁸. Φρόκλος = Πρόκλος¹⁵⁰⁹.

¹⁵⁰⁷ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I, s. 116; II s. 99; IIIA s. 111; IIIB s. 100.

¹⁵⁰⁸ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I, s. 323; II, s. 324; IIIA, s. 310; IIIB s. 296. Küçük Asya'daki kullanımı için krş. TAM V 1- Lydia, nr. 501, 786 ve 1002; IEph. nr. 913; TAM II 1-2 Lykia, nr. 371; I. v. Erythrai, nr. 226; I. v. Smyrna nr. 618.

¹⁵⁰⁹ φ harfinin π yerine kullanılması hakkında bkz. Gignac, *Grammar I*, s. 87 vd.; Buck, *Greek Dialects*, s. 59 vd. Bu isim için bkz. Pape- Benseler, *Griechischen Eigennamen*, s. 1258.

Str. 3 Ἀϋξάνων Küçük Asya'da, özellikle de Phrygia'da oldukça sevilen bir isimdir¹⁵¹⁰.

Nr. 44. *Aristion'un lahdi*

Beyaz mermerden bir lahit. Yan yüzü üstünde duruyor ve derin bir şekilde toprağa gömülü. Kaidesi ve görünür yüzleri, üst profil hariç korunmuş durumdadır. Alt profil sol uçta kırılmış, uzun yüzde yazıtın soluna doğru iki tane çatlak oluşmuştur.

Buluntu Yeri: *Nekropolis*'te 45 nolu yazıtın 90 m kuzeybatısında ve kıyıdan 30 m içeride bulunmuştur.

Ölçüler: Lahit uzunluğu profiller hariç 0,62 m, profiller dahil yak. 0,72 m; genişlik belli değil; yükseklik 0,39 m, profiller arası 0,23 m; harf yüksekliği düzensiz, ΟΣΙ 0,28 m; Ω 0,03 m; NTP 0,032 m; Υ 0,035 m; K 0,045 m'dir. Satır yüksekliği düzensiz 0,044 - 0,045 m. Harf derinliği oldukça az ve satırlar hizalı değil. 1. satırda A sol baştan 0,17 m içeride ve Σ sağ baştan 0,10 m içeridedir. Ama 2. satır 1. satırın altına tam olarak ortalanmış, 3. satırda soldan sağa doğru oldukça içeride yani K sol köşeden 0,03 m içeride Υ ise sağ köşeden 0,11 m içeride yazılmıştır.

Tarih: harf karakterlerine göre İ.S. 1 ile 3. yüzyıllar arası¹⁵¹¹.

Edisyon: Blackman, *Inscriptions*, s.148 vd., nr.8; SEG XXXI,1981, s. 340 nr. 1303.

Ἀριστίωνος
τοῦ
Κανώπου

(Bu) Kanopos oğlu Aristion'un (lahdidir)

Str. 1 Ἀριστίων, Rhodos, Kos, Girit, Kıbrıs ve diğer adalar ile Yunanistan anakarasında çok yaygın olan bir isimdir¹⁵¹².

Str. 3 Κάνωπος ismine Küçük Asya'da çok fazla rastlanmasa da Yunanistan anakarası¹⁵¹³ ve özellikle Mısır'da sevilen bir isimdir¹⁵¹⁴. Phaselis'in Akdeniz'deki konumu ve deniz ticareti için taşıdığı önem göz önüne alındığında kentte böylesi isimlere rastlanması pek de şaşırtıcı değildir. Mısır'ın farklı yerlerinden pek çok Phaselis'li tanınmaktadır, ayrıca Mısır'dan ele geçen sikke hazinelerinde de çok sayıda Phaselis sikkesi ele geçmiştir¹⁵¹⁵.

Nr. 45. *Herophilos'un lahdi*

Kaba beyaz mermerden, *tabula ansata*'lı bir lahit. Yan yüzlerde kalkan ve mızrak motifleri, kalkanlarının ortasında da birer portre işlenmiştir. Ön yüzde *tabula ansata*'nın her iki yanında

¹⁵¹⁰ Krş. Lydia: TAM V 1-2, nr. 1192; Phrygia: MAMA IV nr. 23, 183, 188, 193, 219-221; MAMA V nr. 258; MAMA VI nr. 209, 211, 222; İonia: I. v. Smyrna nr. 394 .etc. Bu ismin Kikladlar ve Yunanistan'daki dağılımı için ise bkz. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I, s. 94; II, s. 79; IIIA, s. 84.

¹⁵¹¹ Blackman, *Inscriptions*, s. 149.

¹⁵¹² Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I, s. 65; II, s. 53; IIIA, s. 59; III B, s. 53vd.

¹⁵¹³ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, IIIA, s. 237.

¹⁵¹⁴ F. Preisigke, *Namenbuch*, Heidelberg 1922, s. 165; D. Foraboschi, *Onomasticon Alterum Papyrologicum*, Milano 1971, 159. Krş. Blackman, *Inscriptions*, s.149, dpn. 12.

¹⁵¹⁵ Phaselis ve Mısır arasındaki ilişkiler ve bölgedeki Phaselis'liler hakkında bkz. Böl.1.7.

iki kalkan ve bunların içlerinde birer portre kabartması yer almaktadır. Portreler oldukça tahrip olmuştur. Lahdin sadece yan yüzleri ve arka kısmı korunmuştur, yazıtın bulunduğu ön yüz tamamen parçalanmıştır. Yazıtlı yüzey şimdi 4 parçadan oluşmaktadır, fakat parçalardan biri kayıptır. 5-7 satırlarının sağ tarafına ait parça bulunamamıştır ve bu parçanın üzerindeki 1 ve 2. satırlarla 7-10 satırlarının sol tarafları da tahrip olmuştur.

Buluntu Yeri: Kuzey nekropolis'i.

Ölçüler: Lahit uzunluğu 2,02 m ; genişlik: 1,025 m; yükseklik: 1,07 m; *tabula ansata* yüksekliği: 0,40 m; genişlik: 0,58 m; harf yüksekliği: 0,022 m-0,025 m; satır yüksekliği: 0,026 m. Satır sırası düzensiz.

Tarih:

Edisyon: Blackman, *Inscriptions*, s. 149 vd, nr. 9 (lev. 73); SEG XXXI, 1981, s. 340 vd. nr. 1304.

Ἡρόφιλος ΑΝ..Ο. ΟΑΣ
 ΔΕΜΕ κατέσκη[ευασ]α τὸ ἀ[νγε]ῖον
 μ[οι] καὶ γυναικὶ μου [κ]αὶ τέκν[ω]
 Ἡροφίλω καὶ γυναικὶ [τ]οῦ Ἡ-
 5 ροφίλου Ἰόλη καὶ τοῖς τέκ[ν]οις
 Ἀμμία καὶ Ἡροφίλη [ἄ]λλω
 δὲ οὐ[δ]ενί . εἰ δὲ τις [ἄ]λλος
 ἐνικηθευθεῖη ἀποτεῖσε
 [τῆ] γλ[υ]κ[υ]τάτη πατρίδι πρὸς
 10 τε[ί]μον Ζ πεντακόσια.

(Ben) Falanca oğlu Herophilos bu mezarı kendim, karım, oğlum Herophilos, onun karısı Iole, kızlarım Ammia ve Herophile için yaptırım, başka kimseye izinli değildir. Eğer başka birisi gömülürse, gömen kişi sevgili vatanıma belirlenmiş olan 500 denarii tutarındaki cezayı ödeyecektir.

Str. 1 ἀνεθ[η]κΟ . . . ΟΑΝ, Blackman ve SEG XXXI nr. 1304, fakat yazıt yeniden gözden geçirildiğinde sadece ΑΝ..Ο..... harfleri okunmuştur, satır sonunun bulunduğu parça kayıptır, burada bir patronomia beklenmelidir. Ἡρόφιλος ismi hem Anadolu¹⁵¹⁶ hem de Yunanistan ve adalarda¹⁵¹⁷ sevilen bir isimdir.

Str. 2 Blackman ilk harfin A ya da Δ , ikincinin P ya da E olabileceğini bildirir ve satırın ortasında PATO okur, fakat bunun PMO olarak da okunabileceğini bildirir. Harfler oldukça silinik olduğu ve düzenli bir karakter göstermediği için harfleri tanımak oldukça güçtür. Burada lahtin inşasına dair bir fiil beklenmelidir. Blackman satırın sonundaki kelime için ἀ[ί]ωνιον' u önermektedir, fakat bu kelime Lykia mezar yazıtlarında yaygın bir kullanıma sahip değildir, dolayısıyla burada da lahte dair bir kelime uygun düşmektedir.

Str. 3 Satır sonunda TEN okunmaktadır. Bu harfler büyük bir ihtimalle τέκνω için bir kısaltma oluşturmaktadır, zira arkasından gelen isim de bunu doğrular niteliktedir¹⁵¹⁸.

Str. 5 Ἰόλη hem Anadolu¹⁵¹⁹ hem de Yunanistan'da nadir kullanılan bir isimdir¹⁵²⁰.

¹⁵¹⁶ Krş. I. v. Ephesos nr. 9, 909, 1387; I. v. Smyrna, nr. 689..etc.

¹⁵¹⁷ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 206; II s. 207; IIIA s. 196; IIIB s. 184.

¹⁵¹⁸ Blackman, *Inscriptions*, s. 150.

¹⁵¹⁹ Krş. TAM IV 1 nr. 303; W. Ameling, *Die Inschriften von Prusias ad Hypium*, IK 27, Bonn 1985, nr. 23.

Str. 6 Anadolu'nun hemen hemen her bölgesinde görülen bir isim olan Ἀμμία¹⁵²¹ adalar ve Yunanistan'da çok belgelenmez¹⁵²². Ἡροφίλη ismi de nadir belgelenen bir isimdir¹⁵²³. Fakat burada bir karışıklık vardır, bir üst satırda karısının ismini vermezken burada gelininin ismini vermektedir. Ayrıca oğlunun ismini de iki kere tekrarlama alışılmış değildir, oğlunun karısının ismini verirken kısaca αὐτοῦ kullanması daha doğru bir kullanım olurdu.

Str. 9 .ο.υ.αυτα τῆ πατρίδι, Balckman.

Str. 10 πρόσ ἀτε[λία]ν, Balckman.

Nr. 46. Aurelius Trokondas'ın lahdi

Lahit.

Buluntu Yeri: Kalinka bu lahdin buluntu yeri hakkında kesin bir belirlemede bulunmamaktadır ve bu mezar Blackman ve ekibi tarafından da bulunamamıştır¹⁵²⁴.

Ölçüler: Kaydedilmemiştir.

Tarih: İ.S. 3. yy.

Edisyon: Bérard, *Inscriptions*, s. 446, nr. 97; IGR III 765; TAM II 1211

Αὐρ(ήλιος) Τροκόνδας τὴν
σορὸν ἑαυτῶ· [ἐὰν δέ]
τις ἔτε[ρος ἐνταφῆ, ἐκ]-
τείσ<ε>[ι ὁ θάψας τῶ ἰε]-
5 ρ<ω>τά[τω ταμείω]
φ'.

Aurelius Trokondas bu lahdi kendisi için (yaptırdı): eğer başka birisi gömü yaparsa, gömü yapan kişi kutsal kasaya 500 denarii ödüyecék.

Str. 2-4 τὴν σορὸν ἑαυτῶ [κατεσκευάσεν. εἰ δέ] | τις ἔτε[ρος ἐνκηδεύσει], | τείση [τῶ ἰε]-[ροτά[τω, Bérard.

Nr. 47. Bir lahit parçası

Bir lahit parçası.

Buluntu Yeri: Kalinka bu parçanın buluntu yeri hakkında kesin bir belirlemede bulunmamaktadır ve bu taş Blackman ekibi tarafından da bulunamamıştır¹⁵²⁵.

Ölçüler: Kaydedilmemiştir.

Tarih:

Edisyon: CIG 4338; TAM II 1216.

[-----]

¹⁵²⁰ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, II s. 235; IIIA s. 220.

¹⁵²¹ Krş. Karia: MAMA 6, 75, 119, 129; Ionia: I. v. Smyrna, nr. 388; SEG XXXVI 961 vd.; Lydia: SEG XXXII 1235; TAM V 1 nr. 682 vd....etc.

¹⁵²² Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I, s. 31; II, s. 25; IIIA, s. 33; III B, s. 28.

¹⁵²³ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, II, s. 202.

¹⁵²⁴ Blackmann, *Inscriptions*, s. 141 vd.

¹⁵²⁵ Blackmann, *Inscriptiones*, s. 141 vd.

κηδευθῆνε δ[ἐ ἐν τῷ ὑπο?]-
σορ<ίω> τὰ Ἐκα[..... καί?]
τὰ Ἀμφ[ι - - - θρεπτά].

Str. 2 σορ[ῶ] τ[ὰ τ]έκνα, CIG. Kalinka buradaki ismi Ἐκάταιος olarak tamamlamıştır, fakat burada Ἐκα- ile başlayan pek çok isim söz konusu olabilir: Ἐκατόδωρος, Ἐκατερός, Ἐκατόμνας, Ἐκάτων etc.¹⁵²⁶ Olası isimlerden biri olan Ἐκατόδωρος İ.Ö. 167-130 arasından Helenistik bir sikke üzerinde memur ismi olarak belgelenmiştir¹⁵²⁷. Burada da belki aynı isim söz konusu olabilir.

Str. 3 Ἀμφ- ile başlayan çok sayıda şahıs ismi bulunmaktadır¹⁵²⁸.

Nr. 48. Bir lahit parçası

Kireç taşından lahit. Yarıya kadar yere gömülmüş olan odada 49 nolu lahit ile birlikte durmaktadır. Burası önemli bir aileye ait olmalıdır. Lahit, odanın arka duvarının 0,95 m önünde, doğu-batı doğrultusunda durmaktadır. Yan yüzleri plasterli. Güney yüzünde *tabula ansata* yer almaktadır. *Tabula ansata*'da iki delik oluşmuştur: altıncı ve yedinci satırların ortasında ve dokuz ve onuncu satırların sol merkezinde. Taş kaba ve gözenekli olup sadece iki noktası kaliteli ve az çok korunmuş bir alana sahiptir.

Buluntu Yeri: Blackman ve ekibi tarafından şehrin kuzey yakasından *nekropolis*'e giden iki ana yolun keşiştiği noktada, 63 nolu yazıtın 20 km kuzeyinde bulunmuştur.

Ölçüler: Lahit uzunluğu: 2,43 m; genişlik (doğuda): 1,23 m; (batıda) 1,27 m; yükseklik: 1,18 m; *Tabula ansata*: 0,745 m x 0,45 m (dıştan dışa); 0,625 m x 0,33 m (içten içe); harf yüksekliği 0,022-24 m (1. satırda 0,028 m); satır yüksekliği: 0,032 m; satır uzunluğu: yak. 28 harf (1. satırda yak. 26 harf).

Tarih:

Edisyon: Blackman, *Inscriptions*, s. 147, nr. 6 (lev. 72, 2. 4)

Ἐλπιδη[φόρος] . . E . . . O . . . ΗΛΗ
ποσι[. . .^{c.8} Ολυμπ]ηνός [κα]τεσ[κ]ε[υ]α
σεν [τ]ὸ ἀνγ[εῖο]ν [- - - - -] τε [. .⁵⁻⁶ . .]
μηνατι ἑαυτῷ καὶ [γυναικὶ καὶ τέκνω Εὐ]
τυχιανῶ ΛΕΛ[. . .^{c.5} . .]σ[- - - - -] Ὀ
λυμπηνῆ καὶ τ[έ]κνοις ἐ[ξ] αὐτῶν μό[νο]ις[ις].
ἐπὶ τῷ μηδένα ἔ[τε]ρο[υ]ν ο[ἰ]ξει[ν] ἐ[ξ]ο[υ]-
σίαν κηδεῦσαι [τι]ν[α] - - - - - .
ἑά[ν] δέ [τ]ι[ς] εὐ[ρε]θειή] τ[ι]να] τ[ι]θ[ῶ]ν, ἀ-
ποδ[ώ]σει ἰε[ρ]ω[τά]τω φίσκω] . σ [. . .]σια.

Falanca oğlu Olympos'lu Elpidephoros bu mezarı kendisi, karısı, oğlu Eutykhanos, Olympos'lu falanca kişi ve sadece onlardan olan çocuklar için yaptırdı. Başka hiç kimsenin (bu mezarı) açması ya da başka birini gömmesi izinli değildir. Eğer birisi başka birini koyarken görülürse en kutsal kasaya ödeye-

¹⁵²⁶ Diğer örnekler için bkz. Pape – Benseler, *Griechische Eigennamen*, s. 337 vdd.

¹⁵²⁷ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 124, nr. 332.

¹⁵²⁸ Bu isimler için bkz. Pape – Benseler, *Griechische Eigennamen*, s. 77-81.

cektir.

Str. 1. Ἐλπίδι ΠΟΡΕΣΙ[. . . ⁶⁻⁷ . . .]οξ . . . ηλη, Blackman, fakat yeniden yapılan okumada Ἐλπίδι'nin son harfi olan iotanın kesinlikle olmadığı görülmüştür ve ΕΛΠΙΔΙ ΙΟ . . . ΟΣ okunmuştur. Burada Ἐλπιδη[φόρ]ος ismi söz konusu olabilir. Ardından da patronomia beklenebilir.

Str. 2 ποσι [. . . ^{c.8} . . .] ημοσ[.]τεσ . ε . . . α Blackman. Burada patronomia'nın devamı ve ardından da ethnikon gelmektedir.

Str. 3 . οανε . κ[- - - - -], Blackman, fakat burada yapılan okumada epsilon'un gamma olduğu tespit edilmiş ve ΟΑΝΓ . . . Ν okunmuştur.

Str. 4/5 Blackman bu satırı τυχίαν ΩΛΕΛ olarak okumuş ve burası için συν]τυχίαν tamamlamasını önermiştir, fakat burada mezar sahibinin akrabalarının, muhtemelen de çocuklarının ismi geçiyor olmalıdır.

Str. 6 Ὀλυμπηνή büyük olasılıkla mezar sahibinin oğlunun karısının ismine aittir. τ[έ]κνοις ε[...^{yak. 7 hrf.}...]νο[.], Blackman. Buradaki τ[έ]κνοις'da da bunların çocukları söz konusu olmalıdır.

Str. 9 ἐδίδε . . . σευ [. . . .]ατ[. . .] τᾶ πατρίδι ἄ-, Blackman. Fakat yeni yapılan okumada satır sonunda çok açık bir şekilde ΩΝΑ okunmaktadır. ἐά[ν] δέ [τ]ι[σ] εὐ[ρεθείη] τ[ινα] τ[ιθ]ῶν tamamlaması için krş. TAM II/3 612.

Str. 10 ποδ[ώ]σει ε . ΑΑ[. . . .]ν . σ [. . .]σια, Blackman.

Nr. 49. Bir lahit parçası

Kaba kireçtaşından, uzun yüzünde *tabula ansata* olan bir lahit. *Tabula ansata*'nın sağ üst köşesi yan yüzle birlikte kırık. Yazıt yüzeyi sağ kısımda oldukça silinmiş ve çok az okunabilmekte; sol kısım daha iyi okunuyor. Bu kısım tam olarak korunmuş olmakla birlikte, hava koşullarından kısmen de olsa zarar görmüş ve üst kısımlara doğru çatlamıştır.

Buluntu Yeri: 48 numaralı yazıtın güneydoğu köşesinin 1,30 m güneyinde 90 derecelik açıyla durmaktadır. Fakat şu an tamamen kırılmış durumdadır ve yazıt da parçalanmıştır.

Ölçüler: Lahit uzunluğu: 2,23 m; genişlik: 0,96 m; yükseklik: 1,15 m; *Tabula ansata* 0,855 m x 0,56 m (dıştan dışa); 0,765 m x 0,47 m (içten içe); harf yüksekliği: 0,028-31 m; satır yüksekliği: 0,045 m. Sadece 8 satırı kesin gözükmekle birlikte 10 satır için yer bulunmaktadır. Satır uzunluğu: 26-28 harf.

Tarih: İmparatorluk fiscus'unun anılması dolayısıyla İmparatorluk Dönemi.

Edisyon: Blackman, *Inscriptions*, s.147 vd., nr.7 (lev. 72, 2).

Σομνη . . Ν[- - - - -]
 Εὐτυχής . . . Δ[- - - - -]
 ΤΑΤΑΠ . ΝΑΙ . . ΔΕΜΗΝ . Λ[- - - - -]
 ΑΔΕΙΜ . Ν . . Υ . καὶ τέκνοις [καὶ ἐνγό-]
 5 νοις κα[ι] ΑΣΜ . ΝΑ . Λ . ΙΑΙΝΗΜΕΝ οὐδ-
 ετέρου ἔχοντος ἐξουσίαν ἐνκη-
 δεῦσαί τινα ἢ ἀποδώσει τῶ[ι] [ι]ε[ρω]-
 τάτω φί]σκω[ι] ,α
 vacat ?

Somme-Eutykhes çocukları, torunları ve ... için [yaptırdı], başka hiç kim-

seye birini buraya gömmek izinli değildir, aksi takdirde en kutsal kasaya 1000 denarii ödeyecektir.

Str. 1 Şimdiye kadar Σομνη- ile başlayan ya da tamamı Σομνη olan bir isme rastlanmadığı için, burada söz konusu olan isim hakkında bir şey söylenemez.

Str. 2 6 harfin ortası boyunca yukarı doğru giden yarık yüzünden hemen hemen hiçbirşey okunamamıştır.

Str. 3 İlk harf N ya da T olabilir.

Str. 4 Son kısmındaki harfler oldukça tahrip olmuş bir yüzeyde yer almaktadır.

Str. 5 Son kısımdaki harfler oldukça zarar görmüştür. οὐδέτερου doğru bir tamamlama olarak gözükmektedir.

Str. 7/8 τῶν Ε[. .] | [.]ΑΣΚΩΝΑ[, Blackman.

3.3.7 Mozaik Yazıtları

Nr. 50. [*duma*] ve *Zosimos paleastranın taban mozağini yaptırıyorlar*

Geometrik ve bitkisel desenli panolar halinde düzenlenmiş taban mozaïği.

Buluntu Yeri: Büyük Hamam'ın palestrası.

Ölçüler: Tüm tabanın uzunluk: 12 m; genişlik 9 m.

Tarih:

Edisyon: Adak - Tüner - Şahin, *Inscripfen aus Phaselis*, s. 16 nr. 12

[ὁ δεῖνα τοῦ
[.]δυμά[. . .]
2 [κ]αὶ Ζωσί[μος]
[Ἰά]σονος ἀ[γο]-
4 [ράν]ομοι τ[ῆ]
[πατ]ρίδι τῆν
6 ψηφῶθε
σίαν]

*Agoranomos'lar falanca oğlu
[.]duma[.] ve Iason oğlu
Zosimos vatan için bu taban
mozağini yaptırıyorlar.*

Str. 1 Burada Διδυμάρχος, Διδυμᾶς, Διδιμαῖος, Διδύμανδρος ve Διδυμάνθης isimleri söz konusu olabilir.

Str. 2 Ζωσίμος gerek Anadolu¹⁵²⁹ gerek Yunanistan ve adalarda¹⁵³⁰ sevilen bir isimdir.

¹⁵²⁹ Κρῆ. I. v. Iasos, 277, 288; I. v. Priene, nr. 112 vdd., 145; I. v. Smyrna, nr. 241, 259, 423; TAM V 1 nr. 16, 132, 223, 742..etc.

Str. 3 Ἰάσων Lykia’da sevilen bir isimdir¹⁵³¹. Bu isim aynı zamanda Yunanistan ve adalarda da oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir¹⁵³².

Str. 4 ἀγορανομοί kent pazarı ile ilgili tüm sorumluluğu alan, kentte düzenlenen festivallerde kurulan pazarlar üzerinde de yükümlülüğü bulunan memurlardır. Bunlar πολιτικοί olarak da karakterize edilir¹⁵³³.

Str. 6 ψηφοθετέω (mozaik döşemek?) ve Ψηφοθέτης¹⁵³⁴ (mozaik ustası) kelimelerinden türeyen bu adlandırma için krş. I. v. Smyrna s. 236 nr. 733.

Str. 7 Mozaik yazıtlarında mozaik yapıtırılması ile ilgili olarak genellikle bu fiil kullanılır¹⁵³⁵.

3.3.8 Sınır Yazıtları

Nr. 51. Zeus Boulaios’a ait sınır taşı

Gri-beyaz mermerden yazıtlı yuvarlak bir altar. Üstünde ve ortasında dübel deliği olan altanın üst kısmında ve altında bir profille birlikte rozet ve bukranion frizi bulunmaktadır. Bukranion’ların yüzleri ince uzun, gözleri biraz şiş tasvir edilmiştir, alın kısmında da uzun ve düz baş kılları verilmiştir ve bir bantla taçlandırılmıştır. Bukranion’lar arasındaki rozetler oldukça geniş yapraklıdır. Altarın üst köşesindeki profil kırılmıştır. Alt yüzeyde kaideye tutturulması için kare bir delik bulunmaktadır, bu kısım ikinci kullanımından sıva izleri taşımaktadır. Berges bu altanın, üzerindeki bukranion firizinin gösterdiği özellikler dolayısıyla Rhodos tipinde olduğunu düşünür¹⁵³⁶.

Buluntu Yeri: Akropolis üzerinde, tiyatronun güneydoğusunda kaçak kazılarda açılmış bir çukur içinde bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 1,19 m; çap 0,585 m; en geniş alt çap: 0,75 m; harf yüksekliği: 0,027 m.

Tarih: Altar üzerindeki kabartmalar İ.Ö. 3. yüzyılın 2. yarısı¹⁵³⁷; yazıtta en geç İ.S. 1. yy.’ın ikinci yarısı ya da erken 2. yüzyıla ait olabilir¹⁵³⁸.

Edisyon: Blackman, *Inscriptions*, s. 143 vd., nr.1 (levha 71, 3); Berges, *Rundaltäre*, s. 166 res. 116; SEG XXXI, nr. 1302.

¹⁵³⁰ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 197 vd.; II s. 197 vd.; IIIA s. 190 vd.; IIIB s. 178 vd.

¹⁵³¹ Krş. Arneai: TAM II nr. 774 ve 783; Akalissos: TAM II nr. 889; Rhodiapolis: TAM II nr. 905 VE, VIIF; Patara: SEG XLIV nr. 1206; Kyaneai: SEG LXV nr. 1782; Antiphellos: SEG LXVI nr. 1703.

¹⁵³² Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I s. 229 vd.; II s. 231; IIIA s. 215 vd.; IIIB s. 205.

¹⁵³³ Krş. Wörrle, *Stadt und Fest*, s. 111-113.

¹⁵³⁴ Bu isim bir iş adlandırması için ilk olarak geç antik dönemde karşımıza çıkar, krş. M. Donderer, *Die Mosaizisten der Antike und ihre wirtschaftliche und soziale Stellung*, Erlangen 1989, s. 20 vd.

¹⁵³⁵ Krş. M. Donderer, *Die Mosaizisten der Antike und ihre wirtschaftliche und soziale Stellung*, Erlangen 1989, s. 19 vd.

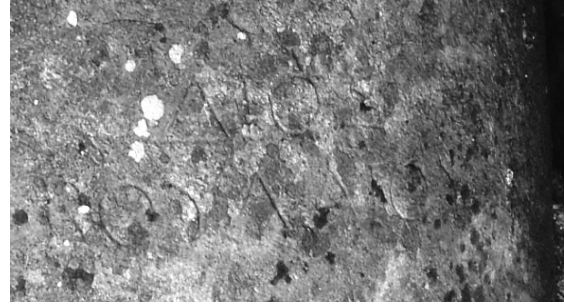
¹⁵³⁶ Berges, *Rundaltäre*, s. 47, 75, 81.

¹⁵³⁷ Berges, *Rundaltäre*, s. 81: “Phaselis’ten ele geçen bu altar hem problemlili hem de ilginç bir parçadır. Onun farklı ölçüleri diğer altarlardan ayrılır, tek dekoru da öyle. Bizim sadece tek bir Rhodos örneğinden tanıdığımız gibi sütun süslemesi yoktur. Üst kısmın çerçevesi üzerindeki Bukranion-rozet firizinin de paraleli yoktur. Bu tek tarz ilk örneğe sebep olmuştur, bunun çıkış tarihi olarak İ.Ö. 3. yy. tahmin edilir. Firiz tarzlı Bukranion sırası ve bunların arasında girland’ların olmayaşı doğal olarak eski bir gelenek etkisini uyandırmaktadır”.

¹⁵³⁸ Blackman, *Inscriptions*, s. 143.

Διὸς
Βουλαίου

Zeus
Boulaios'un

Tanrının genitiv casusta verilen adlandırması dolayısıyla burada Zeus Boulaios'un kutsal alanına ait bir sınıır taşı söz konusu olmalıdır¹⁵³⁹. Βουλαῖα, Βουλαῖος adlandırması, *boule*'nin koruyucusu olan ve meclise iyilikler bahşeden pek çok farklı tanrının kullandığı bir epitheton'dur¹⁵⁴⁰. Bu epitheton'u alan dışı tanrılar arasında Hestia ve Athena önde gelmektedir, bunları Hera, Artemis ve Themis takip eder¹⁵⁴¹. Eril tanrılar arasında ise ilk sırada Zeus bulunmaktadır¹⁵⁴². Bu epitheton İ.Ö. 5. yüzyıldan itibaren kullanılır. Atina'da 500'lerin *bouleuterion*'unda Zeus Boulaios ve Athena Boulaia için altar ve Zeus Boulaios'un heykeliyle birlikte bir niş bulunmaktadır¹⁵⁴³. Zeus Boulaios ve Athena Boulaia'nın İmparatorluk Dönemi'nden rahipleri tanınmaktadır ve Zeus Boulaios için yapılan adaklar bilinmektedir¹⁵⁴⁴. Küçük Asya'da Phaselis dışında Pergamon ve Kalkhedon'da da Zeus Boulaios kültüne rastlanmaktadır¹⁵⁴⁵.

Blackman bu altların büyük bir olasılıkla *prytanaeum*'da durması gerektiğini ve bu altların İmparator Hadrianus'un kente gelişi ile ilgili olarak dikildiğini düşünmektedir¹⁵⁴⁶. Bayburtluoğlu ise yazıtın bulunduğu yerde Zeus Boulaios'a ait in antis ya da prostylos planlı küçük bir tapınağın yereldiğini tahmin etmektedir¹⁵⁴⁷. Berges, bu tür altların genellikle dini işlevli dikildiklerini belirtir¹⁵⁴⁸. Şimdiye kadar Phaselis'te bu tanrıya adanmış herhangi bir yazıtta rastlanmasa da, Mausollos ile Phaselis'liler arasındaki antlaşmada Helios ve Ge'nin yanında yemin tanrısı olarak geçmesi ve kentin İskender sikkeleri üzerinde Zeus Aitephoros ve Zeus Lykaios'un tasvir edilmesi¹⁵⁴⁹, Zeus'un Phaselis'te saygı gördüğü ve bir tapınağa sahip olduğuna işaret etmektedir.

¹⁵³⁹ Altarlarda kullanılan genitivus casus'taki adlandırmaların kutsal alanları sınırlayan, sınıır taşları olmaları hususunda bkz. Akdoğan Arca, *The Genitive Case on Altares*, s. 47-58.

¹⁵⁴⁰ Zeus Boulaios için bak. RE III, s. 1019-20 s. v. *Boulaios*, *Boulaia*; X A, s. 292 s. v. Zeus I. Epiklese Βουλαῖος.

¹⁵⁴¹ Nollé, *Side II*, s. 425 dpn. 12.

¹⁵⁴² Jessen, RE III 1, s. 1019 s.v. *Boulaios*, *Boulaia*.

¹⁵⁴³ Antiphon, *De choreuta* VI 45: καὶ ἐν αὐτῷ τῷ βουλευτηρίῳ Διὸς Βουλαίου καὶ Ἀθηνᾶς Βουλαίας ἱερόν ἐστὶ; Pausanias Perieg., *Graeciae descriptio* I 3, 5: Βουλαίου δὲ ἐν αὐτῷ κεῖται ξόανον Διὸς; Schol. Aischin. II 45: τὴν Ἑστίαν ἐπώμοσε τὴν βουλαίαν] Διὸς ἦν βωμὸς ἐν τῇ βουλή. τὴν Ἑστίαν οὖν λέγει τὴν βουλαίαν τὸν βωμὸν αὐτοῦ, τοῦ Διός, τὸν ὄντα ἐν τῇ βουλή.

¹⁵⁴⁴ IG II² 3543 ve 5054; IG II² 1813 (ca. İ.S. 200).

¹⁵⁴⁵ I. v. Pergamon I, 246 str. 49; I. v. Kalchedon, s. 16, nr.10.

¹⁵⁴⁶ Blackman, *Inscriptions*, s. 144 dpn. 8.

¹⁵⁴⁷ Bayburtluoğlu, *Lykia*, s. 84vd.

¹⁵⁴⁸ Berges, *Rundaltäre*, s. 26.

¹⁵⁴⁹ Heipp-Tamer, *Phaselis*, s. 66 vd. lev. 9-25.

3.3.9 Fragmentler

Nr. 52. *Boule ve demos ?*

Dikdörtgen bir blok

Buluntu Yeri: Tiyatronun güneyinde yer alan bina kalıntıları arasında bulunmaktadır.

Ölçüler: yükseklik: 0,71 m; genişlik: 1,53 m; derinlik: 0,57 m.

Tarih:

Edisyon: Paribeni – Romanelli, *Studii*, s. 185 nr. 134; TAM II 1205

ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμ[ος]

Burada Phaselis kentinin *boule* ve *demos*'unun yaptığı bir onurlandırma söz konusu olmalıdır.

Nr. 53. *Sadece isimler okunabilen bir fragment*

Dikdörtgen bir blok, bir kısmı toprağa gömülü vaziyette. Üst yüzeyde heykelin dikili olduğuna işaret eden iki tane derin oyuk vardır.

Buluntu Yeri: Kalinka bu bloğun buluntu yeri olarak tiyatronun batısı, *akropolisin* kuzey ucu yakınına vermiştir. Bu yazıt tekrar bulunamamıştır, fakat Kalinka'nın verdiği bu istikamet tiyatronun güneybatısı, *akropolisin* kuzeybatı ucu olarak anlaşılmalıdır.

Ölçüler: yüzeyde olan kısmının yüksekliği: 0,42 m; genişliği: 0,69 m; harf yüksekliği: 0,02-0,03 m.

Tarih: ?

Edisyon: TAM II 1208.

Ἀντώ[- - - - -]
τὸν ἀμὸν[- -]Ο[- -]
Ζήνωνι [- - - - -]Υ[- -].
Ἀθανά[- - - - -]

Str. 1 Burada Ἀντώνια, Ἀντώνιος, Ἀντωνεῖνος, Ἀντώνιος, Ἀντώνις, Ἀντών isimleri beklenebilir.

Str. 3 Antikçağın sevilen isimlerinden olan Ζήνων ismi gerek Anadolu'da¹⁵⁵⁰, gerek Yunanistan ve adalarda¹⁵⁵¹ sıklıkla belgelenen isimlerdendir.

Str. 4 Ἀθανά[.. isminde Dor diyalekti söz konusudur. Burada Ἀθάναιος, Ἀθανάγορας, Ἀθανάδοτος isimleri ya da eğer bir ithaf yazıtıysa tanrıçanın Dor diyalektindeki adı söz konusu olabilir.

Nr. 54. *Fragment AΘA-A* □

Kaide parçası.

Buluntu Yeri: Kalenin (akropol?) yukarısında, sütun parçalarının arasında bulunmuştur, fakat şimdiki yeri bilinmiyor.

¹⁵⁵⁰ Krş. TAM II nr. 168, 377, 650, 1042, 1089; TAM V 1 nr. 15, 223, 231...etc

¹⁵⁵¹ Krş. Fraser – Matthews, *Greek Personal Names*, I, s. 194 vd.; II s. 193 vd.; IIIa s. 187; IIIB s. 175.

Ölçüler: kaydedilmemiştir.

Tarih:

Edisyon: Paribeni-Romanelli, *Studii*, s. 185 nr. 133; TAM II 1209

AΘA[- -]A[- - -]

Burada ele alınan parça 1208 nolu yazıttan kopmuş olabilir (Paribeni-Romanelli).

Nr. 55. *Fragment APIΣ*

Dikdörtgen bir yazıt parçası

Buluntu Yeri: Tiyatronun sahne binasından ele geçen parçalar arasında bulunmuştur, fakat şimdiki yeri bilinmiyor.

Ölçüler: yükseklik: 0,49 m; genişlik: 0,64 m; harf yüksekliği: 0,26 m.

Tarih:

Edisyon: Bérard, *Inscriptions*, s. 443, nr. 92; TAM II 1219.

[- -]αϞισ[- -]

Bérard ΔPI harflerini okumuş ve [A]δϞι[αυῶ] olarak tamamlamıştır. Kalinka ise bu harflerin bir isme ait olabileceğini düşünür ve burada ἈϞισ[- - -] ile başlayan bir ismin ya da [Τύνδ]αϞις isminin olabileceğini söyler.

Nr. 56. *Fragment ATIXHTA-TOYKAIMA*

Düşük kalitede beyaz mermerden, üç fascialı arşitrav bloğuna ait küçük bir fragment. En alt fasciada yazıt yoktur. Her iki yandan da kırılmış, alt ve üst köşeleriyle arka kısımları korunmuştur.

Buluntu Yeri: Tiyatronun güneybatısındaki basamakların en üstünde, 50 numaralı yazıtın 5,80 m kuzeyinde bulunmuştur.

Ölçüler: yükseklik: 0,39 m; genişlik: 0,28 m; derinlik (tepede): 0,29 m; harf yüksekliği: 0,036 m.

Tarih: Harf karakterine göre İ.S. 3. yy.

Edisyon: Blackman, *Inscriptions*, s. 144 vd, nr. 2 (lev. 72, 3).

τ]ὰ τίχη τὰ[τε
]τοῦ καὶ MA[

Str. 1 τίχη=τείχη burada bir inşa yazıtı söz konusu olabilir.

Str. 2 Blackman bu satırda Καμ[ῆς] isminin okunabileceğini ve bunun Mısır bağlantısına işaret edebileceğini düşünür. Bir başka olasılık olarak da [τοῦ δεινα] τοῦ καὶ Μα[κεδονίου] önermektedir.

Nr. 57. *Fragment EΠIΦ*

Mermer bir yüzey parçası. Sağ ve alt kısmı kırılmış.

Buluntu Yeri: Tam olarak nereden bulunduğu bilinmiyor. Şu an Antalya müzesinde bulunmaktadır.

Ölçüler: yükseklik: 0,176 m.; genişlik: 0,24 m.; derinlik: 0,023 m.; harf yüksekliği: 0,035 m.

Tarih:

†ἐπιφ[αv- -

Burada geç Antik Dönem'den, muhtemelen kent episkopos'larından birine ait bir yazıt söz konusudur.

Nr. 58. *Fragment ΗΠΙ-ΟΥΤ*

Her yüzüden ve arkasından kırık, beyaz mermerden küçük bir fragman

Buluntu Yeri: *Tetragonal Agora*'nın girişine yakın bir yerde, dışarda bulunmuştur.

Ölçüler: Ele geçen yazıtlı yüzeyin yüksekliği: 0,095 m; genişlik: 0,11 m; ele geçen maksimum kalınlık: 0,03 m; harf yüksekliğini belirleyecek hiçbir harf tam olarak ele geçmemiştir.

Tarih: Uzatılmış harf karakterleri yüzünden geç dönem.

Edisyon: Blackman, *Inscriptions*, s. 146, nr. 4.

]ηπ[

]ουτ[

Nr. 59. *Fragment ΙΑΙ-ΕΝΤΟ-ΘΕΩ*

Kalker taşından bir yazıt parçası. Her taraftan kırılmıştır.

Buluntu Yeri: Bilinmiyor, şu an Antalya Müzesi'nin deposunda bulunmaktadır.

Ölçüler: yükseklik: 0,10 m.; genişlik: 0,06 m.; derinlik: 0,02 m.; harf yüksekliği: 0,015 m.

Tarih:

.....

]ιαι[

]εντο[

]θεω[

.....

Nr. 60. *Fragment ΑΙΑ-ΑΩ-Ν-ΩΡΕΙ-ΙΕΓΟΙΟΣΙΝ-ΣΙΑΣΙΥΣΙΕ*

Kalker taşından bir sütun parçası. Yazıt çok fazla tahrip olmuştur.

Buluntu Yeri: Antik dönem ana yolunun kenarında durmaktadır. Bu taş denizden çıkarılıp buraya konmuştur

Ölçüler: yükseklik: 1,10 m.; genişlik: 1,40 m.; harf yüksekliği: 0,03 m.

Tarih:?

Λια[.....]αω . ν .
 [..]ωρει[...].Ε ποι©σιν
 [..]σι Δ[ι]ονυσιε vac.

Nr. 61. *Fragment O-ΣΤΟΛΑ-ΟΝΙΕΡΟΝΤ-ΟΙΙΩΝΤΑΣ-ΤΙΩΝΑΝ*

Mermerden yazıtlı bir yüzey parçası. Şu an Antalya Müzesi'nde bulunmaktadır. Her taraftan kırılmıştır.

Buluntu Yeri: Bilinmiyor, şu an Antalya Müzesi'nde bulunmaktadır.

Ölçüler: yükseklik: 0,15 m.; genişlik: 0,12 m.; derinlik: 0,015 m.; harf yüksekliği: 0,015 m.

Tarih:

]ο[
]στολα[
 τ]ὸν ἱερὸν τ[
]νιωντασ[
]τιωναν[

Nr. 62. *Fragment O-ΤΟΥ-ΥΣΤ-ΑΙΥΠΑ-ΟΡΟΔΟΚ-ΩΡΟΣΚΑ-ΔΙΕΛΕΓ-ΑΙΑΥΤ*

Mermerden yazıtlı bir yüzey parçası. Her taraftan kırılmıştır.

Buluntu Yeri: Bilinmemektedir, şu an Antalya Müzesi'nde bulunmaktadır.

Ölçüler: yükseklik: 0,13 m.; genişlik: 0,09 m.; derinlik: 0,04 m.; harf yüksekliği: 0,011 m.

Tarih:

]ο[
]του[
]υστ[
]αιυπα[
]οροδοκ[
 δωρος κα[
]διελεγ[
]αι αυτ[

Nr. 63. *Fragment ΟΥΜΑ-ΤΥΡΚ*

Kireç taşından bir lahit. Bir yüzünde yazıtlı bir *tabula ansata* bulunmaktadır. Yumuşak yüzeyin büyük bir kısmı, her iki satırda ancak dörder harfin okunabileceği küçük bir alan bırakacak şekilde tahrip olmuştur. Düzensiz harf karakteri gösterir. En üst satırın üstünde 0,24 m boşluk bulunmaktadır. Bu boşlukta 3 ya da 4 satıra daha yer vardır. En alt satırın altında da 0,16 m boşluk vardır ve burada da 2 satıra daha yer vardır. Omikron *ansata*'nın solundan 0,43 m; alpha ise sağından 0,31 m içerdedir. Harf karakterleri, her bir satırdaki harf sayısını belirlemeyi imkansız kılacak denli düzensizdir. Birinci satırdaki 4 harf 0,18 m yer kaplamaktadır.

Buluntu Yeri: J. Blackman ve ekibi tarafından aqueductus'un kuzey kısmının doğusundaki

oluğun doğu yüzünde, sahilden 0,35 m içerde, ters yüz olmuş bir vaziyette bulunmuştur.

Ölçüler: Lahit uzunluğu: 2,38 m; genişliği: 1,32 m; yüksekliği: 1,16 m.; *tabula ansata* 1,01 m x 0,59 m (dıştan dışa); 0,92 m x 0,50 m (içten içe). Harf yüksekliği: 0,033 m – 0,04 m; Satır yüksekliği: 0,05 m - 0,06 m.

Tarih:

Edisyon: Blackman, *Inscriptions*, s. 146, nr. 5.

]ουμα[

]τυρκ[

Nr. 64. *Fragment ΠΕ-ΕΚΠΟ-ΕΝΔΟ-ΡΑ*

Kum taşından bir yazıt parçası, sadece sol kenarı korunmuş, diğer taraflar kırılmıştır.

Buluntu Yeri: Tam olarak kentin neresinde bulunduğu bilinmiyor, şu an Antalya Müzesi'nin deposunda durmaktadır.

Tarih: Yazı karakterinden dolayı Arkaik Dönem. Π'nin sol bacağı kısa yapılmış.

Ölçüler: yükseklik: 0,16 m.; genişlik: 0,24 m.; derinlik: 0,12 m.; harf yüksekliği: 0,03 m.

πε[
εκπο[
ενδο[
[..]ρα[

Nr. 65. *Fragment □ΡΗΛΙΩ-ΥΕΙ-ΟΝ*

Kalker taşından yazıtlı bir yüzeye ait iki parça. Her ikisi de her taraftan kırılmıştır.

Buluntu Yeri: Bilinmiyor, şu an Antalya Müzesi'nde bulunmaktadır.

Ölçüler: A için: yükseklik: 0,05 m.; genişlik: 0,12 m.; derinlik: 0,037 m.; harf yüksekliği: 0,035 m. B için: yükseklik: 0,095 m.; genişlik: 0,075 m.; derinlik: 0,037 m.

Tarih:

A:]ΡΗΛΙΩ[]ΓΕ[AΑὐ]ρηλίω[.....]γε[
B:]ΟΝ[....οὐδενὶ ἐξ]ὸν ἔσται

Dativus casus'taki Aurelius sıfatından dolayı burada bir şahsın mezar yazıtı söz konusu olmalıdır. Burada bu mezarı kimler için yaptırdığını sayıyor olabilir. B parçası, alt kısmından bir sınır çerçevesi geçtiğinden muhtemelen yazıtın son satırına denk düşmektedir. Bundan dolayı bu kısımda bir yasaklama ve ceza formu yer almalıdır.

Nr. 66. *Fragment Σ-TENO-TON*

Kalker taşından bir yapı parçası. Sadece sağ kenarı korunmuş, sol, alt ve üstten kırılmıştır.

Buluntu Yeri: Bilinmiyor şu an Antalya Müzesi'nin deposunda durmaktadır.

Ölçüler: yükseklik: 0,39 m.; genişlik: 0,14 m.; derinlik: 0,35 m.; harf yüksekliği: 0,03 m.

Tarih:

]σ[
]τενο[
]τον[

SONUÇ

Phaselis kenti üzerine epigrafi, tarih, tarihi-coğrafya, arkeoloji ve numismatik alanlarını içerecek şekilde hazırlanan bu çalışma, özellikle kentin kuruluş aşamasındaki Yunan kimliğini Roma Dönemi'ne kadar sürdürdüğünün anlaşılması; kent teritoryumunun oldukça büyük bir alanı kapsadığının ve bu teritoryum içinde 15 adet yerleşim alanının bulunduğu tespit edilmesi; kentin genel olarak Lykia ve Pamphylia Bölgeleri'nden bağımsız bir kent olarak varlığını devam ettirdiğinin anlaşılması; İ.Ö. 2. yüzyılda da sanılan aksine Rhodos egemenliğine girmeyip, İ.Ö. 130'lu yıllara kadar Rhodos'a müttefik olan bağımsız bir kent olduğunun ortaya çıkarılması hususlarında yeni bilgiler elde edilmesini sağlamıştır.

Phaselis kentinin sahip olduğu sınırlar şimdiye kadar araştırılmamıştır. Bu konuda özellikle bölgeden ele geçen epigrafik belgeler ve topografik koşulların incelenmesi yardımcı olmuştur. Her kentte olduğu gibi Phaselis'te de teritoryum sınırları zaman içinde değişmiştir. Bundan dolayı, bu konu dönemlere ayrılarak incelenmiş ve kentin Roma Dönemi'ndeki sahip olduğu teritoryum sınırlarının, güneyde Barsak mevkiine uzandığı, batıda Teke Dağları'ndan geçip Çandır Vadisi boyunca kuzeye doğru devam ettiği ve kuzeyde de Tenedos ile kesiştiği, tespit edilmiştir. Phaselis kenti, Lykia ile Pamphylia arasındaki sınır bölgesinde konumlandığı için, hem antik yazarlar hem de modern araştırmacılar tarafından bazen Lykia kenti, bazen Pamphylia kenti olarak anılmıştır. Esasen kent tarihsel süreç içerisinde uzun süre bağımsız hareket ederek, politik olarak herhangi bir otoriteye ait olmadan varlığını sürdürmüştür.

Kentin kültürel kimliğinin tespit edilmesine yönelik de şu ana kadar herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Phaselis'te yaşayan halkın yerli mi yoksa Yunanlı mı olduğunu tespit edebilmek için gerek epigrafik belgelerde, gerek sikkelerde ve gerekse antik literatürde belgelenmiş, Phaselis'li vatandaşlara ait isimler toplanmış ve onomastik açıdan incelenmiştir. Kentin erken dönem yazıtları incelendiğinde, burada Dor lehçesinin kullanıldığı ve yazıtlarda geçen şahıs isimlerinin yerli değil, Yunan isimleri olduğu görülmektedir. Buradan kentte Rhodos'taki gibi Dor lehçesinde bir dil konuşulduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmanın sonucunda, kentin kuruluşundan Roma Dönemi'ne kadar Yunanlı kimliğini koruduğu görülmüştür. Öyleki söz konusu yazıtlarda geçen şahıs isimlerinde, Roma Dönemi'ne kadar herhangi bir yerel isim belgelenmemiştir. Bunun yanında kent yazıtlarında ve antik kaynaklarda geçen isimlerin çoğu Yunanistan'da ve özellikle de adalarda oldukça sevilen ve yaygın olarak kullanılan isimlerdir. Roma Dönemi'nden itibaren yavaş yavaş yerli isimlerle karşılaşılması, kentin bu dönemden itibaren bölge halkı tarafından iskan edildiğini göstermektedir.

Bu çalışma, Phaselis kenti ışığında bölgenin tarihsel geçmişi, ticari önemi ve sosyal yaşamına ilişkin en yeni literatürün ele alınıp yorumlanması sayesinde Lykia ve Pamphylia Bölgeleri'nin tarihinin daha iyi anlaşılabilmesini sağlamaktadır. Önemli deniz güzergahları üzerinde yer alması nedeniyle deniz ticaretine eğilim gösteren Phaselis kenti, Yunanistan-Phoinike-Mısır arasındaki deniz güzergahı üzerinde bulunan uygun konumu sayesinde, İ.Ö. 7. yüzyıldan İ.S.11 yüzyıla kadar bir liman kenti olarak varlığını sürdürmüştür. Kuruluşundan itibaren bir Yunan *kenti* olarak düzenlenmiş olan Phaselis kentinin kuruluş aşaması Doğu Lykia'nın ve Pamphylia Denizi'nin batı kıyılarının kolonizasyonuna yönelik önemli bilgiler edinilmesini sağlamaktadır. İ.Ö. 8. yüzyılda bölgeye gelen Aiol kolonistler, muhtemelen o zamanlar Solymler tarafından iskan edilen Phaselis kentini geçip, batı Pamphylia kıyılarını kolonize

etmişlerdir. İ.Ö. 7. yüzyılda bölgeye gelen Rhodos'lu kolonistler ise, Phaselis'in arkasında uzanan dağlarda yaşayan Solymler'le sıkı mücadelelere girişip kent alanını almış ve koloni etmişlerdir. Bundan sonra Phaselis'in ana kenti ile olan ilişkileri devam etmiştir. Öyle ki Rhodos'ta yaşayan pek çok Phaselis'li tespit edilmiştir. Kentten ele geçen erken dönem yazıtları Dor diyalektinde yazılmıştır. Bu durum Phaselis'in Rhodos kolonizasyonu olduğunu kesinleştirmekle birlikte, bölgenin kolonizasyon tarihine de ışık tutmaktadır. Zira Phaselis kentine ilişkin antik belgeler incelenirken, özellikle Lykia ve Pamphylia Bölgeleri hakkındaki bilgiler de ele alınmış, geniş kapsamlı bir kommentar yapılarak, kent özelinde bölge tarihi çıkarılmaya çalışılmıştır. Söz konusu çalışma Phaselis kenti ışığında Lykia ve Pamphylia Bölgeleri'nin tarihinin daha iyi anlaşılabilmesini sağlamanın yanında şimdiye kadar oldukça bakir kalan Doğu Lykia'nın yerleşim tarihine de ışık tutmaktadır.

Bu çalışma, Türk üniversitelerinde ilk kez antik bir kentin, tüm antik literatür aslından incelenerek ve kente ilişkin gerek kent içi gerekse kent dışından ele geçen tüm epigrafik belgelerin (Eski Yunanca yazıtların) deşifreyonu ve yorumu yapılarak, tarihi ve tarihi-coğrafya hususlarında araştırılmış olması açısından da önemlidir.

KAYNAKÇA VE KISALTMALAR

AA	Archäologischer Anzeiger.
AAA	Arxaiologika Analekta ex Athenon, Atenas.
AAntHung	Acta Antiqua Academiae Scientiarum Hungaricae
ACO	Acta Conciliorum Oecumenicorum
Adak, <i>Lykia ve Roma</i>	M. Adak, Lykia ve Roma, şurada: S. Şahin - M. Adak (ed.), Lykia İncelemeleri I, İstanbul 2002, s. 129-136.
Adak, <i>Metöken</i>	M. Adak, Metöken als Wohltäter Athens. Untersuchungen zum sozialen Austausch zwischen ortsansässigen Fremden und der Bürgergemeinde in klassischer und hellenistischer Zeit (ca. 500 - 150 v. Chr.), München 2003.
Adak, <i>Korykos</i>	M. Adak, Lokalisierung von Olympos und Korykos in Ostlykien, Gephyra I, 2004, s. 27-51.
Adak, <i>Olbia</i>	M. Adak, Olbia in Pamphylien: Die epigraphische Evidenz, Gephyra 3, 2006, s. 1-28.
Adak, <i>Kolonisation</i>	M. Adak, Die dorische und äolische Kolonisation des lykisch-pamphylicen Grenz-raumes im Lichte der Epigraphik und der historischen Geographie, şurada: C. Schuler (ed.), Griechische Epigraphik in Lykien. Eine Zwischenbilanz. Atken des internationalen Kolloquiums München, 24-26. Februar 2005, Viyana 2007 (Denkschriften der phil.-hist. Klasse 354 = ETAM 25), 41-50.
Adak, <i>Rhodische Herrschaft in Lykien</i>	M. Adak, Die rhodische Herrschaft in Lykien und die rechtliche Stellung der Städte Xanthos, Phaselis und Melanippion, Historia 56.3, 2007, s. 251- 279.
Adak, <i>Winde</i>	M. Adak, Winde am Pamphylichen Golf, (baskıda).
Adak – Güzelyürek, <i>Olympos</i>	M. Adak – C. Güzelyürek, Reiseführer Olympos Çıralı Adrasan, İstanbul 2003.
Adak - Güzelyürek, <i>Beldibi</i>	M. Adak – C. Güzelyürek, Mağaradan Günümüze Beldibi, İstanbul 2005.
Adak – Tüner, <i>Neue Inschriften aus Olympos</i>	M. Adak – N. Tüner, Neue Inschriften aus Olympos und Seinem Territorium I, Gephyra I, 2004, s. 53-65.
Adak – Tüner, <i>Pygela</i>	M. Adak – N. Tüner, Pygela, Doğu Lykia Dağları'nda yeni keşfedilen küçük bir Kent, Arkeoloji ve Sanat Dergisi 118, 2004, s. 43-50.
Adak -Tüner - Şahin, <i>Inschriften aus Phaselis</i>	M. Adak – N. Tüner Önen - S. Şahin, Neue Inschriften aus Phaselis, Gephyra 2, 2006, s. 1-20

- Adak – Şahin, *Inscripfen aus Tlos* M. Adak – S. Şahin, Neue Inſchriften aus Tlos, Gephyra 1, 2004, s. 85-105.
- Adalya Adalya. Suna – İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araſtırma Enstitüsü Yıllığı. The Annual of the Suna & İnan Kıraç – Research Institute on Mediterranean Civilizations.
- AE L'Année Épigraphique 1970 - 1999.
- AEM Archäologisch-epigraphische Mitteilungen aus Österreich, Viyana 1877-1897.
- AJA American Journal of Archaeology, Boston 1885 vdd.
- Al-Idrisi Opus Geographicum sive „Liber ad eorum delectationem qui terras peragrarare studeant“ consilio et auctoritate E. Cerulli, F. Gabrieli, G. Levi Della Vida, L. Petech, G. Tucci una cum aliis ed. A. Bombaci, U. Rizzitano, R. Rubinacci, L. Veccia Vaglieri, Neapoli-Romae 1970vdd. – Çeviri: A. Jaubert, La Géographie d'Édrisi traduite et accompagnée de notes, I-II. (Recueil de Voyages et Mémoires 5, 6). Paris 1836-1840.
- Akdoğu Arca, *Opramoas* E. N. Akdoğu Arca, Lykia'lı Bir Euergetes: Opramoas, ſurada: S. Şahin – M. Adak (ed.), Lykia İncelemeleri I, s. 79-90.
- Akdoğu Arca, *The Genetive Case on Altares* N. E. Akdoğu Arca, The Genetive Case on Altares from Asia Minor indicating a Boundary Inscription, Gephyra 2, 2006, s. 47-58.
- Akten Lykien II/1,2 Akten des II. Internationalen Lykien-Symposions (Wien, 6.-12. Mai 1990), J. Borchhardt - G. Dobesch (ed.) I-II, Viyana 1993 (ETAM 17, 18).
- Alföldy, *Konsulat und Senatorenstand* G. Alföldy, Konsulat und Senatorenstand unter den Antoninen, Bonn 1977.
- AM Athenische Mitteilungen (Mitteilungen des Deutschen Archäologischen Instituts, Athenische Abteilung).
- AMS Asia Minor Studien.
- André, *Griechische Feste* J. – M. André, Griechische Feste, römische Spile, Stuttgart 1994.
- ANRW Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt. Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung.
- ANSMN American Numismatic Society Museum Notes
- Anti, *Esplorazioni* C. Anti, Esplorazioni archeologiche nella Licia e nella Pamfılia, MonAL 29, 1923, s. 657-786.
- Arslan, *Galatlar* M. Arslan, Antikçağ Anadolu'sunun Savaſçı Kavmi Galatlar, İstanbul 2000.

- Arslan, *I. Mithridates - Roma Savaşı* M. Arslan, I. Mithridates - Roma Savaşı: Rhodos ve Lykia'nın Durumuna Genel Bakış, şurada: S. Şahin - M. Adak (ed.), Lykia İncelemeleri I, s. 115-128.
- Arslan, *Korsanlık Faaliyetleri* M. Arslan, İ.Ö. 188 Yılından İ.Ö. 67 yılına Kadar Lykia, Pamphylia ve Kilikia Trakheia Sahillerindeki Korsanlık Faaliyetleri: Nedenleri ve Sonuçları, Adalya VI, 2003, s. 91-118.
- Arslan, *Piracy* M. Arslan, Piracy on the Southern Coast of Asia Minor and Mithridates Eupator, Olba VIII, 2003, s. 195-211.
- Arslan, *Mithradates* M Arslan, Mithradates VI. Eupator, Dionysos: Roma'nın en büyük Düşmanı, İstanbul 2007.
- AS Anatolian Studies.
- ASAA Annuario della Scuola Archeologica di Atene e delle Missioni Italiane in Oriente.
- AST Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara 1983 vdd.
- ATL B.D. Meritt – H.T. Wade – Gery – M.F. McGregor, The Athenian Tribute Lists I–IV, Cambridge (Mass.) I, Princeton II–IV 1939–1953.
- Aulock, *Lykien* H. von Aulock, Die Münzprägung des Gordian III und der Tranquillina in Lykien, Tübingen 1974 (Ist. Mitt., Beiheft 11).
- Badian, *From Plataea to Potidaea* E. Badian, From Plataea to Potidaea: Studies in the History and Historiography of the Pentacontaetia, Baltimore 1993.
- Bagnall, *Administration* R.S. Bagnall, The administration of the Ptolemaic Possessions outside Egypt, Leiden 1976.
- Baillet, *Syringes* M. J. Baillet, Inscriptions Grecques et Latines des Tombeaux des Rois ou Syringes, Kairo 1926.
- Balland, *FdX VII A.* Balland, Inscriptions d' époque impériale du Létôon, Paris 1981 [Fouilles de Xanthos VII].
- BAR British Archaeological Reports.
- BASP Bulletin of the American Society of Papyrologists.
- Bass, *Cape Gelidonia* F. G. Bass, Cape Gelidonya: A Bronze Age Shipwreck, Philadelphia 1967.
- Bass, *Ulu Burun* F. G. Bass, The Bronze Shipwreck at Ulu Burun, AJA 90, 1986, s. 85-110.
- Başaran - İlken, *Small Bath in Phaselis* T. Başaran – Z. İlken, Thermal analysis of the heating system of the Small Bath in ancient Phaselis, Energy and Buildings 27.1, 1998, s. 1-11.
- Bayburtluoğlu, *Siedlungen* C. Bayburtluoğlu, Siedlungen in Lykien, şurada: Akten Lykien II/2, s. 43–45.

- Bayburtluoğlu, *KST V* C. Bayburtluoğlu, 1982 Phaselis Kazısı Raporu, KST V (1982[1983]) s. 181-189.
- Bayburtluoğlu, *KST VI* C. Bayburtluoğlu, 1983 Phaselis Kazısı Raporu, KST VI (1983[1984]) s. 301-312.
- Bayburtluoğlu, *KST VII* C. Bayburtluoğlu, Phaselis Kazısı Raporu, KST VII (1985[1986]) s. 373-386
- Bayburtluoğlu, *Lykia* C. Bayburtluoğlu, Lykia, İstanbul 2004 (Suna - İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Gezi - Rehber Dizisi 1).
- BBA Berliner Byzantinische Arbeiten.
- BCH Bulletin de Correspondance Hellénique.
- Bagnall, *Administration* R. S. Bagnall, The Administration of the Ptolemaic Possessions Outside Egypt, Leiden 1976 (Columbia Studies in the Classical Tradition VolumeIV).
- Bean, *Phaselis* G. Bean, Phaselis, PECS, s. 700 vd.
- Bean, *Inscriptions from Lycia* G. Bean, Notes and Inscriptions from Lycia, JHS 68, 1948, s. 46-56.
- Bean, *Northern Lycia* G.E.Bean, Journey in Northern Lycia 1965-1967, Viyana 1971 (ETAM 4).
- Bean, *Southern Shore* G.E. Bean, Turkey's Southern Shore, Londra 1968 (An archaeological guide).
- Bean, *Türkische Südküste* G. E. Bean,, Kleinasien, Bd. II. Die türkische Südküste von Antalya bis Alanya, Stuttgart 1970.
- Beaufort, *Karamania* F. Beaufort, Karamania or a Brief Description of the South Coast of Asia Minor and of the Remains of Antiquity etc., Londra² 1818.
- Bechtel, *Personennamen* F. Bechtel, Die historischen Personennamen des Griechischen bis zur Kaiserzeit, Halle 1917.
- Bechtel, *Griechische Dialekte II* F. Bechtel, Die griechischen Dialekte II, Berlin 1923.
- Behrwald, *Lykischer Bund* R. Behrwald, Der Lykische Bund. Untersuchungen zu Geschichte und Verfassung, Bonn 2000 (Antiquitas. Reihe 1, Abhandlung zur alten Geschichte 48).
- Benndorf - Niemann, *Reisen* O. Benndorf - G. Niemann, Reisen in Lykien und Karien, Viyana 1884. (Reisen im südwestlichen Kleinasien I).
- Bérard, *Inscriptions* V. Bérard, Inscriptions d'Asie Mineure (2), BCH XVI, 1892, s. 417-446.
- Bérard, *Pheniciens.* V. Bérard, Les Pheniciens et l'Odysée I, Paris 1902.
- Berges, *Rundaltäre* D. Berges, Hellenistische Rundaltäre Kleinasiens, Freiburg i. Br., 1986.

- Berthold, *Rhodos* R. M. Berthold, Rhodes in the Hellenistic Age. Ithaka - Londra 1984.
- Berve, *Alexanderreich* H. Berve, Das Alexanderreich auf prosopographischer Grundlage 1, München 1926.
- Billows, *Antigonos* R.A. Billows, Antigonos the One-Eyed and the Creation of the Hellenistic State, Berkeley-Los Angeles-Londra 1990.
- Bing, *Tarsus* J. D. Bing, Tarsus: A Forgotten Colony of Lindos, JNES 30, 1971, s. 99-109.
- Blackman, *History* D. J. Blackman, Brief History of the City, based on the Ancient Sources, şurada: Schäfer, Phaselis, s. 31-37.
- Blackman, *Inscriptions* D. J. Blackman, The Inscriptions, şurada: Schäfer, Phaselis, s. 138-163.
- Blackman, *Epigraphical Discoveries* D. J. Blackman, Recent Epigraphical Discoveries at Phaselis, Akten VI. Intern. Kongresses für griechische und lateinische Epigraphik München 1972, Vestigia XVII, Munich 1973, s. 566-568.
- Blackman, *The Harbours of Phaselis* D. J. Blackman, The Harbours of Phaselis, IntJNautArch 2, 1973, s. 355-364.
- Blinkenberg, *Lindos II* C. Blinkenberg, Lindos II. Inscriptions, Berlin - Copenhagen, 1941 (Lindos. Fouilles et Recherches 1902 - 1914).
- Blumenthal, *Kolonisation* E. Blumenthal, Die altgriechische Siedlungskolonisation im Mittelmeerraum unter besonderer Berücksichtigung der Südküste Kleinasiens, Tübingen 1963 (Tübinger Geographische Studien 10).
- BMGS Byzantine and Modern Greek Studies.
- Böhringer, *Münzserien* C. Böhringer, Zur Chronologie der mittelhellenistischen Münzserien, 220-160 v. Chr., Antike Münzen und geschnittene Steine Bd. V, Berlin 1972.
- Borchhardt, *Myra* J. Borchhardt (ed.), Myra. Eine lykische Metropole in antiker und byzantinischer Zeit, Berlin 1975 (Istanbul Forschungen 30).
- Borchhardt, *Herrschaft der Karer in Lykien* J. Borchhardt, Eine Doppelaxtstele aus Limyra: Zur Herrschaft der Karer in Lykien, şurada: S. Şahin - E. Schwertheim-J. Wagner (ed.), Studien zur Religion und Kultur Kleinasiens. Festschrift für Friedrich Karl Dörner zum 65. Geburtstag am 28. Februar 1976, Leiden 1978, s. 183-191.
- Borchhardt, *Zêmuri* J. Borchhardt, Limyra. Zemuri'nin Taşları, İstanbul 1999.
- Bosch, *Pamphylia* E. Bosch, Pamphylia tarihine dair tetkikler/Studien zur Geschichte Pamphylens, Ankara 1957 (Antalya Bölgesinde Araştırmalar 1/Untersuchungen in der Gegend

- von Antalya).
- Bosworth, *Commentary I* AB Bosworth, A Historical Commentary on Arrian's History of Alexander, Vol. I: Commentary on Books I-III, Oxford 1980.
- Bosworth, *Conquest and Empire* AB Bosworth, Conquest and Empire: The Reign of Alexander the Great, Cambridge 1988.
- Bourget, *Inscriptions de Delphes* E. Bourget, Inscriptions de Delphes, BCH 27, 1903, s. 13-16.
- Bradeen - McGregor, *Studies* D. W. Bradeen - M. F. McGregor, Studies in Fifth-Century Attic Epigraphy, Norman 1973.
- Brandes, *Städte* W. Brandes, Die Städte Kleinasiens im 7. und 8. Jahrhundert, Berlin 1989 (BBA 56).
- Brandt, *Gesellschaft* H. Brandt, Gesellschaft und Wirtschaft Pamphyliens und Pisidiens im Altertum, Bonn 1992 (AMS 7).
- Brandt – Kolb, *Lycia et Pamphylia* H. Brandt - F. Kolb, Lycia et Pamphylia. Eine römische Provinz im Südwesten Kleinasiens, Mainz am Rhein 2005.
- Bremer, *Meeresspiegelveränderung* H. Bremer, Zur Geologie, relativen Meeresspiegelveränderung und Hydrologie des Stadtgebietes, şurada: Schäfer, Phaselis, s. 24–30.
- Bresson, *Rhodes and Lycia* A. Bresson, Rhodes and Lycia in Hellenistic Time, şurada: Gabriele V. Et al. (ed.), Hellenistic Rhodes Politics, Culture and Society (Aarhus 1999. Studies in Hellenistic Civilization 9), s. 95-131.
- Briant, *From Cyrus to Alexander* P. Briant, From Cyrus to Alexander. A History of the Persian Empire, Eisenbrauns 2002.
- Brinck, *Inscriptiones* A. Brinck, Inscriptiones Graecae ad choregiam pertinentes, Halle 1886.
- Brixhe, *Pamphylie* C. Brixhe, Le dialecte grec de Pamphylie. Documents et grammaire, Paris 1976 (Bibliothèque de Institut français d'études anatoliennes d'Istanbul 26).
- Brixhe, *Essai* C. Brixhe, Essai sur le Grec Anatolien au début de Notre ère, Nancy 1984.
- Brodersen, *Seleukidenreich* K. Brodersan, Zwischen West und Ost. Studien zur Geschichte des Seleukidenreiches, Hamburg 2000 (Studien zur Geschichtsforschung des Altertums 5).
- Brodersen – Günther - Schmitt 1992 K. Brodersen – W. Günther – H. H. Schmitt, Historische griechische Inschriften in Übersetzung, I: Die archaische und klassische Zeit, Darmstadt 1992.
- Brodersen – Günther - Schmitt 1996 K. Brodersen – W. Günther – H. H. Schmitt, Historische griechische Inschriften in Übersetzung, II: Spätclassik und früher Hellenismus [400-250 v. Chr.] Darmstadt 1996.

- Broughton, *Asia Minor* T. R. S. Broughton, Roman Asia Minor, şurada: T. Frank, An Economic Survey of Ancient Rome, Bd. IV, Baltimore 1938, 499–918.
- Brunt, *Arrian I* P.A. Brunt (ed.), Arrian I, Cambridge 1976.
- Bryce, *The Lycians (I)* T. R. Bryce, The Lycians in Literary and Epigraphic Sources, Copenhagen 1986.
- Buck, *Greek Dialects* C. D. Buck, The Greek Dialects. Grammar Selected Inscriptions Glossary, Chicago 1955³.
- Bull. ép. Bulletin épigraphique.
- Buschmann, *Melesander* K. Buschmann, Die Expedition des Melesander nach Lykien 430/29 v. Chr. und die Lokalisierung von ΦΟΙΝΙΚΗ, EA 12, 1988, s. 1-7.
- Cahn, *Asiut* H. A. Cahn, Asiut. Kritische Bemerkungen zu einer Schatzfundpublikation, SNR 56, 1977, 279-287.
- Casson, *Seefahrer* L. Casson, Die Seefahrer in der Antike, München 1979.
- Cataldi, *Symbolai* Cataldi, Symbolai e relazioni tra le città greche nel Vsecolo a. C., Relazioni interstatali nel mondo antico 4, Pisa 1983.
- CE Chronique d'Égypte.
- CIDelp I* G. Rougemont, Corpus des inscriptions de Delphes I. Lois Sacrées et Règlements Religieux, Paris 1977.
- CIDelph. II* J. Bousquet, Corpus des inscriptions de Delphes II. Les Comptes du Quatrième et du Troisième Siècle, Paris 1989.
- CIG* Corpus Inscriptionum Graecarum.
- CIL* Corpus Inscriptionum Latinarum.
- Clarke, *Brutus and his Reputation* M.L. Clarke, The Noblest Roman. Marcus Brutus and his Reputation, Londra 1981.
- Cockerel, *Travel* C.R. Cockerel, Travel in Southern Europe and the Levant 1810-1817 (ed. S. P. Cockerell, 1903).
- Cole, *Civic Kult* S.G. Cole, Civic Cult and Civic Identity, CPCActs 2, s. 292-325.
- Colin, *Münzen von Perge* H. J. Colin, Die Münzen von Perge in Pamphylien aus hellenistischer Zeit, Tyll Kroha 1996.
- Cox, *Tetradrachms* D.H. Cox, Third Century Hoard of Tetradrachms from Gordian, Philadelphia 1953.
- Couve, *Inscription* L. Couve, Inscription d'Oréos, BCH 15, 1891, 412 vdd.
- CPCActs 2 M.H. Hansen (ed), Sources for The Ancient Greek City-State. Acts of the Copenhagen Polis Centre 2. Det

- Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, Historisk-filosofiske Meddelelser 72, Copenhagen 1995.
- CPCActs 3 M. H. Hansen (ed.), Introduction to an Inventory of Poleis, Symposium August, 23-26 1995, Acts of the Copenhagen Polis Centre vol. 3, Copenhagen 1996.
- CPCActs 4 M. H. Hansen (ed.), The Polis as an Urban Centre and as a Political Community, Symposium August, 29-31 1996, Acts of the Copenhagen Polis Centre vol. 4, Copenhagen 1997.
- CPCActs 5 M. H. Hansen (ed.), Polis and City-State. An Ancient Concept and its Modern Equivalent. Symposium, January 9, 1998. Acts of the Copenhagen Polis Centre vol. 5, Copenhagen 1998 .
- CPCPapers 3 M. H. Hansen – K. Raaflaub (ed.), More Studies in the Ancient Greek Polis. Papers from the Copenhagen Polis Centre 3, Stuttgart 1996.
- CPCPapers 6 T. H. Nielsen (ed.), Even More Studies in the Ancient Grek Polis, Papers from the Copenhagen Polis Centre 6, Stuttgart 2002.
- CQ Classical Quarterly.
- Cramme, *Euergetismus* S. Cramme, Die Bedeutung des Euergetismus für die Finanzierung städtischer Aufgaben in der Provinz Asia, Köln 2001.
- CSCA California Studies in Classical Antiquity.
- Çelgin, *Termessos Tarihi* V. Çelgin, Termessos Tarihi, İstanbul 1997.
- Çelgin – Çelgin, *Research* A.V. Çelgin - G. Çelgin, Research in East and Northeastern Lycia, şurada: O. Belli (ed.), İstanbul University's Contributions to Archaeology in Turkey, İstanbul 2001, s. 392-399.
- Çevik, *Hurma Köyü* N. Çevik, Antalya Hurma Köyü'nde Bir Çiftlik Yerleşimi, Lykia II, 1997, s. 39-61.
- Darrouzès, *Nicée (787)* J. Darrouzès, Listes épiscopales du concile de Nicée (787). REB 33, 1975, s. 5–76.
- Darrouzès, *Notitiae* J. Darrouzès, Notitiae episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae, Paris 1981 (Géographie ecclésiastique de l'empire byzantin 1).
- DAW Denkschriften-Akademie der Wissenschaften, Philosophisch - Historische Klasse Forts.: Österreichische Akademie der Wissenschaften Wien-Philosophisch-Historische Klasse: Denkschriften.
- Delatte, *Portulans* Delatte, Les Portulans grecs (Bibl. Fac. Philos. et Lettres Univ. Liège 107). Liège–Paris 1947 u. II. Compléments. Académie Royale de Belgique, Classe des Lettres, Mémoires, Collection in-8 o, 2 ème série, 53. Brüssel 1958.

- Dickinson, *Φοινίκη* A.W. Dickinson, A Note on Φοινίκη in Thucydides 2. 69.1, CQ 29, 1979, s. 213 – 214.
- Dinsmoor, *The Archons of Athens* W. B. Dinsmoor, The Archons of Athens in the Hellenistic Age, Cambridge 1931.
- Dmitriev, *City Government* S. Dmitriev, City Government in Hellenistic and Roman Asia Minor, New York 2005.
- DNP Der neue Pauly, Enzyklopädie der Antike.
- DOP Dumbarton Oaks Papers.
- Dörtlük, *KST III* K. Dörtlük, 1980 yılı Phaselis arkeolojik çalışmaları, KST III, 1981, s. 80-82.
- Dörtlük, *Phaselis* K. Dörtlük, Phaselis, İstanbul 1994.
- Dräger, *Reisen Hadrianus* M. Dräger, Überlegungen zu den Reisen Hadrianus durch Kleinasien, Klio 82/1, 2000, 208-216.
- Drecoll, *Liturgien* C. Drecoll, Die Liturgien im römischen Kaiserreich des 3. und 4. Jh. n. Chr, Stuttgart 1997 (Historia Einzelschriften 116).
- Dressel – Regling, *Altgriechische Münzen* H. Dressel - K. Regling, *Ägyptische Funde altgriechischer Münzen*, ZFN 37, 1927, 8.
- Drexhage, *Side* H.-J. Drexhage, Die Kontakte zwischen Side, Alexandria und Ägypten in der römischen Kaiserzeit (1.–3. Jh. n. Chr.). AMS 3, 1991, 75–90.
- Dürr, *Reisen des Kaisers* J. Dürr, Reisen des Kaisers Hadrianus, Viyana 1881.
- Eck, *Legaten* W. Eck, Die Legaten von Lykien und Pamphylien unter Vespasianus, ZPE 6, 1970, s. 65-75.
- Eck, *Wasserversorgung* W. Eck, Die Wasserversorgung im römischen Reich: Soziopolitische Bedingungen, Recht und Administration, *şurda: Die Wasserversorgung antiker Städte. Pergamon, Recht/ Verwaltung, Brunnen / Nymphäen, Bauelemente*, Band 2, Mainz am Rhein 1987, s. 49-101.
- Engelmann, *Zur Lykiarchie* H. Engelman, Zur Lykiarchie, ZPE 158, 2006, s. 183-186.
- Engelmann – Knibbe, *Zollgesetz* H. Engelmann - D. Knibbe, Das Zollgesetz der Provinz Asia. Eine neue Inschrift aus Ephesos, Bonn 1989 (EA 14).
- ETAM Ergänzungsbande zu den Tituli Asiae Minoris.
- Erzen, *Besiedlungsproblem* A. Erzen, Das Besiedlungsproblem Pamphyliens im Altertum, AA 1973, 388–401
- Farrington, *Roman Baths* A. Farrington, The Roman Baths of Lycia. An Architectural Study, Exeter 1995 (Brit. Inst. of Archaeology at Ankara Monograph 20).

- Faure, *Kolonization* P. Faure, Die griechische Welt im Zeitalter der Kolonisation, Stuttgart 1981.
- Fedalto, *Hierarchia* G. Fedalto, Hierarchia Ecclesiastica Orientalis I: Patriarchatus Constantinopolitanus, II: Patriarchatus Alexandrinus, Antiochenus. Hierosolymitanus, Padova 1988.
- Feld, *Barbarische Bürger* K. Feld, Barbarische Bürger. Die Isaurier und das Römische Reich, Millennium-Studien 8, Berlin-New York 2005.
- Fellows, *Journal* Ch. Fellows, Journal written during an excursion in Asia Minor, 1838 (1839).
- Fellows, *Lycia* Ch. Fellows, Travels and Researches in Asia Minor more particularly in Lycia, Londra 1852 [Yeni Baskı 1975].
- Fischer, *Tetradracme* Th. Fischer, *Tetradrachme und Kistophor*, şurada: Cahn, Herbert A. & Le Rider, Georges (eds.), Proceedings of the 8th International Congress of Numismatics, New York-Washington, September 1973 - Paris/Bâle, 1976, s. 45-70.
- Flemming, *Landschaftsgeschichte* B.Flemming, Landschaftsgeschichte von Pamphylien, Pisidien und Lykien im Spätmittelalter, Wiesbaden 1964.
- Fornara, *Phaselis Decree* C.W. Fornara, The Phaselis Decree, CQ 29, 1979, s. 49-51.
- Foss, *Lycian Coast* C. Foss, The Lycian Coast in the Byzantine Age, DOP 48, s. 1-52.
- Foss, *Cities* C. Foss, Cities, Fortresses and Villages of Byzantine Asia Minor, Norfolk 1996.
- Fougères, *De Lyciorum Communi* G. Fougères, De Lyciorum Communi, Paris 1898.
- Fouilles de Delphi III 5* É Bourguet (ed.), Les Comptes du IVe siècle, Paris 1932.
- Fraser, *Rhodian funerary Monuments* P.M. Fraser, Rhodian funerary Monuments, Oxford 1977.
- Fraser – Matthews, *Greek Personal Names* P.M. Fraser – E. Matthews, A Lexicon of Greek Personal Names I, Oxford 1987; II, 1994; IIIA, 1997; IIIB, 2000.
- Frederiksen, *The Greek Theatre* R. Frederiksen, The Greek Theatre. A typical building in the urban centre of the polis?, CPCPapers 6, s. 65-124.
- Frei, *Solymer* P. Frei, Solymer – Milyer – Termilen – Lykier. Ethnische und politische Einheiten auf der lykischen Halbinsel, şurada: Akten Lykien II/1, 87–97.
- Frei, *Götterkulte* P. Frei, Die Götterkulte Lykiens in der Kaiserzeit, ANRW II, 18.3, Berlin-New York 1990, s. 1729-1864.

- Funck, *Hellenismus* B. Funck (ed.), Hellenismus. Beiträge zur Erforschung von Akkulturation und politischer Ordnung in den Staaten des hellenistischen Zeitalters, Tübingen 1996 (Atken des Internationalen Hellenismus-Kolloquiums 9.-14. März 1994 in Berlin).
- Gaertringen, *Inscripten aus Rhodos* F. Hiller von Gaertringen, Inscripten aus Rhodos, AM 21, 1896, s. 39-66.
- Gardner, *Inscription* E.A. Gardner, Inscription Copied by Cockerell in Grece-II, JHS 6, 1885, s. 340-363.
- Gauthier, *Symbola* P. Gauthier, Symbola. Les étrangers et la justice dans les cités grecques, Nancy 1972.
- Gauthier, *Cités* P. Gauthier, Les cités grecques et leurs bienfaiteurs, 1985.
- Gautier Dalché, *Carte* P. Gautier Dalché, Carte marine et portulan au XIIe siècle. Le Liber de existencia riveriarum et forma maris nostri Mediterranei (Pise, circa 1200) Roma 1995 (Collection de l'École française de Rome 203).
- Gehrke, *Hellenismus* H. J. Gehrke, Geschichte des Hellenismus, München 1995 (Oldenbourg Grundriss der Geschichte Band 1A).
- Gelder, *Rhodier* H. van Gelder, Geschichte der alter Rhodier, Haag 1900.
- Gignac, *Grammar I-II* F. Th. Gignac, A Grammar of the Greek Papyri of the Roman and Byzantine Periods I-II, Milano 1976, 1981.
- Gorman, *Miletos* V. B. Gorman, Miletos, the Ornament of Ionia. A history of the City to 400 B.C.E., Uni. Of Michigan 2001.
- Göttlicher, *Schiffe* A. Göttlicher, Die Schiffe der Antike, Berlin 1985.
- Grainger, *Antiokhos the Great* J.D. Grainger, The Roman War of Antiokhos the Great, Leiden – Boston 2002.
- Graeves, *Miletos* A. M. Greaves, Miletos: A History, Londra-New York 2002.
- Gygax, *Lykische Gemeinwesen* M. D. Gygax, Untersuchungen zu den lykischen Gemeinwesen in klassischer und hellenistischer Zeit, Bonn 2001 (Antiquitas Reihe 1 Bd. 49).
- Habicht, *Samische Volkbeschlüsse* C. Habicht, Samische Volkbeschlüsse der hellenistischen Zeit, AM 72, 1957, s. 162-274.
- Habicht, *Honoratiorenregime* C. Habicht, Ist ein "Honoratiorenregime" das Kennzeichen der Stadt im späteren Hellenismus?, şurda: M. Wörrle- P. Zanker (ed.) Stadtbild und Bürgerbild im Hellenismus, München 1995, s. 55-92.
- Halfmann, *Senatoren 1979* H. Halfmann, Die Senatoren aus dem östlichen Teil des Imperium Romanum bis zum Ende des 2. Jahrhunderts n. Chr, Göttingen 1979 (Hypomnemata 58).

- Halfmann, *Senatoren 1982* H. Halfmann, Die Senatoren aus den Kleinasiatischen Provinzen, Epigrafia e Ordine Senatorio II, Roma 1982.
- Halfmann, *Itinera* H. Halfmann, Itinera principum. Geschichte und Typologie der Kaiserreisen im Römischen Reich, Stuttgart 1986.
- Hammer, *Topographische Ansichten* J. von Hammer, Topographische Ansichten gesammelt auf einer Reise in die Levante, Viyana 1811 [Munih 1991].
- Hansen, *Polis as an Urban Centre* M. H. Hansen, The Polis as an Urban Centre The Literary and Epigraphical Evidence, CPCActs 4, s. 9-86.
- Hansen, *Polis and City-State* M. H. Hansen, Polis and City-State an Ancient Concept and its Moder Equivalent, CPCActs 5.
- Hansen – Fischer Hansen, *Architecture* M. H. Hansen – T. Fischer Hansen, Monumental Political Architecture in Archaic and Classical Greek Poleis Evidence and Historical Significance, CPCPapers 1, 1994, s. 23-90.
- Hasebroek, *Staat und Handel* J. Hasebroek, Staat und Handel im alten Griechenland, Tübingen 1928.
- Head, HN² B. Head, Historia Numorum, Oxford² 1911.
- Heberdey, *Opramoas* R. Heberdey, Opramoas. Inschriften vom Heroon zu Rhodiapolis, Viyana 1897.
- Heberdey – Kalinka, *Bericht 1897* R. Heberdey – E. Kalinka, Bericht über zwei Reisen im südwestlichen Kleinasien, Viyana 1897 (DAW 45, 1).
- Heil, *Zollgesetz aus Ephesos* M. Heil, Einige Bemerkungen zum Zollgesetz aus Ephesos, EA 17, 1991, s. 9-18.
- Heipp-Tamer, *Phaselis* Christine Heipp-Tamer, Die Münzprägung der lykischen Stadt Phaselis in griechischer Zeit, Saarbrücken 1993 (Saarbrücker Studien zur Archäologie und Alten Geschichte 6).
- Hellenkemper - Hild, *TIB VIII 1-2* H. Hellenkemper - F. Hild, Tabula Imperii Byzantini 8: Pamphylien und Lykien, Viyana 2004.
- Henry, *Prescripts* A. S. Henry, The Prescripts of Athenian Decrees, 1977 (Mnemosyne Suppl. 49).
- Hesberg, *Gymnasion* H. von Hesberg, Das griechische Gymnasion im 2. Jh. V. Chr., şurda: M. Wörrle- P. Zanker (ed.) Stadtbild und Bürgerbild im Hellenismus, München 1995, s. 13-28.
- Heuß, *Hellenismus* A. Heuß, Stadt und Herrscher des Hellenismus in ihren staats- und völkerrechtlichen Beziehungen, Leipzig-Dieterich 1937 (Klio Beiheft 39).
- HH² E. L. Hicks - G. F. Hill, A Manual of Greek Historical Inscriptions, Oxford² 1901.
- Higbie, *Lindian Chronicle* C. Higbie, The Lindian Chronicle and the Greek

- Creation of Their Post, Oxford 2003.
- Hild, *Lykische Ostküste*
F. Hild, Die Lykische Ostküste in den Portulanen und Seekarten, *şurada: Wiener Byzantinistik und Neogräzistik. Beiträge zum Symposium Vierzig Jahre Institut für Byzantinistik und Neogräzistik der Universität Wien im Gedenken an Herbert Hunger (Wien, 4.-7. Dezember 2002) (Byzantinaet Neograeca Vindobonensia 24)*, Viyana 2004, s. 188-202.
- Hild, *Komai*
F. Hild, Komai in Lykien, *Gephyra* 1, 2004, s. 119-126.
- Hild – Hellenkemper, *TIB V*
F. Hild - H. Hellenkemper, *Tabula Imperii Byzantini 5: Kilikien und Isaurien*, Viyana 1990.
- Hill, *Catalogue*
G. F. Hill, *Catalogue of the Greek Coins of Lycia, Pamphylia and Pisidia*, London 1897.
- Hirschfeld, *Vorläufiger Bericht*
G. Hirschfeld, *Vorläufiger Bericht über eine Reise im südwestlichen Kleinasien I*, Berlin 1874 (*Monatsberichte der Preuss. Akademie der Wissenschaften zu Berlin*).
- Højte, *Statue Basis*,
J. M. Højte, *Roman Imperial Statue Bases from Augustus to Commodus*, Danimarka 2005.
- Homolle, *Archives*
Th. Homolle, *Les archives de l'intendance sacree a Delos*, Paris 1887.
- Houwink ten Cate, *Luwian Population*
Ph. H. J. Houwink ten Cate, *The Luwian population groups of Lycia and Clicia Aspera in the hellenistic period*, Leiden 1961 (*Documenta et Monumenta Orientis Antiqui* 10).
- Hölb, *Geschichte des Ptolemäerreiches*
G. Hölb, *Geschichte des Ptolemäerreiches. Politik, Ideoloji und religiöse Kultur von Alexander dem Grossen bis zur römischen Eroberung*, Stuttgart 2004².
- Homm. Verm.*
Hommages à Maarten J. Vermaseren, éd. Par M.B. de Boer et T.A. Edrige, 3 vol., EPRO, vol. 68, Leiden 1978.
- Hornblower, *Mausolus*
S. Hornblower, *Mausolus*, Oxford 1982.
- Houwink Ten Cate, *Luwian Population*
Ph. J. J. Houwink ten Cate, *The Luwian Population Groups of Lycia and Clicia Aspera during the Hellenistic Period*, Leiden 1965.
- Hula, *Dekaprotie und Eikosaprotie*
E. Hula, *Dekaprotie und Eikosaprotie*, *JÖAI* 5, 1902, 197 vdd.
- Hurter - Pásztory, *Archaischer Silberfund*
S. Hurter - E Pásztory, *Archaischer Silberfund aus dem Antilibanon*, *Festschrift für Leo Mildenberg*, Wetteren 1984
- ICrete IV*
Inscriptiones Creticae, Opera et Consilio Friderici Halbherr Collectae IV, Tituli Gortynii, ed. M. Guarducci, Roma 1950.
- I.de Délos*
F.Durrbach – P. Roussel – M. Launey – J. Coupry et al., *Inscriptions de Délos, I-VII*, Paris 1926-1972.

- IG* Inscriptiones Graecae consilio et auctoritate Academiae Litterarum Borussicae ed. maior : I-IV, VII, IX, XI, XII, XIV, Berlin 1873 vd.
- IGCH* Inventory of Greek Coin Hoards.
- IGR* Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes (Cagnat).
- IK* Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien.
- Io. Mal.* Ioannis Malale Chronographia, ed. I. Thurn, Berlin 2000 (CFHB 35).
- Io. Zon. III* Ioannis Zonarae Epitomae Historiarum libri XIII-XVIII, ed. Th. Büttner-Wost, Bonn 1897.
- İplikçioğlu, Territorium von Termessos* B. İplikçioğlu, Zum Territorium von Termessos in Pisidien, şurada : P. Scherrer – H. Taeuber – H. Thür (ed.), Steine und Wege, Festschrift für Dieter Knibbe zum 65. Geburtstag, Viyana 1999 (Österreichisches Archäologisches Institut Bd. 32) s. 309-314.
- İplikçioğlu, Epigr. Forsch. (2000)* B. İplikçioğlu, Epigraphische Forschungen in Westpamphylien und Ostlykien, Forschungsjahr 2000 (Unpubliziertes Manuskript, ÖAW, Kleinasiatische Kommission).
- İplikçioğlu, Epigr. Forsch.(2001)* B. İplikçioğlu, Epigraphische Forschungen in Westpamphylien und Ostlykien , Forschungsjahr 2001 (Unpubliziertes Manuskript, ÖAW, Kleinasiatische Kommission).
- İplikçioğlu, AST 19/2* B. İplikçioğlu, Doğu ve Kuzeydoğu Lykia-Güneybatı Pisidia Epigrafik-Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırmaları Projesi 2000 Yılı Çalışmaları, AST 19/2, s. 127-132.
- İplikçioğlu, AST 20/2* B. İplikçioğlu, Batı Pamphylia ve Doğu Lykia'da Epigrafya Araştırmaları 2001, AST 20/2, s. 71-75.
- İplikçioğlu, Ländliche Siedlungen* B. İplikçioğlu, Ländliche Siedlungen und das Territorium von Termessos (Pisidien), şurada: F. Kolb (ed.), Chora und Polis, s. 103-125.
- İplikçioğlu - Çelgin – Çelgin, AST 18/1* B. İplikçioğlu – G. Çelgin – A. V. Çelgin, Doğu ve Kuzeydoğu Lykia-Güneybatı Pisidia Epigrafik-Tarihi Coğrafi Yüzey Araştırmaları Projesi 1999 Çalışmaları, AST 18/1, 2000, s. 241-245.
- İplikçioğlu - Çelgin – Çelgin, Termessos IV* B. İplikçioğlu – G. Çelgin – A. V. Çelgin, Epigraphische Forschungen in Termessos und seinem Territorium IV, Viyana 2007 (Sitzungsberichte der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Klasse, Bd.743).
- I. v. Ephesos* Die Inschriften von Ephesos. 8 band ve supplement'li 9. bd, Bonn 1979-1984 (IK 11,1-17,4): band Ia, nr. 1-47, ed. Hermann Wankel (1979); bd II, nr. 101-599, ed. Ch. Börker – R. Merkelbach (1980); bd. III, nr. 600-

- 1000, eds. H. Engelmann – D. Knibbe – R. Merkelbach (1980); bd. IV, nr. 1001-1445, eds. H. Engelmann – D. Knibbe – R. Merkelbach (1980); bd. V, nr. 1446-2000, eds. Ch. Börker – R. Merkelbach (1980); bd. VI, nr. 2001-2958, eds. R. Merkelbach – J. Nollé (1980); bd. VII,1, nr. 3001-3500, ve bd. VII,2, nr. 3501-5115, eds. R. Meriç – R. Merkelbach – J. Nollé – S. Şahin (1981), bd. (VII,1) R. Merkelbach – J. Nollé ile birlikte, Addenda et corrigenda zu den Inschriften von Ephesos I-VII,1 (IK 11,1-17,1) (1981); bd. VIII,1-2, Indices, eds. H. Engelmann – J. Nollé (1984).
- I. v. Erythrai* H. Engelmann and Reinhold Merkelbach. Die Inschriften von Erythrai und Klazomenai 1-2, Bonn 1972-1973 (IK2).
- I. v. Iasos* W. Blümel, Die Inschriften von Iasos, Bonn 1985 (IK 28, 1).
- I. v. Kalchedon* R. Merkelbach – F. K. Dörner – S. Şahin, Die Inschriften von Kalchedon, Bonn 1980 (IK 20).
- I. v. Pergamon* M. Fränkel, Die Inschriften von Pergamon, 2 vols (Altertümer von Pergamon 8, 1-2), Berlin, 1890-1895.
- I. v. Priene* F. H. von Gaertringen, Inschriften von Priene, Berlin 1906.
- I. v. Rhod. Peraia* W. Blümel, Die Inschriften der rhodischen Peraia, Bonn 1991 (IK 38).
- I. v. Smyrna* G. Petzl. Die Inschriften von Smyrna, Bonn 1982, 1987, 1990 (IK 23 ve IK 24,1-2).
- Jacobek, *Kastell bei Gedelma* R. Jacobek, Das mittelalterliche Kastell bei Gedelma, şurada: U. Peschlow, Spuren des byzantinischen Mittelalters in Lykien, Atken Lykien II, s. 68-70.
- Jacobs, *Lykien* B. Jacobs, Die Stellung Lykiens innerhalb der achämenidisch-persischen Reichsverwaltung, Akten Lykien II/1, 63–69.
- Jacobs, *Satrapienverwaltung* B. Jacobs, Die Satrapienverwaltung im Perserreich zur Zeit Darius' III, Wiesbaden 1994 (TAVO B/87).
- Jacopi, *Nuove epigrafi* G. Jacopi, Nuove epigrafi dalle Sporadi meridionali, Clara Rhodos 2, 1932, s. 169-255.
- Jameson, *IG I³ 10* M. H. Jameson, Athens and Phaselis, IG I³ 10 (EM 6918), Horos 14-16, 2000-2003, s. 23-29, lev. 3-4.
- Jameson, *League* S. A. Jameson, The Lycian League: Some Problems in its Administration, ANRW II 7.2, s. 832–855.
- Jameson, *Attaleia* S. A. Jameson, RE Suppl.12, 1970, s.v. Attaleia, s. 110-129.
- Jameson, *Lykia* S. A. Jameson, RE Suppl. XIII, 1973, s.v. Lykia, s. 265-308
- Jameson, *Lycia and Pamphylia* S. A. Jameson, Lycia and Pamphylia. An Historical Review, şurada: AC Campbell (ed.), Geology and History of Turkey (Tripoli), 1971, s. 11–31.
- Jeffery, *Demiourgoi* L.H. Jeffery, Demiourgoi in the archaic Period. Arch.

- Class 25/26, 1973/74, s. 319-330.
- JHS
Journal of Hellenic Studies.
- JIntArchNum
Journal International d'Archéologie Numismatique, Athen.
- JNES
Journal of Near Eastern Studies.
- Jones, *Greek City*
H. M. Jones, *The Greek City from Alexander to Justinian*, Oxford 1940.
- Jones, *Cities*
A. H. M. Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, Oxford² 1971.
- Jones, *Claudian Monument*
C.P. Jones, *The Claudian Monument at Patara*, ZPE 137, 2001, s. 161-168.
- Jones, *Greek Coins*
J. M. Jones, *A Dictionary of Ancient Greek Coins*, Londra 1986.
- JÖAI
Jahreshefte des Österreichischen Archaeologischen Institutes in Wien.
- Judeich, *Kleinasiatische Studien*
W. Judeich, *Kleinasiatische Studien, Untersuchungen zur griechisch-persischen Geschichte des IV. Jhdts v. Chr.*, Marburg 1892.
- Kagan, *Athenian Empire*
D. Kagan, *The Fall of the Athenian Empire*, Ithaca - Londra 1987.
- Kagan, *IGCH 1185*
K. J.H. Kagan, *IGCH 1185 reconsidered*, RBN 138, 1992, 3-24.
- Kalinka, *Topographie*
E. Kalinka, *Zur historischen Topographie Lykiens*, ÖJh3, 1900, s. 37-68.
- Kallet - Marx, *Hegemony*
R. M. Kallet-Marx, *Hegemony to Empire: The Development of the Roman Imperium in the East from 148 to 62 B.C.*, Berkeley 1995.
- Kaygusuz, *Q. Voconius Saxa*
İ. Kaygusuz, *Eine neue Ehrung für Quintus Voconius Saxa Fidus in Perge*, EA 2, 1983, s. 37-39.
- Keen, *Gateway*
A. G. Keen, *Gateway from the Aegean to the Mediterranean: The Strategic Value of Lycia down to the Fourth Century B. C.*, *Akten Lykien II/1*, s. 71-77.
- Keen, *Athenian Campaigns*
A.G. Keen, *Athenian Campaigns in Karia and Lykia during the Peloponnesian War*, JHS 113, 1993, s. 152-157.
- Keen, *Alexander's invasion*
A. G. Keen, *Alexander's Invasion of Lycia: Its Route and Purpose*, *Ancient History Bulletin* 10, 1996, s. 110-118.
- Keen, *Dynastic Lycia*
A. G. Keen, *Dynastic Lycia: A Political History of the Lycians and Their Relations with Foreign Powers c. 545-362 B.C.*, Leiden 1998.
- Keyser, *P. Servilius Vatia*
P. T. Keyser, *Sallust's Historiae, Dioskorides and the Sites of the Korykos Captured by P. Servilius Vatia*, *Historia* 46/1, 1997, s. 64-79.
- Kienast, *Kaisertabelle*
D. Kienast, *Römische Kaisertabelle. Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie*, Darmstadt² 1996.
- Kiepert, *FOA*
H. Kiepert, *Formae Orbis Antiquae*, Berlin.

- Kl. Pauly
Klee, *Gymnische Agone*
Klio
Kniely, *Zur Tätigkeit des M. Brutus im Osten*
Kockel, *Bouleuteria*
Koch, *Seebundangelegenheiten*
Kokkinia, *Opramoas*
Kolb, *Polis und Theater*
Kolb, *Agora und Theater*
Kolb, *Stadt im Altertum*
Kolb, *Stadt und Land*
Kolb, *Provinzordnung*
Kolb - Kupke, *Lykien*
Kolb – Tietz, *Zagaba*
Kraay, *Greek Coins*
Kraay, *Asyut Hoard*
Kraay – Moorey, *Hoards*
Lanckoronski, *Städte I*
Lanckoronski, *Städte II*
Larsen, *Grek Federal States*
Der kleine Pauly. Lexicon der Antike.
T. Klee, *Zur Geschichte der gymnischen Agone an griechischen Festen*, Berlin 1918.
Klio. Beiträge zur Alten Geschichte.
E. M. Kniely, *Quellenkritische Studien zur Tätigkeit des M. Brutus im Osten (44-42 v. Chr.)*, Viyana 1974.
V. Kockel, *Bouleuteria. Architektonische Form und urbanistischer Kontext*, şurada: M. Wörrle- P. Zanker (ed.) *Stadtbild und Bürgerbild im Hellenismus*, München 1995, s. 29-40.
Chr. Koch, *Volksbeschlüsse in Seebundangelegenheiten*, Europäische Hochschulschriften, Frankfurt am Main - Bern - New York - Paris 1990.
C. Kokkinia, *Die Opramoas-Inschrift von Rhodiapolis*, Bonn 2000.
F. Kolb, *Polis und Theater*, şurada: G. A. Seeck (Ed.), *Das griechische Drama*, Darmstadt 1979, s. 504-545.
F. Kolb, *Agora und Theater, Volks- und Festversammlung*, Berlin 1981.
F. Kolb, *Die Stadt im Altertum*, München 1984.
F. Kolb, *Stadt und Land im antiken Kleinasien: der Testfall Kyaneai*, şurada: J.H.M. Strubbe - R.A. Tybout - H.S. Versnel (ed.), *ENEPTEIA. Studies on Ancient History and Epigraphy Presented to H.W. Pleket*, Amsterdam 1996, s. 97-112.
F. Kolb, *Lykiens Weg in die römische Provinzordnung*, şurada: N. Ehrhardt - L.-M. Günther (ed.), *Widerstand - Anpassung - Integration. Die griechische Staatenwelt und Rom. Festschrift J. Deininger zum 65. Geburtstag*, Wiesbaden 2002, s. 207-221.
F. Kolb - B. Kupke, *Lykien. Geschichte Lykiens im Altertrum*, Mainz 1992 (Zaberns Bildbände zur Archäologie 2).
F. Kolb – W. Tietz, *Zagaba: Münzprägung und politische Geographie in Zentrallykien*, Chiron 31, 2001, s. 347-416.
C.M. Kraay, *Archaic and classical Greek Coins*, Londra 1976.
C.M. Kraay, *The Asyut Hoard: some comments on chronology*, NC 17, 1977, 189-198.
C.M. Kraay - P.R.S. Moorey, *Two fifth century hoards from the Near East*, RN 1968, 226.
K. Lanckoronski, *Städte Pamphyliens und Pisidiens I*, Prag – Viyana - Leipzig 1890.
K. Lanckoronski, *Städte Pamphyliens und Pisidiens II*, Prag – Viyana - Leipzig 1892.
J. A. O. Larsen, *Grek Federal States. Their Institutions*

- Laum, *Stiftungen*
B. Laum, *Stiftungen in der griechischen und römischen Antike 1/2*, Berlin 1914.
- Launey, *Recherces*
M. Launey, *Recherces sur les armées hellénistiques*, Paris 1949.
- Le Bas – Waddington, *Inscriptions*
P. Le Bas-W.H. Waddington, *Voyage archéologique en Grèce et en Asie Mineure III, 5: Inscriptions grecques et latines recueillies en Asie Mineure*, Paris 1870, Hildsheim-New York 1972.
- Le Roy, *Alexandre à Xanthos*
Chr. Le Roy, *Alexandre à Xanthos*, şurada: H. Metzger (ed.), *Actes du Colloque sur la Lycie antique*, Paris 1980, s. 51-62.
- Leschhorn, *Gründer der Stadt*
W. Leschhorn, *Gründer der Stadt. Studien zu einem politisch religiösen Phänomen der griechischen Geschichte*, Stuttgart 1984.
- Liebenam, *Städteverwaltung*
W. Liebenam, *Städteverwaltung im römischem Kaiserreiche*, Leipzig 1900.
- Liebeschuetz, *Antik Kentin Sonu*
W. Liebeschuetz, *Antik Kentin Sonu*, şurada: J. Rich (ed.), *Geç Antik Çağda Kent*, s. 1-47.
- Ma, *Antiochus III*
J. Ma, *Antiochus III and the Cities of Western Asia Minor*, Oxford 1999.
- Magie, *Roman Rule*
D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor, I–II*, Princeton 1950.
- Maiuri, *Rodi e Cos*
A. Maiuri, *Nuova silloge epigrafica di Rodi e Cos*, Florence 1925.
- Malkin, *Colonization*
I. Malkin, *Religion and Colonization in Ancient Greece, Studies in Greek and Roman Religion 3*, Leiden-New York-København-Köln 1987.
- Mansi, *Sacrorum Conciliorum*
J. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio. Florenz 1769-1971*, Graz 1960–1962.
- Marek, *Proxenie*
C. Marek, *Die Proxenie*, Frankfurt-Bern-New York 1984.
- Marek, *Handel und Proxenie*
C. Marek, *Handel und Proxenie*, MBAH 4/1, 1985, s. 67-78.
- Marek, *Lykischer Bund*
C. Marek, *Der Lykische Bund, Rhodos, Kos und Mithridates: Basis mit Ehreninschrift für Krinolaos, Sohn des Artapates, von Patara, Lykia II*, 1995, s. 9-21.
- Marksteiner, *Limyra*
Th. Marksteiner, *Die befestigte Siedlung von Limyra. Studien zur vorrömischen Wehrarchitektur und Siedlungsentwicklung in Lykien unter besonderer Berücksichtigung der klassischen Periode*, Viyana 1997.
- Marótti, *P. Sevilius Vatia*
E. Maróti, *Der Feldzug des P. Servilius Vatia gegen die Seeräuber Südanatoliens*, AAntHung 32, 1989, s. 309-316.
- Matern, *Helios und Sol*
P. Matern, *Helios und Sol. Kulte und Ikonographie des griechischen und römischen Sonnengottes*, İstanbul

- MDAI (A) Mittheilungen des Deutschen Archäologische Institutes in Athen.
- MEFRA Mélanges de l'École française de Rome Antiquité.
- Meiggs - Lewis, *GHI* R. Meiggs - D. Lewis, A Selection of Greek Historical Inscriptions to the End of the Fifth Century B.C., Oxford 1969.
- Meiggs, *Empire* R. Meiggs, The Athenian Empire, Oxford 1972.
- Meister, *Kalliasfrieden* K. Meister, Die Ungeschichtlichkeit des Kalliasfriedens und deren historische Folgen, Wiesbaden 1982 [Palingenesia 18].
- Merkelbach – Şahin, *Inschriften von Perge* R. Merkelbach – S. Şahin, Die publizierten Inschriften von Perge, EA 11, 1988, s. 97-170.
- Meyer, *Grenzen* E. Meyer, Die Grenzen der hellenistischen Staaten in Kleinasien, Zürich – Leipzig 1925.
- MH Museum Helveticum: revue suisse pour l'étude de l'Antiquité classique.
- Mich. Syr.* Chronique de Michel le Syrien, Patriarche Jacobite d'Antioche (1166–1199), éditée pour la première fois et traduite en français par J. B. Chabot, I–IV, Paris 1899–1910 [yeni baskı Brüssel 1963].
- Miltner, *Phaselus* F. Miltner, Phaselus, RE XIX Suppl., 1938, s. *.
- Mitchell, *Anatolia* St. Mitchell, Anatolia. Land, Men, and Gods in Asia Minor I, Oxford 1993.
- Mitchell, *Amyntas* St. Mitchell, Amyntas in Pisidien-Der letzte Krieg der Galater, şurada: E. Schwertheim (ed.) Forschungen in Galatien, Bonn 1994 (AMS 12), s. 97-103.
- Mitchell, *Treaty* St. Mitchell, The Treaty Between Rome and Lycia of 46 BC (MS 2070), şurada: Rosario Pintaudi (ed.), Papyrologica Florentina, vol. XXXV, Papyri Graecae Schøyen [Manuscripts in The Schøyen Collection V: Greek papyri, vol. I], Firenze 2005, s. 163-258.
- MonAL Monumenti antichi pubblicati per cura della Reale Accademia dei Lincei.
- Mooren, *Nestor* L. Mooren, The Strategos Athenaios, his Subordinate Nestor, and the Administrative Organization of the Southern Thebaid, CE 55, 1980, s. 262-270.
- Mørkholm, *Era of the Pamphylian* O. Mørkholm, The Era of the Pamphylian Alexanders, ANSMN 23, 1978, s. 69-75.
- Möller, *Naukratis* A. Möller, Naukratis Trade in Archaic Greece, Oxford 2000.
- Müller, *Rat in den hellenistischen Städten* H. Müller, Bemerkungen zu Funktion und Bedeutung des Rats in den hellenistischen Städten, şurda: M. Wörrle - P. Zanker (ed.) Stadtbild und Bürgerbild im Hellenismus, München 1995, s. 41-54.
- Müller, *Kleinasien* D. Müller, Topographischer Bildkommentar zu den Historien Herodots. Kleinasien und angrenzende Gebiete mit Südostthrakien und Zypern, Tübingen 2002.

- 1997.
- NC
Newell, *Additions*
Nik. Blemm, *Georg.*
Nollé, *Kitanaura*
Nollé, *Pamphyliche Studien I*
Nollé, *Side I-II*
Nollé, *Rivalität*
Nollé, *Marktrechte*
Nollé - Schindler, *Selge*
Nörr, *Imperium und Polis*
OCP
Olshausen, *Phaselis*
Onur, *Tarih*
Ormerod - Robinson, *Inscriptions*
Ormerod, *Servilius Isauricus*
Ormerod, *Piracy*
Otten, *Bronztafel*
Otten, *Das Land Lukka*
- Numismatic Chronicle.
E.T. Newell, Additions to the Delta-Hoard, NC 1931, 68-71.
Νικηφόρου τοῦ Βλεμμίδου γεωγραφία συνοπτική, ed. C. Müller, GGM II 458-468, Paris 1861.
J. Nollé, Kitanaura. Münzen und Geschichte einer kleinen Stadt in den ostlykischen Bergen, JNG 46, 1996, s. 7-29.
J. Nollé, Pamphyliche Studien I, Chiron 16, 1986, s. 199-212.
J. Nollé, Side im Altetum. Geschichte und Zeugnisse, Bonn 1993 (IK 43-44).
J. Nollé, Die feindlichen Schwestern-Betrachtungen zur Rivalität, *şurada*: G. Dobesch-G- Rehrenröck (ed.), Die epigraphische und altertumskundliche Erforschung Kleinasiens: Hundert Jahre Kleinasiatische Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. Atken des Symposions vom 23. bis 25. Oktober 1990, Viyana 1993 (Denkschr. ÖAW, phil.-hist. Kl. 236 = ETAM 14) s. 297-317.
J. Nollé, Marktrechte außerhalb der Stadt: Lokale Autonomie zwischen Statthalter und Zentralort, *şurada*: W. Eck (ed.), Lokale Autonomie und römische Ordnungsmacht in den kaiserzeitlichen Provinzen vom 1. bis 3. Jahrhundert, München 1999 (Schriften des Historischen Kollegs 42) s. 93-113.
J. Nollé – F. Schindler, Die Inschriften von Selge, Bonn 1991 (IK 37).
D. Nörr, Imperium und Polis in der hohen Prinzipatszeit, München 1966 (Münchener Beiträge zur Papyrusforschung und antiken Rechtsgeschichte 50).
Orientalia Christiana Periodica
E. Olshausen, Phaselis, DKIP 4 Suppl.
F. Onur, *Tarih*, *şurada*: N. Çevik – B. Varkıvanç – E. Akyürek (ed.), Trebenna Tarihi, Arkeolojisi ve Doğası (= Its History, Archaeology and Natural Environment), Antalya 2005 (Adalya Ekyayın Dizisi 1) s. 7-20.
H. A. Ormerod - E.S.G. Robinson, Inscriptions from Lycia, JHS 34, 1914, s. 1-35.
H. A. Ormerod, The Campaigns of Servilius Isauricus against the Pirates, JRS 12, 1922, s. 35-56.
H. A. Ormerod, Piracy in the ancient world, Londra 1924.
H. Otten, Die Bronztafel aus Boğazköy. Ein Staatesvertrag Tuthalijas IV, Wiesbaden 1988.
H. Otten, Das Land Lukka in der hethitischen Topographie, Atken Lykien II/1, s. 117-121.

- Owens, *Yunan ve Roma Dünyasında Kent* E.J. Owens, *Yunan ve Roma Dünyasında Kent*, Çev. C. Birsal, İstanbul 2000.
- Özoral, *Idyros* T. Özoral, *Idyros Kazısı (Fouilles d'Idyros 1976-1977)*, şurada: *Actes de Colloque sur Lycie antique*, Paris 1980, s. 101-107.
- Pape – Benseler, *Griechische Eigennamen* W. Pape – G. E. Benseler, *Wörterbuch der griechischen Eigennamen*, Braunschweig 1884.
- Paribeni - Romanelli, *Studii* R. Paribeni - R. Romanelli, *Studii e ricerche archeologiche nell'Anatolia meridionale*, *MonAnt* 23, 1914, s. 5-274.
- Pekáry, *Kleinasien* Th. Pekáry, *Kleinasien unter römischer Herrschaft*, ANRW VII 2, Berlin – Bew York 1980, s. 595-657.
- Petersen - Luschan, *Reisen* E. Petersen – F. von Luschan, *Reisen in Lykien Milyas und Kibyrtis Reisen im südwestlichen Kleinasien II*, Viyana 1889.
- Petzl, *Varia Epigraphica* G. Petzl, *Varia Epigraphica*, EA 33, 2001, s. 51-56.
- PhW Berliner philologische Wochenschrift.
- PIR Prosopographia Imperii Romani.
- Pîrî Reis* E. Z. Ökte (Ed.), *Kitab-ı Bahriye Pîrî Reis 1-4*, Ankara 1988.
- Pleket, *Antiker Sport* H. W. Pleket, *Zur Soziologie des antikes Sports*, MNIR 36, 1974, s. 57-87.
- Pleket, *Athletes and Ideology* H. W. Pleket, *Games, Prizes, Athletes and Ideology: Some Aspects of the History of Sport in the Greco-Roman World*, şurada: *Stadion I*, 1975, s. 49-89.
- Pleket, *Political Culture and Political Practice* H. W. Pleket, *Political Culture and Political Practice in the Cities of Asia Minor in the Roman Empire*, şurada: W. Schuller (ed.), *Politische Theorie und Praxis im Altertum*, Darmstadt 1998, s. 204-216.
- PLRE A.H.M. Jones - J. R. Martindale - J. Morris (ed.), *Prosopography of the Later Roman Empire*, vol. I (AD. 260-395) Cambridge 1971; J. R. Martindale (ed.), vol. II (AD. 395-527) Cambridge 1980; J. R. Martindale (ed.), vol. IIIA, IIIB (AD. 527-641) Cambridge 1992.
- PmbZ Prosopographie der mittelbyzantinischen Zeit. Erste Abteilung (641–867). Nach Vorarbeiten F. Winkelmanns erstellt von R. - J. Lilie, Claudia Ludwig, Th. Pratsch, Ilse Rochow u. a. Berlin 1999 vd.
- Pohl, *Pirateri* H. Pohl, *Die römische Politik und die Piraterie im östlichen Mittelmeer vom 3. bis zum 1. Jh. V. Chr.*, Berlin 1993.
- Price, *Coinage* M. J. Price, *The Coinage in the Name of Alexander the Great and Philio Arrhidæus*, Vol. I, Zürich-Londra 1991.
- Price – Waggoner, *Asyut Hoard* M. J. Price - N. Waggoner, *Archaic Greek Coinage, The Asyut Hoard*, Londra 1975.

- Price, *Rituals and Power*
S.R.F. Price, *Rituals and Power: The Roman Imperial Cult in Asia Minor*, Cambridge 1984.
- Prinz, *Gründungsmythen*
F. Prinz, *Gründungsmythen und Sagenchronologie*, München 1979.
- Pugliese - Carratelli, *Associazioni*
G. Pugliese-Carratelli, *Per la storia delle associazioni in Rodi antica*, ASAA 17-18, 1939-1940.
- Quaß, *Städte im Hellenismus*
F. Quaß, *Zur Verfassung der griechischen Städte im Hellenismus*, Chiron 9, 1979, s. 37-52.
- Quaß, *Honoratiorenschicht*
F. Quaß, *Die Honoratiorenschicht in den Städten des griechischen Ostens. Untersuchungen zur politischen und sozialen Entwicklung in hellenistischer und römischer Zeit*, Stuttgart 1993.
- Quin, *Lesbos and Chios*
T. J. Quin, *Athens and Samos, Lesbos and Chios: 478-404*, Manchester 1981.
- RAC
Reallexion für Antike und Christentum.
- Ramsay, *Servilius Isauricus*
W.M. Ramsay, *Anatolica quaedam 1. The Campaigns of Servilius Isauricus in Asia Minor*, JHS 48, 1928, s. 46-53.
- Ramsay, *Historical Geography*
W. M. Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor*, Royal Geographical Society, Supplementary Papers IV, Londra 1890 [yeni baskı Amsterdam 1962].
- Ramsay, *Phrygia*
W. M. Ramsay, *The Cities and Bishoprics of Phrygia. I-II*, Londra 1895-1897.
- RBN
Revue Belge de Numismatique, Bruselas.
- REB
Revue des Études Byzantines.
- Reger, *Islands*
G. Reger, *Islands with one Polis versus Islands with several Poleis*, CPCActs 4, s.450-492.
- Rémy, *Évolution*
B. Rémy, *L'évolution administrative de l'Anatolie aux trois premiers siècles de Notre ère*, Lyon 1986 (Collection du Centre d'études Romaines et Gallo-Romaines, N.S. 5).
- Rémy, *Carrières*
B. Rémy, *Les carrières sénatoriales dans les provinces romaines d'Anatolie au Haut-Empire*, İstanbul - Paris 1989.
- RGZM
Römisch - Germanisches Zentralmuseum zu Mainz.
- RhM
Rheinisches Museum für Philologie.
- Rich, *Geç Antik Çağda Kent*
J. Rich (ed.), *Geç Antik Çağda Kent*, Çev. S. – E. Güven, İstanbul 1999.
- Rich – Wallace, *Kırsal ve Kent*
J. Rich – A. Wallace Hadrill (ed.), *Antik Dünyada Kırsal ve Kent*, Çev. L. Özgenel, İstanbul 2000.
- Ritter, *Kleinasien II*
C. Ritter, *Die Erdkunde im Verhältnis zur Natur und zur Geschichte des Menschen usw. 19. Theil: Klein-Asien, Band II*, Berlin² 1859.
- RN
Revue Numismatique.
- Robert, *Asie mineure méridionale*
L. Robert, *Documents de l'Asie mineure méridionale*, Genf - Paris 1966.
- Robinson, *Archaic Greek Coins*
E.S.G. Robinson, *A find of archaic greek coins from the Delta*, NC 1930, 93-106.

- Rölling, *Asia Minor*
 W. Rölling, *Asia Minor as a Bridge between East and West: the Rolle of the Phoenicians and Aramaeans in the Transfer of Culture*, şurda, G. Kopcke - I. Tokumaru (ed.), *Greece Between East and West: 10th-8th Centuries BC. Papers of the Meeting at the Institute of Fine Arts, New York University March 15-16, 1990*, Mainz - Rheine 1992.
- Rott, *Kleinasiatische Denkmäler*
 H. Rott, *Kleinasiatische Denkmäler aus Pisidien, Pamphylien, Kappadokien und Lykien*, Leipzig 1908.
- Roussel, *Les inscriptions de Délos*
 P. Roussel, *Les Athéniens mentionnés dans les inscriptions de Délos*, BCH 32, 1908, s. 303-444.
- Ruge, *Phaselis*
 W. Ruge, RE XIX 2, 1938, s.v. Phaselis, s. 1874-1883.
- Ruggieri, *Episcopal Lists*
 V. Ruggieri, S. J., *The IV Century Greek Episcopal Lists*. OCP 59, 1993, s. 315–356.
- SbWien
 Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften in Wien, philosophisch-historische Klasse.
- Schäfer, *Vorläufiger Bericht*
 J. Schäfer, *Phaselis. Zur Topographia der Stadt und des Hafengebietes*. Vorläufiger Bericht, AA 1971, s. 542-561.
- Schäfer, *Phaselis*
 J. Schäfer (ed.), *Phaselis. Beiträge zur Topographie und Geschichte der Stadt und ihrer Häfen*, Tübingen 1981 (Ist. Mitt. Beiheft 24).
- Schede, *Samos*
 M. Schede, *Aus dem Heraion von Samos*, AM 44, 1919, s. 1-46.
- Scheer, *Mythische Vorväter*
 S. Scheer, *Mythische Vorväter. Zur Bedeutung griechischer Heroenmythen im Selbstverständnis kleinasiatischer Städte*, München 1993 (Münchener Arbeiten zur Alten Geschichte 7).
- Scheliha, *Musischer Agon bei den Griechen*
 R. Scheliha, *Vom Wettkampf der Dichte : der musische Agon bei den Griechen*, Amsterdam 1987.
- Schmitt, *Rom und Rhodos*
 H. H. Schmitt, *Rom und Rhodos. Geschichte ihrer politischen Beziehungen seit der ersten Berührung bis zum Aufgehen des Inselstaates im römischen Weltreich*, München 1957.
- Schmitt, *Antiochos*
 H. H. Schmitt, *Untersuchungen zur Geschichte Antiochos' des Grossen und seiner Zeit*, Wiesbaden 1964.
- Schuller, *Ländliche Siedlungen*
 Chr. Schuller, *Ländliche Siedlungen und Gemeinden im hellenistischen und römischen Kleinasien*, Münih 1998.
- Schultze, *Kleinasien*
 V. Schultze, *Altchristliche Städte und Landschaften II. Kleinasien, I–II*, Gütersloh 1922–1926.
- Schwyzer, *Dialectorum Graecarum*
 E. Schwyzer, *Dialectorum Graecarum exempla epigraphica potiora*, Leipzig 1923.
- SCO
 Studi classici e orientali.
- Seeck, *Dekemprimat und Dekaprotie*
 O. Seeck, *Dekemprimat und Dekaprotie*, Klio 1, 1901, 147-187.
- Seibert, *Ptolemaios I*
 J. Seibert, *Untersuchungen zur Geschichte*

- Ptolemaios'I, München 1969 (Münchener Beiträge zur Papyrus-forschung und Antiken Rechtsgeschichte, Heft 56).
- Seibert, *Die Eroberung des Perserreiches* J. Siebert, Die Eroberung des Perserreiches durch Alexander d. Gr. Auf kartographischer Grundlage, Wiesbaden 1985 (Beihefte zum TAVO B 68).
- Seyrig, *Monnaies* H. Seyrig, Monnaies hellénistiques, RN 5, 1963.
- SERod.* Pugliese Carratelli, G., Supplemento epigrafico rodio, Annuario 30-32 (= N.S. 14-16), 1952-54, s. 247.
- SGDI F. Bechtel - H. Collitz (ed.), Sammlung der griechischen Dialektinschriften I-IV, Göttingen 1884-1915.
- Sherwin - White, *Pamphylia and Cilicia* N. Sherwin - White, Rome, Pamphylia and Cilicia 133-70 B.C., JRSt 66, 1976, s. 1-14.
- Sherwin - White, *Foreign Policy* A.N. Sherwin - White, Roman Foreign Policy in the East, 168 B.C. to A.D. 1, Londra 1984.
- SIG*³ W. Dittenberer (ed.), Sylloge Inscriptionum Graecarum, Leipzig 1915-1924 (Yeni Baskı: Hildesheim-Zürich-New York 1982).
- SNG* P. R. Franke - W. Leschhorn - A. U. Stylow, Sammlung v. Aulock Index, Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland, Berlin 1981.
- SNR Schweizerische Numismatische Rundschau = Revue suisse de numismatique.
- Souza, *Piracy* P. de Souza, Piracy in the Graeco-Roman World, Cambridge 1999.
- Spratt - Forbes, *Travels I - II* T.A.B. Spratt - E. Forbes, Travels in Lycia, Milyas and Cibyratis, Londra 1847.
- Stark, *Lycian Schore* F. Stark, Lycian Schore, Londra 1956.
- Stark, *Alexander's March* F. Stark, Alexander's March from Miletus to Phrygia, JHS 78, 1958, s. 102-120.
- Stark, *Alexander's Path* F. Stark, Alexander's Path from Caria to Cilicia, Londra 1958.
- Stark, *Spuren Alexanders* F. Stark, Auf den Spuren Alexanders. Reise durch die unbekanntene Türkei, Stuttgart 1962 [H. Stiehl tarafından İngilizce'den Almancaya çeviri].
- StBoT* Studien zu den Boğazköy-Texten
- Stephan, *Honoratioren* E. Stephan, Honoratioren, Griechen, Polisbürger. Kollektive Identitäten innerhalb der Oberschicht des kaiserzeitlichen Kleinasien, Göttingen 2001 (Hypomnemata Bd. 143).
- StV II* H. Bengston, Die Staatsverträge des Altertums, II: Die Verträge der griechisch-römischen Welt von 700 bis 338 v. Chr., München 1962 [yeni baskı 1975].
- Stylianou, *Commentary on diyotorus* P. J. Stylianou, A Historical Commentary on Diodorus Siculus Book 15, Oxford 1998.
- Svoronos, *Stylides* J. Svoronos, Stylides, ances hierae, aphlasta, stoloi

- Syme, *Repute of Lycia*
- Şahin, *Ti. Iulius Frugi*
- Şahin, *Statthalter*
- Şahin, *Vorbericht*
- Şahin, *Plancia Manga*
- Şahin, *Perge I*
- Şahin, *Inschriften aus Pamphylien*
- Şahin, *Olbia*
- Şahin, *Perge II*
- Şahin, *Lykiarchen*
- Şahin – Adak, *Vorbericht II*
- Şahin - Adak, *Stadiasmus Patarensis*
- Takmer, *Lykia Oroğrafyası*
- Takmer, *Lex Portorii Provinciae Lyciae*
- Takmer - Arca, *Ogyges*
- Takmer – Tüner Önen, *Via Sebaste*
- etc., *JntArchNum.* 16, 1914.
- R. Syme, *The Rank and Repute of Lycia*, şurada: A. Birley (ed.), *Anatolica. Studies in Strabo*, Oxford 1995, s. 270-285.
- S. Şahin, *Ti. Iulius Frugi, Proconsul von Lycia-Pamphylia unter Mark Aurel und Verus*, şurada: EA 3, 1984, s. 39-48.
- S. Şahin, *Statthalter der Provinzen Lycia-Pamphylia und Bithynia-Pontus in der Zeit der Statusänderung bei der Provinzen unter Mark Aurel und Lucius Verus*, EA 20, 1992, s. 77-90.
- S. Şahin, *Ein Vorbericht über den Stadiasmus provinciae Lyciae in Patara*, şurada: *Lykia* 1, 1994, s. 130-137.
- S. Şahin, *Perge Kentinin Kurucuları ve Plancia Manga*, şurada: *Adalya I*, 1996, s. 45-51.
- S. Şahin, *Die Inschriften von Perge I*, IK 54, Bonn 1999.
- S. Şahin, *EMA I: Inschriften aus Pamphylien und Lykien*, EA 31, 1999, s. 40-52.
- S. Şahin, *EMA V: Olbia und einige andere Küstenorte bei Kemer in Westpaphylien*, şurada: EA 33, 2001, 145-168.
- S. Şahin, *Die Inschriften von Perge II*, IK 61, Bonn 2004.
- S. Şahin, *Der Disput der “Viri docti” über die Lykiarchie gelöst? Dokumente von Lykiarchen aus der Familie der Dionysii aus Neisa*, *Gephyra* 3, 2006, s. 29-47.
- S. Şahin – M. Adak, *Stadiasmus Patarensis. Ein zweiter Vorbericht über das claudische Straßenbauprogramm in Lykien*, şurada: R. Frei – Stolba (ed.), *Siedlung und Verkehr im römischen Reich. Römerstraßen zwischen Herrschaftssicherung und Landschaftsprägung. Atken des Kolloquiums zu ehren von Prof. H. E. Herzig*, Bern 28. - 29.06.2001, Bern 2004, s. 227-277.
- S. Şahin - M. Adak, *Stadiasmus Patarensis. Itineria Provinciae Lyciae*, Monographien zur *Gephyra*, İstanbul 2007.
- B. Takmer, *Lykia Oroğrafyası*, S. Şahin – M. Adak (ed.), *Lykia İncelemeleri I*, İstanbul 2002, s. 33-51.
- B. Takmer, *Lex Portorii Provinciae Lyciae* (doktora tezi).
- B. Takmer - E.N.A. Arca, *Ogyges’in Kişiliğinde Panyasis’in Fragmanı için Bazı Yorumlar*, *Adayla V*, 2001-2002, s. 1-34.
- B. Takmer – N. Tüner Önen, *Batı Pamphylia’da YolAraştırmaları I: Via Sebaste’nin Perge-Klimaks A-*

- rası Güzergahında Yeni Bir Yol Kalıntısı, Adalya 10, 2008, s.
- TAM* Tutili Asia Minoris.
- TAPhA* Transactions and Proceedings of the American Philological Association, New York.
- Temporini, Die Frauen* H. Temporini, Die Frauen am Hofe Traianus, Berlin - New York 1979.
- Tietz, Der Golf von Fethiye* W. Tietz, Der Golf von Fethiye. Politische, ethnische und kulturelle Strukturen einer Grenzregion vom Beginn der nachweisbaren Besiedlung bis in die römische Kaiserzeit, Bonn 2003.
- Tod I²* M. N. Tod, A selection of Greek historical inscriptions I2, 1946.
- Tod II* M. N. Tod, A selection of Greek historical inscriptions II, 1948.
- Treuber, Lykier* O. Treuber, Geschichte der Lykier, Stuttgart 1887.
- Troxell, Coinage* H.A. Troxell, The Coinage of the Lycian League, New York 1982.
- Tüner, Yeni Lokalizasyonlar* N. Tüner, Lykia'nın yerleşim coğrafyasında yeni Lokalizasyonlar, S. Şahin – M. Adak (ed.), Lykia İncelemeleri I, İstanbul 2002, s. 63-78.
- Turner, Canons* C. H. Turner, Canons attributed to the Council of Constantinople, A. D. 381, together with the names of the bishops, from two Patmos MSS POB' POÃ'. The Journal of Theol. Stud.15, 1914, s. 161–178.
- Ümit, Phaselis Tarihsel Su İletimi* O. Ümit, Phaselis Tarihsel Su İletimi, T.C. Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Fak. İnşaat Mühendisliği Bölümü, Hidrolik Anabilim Dalı, Su Kaynakları Bilim Dalı, Yayınlanmamış Diploma Çalışması, no: 27, Denizli 1996.
- van Buren, Inscriptions* A.W. van Buren, Inscriptions from Asia Minor, Cyprus and the Cyrenaica, JHS 28, 1908, s. 180-201.
- Vanschoonwinkel, Méditerranée Orientale* J. Vanschoonwinkel, L'Égée et la Méditerranée Orientale à la fin du deuxième Millénaire. Témoignages archéologiques et sources écrites, Archaeologia Transatlantica IX, 1991.
- Vásquez, Rhodias* L. M. Vásquez, Inscriptions Rodias, Madrid 1988.
- Veligianni - Terzi, Damiurgen* C. Veligianni-Terzi, Damiurgen. Zur Entwicklung einer Magistratur, Griechenland 1977.
- Vestigia* Vestigia. Beiträge zur alten Geschichte.
- Viale, Relazione* V. Viale, Relazione sull'attività della missione archeologica di Adalia nell'anno 1922, şurada: Annuario della Scuola Archeologica di Atene e delle Missioni Italiane in Oriente 8/9, 1925/26 [1929] s. 357-392.
- Vidua, Inscriptiones* C. Vidua, Inscriptiones Antiquae in Turcico itinere collectae, Paris 1826.

- Wade - Gery, *Judicial Treaty*
H.T. Wade - Gery, *The Judicial Treaty with Phaselis and the History of the Athenian Courts*, şurada: Wade-Gery (ed.), *Essays in Greek History*, Oxford-Bazel 1958, s. 180-200.
- Walbank, *Commentary on Polybius*
F. W. Walbank: *A Historical Commentary on Polybius*, Vol. 3, Oxford 1979.
- Wallinger, *Frauen*
E. Walliger, *Die Frauen in der Historia Augusta*, Viyana 1990.
- Weber, *Untersuchungen*
W. Weber, *Untersuchungen zur Geschichte des Kaisers Hadrianus*, Leipzig 1907.
- Westlake, *Thucydides*
H.D. Westlake, *Individuals in Thucydides*, Cambridge 1968.
- Wiemer, *Rhodische Traditionen*
H.U. Wiemer, *Rhodische Traditionen in der hellenistischen Historiographie*, Frankfurt 2001.
- Wiemer, *Krieg, Handel und Piraterie*
H.U. Wiemer, *Krieg, Handel und Piraterie. Untersuchungen zur Geschichte des hellenistischen Rhodos*, Berlin 2002 (Klio Beiheft 6).
- Wilhelm, *Mausollos*
W. Judeich, *Kleinasiatische Studien*, s. 256, nr. 1; Ad. Wilhelm, *Ein Vertrag des Mausollos mit den Phaseliten*, ÖJh I, 1898, s. 149-162.
- Wilhelm, *Proxenenliste*
A. Wilhelm, *Proxenenliste aus Histiaia*, Arch.-epigr. Mitteil. aus Österreich-Ungarn 15, 1892, 111-122.
- Winter, *Baupolitik*
E. Winter, *Staatliche Baupolitik Baufürsorge in den römischen Provinzen des kaiserzeitlichen Kleinasien*, 1966 (AMS 20).
- Wörle, *Neue Inschriften aus Myra*
M. Wörle, *Zwei neue Inschriften aus Myra zur Verwaltung Lykiens in der Kaiserzeit*, şurada: J. Borchhardt (ed.), *Myra*, s. 254-300.
- Wörle, *Epigraphische Forschungen I*
M. Wörle, *Epigraphische Forschungen zur Geschichte Lykiens I*, Chiron 7, 1977, s. 43-66.
- Wörle, *Epigraphische Forschungen II*
M. Wörle, *Epigraphische Forschungen zur Geschichte Lykiens II. Ptolemaios II. und Telmessos*, Chiron 8, 1978, s. 201-246.
- Wörle, *Epigraphische Forschungen III*
M. Wörle, *Epigraphische Forschungen zur Geschichte Lykiens III: Ein hellenistischer Königsbrief aus Telmessos*, Chiron 9, 1979, s. 83-111.
- Wörle, *Epigraphische Forschungen IV*
M. Wörle, *Epigraphische Forschungen zur Geschichte Lykiens IV: Drei griechische Inschriften aus Limyra*, Chiron 21, 1991, s. 203-238.
- Wörle, *Stadt und Fest*
M. Wörle, *Stadt und Fest im kaiserzeitlichen Kleinasien. Studien zu einer agonistischen Stiftung aus Oinoanda*, München 1988 (Vestigia 39).
- Wörle, *Ermandyberis von Limyra*
M. Wörle, *Ermandyberis von Limyra, ein prominenter Bürger aus der Chora*, şurada: F. Kolb (ed.), *Schriften des Historischen Koloquien 54, Chora und Polis*, Oldenbourg 2004, s. 295-302.
- Wörle – Wurster, *Dereköy*
M. Wörle – W. Wurster, *Dereköy: Eine befestigte Siedlung im nordwestlichen Lykien und die Reform*

- ihres dörflichen Zeuskultes, *Chiron* 27, 1997, s. 393-469.
- Zahle, *Tombs and Cities* J. Zahle, Lycian tombs and cities, Şurada: H. Metzger (ed.), Actes du colloque sur la Lycie antique, Paris 1930, s. 37–49.
- Zäh, *Melanippe* A. Zäh, Der Hafenort Melanippe (Hagios Stephanos) im östlichen Lykien, şurada: V. Ruggieri – L. Pieralli (ed.), EYKOΣEMIA. Studi miscellanei per il 75° di Vincenzo Poggi S.J., Catanzaro 2003, s. 625-641.
- Zahrnt, *Alexander an der Küste Pamphylens* M. Zahrnt, Alexander an der Küste Pamphylens. Zum literarisch-propopagandistischen Umgang mit Naturgewalten, şurada: Stuttgarter Kolloquium zur Historischen Geographie des Altertums 6, 1996. "Naturkatastrophen in der Antiken Welt", Stuttgart 1998 (*Geographica Historica* 10) s. 329-336.
- ZFN Zeitschrift für Numismatik.
- Ziegler, *Städtisches Prestige* R. Ziegler, Städtisches Prestige und kaiserliche Politik. Studien zum Festwesen in Ostkilikien im 2. und 3. Jahrhundert n. Chr., Dusseldorf 1985.
- Zimmermann, *Zentrallykien* M. Zimmermann, Untersuchungen zur historischen Landeskunde Zentrallykiens, Bonn 1992.
- Zimmermann, *Lykische Häfen* M. Zimmermann, Die Lykische Häfen und die Handelswege im östlichen Mittelmeer, *ZPE* 92, 1992, s. 201-217.
- Zimmermann, ὑποφύλαξ M. Zimmermann, Zwischen Polis und Koinon: zum ὑποφύλαξ im Lykischen Bund, *EA* 21, 1993, s. 107-120.
- Zimmermann, *Rhodische Vorherrschaft* M. Zimmermann, Bemerkungen zur rhodischen Vorherrschaft in Lykien (189/88-167), *Klio* 75, 1993, s. 110-130.
- Zimmermann, *Thuk. II 69* M. Zimmermann, Noch einmal Thuk. II 69 und ΦΟΙΝΙΚΗ, *Hermes* 121, 1993, s. 266-275.
- Zgusta, *Kleinas. Personennamen* L. Zgusta, Kleinasatische Personennamen, Prag 1964.
- Zgusta, *Kleinas. Ortsnamen* L. Zgusta, Kleinasatische Ortsnamen, Heidelberg 1984.
- Zgusta, *Anatol. Personennamensippen* L. Zgusta, Anatolische Personennamensippen, Prag 1964.
- ZRG Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte.
- ZSSStRom Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romantische Abteilung.
- Zygomalas E. Legrand, Notice biographique sur Jean et Théodose Zygomalas, in: Recueil de textes et de traductions publié par les professeurs de l'École des langues orientales vivantes à l'occasion du VIIIe Congrès International des Orientalistes tenu à Stockholm en 1889, II. Paris 1899, 67–264 (die Periegesis auch bei A. Papadopoulos-Kerameus, in: *Pravoslavnyj Palestinskij Sbornik* 56. St. Petersburg 1903, 41–54).

ANTİK KAYNAK EDİSYONLARI VE KISALTMALAR LİSTESİ

- Aetius**
Stobaei excerpta
Aetius Doxogr. (İ.S. 1/2. yy)
De placitis reliquiae Stobaei excerpta
De placitis reliquiae Stobaei excerpta, ed. H. Diels, Doxographi Graeci. Berlin 1879 repr. De Gruyter, 1965.
- Amm. Marc.**
Rerum Gestarum Libri
Ammianus Marcellinus
Ammianus Marcellinus. İngilizce çevirisi ile birlikte ed. J. C. Rolfe I-III. Cambridge, Mass.-Londra 2000 (The Loeb Classical Library).
- Antigonus Paradox**
Hist. Mirab. Coll.
Antigonus Paradox (İ.Ö. 3. yy)
Historiarum mirabilium collectio, ed. A. Giannini, Paradoxo-graphorum Graecorum reliquiae. Milan 1965.
- App.**
Bel. civ.
Appianos (İ.S. 1-2. yy.)
Bellum civilia
Appian's Roman History. İngilizce çevirisi ile birlikte ed. H. White I-IV. Cambridge, Mass.-Londra 1912-1913 (The Loeb Classical Library).
- Mith.*
Mithridatica
Appian's Roman History. İngilizce çevirisi ile birlikte ed. H. White I-IV. Cambridge, Mass.-Londra 1912-1913 (The Loeb Classical Library).
- Aristodemos**
Aristodemos (İ.Ö. 4 - İ.S. 2. yüzyıl arası?)
Fragmenta
Fragmenta, ed. F. Jacoby, FGrHist, Leiden 1957.
- Arist.**
vent. sit. et nom.
Aristoteles (İ.Ö. 4. yy.)
De ventorum situ et nominibus
De ventorum situ et nominibus, ed. I. Bekker, Aristotelis opera, vol. 2. Berlin 1831 repr. De Gruyter, 1960.
- Pol.*
Politica / πολιτική
Politica, ed. W.D. Ross, Aristotelis politica. Oxford 1957 repr. 1964.
- Arr.**
Anab.
Flavius Arrianus (İS 1.-2. yy)
Alexandri anabasis/Αλεξάνδρου Ανάβασις
Flavii Arriani quae exstant omnia, vol. 1. ed. A.G. Roos and G. Wirth. Leipzig 1967.
- Athenaios**
Deipn.
Athenaios (İ.S. 2.-3. yy.)
Deipnosophistae/δειπνοσοφισταί
Athenaei Naucraticae deipnosophistarum libri xv, 3 vols. ed. G. Kaibel. Leipzig 1887-1890 (repr. Stuttgart 1965-1966).
- Deipn. Epit.*
Deipnosophistae epitome
Deipnosophistae epitome, ed. S.P. Peppink, Athenaei dipnosophistarum epitome, vols. 2.1-2.2. Leiden 1937-1939.

- Cicero**
Arch. **M. Tullius Cicero (İ.Ö. 1. yy.)**
 Pro A. Licinio Archia Poeta Oratio
 Oratio pro Archia Poeta. İngilizce çevirisi ile birlikte ed. N. H. Watts. Londra, New York 1923 (The Loeb Classical Library).
- Balb.* Oratio pro Balbo
 Oratio pro Balbo. İngilizce çevirisi ile birlikte ed. R. Gardner. Londra, New York 1958 (The Loeb Classical Library).
- de Or.* de Oratore
 De Oratore. İngilizce çevirisi ile birlikte ed. H. Rackham. Londra, New York 1959-1960 (The Loeb Classical Library).
- Leg. Agr.* De Lege Agraria
 M. Tulli Ciceronis Orationes. Vol. 4, ed. A. C. Clark, 1909.
- Leg. Man.* Pro Manilia or Oratio de Imperio Cn. Pompei
 The Speech on the Appointment of Gnaeus Pompeius. İngilizce çevirisi ile birlikte ed. H. G. Hodge. Londra, New York 1927 (The Loeb Classical Library).
- Phil.* Orationes Philippicae in M. Antonium)
 The Philippics of Cicero. İngilizce çevirisi ile birlikte ed. W. C. Ker. Londra, New York 1926 (The Loeb Classical Library).
- Verr.* In Verrem
 M. Tulli Ciceronis Orationes. Vol. 3, ed. W. Peterson, 1917.
- Clau. Ael.**
Nat. Anim. **Claudius Aelianus (İ.S. 2-3. yy.)**
 De natura animalium
 De natura animalium, ed. R. Hercher, Claudii Aeliani de natura animalium libri xvii, varia historia, epistolae, fragmenta, vol. 1. Leipzig 1864 repr. Graz 1971.
- Clem. Alex.**
Strom. **Clemens Alexandrinus (İ.S. 2-3. Yüzyıl)**
 Stromata / στρωματα
 Stromata, ed. O. Stahlin, L. Fruchtel and U. Treu, Clemens Alexandrinus, vols. 2, 3rd edn. and 3, 2nd edn. [Die griechischen christlichen Schriftsteller 5215, 17. Berlin 1960-1970]
- Con. Oec.** **Concilia Oecumenica ACO**
 Concilium universale Ephesenum anno 431
 Concilium universale Ephesenum anno 431, ed. E. Schwartz, Acta conciliorum oecumenicorum, vol. 1-7. Berlin 1927-1960.
- Demosthenes**
Contr. Lacr. **Demosthenes Orat. (İ.Ö. 4. yy.)**
 Contra Lacritum
 Contra Lacritum [Sp.], ed. W. Rennie, Demosthenis orationes, vol. 2.2. Oxford 1921 repr. 1966.
- Legatione* De falsa legatione
 De falsa legatione, ed. S.H. Butcher, Demosthenis orationes, vol. 1. Oxford 1903 (repr. 1966).

- Diod.**
Bibl. **Diodoros Sikylos (Ἰ.Ö. 1. yy.)**
Bibliotheca historica /βιβλιοθήκη ιστορική
Diodori bibliotheca historica, vols. 3rd edn. F. Vogel and K.T. Fischer (post I. Bekker † L. Dindorf). Leipzig 1888-1906 (repr. Stuttgart:1964).
- Diog. Laert.**
Vit. Phil. **Diogenes Laertius (Ἰ.Σ. 3. yy.)**
Vitae philosophorum
Vitae philosophorum, ed. H.S. Long, Diogenis Laertii vitae philosophorum, 2 vols. Oxford 1964 repr. 1966.
- Dionysios Periegetes**
Orb. Desc. **Dionysios Periegetes (Ἰ.Σ. 2. yy.)**
Orbis descriptio/οἰκουμένης περιήγησις
K. Brodersen, Dionysios von Alexandria. Das Lied von der Welt. Hildesheim 1994.
- Eustathios**
Dion. Per. **Eustathios (12. yüzyıl)**
Commentarium in Dionysii periegetae orbis descriptionem / ἐπιστολή ἐπὶ ταῖς Διονυσίου τοῦ περιηγητοῦ παρεκβολαῖς
Commentarium in Dionysii periegetae orbis descriptionem, ed. K. Muller, Geographi Graeci minores, vol. 2. Paris 1861 repr. Hildesheim 1965.
Hom. Il. Commentarii ad Homeri Iliadem /παρεκβολαὶ εἰς τὴν Ὀμήρου Ἰλιάδα
Eustathii archiepiscopi Thessalonicensis commentarii ad Homeri Iliadem pertinentes, Ed. M. van der Valk. Leiden 1971 - 1987.
- Eutropios**
Ab urbe **Eutropios (Ἰ.Σ. 4. yy.)**
Breviarium ab urbe condita /"Παιανίου μετάφρασις εἰς τὴν τοῦ Εὐτρόπιου Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν," Νέος Ἑλληνομνημῶν
Paeanii translatio, ed. S.P. Lambros 1912.
- F. Iosep.**
Ant. Jud. **Flavius Iosephus (Ἰ.Σ. 1. yy.)**
Antiquitates Judaicae / Ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας
Antiquitates Judaicae, ed. B. Niese, Flavii Iosephi opera, vols. 1-4. Berlin 1887-1890.
Bell. Jud. De bello Judaico libri vii
De bello Judaico libri vii, ed. B. Niese, Flavii Iosephi opera, vol. 6. Berlin: Weidmann, 1895 repr. 1955: 3-628. Antiquitates Judaicae, ed. B. Niese, Flavii Iosephi opera, vols. 1-4. Berlin 1887-1890.
- Fest.**
Brev. **Rufius Festus**
The Breviarium of Festus
The Breviarium of Festus. A Critical Edition with Historical Commentary by Cf. J. W. Eadie. Londra 1967.
- Florus**
Epitomae **Annius Florus (Ἰ.Σ. 1.-2. yy.)**
Epitomae Bell. Omn. Ann. DCC L.
Epitomae Bell. Omn. Ann. DCC L. Annaei Flori Quae Exstant, ed. E. Malcovati, 1972.

- Harpokration**
Lex. **Harpokration (Ī.S. 1 / 2. yy.)**
Lexicon in decem oratores Atticos / λέξεις τῶν δέκα ῥητόρων
Lexicon in decem oratores Atticos, ed. W. Dindorf, Harpocratonis lexicon
in decem oratores Atticos, vol. 1. Oxford, 1853 repr. Groningen 1969.
- Herodas**
Mim. **Herodas (Ī.Ö. 3. yy.)**
Mimiambi
Mimiambi, ed. I.C. Cunningham, Herodas. Mimiambi. Oxford 1971.
- Herodianus**
Pros. Cath. **Aelius Herodianus ve Pseudo-Herodianus (Ī.S. 2. yy.)**
περὶ καθολικῆς προσωιδίας
De prosodia catholica,, ed. A. Lentz, Grammatici Graeci, vol. 3.1. Leipzig
1867 repr. Hildesheim 1965.
Orthog. Περὶ ὀρθογραφίας
Περὶ ὀρθογραφίας, ed. A. Lentz, Grammatici Graeci, vol. 3.2. Leipzig
1870 repr. Hildesheim 1965.
- Hdt.** **Herodotos (Ī.Ö. 5. yy.)**
Historiae / Ἱστορίαι
Historiae, Ed. A. D. Godley, The Persian Wars.
- Hierokles**
Synecd. **Hierokles (Ī.S. 6. yy.)**
Synecdemos
Accendunt Fragmenta Apud Constantinum Porphyrogenetum Servata et
Vrbium Mutata, Ed. A. Burckhardt. Lepsiae 1893
- Hist. Aleks.** **Historia Aleksandri Magni / Pseudo Callisthenes**
Recensio a sive Recensio vetusta
Recensio a sive Recensio vetusta, ed. W. Kroll, Historia Alexandri Magni,
vol. 1. Berlin 1926.
- Isokrates**
Paneg. **Isokrates (Ī.Ö. 5.-4. yy.)**
Panegyricus/ Παναηγυρικός
Panegyricus orat. 4, ed. G. Mathieu and E. Bremond, Isocrate. Discours, vol.
2. Paris 1938 repr. 1967.
Areo. Areopagiticus orat / Ἀρεοπαγιτικός
Areopagiticus orat. 7, ed. G. Mathieu, Isocrate. Discours, vol. 3. Paris 1942
repr. 1966.
Panath. Panathenaicus orat / Παναθηναϊκός
Panathenaicus orat. 12, ed. G. Mathieu and E. Bremond, Isocrate. Discours,
vol. 4. Paris 1962.
- Konstantinos VII. Porphyrogenetos (Ī.S. 10. yüzyıl)**
De them. De thematibus/περὶ τῶν θεμάτων
Costantino Porfirogenito. De thematibus [Studi e Testi 160. Vatican City:
Biblioteca Apostolica ed. A. Pertusi. Vaticana, 1952].
- Ktesias** **Ktesias (Ī.Ö. 5.-4. yy.)**

- Frag.* Fragmenta
Fragmenta, ed. F. Jacoby, FGrHist. III C 688, Leiden 1958.
- Libanios**
Arg. Orat. **Libanios (Ī.S. 4. yy.)**
Argumenta orationum Demosthenicarum / ὑποθέσεις τῶν λόγων Δημοσθένους.
Argumenta orationum Demosthenicarum, ed. R. Foerster, Libanii opera, vol. 8. Leipzig 1915 repr. Hildesheim 1997.
- Livius**
perioch. **Titus Livius (Ī.Ö. 1.-Ī.S. 1. yy.)**
Ab Urbe Condita
Titī Livi Ab Urbe Condita. Part 3 (Kitap 36 ve 40 arası). ed. W. Weissenborn. 1908
Ab urbe condita librorum periochae
Livy, From the founding of the city. İngilizce çevirisiyle birlikte ed. A. C. Schlesinger. I-XIV. Londra, New York 1967 (The Loeb Classical Library).
- Lucanus**
Bell. civ. **M. Annaeus Lucanus (Ī.S. 1. yy.)**
Bellum Civile
M. Annaei Lucani Belli Civilis Libri Decem, ed. A. E. Housman, 1927.
- Lykurgos**
Orat. Leocr. **Lykurgos (Ī.Ö. 4. yy.)**
Oratio in Leocratem / κατὰ Λεωκράτους ὑποθέσις
Oratio in Leocratem, ed. N.C. Conomis post C. Scheibe & F. Blass, Lycurgi oratio in Leocratem. Leipzig 1970.
- Mela**
Pomponius Mela (Ī.S. 1. yy.)
De Chorographia
Pomponius Mela. Kreuzfahrt durc die Alte Welt, ed. Kai Brodersen. Darmstadt 1994.
- Nikandros**
(Ī.Ö. 3/2. yy.)
Fragmenta
Fragmenta, ed. A.S.F. Gow and A.F. Scholfield, Nicander. The poems and poetical fragments. Cambridge 1953.
- Pausanias Atticus**
Att. Ono. **(Ī.S. 2. yy)**
Αττικῶν ὀνομάτων συναγωγή
Αττικῶν ὀνομάτων συναγωγή, Ed. H. Erbse, Untersuchungen zu den attizistischen Lexika [Abhandlungen der deutschen Akademie der Wissenschaften zu Berlin, Philosoph.-hist. Kl. Berlin 1950].
- Pausanias Periegesis**
Grae. descrip. **(Ī.S. 2. yy.)**
Graeciae descriptio
Graeciae descriptio ed. F. Spiro, Pausaniae Graeciae descriptio, Leipzig - Teubner 1903 (repr. Stuttgart 1967).

- Phot.** **Photios (Ī.S. 9. yy.)**
Lex. Lexicon / Λεξικόν Ε-Ω,
 Lexicon, Ed. R. Porson, Φωτίου τοῦ πατριάρχου λέξεων συναγωγή,
 pts. 1-2. Cambridge 1822.
Bibl. Bibliotheca / βιβλιοθήκη
 Bibliotheca, ed. R. Henry, Photius. Bibliotheque, Paris 1959 - 1977.
- Plinius** **Gaius Plinius Secundus (Ī.S. 1. yy.)**
Nat. Hist. Naturalis Historia
 Plini Secundi Naturalis Historiae Libri XXXVII. Vols. 1-5. ed. C.
 Mayhoff. 1892-1909.
- Plut.** **Plutarkhos (Ī.S. 1.-2. yy.)**
Alex. Alexandros / Ἀλέξανδρος καὶ Καῖσαρ
 ed. K. Ziegler, Plutarchi vitae parallelae, vol. 2.2, Leipzig 1968.
Brut. Brutus
 ed. K. Ziegler, Plutarchi vitae parallelae, vol. 2.1, 2nd edn. Leipzig 1964.
Dem. Demetrius
 ed. K. Ziegler, Plutarchi vitae parallelae, vol. 3.1, 2nd edn. Leipzig 1971.
Kim. Kimon / Κίμων
 ed. K. Ziegler, Plutarchi vitae parallelae, Leipzig 1969.
Luc. Lucullus
 ed. K. Ziegler, Plutarchi vitae parallelae, vol. 1.1, Leipzig 1969
Pomp. Pompeius
 ed. B. Perrin, Plutarch's lives, vol. 5. Cambridge 1917 (repr. 1968).
Quaest. Conv. Quaestiones convivales 612c-748d
 ed. C. Hubert, Plutarchi moralia, vol. 4. Leipzig 1938 repr. 1971.
Sull. Sulla
 ed. B. Perrin, Plutarch's lives, vol. 4. Cambridge 1916 (repr. 1968).
Vit. Dec. Orat. Vitae decem oratorum / βίοι τῶν δέκα ῥητόρων
 ed. J. Mau, Plutarchi moralia, vol. 5.2.1. Leipzig 1971.
- Polybios** **(Ī.Ö. 3-2. yy.)**
 Historiae / Ἱστορίαι
 Historiae, ed. T. Buttner-Wobst, Polybii historiae, Leipzig 1905-1904 repr.
 Stuttgart: 1962-1967.
- Polyenos** **(Ī.S. 2. yy.)**
Strateg. Strategemata / Πολυαίνου στρατηγημάτων
 Strategemata, ed. E. Woelfflin and J. Melber, Polyeni strategematon
 libri viii. Leipzig 1887 repr. Stuttgart: 1970.
- Porphy.** **Porphyrius Phil. (Ī.S. 3. yy.)**
 Fragmenta
 Fragmenta, ed. F. Jacoby, FGrHist. II B, 260, Leiden 1957.
- Ps.- Skylaks** **Skylaks Periegetes (Ī.Ö. 4. yy.)**
Periplus Periplus Scylacis / Σκύλακος Καρυάνδεως περίπλους τῆς θαλάσσης

τῆς οἰκουμένης Εὐρώπης καὶ Ἀσίας καὶ Λιβύης
Periplus Scylacis, ed. K. Müller, GGM s. 15-96.

- Ptolemaios** **Klaudios Ptolemaios (ἱ.Σ. 2. yy.)**
Geographia / Γεωγραφικὴ ὑφήγησις
Geographia lib. 4-8, ed. C.F.A. Nobbe, Claudii Ptolemaei geographia, Leipzig 1843-1845 repr. Hildesheim 1966.
- Sallustius** **C. Sallustius Crispus (ἱ.Ö. 82 - 35/4)**
Hist. Historiae
C. Sallusti Crispi Historiarum Reliquiae. Vol. 2, ed. B. Maurenbrecher, 1893.
Catil. Bellum Catilinae
Sallust. Ἰنگilizce çevirisyile birlikte ed. J. C. Rolfe. Londra, New York 1955 (The Loeb Classical Library).
- Sch. Apoll.** **Scholia in Apollonii Rhodii**
Sch. Argo. Scholia in Argonautica (scholia vetera)
Ed. K. Wendel, Scholia in Apollonium Rhodium vetera. Berlin 1935.
- Sch. Arist.** **Scholia in Aristotelem**
Sch. Eth. Nico. Scholia in Aristotelis ethica Nicomachea scholia vetera et recentiora
ed. J.A. Cramer, Anecdota Graeca e codd. manuscriptis bibliothecae regiae Parisiensis, vol. 1. Oxford 1839 repr. Hildesheim: Olms, 1967.
- Sch. Isoc.** **Scholia in Isocratem**
Scholia in Isocratem scholia vetera, ed. W. Dindorf, Scholia Graeca in Aeschinem et Isocratem. Oxford 1852.
- Sch. Nican.** **Scholia in Nicandrum**
Sch. Ther. Scholia Theriaca (scholia vetera et recentiora)
ed. A. Crugnola, Scholia in Nicandri theriaka. Milan: Istituto Editoriale Cisalpino, 1971: 34-`321.
- Sch. Pind.** **Scholia in Pindarum**
Scholia in Pindarum scholia vetera
ed. A.B. Drachmann, Scholia vetera in Pindari carmina, 3 vols. Leipzig: 1903-1927 repr. Amsterdam 1969-1966.
- Sch. Thuc.** **Scholia in Thucydidem**
scholia vetera et recentiora
scholia vetera et recentiora, ed. K. Hude, Scholia in Thucydidem ad optimos codices collata. Leipzig: Teubner, 1927 repr. New York: Arno, 1973: 1-434.
- Sext. Empiricus** **Sextus Empiricus (ἱ.Σ. 2/3. yy.)**
Adver. Math. Adversus Mathematicos
ed. H. Mutschmann and J. Mau, Sexti Empirici opera, vols. 2 & 3 2nd edn.. Leipzig 1914-1961.

- SHA** **Scriptores Historiae Augustae**
<Aelii> Spartiani de vita Hadriani. *Scriptores Historiae Augustae*, vol. 1, ed. E. Hohl, 1965.
- SMM** **Stadiasmus Maris Magni (İ.S. 3. yy.)**
Ανωνύμου σταδιασμός ήτοι περίπλους τῆς Μεγάλης Θαλάσσης. *Stadiasmus sive periplus Maris Magni*, ed. K. Müller, GGM s. 427-514.
- Steph. Byz.** **Stephanos Byzantios (İ.S. 6. yy.)**
Ethnika / Ἐθνικά
Stephan von Byzanz. *Ethnika*. ed. A. Meineke. Berlin: Reimer, 1849 repr. Graz 1958.
- Strab.** **Strabon(İ.Ö. 1.-İ.S. 2. yy.)**
Geographica / Γεωγραφικά
Strabonis geographica, 3 vols. ed. A. Meineke. Leipzig 1877.
- Suda** **Suda ya da Suidas (İ.S. 10. yy.)**
Lexicon / Λεξικόν
Suidae lexicon, 4 vols. [Lexicographi Graeci 1.1-1.4. ed. A. Adler. Leipzig: 1928 - 1935 repr. Stuttgart 1971.
- Syriani** **(İ.S. 7 yy.)**
Herm. Lib. *Scholia ad Hermogenis librum περὶ στάσεων/ εἰς στάσεις τοῦ Ἑρμογένους "περὶ στάσεων"*
Scholia ad Hermogenis librum περὶ στάσεων, ed. C. Walz, *Rhetores Graeci*, vol. 4. Stuttgart 1833 repr. Osnabruck 1968.
- Theopomp.** **Theopompus (İ.Ö. 4. yy.)**
Testimonia
Testimonia, FGrH 115: 2B:526-536; 3B:742 addenda.
- Tac.** **Tacitus (ca. İ.S. 56-118)**
ann. (= Tacitus, *Annales*)
The Annals. İngilizce çevirisiyle birlikte ed. J. Jackson. Cambridge, Mass.-Londra 1969 (The Loeb Classical Library).
- Thuk.** **Thukydides (İ.Ö. 5. yüzyıl)**
Historiae / Ἱστορίαι
ed. H.S. Jones and J.E. Powell, *Thucydidis historiae*, Oxford 1942.
- Val. Max.** **Valerius Maximus (ca. İ.Ö. 1. yy. 2. yarısı- İ.S. 37)**
Facta et dicta memorabilia absoluti, ambusiti, damnati, externi
Kullanılan Metin ve Çeviriler: *Factorum et dictorum memorabilium libri novem. Iulii paridis et Ianuari nepotiani epit. adiectatis* Rec.: C. Halm. 1865.
- Zonaras** **Joannes Zonaras (İ.S. 11-12. yy.)**

Epitom. Hist.

Epitome historiarum
Epitome historiarum lib. 1-12, ed. L. Dindorf, Ioannis Zonarae
epitome historiarum, 3 vols. Leipzig 1868-1870.

ΕΠΙΓΡΑΦΙΚ INDEX

Şahıs İsimleri

a) Yunanca İsimler

- Αγαθάνωρ**: Αγαθάνορος Φασηλίτ[α] **TEp. 30**
Αθανίων: Αθανίωνος (Demourgos) **Nr. 3**
Αθανόκλεα: Αθανοκλείας **TEp. 37**
Αθηνόδοτος: Αθηνόδοτος Φασηλίτ[ιδος] **TEp. 57**
Άκριτος: Εύκρατίδας Άκριτου δίς **Nr. 34**, Εύκρατί[δας] [Άκ]ρίτου β' **Nr. 35**, Εύκ[ρατίδας Α]κρίτου [του Άκριτου] **Nr. 36**
Αναξικράτης: Επικρατίδας Αναξι[κρ]άτευσ Ρόδιος **Nr. 38**
Άπελλάς: Αύρηλιαν Βεττιαν Εύκρατίδου του Άπελλά **Nr. 27**
Απολλώνιος: Απολλώνιος Απολλωνίου **TEp. 7**, Απολλώ[νιος] Λαφάνους **TEp. 23**, Αύρηλιο[ν Πάνφιλον] Άπολλω[νίου του] Πίγηρητο[ς] **Nr. 28**
Αριστίων: Αριστίωνος του Κανώπου **Nr. 44**
Αριστοκράτεια: [Άρ]ιστοκράτεια **Nr. 3**
Αρτεμίδωρος: Αρτεμιδώρωι Μέλανος **TEp. 20**, Κάλλων Αρτεμιδώρου **TEp. 2**, Αύρη(ή-λιος) Πτολεμαῖος ὁ καὶ Ζωσιμαῖς, υἱὸς Αύρη(ηλίου) Αρτεμιδώρου Πτολεμαίου **Nr. 32**
Αρτεμισία: [Α]ρτεμισία Φασηλίτις **TEp. 33**
Αρτεμώ: Αρτεμοῦς Φασηλείτιδος **TEp. 34**
Αρχέπολις: Τιμοφάνης Αρχεπόλιος Φασηλίτης **TEp. 54**, [Φι]λοκράτην Αρχε[πόλ]εος του Τει[μάρ]χου, καθὼς ὁ [πα]τήρ αὐτοῦ Αρχε[πο]λις διέθετο **Nr. 29**
Άσκλαπιάς: Άσκλαπιάς Φασηλίτις **TEp. 35**
Άσκλαπιάδας: Άσκλαπιάδα Φασηλείτα **TEp. 36**
Άσκληπιάδης: Άσκληπιάδης Ἴππονίκου Φασηλίτης **TEp. 14**, Τισίας Άσκληπιάδου Φασηλίτης **TEp. 16**
Αύξάνων: Αύξάνοτι **Nr. 43**
Άφροδίσιος: Άφροδίσιος <Φ>ασηλίτας **TEp. 32**,
Άφφιανής: Άφφι[ανῆ] **Nr. 41**
Δαμόθεμις: Δαμόθεμις Εύφάνευσ Φασηλήτας **TEp. 19**
Δαμοκράτης: [. . .]άρεος του [Δ]αμοκράτεος **Nr. 42**
Δαμόνεικος: Δαμονείκου Φασηλείτα **TEp. 34**
Δείναρχος: Δεινάρχου Φασηλίτα **TEp. 38**
Δεμετρία: Δημητρία Καρπου **TEp. 3**, Δε[μ]ετρία **Nr. 40**
Δημήτριος: Δημήτριος Φασηλείτας **TEp. 26**, Δημητρίου Φαηλίτα **TEp. 39**
Διοσκουρίδας: Διοσκουρίδας Φασηλείτας **TEp. 26**
Διότειμος: Τυνδαρίς Διοτείμ[ου του φύ]σει Γναίου Λικινίου Μάρκ[ι]ου υἱοῦ, Ρουφε[ίνου] **Nr. 15**, Τυνδαρίς Διοτείμου του φύσει [Γν(αίου)] Λικιννίου, Μάρκου [υἱο]ῦ, Ρουφείνου **Nr. 16**
Δωρίων: Δωρί[ων]ος του Νυμφοδότου **Nr. 37**
Έλλοκράτης: Σωτᾶς Έλλοκράτεος **Nr. 4**
Έπιδηφόρος: Έπιδη[φόρ]ος **Nr. 48**
Έπικρατίδας: Επικρατίδας Αναξι[κρ]άτευσ Ρόδιος **Nr. 38**

- Ἐρμαῖος**: Ἐρμαίου **TEp. 2**, Ἐρμαῖς δις Μ[ο]λέυς ΦΑ **TEp. 3**
- Ἐρμογένης**: Ἐρμογένει Φασηλίτα|ι **TEp. 27**, [Ἐρ]μογένη Φασηλίταν **TEp. 28**
- Εὐκλεία**: Εὐκλείας Φασηλείτιδος **TEp. 40**
- Εὐκρατίδας**: Εὐκρατίδας Ἀκρίτου δις **Nr. 34**, Εὐκρατί[δας] [Ἀκ]ρίτου β' **Nr. 35**, Εὐκ]ρατίδας Ἀ[κρί]του [τοῦ Ἀκρίτου] **Nr. 36**
- Εὐκρατίδης**: Αὐρηλίαν Βεττίαν Εὐκρατίδου τοῦ Ἀπελλᾶ **Nr. 27**
- Εὐκτήμων**: Εὐκτήμω[ν] Φα[ση]λίτης **TEp. 67**
- Εὐνις**: Ε[ὐ]νίδο[ς] Κώμου **TEp. 51**
- Εὐξενίδης**: Εὐξενίδην Εὐπόλιδος **TEp. 60**
- Εὐτυχής**: Αὐρ(ήλιος) Εὐτύχης Μ(άρκου) Αὐ(ρηλίου) Κούρου Κολαλήμεως **TEp. 5**, Εὐτυχής **Nr. 49**
- Εὐτυχιανός**: Εὐ]τυχιανῶ **Nr. 48**
- Εὐφάνης**: Δαμόθεμις Εὐφάνεως **TEp. 19**
- Ζήνων**: Ζήνωνι **Nr. 53**
- Ζωσιμαῖς**: Αὐρ. Πτολεμαῖος ὁ καὶ Ζωσιμαῖς, υἱὸς Αὐρ(ηλίου) Ἀρτεμίδωρου Πτολεμαίου **Nr. 32**
- Ζωσίμος**: Ζωσί[μος] [Ἰά]σονος **Nr. 50**
- Ἡλιόδωρος**: Ἡλιοδώρ[ου] **TEp. 31**
- Ἡρόφιλη**: Ἡροφίλη **Nr. 45**
- Ἡρόφιλος**: Ἡρόφιλος **Nr. 45**, [τ]οῦ Ἡροφίλου Ἰόλη **Nr. 45**
- Θεστοριδας**: Τιμόστρατος Θεστοριδα **TEp. 50**
- Θευγένης**: Θευ[γ]ένης **TEp. 49**
- Θευδώρα**: Θευδώρας Θευδώρου **TEp. 48**
- Θευδώρος**: Θευδώρας Θευδώρου **TEp. 48**
- Ἰάσων**: [Ἰά]σονος **Nr. 50**
- Ἰατροκλῆς**: Ἀθηνόδοτος Ἰατροκλέος **TEp. 57**
- Ἰεροκλῆς**: Ἰεροκλῆς **TEp. 58**
- Ἰόλη**: [τ]οῦ Ἡροφίλου Ἰόλη **Nr. 45**
- Ἰππόνικος**: Ἀσκληπιάδης Ἰππονίκου **TEp. 14**
- Ἰσιγόνη**: Ἰσιγόνη **TEp. 41**
- Ἰστιαῖος**: Ἰστι<α>ῖο **TEp. 18**
- Κάλλων**: Κάλλων Ἀρτεμίδωρου **TEp. 42**
- Κάνωπος**: Ἀριστίωνος τοῦ Κανώπου **Nr. 44**
- Καρπός**: Δημητρία Καρποῦ **TEp. 3**
- Κλέανδρος**: Κλέανδρος **Nr. 5**
- Κλεόμβροτος**: [Κλ]εόμβροτος **Nr. 5**
- Κλεώ**: Κλεώ (μέτοικος) **TEp. 25**
- Κόπρις**: Κόπριος **Nr. 5**
- Κώμος**: Ε[ὐ]νίδο[ς] Κώμου **TEp. 51**
- Λάκιος**: Λακίου **TEp. 21**
- Λαφάνης**: Ἀπολλώ[νι]ος Λαφάνους **TEp. 23**
- Λύκων**: Λύ[κων] **TEp. 68**, Λύκων **TEp. 69**
- Μέλας**: Ἀρτεμίδωρῶι Μέλανος **TEp. 20**
- Μελάνιππος**: Νέστω[ρ] Μελανίππ[ου] **TEp. 66**
- Μενέδαμος**: [Μεν?]έδαμος **TEp. 52**, [Μ]ενέδαμος [Τ]ιμακλείδα **Nr. 39**
- Μέννησσα**: Μέννησσα ἢ καὶ Τερτία Ἐνβρόμου δις **Nr. 22**
- Μνασίμαχος**: Μνασίμαχος **TEp. 70**
- Μοσχίων**: Μοσχίωνα **TEp. 29**
- Μουσαῖος**: Μουσαῖος **TEp. 63**
- Μυρτιλῖς**: Αὐ[ρ]ηλ(ία) Βεττία Κο[λ]αλή-[με]ος δις ἢ κ[αί] | Μυ[ρ]τ[ι] <λ>ῖς **Nr. 27**

Ναῖς: Ναῖς Φρόκλου **Nr. 43**
Νέστωρ: Νέστω[ρ] Μελανίππ[ου] **TEp. 66**
Νέων: Νέων **TEp. 65**
Νίκαια: Νίκαια Φίλωνος **TEp. 43**
Νίκανδρος: Νίκανδρος ὁ Νικίονος **Nr. 2**
Νικάρης: Νικάρης **Nr. 3**
Νικίων: Νίκανδρος ὁ Νικίονος **Nr. 2**
Νικόστρατος: Νικόστρατος Νικοστράτου **TEp. 44**
Νυμφόδοτος: Δωρί[ων]ος τοῦ Νυμφοδότου **Nr. 37**
Οινάνθη: Οινάνθης **TEp. 45**
Πιστοκλής: Πιστοκλεῦς **TEp. 46**
Πολυαίνετος: Πολυαίνετος ὁ Πολυκάρτεος **Nr. 2**
Πολυκάρτης: Πολυαίνετος ὁ Πολυκάρτεος **Nr. 2**
Πολυκράτης: Πολυκράτης **TEp. 24**
Πτολεμαῖος: [Π]τολεμαῖον δις τοῦ Κολαλή[μεος] **Nr. 22**, [ὁ] Πτολεμαῖος **Nr. 22**, Αὐρ. Πτολεμαῖος ὁ καὶ Ζωσιμᾶς, υἱὸς Αὐρ(ηλίου) Ἀρτεμιδώρου Πτολεμαίου **Nr. 32**
Ῥόδιππος: Ῥοδίππου **TEp. 47**
Σύρος: Σύρος **Nr. 40**
Σωτᾶς: Σωτᾶς Ἐλλοκράτεος **Nr. 4**
Τιμακλείδας: [Μ]ενέδαμος [Τ]ιμακλείδα **Nr. 39**
Τιμόδικος: Τιμοδίκου **TEp. 18**
Τιμόστρατος: Τιμόστρατος Θεστοριδα **TEp. 50**
Τιμοφάνης: Τιμοφάνης Ἀρχεπόλιος Φασηλί-της **TEp. 54**
Τισίας: Τισίας Ἀσκληπιάδου **TEp. 16**, Αὐρ(ηλίου) Μόλη<ς> Τροκόν[δου] **Nr. 41**, Αὐρ(ηλίου) Τροκόνδας **Nr. 46**
Τυνδαρίς: Τυνδαρίς Διοτεῖμ[ου] τοῦ φύ]σει Γναίου Λικινίου Μάρκ[ι]ου υἱοῦ, Ρουφεῖνου **Nr. 15**, Τυνδαρίς Διοτεῖμου τοῦ φύσει [Γν(αίου)] Λικιννίου, Μάρκου [υἱο]ῦ, Ρουφεῖνου **Nr. 16**
Φιλώτας: Φιλώτας Φιλώτου **TEp. 17**
Φίλων: Νίκαια Φίλωνος **TEp. 43**
Φρόκλος: Ναῖς Φρόκλου **Nr. 43**
Φρόντων: Φρόντωνος **TLit. 54**, Φρόντων **TLit. 54**
Χαρμίδης: Χαρμίδης **TEp. 64**

b) Latince İsimler

Ammia: Ἀμμία **Nr. 45**
Aurelia: Μαρκ(ία) Αὐρ(ηλία) Μυρμλα, θυγάτηρ Ἀπτεούς Κουκτου **TEp. 4**, Αὐρ(ηλία) Ἀ[φφία] **TEp. 5**, Αὐρηλίαν Βεττίαν Εὐκρατίδου τοῦ Ἀπελλᾶ **Nr. 27**, Αὐρ[ηλ(ία) Βεττία Κο[λ]αλή[μεος] δις ἡ κ[αὶ] Μυρ[ρ]ι[τ]ι[κ]λ[ι]ς [Φ]ασηλεῖτις **Nr. 27**, Αὐρηλία Ἀφφία Κ[ο]λαλήμεος δις Ἐμβρόμου δις, Φασηλεῖτις **Nr. 32**, Αὐρ. [Ἀφφία Κολαλή]μεος δις Ἐμβρόμου δις Φασηλεῖτις **Nr. 33**
Aurelius: Αὐρ(ηλίου) Εὐτύχης Μ(άρκου) Αὐρ(ηλίου) Κούρου Κολαλήμεως **TEp. 5**, Αὐρηλίου | Ζηνικέτου γ' **Nr. 27**, Αὐρηλί[ο]ν Πάνφιλον Ἀπολλωνίου τοῦ Πίγρητο[ς] **Nr. 28**, Αὐρ(ηλίου) Πτολεμαῖος ὁ καὶ Ζωσιμᾶς, υἱὸς Αὐρ(ηλίου) Ἀρτεμιδώρου Πτολεμαίου **Nr. 32**, Αὐρ.] Κούγας Ὀνιάλλεος τοῦ καὶ Πονεσέλμου Κολαλήμεος Φασηλεῖτις **Nr. 33**, Αὐρηλίον Κούγαν, υἱὸν Αὐρηλίου Ὀνιάλλεος τοῦ καὶ Πονεσέλμου Κολαλήμεος, Φασηλίτην **Nr. 34**, Αὐρ(ηλίου) Μόλη<ς> Τροκόν[δου] **Nr. 41**, Αὐρ(ηλίου) Τροκόνδας **Nr. 46**
Gnaius: Τυνδαρίς Διοτεῖμ[ου] τοῦ φύ]σει Γναίου Λικινίου Μάρκ[ι]ου υἱοῦ, Ρουφεῖνου **Nr. 15**, –Τυνδαρίς Διοτεῖμου τοῦ φύσει [Γν(αίου)] Λικιννίου, Μάρκου [υἱο]ῦ, Ρουφεῖνου **Nr. 16**

Licinius: Τυνδαρίς Διοτείμ[ου τοῦ φύ]σει Γναίου Λικινίου Μάρκ[ι]ου υἱοῦ, Ρουφε[ίνου] **Nr. 15**, Τυνδαρίς Διοτείμου τοῦ φύσει [Γν(αίου)] Λικιννίου, Μάρκου [υἱο]ῦ, Ρουφείνου **Nr. 16**
Marcia: Μαρκ(ία) Αὐ(ρηλία) Μυρμλα, θυγάτηρ Ἀττέους Κουκτου **TEp. 4**
Marcus: Τυνδαρίς Διοτείμ[ου τοῦ φύ]σει Γναίου Λικινίου Μάρκ[ι]ου υἱοῦ, Ρουφε[ίνου] **Nr. 15**, Τυνδαρίς Διοτείμου τοῦ φύσει [Γν(αίου)] Λικιννίου, Μάρκου [υἱο]ῦ, Ρουφείνου **Nr. 16**
Rufinus: Τυνδαρίς Διοτείμ[ου τοῦ φύ]σει Γναίου Λικινίου Μάρκ[ι]ου υἱοῦ, Ρουφε[ίνου] **Nr. 15**, Τυνδαρίς Διοτείμου τοῦ φύσει [Γν(αίου)] Λικιννίου, Μάρκου [υἱο]ῦ, Ρουφείνου **Nr. 16**
Tertia: Μέννησσα ἢ καὶ Τερτία Ἐνβρόμου δις **Nr. 22**
Vettia: Αὐρηλίαν Βεττίαν Εὐκρατίδου τοῦ Ἀπελλᾶ **Nr. 27**, Αὐ[ρ]ηλ(ία) Βεττία Κο[λ]αλή[με]ος δις ἢ κ[αὶ] Μυ[ρ]τ[ι] <λ>ίς [Φ]ασηλείτις **Nr. 27**

c) Yerli İsimler

Ἄπτης: Μαρκ(ία) Αὐ(ρηλία) Μυρμλα, θυγάτηρ Ἀττέους Κουκτου **TEp. 4**
Ἀφφαροῦτις: Ἀφφαροῦτ<ι> **Nr. 41**
Ἀφφία: Αὐ(ρηλία) Ἀ[φφία] **TEp. 5**, Αὐρηλία Ἀφφία Κ[ο]λαλήμεος δις Ἐμβρόμου δις, Φασηλείτις **Nr. 32**, Αὐρ. [Ἀφφία Κολαλήμ]εος δις Ἐμ[β]ρόμου δις Φασηλείτις **Nr. 33**
Ἐμβρομος: Αὐρηλία Ἀφφία Κ[ο]λαλήμεος δις Ἐμβρόμου δις, Φασηλείτις **Nr. 32**, Αὐρ. [Ἀφφία Κολαλήμ]εος δις Ἐμ[β]ρόμου δις Φασηλείτις **Nr. 33**, Μόλητα Κολαλήμεος τοῦ Ἐνβρόμου **Nr. 40**
Ἐνβρομος: Μέννησσα ἢ καὶ Τερτία Ἐνβρόμου δις **Nr. 22**
Ζηνίκετης: Αὐρηλίου | Ζηνικέτου γ' **Nr. 27**
Κολάλημις: Αὐρ(ήλιος) Εὐτύχης Μ(άρκου) Αὐ(ρηλίου) Κούρου Κολαλήμεως **TEp. 5**, [Π]τολεμαῖον δις τοῦ Κολαλή[μεος] **Nr. 22**, [Κ]ολάλη[μιν] ἐξάκις **Nr. 25**, Αὐ[ρ]ηλ(ία) Βεττία | Κο[λ]αλή[με]ος δις ἢ κ[αὶ] | Μυ[ρ]τ[ι] <λ>ίς **Nr. 27**, Αὐρηλία Ἀφφία Κ[ο]λαλήμεος δις Ἐμβρόμου δις, **Nr. 32**, Αὐρ. [Ἀφφία Κολαλήμ]εος δις Ἐμ[β]ρόμου δις **Nr. 33**, [Αὐρ.] Κούγας Ὀνιάλλεος τοῦ καὶ Πονεσέλμου Κολα[λήμ]εος **Nr. 33**, Αὐρήλιον Κούγαν, υἱὸν Αὐρηλίου Ὀνιάλλεος τοῦ καὶ Πονεσέλμου Κολαλήμεος **Nr. 34**, Μόλητα Κολαλήμεος τοῦ Ἐνβρόμου **Nr. 40**
Κούγας: [Αὐρ.] Κούγας Ὀνιάλλεος τοῦ καὶ Πονεσέλμου Κολα[λήμ]εος Φασηλείτης **Nr. 33**, Αὐρήλιον Κούγαν, υἱὸν Αὐρηλίου Ὀνιάλλεος τοῦ καὶ Πονεσέλμου Κολαλήμεος, Φασηλίτην **Nr. 34**
Κουκτος: Μαρκ(ία) Αὐ(ρηλία) Μυρμλα, θυγάτηρ Ἀττέους Κουκτου **TEp. 4**
Κοῦρος: Αὐρ(ήλιος) Εὐτύχης Μ(άρκου) Αὐ(ρηλίου) Κούρου Κολαλήμεως **TEp. 5**
Μόλης: Ἐρμαῖς δις Μ[ο]λέυς ΦΑ **TEp. 3**, Μόλητα Κολαλήμεος τοῦ Ἐνβρόμου **Nr. 40**, Αὐρ(ήλιος) Μόλη<ς> Τροκόν[δου] **Nr. 41**
Μυρμλα: Μαρκ(ία) Αὐ(ρηλία) Μυρμλα, θυγάτηρ Ἀττέους Κουκτου **TEp. 4**
Ὀνιαλλίς: [Αὐρ.] Κούγας Ὀνιάλλεος τοῦ καὶ Πονεσέλμου Κολα[λήμ]εος **Nr. 33**, Αὐρήλιον Κούγαν, υἱὸν Αὐρηλίου Ὀνιάλλεος τοῦ καὶ Πονεσέλμου Κολαλήμεος **Nr. 34**
Ὀξέα: Ὀξέαν **TEp. 9**
Πονέσελμος: [Αὐρ.] Κούγας Ὀνιάλλεος τοῦ καὶ Πονεσέλμου Κολα[λήμ]εος **Nr. 33**, Αὐρήλιον Κούγαν, υἱὸν Αὐρηλίου Ὀνιάλλεος τοῦ καὶ Πονεσέλμου Κολαλήμεος **Nr. 34**
Τρέβημις: Τρέβημις **Nr. 40**
Τροκόνδας: [Τ]ροκόνδας **Nr. 40**,

d) Şahıs İsimlerine ait Fragmentler

Ἀθανα[--]	Ἀντώ[- -]	Λια[. . .]
Ἀθανα[-] Nr. 53	Ἀντώ[- -] Nr. 53	Λια[. . .] Nr. 60
ἈΡ[.....]	[...]γέννης	[.....]εου
ἈΡ[.....] Φα]σηλι[τ...] TEp. 59	[...]γέννης Nr. 5	[.]εου Φασηλίτης μέτοκος

[...]δάμου [- - - - - ο]υ [- - - - -]ου
 [...]δάμου Φα[σ]η[λί]τα **TEp. 51** [- - - ο]υ Φασηλίτα **TEp. 53** [- - -]ου Φασηλίτ[ης] **TEp. 62**

Çoğrafik ve Ethnik Adlar

Αθηναίος: τ[ὸν] δήμον τὸν Αθηναίων **TEp. 59**, εἶναι δ[ὲ] αὐτὸν πρόξενο]ν καὶ εὐεργ[έτην] τοῦ δήμου] τοῦ Αθηναίων] **TEp. 59**, διατελεῖ [ε]ὔνους ὦν τῶι δήμωι τῶι Αθην[α]ίων **TEp. 60**, διατελεῖ φιλοτιμούμεν[ος] εἰς τὴν βουλήν καὶ τὸν δήμον τὸν Αθηναίων **TEp. 60**

Αθήνησι: ὅτι ἄμ με[ν] Αθ[ή]νησι ξυ[μ-β]όλαιον γένηται [πρὸς Φ]ασηλιτ[ῶ]ν τινα, Αθ[ή]ν[η]σι τὰς δ[ί]κας γίνεσθαι παρ[ὰ] τῶι πο]λεμάρχωι **TEp. 55**, εἶναι [αὐτὸ]ν ἰσοτελῆ καὶ αὐτὸν καὶ [ἐκ]γόνους καὶ οἰκίας αὐτοῖς [εἶναι] ἔγκτησιν Αθ[ή]νησιν **TEp. 60**

Ἀκαλισεύς: Ακαλισέω[ν] ἢ βουλή καὶ ὁ δήμ[ος] **Nr. 12**

Βιθυνία: ἀνθύπατον Πόντου καὶ Βειθυνίας (Voconius Saxa Fidus) **Nr. 23**

Δελφοί: ἄδε Δελφοῖς **TEp. 18**

Κορδαλλεύς: [Κορ]δαλλέων ἢ [βουλ]ή καὶ ὁ δήμ[ος] **Nr. 13**

Κόσαρα: ἀπὸ Κοσάρων [τ]ῆς Μναρικής εἰς Φασήλιδ[α] **TEp. 10**

Κώρυκος: ἀπὸ Κωρύκου εἰς Φασήλιδ[α] **TEp. 10**

Λυκία: οἱ ἐν τοῖς τῆς Λυκίας ὁρίοις ὑπάρχοντες ὑπάρχοντες, ὅσα τε μετὰ ταῦτα Λυκίοις δεδομένα τε καὶ ἀποκαθεσταμένα ἐστίν **TEp. 12**, οἱ ἐν τοῖς τούτων τῶν πολιτειῶν ὄντες μετὰ Λυκίων ἔστωσαν **TEp. 12**

Λύκιος: τὸ κοινὸν τῶν Λυκίων **TEp. 61**, ὑποφύλαξαντα τοῦ Λυκίων ἔθνους **Nr. 22**, ἐπαρχειῶν Λυκίας καὶ Παμφυλίας, ὑπάθου ἀποδεδειγμένου, ἢ γερουσία **Nr. 23**, Κ(οίντων) Οὐοκώνιον, Σέξτου υἱόν, [Ρωμυ]-λία Σάξαν Φεῖδον, ὑπατον ἀποδεδε[ιγ-μέ]νον, πρεσβευτὴν καὶ ἀντιστράτηγον τοῦ Σεβαστοῦ ἐπαρχειῶν Λυκίας καὶ Πανφυλίας **Nr. 23**, [. . .] Ρ]οῦφον [τὸν κράτι]στον [ἐπί-τρο]πον Λυ[κίας] Παμ]φυλίας **Nr. 24**, πολε[ι]-τευόμενον καὶ ἐν ταῖς κ]ατὰ [Λυκί]αν πόλεσι π[ά]σαις [χαρισ]άμενον **Nr. 26**

Μακεδονία: ἀντιστράτηγον ἐπαρχείας Μακεδονίας (Voconius Saxa Fidus) **Nr. 23**,

Μαρωνίτης: Κάλλιππος Παντοκρατίδου Μαρωνίτης **Nr. 30**

Μελανίππιον: Μελανιππιωτῶν τῆι πόλει **TEp. 7**, τῆς πόλεως τῆς Μελανιππιωτῶ[ν] **TEp. 7**

Μνάρα: Μαρκία Αὐ(ρηλία) Μυρμλα, θυγάτηρ Ἀττέους Κουκτου, Φασηλείτις ἀπὸ Μνάρων **TEp. 4**

Μναρική: ἀπὸ Κοσάρων [τ]ῆς Μναρικής εἰς Φασήλιδ[α] **TEp. 10**

Μυρεύς: Ὀπραμόαν Ἀπολλωνίου δις τοῦ Καλλιᾶδου Ῥοδιαπολείτην καὶ Μυρέα καὶ Φασηλείτην **Nr. 26**

Ὀλυμπηνή: Αὐ(ρηλία) Ἀπφία τῆ καὶ Τάτα Γα[ίου] | [...]ος Ὀλυμ(πηνή) **TEp. 9**, γυναῖκα Βίου Μ[.....]ου Ὀξέαν Φασηλείτιν καὶ Ὀλυμ[π]ηνήν **TEp. 9**, Ὀλυμπηνῆ **Nr. 48** **Ὀλυμπηνός**: Αὐ(ρήλιος) Ἀρτεΐμας ὁ καὶ Ἰερώνυμος Ἀρτεΐμου τοῦ Διοτεΐμου Ὀλυμπηνός **TEp. 9**, Ὀλυμ[π]ηνός **Nr. 48**,

Παμφυλία: ἐπαρχειῶν Λυκίας καὶ Παμ-φυλίας, ὑπάθου ἀποδεδειγμένου, ἢ γερουσία **Nr. 23**, Κ(οίντων) Οὐοκώνιον, Σέξτου υἱόν, [Ρωμυ]λία Σάξαν Φεῖδον, ὑπατον ἀποδε-δε[ιγμέ]νον, πρεσβευτὴν καὶ ἀντιστράτηγον τοῦ Σεβαστοῦ ἐπαρχειῶν Λυκίας καὶ Πανφυλίας **Nr. 23**, [.] Ρ]οῦφον [τὸν κράτι]στον [ἐπίτρο]πον Λυ[κίας] Παμ]φυλίας **Nr. 24**

Περγαμηνός: Δημόφιλος Περγ[α]μηνός] **Nr. 30**.

Πόντος: ἀνθύπατον Πόντου καὶ Βειθυνίας (Voconius Saxa Fidus) **Nr. 23**

Ῥοδιαπολίτης: Ὀπραμόαν Ἀπολλωνίου δις τοῦ Καλλιᾶδου Ῥοδιαπολείτην καὶ Μυρέα καὶ Φασηλείτην **Nr. 26**

Ῥόδιος: εἰς τὴν τοῦ δήμου τῶν] Ῥοδίων φιλίαν καὶ συμμαχίαν **TEp. ****, Ἐπικρατίδας

Ἀναξι[κρ]άτευσ Ῥόδιος **Nr. 38**

Τελμησσός· Τελμησσός **TEp. 12**

Σελγύς· Ἀπολλώνιος Σελγέ[υς] **TEp.30**

Σόλυμοι· Φασηλίται ἀπὸ Σολύμων τᾶι Ἀθαναίαι τᾶι Λινδίαι **TEp. 21**

Τένεδος· ἐν Τενεδῶ χρημάτω[ν] **TEp. 1**, εἰς Τέν[εδον] **TEp. 1**, Ἐρμαῖς δις Μ[ο]λέυς ΦΑ ἀπὸ π[ό]λε[ω]ς Τ[ένεδου] **TEp. 3**

Τενέδιος· πάντων Τενεδ[ίων] **TEp. 1**

Τρεβενδάτης· Α[ύρ](ἡλίου) [Μο]λέους Τρε-βε[νδάτης] **TEp. 2**

Φάσηλις· τῆ Φασηλιτῶν πόλει **TEp. 5**, ἀπὸ Κοσάρων [τ]ῆς Μναρικής εἰς Φασηλίδ[α] **TEp. 10**, ἀπὸ Κωρούκου εἰς Φασηλίδ[α] **TEp. 10**, Φάσηλις **TEp. 12**, Φασηλίδι **TEp. 13**

Φασηλίτης· εἰς Φασηλίτα **TEp. 1**, Ἐρμαῖς δις Μ[ο]λέυς ΦΑ ἀπὸ π[ό]λε[ω]ς Τ[ένεδου] **TEp. 3**, Μαρκία) Αὐ(ρηλία) Μυρμλα, θυγάτηρ Ἀττέους Κουκτου, Φασηλείτις ἀπὸ Μνάρων **TEp. 4**, Ἀπολλώνιος Ἀπολλωνίου Φασηλίτης **TEp. 7**, γυναῖκα Βίου Μ[.....]ου Ὄξέαν Φασηλείτιν καὶ Ὀλυμ[π]ηνήν **TEp. 9**, (Φασηλε? / Κυανε?)ιτῶν [βουλή] δῆμω χαίρειν **TEp. 11**, τῆ Φασηλιτῶν **TEp. 11**, Ἀσκληπιάδης Ἴππονίκου Φασηλίτης **TEp. 14**, [.....]εου Φασηλίτης μέτοκος **TEp. 15**, Τισίας Ἀσκληπιάδου Φασηλίτης **TEp. 16**, Φιλώτας Φιλώτου Φασηλίτης **TEp. 17**, Φασελίτας τὸν πελανὸν διδόμεν **TEp. 18**, Δαμόθεμις Εὐφάνευσ Φασηλήτας **TEp. 19**, Ἀρτεμιδώρωι Μέλανος Φασηλίτη **TEp. 20**, Φασηλίται κράνη καὶ δρέπανα, ἐφ' ὧν ἐπεγέγραπτο· "Φασηλίται ἀπὸ Σολύμων τᾶι Ἀθαναίαι τᾶι Λινδίαι **TEp. 21**, ὑπὸ τοῦ δάμου] τοῦ Φασηλιτᾶν **TEp. 22**, Ἀπολλῶ[ν]ιος Λαφάνους Φασηλίτης **TEp. 23**, Πολυκράτης Φασηλίτας **TEp. 24**, Κλεὼ Φασηλίτις μέτοκος **TEp. 25**, Διοσκουρίδας Φασηλείτας **TEp. 26**, Δημήτριος Φασηλείτας **TEp. 26**, Ἐρμο[γ]έ[ν]ει Φασηλίται μετοίκω **TEp. 27**, [Ερ]μογένη Φασηλίταν **TEp. 28**, Μοσχίωνα Φασηλίταν **TEp. 29**, Ἀγαθάνορος Φασηλίτ[α] **TEp. 30**, [τὸν δεῖνα Φ]ασηλίτα[ν] **TEp. 31**, Ἀφροδίσιος <Φ>ασηλίτας **TEp. 32**, Δαμονεῖκου Φασηλείτα **TEp. 34**, Ἀσκλα-πιάδα Φασηλείτα **TEp. 36**, Δεινάρχου Φασηλίτα **TEp. 38**, Δημητρίου Φασηλίτα **TEp. 39**, Κάλλων Ἀρτεμιδώρου Φασηλίτης **TEp. 42**, Νικόστρατος Νικοστράτου Φασηλίτας **TEp. 44**, Πιστοκλεῦς Φασηλίτα. **TEp. 46**, Ῥοδίππου Φασηλίτα **TEp. 47**, Θευ[γ]ένης Φασηλιτ[ί]τας **TEp. 49**, Τιμόστρατος Θεστορι-δα <Φ>ασ<η>λ<ι>τα[ς] **TEp. 50**, [Μεν?]έδαμος Φασηλίτας **TEp. 52**, [- - - ο]υ Φασηλίτα **TEp. 53**, Τιμοφάνης Ἀρχεπόλιος Φασηλίτης **TEp. 54**, τοῖς Φασηλίταις τὸ ψ[ήφ]ι[σμα] ἀν]αγράψαι **TEp. 55**, [πρὸς Φ]ασηλιτ[ῶ]ν τινα **TEp. 55**, Φασελίται **TEp. 56**, Ἀθηνόδοτος Ἰατροκλέος Φασηλίτο **TEp. 57**, Ἴεροκλῆς Φασηλιτῆς **TEp. 58**, ἈΡ[..... Φα]σηλιτ[.....] **TEp. 59**, Εὐξενίδην Εὐπόλιδος Φασηλίτην **TEp. 60**, ὁ δῆμος ὁ Φασηλιτῶν **TEp. 61**, [- - - -]ου Φασηλιτῆς **TEp. 62**, Φασηλίται Μουσαῖος **TEp. 63**, Χαρμίδης Φασηλίτης **TEp. 64**, Νέων Φασηλιτῆς **TEp. 65**, Νέσω[ρ] Μελανίππου] Φασηλίτης **TEp. 66**, Εὐκτῆμω[ν] Φασηλιτῆς **TEp. 67**, Λύ[κων] Φασηλίτης **TEp. 68**, Λύκων Φασηλίτης **TEp. 69**, Μνασίμαχος Φασηλίτας **TEp. 70**, τοῖς πρέσβεσι τοῖς Φασηλιτᾶν **Nr. 1**, Φασηλιτᾶν οὐστινάς κα Μ[α]ύσσωλλος γράφηται **Nr. 1**, ἐκτίνοντον δὲ κ[α]ταδικας Μαύσσωλλος Φασηλιτ[ι]ταις καὶ Μαυσσώλλωι Φασηλιτᾶν **Nr. 1**, μὰν ἐμμε]νεῖν τοῖς ὠμολογημένοις ποτὶ [Φασηλίτας **Nr. 1**, δίκας [δόμεν Μαύσσωλλον Φασηλίταις καὶ Φασηλίτας Μαυσ[σώλλωι, καθ' ὃ κα Φασηλίτα]ι καὶ Μαύσσωλλος ὁμολογήσων[τι] **Nr. 1**, Φασηλιτῶν ἢ βουλή [καὶ ὁ δῆμος **Nr. 6**, Φ[αση]λιτῶν βουλή καὶ ὁ δῆμος **Nr. 9**, Φασηλιτῶν ἢ βουλή καὶ ὁ δῆμος **Nr. 11**, Φασηλιτῶν ἢ βουλή [καὶ ὁ δῆμος] **Nr. 14**, σω[τῆρι] τοῦ] σύμπαντος κόσμου καὶ [τῆς] πατριδ[ος, τῆς] πόλε[ω]ς Φασηλιτῶν (Hadrianus) **Nr. 15**, Φασηλιτῶν ἢ βο[υ]λ[ή] καὶ ὁ δῆμος] **Nr. 18**, Φασηλιτῶν ἢ βουλή καὶ ὁ δῆμος **Nr. 22**, [Φαση]λεί[των] ἢ βουλή καὶ ὁ [δῆμος] τὸν εὐ[εργέ]την ἐν πᾶ[σιν] **Nr. 24**, Φασηλιτῶν ἢ βουλή καὶ ὁ δῆμος ἐτείμησεν **Nr. 25**, [Κ]ολάλη[μιν] ἐξάκις Φασηλείτη[ν] **Nr. 25**, Ὀπραμόαν Ἀπολλωνίου δις τοῦ Καλλιᾶδου Ῥοδιαπολείτην καὶ Μυρέα καὶ Φασηλείτην, **Nr. 26**, τοῦ ἀξιολογωτάτου Αὐρηλίου Ζηνικέτου γ' Φασηλιτίτου **Nr. 27**, [Φαση]λιτῶν ἢ πόλι[ς] **Nr. 29**, Αὐρ(ῆλιος) Πτολεμαῖος ὁ καὶ Ζωσιμᾶς, υἱὸς Αὐρηλίου Ἀρτεμιδώρου Πτολεμαίου, Φασηλείτης **Nr. 32**, [Αὐρ.] Κούγας Ὀνιάλλεος [τοῦ κα]ι Πονεσέλμου Κολα[λή]με]ος Φασηλείτης **Nr. 33**, Αὐρηλίον Κούγαν, υἱὸν

Αύρηλιου Ὀνιάλλεος τοῦ καὶ Πονεσέλμου Κολαλή-μεος, Φασηλίτην **Nr. 34**, Εὐκρατίδας Ἀκρίτου δὶς, Φασηλίτης] **Nr. 34**, Εὐκρατίδας Ἀκρίτου β' Φασηλίτης] **Nr. 35**, τοῦ Εὐκρατίδου,] [Φασηλίτην **Nr. 36**, Εὐκρατίδας Ἀκρίτου [τοῦ Ἀκρίτου] Φασηλείτης **Nr. 36**, Μόλητα Κολαλήμεος τοῦ Ἐνβρόμου, Φασηλίτην **Nr. 40**

Φασηλίτις: τῆ γυναικ[ι - - - -] Ἐρμαίου Φα[ση]η[λ]ειτ[ί]δι **TEp. 2**, [Α]ρτεμισία Φασηλίτις **TEp. 33**, Ἀρτεμοῦς Φασηλείτιδος **TEp. 34**, Ἀσκαπιάς Φασηλίτις **TEp. 35**, Ἀθανοκλείας Φασηλίτιδος] **TEp. 37**, Εὐκλείας Φασηλείτιδος **TEp. 40**, Ἰσιγόνη Φασηλίτις **TEp. 41**, Νίκαια Φίλωνος Φασηλίτις **TEp. 43**, Οἰνάνθης Φασηλείτιδος **TEp. 45**, Θεωδώρας Θεωδώρου Φασηλίτιδος **TEp. 48**, Ε[ὐ]νίδος] Κώμου Φ[αση]ηλίτιδος **TEp. 51**, Μέννησσα ἢ καὶ Τερτία Ἐνβρόμου δὶς Φασηλείτις **Nr. 22** Αὐρηλίαν Βεττίαν Εὐκρατίδου τοῦ Ἀπελλά Φασηλείτιν **Nr. 27** Αὐ[ρη]η(ία) Βεττία Κο[λ]αλή[με]ος δὶς ἢ κ[αί] Μυ[ρ]τ[ι] <λ>ίς [Φ]ασηλείτις **Nr. 27**, ἡ ἀξιολογώτατη Αὐρηλία Ἀφφία Κ[ο]λαλή-μεος δὶς Ἐμβρόμου δὶς, Φασηλείτις **Nr. 32**, ἡ ἀξιολογώτατη γυν[ή] Αὐρ. [Ἀφφία Κολα-λή]μεος δὶς Ἐμ[βρόμου] δὶς Φασηλείτις **Nr. 33**,

Φωκαεύς: Δημήτριος Μενίππου Φωκαεύς **Nr. 30**

Χίος: καθάπερ Χίους **TEp. 55**

Χῶμα: Χῶμα **TEp. 12**

İmparator, Kral ve Diğer Önemli Kişiler

Kral ve Kraliçe

Kleopatra: βασιλεῖ Πτολεμαίωι καὶ βασιλίσσηι Κλεοπάτραι τῆι ἀδελφῆι καὶ βασιλίσσηι Κλεοπάτρα[ι] τῆι γυναικί **TEp. 66**

Ptolemaios: βασιλεῖ Πτολεμαίωι καὶ βασιλίσσηι Κλεοπάτραι τῆι ἀδελφῆι καὶ βασιλίσσηι Κλεοπάτρα[ι] τῆι γυναικί **TEp. 66**

İmparatorlar ve Aileleri

Caesar: Γαῖος Καῖσαρ ὁ αὐτοκράτωρ **TEp. 12**

Vespasianus: [Αὐτοκράτορα Καίσαρ]α Οὐεσ-πασιανὸν Σεβαστόν τὸν σωτήρα τῆς [οἰκου]μένης **Nr. 6**

Domitianus: Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ, θεοῦ Οὐεσπασιανοῦ υἱός, [[Δομετιανὸς Σεβαστός] ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ γ', αὐτοκράτωρ τὸ κβ', ὑπάτος τὸ ις', τειμητῆς διηνεκῆς, πατὴρ πατρίδος **Nr. 7**

Plotina: θεᾶ Πλωτείνη **Nr. 10**

Traianus: Αὐτοκράτο[ρα Καίσαρα, θεοῦ Νέρου]α υἱόν, [Τραιανὸν Σεβαστόν **Nr. 8**; [Αὐτοκράτορα Καίσαρα Τραιαν]ὸν Δ[ακικόν Π]αρθικὸν **Nr. 9**, δῶροις στρατιωτικοῖς ὑπὸ θεοῦ Τραιανοῦ ἐν τῶι Παρθικῶ πολέμῳ δωρηθέντα (Voconius Saxa Fidus) **Nr. 23** **Hadrianus**: Αὐτοκράτορι θεοῦ Τραιανοῦ Παρθικο[ῦ υἱῶ, θεοῦ] Νέρουα υἱωνῶι, Τραι[α]νῶι

Ἀδριανῶι Καίσαρι Ὀλυμπίωι|Σεβαστῶι ἀρχιερεῖ μέγιστῶι δημαρχικῆ[ς ἐξουσίας τὸ] ιέ ὑπάτῶι τὸ γ' πατρὶ πατ[ρίδ]ος τῶι σωτῆρι καὶ εὐεργέτῃ τοῦ σύμ[παντος] κόσ[μου] **Nr. 11**, Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τραιανῶ Ἀδριανῶ Σεβαστῶι πατρὶ πατρίδος, Ὀλυμπίῳ, σωτῆ[ρι] τοῦ κόσμου **Nr. 12**, [Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τραιανῶ Ἀδριανῶ Σεβαστῶ]πατρὶ πατρίδος, Ὀλυμπίῳ, σωτῆ[ρι] τοῦ κόσμου **Nr. 13**, [Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τραιανῶ Ἀδριανῶ Σεβαστῶ]πατρὶ πατρίδος, Ὀλυμπίῳ, σωτῆ[ρι] τοῦ κόσμου **Nr. 14**, [Αὐτοκράτορι Καίσαρι], θεοῦ Τραιανοῦ Παρθικ[οῦ] υἱῶ, θεοῦ Νέρουα υἱωνῶ, Τραιανῶι Ἀδριανῶι Σεβαστῶι ἀρχιερεῖ [μ]εγίστῶι, δημαρχικῆς ἐξουσία[ς τὸ] ιε', ὑπάτῶ τὸ [γ'], πατρὶ [πατρίδ]ος, Ὀλυμπίῳ, σω[τῆ]ρι τοῦ σύμπαντος κόσμου καὶ [τῆς] πατρίδ[ος] **Nr. 15**, [Αὐτοκράτορα Καίσαρα], θεοῦ Τραιαν[οῦ] Παρθικ[οῦ] υἱῶ, θεοῦ Νέρουα [υ] υἱωνόν, Τραιανόν. Ἀδριανόν Σεβαστόν, Ὀλύμπιον σωτήρα τῆς οἰκουμένης **Nr. 16**

Paulina: Παυλείνα Σεβαστῆ **Nr. 17**

Antoninus Pius: Αὐτοκράτορα Καίσαρα Τίτον Αἴλιον Ἀδριανὸν Ἀντωνεῖνον Σεβαστὸν Εὐσεβῆ **Nr. 18**; Αὐτοκράτωρ Καίσαρ, θεοῦ Ἀδριανοῦ υἱός, θεοῦ Τρ[αιανοῦ Παρθικοῦ υἱ]ωνός, θεοῦ [Νέρου]α ἔγγονος, Τίτος Αἴλιος Ἀδριανὸς Ἀντωνεῖνος Σεβαστός] **Nr. 19**

Caracalla: Αὐτοκράτορα Καίσαρα Μάρκον Αὐρήλιον Σευῆρον Ἀντωνῖνον Εὐσεβῆ Εὐτυχή Σεβαστὸν **Nr. 20**

Dijerleri

Artemisia: ὄρκους δὲ δόντον τοῖς πρέσβεισι τοῖς Φασηλιτᾶν Μαύσσωλλος καὶ Ἀρτεμισία **Nr. 1**

Mausollos: ὄρκους δὲ δόντον τοῖς πρέσβεισι τοῖς Φασηλιτᾶν Μαύσσωλλος καὶ Ἀρτεμισία **Nr. 1**, Φασηλιτᾶν οὐστίνας καὶ Μαύσσωλλος γράψεται **Nr. 1**, ἐκτίνοντον δὲ καταδίκας Μαύσσωλλος Φασηλίταις καὶ Μαυ-σώλλωι Φασηλιτᾶν **Nr. 1**, δίκας [δόμειν Μαύσσωλλον Φασηλίταις καὶ Φασηλίτας Μαυσ[σώλλωι, καθ' ὃ κα Φασηλίτα]ι καὶ Μαύσσωλλος ὁμολογήσων[τι] **Nr. 1**

G. Avidius Celer: Γναίου Αὐιδίου Κέλερος [Φισκιλλί]νου Φίρμ[ο]υ **Nr. 6**

[.... R]ufus: [. Ρ]οῦφον [τὸν κράτι]στον [ἐπίτρο]πον Λυκίας Παμφυλίας **Nr. 24**

Q. Voconius Saxa Fidus: Κ(οίντον) Οὐοκώνιον Σάξαν Ἀμυντιανον, υἱὸν Κ(οίντου) Οὐοκωνίου Σάξα Φεΐδου, πρεσβευτοῦ καὶ ἀντιστρατήγου τοῦ Σεβαστοῦ. **Nr. 23**, Κ(οίντον) Οὐοκώνιον, Σέξτου υἱόν, [Ρωμ]υλία Σάξαν Φεΐδον, ὑπατον ἀποδεδε[ιγμέ]νον, πρεσβευτὴν καὶ ἀντιστράτηγον τοῦ Σεβαστοῦ ἐπαρχειῶν Λυκίας καὶ Πανφυλίας **Nr. 23**

Roma İmparatorlarına İşaret Eden İfadeler

ἀρχιερεὺς μέγιστος: ἀρχιερεὺς μέγιστος (Domitianus) **Nr. 7**, ἀρχιερεὶ μεγίστωι (Hadrianus) **Nr. 11**,

ἀρχιερεὶ [μ]εγίστωι (Hadrianus) **Nr. 15**

αὐτοκράτωρ: Γαίος Καίσαρ ὁ αὐτοκράτωρ **TEp. 12**, –[Αὐτοκράτορα Καίσαρ]α Οὐεσπασιανὸν Σεβαστὸν τὸν σωτῆρα τῆς [οἰκου]μένης **Nr. 6**, Αὐτοκράτωρ Καίσαρ, θεοῦ Οὐεσπασιανοῦ υἱός, [[Δομετιανὸς Σεβαστός]].... αὐτοκράτωρ τὸ κβ **Nr. 7**, [Αὐτοκράτο]ρα Καίσαρα, θεοῦ Νέρου]α υἱόν, [Τραιανὸν Σεβαστὸν] **Nr. 8**, [Αὐτοκράτορα Καίσαρα Τραιαν]ὸν Δ[ακικόν Παρ]θικόν **Nr. 9**, Αὐτοκράτορι θεοῦ Τραιανοῦ Παρθικοῦ υἱῶι, θεοῦ Νέρου]α υἱωνῶι, Τραι[α]νῶι Ἀδριανῶι Καίσαρι Ὀλυμπίωι Σεβαστῶι **Nr. 11**, Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τραιανῶ Ἀδριανῶ Σεβα[στῶ] **Nr. 12**, [Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τραιανῶ Ἀδριανῶ Σεβαστῶ] **Nr. 13**, [Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τραιανῶ Ἀδριανῶ Σεβαστῶ] **Nr. 14**, [Αὐτοκράτορι Καίσαρι], θεοῦ Τραιανοῦ Παρ[θικ]οῦ υἱῶι, θεοῦ Νέρου]α υἱωνῶ, Τραιανῶι Ἀδριανῶι Σ[εβ]αστῶι **Nr. 15**, [Αὐτοκράτορα Καίσαρα], θεοῦ Τραιαν[οῦ] Παρθικοῦ υἱό[ν], θεοῦ Νέρου]α υἱωνόν, Τραιανόν. Ἀδριανὸν Σεβαστὸν, Ὀλύμπιον **Nr. 16**, Αὐτοκράτορα Καίσαρα Τίτον Αἴλιον Ἀδριανὸν Ἀντωνεῖνον Σεβαστὸν Εὐσεβῆ **Nr. 18**, Αὐτοκράτωρ Καίσαρ, θεοῦ Ἀδριανοῦ υἱός, θεοῦ Τρ[αιανοῦ Παρθικοῦ υἱ]ωνός, θεοῦ [Νέρου]α ἔγγονος, Τίτος Αἴλιος Ἀδριανὸς Ἀντωνεῖνος Σεβαστός] **Nr. 19**, Αὐτοκράτορα Καίσαρα Μάρκον Αὐρήλιον Σευῆρον Ἀντωνῖνον Εὐσεβῆ Εὐτυχή Σεβαστὸν **Nr. 20**

δεσπότης: [τ]ους δεσπότης τῆς οἰκουμένης **Nr. 21**

δημαρχικὴ ἐξουσία: δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ γ' (Domitianus) **Nr. 7**, δημαρχικῆ[ς ἐξουσίας τὸ] ιε' (Hadrianus) **Nr. 11**, δημαρχικῆς ἐξουσία[ς τὸ] ιε' (Hadrianus) **Nr. 15**

ἐπιβάσις: ὑπ[έ]ρ τῆς ἐπιβάσεως αὐτοῦ (Hadrianus) **Nr. 12**, ὑπέρ τῆ[ς ἐπιβ]άσεος αὐτοῦ (Hadrianus)

Nr. 13, ὑπέρ τῆς ἐπιβάσεως αὐτοῦ (Hadrianus) **Nr. 14**

ἐπιφανής: εἰς τὸν ἐπιφανέστατον τόπον **TEp. 7**

εὐεργετής: εὐεργέτη τοῦ σύμ[μ]παντός κόσ[μ]ου (Hadrianus) **Nr. 11**,

εὐσεβής: Αὐτοκράτορα Καίσαρα Τίτον Αἴλιον Ἀδριανὸν Ἀντωνεῖνον Σεβαστὸν Εὐσεβῆ **Nr. 18**,

Αὐτοκράτορα Καίσαρα Μάρκον Αὐρήλιον Σευῆρον Ἀντωνῖνον Εὐσεβῆ Εὐτυχή Σεβαστὸν **Nr. 20**

εὐτυχής: Αὐτοκράτορα Καίσαρα Μάρκον Αὐρήλιον Σεῦηρον Ἀντωνῖνον Εὐσεβῆ Εὐτυχή Σεβαστόν **Nr. 20**

θεά: θεᾶ Πλωτεῖνη **Nr. 10**

θεός: Αὐτοκράτωρ Καίσαρ, θεοῦ Οὐεσπασιανοῦ υἱός, [[Δομετιανός Σεβαστός]] **Nr. 7**; [Α]ὐτοκράτο[ρα Καίσαρα, θεοῦ Νέρο]υα υἱόν, [Τραιανόν Σεβαστόν] **Nr. 8**, Αὐτοκράτορι θεοῦ Τραιανοῦ Παρθικοῦ υἱῶι, θεοῦ] Νέρουαι υἱωνῶι, Τραι[α]νῶι Ἀδριανῶι Καίσαρι Ὀλυμπίωι|Σεβαστῶι **Nr. 11**, [Αὐτοκράτορι Καίσαρι] θεοῦ Τραιανοῦ Παρ[θικ]οῦ υἱῶι, θεοῦ Νέρουα υἱωνῶ, Τραιανῶι Ἀδριανῶι Σ[εβ]αστῶι, **Nr. 15**, [Αὐτοκράτορα Καίσαρα], θεοῦ Τραιαν[οῦ] Παρθικοῦ υἱό[ν], θεοῦ Νέρουα {ι} υἱωνόν, Τραιανόν. Ἀδριανόν Σεβαστόν, Ὀλύμπιον **Nr. 16**, Αὐτοκράτωρ Καῖσα[ρ, θεοῦ Ἀδριανοῦ] υἱός, θεοῦ Τρ[αιανοῦ Παρθικοῦ υἱ]ωνός, θεοῦ [Νέρουα ἔγγονος, Τίτ]ος Αἰ[λίος Ἀδριανός Ἀντωνεῖνος Σεβαστός] **Nr. 19**, δώροις στρατιωτικοῖς ὑπὸ θεοῦ Τραιανοῦ ἐν τῶι Παρθικῶ πολέμῳ δωρηθέντα (Voconius Saxa Fidus) **Nr. 23**

Καῖσαρ: Γαῖος Καῖσαρ ὁ αὐτοκράτωρ **Тер. 12**, –[Αὐτοκράτορα Καίσαρ]α Οὐεσπασιανόν Σεβαστόν τὸν σωτήρα τῆς [οἰκου]μένης **Nr. 6**, Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ, θεοῦ Οὐεσπασιανοῦ υἱός, [[Δομετιανός Σεβαστός]] **Nr. 7**; [Α]ὐτοκράτο[ρα Καίσαρα, θεοῦ Νέρο]υα υἱόν, [Τραιανόν Σεβαστόν] **Nr. 8**, [Αὐτοκράτορα Καίσαρα Τραιαν]όν Δ[ακικόν Παρ]θικόν **Nr. 9**, Αὐτοκράτορι θεοῦ Τραιανοῦ Παρθικοῦ υἱῶι, θεοῦ] Νέρουαι υἱωνῶι, Τραι[α]νῶι Ἀδριανῶι Καίσαρι Ὀλυμπίωι|Σεβαστῶι **Nr. 11**, Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τραιανῶ Ἀδριανῶ Σεβα[στῶ] **Nr. 12**; [Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τραιανῶ Ἀδριανῶ Σεβαστῶ] **Nr. 13**; [Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τραιανῶ Ἀδριανῶ Σεβαστῶ] **Nr. 14**; [Αὐτοκράτορι Καίσαρι], θεοῦ Τραιανοῦ Παρ[θικ]οῦ υἱῶι, θεοῦ Νέρουα υἱωνῶ, Τραιανῶι Ἀδριανῶι Σ[εβ]αστῶι **Nr. 15**, [Αὐτοκράτορα Καίσαρα], θεοῦ Τραιαν[οῦ] Παρθικοῦ υἱό[ν], θεοῦ Νέρουα {ι} υἱωνόν, Τραιανόν. Ἀδριανόν Σεβαστόν, Ὀλύμπιον **Nr. 16**, Αὐ[τοκ]ράτορα Καίσαρα Τίτον Αἴλιον Ἀδριανόν Ἀντωνεῖνον Σεβαστόν Εὐσεβῆ **Nr. 18**, Αὐτοκράτωρ Καῖσα[ρ, θεοῦ Ἀδριανοῦ] υἱός, θεοῦ Τρ[αιανοῦ Παρθικοῦ υἱ]ωνός, θεοῦ [Νέρουα ἔγγονος, Τίτ]ος Αἰ[λίος Ἀδριανός Ἀντωνεῖνος Σεβαστός] **Nr. 19**, Αὐτοκράτορα Καίσαρα Μάρκον Αὐρήλιον Σεῦηρον Ἀντωνῖνον Εὐσεβῆ Εὐτυχή Σεβαστόν **Nr. 20**

πατήρ τῆς πατρίδος: πατήρ πατρίδος (Domi-tianus) **Nr. 7**, πατρί πατ[ρι]δός (Hadrianus) **Nr. 11**, πατρί πατρίδος (Hadrianus) **Nr. 12**, πατρί πατρίδός (Hadrianus) **Nr. 13**, πατρί πατρίδος (Hadrianus) **Nr. 14**, πατρί [πατρίδ]ός (Hadri-anus) **Nr. 15**,

Σεβαστή: Παυλείνα Σεβαστῆ **Nr. 17**

Σεβαστός: [Αὐτοκράτορα Καίσαρ]α Οὐεσπα-σιανόν Σεβαστόν τὸν σωτήρα τῆς [οἰκου]-μένης **Nr. 6**, Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ, θεοῦ Οὐεσπασιανοῦ υἱός, [[Δομετιανός Σεβασ-τός]] **Nr. 7**, [Α]ὐτοκράτο[ρα Καίσαρα, θεοῦ Νέρο]υα υἱόν, [Τραιανόν Σεβαστόν] **Nr. 8**, Αὐτοκράτορι θεοῦ Τραιανοῦ Παρθικοῦ υἱῶι, θεοῦ] Νέρουαι υἱωνῶι, Τραι[α]νῶι Ἀδριανῶι Καίσαρι Ὀλυμπίωι|Σεβαστῶι **Nr. 11**, Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τραιανῶ Ἀδριανῶ Σεβα[στῶ] **Nr. 12**, [Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τραιανῶ Ἀδριανῶ Σεβαστῶ] **Nr. 13**, [Αὐτοκράτορι Καίσαρι Τραιανῶ Ἀδριανῶ Σεβαστῶ] **Nr. 14**, [Αὐτοκράτορι Καίσαρι], θεοῦ Τραιανοῦ Παρ[θικ]οῦ υἱῶι, θεοῦ Νέρουα υἱωνῶ, Τραιανῶι Ἀδριανῶι Σ[εβ]αστῶι **Nr. 15**, [Αὐτοκράτορα Καίσαρα], θεοῦ Τραιαν[οῦ] Παρθικοῦ υἱό[ν], θεοῦ Νέρουα {ι} υἱωνόν, Τραιανόν. Ἀδριανόν Σεβαστόν, Ὀλύμπιον **Nr. 16**, Αὐ[τοκ]ράτορα Καίσαρα Τίτον Αἴλιον Ἀδριανόν Ἀντωνεῖνον Σεβαστόν Εὐσεβῆ **Nr. 18**, Αὐτοκράτωρ Καῖσα[ρ, θεοῦ Ἀδριανοῦ] υἱός, θεοῦ Τρ[αιανοῦ Παρθικοῦ υἱ]ωνός, θεοῦ [Νέρουα ἔγγονος, Τίτ]ος Αἰ[λίος Ἀδριανός Ἀντωνεῖνος Σεβαστός] **Nr. 19**, Αὐτοκράτορα Καίσαρα Μάρκον Αὐρήλιον Σεῦηρον Ἀντωνῖνον Εὐσεβῆ Εὐτυχή Σεβαστόν **Nr. 20**, Κ(οίντον) Οὐοκάνιον, Σέξτου υἱόν, [Ρωμ]υλία Σάξαν Φεῖδον, ὕπατον ἀποδεδειγμένον, πρεσβευτήν καὶ ἀντιστράτηγον τοῦ Σεβαστοῦ ἐπαρχειῶν Λυκίας καὶ Πανφυλίας **Nr. 23**, πρεσβευτήν Σεβ(αστοῦ) λεγεῶνος δ' Σκυθικῆς (Voconius Saxa Fidus) **Nr. 23**

σωτήρ: τὸν σωτήρα τῆς [οἰκου]μένης (Vespasianus) **Nr. 6**, τῶι σωτήρι (Hadrianus) **Nr. 11**, σωτή[ρι]

τοῦ κόσμου (Hadrianus) **Nr. 12**, σωτήρι τοῦ [κόσ]μου (Hadrianus) **Nr. 12**, σωτήρ<ι> το[ῦ] κόσμου (Hadrianus) **Nr. 14**, σω[τήρι τοῦ] σύμπαντος κόσμου καὶ [τῆς] πατριδ[ος, τῆς] πόλε[ως] Φασηλιτῶν (Hadrianus) **Nr. 15**, σωτήρα τῆς οἰκουμένης (Hadrianus) **Nr. 16**

τειμητής: τειμητής διηνεκής (Domitianus) **Nr. 7;**

ὑπάτος: ὑπάτος τὸ ις' (Domitianus) **Nr. 7**, ὑπάτω τὸ γ' (Hadrianus) **Nr. 11**, ὑπάτω τὸ [γ'] (Hadrianus) **Nr. 15**

Roma Eyalet Memuriyetlikleri ve Bunlara İlişkin Kavramlar

ἀνθύπατος: ἀνθύπατον Πόντου καὶ Βειθυνίας (Voconius Saxa Fidus) **Nr. 23**

ἀντιστράτηγος: ἀντιστράτηγον ἐπαρχείας Μακεδονίας (Voconius Saxa Fidus)

δήμαρχος: δήμαρχον (Voconius Saxa Fidus) **Nr. 23**

ἐπαρχος: Κ(οίντον) Οὐοκώνιον Σάξαν Ἀμυν-τιανον, υἱὸν Κ(οίντου) Οὐοκωνίου Σάξα Φεΐδου, πρεσβευτοῦ καὶ ἀντιστρατήγου τοῦ Σεβαστοῦ. ἐπαρχειῶν Λυκίας καὶ Παμφυ-λίας, ὑπάθου ἀποδεδειγμένου, ἢ γερουσία **Nr. 23**

ἐπιμελητής: ἐπιμελητὴν ὁδοῦ Οὐαλερίας Τ<ει>βουρτείνης (Voconius Saxa Fidus) **Nr. 23**

ἐπίτροπος: [.] Ρ]οῦφον [τὸν κράτι]στον [ἐπίτρο]πον Λυ[κίας Παμ]φυλίας **Nr. 24**

πρεσβευτής: πρεσβευτὴν Σεβ(αστοῦ) λεγεῶ-νος δ' Ἐκυθικῆς (Voconius Saxa Fidus) **Nr. 23**

πρεσβευτής καὶ ἀντιστράτηγος: Γναίου Αὐιδίου Κέλερος [Φισκιλλί]νου Φίρμ[ο]υ, πρεσβευτοῦ ἰδίου [καὶ ἀν]τιστρατήγου **Nr. 6**, Κ(οίντον) Οὐοκώνιον Σάξαν Ἀμυντιανον, υἱὸν Κ(οίντου) Οὐοκωνίου Σάξα Φεΐδου, πρεσβευτοῦ καὶ ἀντιστρατήγου τοῦ Σεβασ-τοῦ. **Nr. 23**, Κ(οίντον) Οὐοκώνιον, Σέξτου υἱόν, [Ρωμυ]λία Σάξαν Φεΐδον, ὑπάτον ἀποδεδε[ιγμέ]νον, πρεσβευτὴν καὶ ἀντιστράτηγον τοῦ Σεβαστοῦ ἐπαρχειῶν Λυκίας καὶ Πανφυλίας **Nr. 23**

στρατηγός: ἐπιμελητὴν ὁδοῦ Οὐαλερίας Τ<ει>βουρτείνης καὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις στρατολογήσαντα, στρατηγὸν (Voconius Saxa Fidus) **Nr. 23**

ταμίας: ταμίαν (Voconius Saxa Fidus) **Nr. 23**

ὑπάτος: Κ(οίντον) Οὐοκώνιον Σάξαν Ἀμυντιανον, υἱὸν Κ(οίντου) Οὐοκωνίου Σάξα Φεΐδου, πρεσβευτοῦ καὶ ἀντιστρατήγου τοῦ Σεβαστοῦ. ἐπαρχειῶν Λυκίας καὶ Παμφυλίας, ὑπάθου ἀποδεδειγμένου, ἢ γερουσία **Nr. 23**, Κ(οίντον) Οὐοκώνιον, Σέξτου υἱόν, [Ρωμυ]λία Σάξαν Φεΐδον, ὑπάτον ἀποδεδε[ιγμέ]νον, πρεσβευτὴν καὶ ἀντιστράτηγον τοῦ Σεβαστοῦ ἐπαρχειῶν Λυκίας καὶ Πανφυλίας **Nr. 23**

χειλίαρχος: χειλίαρχον πλατύσημον λεγεῶνος γ' Κυρηναϊκῆς καὶ λεγεῶνο[ς] δ[ωδε]κ[ά]της κε[ρ]α[σ]υ[ν]οφόρου (Voconius Saxa Fidus) **Nr. 23**

Phaselis Kenti'nin Kurumları ve Memuriyetlikleri

ἀγορά: τῆ]ν τετράγωνον ἀγοράν **Nr. 15**

ἀγοράνομος: ἀ[γορά]νομοι τ[ῆ] πατ[ρι]δί τὴν ψηφοθεσίαν **Nr. 50**

ἀρχή: ὡς καθ' ἐκάστην ἀρχὴν τετειμησθαι αὐτὸν **Nr. 22**, πάσας τὰς ἀρχὰς [ἀρξ]αντα φιλοτείμως, ὥ[στε καὶ] καθ' ἐκάστην ἀρχὴν τε[τειμησθαι] τὸν Κολάλημιν ὑπὸ τῆς πόλ[εως] καὶ ὑπὸ τῆς γερουσίας **Nr. 25**

βουλή: (Φασηλε? / Κυανε?)]ιτῶν [βουλή] δήμω χαίρειν **TEp. 11**, Φασηλειτῶν ἢ βουλή [καὶ ὁ] δῆμος **Nr. 6**, Φ[αση]λειτῶν βουλή καὶ ὁ δῆμος **Nr. 9**, Φασηλιτ[ῶν] ἢ β[ου]λή καὶ ὁ δῆμος **Nr. 11**, Φασηλειτῶν ἢ βουλή κ[αὶ ὁ] δῆμος] **Nr. 14**, Φασηλιτῶν ἢ βο[υ]λή καὶ ὁ δῆμος] **Nr. 18**, βουλή καὶ ὁ δῆμος **Nr. 20**, Φασηλειτῶν ἢ βουλή καὶ ὁ δῆμος **Nr. 22**, [Φαση]λει[των] ἢ βουλή καὶ ὁ [δῆμο]ς τὸν

εὐ[εργέτ]ην ἐν πᾶ[σιν] **Nr. 24**, Φασηλειτῶν ἢ βουλή καὶ ὁ δῆμος ἐτείμησεν **Nr. 25**, γραμματεύσαντα τῆς [βου]λῆς **Nr. 25**, ἢ βου[λή] καὶ ὁ δῆ[μος] **Nr. 28**, ἢ βουλή καὶ ὁ δῆμ[ος] **Nr. 52**
γερουσία: Κ(οίντον) Οὐοκώνιον Σάξαν Ἀμυντιανον, υἶόν Κ(οίντου) Οὐοκωνίου Σάξα Φείδου, πρεσβευτοῦ καὶ ἀντιστρατήγου τοῦ Σεβαστοῦ. ἐπαρχειῶν Λυκίας καὶ Παμφυλίας, ὑπάθου ἀποδεδειγμένου, ἢ γερουσία **Nr. 23**, πάσας τὰς ἀρχὰς [ἄρξ]αντα φιλοτείμως, ὥ[στε] καὶ καθ' ἐκάστην ἀρχὴν τε[τε]μιῆσθαι τὸν Κολάλημιν ὑπὸ τῆς πόλ[εως] καὶ ὑπὸ τῆς γερουσίας **Nr. 25**
γραμματεύω: γραμματεύσαντα τῆς [βου]λῆς **Nr. 25**
γυμνασιαρχέω: γυμνασιαρχήσαντα **Nr. 25**
γυμνασιαρχία: γενόμενον δὲ καὶ [ἐ]πιμελητὴν γυμνασιαρχ[ίας] καὶ [δη]μοσ<ί>ων ἔργων **Nr. 25**
δημιουργέω: ὑπὲρ Ἀθανίωνος τοῦ πατρὸς δαμιοργήσαντος **Nr. 3**
δῆμος: (Φασηλε? / Κυανε?)]ιτῶν [βουλη] δῆμω χαίρειν **TEp. 11**, ὑπὸ τοῦ δάμου] τοῦ Φασηλ[ιτᾶν] **TEp. 22**, ὁ δῆμος ὁ Φασηλιτῶν **TEp. 61**, Φασηλειτῶν ἢ βουλή [καὶ ὁ δῆμος **Nr. 6**, Φ[αση]λειτῶν βουλή καὶ ὁ δῆμος **Nr. 9**, Φασηλιτ[ῶν] ἢ β[ου]λή καὶ ὁ δῆμος **Nr. 11**, Φασηλειτῶν ἢ βουλή κ[αὶ ὁ δῆμος] **Nr. 14**, Φασηλιτῶν ἢ βο[υ]λ[ή] καὶ ὁ δῆμος] **Nr. 18**, Φασηλειτῶν ἢ βουλή καὶ ὁ δῆμος **Nr. 22**, [Φαση]λει[των] ἢ βου[λή] καὶ ὁ [δῆ]μος] τὸν εὐ[εργέτ]ην ἐν πᾶ[σιν] **Nr. 24**, Φασηλειτῶν ἢ βουλή καὶ ὁ δῆμος ἐτείμησεν **Nr. 25**, ἢ βου[λή] καὶ ὁ δῆ[μος] **Nr. 28**, ἢ βουλή καὶ ὁ δῆμ[ος] **Nr. 52**.
δημόσιος: γενόμενον δὲ καὶ [ἐ]πιμελητὴν γυμνασιαρχ[ίας] καὶ [δη]μοσ<ί>ων ἔργων **Nr. 25**
εἰκοσαπρωτεύω: εἰκοσαπρωτεύσαντα **Nr. 22**, εἰκοσαπρωτε[ύσαντ]α μέχρι τέλους **Nr. 25**
ἐπιμελετής: γενόμενον δὲ καὶ [ἐ]πιμελητὴν γυμνασιαρχ[ίας] καὶ [δη]μοσ<ί>ων ἔργων **Nr. 25**
ιεράομαι: ἱερασαμένην τῶν θεῶν Σεβαστῶν εὐσεβῶς καὶ φιλοτείμως **Nr. 27**
ιερατεύω: ἱερα]τεύσαντα τῆς προκαθηγέ[τι]δος τῆς πόλεος θεᾶς Ἀθηνᾶς Πολιάδος καὶ τῶν θεῶν Σεβαστῶν **Nr. 22**,
ἔργον: γενόμενον δὲ καὶ [ἐ]πιμελητὴν γυμνασιαρχ[ίας] καὶ [δη]μοσ<ί>ων ἔργων **Nr. 25**
λυκιάρχης: τὸν ἀξιολογώτ[ατον] Λυκιάρχην, **Nr. 28**
παντάρχω: ἀξιολογώτατου Αὐρηλίου Ζηνικέτου γ' Φαση]λείτου παντάρχ[ον]τος καὶ φιλοπάτ[ρι]δος, **Nr. 27**
πολιτεύομαι: πολε[ι]τευόμενον καὶ ἐν ταί[ς] κ[ατὰ] [Λυκί]αν πόλεσι π[ά]σαις [χαρισ]άμενον καὶ τῇ ἡμε[τέρα] π[ό]λει εἰς διανομὴν [καὶ] θεωρίας Ζ μ[ύ]ρια δισχί[λι]α πεντακ[όσια] **Nr. 26**
πρεσβευτής: τοῖς πρέσβεσι τοῖς Φασηλιτᾶν **Nr. 1**,
πρεσβεύω: [πρεσβεύσ]αντα δὲ **Nr. 25**
πρυτανεύω: πρυτανεύσαντα φιλοτείμως **Nr. 22**, πρυτανεύσαντα **Nr. 25**
ὑποφυλάττω: ὑποφυλάξαντα τοῦ Λυκίων ἔθνους **Nr. 22**

Tanrılar

Ἀθηνᾶ: ἐν Φασήλιδι ἀνακείμενον ἐν Ἀθηνᾶς ἱερῶ **TLit. 19**, ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Αθη[νᾶς] **TEp. 7**, τᾶι Ἀθαναίαι τᾶι Λινδαίαι **TEp. 21**, Ἀθάναι Λι[νδαίαι] **TEp. 22**, ἱερ]ᾶς τῆι Ἀθηναίαι **TEp. 55**, τὰθαναίαι τᾶι Πολιάδι **Nr. 2**, θεᾶς Ἀθηνᾶς Πολιάδος **Nr. 22**,
Ἄλλοι θεοί: τοῖς ἄλλοις θεοῖς πᾶσι **Nr. 4**
Ἀπόλλων: Απόλλωνι Ἰατρῶι **Nr. 5**
Ἀσκληπίος: ἐν Ἀσκληπιοῦ ναῶ **TLit. 19**
Βουλαίος: Διὸς Βουλαίου **Nr. 51**
Γῆ: Γᾶν **Nr. 1**
Ἑστία: Ἑστία **Nr. 1**
Ἑρμῆς: Ἑρμᾶι **Nr. 1**
Ζεύς: Διὶ Σολ[υ]μει **TEp. 4**, θεοῖς Ὀλυμπίοις Διὶ καὶ Ἡφαίστῳ **TEp. 9**, Διὶ Πολιεῖ **TEp. 22**, Δία **Nr. 1**, Διὸς Βουλαίου **Nr. 51**

Ἥλιος: Ἄλιον **Nr. 1**, Ἄλιωι **Nr. 4**, Ἄλιου **Nr. 4**

Ἥρα: στ[ῆσαι εἰς τὸ ἱερόν τῆς Ἥρας.] **TEp. 54**

Ἥφαιστος: θεοὶς Ὀλυμπίοις Διὶ καὶ Ἥφαιστῶ **TEp. 9**

θεός: θεοὶς Ὀλυμπίοις Διὶ καὶ Ἥφαιστῶ **TEp. 9**, θεοὶς **TEp. 49**, ἐν τῶι Ἀβάτῳ θεοὶς **TEp. 66**

θεός Ὀλύμπιος: θεοὶς Ὀλυμπίοις Διὶ καὶ Ἥφαιστῶ **TEp. 9**

θεός Σεβάστος: τῶν θεῶν Σεβαστῶν **Nr. 22**

Ἴσις: Ἴσιδι **TEp.65**

Ουαραθος: ἰέρεια θεοῦ Ουαραθου **TEp.4**

Σέραπις: Σαράπιδι **TEp.65**

Τύχη: βασιλέως Τύχαν **Nr. 1**, κατὰ τα[ῦτ]α ἐμμενεῖν τοῖς ὠμολογ[η]μένοις ἐξαιρῶντες τὸ βασι[λέως Τύχαν **Nr. 1**

Ἔρω: Ἔρωι **TEp.65**

Dini Görevler ve Kavramlar

ἐπιφανής: τὸν ἐπιφανέστατον τόπον **TEp. 7**, †ἐπιφ[αν- -] **Nr. 57**

εὐσεβής: ἱερασαμένην τῶν θεῶν Σεβαστῶν εὐσεβῶς καὶ φιλοτείμως **Nr. 27**

θεά: θεᾶς Ἀθηνᾶς Πολιάδος **Nr. 22**

θεός: τῶν θεῶν Σεβαστῶν **Nr. 22**

ἱεράομαι: ἱερασαμένην τῶν θεῶν Σεβαστῶν εὐσεβῶς καὶ φιλοτείμως **Nr. 27**

ἱερατεύω: ἱερητεύσας Ἄλιου **Nr. 4**, ἱερα[τεύσαντα τῆς προκαθηγέτ[ι]δος τῆς πόλεος θεᾶς Ἀθηνᾶς Πολιάδος καὶ τῶν θεῶν Σεβαστῶν **Nr. 22**.

ἰέρεια: – ἰέρεια θεοῦ Ουαραθου **TEp.4**

ἱερόν: στ[ῆσαι εἰς τὸ ἱερόν τῆς Ἥρας.] **TEp. 54**

ἱερός: τ]ὸν ἱερόν **Nr. 61**

προκαθηγέτις: ἱερα[τεύσαντα τῆς προκαθηγέτ[ι]δος τῆς πόλεος θεᾶς Ἀθηνᾶς Πολιάδος καὶ τῶν θεῶν Σεβαστῶν **Nr. 22**,

φιλότιμος: ἱερασαμένην τῶν θεῶν Σεβαστῶν εὐσεβῶς καὶ φιλοτείμως

Agonlar'a İlişkin Kavramlar

ἄγω: ἀγῶνος Παλλαδείου πρώτως ἀχθέντος, οὗ ἐδωρήσατο τῇ πόλει ἡ ἀξιολογωτάτη Αὐρηλία Ἀφφία Κ[ο]λαλήμεος δις Ἐμβρόμου δις, Φασηλεῖτις, ἄπτωτος ἀμεσολάβητος **Nr. 32**

ἄγών: νεικήσας ἐνδ[όξω<ς> παιδῶν πάλιν ἀ]γῶνος **TEp. 8**, τὸν ἀγῶνα τῶν Ἀσκα-π[ιεῖω]ν **TEp.**

23, ἀγῶνος Παλλαδείου πρώτως ἀχθέντος, οὗ ἐδωρήσατο τῇ πόλει ἡ ἀξιολογωτάτη Αὐρηλία Ἀφφία Κ[ο]λαλή-μεος δις Ἐμβρόμου δις, Φασηλεῖτις, ἄπτωτος ἀμεσολάβητος **Nr. 32**, τ]ὸν ἀγῶ[να Παλλα-δείου] θέμιδος, [ῆς κατέλιπεν] ἡ ἀξιολο-[γωτάτη γυν]ῆ Αὐρ. [Ἀφφία Κολαλήμ]εος δις Ἐμ[βρόμου δις Φαση]λεῖτις **Nr. 33**

(ἀγών) Παλλάδειος: ἀγῶνος Παλλαδείου πρώτως ἀχθέντος, οὗ ἐδωρήσατο τῇ πόλει ἡ ἀξιολογωτάτη Αὐρηλία Ἀφφία Κ[ο]λαλή-μεος δις Ἐμβρόμου δις, Φασηλεῖτις, ἄπτωτος ἀμεσολάβητος **Nr. 32**, τ]ὸν ἀγῶ[να Παλλα-δείου] θέμιδος, [ῆς κατέλιπεν] ἡ ἀξιολο-[γωτάτη γυν]ῆ Αὐρ. [Ἀφφία Κολαλήμ]εος δις Ἐμ[βρόμου δις Φαση]λεῖτις **Nr. 33**

ἀγωνοθετέω: ἐπὶ ἀγωνοθέτα Ἀγαθάνορος Φασηλίτ[α] **TEp. 30**

ἄθλον: ἄπτωτος ἀμεσολάβητος **Nr. 32** [λαβῶν ἄθλον τοῦ]ς ἀνδρ[ί]αντας **Nr. 33**

ἀθλοχάρης: ἀθλοχάρους **Nr.31**

ἀμεσολάβητος: ἄπτωτος ἀμεσολάβητος **Nr. 32**, ἄπτωτον ἀμε[σο]λάβητον **Nr. 34**, [ἄπτω-τον]

ἀμεσολάβητον **Nr. 36**

ἀνδριάς· [λαβὼν ἄθλον τοῦ]ς ἀνδρί[αντας] **Nr. 33**

ἀνή· [νε]ικῆσας ἐνδόξως ἀν[δρῶν πάλην τ]ὸν ἀγῶ[να Παλλαδείου] θέμιδος, **Nr. 33**, νεικήσαντα ἀνδρῶν πάλην θέμιδος, ἧς κατέλιπεν Εὐκρατίδας Ἀκρίτου δῖς, Φασηλίτη[ς] **Nr. 34**, [νεικήσ]ας καθῶς τὸ π[λῆθος ἐπ]εβοήσατο θέ[μιδος τή]ν ἀνδρῶν πάλην, **Nr. 35**, νεικήσαντα [ἀνδρῶν πάλην θέμιδος], **Nr. 36**

ἄπτως· ἄπτωτος ἀμεσολάβητος **Nr. 32**, ἄπτωτον ἀμε[σο]λάβητον **Nr. 34**, [ἄπτωτον] ἀμεσολάβητον **Nr. 36**

ἄσμα· ἄσματι ἵππῳ **Nr. 30**

διθύραμβος· ποιη[τ]αὶ διθυράμβων **Nr. 30**

δωρέω· ἀγῶνος Παλλαδείου πρώτως ἀχθέντος, οὗ ἐδωρήσατο τῇ πόλει ἡ ἀξιολογωτάτη Αὐρηλία Ἀφφία Κ[ο]λαλήμεος δῖς Ἐμβρόμου δῖς, Φασηλεῖτις, ἄπτωτος ἀμεσολάβητος **Nr. 32**

ἐνδόξως· νεικήσας ἐνδ[όξως] π[αίδων πάλην ἀ]γῶνος **TEp. 8**, νεικήσας πα[ίδων πάλην ἐνδόξως ἀγῶνος Παλλαδείου πρώτως ἀχθέντος, **Nr. 32**, [νε]ικῆσας ἐνδόξως ἀν[δρῶν πάλην τ]ὸν ἀγῶ[να Παλλαδείου] θέμιδος, **Nr. 33**

ἐπιβοάω· [νεικήσ]ας καθῶς τὸ π[λῆθος ἐπ]εβοήσατο θέ[μιδος τή]ν ἀνδρῶν πάλην, **Nr. 35**

θέμις· [νε]ικῆσας ἐνδόξως ἀν[δρῶν πάλην τ]ὸν ἀγῶ[να Παλλαδείου] θέμιδος, **Nr. 33**, νεικήσαντα ἀνδρῶν πάλην θέμιδος, ἧς κατέλιπεν Εὐκρατίδας Ἀκρίτου δῖς, Φασηλίτη[ς] **Nr. 34**, [νεικήσ]ας καθῶς τὸ π[λῆθος ἐπ]εβοήσατο θέ[μιδος τή]ν ἀνδρῶν πάλην, ἧς κατέλιπεν Εὐκρατί[δας Ἀκρίτου β΄ Φασηλίτης] **Nr. 35**, νεικήσαντα [ἀνδρῶν πάλην θέμιδος] **Nr. 36**

θεορία· αἰώνιους δωρεὰς καταλελοιπότεα τῇ πατρίδι εἰς τε ἀναθήματ[α] καὶ θεωρίας καὶ διανομὰς **Nr. 22**, πολε[ι]τευόμενον καὶ ἐν ταῖς κ[ατὰ Λυκίαν] πόλεσι π[ά]σαις [χαρισ]όμενον καὶ τῇ ἡμε[τέρα] πόλει εἰς διανομήν [καὶ] θεωρίας Ζ μ[ύρια] δισχί[λ]ια πεντακ[όσια] **Nr. 26**

καταλείπω· τὸν ἀγῶ[να Παλλαδείου] θέμιδος, [ἧς κατέλιπεν] ἡ ἀξιολογωτάτη γυν[ὴ] Αὐρ. [Ἀφφία Κολαλήμ]εος δῖς Ἐμβρόμου δῖς Φασηλεῖτις **Nr. 33**, νεικήσαντα ἀνδρῶν πάλην θέμιδος, ἧς κατέλιπεν Εὐκρατίδας Ἀκρίτου δῖς, Φασηλίτη[ς] **Nr. 34**, θέ[μιδος τή]ν ἀνδρῶν πάλην, ἧς κατέλιπεν Εὐκρατί[δας Ἀκρίτου β΄ Φασηλίτης] **Nr. 35**, [ἀνδρῶν πάλην θέμιδος], [ἧς κατέλι]πεν ὁ πάππος [αὐτοῦ Εὐκ]ρατίδας Ἀ[κρίτου] [τοῦ Ἀκρίτου] Φασηλείτης **Nr. 36**

κιθαρωδέω· ἐκιθαρώδει **Nr. 30**

λαμβάνω· [λαβὼν ἄθλον τοῦ]ς ἀνδρί[αντας] **Nr. 33**

νικάω· νεικήσας ἐνδ[όξως] π[αίδων πάλην ἀ]γῶνος **TEp. 8**, νεικήσας πα[ίδων πάλην ἐνδόξως ἀγῶνος Παλλαδείου πρώτως ἀχθέντος, **Nr. 32**, [νε]ικῆσας ἐνδόξως ἀν[δρῶν πάλην τ]ὸν ἀγῶ[να Παλλαδείου] θέμιδος, **Nr. 33**, νεικήσαντα ἀνδρῶν πάλην θέμιδος, ἧς κατέλιπεν Εὐκρατίδας Ἀκρίτου δῖς, Φασηλίτη[ς] **Nr. 34**, [νεικήσ]ας καθῶς τὸ π[λῆθος ἐπ]εβοήσατο θέ[μιδος τή]ν ἀνδρῶν πάλην, ἧς κατέλιπεν Εὐκρατί[δας Ἀκρίτου β΄ Φασηλίτης] **Nr. 35**

παῖς· νεικήσας ἐνδ[όξως] π[αίδων πάλην ἀ]γῶνος **TEp. 8**, νεικήσας πα[ίδων πάλην ἐνδόξως ἀγῶνος Παλλαδείου πρώτως ἀχθέντος **Nr. 32**

πάλη· νεικήσας ἐνδ[όξως] π[αίδων πάλην ἀ]γῶνος **TEp. 8**, νεικήσας πα[ίδων πάλην ἐνδόξως ἀγῶνος Παλλαδείου πρώτως ἀχθέντος **Nr. 32**, [νε]ικῆσας ἐνδόξως ἀν[δρῶν πάλην τ]ὸν ἀγῶ[να Παλλαδείου] θέμι-δος, **Nr. 33** νεικήσαντα ἀνδρῶν πάλην θέμι-δος **Nr. 34**, [νεικήσ]ας καθῶς τὸ π[λῆθος ἐπ]εβοήσατο θέ[μιδος τή]ν ἀνδρῶν πάλην, ἧς κατέλιπεν Εὐκρατί[δας Ἀκρίτου β΄ Φασηλίτης] **Nr. 35**, [νεικήσαντα ἀνδρῶν πάλην θέμιδος] **Nr. 36**

πλήθος· [νεικήσ]ας καθῶς τὸ π[λῆθος ἐπ]εβοήσατο θέ[μιδος τή]ν ἀνδρῶν πάλην, ἧς κατέλιπεν Εὐκρατί[δας Ἀκρίτου β΄ Φασηλίτης] **Nr. 35**

ποιητής· ποιη[τ]αὶ διθυράμβων **Nr. 30**, ποιη[τ]α[ὶ] σα[τύρων] **Nr. 30**

σάτυρος· ποιη[τ]α[ὶ] σα[τύρων] **Nr. 30**

συνστέφω· [- - - -] συνστε[φθεις] **Nr. 35**

Yunanca Kelimeler

ἀγαθός· ἄνδρα καλὸν καὶ ἀγαθὸν γενόμενον **Nr. 22**, [Κ]ολάλη[μιν] ἑξάκις Φασηλείτη[ν] ἄνδρα κ[αλ]ὸν καὶ ἀ[γαθὸν] κα[ὶ] τοῦ πρώτου τάγματος [τῆς πό]λεως **Nr. 25**

ἀγγεῖον· κατέσκ[ευασ]α τὸ ἀγγεῖον **Nr. 45**, [κα]τεσ[κε]υ[α]σεν [τ]ὸ ἀγγεῖον **Nr. 48**

ἀδελφός· τῷ ἀδελφῷ μο[υ] Αὐρ(ηλίω) - -] **Nr. 41**

ἀλλά· ἀλλ' οὐ νῦν **Nr. 31**

ἄλλος· τὰς ἄλλας προσόδους **TEp. 16**, τοὺς ἄλλους Σαμίους **TEp. 54**, ἄλλη τῶν ἀρχῶν δέξεται **TEp. 55**, τοῖς ἄλλοις θεοῖς πᾶσι **Nr. 4**, ἄλλω δὲ οὐδενὶ ἐξὸν ἔσται **Nr. 41**

ἀναγράφω· τὸ δὲ ψήφισμα τόδε ἀναγράψαι εἰς στήλην λιθίνην **TEp. 54**, τὸ ψήφισμα ἀναγράψαι **TEp. 55**, τ[ὸ] δὲ ψήφισμα τό[δε] ἀναγραψά[τω] **TEp. 55**

ἀνάθημα· μετὰ τὴν τελευταίαν δὲ αἰωνίους δωρεὰς καταλελοιπότεν τῆ πατρίδι εἰς τε ἀναθήματ[α] καὶ θεωρίας καὶ διανομὰς **Nr. 22**

ἀνατίθημι· ἀπὸ ναυτιλίας δεκάταν ἀνέθεκαν **Nr. 2**

ἀνδριάς· τὴν δὲ τοῦ ἀνδριάντος ἀνάστασιν ἐποιήσατο **Nr. 22**

ἀνήρ· ἄνδρα καλὸν καὶ ἀγαθὸν γενόμενον **Nr. 22**, [Κ]ολάλη[μιν] ἑξάκις Φασηλείτη[ν] ἄνδρα κ[αλ]ὸν καὶ ἀ[γαθὸν] κα[ὶ] τοῦ πρώτου τάγματος [τῆς πό]λεως **Nr. 25**, ἀνέστησεν ἀνδρ[ὶ] **Nr. 43**

ἀνίστημι· τὴν δὲ τοῦ ἀνδριάντος ἀνάστασιν ἐποιήσατο **Nr. 22**, ἀνέστησεν ἀνδρ[ὶ] **Nr. 43**

ἀξιόλογος· ἀξιολογώτου Αὐρηλίου Ζηνικέτου γ' Φασηλείτου παντάρχ[ον]τος καὶ φιλοπάτ[ρι]δος, **Nr. 27**, τὸν ἀξιολογώτ[ατον] Λυκίαρχην **Nr. 28**, ἡ ἀξιολογώτη Αὐρηλία Ἀφφία Κ[ο]λαλήμεος δις Ἐμβρόμου δις, Φασηλείτις **Nr. 32**, ἡ ἀξιολογώτη γυν[ὴ] Αὐρ. [Ἀφφία Κολαλή]μεος δις Ἐμβρόμου δις Φασηλείτις **Nr. 33**

ἀποδείκνυμι· ἐπαρχειῶν Λυκίας καὶ Παμφυλίας, ὑπάθου ἀποδεδειγμένου, ἡ γερουσία **Nr. 23**, Κ(οίντων) Οὐοκάνιον, Σέξτου υἱόν, [Ρωμ]υλία Σάξαν Φεῖδον, ὕπατον ἀποδεδειγμένον, πρεσβευτὴν καὶ ἀντιστράτηγον τοῦ Σεβαστοῦ ἐπαρχειῶν Λυκίας καὶ Παμφυλίας **Nr. 23**

ἀποδίδωμι· ἐπίσταται τοῖς εὐεργετοῦσιν αὐ[τῆς] ἀξίας χάριτας ἀποδιδόν[αι] **TEp. 7**, ἐά[ν] δὲ [τ]ις εὐ[ρεθεῖ] τ[ίνα] τ[ιθ]ῶν, ἀποδ[ώ]σει ἰε[ρω]τάτῳ φίσκῳ **Nr. 48**, οὐδετέρου ἔχοντος ἐξουσίαν ἐνκηδεῦσαι τίνα ἢ ἀποδώσει τῷ [ἰ]ε[ρω]τάτῳ φίσκῳ **Nr. 49**

ἀποτίνω· εἰ δὲ τις ἄλλος ἐνκηδευθεῖ ἀποτείσει [τῆ] γλ[υ]κ[υ]τάτη πατρίδι πρὸς τε[ίμο]ν **Ж** πεντακόσια **Nr. 45**

ἀρετή· ἀρετ[ῆ]ς ἐν[ε]κα καὶ εὐνοίας [καὶ] φιλοδοξίας **TEp. 28**, διανομὰς ἀρετῆς ἕνεκεν τῆς εἰς αὐτόν **Nr. 22**, τὸν ἔκγονον προγόνων ἐνδόξων καὶ ἐκ τοῦ πρώτου τάγματος τῆς πόλεως, ἀρετῆς ἕνεκεν **Nr. 25**

ἀρχή· ὡς καθ' ἑκάστην ἀρχὴν τετεμῆσθαι αὐτόν ὑπὸ τῆς πόλεως πολλὰ καὶ μεγάλα παρεσχημένον τῆ πατρίδι ἐν τῷ τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνῳ **Nr. 22**, πάσας τὰς ἀρχὰς ἀρξ[αν]τα φιλοτείμως, ὥστε καὶ καθ' ἑκάστην ἀρχὴν τε[τεμῆσθαι] **Nr. 25**

ἄσυλος· ὑπάρχειν δε αὐτῷ καὶ ἐκγόνοις πολε[ιτεῖαν] καὶ εἰσπλουν καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ ἀσυλεῖ καὶ ἀσπονδεῖ **TEp. 7**, εἰσπλουν καὶ ἔκπ[λουν] ἀσυλεῖ καὶ ἀσπονδεῖ καὶ ἐμ πολέμ[ω] καὶ εἰρήνῃ,] **TEp. 54**

βίος· στεφαν[ῶσαι] αὐτόν διὰ βίου καθ' ἕκαστον ἐνιαυ[τὸν] ἐν Πανθείοις θαλλοῦ στεφάνω **TEp.7**

βουλή· ἔδοξε τῇ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ **TEp. 54**, ἔφοδον ἐπὶ τῆμ βουλήγ καὶ τὸν δήμ[ον] **TEp. 54**, ἐπιμε[ληθῆ]ναι τὸν γραμματέα τῆς βουλῆς **TEp. 54**, [ἔδο]ξεν τῇ βολῇ καὶ τῷ δήμ[ω] **TEp. 55**, ὁ

γραμμ]ατεὺς ὁ τῆς βολῆς **TEp. 55**, διατελεῖ φιλοτιμούμεν[ο]ς εἰς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων **TEp. 60**, ἡ βουλὴ | ὁ δῆμος | ἄρχοντα | [γ]ενόμενον | τοῦ [γέ]νους | Κηρύκ[ω]ν **TEp. 61**, ἡ βουλὴ | ὁ δῆμος | πρεσβεύσαν[τα] πρὸς Λεύκιον Φούριον | Κρασσόπην **TEp. 61**, Ἀκαλισέω[ν] ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος **Nr. 12**, [Κορυ]δαλλέων ἡ [βουλ]ῆ καὶ ὁ δῆμος **Nr. 13**

γίγνομαι· ἄνδρα καλὸν καὶ ἀγαθὸν γενόμενον **Nr. 22**, γενόμενον δὲ καὶ [ἐ]πιμελητὴν γυμνασιαρχίας καὶ [δη]μοσ<ί>ων ἔργων **Nr. 25**, πρώτην τῆς πόλεως γενομένην, **Nr. 27**, γυναῖκα γενομένην τοῦ ἀξιολογώτατου Ἀυρηλίου Ζηνικέτου γ' Φασ[η]λείτου παντάρχ[ων]τος καὶ φιλοπάτριδος **Nr. 27**

γλυκὺς· Ἀυ[ρ]ηλ(ία) Βεττία Κο[λ]αλή[με]ος δις ἡ καὶ Μυ[ρ]τι<λ>ις [Φ]ασηλείτις τὴν γ<λ>υκυτάτην θυγατέρα μνήμης καὶ εὐνοίας χάρι<ν> **Nr. 27**

γραμματεὺς· [·]νάσιππος ἐγραμμάτεε **TEp. 55**

γυνή· τῆ γυναικ[ι - - - - -] Ἐρμαίου Φασ[η]λειτ[ί]δι **TEp. 2**, τῆ γυναικί μου Δημητρία Καρποῦ **TEp. 3**, γυνεκί μου [Ἀυρ(ήλια) - - -] [Α]υρ(ηλιου) Ερ..ελη **TEp. 5**, γυναικί μου Ἀυρ(ηλία) Ἀπφία τῆ καὶ Τάτα Γα[ίου] | [.....]ος Ὀλυμ(πηνη) **TEp. 9**, γυναῖκα σώφρονα καὶ φίλανδρον **Nr. 27**, γυναῖκα γενομένην τοῦ ἀξιολογώτατου Ἀυρηλίου Ζηνικέτου γ' Φασ[η]λείτου παντάρχ[ων]τος καὶ φιλοπάτριδος **Nr. 27**, ἡ ἀξιολογώτατη γυν[ή] Ἀυρ. [Α]φφία Κολαλή[μ]εος δις Ἐμβρόμου δις Φασ[η]λείτις **Nr. 33**, τῆ γεν[ο]μένη γυναικί μου Ἀφφαροῦτ<ι κ>[αὶ τῆ νῦν] οὔση μοι γυ[γυ] <ναι>κί Ἀφφ[ι]ανῆ] **Nr. 41**, γυναικί μου [καὶ τέ<κ>ν[ω] Ἡροφίλω καὶ γυναικί [τ]οῦ Ἡροφίλου Ἰόλη καὶ τοῖς τέ[κ]νοις **Nr. 45**,

δῆμος· ἔδοξε τῆ βουλῆ καὶ τῶι δήμωι **TEp. 54**, ἔφοδον ἐπὶ τῆ βουλῆ καὶ τὸν δῆμ[ον] **TEp. 54**, [ἔδο]ξεν τῆ βολῆ καὶ τῶι δ[ή]μωι· **TEp. 55**, τ[ὸν] δῆμον τὸν Ἀθηναίων **TEp. 59**, εὐνοίας] ἔνεκα κα[ὶ φιλοτιμίας τῆς] περὶ τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων **TEp. 59**, ἐκκλησία κατὰ ψήφισ[μα] δήμου **TEp. 60**, ἔδοξεν τῶι δήμωι **TEp. 60**, διατελεῖ [ε]ῦνους ὧν τῶι δήμωι τῶι Ἀθην[α]ίων **TEp. 60**, ὁ δῆμος ε[ἰ]σενεγκεῖν τοὺς μετοίκους εὐτάκτως [ε]ἰσενήνοχεν **TEp. 60**, διατελεῖ φιλοτιμούμεν[ο]ς εἰς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων **TEp. 60**, δεδόχθαι τῶι δήμωι, ἐπαινέσαι **TEp. 60**, ε[ἰ]νοίας ἔνεκα καὶ φιλοτιμία[ς] τῆς εἰς τὸν δῆμον **TEp. 60**, ἡ βουλὴ | ὁ δῆμος | ἄρχοντα | [γ]ενόμενον | τοῦ [γέ]νους | Κηρύκ[ω]ν **TEp. 61**, ὁ δῆμος | ὁ Μυρέων | τῶν ἐν Λυκία **TEp. 61**, ἡ βουλὴ | ὁ δῆμος | πρεσβεύσαν[τα] πρὸς Λεύκιον Φούριον | Κρασσόπην **TEp. 61**, ὁ δῆμος ὁ Κυθίνων **TEp. 61**, ὁ δῆμος | ὁ Σιδητῶν **TEp. 61**, ὁ δῆμος | ὁ Κελενδεριτῶν **TEp. 61**, Ἀκαλισέω[ν] ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος **Nr. 12**, [Κορυ]δαλλέων ἡ [βουλ]ῆ καὶ ὁ δῆμος **Nr. 13**

διά· διὰ βίου καθ' ἕκαστον ἐνιαυ[τὸν ἐν] Πανθειοῖς θαλλοῦ στεφάνωι **TEp. 7**, διὰ τὸ δὲ μὴ εὐτακτεῖν τῆ μίσθωσιν **TEp. 16**, διὰ Γναίου Αὐιδίου Κέλερος [Φι]σκιλλίνου Φίρμ[ο]ν **Nr. 6**

διανομή· μετὰ τὴν τελευταίαν δὲ αἰώνιος δωρεὰς καταλειπόμενα τῆ πατρὶδι εἰς τε ἀναθήματ[α] καὶ θεωρίας καὶ διανομὰς **Nr. 22**, πολε[ι]τευόμενον καὶ ἐν ταῖς κ[ατὰ] [Λυκί]αν πόλεσι π[ά]σαις [χαρισ]άμενον καὶ τῆ ἡμετέρα π[ό]λει εἰς διανομὴν [καὶ] θεωρίας Ζ μ[ύ]ρια δισχειλί[α] πεντακ[ό]σια **Nr. 26**

διατάσσω· καθ[ὼ]ς [ὁ] Πτολεμαῖος διετάξατο **Nr. 22**

διατίθημι· καθὼς ὁ [πα]τήρ αὐτοῦ Ἀρχε[πο]λις διέθετο **Nr. 29**, οἱ ὑπὸ αὐτοῦ ἐλευθερωθέντες, καθὼς διέθετο **Nr. 40**

δίδωμι· ὡς ἡ ἐπιδημία ἐδόθη **TEp. 42**, [ὄ]ρκους δὲ δόντων **Nr. 1**

δίκη· κατ[ὰ] τὰς ὅσας] ξυμβολὰς πρὸς Φασ[η]λίτας] τὰς δίκας εἶν[α]ι **TEp. 55**, δίκας [δόμειν] Μαύσσωλλον Φασ[η]λίταις καὶ Φασ[η]λίτας Μουσ[ώ]λλωι **Nr. 1**

δοκέω· δεδόχθαι Μελανιπιωτῶν τῆ π[ό]λει καὶ τοῖς ἄρχουσιν ἐπαινέσαι Ἀπολλωνίου Ἀπολλωνίου Φασ[η]λίτην **TEp. 7**, ἔδοξε τῆ βουλῆ καὶ τῶι δήμωι **TEp. 54**, [ἔδο]ξεν τῆ βολῆ καὶ τῶι δ[ή]μωι· **TEp. 55**, δεδ[ό]χθαι τῶι δήμωι ἐπα[ινέ]σαι **TEp. 59**, ἔδοξεν τῶι δήμωι **TEp. 60**, δεδόχθαι τῶι δήμωι, ἐπαινέσαι **TEp. 60**

ἐγκηδεύω[ῆ] ὁ ἐνκηδεύσας [τ]εῖ[σει] προστείμου [ε]ρ[ά..] **Nr. 41**, εἰ δὲ τις [ἄ]λλος ἐνκηδευθεῖη

ἀποτείσει [τῆ γλ]υ[κ]υτάτη πατρίδι πρὸς τε[ίμο]ν Ж πεντακόσια **Nr. 45**, οὐδετέρου ἔχοντος ἔξουσίαν ἐνκηδεῦσαί τινα ἢ ἀποδώσει τῶ[ι] [ί]ε[ρω]τάτω φί[σκω]ι **Nr. 49**

ἔγκτησις: αὐτὸν καὶ ἐκγόνου[ς] καὶ εἶναι αὐτῶ[ι] γ[ί]ης κ[α]ὶ [ο]ικίας ἔγκτησιν **TEp. 59**, εἶναι [αὐτὸ]ν ἰσοτελῆ καὶ αὐτὸν καὶ [ἐκγόνους καὶ ο]ικίας αὐτοῖς [εἶναι ἔγκτησιν Αθήν]ησιν **TEp. 60**

ἔθνος: ὑποφυλάξαντα τοῦ Λυκίων ἔθνους **Nr. 22**

εἰ: εἰ δὲ τι σκάφας **TEp. 1**, μηδενὶ δὲ ἐ[ξ]ὸν ἔστω βληθῆνα[ι]· εἰ δὲ μὴ **TEp. 4**, ἐκτὸς εἰ μὴ τινι ἐνγράφως **TEp. 9**, τῆ ἡμε[τέρα] π[ό]λει εἰς διανομὴν [καὶ] θεωρίας **Nr. 26**, εἰ δὲ τις [ἄ]λλος ἐνκηδευθεῖη ἀποτείσει **Nr. 45**

εἰς: εἰς στήλην λιθ[ίνην] **TEp. 7**, ὅπως κατασταθῶμεν εἰς τὴν τοῦ δήμου τῶν Ῥοδίων φιλιαν καὶ συμμαχίαν **TEp. 7**, τῆ αἰρέσει ἣν ἔχει εἰς ἡμᾶς **TEp. 7**, ἀπὸ Κοσάρων [τῆς Μναρικῆς εἰς Φασήλιδ]α στάδια... ἀπὸ Κωρύκου εἰς Φασήλιδ[α στάδια ..] **TEp. 10**, καὶ εἰς ἄλλα ἔτη πέντε τὰ μετὰ Ανθεστήριον **TEp. 16**, δωρεὰν ἀργύριον εἰς τόπον **TEp.24**, εἰς τὰν τιμὰν **TEp.27**, εἰς τὸν αἰεὶ χρόνον **TEp.28**, [— εὐεργ]εσίας ἕνεκα τᾶς εἰς αὐτούς **TEp. 53**, σ[τ]ῆσαι εἰς τὸ ἱερόν τῆς Ἡρας.] **TEp. 54**, ἀν[α]γράψαι εἰς στήλην λιθίνην **TEp. 54**, εἰς τοὺς καταπάλτας **TEp.60**, ε[ὐ]νοίας ἕνεκα καὶ φιλοτιμία[ς] τῆς εἰς τὸν δῆμον **TEp. 60**, εἰς τὴν βουλὴν καὶ τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων **TEp. 60**, τῆ πατρίδι εἰς τε ἀναθήματ[α] **Nr. 22**, τῆ ἡμε[τέρα] π[ό]λει εἰς διανομὴν **Nr. 26**

εἰσπλους: εἰσπλουν καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ ἀ]συλεὶ καὶ ἀσπονδεὶ **TEp. 7**, εἰσπλουν καὶ ἔκπ[λουν] ἀσυλεὶ καὶ ἀσπονδεὶ καὶ ἐμ πολέμ[ῳ] καὶ εἰρήνῃ,] **TEp. 54**

ἐκ (ἐξ): ἐκ τοῦ λόγου ἀμῶν ποτιδιαγράφει **TEp. 27**, τρίται ἐξ ἰκάδο[ς] Νικασί[ω]ν **TEp. 27**, ἐκ τοῦ πρώτου τάγματος τῆς πόλεως, ἀρετῆς ἕνεκεν **Nr. 25**,

ἐκγονος: τῆς ἐγγόνους [ῆ]μῶν **TEp. 5**, ὑπάρ]χειν δε αὐτῶι καὶ ἐκγόνοις πολε[ιτεῖαν] καὶ εἰσπλουν καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ ἀ]συλεὶ καὶ ἀσπονδεὶ **TEp. 7**, αὐτὸν καὶ ἐκγόνου[ς] καὶ εἶναι αὐτῶ[ι] γ[ί]ης κ[α]ὶ [ο]ικίας ἔγκτησιν **TEp. 59**, εἶναι [αὐτὸ]ν ἰσοτελῆ καὶ αὐτὸν καὶ [ἐκγόνους καὶ ο]ικίας αὐτοῖς [εἶναι ἔγκτησιν Αθήν]ησιν **TEp. 60**, Αὐτοκράτωρ Καῖσα[ρ], θεοῦ Ἀδριανοῦ υἱός, θεοῦ Τρ[α]ϊανοῦ Παρθικοῦ υἱ[ω]νός, θεοῦ [Νέ]ρουα ἔγγονος, Τί[τ]ος Αἰ[λί]ος Ἀδριανὸς Ἀντωνεῖνος Σεβαστὸς] **Nr. 19**, τὸν [ἐκγονον] προγόνων ἐνδόξων καὶ ἐκ τοῦ πρώτου τάγματος τῆς πόλεως, ἀρετῆς ἕνεκεν **Nr. 25**, τέκνοις [καὶ ἐγγό-]νοις **Nr. 49**

ἐκπλους: εἰσπλουν καὶ ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ ἀ]συλεὶ καὶ ἀσπονδεὶ **TEp. 7**, εἰσπλουν καὶ ἔκπ[λουν] ἀσυλεὶ καὶ ἀσπονδεὶ καὶ ἐμ πολέμ[ῳ] καὶ εἰρήνῃ,] **TEp. 54**

ἐκτίνω: [ἐὰν δέ] τις ἔτε[ρος] ἐνταφῆ ἐκ]τεῖσ<ε>[ι ὁ θάψας τῶ] ἱε[ρ]ω>τά[τω] ταμείω] **Nr. 46**

ἐλευθερόω: οἱ ὑπὸ αὐτοῦ ἐλευθερωθέντες, καθὼς διέθετο **Nr. 40**

ἐν: ἐν Τενεδῶ χρημάτων] **TEp. 1**, ἐν τῶι ἱερῶι τῆς Αθηνῶν **TEp. 7**, οἱ ἐν τοῖς τῆς Λυκίας ὀρίοις ὑπάρχοντες **TEp. 12**, , οἱ ἐν τοῖς τούτων τῶν πολεμιῶν ὄντες μετὰ Λυκίων ἔστωσαν **TEp. 12**, <ὡ>ς ἀποφαίνεται Ξεναγόρας ἐν τῶι α τᾶς χρονικᾶς συντάξις **TEp. 21**, ἐν τῶι συλλόγῳ κατὰ τὸ ψάφισμα **TEp. 27**, οἰκί]ας ἐν τῶι ἄστει] **TEp. 27**, οἰκίας ἐν τῶι ἄστει **TEp. 27**, εὐεργεσία, ἀναγορεύσει τὰν τιμᾶν ἐν πάσαις ταῖς συνόδοις **TEp. 28**, ἐν τῶι πολέμ[ῳ] **TEp. 60**, ἐν ταῖς τριημιολίαις **TEp. 61**, ὁ Μυρέων | τῶν ἐν Λυκίᾳ **TEp. 61**, ἐν τῶι] θεάτρῳ **TEp. 62**, τοῖς ἐν τῶι Ἀβάτῳ θεοῖς **TEp. 66**, ἐν τῶ τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνῳ **Nr. 22**, ἐν τοῖς αὐτοῖς τόποις στρατολογήσαντα **Nr. 23**, ἐν τῶι Παρθικῶ πολέμῳ **Nr. 23**, τὸν εὐ[εργέ]την ἐν πᾶ[σιν] **Nr. 24**, πολε[ι]τευόμενον καὶ ἐν ταῖς κ]ατὰ [Λυκί]αν πόλεσι π[ά]σαις **Nr. 26**, ἐν τῶ ὑπο[?]σορ<ίω> **Nr. 47**

ἐνδοξος: τὸν [ἐκγονον] προγόνων ἐνδόξων καὶ ἐκ τοῦ πρώτου τάγματος τῆς πόλεως, ἀρετῆς ἕνεκεν **Nr. 25**

ἐνεκεν: τὸν [ἐκγονον] προγόνων ἐνδόξων καὶ ἐκ τοῦ πρώτου τάγματος τῆς πόλεως, ἀρετῆς ἕνεκεν **Nr. 25**

ἐνθάπτω: [ἐὰν δέ] τις ἔτε[ρος] ἐνταφῆ ἐκ]τεῖσ<ε>[ι ὁ θάψας τῶ] ἱε[ρ]ω>τά[τω] ταμείω] **Nr. 46**

ἐξιμι: ἄλλ]ω δὲ οὐδενὶ ἐξὸ[ν] ἔσται] **Nr. 41**, ἐπὶ τῶ μηδένα ἔ]τερο[ν] οἰ]ξει]ν ἐ]ξ]ο[υ]σίαν κηδεῦσαι [τι]ν[α] **Nr. 48**, οὐδετέρου ἔχοντος ἔξουσίαν ἐνκηδεῦσαί τινα ἢ ἀποδώσει τῶ[ι]

[ί]ε[ρω]τάτω φί]σκω[ι] **Nr. 49**,οὐδενὶ ἐξ]ὸν ἔσται **Nr. 65**

ἐπαινέω· ἐπαινε[θεις καὶ στεφανωθεις] χρυσέωι στ[εφάνωι ὑπὸ τοῦ δάμου] τοῦ Φασηλιτῶν **TEp. 22**, ἐπαινέσαι **TEp. 54**, δεδόχθαι τῶι δήμωι, ἐπαινέσαι **TEp. 60**

ἐπαρχεία· ἐπαρχειῶν Λυκίας καὶ Παμφυλίας, ὑπάθου ἀποδεδειγμένου, ἢ γερουσία **Nr. 23**, πρεσβευτήν καὶ ἀντιστράτηγον τοῦ Σεβαστοῦ ἐπαρχειῶν Λυκίας καὶ Πανφυλίας **Nr. 23**

ἐπειδή· ἐπειδή] Απολλώνιος Απολλωνίου Φασηλίτης **TEp. 7**,

ἐπί· ἐπὶ τε τ[ῆι εὐνοίαι] καὶ τῆι αἰρέσει **TEp. 7**, ἐπὶ τοῖσδε ἐμίσθωσαν οἱ καθεσταμένοι ἐπὶ τὴν φυλακὴν τῶν ἱερῶν χρημάτων **TEp. 16**, [οἱ] ἐφηβεύσαντες ἐπὶ Δημητρί[ου ἄρχ]οντος **TEp. 17**, ἐπὶ Αἰσ[χύλου ἄ]ρχοντος **TEp. 19**, ἐμ μηνὶ Πεδαγειτνύωι [τ]ῶι ἐπὶ Ἀρχίνου **TEp. 27**, ἐπὶ Ἀρχίνου Βαδρομ[ίου δευτέραι] **TEp. 27**, ἐπὶ ἀγωνοθέτα Ἀγαθάνορος Φασηλίτ[α] **TEp. 30**, ἐπικληρῶσαι αὐτὸν ἐπὶ φυλῆγ καὶ χιλιαστὺγ καὶ ἑκατοστὺγ **TEp. 54**, ἐμ πολέμ[ωι καὶ εἰρήνη] **TEp. 54**, [ἐπὶ— — ἄρχ]οντος τοῦ με[τὰ — — ἐπὶ τῆς Ἀττα]λίδος **TEp. 62**, ἐπὶ τῶ μηδένα ἔ[τερο]σ[ιν] οἰ[ξεί]ν ἐ[ξ]ο[σ]σίαν κηδεῦσαι [τι]ν[α] **Nr. 48**,

ἐπιδημία· ὧι ἢ ἐπιδημία ἐδόθη **TEp. 42**

ἔτερος· ἐπὶ τῶ μηδένα ἔ[τερο]σ[ιν] οἰ[ξεί]ν ἐ[ξ]ο[σ]σίαν κηδεῦσαι [τι]ν[α] **Nr. 48**

εὐνοία· [ἀρ]ετ[ᾶ]ς ἔν[ε]κα καὶ εὐνοίας [καὶ] φιλοδοξίας **TEp. 28**, ἀρετῆς ἔνεκε καὶ εὐνοίας **TEp. 54**,

εὐνοίας ἔνεκα κα[ὶ] φιλοτιμίας τῆς] περὶ τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων **TEp. 59**

ε[ὐ]νοίας ἔνεκα καὶ φιλοτιμία[ς] τῆς εἰς τὸν δῆμον **TEp. 60**

εὐεργέσια· ἐτίμασε ἐπαίνωι καὶ θαλλοῦ στεφάνωι καὶ χρυσέοις δυσί, εἰκόνι χαλκέαι, εὐεργεσία **TEp. 28**, [— εὐεργ]εσίας ἔνεκα τᾶς εἰς αὐτούς **TEp. 53**

εὐεργέτης· [εἶν]αι αὐτὸν πρόξενον καὶ εὐεργέ[την] τῆς πόλεως τῆς Μελανιππιωτῶν **TEp. 7**, εὐεργέτα **TEp. 39**, διετέλει καὶ κοινῆι τὸν δῆμον εὐεργετῶν **TEp. 54**, εἶναι δ[ὲ] αὐτὸν πρόξενον] καὶ εὐεργέτην τοῦ δήμου] τοῦ Ἀθηναίων] **TEp. 59**, τὸν πάτρωνα καὶ εὐεργέτην τῆς πόλεως (Voconius Saxa Fidus) **Nr. 23**, [Φαση]λεί[των ἢ βου]λή καὶ ὁ [δῆμος] τὸν εὐ[εργέ]την ἐν πᾶ[σιν] **Nr. 24**, ε[ὐεργέτην] καὶ τῆς [ῆμετέ]ρας πόλε[ως] **Nr. 28**

εὐεργέτης· εὐεργέτιδος **TEp. 48**

εὐνοία· Αὐ[ρ]ηλ(ία) Βεττία Κο[λλ]αλή[με]ος δις ἢ κ[αὶ] Μυ[ρ]τι<λ>ίς [Φ]ασηλεῖτις τὴν γ<λ>υκυτάτην θυγ[α]τέρ[α] μνήμης καὶ εὐ[νοί]ας χάρ<ι>ν **Nr. 27**

εὐρίσκω· ἐά[ν] δέ [τ]ις] εὐ[ρεθίη] τ[ινα] τ[ιθ]ῶν, ἀποδ[ώ]σει ἰε[ρ]ω[τάτω φί]σκω] **Nr. 48**

ἦ· ἢ ἐκτείσει] τῆ Φασηλιτῶν πόλ[ει] **TEp. 5**, εἰσάγη ἢ ἐξάγη κατὰ θάλασσαν **TEp. 13**, ἢ ἀποδώσει τῶι [ί]ε[ρω]τάτω φί]σκω[ι] **Nr. 49**

θάπτω· [ἐὰν δέ] τις ἔτερος ἐνταφῆ ἐκ]τείσ<ε>[ι ὁ θάψας τῶ ἰε]ρ<ω>τά[τω ταμείω] **Nr. 46**

θυγάτηρ· Μαρκ(ία) Αὐ(ρηλία) Μυρμλα, θυγάτηρ Ἀπτέους Κουκτου, Φασηλεῖτις ἀπὸ Μνάρων **TEp. 4**, [θυ]γατρί μου Αὐ(ρηλία) Ἀ[φφία] **TEp. 5**, Αὐ[ρ]ηλ(ία) Βεττία Κο[λλ]αλή[με]ος δις ἢ κ[αὶ] Μυ[ρ]τι<λ>ίς [Φ]ασηλεῖτις τὴν γ<λ>υκυτάτην θυγ[α]τέρ[α] μνήμης καὶ εὐ[νοί]ας χάρ<ι>ν **Nr. 27**

ἰσοτελής· εἶναι [αὐτὸ]ν ἰσοτελῆ καὶ αὐτὸν καὶ [ἐκγόνους καὶ οἰ]κίας αὐτοῖς [εἶναι ἔ]γκτησιν Ἀθήνησιν **TEp. 60**

ἴστημι· στ[ῆ]σαι εἰς τὸ ἱερόν τῆς Ἥρας.] **TEp. 54**

καθώς· στεφαν[ῶσαι] αὐτὸν διὰ βίου καθ' ἕκαστον ἐνιαυ[τὸν ἐν] Πανθειοῖς θαλλοῦ στεφάνωι **TEp. 7**, καθ' ὃ κα Φασηλιτα]ι καὶ Μαύσσωλλος ὁμολογήσων[τι] **Nr. 1**, ὡς καθ' ἑκάστην ἀρχὴν τετειμησθαι αὐτὸν **Nr. 22**, καθ[ὼς] [ὁ] Πτολεμαῖος διετάξατο **Nr. 22**, καθ[ὼς] ὁ [πα]τήρ αὐτοῦ Ἀρχε[πο]λις διέθετο **Nr. 29**, καθ[ὼς] τὸ π[λ]ῆθος ἐπ[ε]βοήσατο θέ[μιδος τῆ]ν ἀνδρῶν πάλ[λην], **Nr. 35**, οἱ ὑπὸ αὐτοῦ ἐλευθερωθέντες, καθ[ὼς] διέθετο **Nr. 40**

καλός· ἀνδρα καλόν] καὶ] ἀγαθ[ὸ]ν γενόμενον **Nr. 22**

κατά· ἐξάγη κατὰ θάλασσαν **TEp. 13**, κατὰ τὸν νόμον **TEp. 20**, κατὰ τὸ ψάφισμα **TEp. 27**, κατ[ὰ]

τάς ὄσας] ξυμβολὰς **TEp. 55**, δ[ίκην κατὰ] Φασηλιτῶν τινος **TEp. 55**, ἐκκλησία κατὰ ψήφισμα δήμου **TEp. 60**, κατὰ τα[ύτὰ] **Nr. 1**, ἐν ταῖς κατὰ Λυκίαν πόλεσι πάσαις **Nr. 26**.

καταλείπω· μετὰ τὴν τελευταίην δὲ αἰωνίους δωρεὰς καταλελοιπότα τῆ πατρίδι εἰς τε ἀναθήματ[α] καὶ θεωρίας καὶ διανομὰς **Nr. 22**

κατασκευάζω· κα[τεσκευάσε τὸν] τύμβον **TEp. 2**, κατεσ[κεύασεν] τὴ[ν] σωματοθήκην **TEp. 3**, κατεσκεύασεν τὴν σωματοθήκην **TEp. 4**, κατασκεύασα σωματοθήκην **TEp. 5**, τὸν τύμβον κατεσ[κεύασεν] **Nr. 41**, κατέσκ[ευσ]α τὸ ἀ[ν]γγε[ί]ον **Nr. 45**, [κα]τεσ[κ]ε[υ]ασεν [τ]ὸ ἀνγ[ε]ῖον **Nr. 48**
κηδεύω· κηδευθῆνε δ[ὲ] ἐν τῷ ὑπο[?]σορ[?]ίω **Nr. 47**, ἐπὶ τῷ μηδένα ἐ[τε]ρο[?]ν ο[ί]ξειν ἐ[ξ]ο[?]σίαν κηδεῦσαι [τι]ν[α] **Nr. 48**

κληρονόμος· ἡ θεία καὶ κληρονόμος αὐτοῦ **Nr. 22**

κοινόν· Ἀφροδισιαστῶν Ἑρμογενείων κοινῶι **TEp. 27**, τὸ κοινὸν τὸ Ἀφροδισιαστῶν Ἑρμογενείων **TEp. 28**, τὸ κοινὸν τὸ Σαμοθραικιαστῶν **TEp. 29**, κοινοῦ τοῦ Πανα[θα]να[ιστῶν] **TEp. 32**, τιμαθέντος ὑπὸ Ἡρακλεωτῶν [— —]σωνείων κοινοῦ χρυσέωι στεφάνωι **TEp. 53**, τὸ κοινὸν τῶν Λυκίων **TEp. 61**

λεγεῶν· πρεσβευτὴν Σεβ[αστοῦ] λεγεῶνος δ' Σκυθικῆς (Voconius Saxa Fidus) **Nr. 23**, χειλίαρχον πλατύσημον λεγεῶνος γ' Κυρηναϊκῆς καὶ λεγεῶνος [δ]ωδε[κά]της κε[ρ]α[σ]υνοφόρου **Nr. 23**

μετά· μετὰ ταῦτα Λυκίοις δεδομένα **TEp. 12**, καὶ οἱ λιμένες οἱ ἐν τοῖς τούτων τῶν πολεμιῶν ὄντες μετὰ Λυκίων ἔστωσαν **TEp. 12**, μετὰ Κλεάνακτα **TEp. 14**, εἰς ἔτη πέντε τὰ μετὰ Ἀνθεστήριον **TEp. 16**, δέηται πρώτῳ μετὰ τὰ ἱε[ρ]ὰ μετὰ τὴν τελευταίην **Nr. 22**.

μέτοικος· Κλεῶ Φασηλίτις μέτοικος **TEp. 25**, Ἑρμο[γ]έ[ν]ει Φασηλίται μετοίκωι **TEp. 27**, ὁ δῆμος ε[ἰ]σενεγκεῖν τοὺς μετοίκους ε[ὑ]τάκτως [ε]ισενήνοχεν **TEp. 60**

μνήμη· μνήμης καὶ εὐ[νο]ίας χάρι[ς] **Nr. 27**, μνήμης χάριν **Nr. 43**

ναυτιλία· ἀπὸ ναυτιλίας δεκάταν ἀνέθεκαν **Nr. 2**

ὄμνυμι· ὁμόσαντες Δία καὶ Ἄλιον καὶ Γᾶν καὶ [βασιλέως Τύχαν **Nr. 1** ὁμόσαντον δὲ καὶ Φα[σηλιτῶν] οὐστινάς κα Μ]αύσσωλλος **Nr. 1**

ὁμολογέω· μὲν ἐμμε[ν]εῖν τοῖς ὁμολογημένοις ποτὶ [Φασηλίτας **Nr. 1**, κατὰ τα[ύτὰ] ἐμμενεῖν τοῖς ὁμολογημένοις ἐξαίρωντες τὸ βασι[λέως Τύχαν **Nr. 1**, καθ' ὃ κα Φασηλίται] καὶ Μαύσσωλλος ὁμολογήσων[τι] **Nr. 1**

ὄρκος· [ὄρκους δὲ δόντων τοῖς πρέσβεσι τοῖς Φασηλιτῶν Μαύσσωλλος καὶ Ἀρτεμισία **Nr. 1**

ὄρκωμοσία· πρὶν δι' ὄρκωμο]σίαν κατα<λα>φθῆμειν **Nr. 1**

ὄσος· ὅσα τε μετὰ ταῦτα Λυκίοις δεδομένα **TEp. 12**, χάριαι ὅσα τε ἐντὸς τούτων τῶν ὀρίων **TEp. 12**, τὰς ὄσας] ξυμβολὰς **TEp. 55**, τὰς τε εἰσφορὰς ἀπ[ά]σας ὄσας ἐψηφίσται **TEp. 60**, ὅσα ἐπετάχθη αὐτῶι ὑπὸ τῶν στρατηγῶν **TEp. 60**

οὐδεῖς· ἐτέρω δὲ οὐδενὶ ἐξάσται ἐνηδεῦσαι τινα **TEp. 9**, ἄλλω δὲ οὐδενὶ ἐξο[?]ν ἔσται] **Nr. 41**,οὐδενὶ ἐξ[?]όν ἔσται **Nr. 65**

ὀφείλω· εἴ τινες ὀφείλοντι ἐμ[μ]ησι [τρισίν] **Nr. 1**

παῖς· παῖδες Κόπριος **Nr. 5**,

πάππος· ὁ πάππος [αὐτοῦ Εὐκ]ρατίδας Ἀ[κρί]του [τοῦ Ἀκρίτου] Φασηλείτης **Nr. 36**

πᾶς· πᾶσιν ὅτι ἡ πόλις ἡ Μελανιππιω[τῶν] **TEp. 7**, τόποις πᾶσιν τοῖς ὑπογεγραμμένοις **TEp. 13**, τοῖς ἄλλοις θεοῖς πᾶσι **Nr. 4**,

πατήρ· ὑπὲρ Ἀθανίωνος τοῦ πατρὸς δαμιοργήσαντος **Nr. 3**, ὡς καθ' ἐκάστην ἀρχὴν τετεμιῆσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῆς πόλεως πολλὰ καὶ μεγάλα παρεσχημένον τῆ πατρίδι ἐν τῷ τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνῳ **Nr. 22**, μετὰ τὴν τελευταίην δὲ αἰωνίους δωρεὰς καταλελοιπότα τῆ πατρίδι εἰς τε ἀναθήματ[α] καὶ θεωρίας καὶ διανομὰς **Nr. 22**, καθὼς ὁ [πα]τήρ αὐτοῦ Ἀρχε[πο]λις διέθετο **Nr. 29**, [τῆ] γλ[υ]κ[υ]τάτη πατρίδι **Nr. 45**, ἀ[γο]ράν]ομοι [τῆ] πατρίδι τὴν ψηφοθεσίαν **Nr. 50**

πάτρων· τὸν πάτρωνα καὶ εὐεργέτην τῆς πόλεως (Voconius Saxa Fidus) **Nr. 23**.

περὶ· περὶ τὸν δῆμον τὸν Σαμίων **TEp. 54**, περὶ τὸν δῆμον τὸν Ἀθηναίων **TEp. 59**

ποιέω· τὴν δὲ τοῦ ἀνδριάντος ἀνάστασιν ἐποιήσατο **Nr. 22**

πόλις· τῆ Φασηλιτῶν πόλ[ει] **TEp. 5**, Μελανιππιωτῶν τῆ πόλει **TEp. 7**, τῆς πόλεως τῆς Μελανιππιωτῶ[ν] **TEp. 7**, εἰς τὴν πόλιν **TEp. 54**, καταθ[έτω] ἐμ πόλει **TEp. 55**, σω[τῆρι] τοῦ σύμπαντος κόσμου καὶ [τῆς] πατριδ[ος, τῆς] πόλε[ως] Φασηλιτῶν (Hadrianus) **Nr. 15**, [τοῦ] πρ[ώτου] τάγματος τῆς πόλ[ει]ο[ς] **Nr. 22**, ἱερα[τεύσαντα] τῆς προκαθηγέτ[ιδος] τῆς πόλεος θεᾶς Ἀθηνᾶς Πολιάδος καὶ τῶν θεῶν Σεβαστῶν **Nr. 22**, ὡς καθ' ἐκάστην ἀρχὴν τετειμηῆσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῆς πόλεος πολλὰ καὶ μεγάλα παρεσχημένον τῆ πατρίδι ἐν τῷ τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνῳ **Nr. 22**, τὸν πάτρωνα καὶ εὐεργέτην τῆς πόλεως (Voconius Saxa Fidus) **Nr. 23**, [Κ]ολάλη[μιν] ἑξάκις Φασηλείτη[ν] ἀνδρα κ[αλ]ὸν καὶ ἀ[γαθὸν] κα[ὶ] τοῦ πρ[ώτου] τάγματος [τῆς πό]λεως **Nr. 25**, πάσας τὰς ἀρχὰς [ἄρξ]αντα φιλοτείμως, ὥ[στε] καὶ καθ' ἐκάστην ἀρχὴν τε[τειμηῆσθαι] τὸν Κολάλημιν ὑπὸ τῆς πόλ[ει]ο[ς] καὶ ὑπὸ τῆς γερουσίας **Nr. 25**, πολε[ι]τευόμενον καὶ ἐν ταί[ς] κ[ατὰ] [Λυκί]αν πόλεσι π[ά]σαις [χαρισ]άμενον καὶ τῆ ἡμε[τέρα] πόλει εἰς διανομὴν [καὶ] θεωρίας **Ж** μ[ύ]ρια δισχέ[λι]α πεντακ[όσια] **Nr. 26**, πρῶτην τῆς πόλεως γενομένην, **Nr. 27**, ε[ὐεργέτην] καὶ τῆς [ἡμετέ]ρας πόλε[ως] **Nr. 28**, [Φαση]λιτῶν ἢ πόλι[ς] **Nr. 29**,

πρόγονος· τὸν ἔ[κγονον] προγόνων ἐνδόξων καὶ ἐκ τοῦ πρῶτου τάγματος τῆς πόλεω[ς], ἀρετῆς ἕνεκεν **Nr. 25**

πρόξενος· [εἶν]αι αὐτὸν πρόξενον καὶ εὐεργέ[την] τῆς πόλεως τῆς Μελανιππιωτῶ[ν] **TEp. 7**, εἶναι δ[ὲ] αὐτὸν πρόξενον καὶ εὐεργέτην τοῦ δήμου] τοῦ Ἀθηνα[ίων] **TEp. 59**

πρός· Ἱερῶι πρὸς τῶι Πόντῳ ... **TEp. 13**, τὸ πρὸς τῶι — — **TEp. 16**, τὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν δήμον προθυμίαν **TEp. 54**, [πρὸς Φ]ασηλιτ[ῶν] τινα **TEp. 55**, πρὸς Φα[σηλίτας] τὰς δίκας εἶν[αι] **TEp. 55**, πρεσβεύσαν[τα] πρὸς Λεύκιον Φούριον | Κρασσόπτην **TEp. 61**, ὁ καθεσταμένος ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τῆ φρουρ[α]ρχίαι ... **TEp. 66** ἀποτείσε [τῆ] γλ[υκ]υτάτη πατρίδι πρὸς τε[ίμο]ν **Ж** πεντακόσια **Nr. 45**.

πρόστιμον· [ἦ] ὁ ἐνκηδεύσας [τ]εῖ[σει] προστείμου ἱερα[ά..] **Nr. 41**

πρυτανεύω· Ἀκαμαντὶς [ἐ]πρυτάνευε **TEp. 55**

πρῶτος· [τοῦ] πρ[ώτου] τάγματος τῆς πόλ[ει]ο[ς] **Nr. 22**, [Κ]ολάλη[μιν] ἑξάκις Φασηλείτη[ν] ἀνδρα κ[αλ]ὸν καὶ ἀ[γαθὸν] κα[ὶ] τοῦ πρ[ώτου] τάγματος [τῆς πό]λεως **Nr. 25**, τὸν ἔ[κγονον] προγόνων ἐνδόξων καὶ ἐκ τοῦ πρῶτου τάγματος τῆς πόλεω[ς], ἀρετῆς ἕνεκεν **Nr. 25**, πρῶτην τῆς πόλεως γενομένην, **Nr. 27**

σορίδον· κατέστησα τὸ σορίδον ἄνγος **TEp. 9**

σορός· τὴν σορὸν ἑαυτῷ **Nr. 46**

στέφανος· ἐν] Πανθείοις θαλλοῦ στεφάνῳ **TEp.7**, [στεφανωθεῖς] χρυσέωι σ[τεφάν]ῳ ὑπὸ τοῦ δάμου] τοῦ Φασηλιτῶν **TEp. 22**, [θαλλ]λοῦ στεφ[άν]ῳ **TEp. 32**, στεφανῶσαι θαλλοῦ στεφάνῳ **TEp. 60**

στεφανῶ· στεφαν[ῶσαι] αὐτὸν διὰ βίου καθ' ἕκαστον ἐνιαυ[τὸν] ἐν] Πανθείοις θαλλοῦ στεφάνῳ **TEp.7**, ἐπαινε[θεῖς] καὶ στεφανωθεῖς] χρυσέωι σ[τεφάν]ῳ ὑπὸ τοῦ δάμου] τοῦ Φασηλιτῶν **TEp. 22**, ἐτίμασε ἐπαίνῳ καὶ θαλλοῦ στεφάνῳ καὶ χρυσέοις δυσί, εἰκόνι χαλκείαι **TEp. 28**, ἐτίμασε Μοσχίωνα Φασηλίταν χρυσέωι στεφάνῳ **TEp. 29**, στεφανωθεῖς ὑπὸ το[ῦ] κοινοῦ τοῦ Πανα[θα]να[ῖ]ο[σ]τῶν] **TEp. 32**, τιμαθέντος ὑπὸ Ἡρακλεωτῶν [— —]σωνείων κοινοῦ χρυσέωι στεφάνῳ **TEp. 53**, στεφανῶσαι θαλλοῦ στεφάνῳ **TEp. 60**

στήλη· εἰς στήλην λιθ[ίνην] **TEp. 7**, ἀν[α]γράψαι εἰς στήλην] λιθίνην **TEp. 54**, [ἐσ]τήληι λιθί[ν]ηι **TEp. 55**

συγχωρέω· ᾧ ἂν ἐνγράφως συ[ν]χωρήσω **Nr. 41**

συμβόλαιον· ὅτι ἂμ με[ν] Ἀθ[ή]νησι ξ[υ]μβόλαιον γένηται [πρὸς Φ]ασηλιτ[ῶν] τινα **TEp. 55**, τὰς ὄσας] ξυμβολὰς **TEp. 55**, τῶν δὲ ἔμπροσθε συν[βο]λαίων πρὶν δι' ὄρκωμο]σιᾶν κατα<λα>φθήμειν **Nr. 1**

σωματοθήκη· κατεσ[κεύασε]ν τῆ[ν] σωματοθήκην **TEp. 3**, κατεσκεύασεν τὴν σωματοθήκην **TEp. 4**, κατασκεύασα σωματοθήκην **TEp.5**

σώφρων· γυναῖκα σώφρονα καὶ φίλανδρον **Nr. 27**

ταμείον· [ἐὰν δέ] τις ἔτε[ρος ἐνταφῆ ἐκ]τείσ<ε>[ι ὁ θάψας τῷ]ε[ρ<ω>τά[τω ταμείῳ] **Nr. 46**

τέκνον· γυναῖκί μου [κ]αὶ τέ<κ>ν[ω] Ἡροφίλω καὶ γυναῖκί [τ]οῦ Ἡροφίλου Ἰόλη καὶ τοῖς τέ[κ]νοις **Nr. 45**, [έ]κνοις ἐ[ξ] αὐτῶν μό[νο]ις **Nr. 48**, τέκνοις [καὶ ἐγγό-]νοις **Nr. 49**

τίθημι· ἐά[ν] δέ [τ]ι[ς] εὐ[ρεθεῖ] τ[ινα] τ[ιθ]ῶν, ἀποδ[ώ]σει ἰε[ρ]ω[τάτω φίσκω] **Nr. 48**

τιμάω· ἐτίμασε ἐπαίνωι καὶ θαλλοῦ στεφάνωι καὶ χρυσέοις δυσί, εἰκόνι χαλκείαι **TEp. 28**, τιμαθέντος ὑπὸ Ἡρακλεωτᾶν [— —]σωνείων κοινουῦ χρυσέωι στεφάνωι **TEp. 53**, ὡς καθ' ἐκάστην ἀρχὴν τετειμήσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῆς πόλεως πολλὰ καὶ μεγάλα παρεσχημένον τῇ πατρίδι ἐν τῷ τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνῳ **Nr. 22**, Φασηλειτῶν ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος ἐτείμησεν **Nr. 25**, πάσας τὰς ἀρχὰς [ἄρξ]αντα φιλοτείμως, ὥ[στε καὶ] καθ' ἐκάστην ἀρχὴν τε[τειμήσθαι] **Nr. 25**

τίνω· [ἦ] ὁ ἐνκηδεύσας [τ]εῖ[σει προστεῖ]μου ἰε[ρ]ᾶ[..] **Nr. 41**

τύμβος· κα[τεσκευάσε τὸν] τ[ύμβον] **TEp. 2**, τὸν τύμβον κατεσ[κεύασεν] **Nr. 41**

υἱός· ἐαυτῇ καὶ τοῖς υἱοῖς **TEp.4**, Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ, θεοῦ Οὐεσπασιανουῦ υἱός, [[Δομετιανός Σεβαστός]] **Nr. 7**; [Α]ὐτοκράτο[ρα Καίσαρα, θεοῦ Νέρου]α υἱόν, [Τραιανὸν Σεβαστόν] **Nr. 8**, Αὐτοκράτορι θεοῦ Τραιανουῦ Παρθικοῦ[υ υἱῷ, θεοῦ] Νέρουα υἱωνῶι, Τραι[α]νῶι Ἀδριανῶι Καίσαρι Ὀλυμπίωι|Σεβαστῶι **Nr. 11**, [Αὐτοκράτορι Καίσαρι] θεοῦ Τραιανουῦ Παρ[θικ]οῦ υἱῷ, θεοῦ Νέρουα υἱωνῶ, Τραιανῶι Ἀδριανῶι Σ[εβ]αστῶι, **Nr. 15**, Τυνδαρίς Διοτεῖμ[ου τοῦ φύ]σει Γναίου Λικινίου, Μάρκ[ι]ου υἱοῦ, Ρουφε[ίνου] **Nr. 15**, [Αὐτοκράτορα Καίσαρα], θεοῦ Τραιαν[οῦ] Παρθικοῦ υἱό[ν], θεοῦ Νέρουα {ι} υἱωνόν, Τραιανόν. Ἀδριανόν Σεβαστόν, Ὀλύμπιον **Nr. 16**, Αὐτοκράτωρ Καῖσα[ρ, θεοῦ Ἀδριανουῦ] υἱός, θεοῦ Τρ[αιανουῦ Παρθικουῦ υἱ]ωνός, θεοῦ [Νέρουα ἔγγονος, Τί]τος Αἴ[λιος Ἀδριανός Αντωνεῖνος Σεβαστός] **Nr. 19**, Κ(οίντου) Οὐοκῶνιον Σάξαν Ἀμυντιανον, υἱόν Κ(οίντου) Οὐοκῶνιου Σάξα Φεῖδου **Nr. 23**, Κ(οίντου) Οὐοκῶνιον, Σέξτου υἱόν, [Ρωμυ]λία Σάξαν Φεῖδον **Nr. 23**, Αὐρ(ῆλιος) Πτολεμαῖος ὁ καὶ Ζωσιμᾶς, υἱός Αὐρ(ῆλιου) Ἀρτεμιδώρου Πτολεμαίου, Φασηλείτης **Nr. 32**, Αὐρῆλιον Κούγαν, υἱόν Αὐρηλίου Ὀνιάλλεος τοῦ καὶ Πονεσέλμου Κολαλήμεος, Φασηλίτην **Nr. 34**

υἱωνός· Αὐτοκράτορι θεοῦ Τραιανουῦ Παρθικοῦ[υ υἱῷ, θεοῦ] Νέρουα υἱωνῶι, Τραι[α]νῶι Ἀδριανῶι Καίσαρι Ὀλυμπίωι|Σεβαστῶι **Nr. 11**, [Αὐτοκράτορι Καίσαρι] θεοῦ Τραιανουῦ Παρ[θικ]οῦ υἱῷ, θεοῦ Νέρουα υἱωνῶ, Τραιανῶι Ἀδριανῶι Σ[εβ]αστῶι, **Nr. 15**, [Αὐτοκράτορα Καίσαρα], θεοῦ Τραιαν[οῦ] Παρθικοῦ υἱό[ν], θεοῦ Νέρουα {ι} υἱωνόν, Τραιανόν. Ἀδριανόν Σεβαστόν, Ὀλύμπιον **Nr. 16**, [Γν(αίου)] Λικινίου, Μάρκου [υἱοῦ], Ρουφείνου **Nr. 16**, Αὐτοκράτωρ Καῖσα[ρ, θεοῦ Ἀδριανουῦ] υἱός, θεοῦ Τρ[αιανουῦ Παρθικουῦ υἱ]ωνός, θεοῦ [Νέρουα ἔγγονος, Τί]τος Αἴ[λιος Ἀδριανός Αντωνεῖνος Σεβαστός] **Nr. 19**

ὑποσόριον· κηδευθῆνε δ[ὲ ἐν τῷ ὑπο?]σορ<ίω> **Nr. 47**

φίλανδρος· γυναῖκα σώφρονα καὶ φίλανδρον **Nr. 27**

φιλοδοξία· [ἀρ]ετ[ᾶ]ς ἐν[ε]κα καὶ εὐνοίας [καὶ] φιλοδοξίας **TEp. 28**

φιλόπατρις· ἀξιολογώτατου Αὐρηλίου Ζηνικέτου γ' Φασ[η]λείτου παντάρχ[ον]τος καὶ φιλοπάτ[ρι]δος, **Nr. 27**

φιλοτιμία· εὐνοίας] ἔνεκα κα[ὶ] φιλοτιμίας τῆς] περὶ τὸν δῆμον τὸν Αθηναί[ων] **TEp. 59**, ε[ὑ]νοίας ἔνεκα καὶ φιλοτιμία[ς] τῆς εἰς τὸν δῆμον **TEp. 60**

φιλότιμος· πάσας τὰς ἀρχὰς [ἄρξ]αντα φιλοτείμως, ὥ[στε καὶ] καθ' ἐκάστην ἀρχὴν τε[τειμήσθαι] **Nr. 25**

φίσκος· ἐά[ν] δέ [τ]ι[ς] εὐ[ρεθεῖ] τ[ινα] τ[ιθ]ῶν, ἀποδ[ώ]σει ἰε[ρ]ω[τάτω φίσκω] **Nr. 48**,

οὐδετέρου ἔχοντος ἐξουσίαν ἐνκηδεῦσαί τινα ἢ ἀποδώσει τῷ[ι] [ί]ε[ρ]ω[τάτω φί]σκω[ι] **Nr. 49**

χαίρω· χαίρε **TEp. 33**, χρηστὰ χαίρε **TEp. 41**, χαίρε **TEp. 42**, χαίρε **TEp. 44**

χάριν· μνήμης καὶ εὐ[νοί]ας χάρις **Nr. 27**, μνήμης χάριν **Nr. 43**

ψηφισμα· τὸ δὲ] ψηφισμα τόδε ἀν[αγράψαι εἰς στήλην] λιθίνην **TEp. 54**, τὸ ψ[ήφισμα ἀν]αγράψαι

TEp. 55, τ[ὸ δὲ ψηφισ]μα τό[δε] ἀναγραψά[τω **TEp. 55**, ἐκκλησία κατὰ ψηφισ]μα δήμου **TEp. 60**

ψηφοθεσία· ἀ[γοράν]ομοι τ[ῆ] πατ[ρι]δί τὴν ψηφοθεσίαν **Nr. 50**

ὥς· ὡς καθ' ἑκάστην ἀρχὴν τετειμηῆσθαι αὐτόν **Nr. 22**,

CONCORDATE

Yazıtlar

Adak, Rhodische Herrschaft in Lykien

s. 253 vd. → TEp. 7

Adak – Tüner – Şahin, Inschriften aus Phaselis

Nr. 1 → Nr. 4	Nr. 5 → Nr. 35	Nr. 9 → Nr. 26	Nr. 13 → Nr. 42
Nr. 2 → Nr. 5	Nr. 6 → Nr. 33	Nr. 10 → Nr. 28	Nr. 14 → Nr. 39
Nr. 3 → Nr. 30	Nr. 7 → Nr. 17	Nr. 11 → Nr. 29	Nr. 15 → Nr. 38
Nr. 4 → Nr. 36	Nr. 8 → Nr. 24	Nr. 12 → Nr. 50	

AE

2001, Nr. 1926 → TEp. 4

Anti, Esplorazioni

Nr. 3 → TEp. 5 Nr. 10 → Nr. 41

Baillet, Syringes

Nr. 265 → TEp. 70 Nr. 276 → TEp. 69 Nr. 615 → TEp. 67 Nr. 1214 → TEp. 68

Le Bas – Waddington, Inscriptions

Nr. 264 → TEp. 14

Bérard, Inscriptions

Nr. 90 → Nr. 26	Nr. 92 → Nr. 55	Nr. 94 → Nr. 32	Nr. 96 → TEp. 6
Nr. 91 → Nr. 13	Nr. 93 → Nr. 25	Nr. 95 → Nr. 34	Nr. 97 → Nr. 46

Blackmann, Inscriptions

s. 139 → Nr. 2	Nr. 1 → Nr. 51	Nr. 7 → Nr. 49
s. 140 → Nr. 22	Nr. 2 → Nr. 56	Nr. 8 → Nr. 44
s. 143 → Nr. 7	Nr. 3 → Nr. 9	Nr. 9 → Nr. 45
s. 151 vd. → Nr. 11	Nr. 4 → Nr. 58	
s. 154 vdd. → Nr. 23	Nr. 5 → Nr. 63	
s. 161 vdd. → Nr. 26	Nr. 6 → Nr. 48	

Blinkenberg, Lindos

Nr. 2 → TEp. 21 Nr. 189 → TEp. 22

van Buren, Inscriptions

Nr. 11 → Nr. 12	Nr. 13 → Nr. 15	Nr. 15 → Nr. 18	Nr. 17 → Nr. 22
Nr. 12 → Nr. 13	Nr. 14 → Nr. 19	Nr. 16 → Nr. 23	

CIDelphi,

I, Nr. 8 → TEp. 18 II, Nr. 4 → TEp. 19

CIG

Nr. 2528 → TEp. 32	Nr. 4332 → Nr. 22	Nr. 4335 → Nr. 15	Nr. 4337 → Nr. 13
Nr. 4324 → Nr. 26	Nr. 4334 → Nr. 11	Nr. 4336 → Nr. 12	Nr. 4338 → Nr. 47

Çelgin – Çelgin, Research

Nr. 10 → TEp. 3

Engelmann – Knibe, Zollgesetz

s. 55 str. 22-26 → TEp. 13

Fornara, Phaselis Decree

s. 49-51 → TEp. 55

Fraser, Rhodian funerary Monuments

s. 20 → TEp. 36

s. 60 vd → TEp. 27

s. 155 → TEp. 28

s. 156 → TEp. 29

s. 57 → TEp. 34

Gardner, Inscription

Nr. 137 b → TEp. 8

Gaertringen, Inschriften aus Rhodos

s. 60 vd. → TEp. 30

Nr. 8 → TEp. 31

I. de Délos

Nr. 1416 → TEp. 16

Nr. 1924 → TEp. 17

IGII² Nr. 285 → TEp. 59II² Nr. 1956 → TEp. 63

XII 1, Nr. 317 → TEp. 42

XII 1, Nr. 540 → TEp. 41

II² Nr. 554 → TEp. 60II² Nr. 3218 → TEp. 61

XII 1, Nr. 318 → TEp. 44

XII 1, Nr. 550 → TEp. 34

II² Nr. 1046, → TEp. 57

XII 1, Nr. 112 → TEp. 49

XII 1, Nr. 319 → TEp. 50

XII 1, Nr. 1028 → TEp. 51

II² Nr. 1047 → TEp. 64

XII 1, Nr. 127 → TEp. 30

XII 1, Nr. 384 → TEp. 37

XII 9, Nr. 1187 → TEp. 20

II² Nr. 1056/7 → TEp. 62

XII 1, Nr. 158 → TEp. 53

XII 1, Nr. 477a → TEp. 38

II² Nr. 1386, 1388, 1393,

XII 1, Nr. 159 → TEp. 32

1400 → TEp. 58

IGR III

Nr. 755 → Nr. 7

Nr. 758 → Nr. 16

Nr. 761 → Nr. 18

Nr. 764 → Nr. 22

Nr. 756 → Nr. 12

Nr. 759 → Nr. 15

Nr. 762 → Nr. 20

Nr. 765 → Nr. 46

Nr. 757 → Nr. 13

Nr. 760 → Nr. 11

Nr. 763 → Nr. 23

I. v. Iasos I

Nr. 175 → TEp. 14

I. v. Rhod. Peraia

Nr. 262 → TEp. 45

B. İplikçiöğlü – G. Çelgin – A.V. Çelgin, AST 18, 1. cilt, 2001, s. 241-245

s. 245 → TEp. 4

Jacopi, Nuove epigrafi

Nr. 6 → TEp. 25

Nr. 53 → TEp. 28

Nr. 124 → TEp. 40

Greg. Konstantinopoulos, Αρχαιότητες και Μνήμεια Δωδεκανήσου, Archaiologikan Deltion 22 (1967): XRONIKA, Athen 1969

Nr. 6 → TEp. 47

B. Kontorine, Νέαι ροδιακαὶ ἐπιγραφὰι, AAA VIII, 1975 38

Nr. 2 → TEp. 35

Klee, Gymnische Agone

Nr. 8 → TE. 23

Petersen - Luschan, Reisen

Nr. 175 → Nr. 7

C. Marek, AST 11, 1994, s. 86-92

Nr. 1 → TEp. 15

Maiuri, Rodi e Cos

Nr. 43 → TEp. 29

Nr. 205 → TEp. 52

Nr. 206 → TEp. 39

Nr. 384 → TEp. 36

A. Maiuri, Nuove Iscrizioni Greche dalle Sporadi Meridionali, ASAA 2, 1916, s. 176

Nr. 165 → TEp. 46

Mitchell, Treaty

s. 167 vdd. str. 52-65 → TEp. 12

Ormerod – Robinson, Inscriptions

Nr. 48 → TEp. 3

Nr. 49 → TEp. 2

Paribeni-Romanelli, Studii

Nr. 132 → Nr. 21

Nr. 133 → Nr. 54

Nr. 134 → Nr. 52

Nr. 135 → Nr. 20

G.G. Porro, Iscrizioni di Rodò, ASAA 2, 1916, s. 131

Nr. 22 → TEp. 43

Pugliese – Carratelli, Associazioni

Nr. 18 → TEp. 27

Nr. 21 → TEp. 26

Schede, Samos, s. 9 vd.

Nr. 5L → TEp. 54

SEG

II Nr. 694 → Nr. 43

XXVI Nr. 1711 → TEp. 65

XXXI Nr. 1303 → Nr. 44

III Nr. 674 → TEp. 27

XXVIII Nr. 1484 → TEp. 66

XXXI Nr. 1304 → Nr. 45

V Nr. 1, 3-6, 8, 10-15, 22, 23, 35 → TEp. 56

XXXI Nr. 1299 → Nr. 11

XXXIX Nr. 737 → TEp. 24

VI Nr. 735 → TEp. 5

XXXI Nr. 1300 → Nr. 23

XLIV Nr. 890 → TEp. 15

VI Nr. 742 → Nr. 41

XXXI Nr. 1301 → Nr. 26

LI Nr. 1829 → TEp. 4

VI Nr. 773 → Nr. 14

XXXI Nr. 1302 → Nr. 51

SERod.

Nr. 75 → TEp. 33

Nr. 77a → TEp. 48

SIG³I

Nr. 492 → TEp. 20

Şahin, Inschriften aus Pamphylien

Nr. 9 → Nr. 31

Şahin - Adak, Stadiasmus Patarensis

s. 38-41 → TEp. 10

s. 277 vd. → TEp. 6

TAM II/3

Nr. 905 → TEp. 11

Nr. 1190 → Nr. 10

Nr. 1200 → Nr. 22

Nr. 1210 → Nr. 40

Nr. 946 → TEp. 8

Nr. 1191 → Nr. 14

Nr. 1201 → Nr. 23

Nr. 1211 → Nr. 46

Nr. 1164 → TEp. 9

Nr. 1192 → Nr. 12

Nr. 1202 → Nr. 25

Nr. 1212 → Nr. 41

Nr. 1183 → Nr. 1

Nr. 1193 → Nr. 13

Nr. 1203 → Nr. 26

Nr. 1216 → Nr. 47

Nr. 1184 → Nr. 2

Nr. 1194 → Nr. 15

Nr. 1204 → Nr. 27

Nr. 1217 → Nr. 43

Nr. 1185 → Nr. 3

Nr. 1195 → Nr. 16

Nr. 1205 → Nr. 52

Nr. 1218 → Nr. 37

Nr. 1186 → Nr. 7

Nr. 1196 → Nr. 18

Nr. 1206 → Nr. 32

Nr. 1219 → Nr. 55

Nr. 1187 → Nr. 11

Nr. 1197 → Nr. 19

Nr. 1207 → Nr. 35

Nr. 1220 → Nr. 26

Nr. 1188 → Nr. 6

Nr. 1198 → Nr. 20

Nr. 1208 → Nr. 53

Nr. 1221 → TEp. 6

Nr. 1189 → Nr. 8

Nr. 1199 → Nr. 21

Nr. 1209 → Nr. 54

Antik Kaynaklar

Aelius Gellius, *Noctes Atticae*

X 18 → TLit. 37a

Aelius Herodianus

III 1, 91. 13 vdd. → TLit. 4

III 1, 253 vd. → TLit. 23a

III 1, 269. 19 vd. → TLit. 27

Antigonos Paradoks, *Hist. Mirab. Coll.*

166 → TLit. 11b

Aristodemos

FGrHist 104 F 13 .1-2 → TLit. 31e

Arrianos, *Anabasis*

I 24, 3-6 → TLit. 40

I 25, 1-2 → TLit. 42b

I 26 1-2 → TLit. 44b

Athenaios, *Deipnosophistai*

VII 51 → TLit. 24, 26a

VIII 42 → TLit. 38a

VIII 45. 6-13 → TLit. 38c

XV 38 → TLit. 21a

Bruti Epistulai

27, 28 → TLit. 52

Cicero, *Lege Agraria*

II 50 → TLit. 50

Cicero, *In Verem*

II 4.21 → TLit. 49a

Claudius Aelianus, *De Natura Animalium*

XI 28 → TLit. 18

Demosthenes, *Contra Lacritum*

XXXV 1 vdd. → TLit. 39a

Diodoros, *Bibliotheca*

XI 60, 4 vd. → TLit. 29

XII 4, 5 vd. → TLit. 31f

XVII 27.7 ve 28. 1-5 → TLit. 43

XX 27 → TLit. 45

Dionysios Periegetes

855→TLit. 2a

Eusthatios, *Dion. Per.*

855 1 vdd. → TLit. 2c

861. 16 vdd. → TLit. 44c

Eusthatios, *Hom. Il.*

I 501. 30 vdd. → TLit. 10

II 285 → TLit. 7

III 336. 8 vdd. → TLit. 38b

Eutropius, *Breviarium ab urbe condita*

VI 3 → TLit. 49f

Florus, *Epitomae*

I 41. 6 → TLit. 49e

Harpokration

281 vd. → TLit. 39b

Herodas, *Mimiambi*

2. 55-59 → TLit. 16

Herodotos, *Historia*

II 178 → TLit. 28

Hierokles, *Synekdemos*

683. 1-9 → TLit. 12

Isokrates, *Areopagitikos*

80 → TLit. 31b

Isokrates, *Panathenaikos*

59 → TLit. 31c

Isokrates, *Panegyrikos*

117 vdd. → TLit. 31a

Konstantinos VII. Porphyrogennetos

XIV 21 vdd. → TLit. 13, 57

Ktesias, *Fragmenta*

45. 141 → TLit. 11a

Libanios

42, 1 → TLit. 39c

Livius, *Ab Urbe Condita*

XXXVII 22 vd. → TLit. 46

XXXVII 23, 1 → TLit. 6

Lucanus, *Bellum Civile*

VIII 243-255 → TLit. 51

Lykurgos

73 → TLit. 31d

Makkabaer

I 15, 15-24 → TLit. 48

Mela, *De Chorographia*

I 79 → TLit. 3a

Nikandros, *Fragmenta*

74. 967 → TLit. 20

Orosius

V 23 vd. → TLit. 49d

Pausanias Atticus, *Att. Ono.*

3. 1 → TLit. 26b

Pausanias Periegesis, *Graeciae Descriptio*

III 3.8 → TLit. 19

Photios, *Lexicon***Photios, *Bibliotheca*****Plinius, *Naturalis Historia***

II 236 → TLit. 11c

V 96 → TLit. 3b

XIII 5 → TLit. 21b

XXI 24-25 → TLit. 22

Plutarkhos, *Alexander*

XVII 1-8 → TLit. 41

XVII 8 → TLit. 42a

Plutarkhos, *Kimon*

XII 3 vd. → TLit. 30

Polybios, *Historiae*

XXX 9 → TLit. 47

Polyenos

V 42 → TLit. 36

Ps. – Aristoteles, *De ventorum situ et nominibus*

973a → TLit. 17

Ps. – Skylaks, *Periplus*

100 → TLit. 14

Ptolemaios, *Geographia*

V 2 → TLit. 8b

V 3 → TLit. 9

Sallustius, *Historiae*

127-137 → TLit. 49c

Scholia in Apollonium Rhodi

I 308b → TLit. 25

Scholia in Thucydidem

II 69.1.1vd. → TLit. 2b

Stadiasmus Maris Magni

226-230 → TLit. 15

Stephanos Byzantios, *Ethnika*

Γέλα → TLit. 23b

Δῶρος → TLit. 32

Strabon, *Geographia*

XIV 2. 1. → TLit. 1

XIV 3. 9 → TLit. 44a

XIV 4.1. → TLit. 8a

XIV 5. 7 → TLit. 49b

Suda, *Lexikon*

Θεοδέκτης (1) → TLit. 37b

Ἰσοκράτης → TLit. 37c

Κίμων → TLit. 31g

Σύλας → TLit. 39e

Φάσηλις → TLit. 5

Syriani, *Scholia ad Hermogenis librum*

4. 344. 13 vdd. ve 4. 348.14 vdd. → TLit. 39d

Thukydides, *Historiae*

II 69 → TLit. 33

VIII 88 → TLit. 34a

VIII 99 → TLit. 34b, 35

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI : Nihal Tüner Önen
Doğum Tarihi ve Yeri : 25-11-1976 Almanya
Medeni Durumu : Evli

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Torbalı Lisesi
Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Klasik Arkeoloji Bölümü (1994-1999)
Lisans Tezi : “Patara 42 nolu oyma mezardan ele geçen seramik buluntular”.
Yüksek Lisans Diploması : Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Bölümü (1999-2002)
Yüksek Lisans Tezi : “Lykia Yerleşim Coğrafyasında Yeni Lokalizasyonlar”
Yabancı Dil/Diller : Almanca

Stajlar ve Bilimsel Araştırmalar

- Patara Antik Kenti Kazıları, Antalya (1995–1998)
- Doğu Lykia Yüzey Araştırmaları, Antalya (2000-2002)
- Kütahya Müzesi'nde Tanrıça Hekate adakları üzerinde yürütölen bilimsel çalışmalara katılım (2002)
- Lykia-Pamphylia Ulaşım Sistemlerinin Epigrafik ve Tarihi Coğrafik Açılardan Araştırılması (2005-2008)

İş Denevimi

- Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde görevli araştırma görevlisi (1999 – 2008).

Burslar

- Freiburg Albert Ludwigs Üniversitesi Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü'nde araştırmalarda bulunmak üzere Erasmus Bursu kapsamında altı aylık araştırma bursu (01. 10. 2004 - 01. 04. 2005)

Bilimsel Makaleler

1. B. Takmer - N. Tüner, “Epigraphische Mitteilungen aus Antalya VIII. Four Epigrams from the Periphery of Nicaia”. *Epigraphica Anatolica* 33 (2001) s. 179-183.
2. N. Tüner, “Lykia Yerleşim Coğrafyası'nda Yeni Lokalizasyonlar”. şurada: S.Şahin-M. Adak (ed.), *Likya İncelemeleri I* (İstanbul 2002) s. 63-78 (Arkeoloji ve Sanat Yayınları).

3. M. Adak – N. Tüner, “Neue Inschriften aus Olympos und Seinem Territorium I”. *Gephyra 1* (2004), s. 53-65.
4. M. Adak – N. Tüner, “Pygela Doğu Lykia Dağları’nda Yeni Keşfedilen Küçük Bir Kent”, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi 118* (2004) s. 43-50.
5. M. Adak – N. Tüner Önen– S. Şahin, “Neue Inschriften aus Phaselis” *Gephyra 2* (2005), s. 1-20.
6. M. Arslan – N. Tüner Önen – B. Takmer, “New Inscriptions from Tokat Museum, *Gephyra 3* (2007) s. 183-192.
7. M. Arslan – N. Tüner Önen – B. Takmer, “New Inscriptions from Kayseri Museum, *Gephyra 3* (2007) s. 169-182.
8. B. Takmer – N. Tüner Önen, “Batı Pamphylia’da Yol Araştırmaları I: Via Sebaste’nin Perge-Klimaks Arası Güzergahında Yeni Bir Yol Kalıntısı”, *Adalya 11* (2008), s. 109-132.